

GEORGE BARIȚ și contemporanii săi

GEORGE BARIȚ ȘI CONTEMPORANII SĂI

VII

Coperta de *Anton Slavnicu*

GEORGE BARIȚ ȘI CONTEMPORANII SĂI

vol. VII

Corespondență trimisă

EDIȚIE DE ȘTEFAN PASCU, IOAN CHINDRIȘ și GHEORGHE ASANACHE

Coordonator: ȘTEFAN PASCU

DOCUMENTE LITERARE

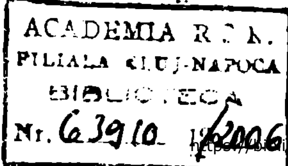

EDITURA MINERVA

BUCUREȘTI — 1985

Consultanți

Elena Cernea, pentru limba germană.
Engel Carol, pentru limbile latină și maghiară.
Karsai Ella, fotograf.

BARIȚ ÎN CORESPONDENȚĂ

Motto:

„Dacă aristocrații făcură țara de vînzare, noi, poporul, să nu ne vindem, că țara e mai mult a noastră decît a familor aristocrate"

GEORGE BARIȚ

Într-un moment de vîrf al angajării sale civice, la 7 februarie 1878, George Barit îi comunica lui Alexandru Roman un remarcabil amănunt biografic: „Peste 100 de scrisori îmi stau nerăspunse". Scriitorul conducea de două luni o nouă publicație românească, *Observatoriul*, a cărui naștere însemna revenirea lui la cîrma unei mari gazete politice. Ploaia de scrisori din toate unghiurile românimii e ca o urare de bun venit pentru întemeietorul ziaristicii românești, după ce la 1850 matadorii totalitarismului politic, temători și de propria-le umbră, îi suprimaseră cele două foi de care se leagă în bună măsură întreaga-i glorie. Din eternul unghi de păianjen, regimul politic sesizase în mersul *Gazetei de Transilvania* și al *Foii pentru minte, inimă și literatură*, dar mai cu seamă în personalitatea redactorului, acea inconfundabilă notă de militantism aparte, care, în imposibilitatea unei manifestări deschise, se afirmă într-o dizidență greu de penetrat. Or, cum tirania înflorește numai în preajma obedienței desăvîrșite, un asemenea fenomen de neînregimentare nu putea fi tolerat. Iată de ce acest cetățean burghez al Brașovului, care nu avea nici scînteia de profetism național a lui Avram Iancu, nici inflexibilitatea de cenzor roman a lui Simion Bărnuțiu, nici înflăcărarea romantică a lui Alexandru Papiu Ilarian, în fine, nici unul dintre atributele revoluționarului de profesie, se „bucură" de o atenție aparte în cabinetele negre de la Viena și Sibiu, care aveau de rezolvat dificila problemă a înlăturării efectelor sociopsihice ale revoluției. Să fi exagerat, oare, tiranii la 1850, luînd un contribuabil care, în jurnalele sale, vorbise nu o dată despre loialism și loialitate politică, drept mai mult decît era? Firește că nu, ci aici, în gestul de izolare pe care-l încearcă regimul, vedem un moment de decodificare a complexei personalități a lui George Barit: era un politician de esență și formație, un luptător de cursă lungă în frontul afirmării naționale a românilor din Transilvania. Preferința pentru o filieră *politică*, în sensul cel mai neidealizat al cuvîntului, este rodul propriilor experiențe și observații. „Despoții — zice într-o scrisoare [1] — își împart rolele și în viață, de aceea cu ei nu poți fi sincer, pe lîngă toată bunăvoința, pentru că apoi își bat joc de tine și te țin de găgăuț." Nimeni nu s-a obosit pînă acum să observe cel mai important element al biografiei barițiene: spre deosebire de *toți* contemporanii săi, a fost singurul politician *de profesie* rămas ca atare toată viața. O comparație simplă cu oricare dintre comilitonii de la 1848 este elocventă în acest sens. După revoluție, Simion Bărnuțiu a devenit profesor la Iași și autor de tratate filosofice. Ioan Maiorescu a avut o ascendență notorie pe linia organizării învățămîntului în Principate, ca inspector general al școlilor. August Treboniu Laurian a făcut carieră filologică și didactică la București. Ioan Axente Sever a devenit proprietar de pămînt. Pe Nicolae Nifon Bălășescu l-a înghițit viața monahală. Cipariu a urcat pe scara ierarhiei greco-catolice și și-a adjudecat faima unui

erudit de talie europeană. Singur Alexandru Papiu Ilarian, dintre corifeii revoluției ardelene, a rămas în sfera politicii, dar el se afla de pe acum in Principatele Unite Române, unde sensul acțiunii sale era complet diferit. George Barit, acest om greu de înțeles, rău interpretat nu o dată de contemporani, a *refuzat* ideea unei ascensiuni personale, rămînînd un ins la nivelul oricărui intelectual român din Transilvania. Barit, așa cum răsare din biografia încă nereconstituită, reprezintă prototipul și suma noțiunii de român in Transilvania vremii, așa cum veacurile de suferință, năzuințele naționale și tradițiile proprii de acțiune creaseră acest caracter istoric. În 1846, cînd zarea era încă întunecată, Barit afirmă uimitor de convins: „Noi tot nu vom apune. Așa e scris în cartea vieții!" [2] Este o premonițiune ce revine mereu, toată viața, ca un laitmotiv, în corespondența scriitorului și patriotului român. O regăsim în anii de început ai dualismului, la 1869, sfidind din nou intunericul înșelător: „Nu vă temeți nimic. Nu mai piere această națiune niciodată!" [3] „Părinților și moșilor noștri le-a mers de o sută de ori mai rău, și totuși națiunea a rămas, iată că suntem aici, existăm." Dar faptul că „elementul nostru este nepieritoriu" [4] nu a constituit la el un factor de autoliniștire sau de comodă proiectare in abstract a unei problematici grave, ci evaluarea unui potențial strategic în pragul mereu nou al luptei. „Noi — desigur — nu vom pieri, noi nu putem să perim, dară nici acest legion de suferințe nu mai sunt de purtat." [5] Este rațiunea pentru care George Barit a rămas neclintit în mijlocul românimii transilvănene, care trebuia legată intr-un front unit și persistent, deziderat la fel de imperios la 1848, 1861, 1869, 1878, 1882 sau 1892. Era un neîncrezător în eficiența gesturilor bruște, pe cit de mari nădejdi își punea în acțiunea organizată, ritmică și îndelungată. Dacă națiunea română nu piere, nici tiraniile nu sint chiar așa ușor pieritoare, așadar demersul trebuie transformat in forță genealogică, trebuie formați pentru viitor „români curați, patrioți buni, oameni liberi" [6], căci, „niciodată să nu uităm că este viață, dară este și moarte sigură" [7]. „Candela, rugul cel nears" trebuie să meargă, așadar, înainte, pînă cînd scopul crucial va fi atins: „De nu vom putea numi Transilvania țara noastră, nu vom avea patrie decît exilîndu-ne de bună voie sau prin forță" [8]. Pentru ca să „mai facă urmașii ce vor şti pentru dezrobirea acestui popor nefericit", [9] acești urmași trebuie organizați in școală politică, la temelia căreia Barit dorea să pună concepția oarecum proprie, cel puțin ca nuanță locală, a unei revoluții evolutive. Nu e greu să ne dăm seama ce pondere gravă are, intr-o asemenea concepție, *timpul*. Nu puțini combatanți cu firi aprinse i-au reproșat lui Barit un anume spirit cunctator, o prea mare marjă de timp pe care o avea întotdeauna în vedere, tehnică ce era în măsură să irite nerăbdarea ignorată a unei generații date. În freamătul politic din anul 1890, cînd lumea era într-o grabă nebună iar el avea 78 de ani, pasul preconizat de el are același ritm tacticos, nu lipsit de eleganță și de acel simț al *pontării* care i-a caracterizat întreaga viață: „Ai mai deșteptat spiritele, le-ai oțelit în perseverenție, le-ai întărit în credință, ai adaos o foaie scrisă la istoria noastră, te-ai prezentat din nou în concertul popoarelor" [10]. Vreme de peste cinci decenii, dintr-un loc pe care nu l-a schimbat niciodată cu plăcere, Barit și-a insinuat cu clasică perseverență nu atît idealul său politic, acesta fiind un bun comun al românilor ardeleni încă din secolul al XVIII-lea — „trebuie să ne apărăm onoarea și existența" [11] —, ci *metodologia* luptei politice. Liniamentul metodologic fundamental, nu ușor de înțeles de către unii contemporani, era așa-numitul *pasivism politic*, izolarea completă a românilor din Transilvania de orice relație de colaborare cu regimul unguresc, fie el dinaintea realizării actului dualist sau de după această catastrofă istorică. Pînă la urmă, chiar înaintea morții lui Andrei Șaguna, care a fost dușmanul politic principal al lui Barit, concepția acestuia din urmă a ieșit învingătoare, încît Conferința de la Miercurea din 1869 a fundamentat tactica Partidului Național Român, născut atunci, pe ideea pasivismului barițian. Astfel, din firul străduințelor politice de o viață ale lui George Barit

se desprinde o valență vizibilă in mod aparte, accea de pedagog politic al unei națiuni. Este creatorul transilvanismului politic in istoria românilor, fază necesară în deceniile de după el, cînd din această citadelă s-au dat cele din urmă bătălii pentru întregirea neamului românesc. Iar faptul că între 1848 și 1918 s-au aruncat în arenă energiile a patru generații politice, este cea mai fericită confirmare a unei concepții care n-a văzut revoluția evolutivă ca pe un spectacol de gesturi disperate, ci o asemăna pulsului normal, sănătos, calm, al unui trup național impresionant, cu o previzibilă istorie viitoare. E cea mai importantă consecință ce se desprinde din corespondența lui George Barit cu contemporanii săi.

Am desprins cu aceste asertiuni concluzia că George Barit este, in corespondență, cu precădere un prospector al fenomenului politic. Viața sa lungă [12] i-a îngăduit să contemple și să analizeze cîteva faze succesive ale evoluției ideologiei românești din Transilvania și să-i cunoască îndeaproape pe reprezentanții tipici ai fiecărei etape. De timpuriu, apoi, încă din 1836, el ia legătură cu realitățile sociale și politice din principatele extracarpatine, stabilindu-și astfel interesul la o arie panromânească. Publicațiile sale *Gazeta de Transilvania* și *Foaie pentru minte*... cu politica lor culturală deschisă tuturor românilor, au constituit terenul de cimentare a relațiilor dintre Barit și contemporanii săi. Firea comunicativă, ca și pasiunea timpurie pentru conversația prin scrisoare au fost, în aceeași măsură, fermenți care au facilitat închegarea celui mai mare epistolariu din cultura românească. Dar nu acest aspect cantitativ este factorul de interes, ci implicațiile sociologice și axiologice rezultate. Pînă la el, epistola avea un sens restrins, strict pragmatic, fie ea oficială sau privată. George Barit și-a deprins contemporanii să regîndească înțelesul acestui gest aparent efemer de a însăila scrisori, obișnuindu-i cu ideea dialogului de *conținut*. Încă din deceniul foilor de la Brașov, 1838—1850, intenția era realizată la scară națională, înregistrîndu-se un debit constant de informații de cel mai mare interes, atit în scrisorile primite cit și in cele trimise de el. O perioadă mai tîrziu, după 1860, acest schimb de informații devine un veritabil colocviu național, unde se dezbăteau problemele esențiale ale neamului românesc, pentru ca apoi, după instăpînirea regimului dualist, să devină o școală de politică națională. Un spectru imens de aspecte converg în raza analizei lui Barit, de unde se răsfrîng apoi ca un curcubeu peste toate zările românești. Avem de-a face cu un lider spiritual de o forță aproape hipnotică. Orice român care știa carte se simțea obligat să-i scrie lui Barit. Numărul expeditorilor este impresionant, dar mai important e numitorul comun al acestor scrisori de la te miri cine: toate sint dări de seamă, pretențioase unele, altele lapidare, multe naive și toate avîntate, despre mersul procesului de creare a unei noi conștiințe românești în Transilvania. Pentru a înțelege corect corespondența trimisă la rîndul său de George Barit, trebuie subliniat faptul că ea este răspunsul la acel noian fenomenal de epistole primite. Acest fapt se resimte adinc in conținut și stil, imprimîndu-le aproape toate trăsăturile. Aflat în centrul acestui unic fenomen cultural românesc, Barit controlează implicit toate domeniile de activitate națională, din Transilvania mai ales dar și de dincolo de Carpați, fiind probabil cel mai informat român al epocii sale. Abia în a doua clasă de importanță documentară — în mod paradoxal! — se situează schimbul de epistole cu oamenii de seamă ai epocii sale, între care se numără, ca înșiruire foarte sumară, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, C. D. Aricescu, Aron Florian, Gheorghe Asachi, P. S. Aurelian, Axente Sever, Vincențiu Babeș, Simion Balint, Dionisie Pop Barcianu, Simion Bărnuțiu, Ioan Bianu, Alexandru Bohățel, Damaschin Bojincă, Iacob Bologa, Moise Branişte, I. C. Brătianu, Augustin Bunea, Eugeniu Carada, Timotei Cipariu, Ioan Codru Drăgușanu, Aron Densușianu, Nicolae Densușianu, Constantin Diaconovici Loga, I. C. Drăgescu, Alexandru Gavra, Ioan Ghica, Vasile Goldiș, B. P. Hasdeu, Ioan Heliade Rădulescu, Iosif Hodoș, Francisc Hossu Longin, frații Hurmuzaki, Avram Iancu, Nicolae Istrati, A. T. Laurian, Vasile Lucaciu, Ioan Maiorescu, Vasile

Maniu, Simion Florea Marian, Atanasie Marian Marienescu, Ioan Mețianu, Victor Mihali de Apșa, Matei Millo, Ioan Micu Moldovan, Gavril Munteanu, Andrei și Iacob Mureșanu, Costache Negruzzi, Alexandru Odobescu, Al. Papiu Ilarian, Petrache Poenariu, Vasile Pop, Vasile Ladislau Popp, Gheorghe Pop de Băsești, Ioan Pop Reteganul, Aron Pumnul, Ioan Pușcariu, G. N. Quintescu, Ioan Rațiu, Alexandru Roman, C. A. Rosetti, Andrei Șaguna, Atanasie Șandor, Grigore Silași, Gheorghe Sion, Teodor Stamati, Alexandru Sterca Șuluțiu, V. A. Urechia, Ioan Vancea, Pavel Vasici, Iosif Vulcan, Alexandru D. Xenopol. Cu toată gama largă de revelații pe care le aduc epistolele acestora, multe cunoscute de pe acum din primele șase volume ale acestei ediții, ele nu se pot compara cu zecile de mii ale celor mulți, obscuri și anonimi, care dezvăluie faptul epocal al existenței în țesătură deasă a unei conștiințe culturale românești în Transilvania, a unor realități românești în flux constant, a unor *formae mentis* exprimate în idei și structuri literare românești. Cea mai serioasă dezvăluire pe care colecția *George Barit și contemporanii săi* a adus-o și — mai ales! — o va aduce în volumele viitoare, este acel sentiment acut de Românie pe care îl exprimă aceste corespondențe, încît dacă ele însele nu ți-ar aminti mereu și mereu, ai uita pur și simplu că totul se petrece sub o stăpînire străină, tiranică și dușmănoasă, deznaționalizatoare. Vastul fundal românesc pe care-l luminează corespondența lui George Barit este o realitate istorică pe care nici o altă carte nu o poate oglindi atît de sugestiv și de amănunțit. Magistrul acestui concert unic în trecutul culturii și literaturii române, și l-am numit pe Barit, este pe de-a întregul conștient de valoarea morală a multiplului său dialog. De aceea, aproape fiecare răspuns pe care îl trimite coepistolarilor săi are un miez axiologic, de subliniere a unui adevăr cu semnificație generală. De aici nota sentențioasă a corespondenței sale, din care s-ar putea alcătui o crestomație de adevăruri comprimate, de judecăți paremiologice. Aflat într-o postură mare, el nu putea fi nici șovăitor, nici banal, nici parțial. Într-un moment cînd întreaga românime transilvăneană privea la el ca la o navă-amiral, într-un moment cînd procesele de presă i se succedau în lanț iar familia numeroasă îi punea cele mai grele probleme, Barit este nevoit, în anul legii de deznaționalizare a școlilor românești, uneltită de ministrul Trefort Ágost, în 1879, este nevoit, deci, să încurajeze un întreg Blaj excelent organizat, bogat, cu o armată de înalți clerici fără grija zilei de mîine: „Am intrat în acțiune? Mergem înainte!" [13]. Fără epistolele lui Barit nu am cunoaște resorturile excepționalei opoziții, în presă, parlament și la Împăratul, pe care românii transilvăneni au făcut-o nefastei legiuiri. Și nu am ști că dinamizatorul întregii opoziții a fost tocmai George Barit. Poporului român — este convins — „cuțitul îi ajunge la os, că nu va suferi ca ungurul și neamțul să-i calce școala și biserica, să-i omoare naționalitatea". [14] Pe întregul parcurs al corespondenței, care acoperă cîteva etape istorice foarte deosebite, Barit rămîne constant preocupat de cultivarea grijulie și dezvoltarea oricărui nucleu de viață spirituală românească, fiindcă, zice, „voim să avem una patrie, viață națională și libertate" [15]. Este de observat cum orice nou corespondent al lui Barit, abil pilotat de acesta, devine un factor de iradiere națională acolo, la locul unde își duce existența. Mentorului epistolar îi repugnă îndeosebi neînțelegerile între conaționali, în totalitatea lor de natură religioasă. El, care se ridica deasupra oricărei judecăți prin prismă confesională, ține, în 1846, să-i sublinieze lui Atanasie Șandor că: „Naționalitatea are să mulțumească tot, sau mai tot, călugărilor blăjeni, cari au adus filologia și istoria din Vatican" [16]. Impresionant este dialogul său epistolar cu membrii Delegației românești de la Viena, de după înăbușirea revoluției. Barit simțea că edificiul destul de proaspăt al culturii naționale *sistematice* din Transilvania este în primejdie de a se prăbuși înaintea maturizării. Scrisorile către Ioan Maiorescu și August Treboniu Laurian sînt unice în acest sens. Erau ani cînd atitudinea maximală nu avea vreo șansă de reușită, iar cea minimală putea să cadă în conformism și obediență. Barit consideră că sarcina cea mai importantă

rămine tot răspîndirea cuvîntului tipărit între români. Eforturile lui de a întemeia o tipografie românească subordonată scopurilor partidei naționale, în Brașov, răzbat din toate epistolele anilor 1850—1852, tocmai cînd cuvîntul s-a aflat sub cel mai sever control din partea puterii. „Una și bună: să vedem de tipografie. Dați-mi mie o tipografie bună, bunicică, cu 2-3 teascuri, ajutați-mă cu ceva manuscripte și voi apoi lăsați pe mine" [17]. Optimismul lui George Barițiu, evident în întreaga operă, dar eclatant în corespondență, își are izvorul în luciditatea sa de intelectual lumièrist, pentru care istoria are o mișcare ciclic-evolutivă. Etapele ascendente ale viitorului se plămădesc în prezent, prin acumulări cantitative și calitative. Eforturile națiunii se evaluează în cuantumul de participare a tuturor factorilor luminați, conștienți de necesitatea unui program și a unei strategii. Corespondența din primii ani ai dualismului, care coincid cu anii întemeierii Partidului Național Român, completează această convingere cu credința în puterea generatoare de istorie a celor mulți, apropiindu-l astfel de generația anului 1848. La 1869, în fața unui *non plus ultra* creat pentru românii transilvăneni, el lansează apelul final: „Dacă aristocrații făcură țara de vînzare, noi, poporul, să nu ne vindem, că țara e mai mult a noastră decît a familiilor aristocrate" [18]. Pentru luminarea acestui popor a ostenit Barițiu mai mult decît pentru orice alt scop. „Să ne aruncăm cu tot deadinsul pe exploatarea și propagarea cunoștințelor istorice în generațiunile prezentului", îi sugerează el lui V. A. Urechea în 3/15 februarie 1868. Dacă o etapă mai devreme, în anii editării *Călindariului pentru poporul român*, 1852—1865, scopul era propagarea cunoștințelor practice cu predilecție, după instaurarea dualismului Barițiu apasă, atît în opera personală cît și în cea de educare a poporului, asupra istoriei. Pentru condițiile din Transilvania, luminismul pragmatic nu-și pierduse nimic din valabilitate, cîștigînd însă în vigoare pe tot parcursul secolului al XIX-lea, tocmai prin acest accent calitativ, de edificare ideologică. În fond, ce altceva este ASTRA dacă nu cea mai mare instituție de educare națională a poporului din întreaga noastră istorie? O bună parte din epistolele sale se ocupă de problemele Asociațiunii, sau punctează doar unele dintre acestea, arătîndu-ni-l prezent mereu, la toate manifestările atît de cunoscute ale ASTREI. Bătrînețea îl află în fruntea Asociațiunii, ca președinte, admirat de români și detestat de străini. După decenii de muncă uriașă, cînd a dat poate cea mai extinsă operă scrisă din cultura noastră, consacrarea națională îi aduce dorita încredere în sine, care este, încă o dată, doar un reflex al încrederii în destinul națiunii sale: „Nu per eu, oricît mă blastămă vrașmașii românilor, iară după ce voi apune, vor fi alții în locul meu" [19]. Nu cunoaștem o faimă românească a cărei aureolă să fi crescut ca a lui Barițiu, pînă în ultima clipă a vieții. În primăvara sfîrșitului, 1893, a fost ales președinte al Academiei Române, al cărei membru fondator era din 1867. „Alegerea aceasta, cu care am fost onorat eu cu această ocaziune a produs la românii de dincoace de munți o surprindere din cele mai plăcute. Ei mă felicitară pe mine, însă totodată și pe sine" [20], observă el în cea mai tîrzie scrisoare din cîte i se cunosc.

NOTE

1 Către Visarion Roman, 5/17 martie 1868.
2 Către Atanasie Șandor, 23 iunie 1846.
3 Către Visarion Roman, 22 februarie 1869.
4 Către același, 11/23 ianuarie 1874.
5 Către Iosif Hodoș, 8/20 ianuarie 1877.

6 Către Eliza Sturdza, 1/13 iulie 1849.

7 Către Constantin Iuga, 2 mai 1888.

8 Către Francisc Hossu Longin, 9 august 1877.

9 Către Alexandru Roman, 22 noiembrie 1882.

10 Către același, 31 octombrie 1890.

11 Către Constantin Iuga, 5/17 ianuarie 1880.

12 Din mulțimea contribuțiilor la viața și vasta operă a lui George Bariț, se desprind în mod surprinzător foarte puține titluri cu adevărat semnificative. Și încă un fapt de notat: Bariț este un favorit al exegezei mai noi, autorii vechi fiind furați mai mult de unele aspecte parțiale ale acestui subiect pe care marele precursor îl constituie. O listă foarte restrînsă ar cuprinde ca neeludabile următoarele lucrări: Corneliu Diaconovici, *George Barițiu, 12/24 mai 1812–1892. Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892*, Sibiu, 1892; Ioan Lupaş, *Un capitol din istoria ziaristicei românești ardelene. Gheorghe Barițiu*, Sibiu, 1906; Idem, *Gheorghe Barițiu*, Sibiu, 1913; Nicolae Bănescu, *Gheorghe Bariț. Rolul său în cultura națională*, Vălenii de Munte, 1910; Idem, *Corespondența familiei Hurmuzaki cu Gheorghe Bariț*, Vălenii de Munte, 1911; Alexandru Ciura, *Gheorghe Barițiu. La centenarul de la nașterea lui*, în *Cosînzeana*, II, 1912, nr. 21–22, p. 271–272; Coriolan Suciu, *Blajul, Brașovul și Barițiu*, în *Cultura creștină*, XIV, 1925, nr. 9, p. 314–321; Ion Muşlea, *Calendarele lui Barițiu (1852–1865) cu documente inedite privitoare la editarea, tipărirea și difuzarea lor*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, I, 1957, p. 255–261; Vasile Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, 1966; *George Bariț și contemporanii săi* (în continuare se citează *G. B. C.*), I–VI, București, 1973, 1975–1976, 1978, 1981, 1983; George Em. Marica, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea*, II–III, Cluj-Napoca, 1978, 1980.

13 Către Ioan Micu Moldovanu, 14 februarie 1879.

14 Către același, 10 februarie 1879.

15 Către Visarion Roman, 5/17 martie 1879.

16 Către Atanasie Șandor, 23 iunie 1846.

17 Către Ioan Maiorescu, 18/30 martie 1850.

18 Către Visarion Roman, 3 martie 1869.

19 Către Victoria Iuga, 24 ianuarie 1885.

20 Către Ioan Bianu, 13/25 aprilie 1893.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

1. După șase volume de corespondență *primită* de George Bariț, dăm acum la lumină un prim volum din *scrisorile sale* către contemporani. În acest fel credem a veni în întimpinarea dorinței publicului cititor și a cercetătorilor, care vor fi simțind nevoia să-l găsească pe Bariț însuși în acest mare epistolar ce apare de peste un deceniu la Editura Minerva. Precizăm de la bun început că dacă acest eveniment a întirziat peste dorința noastră, faptul se datorește situației arhivistice complet diferite a scrisorilor trimise, față de cele recepționate. Cum arătam și în introducere, Bariț a fost tot timpul conștient de valoarea schimbului epistolar pe care il purta cu oamenii epocii și a adunat aceste scrisori într-un fond organizat încă de el. Cu excepția scrisorilor pierdute sau distruse în timpul revoluției de la 1848—1849, corespondențele primite s-au păstrat în bună parte, iar azi sint ușor accesibile la Biblioteca Academiei din București, în manuscrisele românești 992—1013. Dar cu totul alta a fost soarta scrisorilor trimise de el. În principiu, el a răspuns cam la toate scrisorile — există informații după care răspundea și la 100 într-o zi! — , așadar corespondența trimisă ar trebui să fie tot atît de extinsă ca cea primită. Însă lucrurile nu stau așa. Tocmai acest prim element, al drumului divergent, înspre un mare număr de destinatari, a marcat de la început destinul scrisorilor sale. Foarte puțini le-au păstrat. În a doua instanță, foarte puține din cele păstrate au supraviețuit timpului. Scăderea se intimplă în proporție geometrică. Mai aproape de noi, din cele rămase au intrat doar unele in depozite organizate: biblioteci și arhive. Celelalte continuă să rămină în posesiuni nedefinibile, de unde ies la lumină cu mare greutate. Un caz recent este partea masivă din corespondența familială a lui George Bariț, care a intrat în posesia Arhivelor Statului din Cluj-Napoca abia de cițiva ani. La aproape un secol de la moartea autorului epistolelor! În fine, nu toate scrisorile ajunse în posesiuni publice sint inventariate, și dacă sint, popularizarea existenței lor este ca și nulă. Dimpotrivă, sesizăm ca regretabilă și de neînțeles atitudinea arhivelor și bibliotecilor posesoare, care, unele, ne refuză accesul la scrisori sau ne încurcă abil pistele spre căutare zadarnică, oboseală și renunțare. Nu există energii fără limită și nici răbdare la nesfîrșit. O întîmplare petrecută în urmă cu un deceniu la fostele Arhive ale Statului din Blaj este, credem, pilduitoare în acest sens. După o căutare trudnică de 20 de zile, în condițiile celor mai neașteptate șicane din partea personalului, ni s-a spus în fine, de către responsabilul fondurilor, să nu mai căutăm fără rost, căci scrisorile lui Bariț se află în sertarul biroului său, și simplamente nu vrea să ni le pună la dispoziție, pentru că intenționează să le publice el. N-a publicat nimic. Mai aproape sau mai departe de cazul arătat, am întîmpinat atitudini de refuz de-o mare diversitate și fantezie.

La antipodul acestora se află instituțiile depozitare care ne-au dat cel mai prețios sprijin cu putință la găsirea, fotocopierea sau transcrierea scrisorilor. Le amintim aici, nu fără a le adresa pe această cale cele mai vii mulțumiri:

1) Biblioteca Academiei R. S. România din București, în persoana istoricului literar dr. Gabriel Ștrempel, director adjunct.

2) Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, în persoana istoricului literar dr. Mihail Triteanu, director.

3) Arhivele Statului Cluj-Napoca, în persoana istoricului Alexandru Matei, director.

Atenta înțelegere și bunăvoință cu care au venit în ajutorul nostru, apreciind importanța acestei grele întreprinderi care este corpusul de documente *George Barit și contemporanii săi*, le face cinste și dă o justificare în plus locurilor de onoare pe care le ocupă în rîndul factorilor de conservare și valorificare științifică a fondurilor patrimoniale naționale. Am întîmpina cu satisfacție și emoție atitudini similare și din partea altor instituții sau persoane, deținătoare de scrisori ale lui Barit sau de informații referitoare la acestea. Curînd va începe redactarea unui nou volum de corespondență trimisă de George Barit. Acceptăm ca autori cu drepturi justificate pe toți cei care ne vor semnala sau pregăti pentru publicare corespondențe Barit descoperite pe parcursul cercetărilor proprii, fie că fac parte din personalul instituțiilor de custodie, fie că sînt persoane particulare.

2. *Organizarea materialului*. Dacă într-un corpus de documente strict istorice criteriu așezării cronologice este cel normal, în cazul corespondențelor literare de felul celei de față el este impropriu. Schimbul epistolar cu o persoană se dezvoltă adeseori într-o relație de durată, în care unele probleme de mare interes sînt regăsite într-un șir întreg de scrisori. A le tăia după criteriul cronologic ar însemna nu doar îngreunarea consultării cărții, dar și ciuntirea frumuseții acesteia. N-am optat nici pentru criteriul alfabetic, preferat de mulți îngrijitori de ediții. Acest procedeu ar fi fost fără îndoială preferat în cazul ipotetic în care am cunoaște *toate* scrisorile trimise de Barit, țintă de care, după cum am arătat, sîntem departe. Criteriul alfabetic este adecvat în cazul corespondenței primite, așa cum au dovedit-o Petre Croicu și Marieta Croicu, cu frumoasa ediție a corespondenței lui Ion Bianu. Acolo, în situația unui material limitabil la cinci volume ce s-au editat într-un timp record, așezarea alfabetică a expeditorilor a dat un rezultat excelent. Dacă noi înșine, la scrisorile primite de Barit, nu procedăm la fel, acest lucru se datorește cantității uriașe a materialului. Am detașat cîteva urgențe în cercetare și cîteva seturi de epistole cu totul senzaționale, care în cazul unei așezări alfabetice ar fi trebuit să aștepte un număr prea mare de ani pînă să le vină rîndul. În volumul de față, scrisorile sînt așezate tot pe persoane, respectiv destinatari aici, dar implicînd și un element cronologic: pe persoane în ordinea vechimi *primei* scrisori către aceeași persoană. Astfel, luînd prima și ultima scrisoare se reține limita de timp pe care o acoperă volumul: 1827—1893. Tabla cuprinsului este, dealtminteri, sinoptică în acest sens. Pentru o și mai ușoară consultare, dăm la început repertoriul cronologic al scrisorilor. În continuare, am numerotat cu cifre romane persoanele destinatare și cu arabe scrisorile, Aceste cifre sînt în măsură să facă și mai lejeră folierea, conspectarea și reținerea optimă a problemelor revelate.

3. *Aparatul științific*. Publicăm în volum aproape exclusiv scrisori inedite. Totul s-a transcris după manuscrisele originale. Foarte puține dintre epistole se reproduc din alte locuri unde au fost tipărite anterior, dar și acelea sînt ca și inedite, fie pentru faptul că acolo n-au avut și o versiune românească, fie pentru că erau pierdute în reviste și ziare, neștiute sau uitate cu desăvîrșire. Dar, repetăm, binevoitorul cititor va observa că numărul lor este insignifiant. Am fi reprodus și aceste scrisori după manuscrisele originale, dar în toate cazurile acestea sînt pierdute sau necunoscute. Cercetări obositoare de regăsire a lor nu au dat nici un rezultat. Nu

ne-a rămas decît să consemnăm locul exact de unde le-am reprodus, declinîndu-ne orice răspundere pentru exactitatea transcrierii. În cazul celor latinești, am îndreptat erorile editorilor anteriori pe baza logicii limbii latine, firește cu un anumit grad de hazard, dar care este preferabil greșelii.

Am indicat la fiecare scrisoare sursa de unde reproducem, iar în cazul manuscriselor cu file numerotate și cu scrisori mai multe, am indicat marginal și fila din manuscris, recto și versă. Se va observa ușor că am renunțat de această dată la tipul de tabel sinoptic pe care l-am folosit la corespondența primită. În acel gen de tabel, locul de depozitare figura alături de alte date generale despre fiecare scrisoare. De data aceasta, așa cum poate să-și dea seama oricine consultă volumul, indicarea sursei sau depozitului în tabel ar fi fost imposibilă, căci ar fi rezultat un tabel încîlcit, complicat și total ... antisinoptic. Procedeul clasic al indicării sursei nemijlocit după fiecare scrisoare a fost impus de material. În două cazuri, la scrisorile către Atanasie Șandor și Visarion Roman am indicat depozitul o singură dată, la sfîrșitul ultimei scrisori, cu valabilitate pentru toate către același. Acest lucru din cauza faptului că respectivele corespondențe se aflau *toate* în aceeași arhivă, în același dosar aparte, cu aceeași cotă a cărei repetare de zeci de ori sau chiar de peste 100 de ori era superfluă. S-a economisit astfel un prețios spațiu grafic, fără a dăuna cu nimic exactității științifice.

Față de primele șase volume, se va observa o temperare cantitativă a notelor. Mare parte dintre aceste scrisori (cele către Timotei Cipariu, Ioan Maiorescu, Atanasie Șandor, Alexandru Roman, Iosif Hodoș, Ioan Micu Moldovan) sînt replici la altele, pe care le-am publicat, comentat și notat în volumele anterioare. O situație rezolvată nu mai era necesar să se rezolve din nou. Ca atare, am trimis masiv la notele și comentariile din volumele I—VI, siglînd, pentru economia efortului și spațiului grafic, titlul colecției la *G. B. C.*, prin care se va înțelege *George Bariț și contemporanii săi*, I—VI, București, 1973, 1975, 1976, 1978, 1981, 1983. Desigur, cu creșterea numărului de volume publicate va scădea continuu volumul notelor și comentariilor, prin aceeași trimitere firească înapoi, la lucrul făcut. Într-o epocă distinctă ca aceea pe care o îmbrățișează corespondența lui George Bariț, problemele sau familiile de probleme sînt cam aceleași din punct de vedere factologic, astfel că orice notă bine făcută este un cîștig sigur și pentru un volum următor.

Într-un număr mult redus față de volumele anterioare, acest volum cuprinde și cîteva documente care nu sînt propriu-zis scrisori ale lui Bariț către cineva. Este, mai întîi, cazul scrisorii VIII/54, care e o scrisoare nou descoperită, foarte importantă, a lui Atanasie Șandor către Bariț, necuprinsă în corespondența doctorului arădean cu aceasta din urmă, din volumul II. Apoi, în urma scrisorii XXXVIII/146 a lui George Bariț către Eforia școlilor din Brașov datată 4 noiembrie 1869, reproducem o serie de documente despre cea mai mare donație de cărți venită din România, pentru românii din Transilvania. Este o inițiativă cu valoare de fapt istoric a lui Mihail Kogălniceanu, și din aceste documente ea poate fi reconstituită la adevărata amploare. Am reprodus documentele în continuarea scrisorii, căci Bariț însuși, organizîndu-și corespondența, le numește *adnexe* ale acesteia și le așază nemijlocit după scrisoare.

INDICE CRONOLOGIC AL SCRISORILOR

INDICE CRONOLOGIC AL SCRISORILOR

I

CĂTRE BENEDICT FOGARAȘI [1]

(1827)

1

1827, 2da Junii

Copia
Clarissime Domine Rector !

Tandem reseratis opacae palestrae repagulis benignior Pallas suos alumnos ad Patrios Lares remittit, dum dulci otio vires mentis reparaverint ad arenam rursum revocandos. Ego antequam itineri committam unam adhuc quam mihi honestatis et gratitudinis leges imponunt, exequor gratissimata obligationem, nimirum Clarissimo Domino Rectori, refero grates quam humillimas pro sua indefessa sollicitudine, pro diurnis nocturnesque fatigiis quibus meum in litteris profectum per decursum 3ium annorum non dedignabatur *fatigium exponere* [2].

Inpense pro exhibitis mihi tott favoribus ac beneficiis millenas grates rependo, insimul praecipuas pro paternis suis monitis, quibus mihi pietatis amorem, et studium divini cultus instillare conabatur. Utinam me Numen Suppremum cum aliquando praestet, qui has suas gratias aliquatenus remereri queam, illarum sane gratam memoriam nullas unquam sive fatorum sive temporum vicissitudo eximet cordi meo necessabo Coelos devoti animi suspiriis identidem fatigare, ut Deus Clementissimus and feram usque aetatem felicem ac sospitem conservare, et denum aeterna Coelitum gloria donare dignetur.

Devotissimus ac Cliens,

Baritz Georgius; [3]

[Adresa:] Clarrissimo Domino Rectori.

(B.A.R., ms. rom. 986, f. 108r)

[Traducere:]

Copie.

Prea stimate domnule director!

În sfîrşit, deschizînd întunecatele zăvoare ale şcolii, binevoitoarea Minervă îşi trimite elevii în sînul familiilor unde, în zile de plăcută odihnă, să-şi refacă energiile intelectuale, amintindu-şi mereu şi mereu de locul şi ţelul învăţăturilor. Înainte de a porni şi eu în călătorie, mă simt obligat a-mi îndeplini o foarte plăcută îndatorire, pe care mi-o impun legile omeniei şi ale recunoştinţei: a vă aduce dumneavoastră, prea stimate domnule director, cele mai adînci mulţumiri pentru neobosita-vă străduinţă pe care aţi depus-o timp de trei ani, zi şi noapte, neprecupeţind oboseala, spre înaintarea mea într-ale literelor. Vă aduc, deci, mii de mulţumiri pentru atîtea favoruri şi binefaceri pe care le-aţi săvîrşit faţă de mine, în mod deosebit pentru părinteştile îndrumări prin care v-aţi nizuit a insufla în mine iubirea de pietate şi studiul cultului divin.

Fie ca D-zeu cel Prea Înalt să mă protejeze ca şi altă dată, ca să pot dobîndi aceste haruri ale sale şi pe care să nu le poată abate din inima mea nici nenorocirile, nici vitregia vremurilor. Nu voi înceta ca, prin suspinele sufletului meu devotat, să cer insistent cerurilor ca prea bunul Dumnezeu să vă ţină pînă la adînci bătrîneţe şi să vă păstreze în deplină sănătate, iar apoi să vă învrednicească cu gloria veşnică cerească.

Prea devotat şi supus,

George Bariţ.

[Adresa:] Prea stimatului domn director [3].

1 Cea mai veche scrisoare din întreaga corespondenţă a lui George Bariţ. Destinatarul ei, Benedict Fogaraşi (1742—1830) era directorul gimnaziului şi al şcolii de normă din Blaj, din 1808. Este o scrisoare de mulţumire, după trei ani de studiu al umanioarelor (treapta de jos a gimnaziului), cînd îl avusese dascăl pe eruditul Fogaraşi. Om cu studii la Colegiul De Propaganda Fide din Roma, Benedict Fogaraşi este unul dnitre cei mai fideli dascăli blăjeni din epoca luministă, fiind profesor la toate treptele şcolare din Blaj. Vezi despre el Nicolae Comşa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1943, p. 33; Ioan Chindriş, *Prima scrisoare a lui George Bariţ*, în *Steaua*, XXI, 1971, iulie, p. 37; I. Dumitriu-Snagov, *Românii în arhivele Romei*, Bucureşti, 1973, p. 278—281, 530.

2 *Fatigium exponere* completat de altă mînă, probabil cineva din familie care a corectat textul latin al tînărului de numai 15 ani, George Bariţ.

3 Ediţie anterioară a scrisorii lui Ioan Chindriş, *Op. cit.*

II

CĂTRE GRIGORE MOLDVAI [1]

(1834)

2

Blaş, 1834, 28 aprilis st. novo

Cinstite părinte! Domn mie mult preţuite!

Cred io aceea cum că tocma atuncea cînd io-mi ţin nespusă norocire pentru ocazia care mi s-au dat cu puţintele rînduri a te onora, te

va apuca mirare cum că dintre atîte rudenii eu singur mă aflu, străin, care despre un obiect ca acesta delicat să te înştiinţez.

Fierbînd, adecă, de mai multă vreme, mai ales în crerii bunului nostru patron, domnu canonic Vasilie Raţiu [2], fericitul acela plan al domniii tale de a veni la noi, fără a mişca vreun cuvînt legănat oarecare dintră rudenii, cu ocazia aceasta a multor aici făcute mutări au pomenit domnul Raţiu înaintea mării sale episcopului despre intenţia c[instit] domniii tale, şi s-au sfătuit laolaltă că dacă te vor chiema la dieţezul nostru, ce staţie să-ţi deie. Mai pre urmă au aşezat că, dacă vei voi a veni, să fii profesor la a 3-a normă, catehet şi la gymnasium profesor limbii nemţeşti, pînă atunci pînă cînd directura normii de aici, carea acum intermaliter este pe lîngă domnul Raţiu, de la Î[nalta] Curte ţi se va mijloci.

Acum, întîmplîndu-se aşa, cît fraţii Vasilie şi Dumitru [3], tocma în zioa de Dumineca Florilor, în carea porniră către casă cu căruţa, înştiinţaţi despre acest *conclusum*, nu putură a-ţi face înştiinţare mai cu pripă, ci-mi lăsară tot lucrul mie spre a ţi-l scrie, îmi şi îndrăznesc, aşa precum adevăratul dor mă îndeamnă, a te înştiinţa.

Adevărat este, cinstite domnule, cum să staţia pomenită, în cît este venitul, întru asemănare cu venitul de acum [4] ce-l ai este subţirea, ci oamenii noştri argumentează aşa: că un bărbat de adevărată cultură şi sporiu a dulcii naţii şi patrioţilor săi învăpăiat, nu atîta se uită la venituri, decît la modru de a folosi pe cum voieşte şi a astupa gurile a multora, arătînd acea generozitate cum că nu mîncarea şi beutura, ci adevărata dragoste îl îndeamnă la ostenele şi lucruri.

Dealtmintrelea, în dieţezul iest prea lăţit mai de multe ori vacanţii se dau pe ales, apoi mi se pare că de un an, doi s-au început o epohă în care interesurile cele spurie încep a se pune în lături, de nu de tot, batăr în parte, aşa cît alegerile se fac după vrednicii, nu după nu ştiu ce nepotismuri.

Aceea încă este ştiut, cît doreşte dulcea c[institei] domniii tale familie venirea-ţi, nu numai, ci şi toţi bunii noştri cunaţionalişti. Eu sunt acel norocos ca să mă rog în numele tuturor, făcîndu-ţi acea puţină reflexie cum că cu mult mai mare lipsă are un dieţez ca iesta mare de bărbaţi zdraveni, decît unul de vreo doă, numai, parohii. Ci mai multe nu-mi îndrăznesc, doară şi pè multe.

Cu aceste sunt al cinstitei domniii tale umilit,

George Bariţ m. p. în al 3-lè an
a ss. th. auzitoriu.

(Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971, p. 387—388).

1 *Grigore Moldvai*, 1806—?, originar din Pintic, unchi al protopopului-erou Ştefan Moldovan din aceeaşi localitate, executat de maghiari la 1848. Vezi date biografice la Nicolae Comşa, *Dascălii Blajului*, p. 70; *G.B.C.*, III, Bucureşti, 1976, p. 46, n. 2.

2 Canonic blăjan şi rector al Seminarului teologic, despre care vezi *Ibid.*, p. 35, n. 2. Cf. şi Nicolae Comşa, *Dascălii Blajului*, p. 52.

3 Frați ai lui Grigore Moldvai, la acea dată și ei studenți la Blaj, ca și George Bariț. Vasilie este viitorul prefect revoluționar de la 1848—1849, Vasile Moldovan, iar pe Dumitru îl vom găsi în anii următori „cooperator", adică paroh adjunct în Pintic.

4 Grigore Moldvai era profesor la Gimnaziul greco-catolic din Beiuș, în dieceza Orăzii, unde funcționa din 1833. El a fost chemat, într-adevăr, la Blaj, unde a funcționat ca profesor de limba germană la liceu.

III

CĂTRE IOAN LEMENI[1]

(1837—1842)

3

21 sept./3 oct. 1837

Ad Illustrissimum Ep[isco]pum Joannem Lemeni
Illustrissime Domine Praesul etc., etc.

Plusq[am] apternas Illus[tritatis] Vestrae de dato 15 Aug. 1837 ubi conformiter Gub[ernia]li Decreto mihi iniungere digna[batur] etc. doloremque suum exprimit in omni filiali humilitate percepi, atque in omnibus mihi iniunctis quovis tempore obedientissimus praestabo. Certe Illustrissime [D[omine] P[raesul] etiam 11° Febr. qua die Comissio tempore noctis ad se citavit nulla exceptione vel allegatione facta sponte comparuissem nisi tyranicam et illegalem horum hominum agendi rationem iam antea cognovissem. Ad haec vero acta Comissionis cridalis Marin, in testimonium provoco. Georg K[ayser] scriba salariatus qua Plenipotentiarius creditorem Baroncia de publica platea abducit, Joannem Marin n[epotem] D[emetrii] incarcerat prop[ria] auctoritate, id quod in facie Comiss[ionis] fate[tur] et exponit. D[emetrium] M[arinum] cridalis que civis et mercator ictibus baculor[um] venerabat[ur]; e Comissione, benignisante fit forum criminale per Deum vivum! quid mihi expectandum erat! Sed ego haec omnia in aluid tempus favorabilius repono, quo si institia in terres ad huc viget omnia huius Comiss[ionis] acta, excipientibus mecum numerosis aliis ruere debebunt, et quidquid in me praetendit[ur] alia via in lucem prodibit, clarescetque an ego complex effective Marin, dici possim, quandoquidem ab ipso qua iam antea incarcerato nihil celari recipere potuerim. Et si ego

complex, cur non et juvenes ii qui res praesentes ad me detulerunt rei, cur non complices sed a magistratu absoluti?

Cum igitur involutis Comissionis cridalis Marin rebus, hac occasione nec in meas partes quidpiam determinati desiderare aut novam petitionem intuitu totius causae facere possim: id unicum oro Illus[tritatem] [Vestrum] dignabit[ur] pro me filio et Hypod[iacono] suo apud Exc[elsum] R[egium] Gub[ernium] quatenus conformiter B[enignorum] Alt[issimorum] D[ecretorum] qua nec in polit[icias] nec in jud[ici] influxu et excessibus prout expet[itur] genuine informet[ur] et ut talis cui vi plurium B[enignorum] Alt[issimorum] D[ecretorum] qua nec in polit[icis] nec jud[iciariis] scire agere licit[um] sit ut contumacem et ad hudcum hoc precarie officio fungentem ab off[ici]o amoveri curet. Id quod vel ex eo capite... quod per illum homine[m] in hac causa omnia susdeque pert[urbata] sint et adhuc perturbabun[tur].

(Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971, p. 392—393.)

[Traducere:]

21 septembrie/3 octombrie 1837

Prea luminatului episcop Ioan Lemeni

Prea luminate domnule arhiereu etc., etc.

Cu fiască umilință am primit scrisoarea luminăției tale, mai mult decît părintească, din 15 august 1837, în care, după sunetul decretului gubernial, binevoiești a-mi porunci etc. — atărîndu-ți și durerea! —, iar eu nu voi întîrzia a năzui să-ți împlinesc porunca. Desigur, prealuminatul meu arhiereu, m-am înfățișat atunci de bună voie, fără vreo împotrivire sau contrazicere, cind, în ziua de 11 februarie, comisia m-a chemat în toiul nopții în fața ei, deși cunoșteam de mai nainte firea samavolnică și nelegiuită a acestor oameni[2]. Spre dovada celor zise, aduc mărturie faptele comisiei de faliment a firmei Marin. Grefierul lefegiu Georg Kayser, în calitate de împuternicit, l-a îndepărtat din piață pe creditorul Baroncia. Pe Ioan Marin, nepotul lui Dimitrie, l-a întemnițat cu de la sine putere, ceea ce a mărturisit și recunoscut și în fața comisiei. Pe falitul Dimitrie Marin, deși e cetățean și neguțător, a pus să-l bată cu lovituri de bîtă. La ce bunătate era să mă aștept — pentru Dumnezeu! — de la o comisie căreia îi place să fie tribunal criminal? Dar le las acestea toate pentru vremuri mai prielnice, cînd, dacă mai există dreptate pe lume, toate isprăvile comisiei, în urma plîngerilor și a altora care mi se alătură mie, vor trebui să iasă la lumină. Se va lumina și ceea ce mi se aduce mie de vină, și se va lămuri pe o cale oarecare că nu puteam să-i fiu complice lui Marin, de vreme ce, aflîndu-se el întemnițat de mai multă vreme, nu aveam cum să primesc ceva de la dînsul spre tăinuire. Mai apoi, dacă sînt eu complice, de ce nu sînt judecați ca făptași și acei tineri care au răspîndit astfel de lucruri despre mine, de ce nu sînt și ei complici, ci sînt eliberați de către magistrat?

Ca atare, în starea de acum nu mă pot aștepta să se lumineze ceva în privința mea în legătură cu treburile încîlcite ale comisiei de faliment Marin, nu pot nici să înaintez o cerere nouă referitoare la întreaga treabă. Cer numai un singur lucru, anume ca luminăția ta să intervii pentru mine, fiul și subdiaconul tău, la Înaltul Guberniu Regesc, pentru ca acest trufaș ce ocupă pînă astăzi o asemenea slujbă de încredere, să fie scos

din oficiul său, de vreme ce, potrivit hotăririlor prea inalte, ii este oprit să se amestece in chip samavolnic in treburile de obște ori in judecăți. Fiindcă, prin acest om, toate ițele acestei afaceri s-au încurcat foarte rău, și încurcate au rămas pînă astăzi.

1 Despre Ioan Lemeni, episcop de Făgăraș între 1832–1850, vezi *G.B.C.*, III, p. 142–148, n. 4.

2 În 1837, tînărul profesor brașovean, George Barit, a fost implicat de către autoritățile cetății Brașov, ca tăinuitor și complice, in procesul negustătorului și bancherului falit Dimitrie Marin. Incidentul l-au analizat: Coriolan Suciu, *Blajul, Brașovul și Barițiu*, in *Cultura creștină*, XIV, 1925, n. 9, p. 314–321; Candid C. Mușlea, *Contribuțiuni la viața și opera lui Gheorghe Barițiu*, in *Gazeta Transilvaniei*, CV, 1942, n. 75–76; Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971, p. 380–398.

4

Coronae 1841 die 2 Martii

Illustrissime ac Reverendissime Domine Praesul Domine Patrone singulariter Colendissime!

Postquam ex paterna Illustritatis Vestrae Episcopalis gratia licuisset mihi, qua Almae Dioceseos Graeco-Catholicae Clerico longius tempus pro uno ex utroque statu coelibali nimirum et conjugali eligendo ad me probandum summere: tandem invocato saepius divini spiritus lumine, exaudita etiam sensus mei intimi voce, proposui sacrum matrimonii sacramentum cum Virgine Maria Belisar filia coronensis quondam mercatoris graeci Stephani Belisar, dominica secunda post resurrectionem, inire. Idcirco:

In omni filiali humilitate oro Illustritatem Vestram Episcopalem, quatenus data mihi, qua simul A[lmae] Dioceseos (reservato jure ducendi) subdiacono praesulea hoc respectu benedictione, a consvetis quoque, secus praescriptis trinis proclamationibus me dispensare non dedignetur.

Cum vero parocus noster G[raeco]-Catholicus Illyefalvensis senio aliquin confectus ex morbis etiam obnoxius, facile ex parte sua moram temporis (cum summo occupationum mearum scholasticarum et litterariarum detrimento) injiceret: audeo simul orare, ut fine copulationis delegationem quoque se ad vicinos Graeco-Catholicos parochos extendentem Illustritas Vestra elargiri dignetur, quo sic in casu moram minante aut Parochus Ó Tohanensis, aut vero alius a Reverendissimo Domino Vicario Foraneo indigitandus nostri ritus parochus, ordinarium filialis coronensis supplere queat.

Expertis Illustritatis Vestrae favoribus filiali cum submissione recommendatus enorior.

Illustritatis Vestrae Episcopalis servus humillimus,

Georgius Baritz m. p.
A[lmae] Dioceseos Fogarasiensis clericus et subdiaconus.

[Adresa:] Ad Illustrissimum ac Reverendissimum Dominum Ioannem Lemeny de Eadem Dei gratia per M[agnum] Transilvaniae Principatum Episcopum Graeco-Catholicorum Fogarasiensem Dominum Patronum singulariter Colendissimum. Intro scripti Supplex libellus.

[Traducere:]

Braşov, 2 martie 1841

Prea luminate şi prea mărite domnule episcop, părinte mie prea binevoitor!

După ce, prin vunăvoinţa părintească a luminăţiei vostre, mi-a fost îngăduit mie, ca cleric al maicii dieceze greco-catolice, să mă hotărăsc timp mai îndelungat care dintre cele două stări o voi alege, aceea de celibe sau aceea de căsătorit, pînă la urmă, implorînd în repetate rînduri lumina Sfîntului Spirit şi ascultînd tîlcul vocii mele interioare, m-am hotărît ca în a doua duminică după Înviere să împărtăşesc taina Sfintei Cununii cu fecioara Maria Velisar, fiica răposatului neguţător braşovean Ştefan Velisar. Din această pricină:

Mă rog de luminăţia voastră să-mi dea binecuvîntarea arhierească în această privinţă, ceea ce eu, ca subdiacon, sînt obligat prin legiuire să capăt din partea diecezei, şi să nu refuze a-mi acorda astfel scutire de cele trei strigări obişnuite şi prescrise [1].

Pentru că preotul nostru greco-catolic din Ileni, împovărat de bătrîneţe şi pe deasupra bolnav, ar putea lesne prilejui, din partea sa, pierdere de timp (spre marea pagubă a îndeletnicirilor mele şcolare şi literare), îndrăznesc să cer totodată ca luminăţia voastră să binevoiască a extinde împuternicirea de a cununa şi asupra preoţilor greco-catolici vecini, în aşa fel ca, în cazul posibil al unei amînări, parohul filiei braşovene să poată fi înlocuit fie de preotul din Tohanul Vechi [2], fie de un alt paroh de ritul nostru, care va fi desemnat de către prea cucernicul nostru vicar foraneu.

Recomandîndu-mă binecunoscutei bunătăţi a luminăţiei voastre, rămîn cu fiască supunere al luminăţiei voastre episcopeşti prea umil şerb şi slujitor,

George Bariţ m. p.,
cleric şi subdiacon al diecezei Făgăraşului.

[Adresa:] Către prea luminatul şi prea măritul domn Ioan Lemeni de Eadem, din graţia divină episcop greco-catolic al Făgăraşului în Marele Principat al Transilvaniei, domniei sale părintelui prea binevoitor. O suplică a celui pomenit înlăuntru.

1 Bariţ se logodise cu Maria Velisar la 6/18 ianuarie 1841, în casa lui George Carcalechi din Timişul de Jos. Dispensa cerută prin această scrisoare o va primi curind, astfel că la 13/25 aprilie 1841 are loc căsătoria. Această căsătorie, rod al unei iubiri rămase celebre în istoria culturii noastre, a fost umbrită de fanatismul popilor schismatici din Braşov, care au refuzat să o celebreze după normele cuvenite ale epocii, pretextînd că mirele este greco-catolic. A se nota faptul că acest greco-catolic îi învăţase carte şi cugetare românească pe copiii neuniţilor din Braşov, că din 1838 făcuse din această localitate capitala culturii panromâneşti şi că va rămîne în istorie ca cel mai mare fiu al Braşovului. Întîmplarea, faptul că a trebuit să se cunune acasă, parcă hoţeşte, l-au amărît enorm pe marele gazetar român. Naşi i-au fost Pavel Vasici şi soţia sa Iuliana

amîndoi neuniți, însă români cu mintea lucidă. Vezi și fișele autobiografice *Însemnări din viața mea căsătorită*, publicate de Olimpiu Boitoș în revista *Studii literare*, I, 1942, p. 190–200.

2 Preotul care l-a asistat pe Bariț la căsătorie a fost, pînă la urmă, cel din Tohan, dar acasă la același George Carcalechi din Timișul de Jos.

5

Brașov, 1842, dec. 29/17

Măria ta prea luminate doamne episcoape, părinte mie de bine voitoriu

De n-am pricepe din destul cum toate ceasurile măriei tale sînt strîns împărțite la mulțimea lucrurilor și a îngrijirilor, împreunate cu acea înaltă sfîntă deregătorie, poate că aș îndrăzni a-mi înnoi fiiasca supunere mai adeseori prin scris, fără a pomeni de vreo trebuință. Iar acum îmi țiu de datorie a mă apropia la părințasca bunătate și îndreptare a archiereului meu — o spui sincer — numai cînd poziția în care mă aflu îmi poruncește a mă folosi de virtuțile măriei tale.

Prea luminate doamne! Fatalele schimbări ce s-au făcut mai de curînd în Țara Românească [1] aduseră cu sine ca mie, care, ca redactor al acestor foițe românești, poate și nevrînd, am prilej a privi mai de aproape la firul întîmplărilor, să mi se descopere niște intrigi țăsute de către o putere străină, în țara de sus însemnată, pe care eu, pe cît le cunoșteam, m-am simțit îndătorat a le face cunoscute atît unor deregătorii militare austriace, care știam bine că au poruncă a ispiti toate, cît și sus, la Viena.

Motivul moral ce m-au silit a face aceasta e de prisos a-l mai numi: credința ce trebuie să avem către Monarhul este de sine motiv puternic.

Într-aceea eu mai avui și alte interesuri de a da pre față lucruri de care eram încredințat nu numai din gurile oamenilor prințului Ghica, ci și din scrisori vinite de peste munți. Pînă cînd compatrioții unguri strigă în gura mare, învinovățind pre români de rusolatrie, pînă atunci consulul general rusesc în București sapă cu tot deadinsul asupra tuturor interesel[o]r austriace, și dacă vreun jurnal își ia îndrăzneală a indigita cîte ceva, el nu lipsește a trînti note la Viena și a pîrî lucruri de care el numai visează.

Din norocire că Curtea noastră, deși nu prin consulul său totdeauna, prin alte canale încă cunoaște prea bine starea lucrurilor și, pre cît să pricepe aici jos, face complimente în loc de satisfacție. În vara trecută, pe jurnalele nemțești din Brașov, sau adecă pre censorul îl pîrî consulul rusesc în două rînduri, și consulul meu încă luă o ușorică înfruntare odată.

Deci, după ce eu am pricină de a prepune cum că mai curînd sau mai tîrziu se poate face vreo întrebare despre puținătatea mea, ruga-

mintea mea prea umilită către măria ta, prea luminate doamne, este ca la o vreme de aşa, a mă arăta de acela ce îţi sînt măriei tale *cleric subdiacon*, slobozit încoace mai întîi din pricina vîrstei, iar apoi dispensat, pentru că, după prea-ndurata facultate dată de Maiestatea Sa Împăratul de a tipări şi efimeride româneşti [2], măria ta ai aflat cu cale ca aceste foi să rămîie supt redacţia şi îngrijirea unui individ de religie *greco-catolică*, ca cu atît mai sigur să se poată răspunde aşteptărei şi scopului Maiestăţii Sale, de a hrăni şi a întări credinţa şi dragostea poporului românesc către Mărita Casă Austriacă, în sfîrşit că eu, după cît mă iartă neputinţa, mă silesc cu toate mijloacele a face destul acestei chiemări, după care şi pînă acuma cunosc rezultate bune. Nu mai adaug a-mi repeţi rugămintea, pentru ca să nu-ţi vatăm bunătatea, prealuminate părinte.

În zilele trecute ceteam cu domnul abat A. Kovacs [3] un articol asupra şcoalelor din Blaj, ieşit în *Vasárnapi Ujság* din Cluj [4]. Domnia sa să miră foarte pentru ce se scriu şi din orăşelul nostru astfeli de lucruri. Îmi aduse aminte şi de altul, pe care noi aici am îndrăznit a-l tipări (în vara trecută), avîndu-l de la om despre care eram aplecaţi foarte a crede că ce au scris au scris cu ştirea sau, cel puţin, cu învoirea pe tăcute a măriei tale [5].

După acestea, d. abat mă îndatoră a spune măriei tale din parte-i umilită plecăciune.

Să mai cutez, ori să tac!? Prea luminate doamne! Foiţele acestea româneşti, în diecesul nostru sînt foarte puţin cunoscute şi cetite. O recă[ma]ndaţie ieşită din porunca măriei tale către protopopi ar putea face minune în privinţa aceasta!

Cerînd iertare şi sărutîndu-ţi sfînta dreaptă, rămîi şerb şi fiu prea umilit,

George Bariţ m. p.,
subdiacon profesor. [6]

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecţia George Bariţ, n. 344.)

1 „Fatalele schimbări": depunerea din domnie a lui Alexandru Dimitrie Ghica, la 7 octombrie 1842, în urma unui cunoscut raport al comisarului Porţii, Şekib Effendi (vezi Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic 1834—1848*, Bucureşti-Leipzig-Viena, 1915, p. 171—172). La data scrisorii Ţara Românească era cîrmuită de o căimăcămie alcătuită din Iordache Filipescu, Teodor Văcărescu şi Mihail Cornescu *(Ibid.*, p. 264—275).

2 Bariţ era, într-adevăr, „cleric subdiacon", (vezi şi supra, scris. 3), căci plecarea sa la Braşov n-a însemnat ieşirea din tagma preoţească, *în care nici n-a intrat*, de fapt, căci nu s-a hirotonisit după absolvirea studiilor teologice şi n-a practicat niciodată. Situaţia echivocă a fost posibilă datorită firii tolerante a episcopului Lemeni, cu atît mai de apreciat cu cît tînărul teolog profesa o meserie scandalos de laică: jurnalist, într-un mediu neunit, ca Braşovul. „Efemeridele" sînt cele două publicaţii pe care le edita acolo: *Gazeta de Transilvania* şi *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*.

3 Antoniu Kovács de Felfalu, directorul Gimnaziului romano-catolic din Braşov, cenzor al foilor lui Bariţ, dar şi un sprijinitor al acestuia, ca şi al lui Iacob şi Andrei

Mureşanu. Despre el: *Gazeta de Transilvania*, II, 1839, n. 37, p. 145; *Decretu în puterea căruia s-a înfiinţat în Transilvania cel dintîi ziariu politic în limba românescă, la an. 1838*, in *Observatoriul*, VIII, 1885, n. 36; *G.B.C.*, III, p. 321; IV, p. 154.

4 Articolul lui Simion Bărnuţiu, *Balázsfalvi iskolai ügyekröl*, publicat în *Vasárnapi Ujság* din Cluj (1842, nr. 448, p. 761–770) este o critică virulentă a situaţiei şcolare din Blaj, dominate de spiritul monahal. Vezi *G.B.C.*, III, p. 316, 497.

5 Se referă la articolul *Pentru Schematismul clerului din Episcopatul Făgăraşului şi încă ceva*, tipărit în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, 1842, n. 26, p. 201–205. Despre conţinutul articolului vezi *G.B.C.*, III, p. 391.

6 Scrisoarea poartă adnotarea finală: „Baritz; primită 15ª Ianuarii [1]843.

IV

CĂTRE TIMOTEI CIPARIU [1]

(1837–1881)

6

1837, 21 Ian./2 Febr.

Illustrissime Domine !

Quod ad paternum Illustr[itatis] V[estrae] de 13 Dec[embris] 1836 rescriptum officiosam excusationem facere distulerim veniam humillime oro; cum enim acceperim Illustritatem Vestram non perfecte valere, nolebam tam taediosam turpemque causam qualem ratione mei exortam fuisse video importune recolere. Din autem pro tanta quantam prae se fert D[ominus] Canonicus contra me exacerbationem expectabam ut tandem aliquando processum contra me effective moveat, nam ego omnia ea de quibus accusor, *perfracte nego*, atque nihil aliud quam calumnias a malevolis in me coniecta esse queror, de quibus et protestor, nunquam ergo deprecabor. Haec ut Judici quae sequuntur ut Patri.

Calumnias esse, quae in me ex parte R[everen]diss[imi] C[anonici] coniiciuntur ut reliqua taceam, una circumstantia docet. An poteram ego nisi forte amens fuerim cuiquam dicere, quod videlicet hic causa mortis [...] fuerit, imo quod idem data medicina peremerit? An non annus elapsus fuerat a quo [...] desi[d]erat non frequentabat domum nullumque absolute negotium ibi habebat, quomodo ergo data medicina peremit. Dein autem ego causam mortis scivi semper fuisse non aliam quam puerperium. En quam inconsiderate haec calumnia mihi affigitur.

Nimirum, in absentem licebat evomere qualicunque. Idcirco, lubens volo moveatur processus, terminetur causa via juris.

Porro Illustritati Vestrae insolitum videtur ut aetate gaudens, absolutus p[er] tantum temporis spatium deliberaverim de coelibatu; mihi vero insolitum videretur, a nonnulis tam brevi tempore eiusmodi deliberationem fieri posse, nisi effectus viderem quotidie tristissimos. Ad haec, eo tempore quo facultatem prima vice oravi ob brevitatem temporis et res meas confusas praecipua momenta quae me Coronae manere volunt exmisi, commisique D[omino] Moldovai oretenus substernenda. Theologus unitus retenda imo proclamata fidei meae professione, o disunitis, Blasio Coronam vocatus, et rogatus. Coronam inquam, ubi phanatismus religiosus perpetuum murum filiis eiusdem nationis interjecerat, ubi nomen uniti vel hodie dum rudem plebeculam exhorrescere faciat; ubi ego ex alia parte, a civibus huic communitati ecc[lesi]ae adscriptis tenore contractus in omnem modum securitatem positus, via ad comparandam modicam pecuniam aperta, quatenus futuro tempore meis expensis ad riguresum deponendum in externas oras possim; haec pro hac mea aetate, cuicumque alteri emolumento praeferre scio. Tanto a fortiori, cum Blasii ex causa patrocinii R[everan]dis[simi] D[omi]ni Ratz ab maiori ex parte persecu[ti]oni occulte expositus, id non facile Blasii impetrassem. Nam si vel ea, quae in absentia Ill[ustritatis] V[estrae] ratione mei evenerunt dum ad cath[edram] ph[ysices] denominabar reputem, exhorreo et moeror occupat animum meum.

Naec si aliquid valent coram Ill[ustritatem] V[estram] oro ne me a sinu suo rejiciat, quod si indignus reputor qui amplius hac gratia fruor, equidem id scire desidereo, qui res meas aliter componere possim, nam ceterum in nullo vitae casu desperare scivi.

(Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971, p. 388—390.)

[Traducere:]

1837, 21 ian./2 febr.

Prea luminate domn!

Vă cer cu umilință iertare că am întîrziat să trimit cuvenita disculpare, la părintescul răspuns al luminăției tale din 13 decembrie 1836 [2]. Cînd am aflat însă că luminăția ta nu te simți tocmai bine, n-am mai vrut să răscolesc în mod inoportun o treabă așa de murdară ca aceea care s-a iscat, precum văd, din pricina mea. Mai apoi, văzînd atîta înverșunare a domnului canonic față de mine, mă așteptam ca pînă la urmă să pornească procesul împotriva mea, pentru că eu tăgăduiesc cu desăvîrșire toate învinuirile ce mi se aduc, susținînd că ele sînt numai ponegriri scornite de pizmași pe seama mea, le resping și declar că nu mă voi căi niciodată pentru ele [3]. Acestea vi le-am spus ca unui judecător. Următoarele, ca unui părinte.

Sînt calomnii ce se scornesc pe seama mea de către prea cuviosul canonic, ca celelalte să le trecem sub tăcere. Oare puteam eu să spun, atîta vreme cît încă nu mi-am pierdut mințile, că el ar fi cășunat moartea [...], ba mai mult, că leacul dat i-a fost pieirea? Oare unchiul n-a fost doborît de acela [...], părăsise, nu mai venea

pe la casa lui, neavînd treabă acolo așadar cum i-ar fi fost pieirea leacul dat? Dealtminteri, eu totdeauna am știut că pricina morții i-a fost febra lăuziei. Așadar, iată că în mod nesocotit mi se atribuie mie o asemenea calomnie [4]. Căci despre cel ce nu este de față se pot zvoni orice lucruri. Tocmai de aceea vreau cu patimă ca procesul să fie pornit odată și să se pună capăt pricinii pe calea legii.

Luminăției tale i se pare neobișnuit faptul că eu, avînd vîrsta cerută și studiile încheiate, am chibzuit atît de îndelung cu privire la celibat. Mie, in schimb, mi s-ar părea neobișnuit ca cineva să hotărască în pripă, cînd văd în fiecare zi cele mai triste urmări ale unei asemenea pripeli. Pe lîngă aceasta, încă de atunci cînd am cerut pentru prima dată invoire aici, din pricina timpului scurt și a treburilor incurcate, am înșirat motivele mai de seamă care mă silesc să rămîn în Brașov și le-am încredințat domnului Moldvai [5] ca să le prezinte acolo cu grai viu. Teolog greco-catolic fiind, cu repetată dovadă a credinței mele, am fost chemat de la Blaj, și reținut la Brașov de neuniți [6]. La Brașov tocmai, unde fanatismul religios aruncase zid veșnic între fiii aceluiași popor, unde numele de greco-catolic îngrozește și astăzi poporul de jos, eu am fost pus în deplină securitate prin contractul semnat cu cetățenii acestei comunități bisericești, fiindu-mi drumul deschis spre cîștigarea unei modeste sume, incit pe viitor să mă pot duce pe cheltuiala mea să-mi dau doctoratul în vreo țară străină, lucru pe care îl doresc cel mai mult, atit pentru împlinirea vîrstei mele de acum, cît și pentru binele semenilor [7]. Acest lucru cu atît mai virtos, cu cît la Blaj, din cauza oblăduirii prea cucernicului domn canonic Raț, fiind supus cu precădere la ascunse prigoniri, anevoie aș fi izbutit să fac ceva. Pentru că, bunăoară, cînd îmi aduc aminte ce s-a scornit la Blaj pe seama mea în absența luminăției tale, cînd era să fiu numit profesor de fizică, mă îngrozesc și mi se umple sufletul de tristețe.

Dacă toate acestea cumpănesc întru cîtva în ochii luminăției tale, mă rog să nu mă scoți din inima ta, deși mă știu nevrednic de o milostivire așa cum aș dori să capăt și pe mai departe, ca astfel să-mi pot duce la bun sfîrșit treburile. Căci altminteri eu nu m-am descurajat de nici o întorsătură a vieții.

1 Corespondența lui Bariț cu Timotei Cipariu constituie una dintre enigmele încă nedezlegate ale culturii noastre. Numărul scrisorilor trebuie să fi fost mult mai mare decît cele de față, pe măsura marelui număr de epistole primite de la filologul blăjean (vezi *G.B.C.*, IV, p. 71—355).

2 Această scrisoare a fost apreciată greșit ca fiind adresată episcopului Ioan Lemeni (vezi Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971, p. 388—390). Scrisoarea lui Cipariu către Bariț din 1/13 decembrie 1836 (*G.B.C.*, IV, p. 84—88) dezvăluie adevăratul destinatar.

3 Bariț era in conflict, încă din vremea studenției, cu energicul și pătimașul canonic blăjean Vasile Rațiu (despre care vezi *G.B.C.*, III, p. 35, n. 8). Corespondența lui Cipariu cu Bariț din anii 1836—1838 (*G.B.C.*, IV, p. 79—101), ca și notele la aceste scrisori, abundă de informații despre acest conflict, pînă la a face inutile noi explicații.

4 La mijlocul conflictului cu Rațiu era nu acel împrumut de 30 de florini contractat de Bariț (*G.B.C.*, IV, p. 97), ci o intrigă de roman de epocă, legată de o femeie tînără: Anica Mureșan, nepoata și ibovnica lui Vasile Rațiu. Aceasta a murit prin 1836 în împrejurări misterioase, care au dat loc la bănuiala că a otrăvit-o canonicul, în momentul cînd a născut un copil, pentru a nu-l compromite. Se pare că Rațiu îl

face răspunzător de acest zvon pe Bariț. Vezi și studiul la corespondența lui Cipariu cu Bariț (*G.B.C.*, IV, p. 71—78). Locurile insemnate de noi cu [...] sînt ștersături tîrzii și prudente ale lui Bariț.

5 Grigore Moldvai, profesorul de limbă germană de la Blaj (vezi supra, II/2).

6 Despre profesoratul lui Bariț la Brașov vezi broșura sa *Cuvîntare școlasticească la examenul de vară în școala românească din Brașov, în cetate*, [Brașov, 1837], p. 30—32; Andrei Bârseanu, *Istoria școalelor centrale române gr.-ortodocse din Brașov scrisă din incidentul jubileului de 50 de ani al gimnasiului*, Brașov, 1902, p. 19; Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, p. 399—405.

7 Dorință rămasă neimplinită!

7

Brașov, 1845, martie 5

Reverendissime domine,

Îți scriu să-ți arăt că nu-ți poci răspunde la nimi[c]a. Mă aflu la tipografie. Aştept să văd ce-mi scrii cu poşta viitoare, ca să-ţi scriu și eu mai pe larg. Vai, Doamne, toți din toate părţile mă întreabă tot ca d-ta, că de ce nu le răspund mai curînd? ! Crede-mă că am ajuns de în zilele de poştă n-am vreme nici să prînzesc.

Ascultă: *Curier*, *Pravilă*, *Magazin*, Boliac [1] etc. vei trage tot prin mine, mai sigur ca prin Romanov, însă ceva mai tîrzior. Prin Romanov, nimic: secături, ca cu *Tentamen* [2]. Zi episcopului să trăiască cu autoritatea sa. Eu nu urăsc pe nimini, dar la dv. trebuie cură radicală [3]. În *Gazetă* nu vom pune nimic, pînă peste 8 zile [4].

Tată-meu cerut-au bani? Dă, mă rog, la tîrg vreo 3 for[inți] la frate-meu Leon, [5] de şapcă sau cisme. Să-ți arate ce va cumpăra.

Al d-tale prea plecat,

G.B.

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecția Timotei Cipariu, n. 1321.)

1 Tipărituri ce se aşteptau din Ţara Românească: *Curierul de ambe sexe*, o ediție a Pravilei bisericii răsăritene apărută la București (vezi și *B.C.G.*, IV, p. 216 n. 7); *Magazin istoric pentru Dacia* și volumul *Din poeziile lui Chesar Boliac*, București, 1843. Scrisoarea e un răspuns la a lui Cipariu din 4/16 februarie 1845 (*G.B.C.*, IV, p. 213—217).

2 Cartea lui August Treboniu Laurian, *Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in Dacia vigentis vulgo valachicae*, Viena, 1840.

3 Referire la conflictul politico-administrativ al episcopului Ioan Lemeni cu profesorii și elevii din Blaj intre 1842—1846, in care lui Bariț i se părea că arhiereul nu este destul de energic. Despre conflict, *G.B.C.*, III, pass. și IV, pass.

4 Despre incidentele de la Blaj va publica o știre chiar mai tîrziu — *Sibii, 5 apr.* — (*Gazeta de Transilvania*, VIII, 1845, n. 30, p. 117), al cărei autor ascuns era

Cipariu (*G.B.C.*, IV, p. 227, n. 1). Lui Bariț, care era de partea episcopului în acest conflict, nu i-a plăcut să facă publice reprobabilele întîmplări din acei ani.

5 Fratele său, Leon Bariț, era elev la Blaj.

8

Brașov, 1858, mai 28

Reverendisime domine !

Este acum un an sau mai bine, de cînd d-voastră ați avut bunătate a mă reflecta cum că de aici înainte s-ar afla și pentru mine o stațiune oareșcare în dieceza noastră, a cărei membru eu niciodată nu am încetat de a fi și întru care la aprilie 1837 am primit, precum cred că vă este și cunoscut, încă și *ordines minores* [1].

Pe atunci, adică înainte cu un an, îmi luasem voie de a vă răspunde în privința reîntoarcerii mele în dieceză, cum că dacă mă mai ține încă ceva la Brașov, aceasta este numai fabrica de hîrtie, a cărei punere în mișcare se făcuse pentru mine un mare punt de onoare. Acum însă, după ce acea fabrică mai bine de opt luni se află în deplină activitatea [2], misiunea mea este și în acest punt împlinită, și eu mă aflu în stare de a-mi petrece restul vieții mele oriunde airea.

Sunt acum bărbat carele tocma împlinii ani 46. Din această etate, am petrecut ani 22 într-o luptă necurmată, grea, de-atîtea ori fatală, pentru națiune, prin urmare și pentru clerul carele face parte din națiune. Nimini nu cunoaște luptele mele mai bine decît chiar d-voastră. Simț acum că a sosit și pentru mine acel timp, în care și etatea naintată și chiar împregiurările familiei din 6 prunci îmi dictează a mă retrage dintre valuri și a căuta o viață mai uniformă. Doresc a reintra în die-
221 ceză,/ mai întîi însă vă cer consiliul d-voastră dacă se poate și că în ce condițiune, care pînă la priimirea acestui consiliu nu îndrăznesc a-m[i] supune rugămintea de-a dreptul la ordinariatul nostru, ca în curs de 7-8 luni să intru în vreun oficiu eclesiastic al diecezei, și dacă acel oficiu ar fi mirenesc sau epreoțesc. În cazul din urmă, hirotonindu-mă, aș avea o singură rugare către ordinariat: casă fiu ordinat, de se poate, la un oraș sau orășel, iară aceasta numai din cauza creșterii pruncilor.

Îndată ce voi fi norocit de un binevoitor răspuns al dv., nu voi lipsi a-mi supune a mea rugăminte de-a dreptul către excelența sa d-n. mitropolitul [3].

Cerînd iertare p[entru] îndrăzneala ce-am luat, am onoare a fi, cu cea mai distinsă stimă.

221v Brașov, 1858, iunie 1[4]./

(B.A.R., ms. rom. 994).

1 Vezi și supra, III/4.

2 Fabrica de hîrtie din Zărnești, cea dintîi întreprindere românească de acest fel din Transilvania. Amănunte prețioase despre edificarea fabricii, în jurnalul său autobiografic *Însemnări din viața mea căsătorită*, în *Studii literare*, I, 1942, p. 190—200.

Vezi și Al. Bărbat, *Fabrica de hîrtie de la Zărnești (1852—1878)*, in *Studii și articole de istorie*, IV, 1962, p. 197—221.

3 Bariț se afla intr-o perioadă de criză greu de reconstituit acum. Peste un an, refuzat „elegant" de Cipariu (vezi răspunsul acestuia în *G.B.C.*, IV, p. 321—232), va intra în tratative cu moldovenii, pentru un post didactic acolo.

4 Nesemnată. Este ciorna scrisorii. Poartă insemnarea tîrzie a lui Bariț: „1858. Cătră d. *T. Cipariu* pre cind Blașul se afla in o ferbere critică".

9

Brașov, 1861, oct. 16

Reverendissime domine !

Reîntorcîndu-mă eu înainte cu 10 zile de la București, aflai mult stimata domniei tale scrisoare din 24 sept. [1] pe masă. Pînă astăzi însă îmi fu preste putință de a răspunde.

Acum, fiindcă școala de la Tohan nici se poate redeschide fără cărți, fiindcă, de altă parte, eu nu mă aflu în stare de a le cîștiga pe seama școalei lor mai mult ca acei 40 f. c., așa nu-mi rămîne alta decît a mă ruga ca să reducem numărul exemplarelor din cărțile cerute, și adică:

Abecedare [2] 50 ex.

Catchisme [3] 20 ex.

Istorii biblice [4] 20 ex.,

și pentru restul banilor, numai atîtea ex. din gramatica cea mică și din vreo geografioară, dacă se află tipărită, pe cît se va ajunge.

Eu cei 40 f.c. îi voi trimite, sau, de voi merge, îi voi aduce la Sibii pe 4 no. n., pe cînd văd că d. episcop a publicat conchemarea soțietății noastre literarie [5], cînd apoi ne vom socoti și p[entru] *Călindariu* [6].

Într-aceea, pachetul cu cărțile ar putea sosi la Sibii.

Fratele I. Maiorescu vă trimite prin mine salutarea sa cordială. El este foarte fericit acum că a scăpat de directorat, și anume de procletiile lui Eliad et Comp. [7] El a fost iarăși în Istria, și se pregătește a publica cîte ceva filologic și istoric.

Apropos de adunarea din 4 noembr. !

Reverendissime, numele domniei tale stă în legăminte strînsă cu societatea noastră literarie născundă. Toți bărbații națiunei caută acum la domnia ta și așteaptă ca să apuci conducerea în mîni și să nu o mai lăsăm pe mîni de cîrpaci. Iară eu, din partea mea, te rog precum nu am mai rugat pe nimeni în lume, ca cel puțin astă dată să puni modestia cea prea mare la o parte și să primești conducerea. Eu, din parte-mi, îmi voi lua de bunăvoie o singură însărcinare asupra mea: de a mijloci în toată vieața mea înmulțirea fondului de bani al soțietății, fără care eu nu-i poci prevedea vreun viitor asecurat. Apoi, îmi vine să cred că în calitatea mea de acum, ca industriaș stînd în conexiuni cu mai mulți capitaliști, voi putea mijloci ceva în felul acesta; cînd, din contră, eu nu mă simț în stare de lucra din condei cîte ceva care să fie trăitoriu.

Nu mă îndoiesc întru nimic că îți vei lua osteneala a de merge la Sibii pe 4 noiembr., și că vor veni încă și alți 2-3 inși din Blaș p[entru] că ar sta rău ca Blașul să nu fie reprezentat acolo, și încă bine [8].

Oare cum am putea noi face ca în viitoriu să nu mai treacă — cel puțin în vreo 3-4 ani următori — nici un tînăr de ai noștri (înțeleg din unități) în țările românești? Sunt mai multe cuvinte care cer ca noi să le arătăm că nu noi, ci mai vîrtos ei au trebuință de noi [9].

Ce e drept, corpul profesoresc de la gimnaziu, pe mine unul m-au priimit și astă dată cu multă cordialitate și, la o masă ce ne deteră, au protestat cu energie asupra machinațiunilor lui Eliad. Cu toate acestea, eu tot sunt de opiniunea că sunt atins.

Am onoare a fi cu toată reverința, al domniei tale prea plecat,

G. Bariț.

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj., colecția Timotei Cipariu, n. 1322.)

1 Vezi *G.B.C.*, IV, p. 337.

2 Exemplare dintr-un abecedar tipărit in 1861 la Blaj.

3 Idem, dintr-un manual religios pentru elevii de la „norme", tipărit in același an. Ambele vor fi comasate, doi ani mai tîrziu, într-un vestit manual al lui Cipariu: *Abecedariu românesc cu litere latinești, pentru deprinderea pruncilor la cetire, împreună cu rogațiuni și învățătură creștinească și cu una ortografică pre scurt*, Blaj, 1863.

4 De același: *Istoria sîntă sau biblică a Testamentului Vechi și Nou, pentru incepatori*, tipărită în a doua ediție la Blaj, 1859.

5 Adunarea de inaugurare a ASTREI de la Sibiu, din 4 noiembrie 1861. Despre etapele înființării Asociațiunii, vezi succint în *G.B.C.*, IV, p. 339, n. 3. Cf. și *Ibid.*, I, p. 412, n. 1.

6 Remarcabila tipăritură a lui Bariț, *Călindariu pentru poporul român*, scos intre 1852—1865. Vezi *G.B.C.*, IV, p. 47, n. 1.

7 Ioan Maiorescu fusese director al Eforiei școlilor din Țara Românească intre 14 octombrie 1859-10 iulie 1861 (după *Monitorul oficial*, nr. 128 din 19 octombrie 1859, respectiv nr. 157 din 18 iulie 1861).

8 Flatîndu-l in acest fel pe Cipariu, Bariț își regiza propria sa ascensiune in conducerea ASTREI. Postul vizat era acela de secretar general, imperios necesar pentru el in situația familial-economică precară în care se afla. Puțin sensibil la măgulelile acestea cu țintă exactă, răsfățatul și bogatul canonic blăjean ii răspunde oțios in 20 octombrie (*G.B.C.*, IV, p. 338—339). Bariț va obține postul rîvnit iar Cipariu va ajunge vicepreședinte al ASTREI (*Ibid.*, p. 341, n. 1). Dintre blăjeni, au mai participat la adunarea inaugurală Constantin Papfalvi și Ioan Antonelli.

9 Vezi *G.B.C.*, IV, p. 339, n. 6.

10

Brașov, 1861, noembr. 18

Reverendisime domine!

Eu luai de la Nendvich cele două pachete cu cărțile școlastice destinate pentru școala din Tohan [1]. Aducîndu-le acasă, căutai în pachete

vreun cont, dară nu găsii. Fiindcă școlarii aveau mare trebuință de acelea cărți, le detei în mîna curatorului școalei și a bisericei, sicut Vlad, și totodată în grija fratelui Iacob Mureșanu, pe carele dn. vicariu Chirilă și-l substitui ca priveghetor preste această parohie izolată, apoi luai o quietanță, a cărei copie o alătur ·|·, pentru ca, în tot cazul, să vedeți ce și cîte cărți am aflat noi în acelea două pachete, iară apoi, trăgînd o socotelică de ceea ce am să vă număr eu și de ce ați avea să dați d-voastră încoace mie, sau mai bine tipografilor Römer et Kamner, să știu ce am să vă trimit în bani, pentru ca să răfuim totul, să nu se învechiască lucrul.

Apropos de Römer et Kamner! Doamne, cît mă mai cecălesc acești oameni pentru socoteala avută cu Georgie Pop [2], și anume pentru cărți de ale răposatului profesor G. Nichifor trimise la Blaș, *Chrestomathia* [3] ș.a.! Ba ei avură și fruntea de a-mi răsplăti bunătatea mea cu aceea că în vreo două dăți îmi vîrîră contul cărților lui Nichifor în socoteala ce aveam eu cu ei, voind a mă face să le plătesc. Eu am scris d-lui Georgie Pop de vreo 3 ori, ci dînsul nu mă aflâ demn nici de a-mi răspunde, cît de scurt, cu un „da“ ori „ba“. Ce mai negustorie curioasă aceasta cu cărți românești!

Ci să mai las cele negustorești, de care și altmintrea îmi cîntă urechile pe fiecare zi.

Sosind eu acasă astăzi săptămîna, aflai un telegram de la exce-l[ența] sa dn. mitropolit, prin carele eram provocat ca să mă scol îndată și să mă duc la Viena, că ar f[i] de neapărată trebuință ca să merg și eu în sus. Am fost silit a mă escuza, că întru adevăr, împregiurările mele private nu mă iartă nicidecum a mai face călătorii pînă cătră mai a[nul] v[iitor]. A patra zi primii o scrisoare de la excel[ența] sa episcopul Șaguna, carele mă întreabă dacă voi să merg în sus sau nu, că prea s[finția] sa încă e poftit a merge și vrea să știe și despre mine.

Am răspuns și acestui mare arhiereu tot ca și la al nostru.

Trebuie să domnească o fierbere și confuziune cumplită colo sus. Mi se pare că p[entru] sărmana Tr[ansilv]anie încă se apropie alte zile de o grea cercare. Toți capii politici ai țărei sunt la Viena. Se mai cheamă și alții, particulari. Cu ce scop, nu știe spune nimeni.

Eu, din parte-mi, doresc ferbinte ca să mă și mai lase în pace pe un timp oarecare. În 12 luni, am făcut 6 călătorii la Sibii. Cred că acestea tot cumpănesc cît 1/2, cel puțin, pînă la Viena.

Era bine ca să ne mai vedem acum și de noul nostru institut național, de Asociațiune, pe care trebuie să o apărăm și scăpăm printre toate furtunile politice. Apoi tocma acum ar fi ca să prindem bine gura pînzei, să-i cîștigăm îndată de la început oareșcare vază și să insuflăm o credință în viitoriul ei.

Este un rău carele mai tîrziu se va simți tare, cum că nu locuiesc împreună, dacă și nu comitetul întreg, cel puțin însă amploianții Asociațiunii [4]. Este foarte anevoie, dacă nu chiar preste putință, a se înțelege cineva tot prin scris asupra tuturor amăruntelor. Așa de ex[emplu], ce bine ar fi fost dacă am fi avut timp de a ne înțelege pînă ce eram îm-

preună, încai asupra programei acelui jurnal periodic, carele este să iasă sub protecțiunea și în folosul Asociațiunei [5]. M-ar durea inima cînd în același ar intra orice alte secături, numai nu materii de un folos la carele țintim cu toții.

Într-aceea, comitetul se va readuna și va consulta despre unele ca acestea.

Am onoarea a fi cu toată reverința al domniei tale serv plecat,

G. Bariț.

În momentul închiderii acestei scrisori primii de la excel[ența] sa d. mitropolit o scrisoare de d[a]to 13/1 nov., [6] din care-mi iau voia a alătura ·/· un mic extrat.

G. Bariț [5].

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecția Timotei Cipariu, n. 1323.)

1 Despre această expediere de cărți vezi și scris. anterioară, și *G.B.C.*, IV, p. 338.

2 George Pop, funcționar român din Blaj.

3 O scriere a profesorului brașovean G. E. Nicolau: *Gramatică germană pentru clăși elementari, lucrată după principie genetice cu pragmate numeroase și capete alese spre traducere în română și germană, împreună cu vocabulariele corespunzătoarie. De profesoriu la Gymnasiul român din Brașov. Editoriu: Iacob Mureșanu. Brașov. Römmer și Kammer, tipografi. MDCCCLV* [1855]. Cartea este, azi, o raritate a bibliotecilor.

4 O deficiență organizatorică din cauza căreia Bariț va demisiona din postul de secretar general al ASTREI, la 26 iulie 1864.

5 Acest „jurnal periodic" va fi *Transilvania*, și va ieși abia in 1868.

6 Vezi-o în *G.B.C.*, IV, p. 371–373.

7 Adnotată de Cipariu: „18 nov. 1861. G. Bariț, Zărnești".

11

Sibiu, 28 iulie 1878

Reverendisime domine!

Alaltăieri am aceput telegramul fratelui Bologa [1] de la București, al cărui coprins se vede din ÷ copie, ce am onoare a o alătura *în copie*. Așadară, v[ice]președintele nicidecum nu poate merge la Șimleu. Rămîne deci ca domnia ta să binevoiești a dispune cum avem să urmăm cu prezidiul, în caz cînd nu te-ai osteni pînă acolo.

Eu, arătînd telegramul la oamenii noștri de la cancelaria comitetului și contîndu-ne, luai eu asupra-mi ca să te rugăm ca, în caz de a nu putea merge d-ta, să binevoiești a mă autoriza pe mine prin 2-3 linii, să poci deschide eu adunarea, iară după aceea dînsa să-și aleagă îndată președinte ad-hoc, precum făcuse și în a[nul] 1867 la Cluș [2].

Întru altele, eu și Hodoș ne vom adopera din toate puterile ca să meargă toate în ordine, atît la Șîmleu cît și la comuna unde se află mormîntul lui Bărnuțiu, la care se va face excursiune spre a-i descoperi monumentul [3].

Eu plec de aici miercuri în 31 la 1 oară d.m., cu trăsura, pe la Sebeș, din cauză că sunt chemat și la una adunare filiale. Apoi am să ies la Alba, spre a fi în 3 aug. 8 oare în Ciucia.

Așa, rugîndu-mă de răspuns pînă în 31, am onoare a fi al rev[erendissimei] d[omniei] tale cel mai devotat,

G. Barit.

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecția George Barit, n. 683.)

1 Iacob Bologa, care se afla la București în legătură cu construirea căii ferate de pe Valea Oltului.

2 Se referă la Adunarea generală a ASTREI de la Șimleul Silvaniei 4—5 august 1878. Despre mersul lucrărilor vezi *Transilvania*, XI, 1878, n. 17, p. 195—196; n. 19, p. 224—227; n. 20, p. 236—239; *Suvenire de la Adunarea generală a Asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului român*, în *Observatoriul*, I, 1878, n. 63, p. 2—3; *Două cuvîntări ținute cu ocasiunea Adunărei gener[ale] din anul acesta a Asociațiunei transilvane, la Șimleu*, *Ibid.*, n. 66, p. 1—2.

3 Lucrurile nu se vor petrece astfel. Adunarea generală de la Șimleul Silvaniei s-a ferit să aibă vreun amestec în dezvelirea monumentului lui Simion Bărnuțiu, probabil ca să nu provoace persecuția autorităților dualiste împotriva Asociațiunii. „Monumentul" ridicat la Bocșa Română în vara anului 1878 este o simplă piatră de mormînt fără relieve (cenotaf), de forma unui obelisc placat cu lespezi de piatră gri-rozacee. Pe fața monumentului stă scris: „În memoria lui /SIMEON BĂRNUȚIU/ n. 1808, 21 Iunie/ + 1864, 16 Maiu./ FII SELAGIULUI". Pe latura stîngă: „Libertate, frățietate, egalitate, naționalitate". Pe latura dreaptă: „Poporul român ține minte / de binefaceri și nedreptăți". Pe spate: „Blaș, 1848, 1/13 Maiu". Vezi și Silvestru Moldovan, *În Panteon. Mormintele marilor noștri bărbați de la 1848—1849*, Sibiu, 1901, p. 10—11.

12

Sibii, 3 oct. 1881

Reverendisime domine !

D-n consiliariu I. Bologa [1] s-a întors de la B[uda]pesta numai alaltăieri. Ca membru al Consiliului fondului gojduian [2], fusese chiemat acolo.

Conform statutelor, comit[etul] Asociațiunei transilvane are să-și țină ședințele sale ordinarie, marți după 1ª fiecărei luni. D-n vicepreședinte [3] îmi comise ca să vă rog pe d-voastră să binevoiți a-l încunoștința cu puține cuvinte, prin telegraf, dacă voiți să duceți prezidiul în ședința viitorie, și în caz de a voi — ceea ce noi dorim foarte — să defigeți ziua pe care ați voi să osteniți încoace [4].

Ședințele comitetului nostru se țin de regulă după amiază-zi, de la 5 pînă la 7 oare. Ar fi vreo 20 de obiecte spre a se da în discusiune [5].

Cu acestea, am onoarea a fi și a mă subscrie, al domniei voastre cel mai devotat,

G. Barți [6].

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond Blaj, colecția George Barit, n. 1346.)

1 Iacob Bologa, despre care vezi *G.B.C.*, I-VI, pass. Dintre puținele scrieri biografice despre el: Constantin Popp, *Valeriu P. Bologa (1853–1899). Cu prilejul aniversării a 40 de ani de la moartea sa. Ca introducere: Consil. aulic Iacob Bologa (1817–1888). Note biografice*, Sibiu, 1939.

2 Omul politic și fruntașul român bănățean Emanuil Gojdu lăsase prin testament, la moartea sa (1870), o importantă sumă de bani pentru ajutorarea tinerilor români săraci dornici de învățătură. Fundația Gojdu s-a constituit legal in 1871. Iacob Bologa a făcut parte din comitetul de conducere din 1871 pînă la moarte, în 1888. Despre donația patriotică a lui Gojdu vezi: *Gozsdu Manó alapitó végrendelete*, Pesta, 1870; *Testamentul lui Emanuil Gozsdu*, Sibiu, 1899.

3 Vicepreședintele in cauză este Iacob Bologa.

4 Ședința de lucru a comitetului ASTREI s-a ținut la Sibiu, in 4 octombrie 1881, fără participarea lui Cipariu. Lucrările au fost conduse de Iacob Bologa, in locul lui Timotei Cipariu, care era președintele în funcțiune al societății. George Bariț era secretarul general al ASTREI. Vezi *Proces verbale luat în ședința comitetului Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român ținută în 4 octombrie 1881*, în *Transilvania*, XII, 1881, n. 19–20, p. 167–168.

5 Ordinea de zi a ședinței a avut 15 puncte.

6 Adnotată de Cipariu: „3/10, [1]881. Sab[iniu], Bariț".

13

Sibii, 9 novembre 1881

Nr. 429 / 1881

Reverendisime domnule!

După ce au intrat toate concursele din partea Asociațiunei transilvane pe terminul de 31 octobre a.c. și sunt studiate din partea secretariatului, d-l vicepreședinte consilariu Iacob Bologa a flat cu cale ca în 3/15 novembre a.c. să se țină ședința comitetului, spre a delibera și vota asupra stipendielor și ajutoarelor [1].

Totodată mi s-a comis mie ca să nu lipsesc a vă anunța reverenței voastre, ca președinte, terminul sus arătat, și a vă ruga ca, dacă vă este cu putință, să binevoiți a osteni pe acea zi la Sibii, spre a conduce deliberațiunile în ședința ce se va deschide la 5 oare seara [2].

Pe lîngă care, am onoare a mă subscrie. Prea plecat,

G. Bariț.

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecția George Bariț, n. 1360.)

1 Cu n. 291/1881, în virtutea unei decizii din august, ASTRA a lansat în octombrie 1881 o *Publicare de concurs* (*Transilvania*, XII, 1881, n. 18–20, p. 175–176) pentru acordarea unor burse școlare și universitare. Rezultatele concursului au fost făcute publice în ședința comitetului ASTREI din 15 noiembrie 1881 (vezi *Ibid.*, n. 21–23 p. 185–186).

2 Cipariu n-a luat parte la această ședință.

V

CĂTRE CONSISTORIUL GRECO-CATOLIC DIN BLAJ

(1837)

14

1837 die 12a/24a Septembris

Venerabile Consistoriune !

Quod in paternis V[enerabili] Consistorii de d[a]to 2a Aug. a.c. ad me transmissis mandatis tam tenere de persolvendo Rever[endissimum] D[ominum] R[atz] c[anonicum] tunc t[emporis] custodem a V[enerabili] clero contracto debito admoveat quantas possum filiales ago gratias; quod vero tam tetre ut morosus, ingratus et artificiosus debitor depingar, vehementer angor. Non erat mihi iis temporibus ullo artificio opus debitum contrahere, cum agentibus orphanorum avunculi mei Petri quondam Popovits cunctis consangvineis per Reverendissimum Canonicum Ratz eo adductus ut heu me miserum et nullius expe[rientae] hominem juvenem tutorem et curatorem dictorum orphanorum agam, in horum emolumentum satis libenter in casibus necessitatis sublevabar; tanto a fortiori, cum silentibus expensarum connotationibus a me factis, Deo et conscientia teste dimidium salarii mei qua physices professoris in miseros illos orphanos expenderim. Nam ego iis victum o e proprio lignationem et vestitum e proprio dedi, proventus eorundem vix ad res oeconomicas procurandas sufficiebat. Sed nimis longe abripior. Postquam in humillimis meis de d[a]to 31 Sept[embris] item 5 Dec[embris] a[nni] 1836 ab Il[lustrissimo] D[omino] Ep[isco]po facultatem petiissem hic loci spatium trium annorum manendi, eo didito, ut si me instantanee Sua Ill[ustritas] redire iusserit redeam: cum aspienti nimis Ill[ustrissimi] Ep[isco]pi consilio ne nimirum persecutioni quae iam in me exarserat

proprius exponar revocatus non sim; ego ratione debiti persolvendi a nemine unquam benevole admonitus, absensque ignarus penes quem custodia Cassae V[enerabili] C[leri] esset unice expectabam per amicos certior reddi quonam obligationes meae transierint. Nam de ultima obligatione obligatus eram an ad V[enerabilem] Cl[erum] vel ad R[everendissimum] Custod[em] fecerimcum in pari non habeam imo in ep[isto]la ad Ep[isco]pum scripta p[er]scripsei me debere expectarem etc.

Idcirco nunc obligat[ionem] ad R[everendissimum] D[ominum] C[anonicum] rebuturus 10 R[henenses] f[lorenos] per A[dmodum] R[everendum] ac Cl[arissimum] D[ominum] Rusz penes restitionem originalis cum summa grat[iarum] act[ione] repersolvo. Quod vero 20 R[henenses] f[lorenos] c[onventionalis] m[onetatae] attinet, audeo supplex accedere, dignabunt[u]r summam hanc dilecto meo Patri A[dmodum] R[everendo] D[omino] Joanni Baritz Parocho K[özép] Peterdiensi numerosa nimis familia educandis in schola prolibus onerato tanquam uni e cleri membris fraterne assignare, ac proin obligationes per me mox reluendam eidam transponi curare. V[enerabile] Consistorium D[ominum] Patr[onum] orat Filias pro Patre! Quod si indignus censear cuius petitioni deferatur, eo in casu idem supra laudatus A[dmodum] R[everendus] D[ominus] Prof[essor] loco mei repersolvet obligationemque meam excipiet.

Quae dum humillime orans in omni humillitate animique mei gratitudine substerne, sum V[enerabilis] Cons[istorii] servus ac filius perpetuo obed[iens].

B[aritz] G[eorgius].
A[lmae] D[ioeceseos] Fog[arasiensis] Th[eologus] Abs[olutus] et Hypodiaconus ordinatus.

(Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971, p. 391–392.)

[T r a d u c e r e :]

Venerabil Consistoriu!

Vă mulțumesc cu toată recunoştința filială care imi stă in putință, pentru prea blîndele si părinteștile hotăriri ale Venerabilului Consistoriu trimise mie cu data de 2 august a acestui an, privitoare la plata datoriei ce am făcut-o la cinstitul cler, prin reverendisimul domnul canonic Rațiu, pe atunci custode [1]. Cit despre faptul că am fost înfățișat cu asprime drept un datornic nerecunoscător, uricios și viclean, aceasta mă mîhneşte din cale afară. Nu aveam pe atunci nevoie de nici o viclenie ca să intru in datorii, cind am fost silit de către reverendisimul domnul canonic Rațiu, impreună cu toate rudele de singe ale orfanilor răposatului meu unchi Petre Popovici, care au hotărît ca bietul de mine, om tînăr și lipsit de orice experiență, să devin tutorele și oblăduitorul amintiților orfani, spre binele cărora m-am arătat cu destulă bunăvoință săritor, ori de cîte ori a fost nevoie. Ba mai mult, trecînd sub tăcere cheltuielile făcute de mine — martori îmi sînt Dumnezeu și conștiința mea! — mi-am cheltuit jumătate din leafa mea de profesor de fizică pe acei orfani nenorociți. Căci eu le-am dat hrană,

lemne de foc și îmbrăcăminte dintr-al meu, venitul lor abia ajungind să se cumpere cele trebuincioase în casă.

Dar iată că am luat-o prea pe departe. După ce, prin rugările mele prea supuse din 23 septembrie și 5 decembrie ale anului 1836, am cerut de la luminăția sa domnul episcop învoire de a rămine timp de trei ani, am adăugat că mă voi reintoarce atunci cind va porunci să mă reintorc. Și cum, prin hotărîrea prea înțeleaptă a domnului episcop, n-am fost rechemat anume ca să nu fiu supus mai de aproape prigonirii ce se stîrnise acolo impotriva mea, nimeni n-a binevoit să-mi trimită vreo somație de plată. Lipsind de acolo, nu mai știam in seama cui a trecut păstrarea casei venerabilului cler, ci așteptam să mă lămurească prietenii in mina cui au încăput obligațiile mele. Deoarece am uitat dacă prin ultima obligație m-am îndatorat către cler sau către reverendisimul domnul custode — nu mi-am păstrat-o in copie! —, am scris chiar episcopului că aștept să fiu somat etc.

De aceea acum, vrind să întorc datoria către reverendisimul domnul canonic, restitui, prin cinstitul și distinsul domnul profesor Rusu, 10 florini renani, insoțindu-i cu expresia recunoștinței mele adinci. Cit despre ceilalți 20 de florini monedă convențională, îndrăznesc a mă adresa cu rugămintea ca să binevoiți a trece părintește această sumă pe numele tatălui meu, cinstitul domn Ioan Bariț, preot în Petridul de Mijloc, om impovărat cu o familie foarte grea, trebuind să-și intrețină numeroșii copii pe la școli, ca pe seama unuia din cler, și totodată să vă îngrijiți ca obligația pe care ar trebui să o răscumpăr în curind să fie trecută in contul acestuia. Fiul se roagă de venerabilul consistoriu pentru tată!

În cazul că voi fi socotit nevrednic de această rugăminte, prea cinstitul și distinsul domnul profesor să răscumpere să să primească obligația în numele meu.

În timp ce aștern această cerere cu desăvșrșită umilință și cu sufletul plin de recunoștință, sint al venerabilului Consistoriu fiu și slugă prea umilă,

George Bariț,
teolog absolut și subdiacon al
Maicii Dieceze a Făgărașului.

1 Despre necazurile pricinuite de această datorie sîcîitoare vezi și supra, III/3 incl. notele. Cf. și Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971, p. 380—398.

VI

CĂTRE ION HELIADE RĂDULESCU
(1842—1869)

15

Brașov, 1842, ian. 3

Domnul meu,

O mare fatalitate a fost cu corespondenția noastră și fără voia mea am lucrat împrotiva dorinței și cererii d-tale.

Eu ți-am scris din 3 oct. a anului trecut, întrebîndu-te pentru articolul *Opinie*, dacă voiești să să publice neîncetat. Am așteptat răspuns ul

d-tale, şi văzînd, pe de o parte, tăcerea d-tale şi pe de alta Obşteasca Adunare că se alege din nou în Ţara Românească, m-am socotit că acel articol cu atît farmec binefăcător nu puţin va contribui a deştepta acest corp legislativ şi a-l povăţui pe un drum mîntuitor.

Aşa, tăcerea d-tale am socotit-o un fel de indiferenţă şi nepăsare de a să publica şi, prin urmare, am publicat o parte din pomenitul articol în N° 48 al foilor mele din 30 noiem., altă parte în N° 49 din 7 decem., şi apoi tot am mai stat, ca doar voi lua vreun răspuns, la care te va îndemna publicarea.

Am aşteptat pînă la sfîrşitul lui decem., cu care încheind anul, am dat şi capătul articolului, fără a primi de la d-ta nici un răspuns. În vremea aşteptării mele, am mai scris în două rînduri şi d-lui Romanov, ca să te întrebe şi să-ţi ceară şi dînsul răspuns, la care mi-a scris, dar
30 foarte tîrziu, că te-a întrebat şi că d-ta mi-ai şi trimis/răspuns. Cu adevărat, am văzut mai tîrziu că d-ta mi-ai fost scris două scrisori prin d. Romanov, una din 22 noem. şi alta din 8 decemvr., şi printr-o blestemată fatalitate mi-au sosit amîndouă abia ieri, la 2 ianu[a]r. Beţivii de prahoveni, prin cari a trimis scrisorile d. Romanov, au venit cu ele pînă în Timiş, şi luînd marfă d-aci, s-au înturnat înapoi cu ele, fără a îngriji să le dea, şi astfel purtîndu-le de la un loc pînă la altul. Abia mi le-au adus acum, cînd cu adevărat văd că e prea tîrziu. Sunt foarte supărat, domnule, că s-a întîmplat treaba asfel, nu-mi poci ierta cele ce am fost gîndit despre tăcerea d-tale. Nici că a putut să-mi treacă prin gînd că vei fi scris şi că s-au zăbovit scrisorile.

Întîmplarea trebuie să o dăm fatalităţii, şi d-ta nu te vei supăra, pentru că vezi singur că nu sunt de vină, şi şi de s-a făcut mare greşeală, dar a fost fără voia mea [1].

Al domniei tale cel . . .

G. Bariţ [2]./

(B.A.R., ms. rom. 1004, f. 30r. + v.)

1 O celebră „încurcătură" redacţională cu articolul lui Ion Heliade Rădulescu intitulat *Pentru opinie* (în *Foaie pentru minte*..., 1841, nr. 48, p. 377—382; nr. 49, p. 385—388; nr. 52, p. 409—412), trimis lui Bariţ încă din 1838, şi pe care Heliade n-ar fi dorit să-l mai publice în condiţiile politice de la sfîrşitul anului 1841. Vezi despre acest impas primejdios în care a fost adus poetul bucureştean: Ioan Chindriş, *Corespondenţă I. Heliade Rădulescu şi George Bariţ*, în *Tribuna*, XVI, 1972, n. 19, p. 12; *G.B.C.*, VI, Bucureşti, 1983, p. 91—92.

2 Scrisoarea se păstrează într-o copie de mîna lui Heliade Rădulescu. Originalul nu se cunoaşte.

b) 16

Braşov, 1848, iul. 13/25

Domnul meu !

Scrisoarea mea din urmă, către d-ta adresată era din 8/20 iulie [1]. De atunci, între bune, auzii şi două rele: amerinţarea turcilor întru un număr mai mare şi un complot asupra Guberniului provizoriu [2].

Vă rog — și vă rugăm cu toții — nu vă încredeți numai la scrisori, mai trimiteți pe cineva la C[onstantino]pol [3].

Mîne, poimîne va trece pe la d-v. d-n. Rășcanu, prigonitul boier moldovan, spre a trece la C[onstantino]pol [4]. Nu cumva îi veți da un soț de drum?

Domnilor! Din C[onstantino]pol puteți *negoția* prea bine cu toate puterile Europei. În cît pentru turci, noi aici mai venirăm la o idee: să trageți pe numeroșii negoțatori turci din Moldavo-România în partea și în interesul dv., arătîndu-le primejduirea interesului lor dacă turcii ar face vreo invazie [5].

Ar fi prea fatal dacă dv., în urma energioasei adrese publicate și trimise(?) la împăratul Rusiei ați mai fi siliți a vă arunca în brațele Rusiei de frica turcilor. Feriți-vă!

Aud, iară, că nu-ți e sigură persoana. Domnul meu! Eu în aprilie și mai 6 săpt[ămîni] țineam armele tot încărcate, în casa mea, amerințat pe cît și mă temeam. Nu cumva să vădiți cel mai puțin descuragiu! Gardă!...

Emigranții de aici, parte mare, s-ar întoarce. Le este însă frică de două terorismuri: pe uliță și în sala Adunării, cînd va fi. Apoi, puntul proprietății nu-l pot înghiți. Cum am domoli pe proprietari, ca să-i smulgem din brațele aristocraților *sensu stricto?* Presa! Presa! Demonstrați-le că se pot despăgubi și că mulți țărani se pot și coloniza [6].

Constituiți-vă curînd! Aceasta vă este mîntuirea.

După ce d-n. A. Golescu mă denumi agent, apoi mă rog să dați însărcinarea la cineva care să stea de-a dreptul în comunicație epistolară etc. cu mine, mai vîrtos jurnalele [7]. *Monitorul* să mi se trimită regulat prin *carul iute*, care aduce și corespondințele prea bine.

Doritoarea-ți familie este sănătoasă, însă foarte îngrijată [8].

Cu tot respectul, al d-tale mult stimător,

G. Bariț m.p.

(B.A.R., Fond coresp. S $\frac{4(1).}{CDXLII}$ i n r, 78.072)

1 Scrisoare necunoscută.

2 Cunoscutul complot al colonelului Ion Odobescu din 19 iunie/1 iulie 1848, dejucat de Ana Ipătescu și de poporul capitalei. Un punct de vedere aparte asupra complotului, la J. Héliade Radulesco, *Mémoirea sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, Paris, 1851, p. 118—119.

3 Revoluția din Țara Românească avea un agent confidențial la Constantinopol, în persoana lui Ion Ghica, plecat încă din luna mai. Bariț este derutat de faptul că la Poartă n-a fost trimis un ambasador numit de Guvernul Provizoriu, așa cum fusese trimis Dimitrie C. Brătianu la Pesta (vezi Cornelia Bodea, *1848 la români*, I, București, 1982, p. 546), Alexandru G. Golescu-Negru în Franța sau Ioan Maiorescu la Dieta din Frankfurt. Ion Ghica, deși a desfășurat o activitate diplomatică energică, n-a fost numit agent oficial la Constantinopol.

4 *Teodor Rășcanu*, 1813—1867, boier moldovean cu vederi revoluționare, reprezentant, împreună cu Vasile Mălinescu al partidei radicale din Moldova. Vezi despre el:

Th. A. Rășcanu, *Din corespondența politică a postelnicului Toderiță Rășcanu*, in *Arhiva genealogică*, I, 1912, p. 114—118; Teodor Rășcanu, *Zbuciumata viață a postelnicului Toderiță Rășcanu*, în *Revista Fundațiilor Regale*, IV, 1937, n. 2, p. 211—324; Sever Zotta, *O scrisoare de recomandație a lui Lamartine pentru un boier din Moldova*, în *Revista istorică*, XII, 1926, p. 205—206. Într-adevăr, de la Brașov Rășcanu pleacă spre București, unde în 18/30 iulie Nicolae Bălcescu îi înmânează o scrisoare către Ion Ghica, la Constantinopol (vezi N. Bălcescu, *Opere. IV. Corespondență*, București, 1964, p. 99). Se pare că împreună cu Rășcanu a plecat la Constantinopol și Ioan Voinescu II.

5 „Invazia" se va produce, totuși, în 19/31 iulie 1848, sub conducerea lui Suleiman Pașa. E prima intervenție a turcilor în revoluția din Țara Românească.

6 Se pare că sfatul lui Bariț a fost ascultat; citeva zile mai tirziu Alexandru G. Golescu publica o *Proclamație către proprietarii de moșii cei reacționari!* (în *Gazeta de Transilvania*, XI, 1848, n. 64, adaos, din 5 august, p. 267—268, de unde o reproduce *Popolul suveran* în 13 august, n. 18). În același număr al *Gazetei*, la subsolul proclamației, Bariț inserează niște reflecții sub titlul *Nota așezătoriului de litere*, pentru ca un număr mai tirziu (XI, 1848, n. 65, din 9 august, p. 269—270), să-și exprime pe larg poziția sa lucidă și progresistă în legătură cu împroprietărirea țăranilor, sub titul *Pusura de acum a aristocrației noastre*. Cf. și Cornelia Bodea, *1848 la români*, II, p. 706—712.

7 Cea dintii semnalare a faptului că Bariț a fost numit agent al Guvernului Provizoriu din Țara Românească, desigur la Brașov și în Transilvania, unde deținea atitea relații și legături.

8 Bariț notează pe o scrisoare trimisă de Heliade Rădulescu la 16 iulie 1848 (Ion Heliade Rădulescu, *Scrisori și acte*, București, 1972, p. 66—67, n. 4): „Familia întreagă a lui Eliade era la Brașov din luna iunie 1848, lăsată în grija mea." Tot Bariț se îngrijea și de familiile lui Gheorghe Magheru și a lui Ioan Voinescu II.

17

Brașov, 1869, nov. 24

Venerabile domnule președinte!

Îmi țin de prima dătorință a-ți mulțămi cu toată căldura animei mele pentru frumosul dar cu carele m-ai surprins iarăși, după cele ce-mi făcuseși mai nainte. Un tînăr care-și caută sănătatea pe aici îmi aduse această carte [1]. Nu-mi știu însă spune prețul, pentru ca să-l poci arăta publicului românesc de dincoace, în foaia noastră literarie *Transilvania*.

Poezia d-tale *La Rodolfo*, compusă de d-ta aici, în Brașov, o am aflat în *Foaia pntru minte, inimă și literatură* din a. 1843, nr. ... Din norocire, cîteva tomuri din acea foaie scăpaseră de jafurile din 1849, cînd secuii încărcară cu sacii din cărțile mele, pentru ca să le dea la tipariu, cîte 6 cr. 1 majă.

Sper că nu vei simți vreo dificultate, căci poezia, care se tipărise cu litere ciriliane, se vede copiată cu litere latine, și încă cu ortografia ce se învață în școalele de aici. Eu, ne avînd timp a o decopia mai curînd, pentru ca să nu prea întîrzie, am pus pe fiie-mea ca să o ia în copie [2]. Apoi generațiunea jună, pe la noi, nu mai știe să scrie cu literele vechi. Nu se poate crede ce răpede merge această prefacere la noi!

Cărturarii noștri din aceste părți așteaptă cu mare curiozitate ca să vază *Programa Dicționarului românesc*, [3] publicată întru înțelesul concluselor Societății Academice, de la care au și trecut două luni de zile, încît nu se poate pricepe cînd să se compună, fie măcar și numai zece coale, pînă la august. Sau că moartea Societății Academice este decisă, în adevăr! [4] În acest caz, noi, aici vom căuta mijloace pentru ca, sub auspiciile Asociațiunei transilvane, să înființăm o secțiune filologică și una istorică, din elemente transilvane și bănățene.

Primește, mă rog, domnule președinte, asigurarea cea mai sinceră de stima și respectul ce-ți păstrez, pentru toată viața mea devotat,

Ge. Barit.

(B.A.R., Fond. coresp., S $\frac{4(2)}{\text{CDXLII}}$, inv. 78.073)

1 Cartea dăruită trebuie să fi fost un exemplar din *Echilibru între antitezi sau Spiritul și materia*, pe care Heliade Rădulescu și-o tipărise în 1869 la București.

2 Bariț i-a făcut venerabilului poet bucureștean un serviciu greșit. Într-o scrisoare din 16 noiembrie 1869, Heliade Rădulescu îi ceruse „a căuta unde s-ar putea afla o poezie ce am făcut odinioară la nunta lui Vodă Bibescul și s-a tipărit în foaia domniei voastre literare" (Ion Heliade Rădulescu *Scrisori și acte*, p. 178). Bariț îi trimite, după cum se vede, o copie după poezia *La Rodolfo*, care se tipărise în *Foaia pentru minte...*, 1843, n. 4, p. 25–26. La primirea scrisorii de față, poetul îi răspunde în 28 noiembrie *(Ibid.*, p. 179), sesizind greșeala și specificînd că a cerut o poezie despre nunta lui Bibescu, „și care s-a tipărit numai în *Foaie pentru inimă* etc.". Poezia a apărut cu titlul redacțional *De la București din 22 febr.* și s-a tipărit în *Foaie pentru minte...*, 1845, n. 11, p. 92. Poezia apăruse anterior, însă, și în *Curierul românesc* (XVII, 1845, n. 16, p. 61–62), lucru pe care autorul l-a uitat.

3 Se referă la *Regulamentul pentru lucrarea și publicarea dicționarului limbei române*, elaborat și votat de Societatea Academică Română în august-septembrie 1869. Este un document la alcătuirea căruia luase parte activă și Bariț, ca membru al noului for academic național, al cărui președinte era Heliade Rădulescu. *Regulamentul* se va tipări în *Analele Societății Academice Române*, tom. I, ses. an. 1867–1869, p. 116–117. Vezi un amplu rezumat la Ioan Chindriș, *Alexandru Papiu Ilarian și Academia Română*, [Zalău], 1973, p. 37n–41.

4 Bariț exagerează primejdia discordiei din sinul Societății Academice, pînă la a crede că periclitează existența acesteia. Un pericol dinafară nu exista.

VII

CĂTRE IOAN MAIORESCU [1]

(1843—1852)

18

Brașov, 14 oct. 1843

Frate Maiorescu!

Tu ni scrii din 27 sept. [2], noi ț-am răspuns din 23 sept. c.v., pe plic, pe la Orșova, și ne-am văierat cătră tine asupra gazetelor.

Frate! Ce om este și d. Leca?[3] Îi țiu scrisoarea amînă, în carea mă poftește ca negreșit să trimit plicul gazetelor pe la Orșova, și aceasta după ce eu făcusem tocmeală cu poșta țării la București ca pe viitoriul sem. II să-mi poarte foile regulat. Eu știu că atît d-lui cît și d. Vrăbiescu[4] au fost luat bani de la cîțiva abonați pe anul întreg. Crede-mă, frate, că eu nu mai cutez a-i spune lui Găt că el 24 exemplare le trimite iestimp de *pomană* craiovenilor, pentru că omul și pînă acuma este înfuriat că nu vede nici o para de acolo, iar de-i voi spune, e gata a opri toate plicurile și a nu mai trimite nimic, a cere și toți n-rii trimiși atît de la d. Leca cît și de la Vrăbiescu. Căci, adecă, Găt nu vrea să știe nici de o neregulare a poștii, după ce 5 ani de zile foile noastre se plătiră și îmblară regulat și la Craiova. Deci, el are bănuială foarte mare că banii s-au adunat în punga cuiva și stau așa ... El au aflat și atîta că unul din colectorii noștrii joacă ...

Așadar eu îți trimit și pe trimestrul din urmă tot atîtea ex. numai ca să nu mă dau de gol înaintea lui Găt, pînă ce, precum îmi făgădui, mai descurcînd și ceva bani din a.t. (anume de la cei doi profesori ținutali cari avea cîte 3 ex.) și, trimițînd și ceva abonați pe a. viitoriu, să-l domolesc atunci pe cît s-ar putea. Voi mai pune și eu de la mine vreo 100 f., zicînd că sînt de la Craiova ...

Vezi așa, să facem noi pomană cu o țară cu așa număr mare de boierime! Tu știi, alți oameni sînt în partea aceasta moldovenii.

Dar știi ce, frate? *Clara pacta, boni amici!* [5] Îți spui curat că eu nici de la tine nu primesc abonați decît supt condiție ca al 11-lea ex. să ți-l subtragi de provizion. Tot așa poți făgădui și altora prin județe, iar de expediție vom îngriji prin Buc[urești].

Cu d-rul Vasici încă nu s-au isprăvit tocmai, dar au luat știre privată de la Viena și Sibii că peste puțin se va reașeza în post [6].

Sănătate vouă tuturor de la noi toți.

La Marcu [7] merge scrisoarea.

Al tău,

G. Bariț.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. n. 24.145)

1 Despre Ioan Maiorescu vezi capitol aparte în *G.B.C.*, I, București, 1973, p. 203–419. Date biografice (selectiv): Vasile Mihăilecu, *O încercare de „Junime" a lui Ioan Maiorescu la Craiova*, București, 1911; N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, 1912; Vasile Mihăilescu, *De ce am ridicat un monument lui Ioan Maiorescu la Craiova*, Craiova, 1913; Coriolan Suciu, *Din tinerețea lui Ioan Trifu alias Maiorescu*, in *Societatea de mîine*, IV, 1927, n. 19–24 (și extras, Cluj, 1927); Ioan Mușlea, *Ioan Maiorescu despre nașterea și copilăria sa (Fragment dintr-o scrisoare inedită)*, București, 1938; Ioan N. Vlad și Gh. Stancoveanu, *O lucrare necunoscută a lui Ioan Maiorescu*, Craiova, 1966; Marin Stoica, *Ioan Maiorescu*, București, 1967; Mărgărit Niculescu, *Activitatea politică și diplomatică a lui I. Maiorescu în perioada 1848–1851, în slujba națiunii române*, București, 1970.

2 Vezi scrisoarea lui Maiorescu in *G.B.C.*, I, p. 269–270.

3 Pictorul Constantin Lecca era la acea dată profesor de caligrafie și desen la Școala centrală din Craiova (vezi *Ibid.*, VI, București, 1983, p. 98).

4 Cu abonatul Vrăbiescu din Craiova vezi probleme de aceeași natură *Ibid.*, I p. 30; VI, p. 106.

5 „Socoteală limpede, buni prieteni!" Corespondent românesc: „Socoteala exactă este temeiul prieteniei".

6 Pavel Vasici. Este vorba de postul de director al Carantinei cezaro-crăiești de la Timișul de Jos.

7 Probabil profesorul Nicolae Marcu de la Blaj, despre care vezi *Ibid.*, III, p. 42, n. 5.

19

Braș[ov], 16/28 febr. [1]850

Frate !

Scrisoarea ta din Iaurin [1] îmi sosi aici, odată cu decretul suspendărei gazetei mele [2], despre [care] cu poşta de luni am și scris fratelui August [3], franca, însă nu cu nr. recepisei, pentru că era prea tîrziu; apoi nici cvartirul [nu] i l-am însemnat, pentru că nu să știu.

Scrisoarea ta din Viena, 5/17 f[ebruarie] [4] o primii aseară. Îți mulțămesc cu toată sinceritatea frățească pentru toate prea interesantele daturi cîte-mi comuneci. Mă doare numai cum că tu încă tot te îndoiești dacă eu te cunosc bine ori nu. Tu prea ai luat la critică severă expresiunile mele din capătul scrisorii mele adersate lui August. Eu cu aceleași n-am voit să-ți împut ție vreo ușoară credulitate, nu, am voit numai să te reflectez la fățăria diplomatică, fără ca să cutez a mă lăsa la detaiuri într-o scrisoare deschisă cum era aceea, măcar că, de altă parte ne aflăm în momente în care orice scrisoare de la poștă trebuie să o privim ca și cum ar veni deschisă.

Mai de curînd sosi aici una către unul dr. Luz (străin, dar de 26 ani locuitoriu în Ardeal), desfăcută la Sibii și deasupra însemnat: „Desfăcută pentru că sigiliul era cu prepus".

Deci și această scrisoare, și toate cîte-ți voi trimite, orișice ar cuprinde, să știi că din parte-mi le privesc ca *deschise*, fără să-mi pese de orice pîndituri. Iar tu, pe viitor, să nu te mai îndoiești că doară eu, din puține ale tale, n-aș ști culege mult și că nu te-aș înțelege. Tu iarăși, pune cuvintele mele, deși răspîndite, poate nelegate, fiecare la locul lor. Nici te mira dacă uneori voi fi silit a presupune unele de necunoscute.

În cît pentru diplomați, eu nu le caut la inimă, pentru că nu le poci, mă mulțumesc a le compara numai cuvintele cu faptele. Să aplicăm această regulă:

1 La discursele tale cu ei. Ai ieșit din casă. Au intrat un ofițer de ștab. Acestuia i s-au demăndat: „Să fiți cu cea mai mare luare-aminte la români, la toate mișcările lor pentru că ei, întemeiați numai pe a lor numerozitate, vreu să domnească preste alte popoară din patrie". Această poruncă se împlinește cu atîta severitate, subalternii o execută cu *atîta* scrupulozitate, încît între alții sărmanul dr. Vasici este pe aci să fie nimicit. Pînă la atîta ajunse cu el, încît se însărcinează doi sași ca oricînd vine la Brașov, să-l i calce în urmă, iar anume cînd va intra la cutare birt din Ulița Neagră (unde el nu intră niciodată) să înștiințeze numaidecît.

2 La *Gazetă* știi ce ți s-au promis în privința ei. Acum află pricinele pentru care ea, sărmana, e suspendată. Nr. 18, adresarea mea către cititori se judecă a fi foarte iritătoare, d[e]tto criticarea translatorilor. Nr. 19, cîteva expresiuni din deducțiunea mea despre lucrările voastre. Nr. 20, modul apărărei Comitetului *desplăcu foarte*, din acela sînt mai multe trase cu roșu. Nr. 23, împutăciunea pentru încercarea de a se introduce limba germană. Nr. 1 iară limba și sașii. Nr. 6, cerea împutăciune pentru ce am *retipărit stricăciunile* românilor, iar nota despre Roth mi se adscrie mie. Iar pentru critica traducerii legilor, împutăciune foarte grea. Nr. 9, iară limba, în cor[espondența] de la Cluj [5].

Mai sînt și alte expresiuni pe ici colo privitoare la amploiații străini, cum și la țara săsească. Toate acestea veniră aici traduse gata (unele rău), cu poruncă ca să fiu tras la căpitănie, unde să-mi scriu eu însumi, protocolaritar, justificarea mea.

Despre *Foaie*, nici pomenire! Măcar că, să nu uitați, nainte cu 3 săpt[ămîni] tocma aceasta mi se impută, căci se trec în ea documintele.

Ieri îmi mai veni știrea de la Sibii că raportul Iancului încă ar fi supărat nespus de *mult* [6].

Deci, judecați și voi. Se pare că *Gazeta* poartă vina și sufere pedeapsa ce ar fi să cadă preste *Foaie* .

Eu de 3 zile tot scriu la justificare, după care voi face o nouă programă, căci tot prin decretul spînzurătoriu sînt provocat la aceasta „pe care văzîndu-o, voi judeca dacă mai am să-i dau voie a publica foile", zice gubernatorul.

N-am cuvinte cu care să vă descriu consternarea și irităciunea poporului din pricina suspendărei foilor. Întru adevăr, guberniul, oprind, sugrumînd publicitatea română chiar pentru nimicuri, dede totodată testimoniu că popularitatea sa la români o prețuiește de nulă. Totuși,

se pare că capitănatul de aici [7] pricepe mai mult, pentru că el nu mă sufere ca să avizez pe public despre suspindarea foilor, ci abia astăzi îmi dede voie să o arăt numai în termini prea generali, fără să ating guberniu.

Mă credeți că-mi vine să-mi recer cenzura [8]. Decretul înfruntă pe căpitănat pentru ce n-au fost mai strîns cu mine. Deci, fraților, vă rog judecați chiar d-v. cu sînge rece dacă mai pot eu sta în capul publicității române supt astfeli de tratare. Eu scriu cu căldură, ce e drept, îmi apăr sîngele meu, însă i-am combătut eu vreodată vreun din § Const[ituție]? I-am atacat măsurele administrative? I-am călcat legile presei? N-am predicat pace și liniște? Unde stau în această privință alte gazete!

O singură cercare voi mai face: îmi voi compune programa, care va fi prea categorică și de la care nu mă voi abate un pas măcar. De mi-o va primi, bine. Dacă nu, mă voi retrage cu totul. Se și pare că s-ar dori ca tocma acum să lipsească orice publicitate română, *um nichst Gestört zum Werden* [9].

Încă o dată: să știi că n-am de gînd să cruț, nici să mă cruț (măcar că văietăturele familiei mă asurzesc).

Vezi curînd de o tipografie, care să constea din: 2 teascuri de fer, 9 măji slove chiriliene, 7 antiqua (latinae) cu toate semnele pentru ortogr[afia] franț[uzească], ital[iană] și română, liniate frumoase [10]. Sfătuiți-vă cu d-n. Țipar dacă va sosi. Luați samă ca materia din care să varsă slovele să fie sănătoasă, mai trainică decît a lui Benko, care se roade prea tare, cum vedeți în *Gazetă* și *Foaie*. Cîștigă-mi un presseure nou de la Haase et Höhne și altul de la Staatsdruckerei [11]. Scurt, vezi să așezăm aici o altă tipografie, osebită de cea a fratelui Iancu, căci trebuie mai multe, în 2-3 unghiuri ale țărei.

De veți putea face oarece pentru *Gazetă*, bine, de nu, mai bine lăsați.

Rogu-vă, lucrați în unire și coînțelegere strînsă. Să mai lăsăm din iuțeală. Mai alaltăieri sosi un tinăr care spuse multe verzi și uscate despre împărecheri ce ar domni între deputați. Apoi poporul se dizgustă, să ferească D-zeu!

Spun drept că-mi pare foarte rău de corespond[ența] din nr. 7.

Iată ·|· sobor [12].

Fratele August [13] să-mi însemne cîte scrisori au primit de la mine din ian[uarie] încoace și cu ce *daturi*.

Al tău,

G.B.

(B.A.R.), Fond coresp., inv. nr. 24.147)

1 Orașul Győr in Ungaria.

2 Amănunte in *G.B.C.*, II, București, 1975, p. 367–368, n. 2; VI, p. 235, n. 4. Un izvor contemporan prețios despre acest dramatic eveniment din istoria ziaristicii românești il constituie cele patru numere ale publicației românești *Bucovina* din Cernăuți – care va fi la rîndul ei suspendată! – dedicate de Hurmuzăchești incidentului: III, 1850, p. 56, articolul *Cernăuți, 22 februariu*, p. 74, unde se publică decretul guber-

natorului Wolgemuth de interzicere a *Gazetei de Transilvania*, p. 82—83 și p. 106, unde Bariț însuşi narează întîmplarea.

3 August Treboniu Laurian. Vezi această scrisoare infra, XVII/70.

4 Vezi-o *Ibid.*, I, p. 325—329.

5 Este vorba de numerele incriminate din *Gazeta de Transilvania* (după reapariția din toamna anului 1849 purtînd titlul de *Gazeta transilvană* apoi *Gazeta Transilvaniei)*, pe baza cărora crede autorul scrisorii că a suspendat gubernatorul Wolgemuth publicația. Din articolele înşirate de Bariț, mai importante sînt: *Cătră dd-nii cititori* (XII, 1849, nr. 8, p. 67; reprodus integral in *G.B.C.*, I, p. 158, n. 3), *Idei învingătoare și pregătitoare* (XII, 1849, nr. 18, p. 68—69; nr. 19, p. 71—73; nr. 20, p. 75—76; nr. 21, p. 79—80, cu mențiunea „va urma", dar n-a mai urmat) și cele două știri, *Zlatna. (Starea siguranței publice)* și *Cluj, 30 ian.*, din numerele 1 (p. 3) și 9 (p. 34—35) ale *Gazetei* din 1850.

6 *Raportul prefectului Avram Iancu despre faptele cetelor armate românești de supt comanda lui în decursul răsbelului cetățean din anii 1848—1849* s-a publicat, parțial, în *Foaie pentru minte*... (1850, nr. 2—7), dar autoritățile au oprit publicarea.

7 Decretul gubernatorului Wolgemuth a fost emis „către c. r. căpitan al cetății din Brașov", Schelker, căruia i se notifică interzicerea apariției *Gazetei*. Actul poartă numărul prezidial 131 din 9 martie 1850 și s-a publicat în *Siebenbürger Bote*, LXV, 1850, nr. 41, din 13 martie, p. 151 și *Kronstädter Zeitung*, II, 1850, nr. 22 din 18 martie, p. 89.

8 Cenzura fusese desființată în martie 1848. După înăbușirea revoluției, autoritatea militarizată habsburgică n-a reintrodus sistemul vechii cenzuri.

9 „Ca să nu provoace incomodări."

10 Se pare că gîndul lui Bariț de a intemeia o tipografie românească era anterior interzicerii foilor sale, căci încă în 13/25 februarie îi scrisese și lui Laurian, la Viena (vezi infra, scrisorile către acesta), cerîndu-i în mod imperativ să achiziționeze acolo un teasc. Laurian îi răspunde abia în 4/16 mai *(G.B.C.*, I, p. 169—171), răspuns din care înțelegem că instalațiile urmau să fie plătite din banii lui Avram Iancu. Pînă la urmă, topografia s-a achiziționat cu banii negustorului Ioan G. Ioan.

11 Benko, Haase et Höhne, Staatsdruckerei, firme tipografice din Viena.

12 Probabil o circulară a lui Andrei Șaguna, prin care convoacă Sinodul diecezan de la Sibiu din martie 1850.

13 Același Laurian.

20

25/13 mart. [1]850

Frate !

Am primit și scrisoarea ta din 14 mart.[1] Într-aceea vei fi primit și tu pe a mea din 18/6 m.[2], care ți-am scris-o fiind foarte rău dispus, precum sînt și astăzi, la săpt[ămînă], căci mi se mai mulțiră și bolnavii în familie. Vor trece toate, cum trece timpul cu noi.

Să ne lămurim, nainte de toate, cu treaba noastră materială, cu tipografia. Iată ·|· ce tipografie voim noi. Vom reveni la cercetarea acestui cont.

Tu îmi scrii că Laurian vrea să trimiță teascul *cum apartinentiis*[3] în primirea mea. Însă supt ce condițiuni? Unde este contul ei? Ba nici măcar forma literelor *chirilicane* geroldiene nu mi-o împărtășirăți. Zici să mi se trimiță teascul mie *praevie*[4]. Cum praevie? La Brașov, pentru ca de aici iar să se străpoarte la Alba Car[olina], sau airea, cu speze mari? Sau praevie pînă să nu se mai trimiță și altul? Apoi teascul cumpărat din banii Iancului încă să rămînă la mine? Și eu să-l plătesc, cui?

Îmi alăturați două courente de la Haase-Höhne. Le aveam, după care un tipotet bun îmi și scoase contul ce-ți alătur, și după care voim să cumpărăm. Am văzut și pe al lui Völk[5]. Acum să le alăturăm amîndouă.

Noi căutăm: 1. soliditatea materialului; 2 forma și eleganța literelor; 3. eftinătate.

Ad 1um nu poci reflecta decît că materialul lui Haase e lăudat de toți; ad 2o, forma chirilicelor geroldiene n-am văzut-o, nici poci gîci că ce noiture va fi întrodus fratele Laurian; ad. 3o, în prețuri este osebire prea mare spre ex[emplu]:

Gerold: 100 p. petit 82f., la Haase numai 71 f.
dto dto garm[ond] 71, Haase — 59 f.

Și așa mai încolo, la toate. Chiria de la Praga la Viena nici departe nu poate aplana diferința în prețuri. Deci, ar urma că materia tipografică a lui Gerold ar trebui să fie mult mai solidă, pentru ca să mă poci îndupleca a-i plăti așa mult.

Însă acum mai vine și altă greutate. Dacă Laurianu apucă a cumpăra de la Gerold, mult puțin, el se îndatoră a mai cumpăra tot de la el încă un șir de ani, din pricină că lungimea și grosimea literelor, iar mai vîrtos a *slovelor* nu este totuna la toate vărsătoriile, apoi cu litere de lungime și grosime diferită e o nespusă greutate, mai peste putință să lucri. Ca să trecem că tipografia și altfelu-i mică. Cu două teascuri ar ieși cu totul bălțată.

Acum să trecem la contul meu, de unde iar ne vom întoarce la teascul lui L[aurian].

Mai întîi să afli că dacă ț-am scris praeliminarie de 9 și 7 măji, am făcut-o numai cu gînd ca să-ți dau ocaziune a cerceta dacă se află anume slove chiriliane vărsate gata, pentru că știu din experiință cum că mai nainte trebuiam să așteptăm 3-4 luni socotite de la primirea poruncelei.

2. Să bagi de samă că o tipografie, pentru ca să poată subzista în patria noastră, trebuie neapărat să fie poliglotă, ca și patria. Nici să se încerce a lucra numai cu chiriliane, sau numai cu litere. Pentru aceasta vezi că tipografia mea va reprezenta și ea o treime, mai și pătrime

3o Eu caut atît mai mult la eleganță, cu cît pînă acum producțele literari române ieșiră, cum știi, parte mare nengrijite, proaste, murdare iar pe viitor avem să ne înfățoșăm în veșminte mai curățele. Așa e?

3⁰ [sic] Bunătate și eftinătate. Prea firește, mai vîrtos după ce suma ce o prefac în tipografie e a altuia, împrumutată, precum iară știi.

Acum, te rog alătură tipografia mea, a lui Völk (contul) și a lui L[aurian] și apoi judecă singur.

Eu aş fi de părere: 1 Că dacă Laurian au cumpărat chiriliane *destule*, nu numai spre a se putea tipări *două coale* mari de *gazetă deodată*, ci totdeodată cel puțin încă o coală de altceva, și dacă voi în adevăr voiți a-mi încrede mie acel teasc cum appertinentiis, atunci fie, dați-mi-l, și apoi alte chiriliane să *nu se mai* cumpere, decît numai spre a completa trebuințele contului meu, spr[e] ex[emplu], de cumva ați luat numai garmond și cicero, iar petit *chir[ilice]* nu, să luați neapărat și petit chirilian, ca să fie de note, că e mare nevoie cu notele. 2 Iar dacă socotiți că mai trebuie chiriliane garmond, să mai luați de vreo 1/2 coală, eg[al] 100 p., tot de la Gerold, ca să nu fie amestec. 3 Iar dacă antiqua și fractur (latin[ești] et nemț[ești]) le-ar vinde Gerold așa ca, socotindu-se și chiria, să nu ne vie mai scumpe decît din Praga, de, tragem tot de la el. Iar din contră, fiind osebirea mare, să le tragem de la Haase, mai vîrtos că sînt și mai frumoase. Însă *nălțimea*, nălțimea! Ex[emplu], ai să faci citate, sau note, sau și text între chiriliane cu [...][6] fi toată întocma de ...[7]

4 Ori de unde se vor trage literele, năl[țimea], cantitatea lor să vie *întocma* după contul meu, nici mai mult nici mai puțin. 5 Vignetele rămîn la gustul tău. Cîte am semnat eu, Haase le are pe toate și de 100 ori mai multe, însă contul celor care se vor cumpăra să nu treacă preste 27 f. con., ca adică suma totală a tipografiei să taie rotund la 3800 f. con., pentru că alte 200 f.m.c. e adusul și așezatul, apoi chiria caselor, plăți, hîrtie. Și nu prea este de unde. Alta ar fi cînd doară Iancu ar fi dăruit banii de un teasc la națiune, iar voi mi l-ați încrede mie ca să muncesc cu el, și nu mi-ați cere acum, sau nicidecum, prețul. La acest caz poate că m-aș mai întinde pînă la un tesculeț pentru *amărunte*, cum și la garmond mai multe. 6 Ia cercați, doară nălțimea lite[re]lor lui Haase s-a potrivi cu ale lui Gerold. Ce bine ar veni! 7 Să dechiari fabricătoriului că noi plata i-o facem *toată* îndată la primire, și numai dacă preste vreun 1/2 an ne-ar mai trebui ceva, îi cerem vreun credit. 8 Ci el încă să ne asigure că pînă în cutare timp neapărat ne va da gata toată tipografia.

Socotesc ca-mi dilucidai contul de ajuns pentru ca să te știi îndrepta. Dacă și dacă vreți a-mi trimite teascul Iancului, faceți aceasta cît mai curînd.

D[omnul] Ioan G. Ioan vine la noi preste puțin. D-lui este rugat a face plățile tipografiei întocma după trebuința ce se va arăta. Ci alegerea și porunceala rămîne în grija ta, că d-lui nu se prea pricepe la tipogr[afie]. Într-aceea eu astăzi naintez rugămintea pentru dreptul de a-mi deschide o tipografie. Să vedem.

Te rog să ții în vedere că deși nu vom putea tipări gazeta, vom avea însă a tipări o mulțime de lucruri și mai mari și mai mărunte, anume gramatici, ABCdare, călindare etc., etc., etc.

Acum să vin la răgușelile tale. Fratele Pavel[8], ca cunoscătoriu, îmi zice să-ți scriu că nicidecum nu-i place cînd oamenii grași răgușesc prea des și îndelungat, pentru că pot veni în pericul de phtisys. Deci păzește-te mai bine și cu tot adinsul. Așa te rugăm.

D-nișoara Alexandrina îmi aduse o scrisoare de la prea iubitul său tată! Hei, hei! Vom face cît vom putea, însă mă tem că este prea tîrziu. Să fie trăsnit D-zeu pe intrigantul dracului care *ceru* înadins acele jucării fără nici o știre a atinșilor în scrisoare. Noi aflaserăm ca de 6 săpt[ămîni], dar nu ne credeam urechilor. Mai e un singur mijloc *sigur*: ***după*** primire, a le devalva toată valoarea la o [zero — n. ns.], căci ***nihil dat qui munera tardat***[9].

Eu nu-ți mai politizez, căci nu am gust, apoi și știu că mai nu aș avea pentru ce să-ți mai sigilez această scrisoare, însă fără a-mi păsa cît de puțin, pentru că cugetul nostru este *curat*.

Ce păcat de nu veți citi *Kronst[ädter] Z[ei]t[un]g* și *Satellit* din 20 et 21 mart. Bravul general Șavani făcu pe la noi minuni, smulgînd o grămadă de masce cu peliță cu tot. Eclatantă satisfăciune![11].

Am tot uitat să vă reflectez la ·|· din *Intelligenzblatt* al lui *Bote*. Între românime domnește liniște deplină, însă și deșteptarea pășește nainte în toată privința. Fusei în săcuime să-mi caut lucruri perdute. Doamne, cum mai colcăie acolo, ce mare e nemulțămirea! Apoi nebunii ne compromit și pe noi, zicînd: „De hiszen [11], noi așteptăm numai să se scoale românii!" Ce popor turbat! Tot așa l-am cunoscut.

Sașii încă tremură de mînie, mai vîrtos pentru perderea dreptului de alegere.

Astăzi cocoanele noastre se adunară ca să-și examine statutele. Hei, dar să vedeți cît de strîns mai sînt controlate![12]

Din țara vecină, tăcerea morței [13]. Să ferească D-zeu! Tăcerea morței!

Spune la toți multe complimente. Cînd aveți timp, mai scrieți-mi.

Al tău,

Jorj.

Nu cumva vreunul din voi aveți în cuget a da o gramatică *germano-română* pentru nemți, care chiar-chiar în interesul ***nostru*** este de cea mai neiertată trebuință? Spuneți-mi, vă apucați, că de nu, mă apuc eu, bine, rău, cum voi putea [14]. Dar cărți școlastice?

Îmi zici că bine fac cum că nu mă mut la Sibii. Zău, bine! Veți cunoaște și voi că Brașovul, aici în unghiu, este mai bun, mai de *neguțătorie*. Ț-aș trimite programa, *neprimită*, în orig[inal] [15], însă n-am cînd să o mai decopiez, că vine d. Rudolf Orghidan la mine.

Comisiunea denumită pentru terminologii ne îmbucură foarte, însă vedeți ca ea să aibă viață și să constea din acei bărbați pe cari ni i-ați numit. Auzit-ați? Așa cer toți ai noștri. Dar lefi veți trage? Cum nu? Sau doară va fi ca cu Comitetul?

(B.A.R., Fond coresp., inv. nr. 24.149)

1 Vezi *G.B.C.*, I, p. 331.
2 Nu se cunoaște această scrisoare din 6/18 martie.
3 „Cu cele ce țin de el".
4 „Mai întîi", „la început".
5 Marcă tipografică vieneză (vezi și scris. anterioară, n. 11).
6 Textul deteriorat (este un marginal().
7 După felul cum se încheie, s-ar crede că textul are o continuare. Nu are.
8 Pavel Vasici.
9 Alexandrina Magheru, fiica generalului Gheorghe Magheru, a rămas multă vreme în Transilvania, după revoluția din Țara Românească, fiind ocrotită de familia lui Barit. Ulterior a plecat la tatăl ei, în Italia (vezi *G.B.C.*, I, p. 78, 80, 272—273, 324, 331; II, p. 238, n. 13—14). Scrisoarea lui Magheru către Barit este din 2/14 martie 1840, se păstrează la B.A.R., ms. rom. 1004, f. 278 r. și este adnotată de destinatarul ei, tîrziu: „1850, mart. 2/14, de la Georgie Magieru către G. Barit în cauza lui Avram Iancu, pe carele vrăşmaşu cercase să-l peardă prin intrige, îndată după pacificarea țerei". Din acest pasaj înțelegem că este vorba despre decorațiile primite de la Împăratul după revoluție, de către fruntașii români din Transilvania, pe care majoritatea acestora le-au dezavuat. Traducerea textului latin: „Nu dă nimic cel ce întîrzie să răsplătească". Aluzie la faptul că Viena nu putea să satisfacă revendicările sociale și naționale ale românilor, prin cîteva cruci și medalii acordate liderilor acestora.
10 Vezi articolul *Kronstadt, 19 März*, în *Kronstädter Zeitung*, II, 1850, nr. 23, din 21 martie, p. 93—94. *Satellit* XII, 1850, din 21 martie nu pomenește nimic despre generalul Chavanne.
11 „De fapt."
12 Referire la înființarea Reuniunii femeilor române din Brașov, despre care vezi *B.G.C.*, IV, p. 313, n. 4. Conceptul statutelor reuniunii îl lucrase Maiorescu, la Viena, în ianuarie 1850 *(Ibid.*, I, p. 322).
13 Țara Românească.
14 Barit nu va scrie o astfel de gramatică, așa cum nu va scrie nici vreun alt român dintre cei vizați de Barit: Maiorescu, Laurian, Aron Florian.
15 Programa Reuniunii femeilor române din Brașov (vezi n. 12), al cărui concept original redactat de Maiorescu se pare că n-a fost acceptat în întregime de autorități.

21

30/18 mart. [1850], seara tîrziu

Frate!

Ț-am scris în 18/6, [1] ț-am răspuns în 25/13 [2] la cea din 14 marțiu a ta [3]. Acum îmi propusesem a-ți însemna iarăși mai multe și mai fără sfiială, fiindcă acest bilet avu bunătate de a-l lua asupră-și d-n Ioan G. Ioan, amicul nostru și bunul român, care este denumit de către Guberniu la onorificul oficiu de deputat în cauza bancului național. Însă de o

parte mă întîrzie prin așteptarea deputaților noștri de la sinod [4], și chiar a cumnatului prota [5], care sosi numai astăzi pe la 1 oară după am[iază], ostenit și frigurat, încît nici că-l mai conturbam astăzi, de alta mi se scurtă timpul scrierii prin — dealtminteri plăcuta — vizită a domnișoarei Alexandrina cu prietină-sa cocoana Tarsița, din care pricină și încep convorbirea mea cu tine de la această fetiță atît de bună și înțeleaptă, care merita o soarte cu totul osebită de aceea ce are astăzi [6].

Nu știu dacă am avut ocaziune să-ți descoper vreodată că, oricînd m-am văzut vreodată provocat a împăca diferințe, împărecheri între familii, am simțit un feli de tortură internă foarte grea, atît mai grea, cu cît familia mă interesa mai mult. Tu te-ai depărtat. Acu sărmana familie, vream să zic *sărmana* Alexandrina nu mai are către cine să-și descopere focul inimei sale decît către mine. Eu, iarăși, nu pricep cum să-i ajut. Dacă aveam cu tatăl d[umi]n[ea]ei o cunoștință mai întemeiată, mai veche, poate că aș îndrăzni a-i descrie toată starea și nestarea, așa însă nu o pot face. Ci Alexandrina îi scrie astăzi. Celelalte rămîn la înțelepciunea ta. Eu îți mai adaog numai că banii ce-i admănuaseși prin mine s-au tocat mai de atunci, adică în curs de vreo 5 săpt[ămîni], pînă la o para, și acum nu mai sînt. Totuși, conturi se fac din gros. C[o]c[oa]na Al[exandrina] *nu le* face. Borcești au trecut în față.

Tocma în acest minut îmi aduseră scrisoarea ta din 10/22 mart.[7] Mulțămesc cu toată sinceritatea Deputăciunei noastre române pentru grija ce poartă de *Gazetă* și de al ei redactor. Ț-am citit provocarea ta și a Deputăciunei cu destulă luare-aminte. În cîtva vă satisfăcui așteptărei prin scrisoarea mea din 18/6 marț., denotîndu-vă toți n-rii învinovățiți, extrăgînd pe scurt cam și răspunsul ce l-am dat [8]. Vă satisfăcu însă și ordinăciunea gubernială, în cît *adică aceeași nu numește nici un nr., nici un articul, nici o expresiune care să fie lovit sau în Constituțiune, cît mai puțin, sau în legile presei.* Eu v-am mai descoperit și intrigele care au jucat la mijloc spre surparea mea. Acum vă mai adaug numai atîta, că după spusa fratelui Andrei, care sosi aseară din Sibii, de la concurs, la toți cei mari le pare rău — așa o zic ei — pentru ceea ce s-au făcut cu *Gazeta* și d. Bach [9] aruncă asupra d-lui Glanz [10], acesta asupra celuia, sau ambii asupra gubernatorului [11], iar acesta, asupra lor. Ei simt cît sînge rău produse oprirea *Gazetei* , cugetul le spune că ordinăciunea lor e vagă, neîntemeiată și totodată martoră pentru constanța și caracterul *eines feigen Rumunkeln, den man wie alle übrigen ein wenig einschüchtern müsse* [12]. Eu încă cred că dînșii singuri n-au crezut să iasă treaba așa departe. Între suspensiune și oprire fusei provocat prin Gött ca *să merg la Sibii*, iar eu îi jurai, pe capul meu, că nu o voi face, întîmple-se orice. Aceasta e culmea *cerbiciei.* Ei ar fi tratat bucuroși. în persoană. Eu am prevăzut și m-am ferit tare, mai mult ca de orișice. Lasă să învingă cauza ori sila, iar nu căciuliturele.

Acum eu sînt cum v-am mai observat: paralizat, delăturat. Cu noul redactor D-zeu știe cum o voi *putea* scoate la cale, căci numai acest experiment nu-l mai făcusem. Ca redactor, fusesem independinte în sfera mea. Să văd ce voi deveni ca colaborator..

Cauza cu orăştianii [13]: izvorul intrigii poftim ·|· copii, de care însă s-ar mai putea cîştiga spre a se dovedi că *unsere sächsische Beamten Ehre* [14] apărată în *Bote* şi *Kr[onstädter] Z[ei]t[un]g* merită a fi trasă la îndoială.

Eu socot că Deputăciunea noastră tot ce poate face în privinţa *Gazetei* este ca să mijlocească la ministeriu ca acesta să ceară simpliciter numai *protocolul* meu şi *programa mea cea nouă*, spre reviziune. Alt nimic, nici o reflexiune. Însă luaţi seama că atîta ar fi foarte mult. Eu în acel protocol am depus neşte espectorăciuni foarte curajoase, am atins coarde, adevăruri mari. Programa îmi e foarte *loială*, nu mă tem de ea nicidecum. Loială şi totodată naţională, fără nici o abiecerenţă [15], cum m-ar mustra acum gubernatorul. Deci cereţi protocolul. Auzit-aţi? Cereţi protocolul! Mie cu aceasta nu-mi mai ajutaţi, însă cauzei cu atît mai mult. Capul lucrului e să căutăm a insufla respect.

Să trimit la *Bucovina*? Am făcut ceva. Însă te rog să nu uiţi că gubernătoriul o zisese că are să se *oprească* şi *Bucovina*. De ar pune numai cît i-am trimis eu, un *species facti*, simplu, sec, însă nu cred [16].

Una şi bună: să vedem de tipografie. Daţi-mi mie o tipografie bună, bunicică, cu 2-3 teascuri, ajutaţi-mă cu ceva m[anu]s[cri]pte şi voi, apoi, lăsaţi pe mine! Dar să nu mă mai scoată din sărite nimini cu întetiture, lăsaţi-mă să merg eu pe cărarea mea, carea mi-o cunosc eu, mai numai eu ...

Răspundeţi-mi în ca[uz]a tipografiei. D-n. I. G. Ioan au luat asupră-şi plăţile ei, atît este de român bun şi generos. Te rog ca să-i fiţi cu toţii de toată îndemîna.

D[om]n[işoa]ra Alexandrina iar vine. Scrisoarea o închei.

Cocoana Tarsiţa plînge că bărbatu-său de 3 luni nu-i mai scrie nimic de la Paris. Au scris de 2 ori. Aşteaptă un răspuns.

Soborul [17] ieşi prea bun, dar să ştiţi că în tot decursul lui au fost consignată *toată garnizoana*. Aceasta *o ştiu* eu aici mai bine decît cei din Sibii. Toate altele vi le vor spune ei. Iancu pretinsese a se vorbi şi politică. Nu s-au primit, iar de se vorbea, era *foarte rău*. Aşa, beserica română e cu totul ruptă de către sîrba [18].

Instrucţiunile duse de deputaţii noştri [19] (lucrate de mine; nu mă laud) adaogeră foarte mult ca soborul să se poarte cu curagiu şi bărbăţia dorită.

Episcopul s-au năcăjit rău că cocoanele noastre, din pricina reuniunei lor finaltropice, fuseră hăţite la căpitanat, la general, apoi de atunci în două rînduri mai examinate pe acasă prin un Oberlieu[tenant]. De la căpitanat, uite, legile marţiale se fac pe zi ce merge tot mai *urîcioase*, numai din pricină că se manipulează prosteşte, cu ciomagul în mînă.

Veţi fi auzit că săcelenii *ascultară* şi culeseră tot feliul de producte şi manufăpture de ale lor, începînd de la caşcaval pînă la ţesăturile cele mai fine: pînze, flanele, ştergare cu borangic. Un feli de *Gewerks Austellung* [20]. Le duseră gubernătoriului ca să le vază, care le arătă şi soţiei

sale, îi lăudă, le promise apărare *iute* în contra tiraniei ţehurilor. Apoi singur îi mînă la Bach, Weiss [21], Schawani [22].

Aţi băgat de samă că Heinrich Schmidt [23] e scos de la red[acţia] lui *Bote*. Se va zice că e satisfacţiune, însă nu. Vlădărenii, cînd cu trecerea gen[eralului] Schawani, se purtară foarte prost, judele mort de beat. Bran [24] trecînd pe acolo, îi cără ca pe dracul. Hoţii împuşcaţi lîngă Codlea, la o stupină (vezi *Kr[onstadter] Z[ei]t[ung]*) fuseră români. Doi zac aici în temniţă.

Vezi, de poţi, fă un paş pentru aceste dame.

Jorj.

Fratele Laurian primeşte 11 broşure de ale sale.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.150)

1 Scrisoare necunoscută.

2 Scrisoarea anterioară.

3 De asemeni necunoscută.

4 Un eveniment foarte important in situaţia postrevoluţionară a românilor din Transilvania: Sinodul diecezan de la Sibiu din 12 martie 1850, condus cu succes de Andrei Şaguna. Vezi *Actele soborului biscricei răsăritene din Ardeal din anul 1850*, [Sibiu, 1850]; Ioan Lupaş, *Mitropolitul Andrei Şaguna*, Sibiu, 1909, p. 107—116.

5 „Prota" era protopopul neunit al Braşovului, Ioan Popasu, cumnatul lui Bariţ.

6 Este vorba din nou despre Alexandrina Magheru (vezi şi scris. anterioară), despre care Bariţ va nota cîndva: „Alexandrina, mărit[ată] Haralampie, genială damă, repaus[ată] în an[ul] 1877" *(G.B.C.*, I, p. 331).

7 Altă scrisoare a lui Ioan Maiorescu, despre a cărei soartă nu ştim nimic.

8 Iarăşi îşi citează scrisoarea despre a cărei soartă nu se ştie nimic (vezi aci supra, scris. 2 şi 3). După conţinut, ea pare a fi cea din 16/28 februarie (supra, scris. 2), dar o asemenea confuzie din partea lui Bariţ se exclude.

9 Eduard Bach, fratele ministrului vienez Alexander Bach, era comisar civil în Transilvania, după înăbuşirea revoluţiei.

10 Iată cine era — descris chiar de Bariţ — acest personaj: „Florian Glantz, fost secretariu la comanda generală din Sibii, cu care Comitetul românesc de la 1848/9 avea a face mai în toate zilele, om deştept, însă răuvoitoriu românilor şi aplecat a crede la orice denunţianţi mizerabili, de care apoi se folosea contra noastră la toate ocaziunile" *(G.B.C.*, I, p. 330).

11 Ludwig Wolgemuth.

12 „Unui valah laş, individul care trebuie speriat puţin, la fel ca toţi cei de seama lui."

13 „Cauza cu orăştianii": un scandal redacţional pe care saşii din Sibiu i l-au regizat lui George Bariţ în ianuarie-februarie 1850. Vezi detalii în *G.B.C.*, VI, p. 226—235.

14 „Onoarea noastră funcţionărească săsească."

15 Umilinţă, înjosire.

16 Vezi supra, scris. 19, n. 2.

17 Vezi n. 4.

18 Expresie prea optimistă. Soborul din 12 martie 1850 n-a făcut altceva decît a aprobat conţinutul *Prememoriei* lui Şaguna din 1849 (vezi *G.B.C.*, I, p. 177, n. 10), in care se cere restaurarea mitropoliei neunite din Transilvania. Vechea doleanţă a românilor neuniţi, de a se emancipa de sub tutela patriarhiei sîrbeşti, s-a realizat in mod *implicit* la acest sinod, şi nu explicit.

19 Adică delegaţii neuniţi din Braşov, la sinodul sibian.

20 „Expoziţie industrială."

21 Johann Weiss von Starkenfels, consilier gubernial.

22 Corect: Chavanne (vezi scris. anterioară, n. 10).

23 Va reveni *în fruntea* ziarului *Siebenbürger Bote*, la 3 ianuarie 1852.

24 Ioan Bran de Lemeni (despre care vezi *G.B.C.*, III, p. 27, n. 5) fusese prefect al Ţării Bîrsei în revoluţie şi era considerat liderul politic al românilor din această zonă.

22

3 apr. n. [1]850

Frate !

(Solus !)

Ştii bine că oamenii noştri, doară ca şi alţii, nu se îndestulează nici cu promisiuni, nici cu drepturi ale căror folos îl va constata numai viitoriul, ci ei cer ceva *pipăit*. Deci, dacă guberniului îi pasă de simpatiile românilor, noi i-am sfătuit ca, precum au emancipat anul 1848 pe ţăran, aşa 1850 să *emancipe* oarecum pe comercianţi.

Iată ·|· un cîmp larg pe care socotii să ţi-l deschid, iată o plenipuntinţă pe a cărei bază tu te poţi întinde foarte *departe*. Vrem să ajutăm şi Principatelor. Fă ce vei face, deşteaptă, încoardă, înferbîntă pe miniştri de comerciu şi finanţe, arătîndu-le la ochi nemărginitul interes ce trebuie să aibă ei întru apărarea Principatelor de orice subjugare. Eu n-am trebuinţă să-ţi spui că aş dori să faci din comerciu şi finanţe *scop*, iar politica aş lăsa-o de *mijloc*. Mă pricepi: ca să abatem orice prepus. Tu socot că *acum* ai putea vorbi în direpţiunea aceasta, şi pe temeiul pleniputinţei, însoţit şi de neguţetori, ai putea, zic, vorbi cu tot curagiul, nu numai, ci a şi ţinea această cauză tot *deschisă*, încît la orice criză ce ar amerinţa Principatelor, totdeauna să stai *ciocan* pe cei doi miniştri. Poate că mă înşel, eu însă mi-aş promite mult de la această manevră.

Mai ascultă: mi se spune, mi se şi scrie de la Sibii, că d-n. Glanz(!!!), aşa, d-n. Glanz, ar fi făcut o listă de 80 români, fireşte comitetul în frunte, spre a se recomănda la Î[nalta] Curte pentru cavalerii şi medalii. Tu ştii că oamenii carii nu pot căpăta şi ei medalii şi cavalerii zic că acestea sînt nişte secături mari, ba unii merg mai departe şi adaogă că cu atîta va fi plătită naţiunea română, că cei cari vor cîştiga „asemena secăture" vor fi pierduţi pentru naţiune şi, în oareşcare privinţe, în oareşcare timpuri, mai aproape de spînzurători. Dacă n-aş fi aflat că sînt pus şi eu în lista celor recomăndanţi, spre a fi despăgubit pentru

Stockhaus şi fiarăle din Cernăuţi [1], poate că aş avea debilitatea de a calumnia şi cu ca alţii. Tu *pricepi* că eu mă bucur ... Pe mijlocitoriul cavaleriilor musc[ăleşti] îl ştiu, iar pe mijlocitoriul pentru ceste 80 patriotice nu-l poci gîci, numai cam dau cu socoteala că doară trebuie să aibă barbă [2]. Fie cine va fi, dacă era să însarcine 80 români cu medalii mari şi mici, dacă era să se flateze cineva, apoi de, industria şi comerciul nu trebuia trecute din vedere. Dacă ar fi după mine, eu m-aş da cavalerii la nici un membru de ai comitetului, adică nu i-aş *semnaliza*, ci în locul lor aş da *Gold Civilehreumedaille*[3] goldsigilul emmedaille lui: Rudolf Orghidan, Ioan Iuga, Ioan G. Ioan, Const. Popasu, Georgiu Nica, Nicolau Teclu [4]. Meritele lor ar fi că poartă negoţ întins, plătesc erariului 70 de mii în arg[int] pe an (cîte unul) , că au deschis fabrica de lînă, de sască (pentru prisac la corăbii), de fer, de hîrtie etc. În urmă, că au făcut lifraţii [5] mari pentru armată, cu nespus rizic, după ce mai fuseseră deprădaţi de insurgenţi foarte rău (în urma urmelor ceea ce mai ştim numai noi, că au dat mult pentru români).

Ce zici tu de aceasta? Îţi aştept opiniunea.

Prin d-n. Ioan G. Ioan ţ-am mai scris cîte ceva. Ce-mi zici pentru d[emoa]s[e]la Alexandrina, să meargă la tată-său? [6]

D-n. Rud[olf] Orghidan doreşte a-şi aşeza fiiu al său de 16 ani în Theresianum [7]. Are programa, are şi condiţiunile mai nouă. Îţi cere numai sfatul tău, să judeci şi să spui curat ce opiniune ai despre Theresian, şi un băiat de 16 ani care se află în clasa a opta, *săsască*, în cîţi ani ar putea absolvi, pe lîngă talente ceva mai bune decît mediocre. Sau dacă în Theres[ianum] nu ţ-ar plăcea, unde să-l dea. N.B.: la pensionate de ale privaţilor nu vrea a-l da. Iar airea?! Greu, aşa e? Scrie-mi numai mie.

Despre cursul soborului [8] iar nu-ţi însemnai nimic: facă-o cei cari au fost deputaţii.

La cumnatu-tău [9] prota fuserăm duminecă *in corpore* şi gratularăm nu numai de bună venire, ci şi pentru isprăvile ce aţi făcut. Îi păru prea bine. Eu am fost oratorul.

Spune la toţi ai noştri a mea frăţească sărutare. Pe d-n. Ioan G. Ioan îl rugăm să ne raporteze din timp în timp (înalţă-l la puntul nostru de vedere; toţi trei sînt deştepţi). Despre tipografie încă-mi veţi răspunde la timpul său.

Gazeta va mai dormi. În privnţa ei, faceţi ceea ce v-am rugat. Mai mult, nimic.

Cam cît socoţi să mai petreci la Viena?

Al tău,

Iorj.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.151).

1 Episodul arestării şi intemniţării lui Bariţ, în Bucovina, la 1849 (vezi Corneliu Diaconovici, *George Bariţiu, 12/24 mai 1812—1892. Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892*, Sibiu, 1892, p. 27—35; Virgil Şotropa, *Maltratarea lui Gh. Bariţ în*

Cernăuți, în 1849, în *Arhiva someșană*, 1940, nr. 27, p. 181—185; *G.B.C.*, ', p. 156, n. 1; VI, p. 172, n. 2).

2 Cîțiva fruntași revoluționari români fuseseră decorați cu ordine rusești, după zdrobirea rebeliunii ungare de către generalii Paskievici și Lüders (vezi *G.B.C.*, VI, p. 174, n. 6). Cel „cu barbă", care presupune Bariț că le-ar fi obținut pe cele austriece, bine cunoscute, pare să fie Andrei Șaguna.

3 „Medalie de aur pentru onoare civilă". Nu exista o asemenea distincție dar concepția lui Bariț despre eroismul civil este foarte interesantă.

4 Cu toții negustori și oameni de finanțe din Brașov.

5 Livrări. Forma veche a neologismului.

6 Alexandrina Magheru va pleca din Brașov la o dată ulterioară zilei de 1/13 aprilie 1850, cînd îi mai scria tatălui său din acest oraș (vezi *Arhiva generalului Gheorghe Magheru. Catalog de documente 1582—1880*, București, 1968, p. 81).

7 Numele Universității din Viena.

8 Vezi scris. anterioară, n. 4.

9 Ioan Popasu.

23

Brașov, 5 apr. st. n. 1850

Frate !

Eu primii și scrisoarea ta din 16/28 marțiu [1]. Dacă tu din ambele mele scrisori, [2] care îți veniră una după alta, ai culege o prea mare supărare a mea, te-ai înșela. Nu e supărare, este mai vîrtos ciuda, năcazul asupra acelora pe care și tu chiar mi i-ai numit *pesimiști*, și cari, precum nu sînt mulțumiți cu nimic în lume, și desperați pentru viitor, așa și cu politica și maniera mea de publicist n-au fost mulțumiți niciodată, ci, mai vîrtos de la apr[ilie] 1848 încoace, au văzut în mine numai un „șovăitor" — așa mă numeau ei —, ba mi-au zis și în față că dacă eu nu vreau a scoate steagul roșu [3] (cu timp, fără timp, cu socotință sau fără), sînt un vînzător. Iar acum, chiar acum, între suspensiuni și totală oprire, îmi scriau cu prea mare naivitate că ei se miră de acea suspensiune, cu atît mai vîrtos cu cît „foile noastre erau foarte modeste". Ei, săracii, nu bagă de seamă că, pe lîngă expresiunile cele mai moderate, poate fi cineva foarte radical și că, fără a da cu ușa în casă după maniera d-lor, mai pe dindărăptul casei, mai pieziș, poți bate mult mai bine și mai sigur și, în urmă, că contrarii încă au ochi și miros fin, căci te simt și văd unde lovești.

Aceasta este, frate, dizgustul, ciuda, iar nu vreo supărare consternătoare, căci așa ceva eu încă nu cunosc. Apoi văităturile femeii, ajutate de ale tuturor bunilor prietini nătărăi din împrejurul meu, cari iarăși, ca și cînd mă aflam la Ploiești în *Stockaus* al muscalilor [4], ziceau și mai zic: „Ce rușine să-l depărteze de la redacție!" Tocmai și ieri, fiind pe promenadă cu Iacob, îmi zise unul: „Apoi, ce e drept, că prea vă înjurați

urît unii pe alții" etc., etc. Tu știi, frate, că totdeauna te dezgusți mai rău cînd profanii, dar frați ai tăi, te mustră cu: „Vezi, eu știam, era peste putință să nu o pățești".

Ce e drept, de cînd *Gazeta* se opri mai încap mulți și din aceștia a se pocăi, mai vîrtos de cînd se văd atacați în gazete străine și neapărați de nimeni, spre exemplu în nr. alăturat, *Hermannstadt*. Unii, cetind aseară în casino, vărsa foc de mînie, iar apoi mă poftiră să-ți scriu și să vă rog ca să faceți orișicum, să refutați această blestemăție, căci de nu, toate datele și toate argumentările noastre fundate pe aceleași, pînă acum, rămîn *dezmințite* și chiar stăpînirea *amăgită*.

Să observăm: 1 Dacă sînt 51.614 familii sase, apoi multiplicate numai cu 4 (adică socotindu-se numai 3 prunci de o familie), trebuie să iasă preste 200 000 sași. Din contră, 2 români în *tot* districtul Sibiiului, cu Brașov și Bistrița, abia ar ieși 220 mii, mult mai puțin decît îi știm noi, încă și de ai multiplica cu 5. 3 Că ne adnumără tot nouă și pe țigani și pe greci, în ochii necunoscătorilor cum și în ai răutăcioșilor iarăși ni se detrage foarte, în două moduri, atît în număr cît și în privința culturii (ați văzut și *Augsb[urg]* N° 80, *Beilage*). 4 Că ne scoate cu pămînt mult mai puțin, că retace atîtea relăciuni oficiale, atîtea *communia terrena*, atîtea locuri de pășune, pădurile și munții, parte mare proprietate a românilor, iar e mișelie. 5 Că încurcă dajdia oerilor, fără a o spune că e românească. 6 Că de la 9 sate nu arată năciunalitatea etc., etc., etc.

(Îmi intrară oaspeți, nu-ți mai pot scrie.)

Deci vă rugăm în numele tuturor comunităților ca să combateți acea blestemăție cît mai curînd și cît mai sigur, în mai multe jurnale, iar pentru ca să nu riscați neprimirea în jurnale, luați-o din un punct de vedere ca să nu bateți nemțimea de-a dreptul. Luați-o din punct finanțial, retăcînd naționalitatea ca factor antagonist, adică vreau să zic apucați-o așa ca să o citim cît mai curînd în cîteva jurnale. Ascultă: *plătiți* unde se va cere, și noi vă vom reîntoarce. Mi se pare că oierii săceleni plătesc lei 170 mii dajdie. Dar vedeți memorialul lor [5].

Învoirea mai înaltă pentru *Gazetă* încă nu sosi. Vă ascult: eu tac, le las timp să mediteze. Aceasta folosește și fratelui Iacob, care mai are timp de a se gîndi, căci familia îl cam . . . știi ![6] Oamenilor le e cam frică.

Am văzut apucătura slavilor. Ai dracului!

Mă! Îmi spune Bran că el *au citit* raportul cel minunat al lui Glanz [7]. Dar eu sînt determinat, din parte-mi, a dechiara la timpul său că eu am trecut între cei *loiali* numai din vreo mare greșeală, căci om care șade prin *Stockhaus* și om pedepsit neascultat și om osîndit pentru scrierile sale nu poate fi loial.

Lui Pandelie i-am spus. Costache s-au dus la țară. Cu Alexandrina mai vorbesc astăzi.

Ce schimbare în agio! Aici sperie mult.

Al tău,

Jorj.

P.S. Mai atingeți-ne cîteodată și politica străină, pe cît aceea nu se poate afla în gazete, ca să ne știm întocmi.

(*Convorbiri literare*, XXXIII, 1899, nr. 10, p. 904–907.)

1 Necunoscută.

2 Aci supra scris. 4 și 5.

3 Bariț se referă la radicalii din partida națională, grupați în jurul lui Simion Bărnuțiu: Alexandru Papiu Ilarian, Iosif Hodoș, Avram Iancu, Axente Sever și alții.

4 Bariț a fost arestat în mai 1849, la Ploiești, împreună cu alți refugiați din calea trupelor biruitoare pentru moment ale generalului Iosef Bem (vezi *G.B.C.*, I, 154–155, n. 4).

5 Referiri la recensămîntul populației din Transilvania, făcut în 1850 (vezi *Siebenbürger Bote*, LXVI, 1851, nr. 49, p. 218; nr. 51, p. 250).

6 Se pare că Iacob Mureșanu era vizat de pe atunci să preia redacția foilor din Brașov, lucru care se va realiza abia în toamna anului 1850.

7 Lista întocmită de consilierul gubernial Florian Glanz, cu românii care urmau să fie decorați (vezi scris. anterioară). Despre Galanz vezi supra, scris. 21, n. 10.

24

Brașov, 29 apr. 1850

Iubite frate !

Scrisoarea ta din 21 apr. [1] mă întristă ... Tu zici: „N-am nici în patrie casă". Oh, Doamne ! Ai văzut bunătatea amicului nostru I. G. Ioan. D-lui vrea să-mi ajute a-mi deschide o tipografie bunicică. Fiind aceasta în lucrare, au nu vom fi noi în stare a ne cîștiga o pîine de toate zilele? Judec. O gazetă *conformă* trebuințelor prezente și viitoare, tu ca redactor, eu ca tipograf și colaborator, sau viceversa, o mulțime de cărți școlastice etc., etc., toate acestea dacă n-ai voi nicidecum să primești vreun post, precum nu voiesc eu.

Deci iată, în privința tipografiei, *ultimatul meu*: pînă încă este d. I. G. Ioan la Viena, să-mi arvuniți o tipografie întocma după planul ce v-am împărtășit, căci nu mai poate încăpea nici o întîrziere, nici într-o privință.

Iată, tocma-mi sosi o scrisoare a d-lui I. G. Ioan din 11/23 apr., în care mă asigură că se va înțelege cu tine și despre tipografie. Se înțelege că d-sa va încheia cu Haase despre partea finanțială. Vă rog încheiați această treabă, în interesul nostru al tutuor și ca să nu mai fiu silit a alerga și eu pe la Viena și Praga, cînd voi sînteți prea de ajuns ...

Laurianu nu-mi scrise pînă acum nici o literă, prin urmare eu încă tac, însă mă țiu de Haase [2]. Aron [3] îmi scrie că el au făcut ispravă prea bună cu moșia și casa. De aici închei că dînsul te va putea despăgubi încîtva sau, adică, cel puțin nu va fi silit a se rezima pe puținul tău, cu toate că *tu și el* amîndoi meritați întocma *altă* stare, altă soarte. Însă vă rog, mult vă rog, nu ca să fiți *interesați*, ci ca să nu vă tot încercați a vă dezbrăca de eul vostru cel fizic, fără care oricum te vei încerca, tot nu poți exista, căci omul e plăsmuit și din materie.

Cele ce-mi scrii despre episcopul Lemeni m-au interesat foarte. Altele mă supără nespus. Deci te rog foloseşte-te de bucăţica de dincolo.

Bine, noi încă am dezbătut cauza medaliilor, şi ne ieşi că *nu trebuie să primească*. Însă apoi? Ce va fi? Dilemă. De vei primi, te rog rîde dăruitorii şi te vor încrimina toţi cei entuziaşti. De nu vei primi, te vor încrimina cei tari, zicînd: „Iată comuniştii, democraţii, separatiştii, duşmanii principiului monarhic!" Cum să o brodim?

De la Ţara Rom[ânească] se vorbeşte tare că peste vreo 3 luni se vor retrage *toţi*, de tot, muscali şi turci.

G.B.

(Convorbiri literare, XXXIII, 1899, nr. 11, p. 1127–1128.*)*

1 Necunoscută.

2 Laurian îi va scrie în legătură cu proiectata tipografie, în 4/16 mai 1850 (vezi *G.B.C.*, I, p. 169–171).

3 Aron Florian, care se afla şi el la Viena, ca membru al Delegaţiei române.

4 Publicaţiile săseşti din Transilvania anunţaseră, în cursul lunii aprilie, plecarea trupelor de ocupaţie din Ţara Românească (vezi *Siebenbürger Bote*, LXV, 1850, nr. 58, p. 272; nr. 61, p. 284).

25

Braşov, [18]51, oct. 7

Frate!

Neguţetorul care-ţi alătură aici rugămintea se vede foarte păcălit prin promisiunile ministrului. El, sărmanul, îşi îngropă tot căpitalul în marfă pe carea însă acum nu îi este iertat să o vînză. Deci, te roagă ca să-i naintezi ·/.. El au făcut şi greşala de nu s-au păstrat nici măcar o copie din hotărîrea gubernială.

Nu-ţi poci scrie nimic de pe la noi. Îţi observ numai atîta că schimbările cele mari care se fac în stat, chiar în principii, nu lipsesc a lăsa şi pe aici în urma lor cele mai profunde impresiuni, deşi tiparul e legat cumplit.

Vei fi înţeles pînă la ce grad ep[isco]pul Ş[aguna] ne persecutează, pe mine, pe tine, pe Laur[ian] şi Bărnuţ. Cît au fost pe aici, data ocasione, tot de rău ne vorbi, fireşte, între patru ochi, dar toţi cu cîţi vorbi îl trădară cătră noi. Eu n-am mers la el nicidecum, *und das hat gewirkt* [1]. I-am arătat că nu-mi pasă nici de el, nici de toţi sateliţii lui. Apoi au început el însuşi a o întoarce şi a mă provoca prin unii-alţii, că de ce să nu dau faţă cu el? Omul m-a vătămat pînă la ficaţi prin o poruncă a sa emisă către p[rotopo]pul şi reprezentanţa cestor două biserici, cu dată 12 marţiu a.c., repeţită aspru în 17 iul., prin care, între altele, cere totala mea depărtare de la orice consfătuire în ca[uz]a şcoalelor. După aceea l-a

pus și pe d-l Vasici să-mi scrie ca să [mă] depart. Apoi au venit aici și au subscris un document cu *anatemă*, ca să nu poată fi profesori alții decît numai neuniți. El se teme să nu vie și Laur[ian] încoace ca să se însoare. Au zis el însuși că se teme.

Ia sama că acolo încă trebuie să aveți un spion între voi, căci prea vă știe toți pașii și toate hîrtiile. Destul că purtarea brașovenilor l-au rușinat, și de mirare.

Nu arăta acestea la nimenea.

Al tău,

B.

Familia ta pleacă de aici în 9 oct. n., adică poimîne. Cu ocaziune privată.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.245)

1 „Și asta a avut efect."

26

26/14 nov. [1851

Frate !

Am să-ți răspunz la trei scrisori, însă tot am întîrziat, înadins, cu speranță ca să-ți scriu cîte ceva de la noi și pozitiv și interesant.

Vezi aici unele. Am dori cu toții și foarte ca să alegeți din ele și să vîrîți în vreo gazetă din cele mari. Căutați, însă, faceți aceasta cu un tact ca să nu se compromită nimic. Eu să fiu, cum nu sînt, acolo cu voi, aș arde înfricoșat. Aș feri numai ca să nu lovesc în corpuri mari morale (nemorale), pînă cînd sîntem supt legea marțială.

Cum că decretele Minister[ului] de Comerț nu s-au publicat, și încă comentat, în una sau mai multe gazete de Viena, este un rău pe care noi îl simțim aici foarte, ba îl simte chiar gubernătorul, care *nu mai* poate învinge cu sasu, încît mai daunăzi o cauză fatală a rășinărenilor fu silit a o trimite la minister, din pricină că porunca lui nu se prinde. Vezi, mai jertfiți timp și osteneală și le publicați oarecum. Mie, nouă, ni se pare că dificultatea cea mare de a publica noi acolo cîte ceva stă în aceea că loviți cu toată ocaziunea în naționalități, cînd guvernul de aici (cum pricepem) are parola celor de acolo că aceasta nu se va face, ca să nu se deie ocaziune și jurnalelor provinciale . . . Știi că vrăjmașii noștri, cari se înfuriară foarte cînd văzură *Gazeta* reînviată [1], așteaptă cu sete ca doară iară ne-om apuca de păr cu naționalitățile, iar acum, văzînd că aceasta nu se întîmplă, iarăși creapă de năcaz. Căci, adică, ei se tem că păzind noi cumpăt bun, folosim nemărginit națiunii noastre, căci avem grație și timp de a publica atîtea idei generale, cum și acte naționale, ținem pe națiune și în firul lucrurilor politice. Tocma alaltăieri ne

amenința unul, cu o răință diabolică, pentru notele de supt articulul sîrbesc. Răspunsul fu că aceleași sînt numai de apărare [2].

Deci, publicați și voi, însă încurcați-o, vorbiți de partea meridională a T[ransilva]niei, sau de Pămîntul regiu etc., iar numele sas, magiar, retăceți-l. Ia sama că dacă nu ne ajutați și voi acolo cu cîte un articol nemțesc, noi aici devenim foarte strîmtorați.

N.B.! Apropos! Cînd îmi vei scrie, atinge, sau în scrisoarea mea, sau în bilet osebit, unele ca acestea: „Pe aici se lăți faima că voi de la ian[uarie] veți înceta cu *Gazeta*. Aceasta ar fi de la voi nespusă debilitate, pe care alții ar explica-o și mai spre rău. Faceți oricum și conservați *Gazeta*" etc., etc. Cu aceasta nu e glumă. Pricina zace: 1) în editori, p[e]r excellence; 2) în redactori; 3) și în mine; 4) cam și în abonați. Mă, cam dojenește-ne și pentru limbă! Zi să părăsim dracului *alișveriș*, *musafir* și lătinismele. Mă pricepi? Fă-o! Tu o poți, eu nu [3].

Treaba cu pruncii lui Orghidan ai luat-o prea serios, însă ai făcut *foarte bine* că mi-ai scris cum ai scris. Omul s-au rușinat foarte mult. I-au folosit. Dar trebuie să știi că el zace cu totul supt pantof.

Acu' mai fă una: zi-i lui Costi că s-au lățit vestea în tot Brașovul cum că pe el îl dau afară din institut și că dușmanii rîd, și că la aceasta numai el dede ocaziune cu măgăreasca sa scrisoare. Mai ține pe acei băieți supt aripele tale, pînă ți se va da ocaziune plauzibilă ca să-i lași, astăzi, mîne ...

Noi adresă de mulțămită nu putem face ministrului de comerț, pînă nu se va publica decretul său pe la noi. *Sașii* nu vor a ști de el. Apoi eu mai vîrtos mă văd compromis înfricoșat, toți strigă asupra mea, că cu ministeriu cu tot nu le putem frînge cerbicia. Vai, mult suferim! Eu încă sînt de părere că unul din voi, care stă mai bine la Rîul Mare [4], să-i descopere toate blăstămățiile. Faceți un *înscris*, căci pentru aceea sînteți deputați ai națiunei, și vă subscrieți *qua tales* [5], căci aveți pleniputințe.

Despre proiectul statutelor săsești nu mai zic nimica.

Ce speranță cu tipografia? ! Să știi cum o așteaptă toți!

Școalele, foarte bine ai făcut că ne-ai scris așa, însă mai avem speranță de ceva parale.

Gavriil [5] se însură, se cunună alaltăieri, duminecă. Sîmbătă i-am subscris eu contractul civil. L-au cununat soția ta cu prota. N-au făcut nici o dandana.

Ce păcat că nu poci nici astăzi răspunde la *doaă* scrisori ale lui Treboniu, dar mai întîi să și văz ce iese din vînzarea cărților.

Într-aceea, dă-i ·/. ca să vază că zăcerea cărților îi face speze mari. Or, de ce nu mai scrie la gubernatoriul? !

Avram [7] încă-mi scrie. Nu i-am răspuns, căci am căutat nebun după *Volksbote*, care noi *nu-l* avem, și am aflat articlul relativ *numai în nr. din 16 nov.*, iar din 7, nu cum îmi scria [8]. Salută-mi-l, pînă ce îi voi răspunde, după retipărirea articulului.

Încă o dată: publicați cîte ceva din cîte vă trimitem.

Al tău,

Jorj.

Rogu-te, dă-i ·/. scrisoare la nenea George [9], ca să o nainteze cum va şti mai sigur. Aceeaşi e către Hristache, de la soţia lui [10], care de la apr[ilie] i-a scris de 13 ori, iar bărbatu-său n-au primit *nici una*, iară eu, din 17 ale lui, au primit numai *patru !!*

Salută-mi de mii de ori pe nenea Georgie şi pe buna Alexandrină [11], pe care o rog şi îi jur că nu i-am primit o literă măcar, nu, *nicidecum nu !*

Năpăstuiri documentate [12]

1 Asupra limbei române zace nu numai ignorare înadins şi despreţ ci, de la pace încoace, totodată şi cea mai înflăcărată ură. Mai dăunăzi, căpitanul Kovács, comisariul de cerc din S. Sz. György [13] răspunse v. protopopului Moga din Arpătac [14], la o instanţie românească a acestuia, în scris şi în sensul acesta: *„Tisztelendő Úr, Ön jól tudja hogy én nem tudok oláhul, irjon tehát nekem magyarul"* [15]. Această rezoluţiune fu jacată în mîna gubernătoriului, care, înfuriat pe Kovács, emise totodată un nou circulariu în toată ţara, în care demîndă strîns ca toţi oficialii să priimească orişice hîrtie românească, sau în oricare altă limbă. Însă ce folos, poporul nostru cu aceasta nu este ajutat întru nimic. Oficialii străini primesc hîrtiile româneşti de silă şi frică. Ei însă, prin amînări şi şicane feliurite îşi ştiu răzbuna atît de înfricoşat, încît pe la unele locuri poporul strigă de ei ca de şerpi, precum se va vedea mai în jos.

În săsime s-a observat că mai nici o hîrtie subşternută româneşte nu are vreun rezultat dorit, şi toate sînt tratate cu o superficialitate neauzită. (Ce e drept, lipsa gramaticelor neamţo- şi maghiaro- române încă escuză, sau cel puţin dă pretesturi plauzibile.)

2 Decretul Ministeriului de Comerţ cu dată 7 sept. a.c. au ajuns în săsime de toată bajocura. Acelaşi pînă astăzi în 20 noemvr[ie] nicăiri *nu s-au publicat !* Românii cari cer concesiuni capătă unii după alţii negativă, ori că li se amînă cauzele, încît actele lor sînt coperite în prav [16]. Aşa, din Braşov, Lemnariu, văpsitoriul I. Zach. Nicolau, Ioan Pădure, iar lui Vasilie Dragomir, cunoscut neguţătoriu de 12 ani, îi închiseră bolta, supt pretext că „gremiul săsesc local nu l-ar cunoaşte", deşi acest V. Dragomir Grădinar este fiiul răposatului neguţătoriu şi cetăţean Dr[agomir] Grădinar, nepot al familiei Teclu, mai sărac, însă tot căpitalist, *şi nu stricat.*

Nesupunerea magistratului la decret demoralizează înfricoşat şi duce drept la anarhie.

Acelaşi decret *s-au pierdut* şi din arhiva Districtului Făgăraş, între mînile arhivarului Găetan, adiunctului de comisariat Suleri (...aci) şi comisarului Viotte, pînă a nu se publica.

3 Administrăciunea justiţiei în săsime este un ce storcătoriu de lacrămi. Saşii omoară pe români, iar magistratele îi osîndesc numai pro forma, În 11 aug. a.c. un fecior de pîrgariu sas, anume Andreas Czirs jun. omorî pe un june român, Ioan Pîclea, fiiul unei văduve carea rămase acum singură cu trei prunci mici, fără nici un razim. Magistratul

osîndi pe ucigaş numai 1/2 an în temniţa din Braşov. (Deliberat[ul] mag[istratului] din 14 sept. a.c., nr. 6395.) În decursul cercetării, carea fu numai o scoţătură de ochi, nu se dede nici o examinare a sasului pîrgar *Seler*, care îndemnase şi el la bătaie şi omor, nici a capelanului săsesc local, care privise la bătaie.

Între Rosenau şi Wolkendorf [17], un pîrgariu sas, ajutat de doi contraşi împărăteşti, omorî în 26 sept[embrie] noaptea pe Ioan Miculi, om bătrîn din Vulcan, lăsînd o văduvă cu 5 copii. Ucigaşii îmblă liberi pînă astăzi [18]. Ucigaşul pîrgariu e sas avut şi cu vază, din Braşov. Cercetarea merse în cel mai profund secret, şi am putea da rămas 99 la 100 că rezultatul ei va fi o satiră a dreptăţii.

Un bancrot înfricoşat al lui Toma Zlatau, de la care judecătorii, în anii trecuţi, *mîncară* mult, se resuscită acum din nou prin poruncă împărătească. Iată însă că dregătoriile locale din Braşov, văzîndu-se greu compromise, caută mii de mijloace spre a-l *cocoloşi*.

Mită se ia ca şi înainte de a. 1848, numai cu pază mult mai mare. Ştim persoane la *judecătorii* săseşti, care poartă ca[uz]a partidelor totodată ca advocaţi.

4 Administrăciunea înlăuntrul ţărei poate că merge mai bine. Aceeaşi însă, în săsime au devenit în toată privinţa un scandal, iar românii sînt, fără nici o îndoială, cea dintîie, sau mai drept, unica jărtfă. Exemple: a) În 7 Sate [19], unde majoritatea locuitorilor este română, de sute ani nu s-au pomenit să fie fost jude sau jurat român, decît *toţi* magiari. Iestimp satul Cernat, unde sînt cu 80 *gazde* mai mulţi români, cerură ca să se aleagă şi români, şi Bömches [20], inspectoriul şi senator brodi treaba astfeli încît românii, neaflînd de timpuriu ziua alegerii, în 11 nov. c.n. veniră numai 11 inşi la alegere, prin urmare iar se alese jude magiar. b) La satele şi oraşele cîmpene saso-române, nici o poruncă sau ordinăciune nu se mai publică în limba română. (În Districtul Braşovului. Pe airea nu ştiu, scrie-vă alţii.) Deregătorii satelor, adică, *uită* a le împărtăşi româneşte. c) Deregătoriile oraşelor şi ale satelor săseşti amestecate au căpătat, în urmarea vizităciunei de dăunăzi a lui Salmen [21], atîta curagiu, încît nu numai îşi îndoiesc ura şi dispreţul asupra românilor ci, pentru ca să arate că nu se tem de *nimeni*, şi că nu voiesc a face românilor parte de nimic, au început a ocupa averile *comunale* pe sama bisericelor săseşti. Iată un exemplu:

„Actum Marienburg am 6-ten Oct. 1850.

Die Communität schliessat unterum heutigen Tage ab, dass die obere Schenke, die vordere Hälfte der untern Mastmühle und der Zom (un fînaţ cu venit ca de 600 fn.) *der evangelischen Kirchen* [cuvînt indescifrabil] *gehoren"* [22]. (Extras din protoc[olul] com[unei] Feldioarei). Ştiţi bine că Feldioara este cel mai mare opid în districtul Braşovului, însă mai mult de 1/2 români, prin urmare răpirea ce se urmează cu partea românului este cu atît mai strigătoare la cer. Ceea ce s-au urmat în Feldioara se urmează şi pe airea, tot în secret, tot pe furiş, cum vă e cunoscut.

5 În Săcuime, românii sînt tiraniţi asemenea. Corespondinţa ·|· vă va servi ca să completaţi numărul exemplelor ticăloşiei.

Se pare că cele două popoară, sasul cu magiarul, voiesc să aducă pe români în alternativa ca *sau să alunece la escesuri şi revolte, cît mai curînd, atît mai bine, sau să recadă cu totul în apatia şi servilitatea veche.* Eu v-aş putea asigura că numai cu cea mai din urmă incordăciune ar putea ei aduce pe români sau la revolte sau la desperăciune. Toate şicanele, toate tiraniile, în loc să-l culce sau să-l scoaţă din cumpăt, numai îl fac să-şi cunoască mai bine pusăciunea, fără a-şi pierde curagiul.

Amploiaţii români sînt priviţi mai mult numai ca tălmaci ai celorlalţi. Cei mai mulţi sînt notaţi „ca prea mari români", din care pricină îi şi strămută foarte tare.

6 Tocma primim ştiri sigure că saşii, după ce au cercat ici-colo cu buna ca să înduplece pe români a conferi şi ei *titulo decimarum* [23] la plăţile popilor şi altor besericani săseşti, acum cearcă cu sila şi îi fac să plătească nu numai pe viitor zeciuiala, ci şi pe cei 3 ani trecuţi. Anume, de la comunitatea Feches din scaunul Cohalmului avem ştire autentică cum că românii sînt siliţi a plăti zeciuiala în preţ de bani, socotiţi de la a. 1848 pe 3 ani, cîte c.f. 400 = 1200 f.c.m. Bieţii oameni alergară în toate părţile ca să dea de un advocat care să-i scape de năpaste. Ei au şi aflat, pe un săcui. Saşii zic că legea publicată la 18 ian. 1848 nu fusese sancţionată de rege, prin urmare că zeciuiala încă nu e ştearsă. Din această teorie *a lor ar urma* ca şi iobăgia să se restaure.

Lipsa de advocaţi se simte înfricoşat. Oamenii, asupriţi şi împilaţi, îmblă lumea amară căutînd cîte un scriitoriu care să le enumere mulţimea plînsorilor lor. Cei mai mulţi dau preste cîrpaci mizerabili cari, în loc să le folosească, le strică cauza cu totul, sau preste străini, vrăşmaşi născuţi ai românilor. Am exemplu înaintea ochilor mei, unde un cîrpaci care abia isprăvise normele şi acum e dascăl au periclitat o cauză, încît bieţii sînt osîndiţi pe cîte *opt* ani la Gherla! Pentru ce? Pentru că au fost cu *Landsturm* [24] şi au făcut requisiţiuni. Oamenii sînt de la Buzeu.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.246).

1 *Gazeta Transilvaniei* a reinceput să apară in septembrie 1850, sub conducerea lui Iacob Mureşanu.

2 Articolul *Muntenegru şi vlădica Petru Petrovici*, din *Gazeta Transilvaniei*, XIV, 1851, nr. 92, p. 377–378; nr. 94, p. 386–385; nr. 96, p. 393.

3 Nu se cunoaşte o scrisoare a lui Maiorescu, în care să-i fi scris lui Bariţ cele sugerate.

4 „Rîul Mare" este ministrul preşedinte Alexander Bach, autorul absolutismului postrevoluţionar austriac. Bach = rîu în româneşte. „Mare", comparat cu fratele său Eduard Bach, care era comisar civil în Transilvania.

5 „Ca atare."

6 Gavril Munteanu (despre care vezi capitol epistolar aparte in *G.B.C.*, p. 189–255).

7 Avram Iancu.

8 Este o satisfacţie care i s-a acordat lui Avram Iancu, după calomnia la care fusese supus într-un articol al grofului maghiar Bethlen Lajos, în ziarul vienez *Oes-*

terreichischer Volksbote (1850, nr. 25 din 29 ianuarie). Delegaţia română din Viena a trebuit să ducă o luptă de aproape opt luni pînă cînd să obţină rectificarea cerută din partea redacţiei austriece şi recunoaşterea meritelor eroului român (vezi *Gazeta Transilvaniei*, XIII, 1850, p. 127; *Bucovina*, III, 1850, p. 181—183).

9 Generalul Gheorghe Magheru, care nu se afla la Viena, ci era plecat la Paris.

10 Christian Tell se afla la Viena, în vreme ce soţia sa era la Braşov, în grija familiei lui Bariţ.

11 Gheorghe Magheru şi fiica sa Alexandrina, care însă nu se mai afla în Viena, ci la Paris.

12 Articolul care urmează face corp comun cu scrisoarea. Este unul dintre articolele trimise de Bariţ cu această scrisoare, şi care trebuia tradus şi publicat în ziarele din Viena sau din Germania. Nu cunoaştem soarta lui. Probabil că nu s-a publicat.

13 Oraşul Sfîntul Gheorghe, al cărui nume maghiar era Sepsiszentgyörgy.

14 Vîlcele, din apropierea Braşovului.

15 „Stimate domn, dumneavoastră ştiţi prea bine că eu nu ştiu româneşte, aşadar scrieţi-mi în limba maghiară."

16 Decretul în cauză anula monopolul breslelor săseşti, acordînd libertatea comerţului şi pentru negustorii români sau de alte naţionalităţi.

17 Rîşnov şi Vulcan.

18 O formă anterioară, corectată de Bariţ: „pînă pe la 9 oct., cînd ceru chiar văduva ca să-i prindă".

19 Săcele, lîngă Braşov.

20 Consilierul municipal sau „senatorul" braşovean Friedrich Bömches.

21 Franz Salmen, comes al saşilor din Transilvania.

22 „Dat în Feldioara, în 6 octombrie 1850. Comunitatea hotărăşte că hanul amintit, jumătate dinainte a morii şi a ţintirimului [...] aparţin bisericii evanghelice".

23 „Sub formă de zeciuială."

24 Garda naţională din timpul revoluţiei.

27

13/1 ian. [1]852

Frate !

Fără a-ţi putea aştepta încă şi altă scrisoare a ta ce-mi promiţi în cea din 2 ianuariu [1] — pe care am primit-o în 10 ian. n. —, grăbesc a te informa, pentru cît am aflat şi eu, despre expediţiunea afurisitei cauze a pescarilor.

Am dezbătut lucrul cu controlorul Rus, şi pe faţă şi pe dos. Lui nu poate să-i intre în cap cum ai putut primi tu 100 f. supt nr. 291 recept., cînd aceia s-au trimis supt nr. 420, iar supt 291 s-au expediat pachetul, pentru care aici am plătit 9 f. 36 cr. m.c. porto. Adauge însă că nr. 420 în deşert îl vei cauta în Viena, căci acel nr. este *număr* al lor, al poştei de aici, care apoi în Sibii *se schimbă*, iar în Viena capătă un al treilea nr.

Ci el zice că tu să cauţi recepisa banilor între 19 şi 27 noiembr. acolo la *Fahrpost*, nu la *Briefpost* [2], iar a pachetului, sau adică pachetul chiar, la *Briefpost*, iar nu la *Fahrpost*. Apoi încheie că după ce tu ai subscris recept[ul] nr. 291 şi ai priimit 100 f.c., ei acolo îţi vor produce pe a doa recepisă şi vor zice că n-ai ce mai căuta. Cu toate acestea, te asigur că Rus, îndată cu poşta de astăzi, au şi făcut *Quaestionsschreiben* [3] la Viena. Îmi mai spuse tot el că nicidecum nu se poate ca pachetul procesului să nu se fie primit acolo în Viena, la poştă. În cele din urmă, el mă încredinţă că poşta de aici va dori orişicînd testimoniu de primirea pachetului. Ei bine, dar, luînd lucrul strîns, nici atîta nu ne poate folosi mult, pentru că poşta nu ne poate răspunde pentru coprinsul pachetului.

Deci, ce este de făcut? Eu îţi alătur amîndoaă recepisele, adică şi pe cea cu nr. 291 (ce am schimbat-o aici la poştă, încă nainte de a ţi-o trimete), cît şi pe cea rătăcită. Vezi că tot au trebuit să se schimbe recepisele. Te rog caută cum vei şti mai înţelepţeşte, că ar fi lucru tare al dracului ca să se *piarză* acel proces, în ambele sensuri. Iar fiindcă recepisele se află la tine, pune pe Ioan Pop să *supscrie* pe Vasiliu Lacea, ca reprezentant al tuturor pescarilor, într-o jălbuliţă cătră Curtea [de] casaţ[ie], în carea să arate că actele apelăciunei, terminul căreia se împlini în dec., s-au expeduit în 19 noiembr. supt nr ... poştei, şi s-au rătăcit. Deci, *eine Trist* [4].

Iată procesul unui alt nenorocit, pe care ţi-l trimit ca să-l naintezi pe conta bogaţilor.

Protocolul Katharinei Hedghöfer se falsifică!

Poşta nu mai aşteaptă!

G.B.

12 ian. 1852

Frate!

Scrisoarea aceasta îmi rămase din poşta de ieri, din pricină că n-am voit a o pune fără recepise. Mă folosesc de cîteva minute pînă vin oamenii din biserică, ca să-ţi mai însamn cîte ceva local.

Poate veţi vrea să ştiţi cam cum sînt judecate nouăle principii fundamentale pe la noi. Te asigur că nu sînt judecate nicicum, căci nimeni nu cutează a-şi deschide gura, Doamne fereşte! Oamenii le citesc, recitesc şi tac.

De sărbătorile noastre au umblat patroale ca niciodată pînă azi, cam cum auz că umblă pe la voi, acolo. Mai la urmă, la săptăm[înă], s-au sunat că această măsură militară au fost din pricina românilor, ca nu cumva ... Într-aceea, ascultă: vineri, în 9 ian., ziua mare pe la 4 oare, un soldat — nu ştim bine, neamţ sau jidan de la Viena, căci nemţeasca o vorbeşte bine — omorî în casă pe sora bătr[înului] neguţetoriu Vas[ile] Lacea, anume Dobriţa, femeie de 76 ani, şi o despoie ca de 200 f.c. sprăgîndu-i kastănul. Tot pe atunci, seara, alţi vreo 6 soldaţi au cercat să calce pe măcelariul Bărbuceanu, în casa lui.

Dn. Ioan G. Ioan tocmai mă rugă să-ţi scriu să te rog ca să ne trimiţi vreo 2 părechi din portretul d-lui P. Mocioni [5], cum şi alte portrete, însă numai de ale românilor de renume mare. Tr[imite-ni]-i *dacă* se mai află. Costul îl vom trimite noi.

Idem.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.247).

1 Necunoscută.
2 „Poştă de mărfuri" şi „poştă de scrisori" .
3 „Adresă de urmărire."
4 „Un răgaz."
5 Petru Mocioni.

28

Braşov, 1852, mart. 5 n[ou

Frate !

Pînă a nu-ţi răspunde eu la scrisoarea ta din 18 febr. [1], pe carea o primii în zilele acestea de la sora lui Costache (căci el este la Galaţi), ştiu că v-au scris şi alţii despre istoria arestării mele. Mă îndoiesc însă foarte dacă se află în toată Transilvania, şi chiar aici în Braşov, mai mulţi ca doi oameni cari să fie pătruns la adevărata cauză carea m-au dus pe mine în arestul căpităniei. Ba, dacă ar fi citit cineva decretul meu osînditoriu din 17 dec. 1851, nr. 16745/M.C.I., sosit aici numai pe la 18 ian. a.c., atunci şi-ar putea face oareşcare idee despre tot lucrul. Însă acel decret eu numai l-am citit, iar în copie nu-l poci căpăta. Deci ascultă:

Pe la începutul a. 1851 se făcea pe aici nelegiuiri eclatante cu recrutarea, precum cunoaşteţi şi din recursul negustorilor luat la ministeriu. Pe atunci venea foarte mulţi amărîţi ca să le ajut. Popa Ioan Dumbravă aduce şi pe un cumătru al său din Braşovechiu, un cărăuş mişel şi mincinos. „Domnule, pe unul născut fiiu, însurat, mi-l duseră în cazarmă, îl jură ... scapă-mi-l" etc., etc. El însă minţea gros, căci fiiu-său, în loc de a se prezenta la comisiune, se ascunsese, întru speranţă că pînă va sta el ascuns, îi vor „îmbla cărţile". Merge recurs la Guberniu. Bine, pro inf[ormatione], ce face Ţiţeiu? Neagă că el mi-ar fi zis că au *prins* pe fiiu-său, ci că numai s-au temut să nu-l prinză. Tocma pe la mai, mă trag prin căpitănie ca să mă justific, mă confruntă cu acel blăstămat (şi anume Ţiţeiu). Eu voi a produce doi martori în contra lui, căpitănia nu vrea, supt pretext: *„Herr Baritz, die ganze Sacht ist rein eine Secatur ersporen sie uns die Zeit. Es wird aus der ganzen Sache nichts werden"* [2].

Aceasta era în mai. În adevăr, referinţele gub[ernamentale] aruncă toată cauza la o parte, pînă la dec. a tr. Într-aceea, eu sărbasem o gră-

madă de triumfuri, prin cîştigarea unui mare număr de cauze, şi private, mai vîrtos însă *comunale* şi nici una cîştigată la magistr[atură], nici *distr[ict]*, numai la guberniu, iar unele la ministeriu. Adnotează-ţi această împregiurare. Tu cunoşti multe din aceste cauze: desfiinţarea încărcăturei de cîte 48 cr[äiţar]i m.a. după fiecare fiorin de dajde pe sama despoietei case alodiale, lupta cu 37 ţehiuri în masă şi umilirea lor formală, aici şi în toată săsimea, desfiinţarea introdusului *monopol* de beuturi spirtoase tot pe sama *alod[iului]* prin magist[ratură], scăparea de gloaba de 11.600 fl.c.m. aruncată pe negustori prin gen[eralul] Chavani pentru că proletarii Braşovului (20) nu veniră la sorţi, apărarea din răsputeri a gremiului nostru şi revindicarea drepturilor lui, spargerea de drum la comerţul cu becerie, prin cîştigarea cauzelor lui Petcu, Nedelcovici, Pădure, eliberarea cîtorva nevinovaţi osîndiţi pe cîte 1—2 ani, *tandem* [3] cîştigarea cauzei Zărneştilor, carea în Sibii capătă epitetul de eclatantă. Însă această cauză, pornită de-a dreptul de gen[eralul] Chavani, nu ca administrătoriu, ci ca advocat al publicului braş[ovean], mă trînti şi pe mine. Omul, înfuriat foarte, resuscită cauza lui Tiţeiu şi mijloci decretul din 17 dec., care nu este un ce corectiv, ci curat un act de răzbunare! În acelaşi mi se recapitulă osîndirea mea de cînd cu poprirea *Gazetei*, mi se imputară articuli pe cari i-aş fi mai scris şi de atunci încolo (fără a mi-i numi), mă caracterizară *de Winkelschreiber* [4], mă opriră să nu mai cutez a scrie nimica în nici o cauză, mă puseră pe 8 zile în arest.

Era în ora cînd voiam [...] [5]
Demoasele Alexandrina tot la voi este?
Ai întîlnit pe Nedelcu? *Să ştiu.*

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.248).

1 Necunoscută.

2 „Domnule Bariţ, toată chestiunea este doar o secătură. Să nu ne pierdem vremea cu ea. Nu va ieşi nimic din toată treaba asta."

3 „În fine."

4 „Scriitoraş", „mîzgălici".

5 Sfîrşitul scrisorii lipseşte.

29

Braşov, 7 apr. n. 1852

Frate Maiorescu !

Eu la scrisoarea ta din urmă nu-ţi mai răspunsei nimic pînă acum, atît pentru că aşteptam în mijlocul nostru pe Aron [1], carele mai petrecu şi la Sibii ca o săptămînă, aşteptînd vreun rezultat al noaăi sale petiţiuni pentru un post de referinte, cît şi pentru că puntul cel mai delicat la care eram să-ţi răspunz ar fi atins mai mult ca[uz]a arestării mele [2]

despre a cărei curs fratele Aron te informă aşa rău. Apoi, ştiind eu că în precedintea mea epistolă ţi-am scris şi arătat numai curatul adevăr, aflu de prisos a-mi mai face apologhii. Aşa şi acum, nu-ţ mai adaog alt în privinţa aceasta, decît îţi dechiar şi te asigur că este o minciună din cele mai cornurate, că eu aş fi pus vreodată pe Pavel [3] de mijlocitoriu la ep[isco]pul. Vezi, astfeli de învinuire mă doare mai rău decît arestul.

Eu, care în toamna tr[ecută] nu m-am umilit a face măcar o vizită lui Ş[aguna], şi i-am refuzat prînzul cel strălucit, eu să mă umilesc peste cîteva luni la ceea ce-mi spuneţi voi! Dar Pavel tot au vorbit pentru mine cu ep[isco]pul, şi acesta cu prinţul? Da, însă nicidecum la rugarea mea, care fusei re-ntors prin neguţetori din uşa arestului, ci Pavel, înştiinţat de Andrei [4] al nostru, cărui eu, cu ocaziunea venirei unei cocoane de la Sibii, îi făcusem de ştire în aceeaşi zi, rugîndu-l ca, în opt zile cît îmi va ţinea arestul să nu-mi scrie nimica, au voit *proprio motu* [5] a-şi răfui o datorie veche, de cînd fusese şi el arestat pe 3 luni în St. Giorgiu şi eu îl vizitam în cap de iarnă, şi de cînd, prin o apucătură a mea artificioasă, l-am scăpat ca să nu-l strămute cu ruşine din Timiş în Oituz. Însă destul cu atîta. Trecem la altele.

Mai dăunăzi îmi arătaşi că ce ai păţit că te rugăm să naintezi cîte un proces. Şi iată că noi tot nu te lăsăm în pace. Casa G. Ioan et Fiii [6] te roagă ca să binevoieşti a nainta, prin vreun tinăr acest ·/., acest proces urîcios, apoi a-l pune tot pe acela să-i scoaţă n[umă]rul, de se poate, iar de nu, să fie cu atîta. Noi să aflăm numai că l-au dat, de sigur şi curînd. Dar dacă tu crezi, poate, că numai prin vreun agent s-ar putea face, ceea ce eu nu mai crez, apoi fă cum ştii. Cauzanţii îţi adaogă ·//· ca să faci cum vei şti.

Ioan Leca [7] îmi tot roade urechile cu cauza lui cu argăsitorii, nu ştiu cine i-au vîrît în căpăţînă că să mai cerce o dată la Împăratul. Te rog, scrie-mi în privinţa aceasta că „îmi răspunzi mie că nu se mai poate", din cauze pe care le ştii tu, şi să mi le înşiri, ca să scap.

Cealaltă ca[uz]ă a lui cu Leethal zace tot în Guberniu. El o ceru ca să-şi facă un feli de tri-ori quadruplică la dînsa. Nici i-o dau, nici i-o trimit la voi.

În contra lui Pădure au luat soţietatea săse[a]scă recurs la ministeriu, unde recursese el. Preste puţin îţi voi nainta contrarecursul lui.

Te avizez că Aron *nu vrea* să lucre nici o ca[uz]ă. Apoi, dar? N.B. Eu sînt oprit a lucra c[auze]le private, dar apoi prinţ[ul] Muntenegru [8] au pus pe un amploiat ca să-mi spuie să nu mă uit la opreli, să scriu, însă lui de-a dreptul, fără grijă. Eu am răspuns: „Să mi se dea voie în scris!"

La Săcele ieşi o comisiune milit[ară] cumplită contra amploiaţilor de cerc şi a popilor, cari, după vechea datină, au făcut mîncătorii cu recrutaţia şi au falsificat prot[ocoalele] botezaţilor. De altă parte, com[unitatea] sasă de aici pîrî drept la Împăr[atul] pe toţi românii distr[ictului] că fug de miliţie, „ca nişte nomazi şi necredincioşi", apoi

cer repartițiune după naționalități. Pîra e expeduită de aici în 19 mart. c.n.

B.G.

Te rog cu tot adinsul scrie-mi curat, ț-au dat Nedelcovits ceva, căci am și eu cu el? Am să-l joc perfid!

(B.A.R., Fond. coresp., cota S$\frac{11}{\text{CCII}}$)

1 Aron Florian.

2 Vezi scris. anterioră.

3 Pavel Vasici.

4 Andrei Mureșanu.

5 „Din îndemn propriu."

6 Firmă comercială din Brașov.

7 Negustor din Brașov.

8 Noul guvernator militar și civil al Transilvaniei, Karl von Schwarzenberg al cărui nume, tradus în românește, inseamnă Munte Negru.

30

24 apr. [1]852

Frate!

Cu rețepisă din 5 mart. a.c. ț-am trimis cîte ceva. Răspuns de la tine n-am luat, însă nici am așteptat, căci știu bine pînă la ce grad ești cufundat în ocupățiunea oficiului tău. Spun drept că nici eu nu-ți scriam, nici acum, dacă nu mă întețea prietinul, pentru că dacă zace pe tine greutatea ofițiului, pe mine încă zace tot Brașovul romanesc și mai toată românimea din săcuime și din acest district, și doă coloane din *Gazetă*, și tipografia cea noă și, mai mult ca toate, trebile gremiului [1].

Îți vei aduce aminte că în toamna tr[ecută] trimisesem și un memorial rom[ânesc] în c[auz]a lui Chir Niță Leca, adresat d-lui Dobran [2], rămas însă la tine. Lucru dracului, că actele ca[uz]ei lui s-au oprit în Sibii (cum prepun eu, în mîna referintelui carele ... de!...), nu dau nici în sus nici în jos. Deci, te rog, trimite această jalobă prin cineva la Curtea casativă, iar apoi, tot prin altcineva, află mai tîrziu ce s-au făcut cu ea, că sîntem neodihniți.

Gubernatorul fu la noi. Am dat și eu față cu ex[elența] sa. M-au descusut. M-am *espectorat*, pe cît mă suferiră împregiurările și tactul. M-au asigurat că eu la dînsul nu sînt nici într-un prepus politic. Pe Popa [3] l-au chemat înadins. Au stătut 1/2 oară cu el.

Preste tot, în Brașov, fală, multe abuzuri.

Al tău,

G.B.

Lui Branu [4] auz tocma acum că-i veni denumirea de referente guber[nial].

(B.A.R., Fond. coresp., cota $\frac{12}{CCII}$)

1 A fost secretar și cancelar al Gremiului comercial levantin din Brașov pînă în 19 iunie 1853, cînd demisionează (vezi infra, scrisoarea de demisie către conducerea corporației).

2 Ioan Dobran, consilier român in guvernul de la Viena. Vezi despre el *G.B.C.* II, 313, n. 20.

3 Protopopul Ioan Popasu.

4 Ioan Bran de Lemeni.

31

Brașov, 26 apr. 1852

Frate Maiorescu !

Alaltăieri, în 24 apr. [1] ț-am trimis cu rețepisă oareșcare hîrtii ale lui I. Leca. Astăzi mă văz silit a-ți nainta și contrarecursul lui Pădure, pe care te rog să-ți iai timp spre a-l citi, ca să cunoști la ce stadiu ajunse această cauză atît de cerbicoasă, iar apoi, *dacă* ți-ar *da* mîna, să vorbești cu referintele care va fi.

Auzim că Magher, președintele Camerei com[erciale], provocat de ai[ci], ar fi înnegrit acolo sus pe Pădure, cum i-a venit la gură. Recursul soțietății, adică, apucă a merge în sus mult mai nainte decît acesta ·/. Însă vezi că Pădure acum are pe ce să se razime: pe decretul gubernial. Toate sînt numai șicane, cîte se mai lucră asupra lui. Cu atît mai vîrtos doresc a-l vedea odată scăpat de acest proces afurisit.

Ticălosul de Vicoianu așteaptă foarte rău. Te rog trimite-i acest urșoriu la Curtea cas[ativă]. Afurisitul de referinte de aici îi ține ca[uz]a la sine, de mînie și răzbunare.

Ieri, duminecă, se întîmplă în satul Lisznyó (Trei Scaune) [2] o mică revoltă româno-săcuiască. Știi bine că proprietarii săcui își puseră carul în petrii ca să stîrpească pe toți românii foști iobagi și jăleri, alungîndu-i din moșiile lor. În Lisznyó încă sînt români (cu biserică). Cîțiva români avuseră de proprietariu pe unul Incze Sándor din Uzon [3]. Acesta (după ce află că iobagii au luat recurs la M[aros] Vásárhely încă din fevr.), se sculă ieri cu vreo 30 uzoneni săcui, armați cu topoară și cu furci, încurse în satul Lisznyó des-de-dimineață pe răvărsate, călcă casa lui Todor David, începu a-i dărăma șop, grajd, iar cînd veni să taie și casa, acesta strigă *tolvaj* [4] și provocă să tragă clopotul în dungă (ceea ce nu se făcu). Românii săriră spre ajutoriu românului, căci vedea bine că rîndul va veni și la ei. Uzonenii se spăriară și o tuliră la fugă, lăsînd cîteva topoară și ducînd cu sine cîteva lovituri de pari ș.a.

Deregătorii satului, toți săcui, sta numai ca privitori. După ce însă văzută că Incze *rămase prizonier* al iobagiului său, deținut de acesta ca să-i arate cu ce poruncă au venit asupra lui, apoi arestară pe Todor,

pe Incze şi pe alţi 8 rom[âni] şi îi duseră în temniţă la St. Gior[giu]. Este foarte mare prepus între popor că deregătorii încă sînt coînţeleşi cu proprietarii (în săcuime).

Ţ-am scris în rîndul trec[ut] că la Iarăş (Nyárapatak) lîngă Heghig, merseră grafii Nemeş cu potanţie pe săteni şi duseră dintre ei în fează şi în robie.

Acestea pentru întrebuinţare cum ştii. Este a 11-ea oară ca să se *reguleze* odată raporturile urbariale.

G.B.

[Ardesa]: Domnului I. Maiorescu.

(B.A.R., Fond. coresp., cota S $\frac{13}{XCII}$)

1 Vezi scris. precedentă.

2 Lisnău, azi în judeţul Covasna.

3 Azi satul Ozun din acelaşi judeţ.

4 Româneşte: „Tulai!" interjecţie care derivă din substantivul unguresc *tolvaj* = hoţ.

32

3 iuliu n. [1]852

Frate !

Mă folosesc de această ocaziune bună, pentru ca să-ţi împărtăşesc unele lucruri pe care poate că le vei fi aflat, sau şi poate că nu, din condeiu vreunui sibiian.

Epistoliile voastre din 3 iuniu sosiră aici, ca şi pe airea. Aceleaşi se citiră şi se comentară de toţi ai noştri cu cea mai mare atenţiune şi seriozitate. Mă doare, însă, cum că sînt constrîns a vă descoperi că aceleaşi produseră un efept *e diametro*[1] opus la cela pe care-l aşteptaţi dv. şi tot binesimţitoriul român, iar cel mai de aproape rezultat este cel ştiut la asemenea împregiurări, că adică dacă un proiept nu poate reieşi deodată, se zice cum că proieptătorii poartă vina că nu avură tactul cerut ş.a.

Mai întîi, vi se impută tare pentru ce aţi preterit pe episcopul Şaguna cu provocăciunea d-voastră. Al doilea, li se impută greu blăjanilor că acolo, în săptămînile tr[ecute] se ţinu un fel de conventicul improvizat în cauza academiei, care nu rămîne ascuns ochilor poliţiei şi capul provinciei mustră pentru aceasta în dreapta şi în stînga, adăogînd că românii aleargă după copilării dacă-şi cer academie peritetică naţionale, şi nu se îndestulează cu cele două organizate de guberniu.

Iar epistolele dv. încă-i sînt cunoscute ... La care nu-ţi mai fac nici un comentariu, căci singur ţi-l vei face mai bine.

Mai departe, aţi aflat pînă acum, măcar din gazete, că nu numai episcopii şi clerurile, ci şi inteligenţa, vor întîmpina pe Împăratul, *separat* după confesiune, unii colo, alţii dincolo, şi nu e astăzi nici un farmec şi nici o putere care să apropie pe românii sfîşiaţi, şi ei vor face şi se vor reprezenta ca două popoară cu totul osebite [2].

Voi cereţi ca, dacă episcopii n-ar vrea, să se pună cei trei prefepţi în fruntea naţiunei. Să vă spun curat că aceasta, la oricare eventualitate, era o idee nenorocită pentru acuma. Apoi iată că prefepţii mi-ţi căpătară în zilele acestea un perdaf în Sibii, încît le va trece tot gustul de a mai şi visa la aşa ceva. Adaogă ceea ce o observai şi mai sus, că inteligenţa încă s-au supărat, iar anumit cea neunită este dezgustată pînă la ficaţi, din cauză că uniţii au început a le prigoni biserica lor, pozitive *qua talem* [3]. Episcopul Şuluţ nu pretinse mai dăunăzi de la gubernatorul nici mai mult nici mai puţin decît ca să se restaure în toată biserica lor instrucţiunile date lui Moga la 1811 [4], şi ep[isco]pul Şaguna să fie oprit a-şi apăra biserica, ba încă să nainte unia. Gub[ernatorul] ceru diploma aceasta ca să vază ce stă într-însa. După aceea, ce e drept, îl mîngîie cu cuvinte bune, dar cazul acesta tot lăsă la neuniţi impresiunile cele mai dureroase, mai vîrtos după ce capii lor cunosc şi documinte cum este ·/., pe care te rog foarte ca să-l întrebui cu cea mai mare discreţiune. Apoi rezultatul acestui document foarte afurisit şi foarte efront mincinos, infam, cum şi al dilăţirei enchiclicei lui Şuluţ, au fost famosul cercular şcolastic al lui Şaguna, şi mai solenelă dechiarăciune că el niciodată şi [cu] nici o condiţiune nu va mai conlucra în „tovărăşie" cu uniţii, de ar fi măcar scopul încă pe atîta de mare [5].

Apropos de enchiclică ! Grigoriu Pantazi, care tocma veni la Braşov şi cu care avui o conferinţă de 2 oare, foarte serioasă şi fierbinte, îmi spuse curat că condeiul tău a îmblat coregînd prin m[anu]s[cri]ptul aceleiaşi, pentru care ei ar avea la mînă dovadă autentică (doară o parte din m[anu]s[cri]pt?)[6]. Din acea oară zice dînsul că ep[isco]pul Şaguna nu v-au mai putut da nici vouă crezămînt, pentru că, zice, ţ-ar fi fost prin putinţă ca să-l abaţi pe Şuluţ de la tipărirea acelei broşure. Mai încolo, Şaguna nu vă poate ierta vouă că-l ţineţi de rău întru toate, fără ca lui Şuluţ şi Erdeli [7] să le faceţi cea mai uşoară mustrare, că, între altele au suferit ca să se dea pe copcă pînă şi dreptul de alegerea episcopului la uniţi, iar cel dintîi ceru mai astă iarnă de la guberniu ca şi dreptul alegerii în parohii să se desfiinţeze şi să se întroducă preste tot *jus patronatus* [8] ş.a., ş.a. Cauzele pentru care Sibiiul este înverşunat şi pe gazetele noastre nu vi le mai înşir, căci m-ar duce prea departe.

Cugetul mă duce ca cu atîta să închei această materie atît de dureroasă şi neplăcută, şi nici măcar atîta să nu vă observ că la cei slabi de înger, dar buni români, a început a prinde loc opiniunea ca şi cum episcopii şi încă vreo doi, trei ar fi adins mituiţi ca să dezbine şi să sfîşie naţiunea, tocmai ca în zilele M[ariei] Teresiei, dar mie niciodată nu mi-a plăcut a prepune, şi eu zic că amîndoi lucră şi fac numai din o groasă

stupiditate, care la Blaj se află în doze şi mai mari. Eu mai cred că provedinţa voieşte ca naţiunea să mai bea şi acest păhar, pentru ca dezamăgirea să-i fie atît mai salutiferă. Eu din parte-mi te asigur că la toate aceste blăstămăţii privesc cu sînge rece, şi nu desper nici un moment.

Cu Laurian îmi petrecui, adică ne petrecurăm foarte bine, căci îl ţinurăm 5 zile la noi.

Îmi trimiţi terminii juridici?

Ce ţi se pare, vom avea abonaţi la *Vocabularul* nostru neamţo-românesc ?[9] Iată ceva anunţe de la dn. Orghidan. Scrie-ne cine s-ar însărcina acolo cu culegerea de abonaţi? Gerold? Dn. Orghidan se teme tare că nu se vor trece exemplarele [10].

Al tău,

G.B.

Fratele Iacob şi toţi braşovenii te salută frăţeşte.

Să ne *trimiţi* pe guvernanta despre care ai scris. Auzit-ai? Numai nu-ţi prea încoarde speranţele preste măsură. Dar de va păşi în conţelegere cu mine, rău nu-i va merge.

Idem.

Salută-mi pe soţia ta, pe pruncii tăi şi pe demoasela Alexandrina, pe care D-zeu ştie cum o doresc în *patria-i.*

(BR.A.., Fond. coresp., inv. nr. 24.249)

1 Diametral.

2 Vizita tînărului Împărat Francisc Iosif I în Transilvania, în vara anului 1852. Din numeroasele mărturii şi scrieri despre acest eveniment se evidenţiază mai ales o scrisoare a lui Simion Balint către Alexandru Papiu Ilarian, din 7 septembrie 1852 (în Iosif Pervain şi Ioan Chindriş, *Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ilarian*, II, Cluj, 1972, p. 7—10; Ioan Puşcariu, *Notiţe despre întîmplările contemporane*, Sibiu, 1913, p. 28—33; Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Bucureşti, 1965, p. 275—281).

3 „Uite aşa!", „în ciudă".

4 La instalarea primului episcop român al neuniţilor din Transilvania, Vasile Moga, Curtea de la Viena a stabilit un număr de 19 condiţii restrictive (vezi-le la Sebastian Stanca, *Viaţa şi activitatea episcopului Vasile Moga 1774—1845*, Cluj, 1939, p. 17—18), menite să prevină eventualitatea unei revigorări a confesiunii neunite. Vezi şi Ioan Lupaş, *Acte privitoare la alegerea şi instalarea episcopului ardelean Vasilie Moga (1810—1811)*, în *Biserica ortodoxă română*, XXXV, 1911, p. 781—790.

5 O mărturie în plus despre regretabilele frecuşuri confesionale dintre românii greco-catolici şi cei neuniţi din Transilvania, după 1848. „Enciclica" lui Alexandru Sterca Şuluţiu: cuvîntarea acestuia la instalarea ca episcop la Blaj, în 1850, tipărită la Buda în 1851 (vezi *G.B.C.*, I, p. 368, n. 6). Circulara şcolară a lui Andrei Şaguna, cu nr. 530 din 24 aprilie 1852, interzice categoric învăţămîntul comun al şcolarilor neuniţi cu cei greco-catolici. Vezi şi Ioan Lupaş, *Mitropolitul Andrei Şaguna*, Sibiu, 1909 p. 132—138, 154—155.

6 Secretarul lui Şaguna, despre care vezi *G.B.C.*, VI, p. 229, n. 4. Cît despre contribuţia lui Maiorescu la redactarea scandaloasei cuvîntări-enciclică a lui Alexandru Sterca Şuluţiu, el va nega cu întîrjire acest lucru *(G.B.C.*, I, p. 368, n. 5).

7 Vasile Erdeli, episcop greco-catolic de Oradea. Despre el: Ioan Vancea, *Biografia sinoptică a episcopului gr.-cath. român de Oradea-Mare oarecînd Vasiliu baron de Erdélyi*, Oradea, 1863; Iacob Radu, *Episcopul baron Vasile Erdeli (1843—1862)*, Oradea 1929, *G.B.C.*, III, p. 246, n. 10.

8 „Dreptul patronatului."

9 Lucrarea comună a lui George Bariţ şi Gavril Munteanu, *Deutsch-romänisches Wörterbuch bearbeitet und in dessen romänischen Theile mit etlichen Tausend Wörten bereichert von* ———. *Dicţionariu germano-român, întocmit şi în partea lui românească înavuţit cu cîteva mii de cuvinte de* ———, I, A—K, Braşov, 1853, II, L—Z, Braşov, 1854

10 Rudolf Orghidan a suportat cheltuielile tipăririi dicţionarului.

33

31 iuliu [1]852

Frate !

Scrisoarea ta din 20 iuliu [1] o primii tocma în ziua sosirei Împăratului la noi, prin urmare nicidecum nu mai poate fi vorbă de a-ţi răspunde în mijlocul complicatului val în care ne aflăm noi. Acum încă-ţi scriu numai în fugă. Documîntul ce ţ-am trimis este *autentic* [2]. De la Bunjevaţu îl căpătarăm, şi toţi sibiianii îl cunosc [3]. Dar Iacob încă l-a primit, de la Blaj, prin urmare se poate folosi la *Istorie* [4]. Dar voi aveţi acolo mijloace de a-l afla şi din isvor mai sigur.

Tu vrei şi vrei să ne afli opiniunea noastră în privinţa şcoalelor mici şi mari. Aceeaşi este acum în mîna Împăratului, cu vreo 53 subscripţiuni, pentru care ep[isco]pul spuse că va lua patrafirul lui Pop[asu] şi la toţi popii, căci au subscris. Acum pricepi opiniunea noastră?

Voi acolo vă tot lăudaţi de un an că veţi scoate la măidan documinte în contra ep[isco]pului [5]. E, pînă ună-altă să ştii că adresele tale către Şuluţ ş.a. se află, cît în copie cît în orig[inal], în mînile gubernătorului. Vezi, alţii nu te cruţă pe tine, cum cruţi tu pe alţii. Asta e tactul de care ne temeam noi, iar nu altul.

Ai auzit că Iancu nicidecum nu s-a prezentat la Împăratul. Această împregiurare produse un dizgust generale asupra lui. Toţi îl ţin de un nebun care noată asupra Dunărei cu pieptul gol, dar cu picioarele legate. Sibiienii strigă asupra lui nenea Simion [6], ca şi cum d-lui l-ar fi îndărătnicit. Noi aici nu pricepem nimic din toată istoria asta.

Pînă îţi vom primi articulul subscris, pe care ni-l promiţi [7], eu nu-ţi voi mai scrie.

Popa e foarte îngrijat de tine. Cea din 20 iul. a ta încă nu l-a odihnit întru nimic.

Al tău,

G.B.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.250).

1 Vezi *G.B.C.*, I, p. 367—368.

2 Scris. precedentă, n. 6.

3 „Bunyevácz" = poreclă sîrbească pe care o purta Andrei Şaguna în rîndul neprietenilor.

4 Nu ştim despre ce document poate fi vorba, dar „istoria" în cauză este lucrarea pe care Alexandru Papiu Ilarian o pregătea la Viena, *Istoria romănilor din Dacia Superioară* (I—II, Viena, 1851—1852), şi pentru care solicita şi căpăta documente de pe întreg întinsul Transilvaniei (vezi Ioan Chindriş, *Ideologia revoluţionară a lui Alexandru Papiu Ilarian*, Bucureşti, 1983, p. 83—92). Delegaţia română de la Viena, din care făcea parte şi Maiorescu, l-a sprijinit pe autor la redactarea lucrării.

5 De ce îl aţîţă Bariţ pe Maiorescu împotriva lui Alexandru Sterca Şuluţiu? Aversiunea lui împotriva episcopului ortodox Şaguna, ca şi conflictul cu acesta, izbucnit chiar în 1852, sînt bine cunoscute. Documentul despre care este vorba în această scrisoare, în cea următoare ca şi în scrisoarea primită de Bariţ de la Maiorescu, datată 20 iulie 1852, se pare că este o dovadă a compromisului pe care episcopul greco-catolic îl practica cu biserica latină din Ungaria. Dar atitudinea lui Bariţ face parte mai degrabă dintr-o conduită generală a fruntaşilor naţionali români, care voiau să-înlăture pe episcopi de la cîrma treburilor politice ale naţiunii.

6 Simion Bărnuţiu. Cea mai exactă descriere a strategiei lui Avram Iancu, în această împrejurare este scrisoarea lui Simion Balint către Alexandru Papiu Ilarian, din 7 septembrie 1852 (vezi Iosif Pervain şi Ioan Chindriş, *Op. cit.*, p. 7—10).

7 Articolul este legat de învinuirea de a fi redactat enciclica lui Alexandru Sterca Şuluţiu (scris. anterioară, n. 5): *O dechirăciune personale*, în *Gazeta Transilvaniei*, XV, 1852, nr. 67, p. 260.

34

15/2 aug. [1]852

Frate !

Mă apuc să-ţi răspund cevaş mai pe îndelete la scrisoarea ta din 20 iuliu [1], la care în zilele tr[ecute] îţi răspunsei numai în scurt, şi cu acel adaos că aştept pe cea promisă a ta.

Documentul îl are Sibiiul. Se vede că el a pus mîna din protocolul Adunării episcopilor, de la Presburg (1850) [2], şi poate a dat preste el în Viena. Blajul neagă existenţa acestui feliu de document, sau adică îl trage tare la îndoială, dar Pantazi mă asigură că acelaşi există. Mai mult nu ştiu.

Zici că ai face o satiră asupra noastră.

E, bine, iată noi v-am dovedit vouă că sîntem bărbaţi. Noi, braşovenii, am dat Împăratului patru petiţiuni colective: coleptă pentru şcoale şi biserică, şcoale treptate pînă la academie inclusive, popii (56 inşi) deosebit, mirenii iarăşi, organizăţiune preste tot şi lege comunale (saşii îi *cerură* tot prin petiţiune restaurarea Universităţii să[sim]ei

etc., etc., etc.), *tandem* ajutoriu la școalele din Brașov. Aceasta din urmă am dat-o eu în audiință privată, și Împăratul, care văzuse zidirea începută,[3] mă întreabă: „— Început-ați?

— Da.

— Unde? Acolo, afară? Am văzut așa ceva. Vom vedea".

Ei, acum să știi că episcopul Șaguna amerință la toți preoții cu luarea patraf[irului] căci au cutezat a subscrie pentru academie. Dar, uitam să-ți spun: eu îți voi consemna fapte, fără nici un comentariu. Tu leagă-le. Deci, mai ascultă:

Aici se citi copia unei adrese gratulătoare a ministrului Bach către ep[isco]pul Șaguna pentru nouăle ranguri, în care îi mulțămește totodată că ep[isco]pul au ajutat a înființa măsurele guberniului, și crede că în viitor îi va ajuta întocma. Mulți se tem acuma foarte de răzbunarea ep[isco]pului. Unii din Viena scria în a. tr. în iuliu că ei pot produce lucruri prea urîte despre ep[iscop]ul. Aceasta îl supără foarte, căci lucrul se auzi, iar lumea carea era curioasă să vadă rezultatul acelor amerințări, apoi se amăgi în deșertele amerințări.

Din cele ce s-au întîmplat aici (în patrie) cu urîta pîră întîmplată asupra ta și apucarea hîrtiilor tale de la ep[isco]pul Șuluț prin gaubern, alăturată lîngă amerințările ep[iscop]ului Șaguna, și din cele ce aflăm noi de la Viena, că adică Ministerul Instr[ucțiunii] Publ[ice] (prin Helpers) ar fi dechiarat, că numai să cerem, academie ni se va da, mai mulți încheie că trebuie să joace la mijloc o vînzătorie, că poate sînt oameni carii au întru nimic a se încerca să înșele chiar pe Împăratul și pe miniștrii lui, și să le lege ochii, arătîndu-le că românii nu simt trebuința de școale înalte. Cel mai tare argumînt al episcopului Șaguna în contra academiei este că de va fi *acad*[emie] *rom[ână]*, junii români nu vor avea ocaziune a învăța limba neamță, și apoi nu vor putea intra la posturi. Din contră, alții îi răspund: „Ultima țintă și dorință a românilor nu poate fi limba neamță, ci cultura sa națională, ca să tăcem că limba neamță se poate învăța prea bine pe lîngă cea rom[ână], iar dacă cineva cere numai lesiuni nemțe pentru români, acela are în cuget a-i deznaționaliza" etc.

Frații Juga, Orghidan ș.a., ș.a. avură foarte multe dispute cu Pantazi în c[au]za academiei, pînă încît acesta stete cu ei la Arpătac. În cele din urmă, acu se descoperi un lucru înfricoșat: că Juga, Orghidan etc. sînt mituiți de către uniți ca să vorbească așa etc.

Astăzi în națiunea noastră t[ransilva]nă lucrează două elemente dezbinătoare, și ele lucră cu toată tăria. Cel relegios, la care sînt de vină și uniții. Este adevăr că Șuluț a zis-o și o zice foarte des că el este episcop pentru ca să unească pînă și Principatele, dar el ar trebui să știe că P[rinci]patele se vor uni numai cînd se va uni și Rusia toată, și chiar Tracia. Vai de acest plan! Unii comisari uniți prigonesc formal pe popii și pe mirenii neuniți. Dezbinarea între bărbații din Sibii este completă. Nimic îi mai lipsește decît să se scuipe unii pe alții în față. Da. Vasici scrie lui Iacob curat așa: „Bărnuț, Maiorescu, Laurian și toți carii fac opuseciune popilor (episcopului) nu sînt români ci sînt uniți, cari nu vreu

binele românilor". Ei adaogă că tu încă te-ai fi espeptorat la o ocaziune că P[rinci]patele încă trebuie unite. N-ai crede ce bine sînt informaţi saşii şi aristocraţii magiari de aceste dezbinăture. Magiarii vorbea dăunăzi la Arpătac cu multă plăcere despre aceasta.

Altă dezbinare s-a escat în munţi, între cei decoraţi şi cei nedecoraţi. Duşmănia aceasta se întinde ca luparea şi ca franţul, pînă în sînul familiei. N-ai putea crede cît se ţin de nenorociţi aceia cari nu căpătară decorăciuni. O pizmă infernală s-a încuibat între dînşii. Mai în scurt: de ceea ce nu scăpă nici o naţiune începătoare, nu scăpăm nici noi. Tipariul în privinţa aceasta nu poate vindeca nimic, adică aici la noi nimic, pentru că gangrena aşteaptă arsură cu peatra iadului, sau ce ştiu eu cu mai ce. Braşovenii sînt pînă acuma feriţi de boala aceasta.

Însă apropos! Am auzit de la izvor bun că dn. Dobranu ar fi însărcinat a mijloci cercetarea cam ce fac, ce dereg eu aici în Braşov, pentru că eu nu gonesc vreun scop bun, iar anume că aş vrea să unesc pe toţi braşovenii. Dar mult te rog nu cumva să iasă aceasta mai departe de la tine. Să-i mai lăsăm să-şi facă mendrele.

Tot aşteptăm refutăciunea ta în privinţa enchiclicei, şi îndeşert. Se vede că nu-ţi vine bine să o publĭci [4].

Să trecem la ale literaturei. Pentru *-ţiune* şi *-ct*, îndeşert mă tragi pe mine la răspundere. Nu eu, ci Gavriil şi Iacob [5] îţi fac ţie, şi mie chiar, în ceea ce-mi împuţi tu mie, cea mai obstinată opuseciune, încît eu avui debilitatea de a le cede lor chiar şi la compunerea *Lexiconului* [6], în *-ţiune*, nu şi în *-ct*, unde i-am învins. Iar încît pentru organizăţiunea ta, o dereseră chiar zăţarii culegînd-o, apoi Iacob ajută la corepturä. Gavriil întroduse pe *-ţiune* şi în şcoală cu o consecuinţă riguroasă.

Încît pentru *Lexicon*, vei vedea şi tu de la mine note justificătoare sau acuzatoare.

Te rog fă ce vei face şi mă asigură iute despre primirea acestei scrisori. Cealaltă ţi-o trimisei prin chiar Duţu la Nicolici. Ai priimit-o? Prin Pădure îţi trimisei cîteva exemp[lare] din *Omagiuri*. Ne veţi judeca de laşitate că şi eu şi Andrei ne-am apus numele: am făcut-o *înadins*, căci am văzut că braşovenii au primit prea în nume de bine ceea ce doream să facem noi, adică uniţi pentru neuniţi. Apoi să fi văzut cum s-au năcăjit pentru aceasta Sibiiul et comp.

Destul!

G.B.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.252)

1 Vezi şi scris. anterioară, n. 1.

2 Bratislava. Acolo se desfăşurau în 1850 un congres bisericesc al catolicilor. Documentul mult discutat — vezi şi scris anterioară — poate să fie o adresă de ataşament a lui Sterca Şuluţiu, trimisă la Bratislava.

3 Audienţa privată trebuie să fi avut loc cu ocazia vizitei Împăratului în Transilvania, în iulie 1852. „Zidirea începută" este clădirea viitorului gimnaziu românesc neunit din Braşov, a cărei ridicare va întîrzia ani îndelungaţi (vezi Andrei Bârseanu,

Istoria școalelor centrale române gr.-cr. din Brașov, scrisă din incidentul jubileului de 50 ani al gimnasiului, Brașov, 1902).

4 Se va publica: vezi scris. anterioară, n. 7.

5 Gavril Munteanu și Iacob Mureșanu, cel dintii fiind acum director al nou înființatului gimnaziu neunit din Brașov, al doilea director și redactor al *Gazetei Transilvaniei*.

6 Dicționarul germano-român lucrat împreună cu Gavril Munteanu (supra, scris. 15, n. 9).

7 Maiorescu ii răspunde in 23 august 1852 (vezi *G.B.C.*, I, p. 368—369).

35

Brașov, 1852, sept. 6

Frate !

Scrisoarea ta din 23 august [1] am primit-o în zilele pe cînd episcopul neunit Andrei Șaguna venise aici la Brașov spre a-și întări în credință pe comunele de aici, de care crede (sau mai bine se face a crede) că s-ar afla în pericul foarte mare de a fi amăgite de uniți. El sosi în 14/26 august, iar în ziua de Sf. Mărie liturgisi la capelă în cetate, unde poruncise ca în decursul oficiului d-zeesc protodiaconul Barac să-i citiască toate rangurile și demnitățile, cu glasul înălțat. A cuprins însă cea mai mare mirare pe toți observatorii și studietorii acestor comune că, în loc să li se însufle vreo stimă, teamă, sau doară și iubirea prin astfeli de hocus-pocus, precum aștepta mititica lui partidă, tocma din contră, produse un dispreț în o măsură precum eu însumi n-aș fi crezut. Pe preoțimea, iar mai vîrtos pe Popasu, îl înfruntă gros și publice, pentru că cutezase a subșterne M[ajestăț]ei Sale petițiune în c[au]za școalelor preste tot și în a academiei în speție, spunîndu-le curat așa: „Au nu știți voi că academia este o idee revoluționarie? " Toți cei pricepători rămaseră înmărmuriți la acest fel de cuvinte, iar popii cei mai simpli, după ce ieșiră de la el, ziseră unii către alții: „He, degeaba sînt alea, că noi de la popor trăim și cu poporul trebuie să ținem!" Pe bătrînul Jipa [2] încă l-a înfruntat căci, ca om mai bătrîn, au dat exemplu rău și au subscris astfeli de jălbi. I-au mai zis și de școalele ce se fac, că de ce se apucară dacă n-au fond, că nu-i place cum se zidesc ș.a., dar bătrînul se apără bine.

Oamenii săi pretinseră cu tot adinsul ca comunele să-i mai dea un prînz mare, ca de 50—60 talere, și unii curatori din Șchei le spuse verde că nu se pot găti așa curînd și că taie bani mulți (la 500 f.c.m.), și nu-i dederă nici un prînz. Deci se apucă și, în ziua de Sf. Mărie, chemă el însuși pe Orghidan și Iuga [3] la masă, iar Popasu — necăjit — se făcu bolnav și nu voi a merge la masă. Cu acea ocaziune, ep[isco]pul spuse mesenilor pe larg cauzele pentru care Avram Iancu fu arestat, c[um] că adică el, episcopul, ar fi avut poruncă a provoca pe Iancu ca mai nainte de a se înfățișa la Împăratul, să-și ceară cea mai profundă iertăciune

pentru că nu priimise decorățiunile. „El n-au voit nicidecum, n-au ascultat de sfatul meu, au vorbit și multe împrotivă spre a îndărătnici pe locuitori. Au ascultat de doi măscărici ai săi. Acum l-or trimite la robie în țară străină." Sînt expresiunile ep[isco]pului.

Tu mă mustri că eu aș lua lucrurile prea ușor și că pătrund puțin. Dacă o judeci aceasta numai din scrisorile mele, apoi te înșeli prea rău. Știi tu că după cîte aflaserăm noi aici și după ceea ce văzurăm că se întîmplă chiar cu Iancu, noi nu eram siguri nicidecum că scrisorile noastre vor sosi la tine teafăre, neatinse? De aceea noi scriem obscur, uneori mai nimic.

Iaca, întreabă pe Popa de ce el nu-ți scrie nici măcar atît. Ce afli tu într-aceea că eu odată am zis fapte, altădată documente? Adică nu este și una și alta? Și un document nu se face asupra vreunui lucru complinit, sau care arată voința de a face un ce etc.? Pe mine nu mă spărie laude și complimente, dar *nu uita* că eu asteori fac pe raportorul, și alt nimic. Nu ți-e de ajuns? Ai tu trebuință de comîntarele mele?

Eu nici acum nu am dat față cu ep[isco]pul, precum nu dedesem nici în celalalt an, dar Iacob nu se putu răbda și merse la el, și o păți tot ca în a. tr., adică îl primi rece peste măsură. Nu numi, ci încă pofti și pe Gött la sine și îi zise cu tot adinsul ca să ia redacțiunea din mîinile lui, căci e un prost și publică tot lucruri proaste.

Dechiarăciunea ta [4] eram să o dau în *Gazetă* îndată după primirea ei, ci nu mă lăsă Gavriil, zicînd că să mai așteptăm un răspuns al tău la o scrisoare a lui Popasu, pe care nu știu cînd ți-au trimis-o. Eu însă din săptăm[îna] aceasta încolo nu mai aștept.

De unde închei tu că cuvintele cele *nouă* nu vor intra în *Lexicon*? Dacă însă tu înțelegi cuvinte nouă de tine compuse ori aflate, pe care noi încă nu le văzurăm, da, atunci ai dreptate. Dar căci nu trimiți ceea ce ne promiseși.

Auzim și de o broșurică a lui Hodoș [5], și noi încă n-am văzut-o cu ochii și ar fi păcat pentru toți ca tocma brașovenii să nu cunoască așa ceva.

Bine ai făcut că ai lăsat îngeminarea de litere, afară de prepoz[iții] căci, zău, n-aveați nici un cuvînt de a mulțiența.

În 3 sept[embrie] trimiserăm abia o petițiune către Minist[erul] de Comerț ca să ne tipărească tarifa românește. Te rugăm, întreabă, de poți, ca să afli voința ministeriului, căci de n-ar vrea a o tipări, i-am cere tradutiunea ofic[ială] să o tipărim noi aici.

Domnul Țărei Rom[ânești] [6] e bolnav rău. Marcovici e de moarte [7]. Zah[aria] Carcalechi venise la băi. De 3 zile e aici. El, biet, spune toate cu necrezută naivitate.

Bariț.

Te rog cu tot adinsul ca să mă informezi *bine* dacă *Educația femeilor* de Aimé Martin [8] este oprită sau nu în Austria. În cazul favoraver, să-mi și trimiți un ex[emplar] franț[uzesc]. Vreau să o retipăresc românește.

Mica partidă ep[isco]pească din Sibii îți zice ție „unitul cel mai infernal". Avem scrisori cu terminul acesta.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.251).

1 *G.B.C.*, I, p. 368–369.

2 Ioan Jipa, vestit negustor din Brașov.

3 Ioan Iuga, negustor bogat, viitorul cuscru al lui Barit, cu al cărui fiu, Constantin, se va căsători fiica mai mare, Victoria.

4 Scris. 16, n. 7.

5 Nu se cunoaște vreo tipăritură din 1852 a lui Iosif Hodoș. Probabil că nici n-a existat.

6 Barbu Știrbei.

7 Simion Marcovici va trăi, totuși, pînă in 1877! Despre el, *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 552–553.

8 Scrierea lui Louis Martin-Aimé fusese tradusă în românește de I. D. Negulici: *Educația mumelor de familie sau civilisația neamului omenesc prin femei*, București, I–II, 1844, 1846. A fost recenzată de Nicolae Bălcescu în *Foaie pentru minte*. (1846, nr. 4, p. 30–32; nr. 5, p. 33–35) și aceeași revistă a reprodus (1851, nr. 51–52, p. 397–399) din traducerea amintită, în plin absolutism. De ce credea Barit că ar fi interzisă? Cît despre „retipărire" după o nouă traducere, probabil cu scopuri comerciale, ea nu s-a mai realizat.

VIII

CĂTRE ATANASIE ȘANDOR[1]

(1844–1848)

36

Brașov, 27 noemvr. 1844

Prea onorate domnule doctor !

Sîmbătă în 7 dec. n. trimisesem în primirea domniei tale 310 exemplare tom. I din *Macrobiotică*[2], așezate într-o ladă semnată deasupra cu literele A. S., expeduită prin neguțetorul de aici Ioan Slavnic[3].

Într-aceea, d. dr. director Vasici[4] îmi împărtăși scrisoarea d-tale din 20/9^{brie} Noi prevedeam că din mulțimea subscriitorilor, de 271, unii, cu trecerea timpului se vor schimba și se vor retrage, într-un

chip sau altul. Deci, dacă totuşi trimitem exemplare încă şi peste numărul poftit de la început, aceasta o facem: 1 Că, ne aflînd ladă mai potrivită, unde să nu se prea bată cărţile, am adaos, tot la un loc, 40 exemplare şi pentru Timişoara, pe care le primeşte d. Petru Cermena [5]. Fireşte, primblarea acestora va fi cam şoadă, din Arad îndărăpt la Timişoara, noi însă luăm asupră-ne orice cheltuială a cărăuşiei, învălitului etc. s-ar face cu trimiterea. 2 Noi nici pretindem îndată plata pentru toate exemplarele trimise, ci am fi prea îndestuliţi dacă deocamdată s-ar putea împărţi pînă la 150 exemplare, ca preţul acelora să-l şi primim, spre a ne ajuta la tipărirea tom II-lea, care va fi mai mare şi pentru care ne este
5 foarte cu greu a mai da din pungile noastre sau/ a ne împrumuta. Iar de aci încolo, restul exemplarelor s-ar distrage mai pe rînd, pînă la ieşirea tom. II.

Ne rugăm ca biblotecii institutului [6] să binevoeşti a da un exemplar gratis, din partea traducătoriului.

Domnul meu! În cît pentru cărţile româneşti tipărite în Principatele române, de care doriţi a vă cîştiga am cinste a vă da următoarea deslușire: cărţile româneşti din T[ransilva]nia sînt oprite, însă nu absolute, ci ele trebuie să treacă prin manipulaţia vămii tricesimale, prin care se trimit la Cluj, spre cenzură. Dar cenzorul din Cluj este un popă foarte leneş şi, în parte, fricos şi cam idiot. Aşadar, oamenii pe aici le cîştigă, ştii, cum zicem pe aici, „peste plai" (o mulţime). Numa istoria bisericească [7] este în tomuri mari, încît este foarte cu anevoie a o cîştiga. Eu însumi nu o am, ci o citesc de la un neguţetoriu de aici. Atîta vă spui, că româneşte e tradusă din greceşte şi episcopul grecesc au scris cu mare patimă. *Veritas in medio* [8].

Bine ar fi, dar, cînd v-aţi învoi mai mulţi a trage cărţi *mai multe* din P[rinci]pate, pe care să le trimiţă drept la Buda, unde să le ia la cenzură d. Aron [9] şi să le sloboadă pe toate, că zău n-ar avea ce să cenzure pe ele, pentru că cenzura poruncită de muscali le foarfecă îndevolit.

5v Am cinste, domnul meu, a alătura aici şi/ cîteva exemplare din nr. 95 a *Gazetei* etc. cu rugare ca să binevoieşti a le împărtăşi la români, cari pînă acuma nu cunosc foile acestea.

Apăsat de grămada trebilor, am cinste a mă însemna, încheind, al domniei tale şerb cinstitoriu,

G. Bariţ m.p.
profesor.

P.S. Nu cumva, domnul meu, aţi aflat cum s-au pus la rînduială
6 legatul răposatului Sim? [10] /

[Adresa:] Prea onoratului domn Athanasie Şandor, doctor de medicină etc. Arad.

1 Despre Atanasie Şandor vezi capitol aparte în *G.B.C.*, II, p. 272—372. Alte referinţe biografice: Teodor Botiş, *Istoria Şcoalei normale (Preparandiei) şi Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad, 1922, p. 410 şi urm.; Valeriu L. Bologa, *Contribuţii la istoria medicinei din Ardeal*, Cluj, 1927, p. 39; Samuil Izsák, *Studii şi cercetări de istoria medicinei şi farmaciei din R.P.R.*, Bucureşti, 1962, p. 170—171; V. Po-

peangă, E. Găvănescu, V. Țîrcovnicu, *Preparandia din Arad*, București, 1964, p. 52—61; Mircea Popa, *Un filolog uitat : Atanasie Șandor*, în „Cercetări de lingvistică", XVIII, 1973, nr. 2, p. 331—342. Date extrem de interesante despre medicul și cărturarul arădean se află în fondul său de manuscrise, păstrat la B.A.R., ms. rom. 1015—1021 (vezi Ioan Bianu și G. Nicolaiasa, *Catalogul manuscriptelor românești*, III, Craiova, 1931, p. 262—271). Scrisorile lui Bariț se află în ms. rom. 1015, f. 5r—42v. În fruntea corespondenței se află o foaie separată, care pare a fi anexa unei scrisori anterioare celei însemnată, aci infra cu nr. 1, și pe care se află următoarea însemnare a lui Bariț: „Forma inelului cu inscripția «Lui G. Baritz, frații moldoveni recunoscători», trimes redactorului împreună cu o adresă de recunoștință pentru ostenelile sale naționale de 6 ani, subscrisă de 23 boieri mari, deputați ai Adunării Generale și profesori, medici și alți literați ai Moldovei, cu data 1 octomvrie 1843". Pe aceeași foaie e imprimată în ceară roșie oglinda sigiliului-inel, de formă ovoidal-verticală.

2 Despre *Macrobiotica sau măiestria de a lungi viața, după Hufeland, tradusă și întocmită pentru orice român cultivat*, I—II, Brașov, 1844—1845, și care este o celebră versiune românească făcută de Pavel Vasici după cartea germanului Christoph Wilhelm Hufeland, vezi *G.B.C.*, II, pas; III, p. 48, n. 5 și celelalte volume, pass. sau incidental (consemnat în indicii de materii). Bariț s-a îngrijit de răspîndirea lucrării.

3 Consemnat ca intermediar între Bariț și Atanasie Șandor și în *B.G.C.*, II, p. 276 307, 311, 313—314.

4 Pavel Vasici era director-medic al Carantinei cezaro-crăiești de la Timișul de Jos, la granița cu Țara Românească.

5 Vezi *G.B.C.*, II, p. 52, n. 20.

6 Preparandia din Arad, unde Atanasie Șandor era medic și profesor. Întemeiată în 1813.

7 O carte puțin solicitată în Transilvania: *Bescriceasca istorie a lui Meletie*, apărută la Iași, I—IV, 1841—1843, în traducerea lui Veniamin Costache. Ardelenii au apreciat, în schimb, traducerea prescurtată a lucrării aceluiași Meletie al Atenelor de către Alexandru Geanoglu Lesviodax, tipărită la București in 1845.

8 „Adevărul se află la mijloc."

9 Teodor Aron, cenzorul și revizorul cărților românești la Tipografia din Buda, la acea dată. Despre el: *Theodor Aaron de Bistra*, în *Gazeta de Transilvania*, XXII, 1859, p. 57—58; *Lugoș, 17/29 decembr. 1859*, în *Foaie pentru minte...*, 1860, nr. 20, p. 147—151; Corneliu Popeți, *110 ani de la moartea lui Theodor Aaron*, în *Orizont*, XX, 1969, nr. 3; *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 1—2.

10 Vezi date despre acest testament în favoarea națiunii, făcut de negustorul Nicolae Simu, la capitolul corespondenței lui Atanasie Șandor cu Bariț *(G.B.C.*, II, p. 272—372).

37

[Brașov, sfîrșitul lunii ianuarie 1845] [1]

Domnul meu !

Mă aflu în tipografie, nu acasă, confuz ca anul nou.

Iată nr. 101, iar răspuns pe larg îți voi face îndată ce voi primi paralele (150 f.) ce scrii că i-ai trimis prin d. Iuga.

D[omnul] A? Oh, oh! Fă-l să-ţi spuie materia de carea mi-ai scris. Vrea anonim? Să nu grăbească! Tăcere!

Cîte scrisori primişi de la mine din dec. încoace?

Te sărut. Al d-tale, cunoscutul,

41 *G.B.*/

1 Datată în funcţie de scrisoarea lui Atanasie Şandor către Bariţ, din 21 ianuarie 1845, în care este vorba de cei 150 de florini trimişi (*G.B.C.*, II, p. 292—294).

38

Braşov, 1 mart. v. 1845

Prea onorate domnule doctor!

Vin să-ţi mai arăt că cei 150 f.w., prin d. Iuga, i-am primit, de care avizai şi pe d. Vasici, şi d-sa cred că-ţi va fi scris, mulţămindu-ţi.

D[omnul] Vasici îmi arată că d-ta, sau mai bine d-voastră doreaţi foarte ca să vedeţi ieşit articolul d-lui Babeş, şi mă mustra căci nu-l public. Eu însă nu puteam publica ceva ce nu aveam la mînă, pentru că d. profesor Ghenadie Popescu [1] mi l-au trimis numai cu data din 3 fevr. după care abia la săptămîna sosi aici.

Şi acuma ce să facem cu acel articol? Să-l tipărim neapărat, căci altfeli — zice d. Popescu — aş rămînea un despot şi un monopolist etc., etc.

Domnule doctor! N-am norocirea de a te cunoaşte în persoană, dar din scrisorile d-tale cutez a încheia că eşti bărbatul acela pe care eu, în Arad, îl căutam de multă vreme. Deci, te rog să îmbraci, în minutele citirii acestor rînduri, un temperament curat englezesc, rece judecătoriu. Te rog ca tot ce-ţi scriu să primeşti ca de la cel mai sincer prietin ce ai avut vreodată. Te rog, în sfîrşit, să mă crezi că eu sînt om care niciodată nu m-am putut supăra cînd mi-au zis cineva că nu ştiu cutare sau cutare lucru, ci numai cînd mi-au zis că sînt om rău m-au supărat şi mă voi supăra în viaţa mea, pentru că nu sînt. Iar ne-nvăţat — *quam multa*
7 *non scio* [2] — zisese chiar şi Socrat, cu mare dreptate, şi alţii şi alţii./

Să vedeţi, domnilor, eu articolul al doilea al d-lui Babeş nu-l pot tipări nicidecum: 1) pentru că, după ce d-lui — la *thesis* din nr. *26* — făcu o replică destul de lungă, iar Moroşan o duplică, eu acestui din urmă i-am declarat că nu voi mai primi nici de la dînsul, nici de la altul nici un feli de dispută mai mult, 2) pentru că foile mele nu trebuie să fie favoritoare de o polemie întinsă, care răpeşte vreme aşa multă, acuma cînd noi avem trebuinţă atît de mare de a publica şi a citi idei politice, iar nu certe.

Deci, să-mi dea sau Babeş, sau Moroşan, sau oricare altul regule lămurite, deduse în sistemă, asupra poeziei române, iar nu dispute, şi le voi tipări îndată. Acestea-mi sînt argumentele denegării, ca redactor, mai nainte de a citi răspunsul fratelui Babeş, făcut la duplica lui Moroşan.

D-v. l-ați citit, și noi aici încă, eu, d. Vasici și un alt român din vecinătate, care cunoaște limbile elina, latina, itala, franțeza, engleza, germana, ungureasca și materna, cele mai multe din acestea mai tot una ca alta.

D[omnul] Babeș, la început, făgăduie că nu se va iuți iar mai tîrziu, la f. 4 zice lui Moroșan *fărădeleginic cutezătoriu.* Știe d. Babeș sau nu, că fărădeleginicia, românește, este tocma cît și *criminalis*[3] lăt[inește] și *verbrecherisch*[4] nemțește? Spuneți-mi, care din d-v ați avea plăcere a lua asupră-vă asemenea epitet, care duce pe oameni la aresturi ș.a.? Și toate acestea, într-o dispută curat literară între doi inși cu totul necunoscuți!

În sfîrșit, la f. 20 îmbracă asupră și caracterul marelui Friderik
7v și pe al său contrariu, pe/ Moroșan îl numește cîne zăvod. Și aceasta d-voastre vă place, d. Babeș vă cîștigă lauda și încurăjarea și socotiți că, fiind d-lui fecior sărac, fără părinți, unele apucături ca acestea îl vor recomănda în viitor?! D-lor, domnilor, vedeți să nu pățiți cu tinerimea d-v., astăzi-mîne, cum o pățiră — ca să tac de toate altele așezăminte publice — mai de curînd blăjenii![5] Vedeți ca tinerimea, căreia d-v. îi dați atîta frîu, să nu vă dea ca mîne, cu degetele în ochi! Și ce gîndești, ar mai suferi corul profesorilor în mijlocul său pe Moroșan, dacă el ar înghiți numirea de cîne? Vă întreb: ce ați face d-v.?

Eu aflu și lui Moroșan o vină grea, și aceea este că n-au dedus, îndată la început, toate regulele poeziei române, așa cum îl rugasem[6] eu să facă, măcar că prințul Țărei Rom[ânești] (care au învățat sub Guizot, în Paris, și e dr. de drepturi și unul din cei mai buni stiliști români și preaiubitoriu de lectură) lăudă pe Moroșan în față pentru art. din nr. 26 [7], fiind la Comarnic, în vara tr[ecută], unde mă aflam și eu. (În *Duplica* sa sminti numele Virgilie, citîndu-l în loc de Calpurnius: „Frange etc." [8] Atîta e tot.)

M[ureșa]nu însă credea, pînă la critica d-lui Babeș, că nici unul din tinerii noștri nu va cuteza a versifica pînă nu va fi citit atît poeziile, toate, bune și rele, ieșite de vreo 16 ani în Moldova-Rom[ânia] și la noi, cît și toate regulele cîte s-au dezvoltat și criticele poetice care au ieșit în *Curierul de a[mbe] s[exe]*, în *Curierul rom[ânesc]* și în *Albină*, mai vîrtos pe la aa. 1838—39.

El s-au înșelat! Pentru ce se supără d. Babeș, căci i se arată neștiința, și încă numai anonime? Vanitate? Nu o nutriți, rogu-vă!
8 Pentru ce redacția dădu lui M[ureșanu] versuri netiparite spre criti/zare?[9] 1° Pentru că M[ureșa]n încă este redacția. 2° Tocma din delicateță cătră aceia, a căror versuri, tipărite fiind, le sînt, parte cea mai mare, cunoscute și numele în public. Pentru ce redacția s-au plîns asupra întețirilor cu poeziile? Pentru că — iată, spunem fără nici o rezervație — o grămădesc poeziile rele, însoțite de pretensii. Dar d. Babeș n-au pretins? Numai de patru ori, prin condeiul d-lui Gavra și al d-tale.

În sfîrșit, acuma mă văd a vă declara eu însumi că, după ce am citit cu multă luare-aminte și versurile fratelui Babeș, le aflu mult greșite, căci nu păzește nici cantitatea nici numărul silabelor. Răspunsul

acest lung,[10] care iarăşi îmi porunceşte unde să-l precurm, pe 5 dragi de săptămîni, ca şi cum biata foiţă n-ar avea o mulţime de măciniş ce aşteaptă. În voie-i stă, tipărească-l într-o broşură la oricare tipografie şi împartă-l. Dar vă spui, domnilor, că se vor scula alţii, cari vor răspîndi tot nimbul acelui tînăr, pe care i l-au făcut mai mult patronii lui.

Eu nu cunosc pe fr[atele] Babeş, îl iubesc însă ca pe oricare român şi mă bucur foarte că înaintează. Dar îi sfătuiesc cu deadinsul să nu tragă degetul, în limba română, cu un bărbat deşi abia de ani 30, care însă ş-au stricat ochii citind toate productele române şi, de 7 ani, are ocazie a conversa, 3—4 luni, cu sîmburele românimei, aici, între ţeri. Tinărul aştepte vreme, nu se iuţească ! Preste puţin, vor ieşi aici regulele poeziei române.

De aş răspunde d-lui G. Popescu sau fr[atelui] Babeş, mai mult n-aş putea decît acestea. Deci, în voie-ţi este să le împărtăşeşti. Dar iertaţi de graba mare cu carea scrisei, căci, vai, copleşit sînt de lucru !

Al d-tale prea plecat,

G. Bariţ.

Beiuşenii să nu vorbească că mi-au trimis vreodată ceva de doamne-ajută spre tipărit, că nu este adevărat ! Preste tot, din acele
8v părţi nu vine mai nimic. Sînt oameni streini de cătră literatura română./

Exempl[are] din *Curier* aştept mai multe, pe tot ceasul, căci pînă
7 acum numai 2 primii. /

1 Despre Ghenadie Popescu vezi *G.B.C.*, II, p. 302—303.

2 „Multe [încă] nu cunosc".

3 „Criminal."

4 „Criminal", „culpabil penal".

5 Aluzie la „procesul lemenian" de la Blaj, eveniment complex care a înregistrat şi o vehementă revoltă a studenţilor de la Blaj împotriva autorităţii ecleziastice şi şcolare. Date ample în Coriolan Suciu, *Preambule la procesul lemenian*, în *Cultura creştină*, XVIII, 1938, nr. 10—11, p. 640—662; nr. 12, p. 730—745 şi *G.B.C.*, III, pass.

6 Gheorghe Bibescu.

7 Articolul lui Andrei Mureşan, *Cîteva reflexii asupra poeziei noastre*, din *Foaie pentru minte...*, 1844, nr. 26, p. 201—205.

8 De data aceasta este vorba de articolul aceluiaşi *Duplică (Asupra poeziei)*, în *Ibid.*, nr. 46, p. 364—366; nr. 47, p. 367—373. Este un răspuns la observaţiile iritate pe care tînărul bănăţean Vincenţiu Babeş, pe cîte putem înţelege din această scrisoare o mare — şi nedezminţită ! — speranţă a partidei naţionale din Banat, le face la reflecţiile lui Andrei Mureşanu *(Critică în reflexiile asupra poeziei noastre. Din „Foaia" nr. 26 a. c./p. 201—205/*, în *Ibid.*, nr. 44, p. 348—351; nr. 49, p. 356—359). La sfîrşitul Duplicii, Andrei Mureşanu citează patru versuri latineşti din Calpurnius, pe care le atribuie greşit lui Virgiliu (vezi Andrei Mureşanu, *Reflexii*, Cluj-Napoca, 1977, p. 6 cu traducerea versurilor la p. 207).

9 Aparent, o mare greşeală redacţională a lui Bariţ: i-a permis lui Andrei Mureşanu să facă uz, în criticile sale, de poeziile netipărite încă ale lui Vincenţiu Babeş, aflate la redacţie. Mureşanu excerptează, ca exemple proaste, fragmente din poeziile:

Laudă divului hronic român Gheorghe Şincai de Şinca şi tînguirea românimei după dînsul, Alegerea de rigă, şi *Călăritul românului* (acestea două din urmă traduceri din germană. Fireşte, poeziile lui Babeş n-au mai văzut lumina tiparului, şi se găsesc şi azi în manuscris la B.A.R., în ms. rom. 987, f. 40r – 42v, 135r – 137v.

10 Întreaga problematică a scrisorii, deosebit de importantă pentru arheologia literară, se axează pe faptul că Bariţ refuză să-i publice lui Vincenţiu Babeş un al doilea răspuns, la *Duplica* lui Andrei Mureşanu. Acest răspuns se numea *Triplică asupra versificaţiei*, se pare că era deosebit de lung şi de dur. Fragmentul de început se păstrează încă la B.A.R., ms. rom. 987, f. 210r–211v. Probabil că restul a fost distrus de Bariţ. Vezi şi *G.B.C.*, II, p. 297, n. 8.

39

Braşov, 8 mart. 1845

Domnule doctor !

Cu poşta de astăzi trimit numai 4 exempl[are], continuaţia din *C[urierul] de a[mbe sexe]*. A trimite toate 16, prea bate la ochi, deodată. Ci, pe rînd ...

Domnule, n-aveţi să răspundeţi la nici o întrebare ce vi s-ar face despre chipul primirei. 2 închid la d-ta, 1 la d. Serb, [1] 1 la d. Constantini [2].

Scrisoarea d-tale din 13 mart. [3] am primit-o astăzi. Pentru D-zeu, rugaţi pe fratele Babeş să nu fie aşa răzbunător, că, zău, îi va da de cap şi mi-ar fi milă de acel tinăr bun ! [4] Mai umilit, mai răbdătoriu ! Să nu-i treacă prin minte că cunoaşte literatura română ! E departe !

Banii ce zici că ai trimis vor sosi, n-avea grijă.

Ceasul bătu.

D-lui A. [5] îi retrimit art[icolul] cu poşta viitoare. Ce-i pasă aşa mult ? Ori nu se încrede în secretul meu ?

Iubeşte-mă ! Al d-tale prea plecat şerb,

G. Bariţ.

9 Celelalte *C[uriere]* tot d-tale le voi închide, pe rînd./

1 Teodor Serb, fruntaş bănăţean, despre care vezi *G.B.C.*, II, p. 71, n. 13.

2 *Dimitrie Constantini*, director al şcolilor neunite din comitatul Bihor, fruntaş naţional şi cultural al românilor din „parţile ungurene".

3 Vezi *G.B.C.*, II, p. 294–296.

4 Vezi scris. anterioară, incl. notele.

5 Personaj neidentificat (vezi şi aci supra, scris. 2).

40

Braşov, 29 martie c.v. 1845

Domnule doctor !

Dorinţei d-voastră de a vă trimite *Curierul de ambe sexe* prin poştă, din pricini bine cunoscute, nu vă putem a face destul. Într-aceea, nu vom lipsi a vi-l trimite prin ocazii sigure, cu graba cea mai mare.

Cu datul de mîne îţi trimitem cîteva exemplare prin ocazie sigură, despre care sîntem siguri că le vei primi.

Pricina că nu ţi le trimitem toate 16 este că prenumăranţii ne veniră mai tîrziu, şi pe rînd, încît am fost siliţi şi noi a prenumăra mai tîrziu.

Al domniavoastră cinstitori,

Redacţia *Gazetei de Trans[ilvania]*./

[Adresa:] Prea onoratului domn Atanasie Şandor, dr. de medicină etc., etc. *Arad.*

41

Braşov, 16 iulie v. 1845

Domnule doctor !

Întorcîndu-mă dintr-o călătorie,[1] am cinste a răspunde numai pe scurt.

Cei 80 fl. argi, i-am primit, cu mulţămită.

Niplătitorii ! Decît să nu plătească în veci, mai bine să dea *Macrobioticele* îndărăpt, dar nu rupte, nici maculate. Să iasă numai tom. II, că le vom face o lecţie ! Bine ar fi dacă în vreme de trei săptămîni s-ar alege scoteală curată cu tom. I, ca să ştim cîte ex[emplare] să trimit din II-lea, căci apoi mă voi depărta în o călătorie, de carea te voi aviza după rezultat, căci va fi cam literară.

Ferească cucul ! De la *Gramatica* lui E[liad] din 1828 au mai ieşit cîteva în Bucureşti, a prof. G. Pop ,[2] a prof. franţ[uz] Valliant, care cunoaşte bine limba noastră, căci cu ea îmbătrîni. Făcu şi un lexicon [3]. Apoi la Iaşi [4] şi două aici, la noi, [1]838 şi [1]844 [5].

Să tăceţi la ale noastre? Oh, oh ! Nu sînt tipografii ? Lipsia, Viena, Praga, Buda, Sibiu, Blaj, Braşov, pretutindeni se poate tipări româneşte. Şi, cum aţi vrea şi voi unul, aş dori din suflet ca să ieşiţi cu cîte o recenzie etc., etc.

Dar credeţi, domnilor, că mai nainte trebuie să citiţi tot, sau mai tot, bun-rău, cît au ieşit pînă acuma româneşte. Altfeli fii sigur că veţi începe de unde au început alţii, iar nu de unde au *încetat* ei.

Că nu puteţi citi? Asta nu e treaba noastră.

Al d-tale, ca totdeauna,

G. Bariţ.

Că d. Gavra citeşte, ori că nu citeşte foile noastre, că e mînios foc,
12 zău, prea puţin ne pasă ! D-zeu e sus: noi de vină *nu sîntem.*/

1 Călătorie făcută împreună cu editorul său, Ioan Gött, în Germania meridională. Vezi *Gazeta de Transilvania*, VIII, 1845, nr. 74, p. 294–295; nr. 76, p. 304; nr. 77, p. 308; nr. 78, p. 312; nr. 79, p. 316; nr. 80, p. 319–320; nr. 81, p. 323–324; nr. 82, p. 326–328; nr. 83, p. 330–332. Cf. şi George Em. Marica, *Notele de călătorie ale lui George Bariț*, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj* p. 123–149.

2 Gramatist neindentificat.

3 J. A. Vaillant n-a scris, propriu-zis, o gramatică românească, ci a făcut largi și competente referiri la limba şi ortografia româneacă, în cel de al III-lea volum al lucrării sale *La Roumanie au histoire, langue, littérature, ortopgraphie, statistique des peuples de la langue d'or, ardialiens, vallaques et moldaves, résumés sous le nom de romans*, Paris, 1844. „Lexiconul" său: *Vocabular purtăreț românesc-franțozesc și franțozesc-românesc*, București, 1839.

4 O vestită gramatică ieşeană a epocii: Gheorghe Săulescu, *Gramatică românească sau observații gramaticești asupra limbei românești*..., Iaşi, 1833.

5 La „noi", adică în Braşov, s-a tipărit o gramatică a lui Dimitrie Iarcu: *Grămătică românească și nemțească pentru tinerimea națională. Într-acest chip întocmită de un prieten al națiii. Tipărită cu toată cheltuiala domniii sale Rudolf Orghidan, cetățean și neguțătoriu de aici*, I–II, Brașov, 1838, 1840. O gramatică braşoveană din 1844 nu cunoaştem.

42

Braşov, 9 aug. v. 1845

Domnule doctor !

Alaltăieri trimisei, prin d. Slavnic, în primirea d-tale, 16 ex. *Curier* nr. 4–5 și 5 ex. nr. 1–3. Aşadar, pînă acum 16 întregi, pînă unde ieşiră.

D-lui profesor A. Gavra nr. 4–5, două exempl.

Preste vreo 18 zile vei primi neapărat şi *Macrob[iotica]* t. II, dar aş dori a şti cam cîte exempl. au rămas nevîndute.

Iartă de ne-ngrijita scriere.

Al d-tale şerb cinstitoriu,

G. Bariț.

13 Ai primit pachetul de la d. Vasici, sau încă nu?/

[Adresa:] Domniii sale domnului Atanasie Şandor, dr. de medicină etc. *Arad*

43

Brașov, 12 noemvr. 1845

Domnule doctor !

Nu m-am putut întoarce pe la Arad, pentru că carul iute transilvan mă aduse pe la Oradiea [1]. Dar poate fi lesne să mai trec o dată pe la dv., pentru că simț trebuință mare.

De nu m-ar fi nenorocit librariul Dim. Nica din Moldavia, mîncîndu-mi 871 fior. arg. adunați de la prenumeranți și dîndu-se bancrot cu mai multe mii [2], poate că în anul viitoriu eram să fac alt drum. Dar așa, sînt secat cu totul.

În 6/18 noemvr. ț-am trimis prin d. Ioan Slavnic 29 ex. nr. 2 și 3 din *Magazin*, iar din *Curier* nimic, pentru că n-am mai primit. Redactorul Eliad, care făcuse un tour pe la Logoj, înainte cu 10 zile fu aci la noi și spuse de multe greutăți ce avu cu tipărirea *Curierului*, pentru că muscalii nu pot suferi tipărirea cu litere latine și îl gonesc urît.

14 Exempl. stricate din *Macrobiotică*, ară/tînd numărul lor, le vom împlini. Asemea și din *Curier*, numai binevoiți a ne arăta, la cîte exempl. cît lipsește.

Cu grabă mare!

Al d-tale șerb cinstitoriu,

G. Bariț.

P.S. D[omnul] advocat C. Ioanovici [3] nu cumva e absent din Arad? Căci mai sînt întrebat pentru banii de la jidanul, din cari pe anul acesta n-am primit nimic, măcar că jidanul se primblă astă-vară pe aici, cumpără lînă de cîteva mii, aici , la nasul nostru. Ne-au păcălit pe toți.

14v *Idem.*/

[Adresa:] Domnului doctor de medicină Athanasie Șandor etc., etc. *Arad.*

1 La întoarcerea din călătoria în Germania (vezi supra, scris. 6, n. 1).

2 O pagubă al cărei ecou se resimte în nenumărate acte și corespondențe ale lui Bariț. Dar abia din această scrisoare aflăm *exact* ce s-a întîmplat cu acest „Dimitrie Nica, omul de nimica", așa cum îl „versifica" Bariț în furia sa. Bancherotul" pare să fi avut loc în 1844.

3 Vezi despre el *G.B.C.*, II, p. 283, n. 5.

44

Brașov, 26 noemvr. 1845

Domnule doctor !

Îți arăt că astă-seară depui iarăși la d. Ioan Slavnic de aici 29 exempl. *Magazin*, nr. 4 și 5.

Îmi pare foarte rău că pentru p[ărintele] Frișcan [1] încă tot nu poci trimite exempl[arele] cerute, căci din nr. 1 încă tot nu mi-au mai sosit exempl. de ajuns.

Îmi iau îndrăzneală a alătura cîteva exempl. crude din foile noastre, pentru ca să binevoiești a le împărtăși la de acei români carii poate că pînă acum n-au văzut foi românești.

La cîte exempl. vă lipsește 1/2 coală din *C[urierul] de a[mbe] sexele?* Din același încă tot n-am ce vă trimite. Greu merge cu comunicația noastră literară ! Nu e nimic, eu nu desper. *Omne initium durum* [2].

Uitam: recursul dv. nu s-au putut tipări în forma sa, ca recurs adresat Maiestății. Și așa, scăpă ca printre pene ...[3]

Pare-mi-se că mitropolitul [4] iar va cere satisfacție asupră-mi.

Iubește pe al d-tale șerb cinstitoriu,

16 *G. Barit.*/

[Adresa:] Domniii sale domnului Atanasie Șandor, doctor de medicină etc. *Arad.*

1 Protopopul Mihail Frișcan din Toracul Mare (vezi *G.B.C.*, II, 332, n. 1).

2 „Orice inceput e greu."

3 Vezi și *G.B.C.*, II, p. 312 și 313, n. 18. Este vorba de un recurs al românilor din dieceza Aradului, pentru schimbarea normelor de alegere a deputaților în congresul național bisericesc și pentru restabilirea unor drepturi încălcate de ierarhia sîrbească. Actul s-a publicat în *Gazeta de Transilvania* chiar la data scrisorii de față, 26 noiembrie, dar nu cu textul său de suplică, ci ca o simplă știre, *Arad, 22 noemvrie* (VIII, 1845, nr. 95, p. 387), cu un incipit voit banal: „Recursul românilor gr.-neuniți din episcopia Aradului în privința congresului național este răzimat pe următoarele punturi... "La sfîrșit: „Împărtășit de IP"

4 Iosif Raiacici, energicul mitropolit neunit de Carloviț (1785—1861), care își aroga și conducerea bisericii neunite românești din Transilvania.

45

Brașov, [1]846, ian. 10.v

Domnule doctor !

Am să-ți răspund la scrisorile din 7 și din 14 ian. n.[1] Cu ce să încep?

Banii de abonație să-i trimiți așa, ca să-ți scoți curat zeciuiala, că nu îndeșert ostenim, sau cel puțin n-ar trebui să ostenim în deșert.

Smințile la orișice cad asupra noastră, așa și cu *Macrobiotica. Curierul* îl voi întregi, cu un alt transport. *Gazetă* — iată-le !

D[omnul] Dragoș ![2] Pricina e că încă tot n-am nr. 1 din *Magazin* și nu îndrăznesc a-i trimite fără acela. Dar, de se învoiește, bucuros să-l întrebăm.

Neregularitatea novelelor, credeți, că în toate țările austriace e, plus minus, domnitoare. Pricina zace adînc. Eu m-am plîns la *Postamt*[3], amar . . .

Întrebarea mea se născu după opiniile ce ferb chiar în capetele unor *români precopsiți*, carii nu pot crede în viitoriul nației noastre, ergo nu voiesc nici mijloace.

Acum îmi răspunzi? !

Al d-tale șerb cinstitoriu,

18 *G. Bariț.*/

[Adresa:] Domniii sale domnului Athanasie Șandor, dr. de medicină. *Arad.*

1 Vezi *G.B.C.*, II, p. 317—319.

2 Ioan Dragoș, viitoarea victimă de la 10 mai 1849, din timpul tratativelor de împăcare între Avram Iancu și Kossuth (vezi *G,B.C.*, II, p. 318, n. 2).

3 „Oficiul poștal".

46

Brașov, 31 ian. v. 1846

Domnule doctor !

Scrisoarea d-tale din 1 febr. [1] n. o primii la vreme și mă bucur că-mi poci lua minute spre a-ți răspunde iară.

1 D[omnul] Dragoș: 10 exemplare nr. 2 —6 i-am trimis, pe toată întîmplarea, *a Wárad*, [2] căci mai multe nici că aveam, și le voi continua. Primind răspuns definitiv, mă voi ști întocmi.

2 Da, prețul *Magazinului*, t. II să-l ridicăm îndată la primirea nr. 1, care ți se va trimite peste vreo 10 zile. Iar pe tom. I socoteala e curată: 2 f. argi, de 6 broșuri.

3 Da, să-ți scoți zeciuiala, iar nu numai exemplarul *Gazetei*, adică să faci socoteala preste toate exemplare cîte ai prenumerat, și proțentul de 10 să-l oprești în bani, căci peste ce trece de 10 exempl. încă se cuvine proț[ent]. *Lasă așa ! Eu știu cîtă învăluială e cu abonații.* Dar ești generos: te cunosc de mult, voim însă dreptul. Peste acel provizion avem destule ne-nțelegeri cu oamenii noștri, numai ca să străbatem a-i deștepta.

4 Lipsele, iată, se îndreaptă la toți (nr. 3). Tot cu acest prilej vă alătur și cîte un exemplar din gazetele moldavo-române, spre vedere, ca doar s-ar afla ceva abonați, măcar la unele, măcar în compagnie, mai mulți
20 la cîte una, și le-ați primi cu poșta, *Kreuzband*[3]./

5 Gazete nemțești: apucă pe una și dă în cealaltă. Tot un drac! Dar totuși, cele de aici sînt *răuprezentantele* liberatismului, dar totdeodată și a terorismului în contra românilor, ergo pe aceștia.

6 Istoria pentru ştergerea catedrei mi-ar plăcea să o cunosc *ab ovo* [4]. Ştii că eu din asemenea cauze fac pururea cauze naționale, pentru aceea le şi public bucuros. Apoi, n-ai crede de ce interes deşteaptă în ceealaltă românime asemenea publicații!

7 *Divatlap* etc. Iată răspuns la nr. 10 și vor mai căpata piezis (indirecte) în foaie [5].

8 Punturile în privința viitoriului nostru: îmi plac de minune şi le cunosc toate de adevăruri. Cu toate acestea — credere-ai? — concluzia mea e mîngăioasă. Recunosc toate neajunsele românilor, din toate părţile, ba zic şi eu că *stantibus his circumstantiis* [6] nu etc., etc. dar ne depărtăm unul de altul în aceea că eu cred într-o mare schimbăciune a circumstărilor. Tot ce doresc este: a) o pace universală, şi anume o pace la Dunăre, încă pe vreo 10—15 ani; b) ieşirea în capul trebilor a mai multor români cumpătaţi, politici pătrunzători şi, cu acele condiții, cred într-un viitoriu prea dorit.

Lăsaţi să scrie *Pesti Hirlap* [7]. Nu neg, sînt adevăruri, dar nainte cu 20 ani era la ei mult mai bine.

Scurt: observaţiile d-tale sînt clasice, dar te rog să crezi şi într-un
20v proces, pintre toate pede/cile. La Dunăre e rău, dar mîngăierea este că oamenii simt răul şi se nevoiesc a-l îndrepta din toate puterile. Proditorii se împuţină iar de altă parte gubernele dau semn de naționalitate mai căldişoară.

Ceasul bătu.

Al d-tale şerb cinstitoriu,

21 *G. Bariţ.*/

N-ar fi bine a arăta gazetele româno-moldave şi la Casino? Noi
21v aici le şi purtăm./

1 Necunoscută.

2 „La Oradea."

3 „Bandă în formă de cruce". Era o formă de expediţie poştală.

4 „Din ou" = de la început. Atanasie Şandor era să-şi piardă catedra de la Preparandia din Arad, dar lucrurile s-au remediat, în scurtă vreme (vezi *G.B.C.*, II, p. 321).

5 În *Gazeta de Transilvania* (IX, 1846, nr. 10, p. 38) apăruse o ripostă dată revistei mondene *Divatlap* din Pesta (nr. 2 din 1846), care ii batjocoreşte pe canceliştii români de al Tabla Regală din Tîrgu-Mureş pentru că au cutezat să vorbească la o petrecere... în limba română. „Cui trebuie limba românească?", se întreabă revista ungurească, la care Bariţ răspunde: „Cui au trebuit o mie şapte sute de ani trecuţi: trebuieşte la vreo şase milioane de români".

6 „Adastînd in aceste imprejurări."

7 O ştire de la Braşov, în rubrica *Erdélyi dolgok* din *Pesti hirlap*, 1846, nr. 612, p. 54—55.

47

Braşov, 1846, febr. 21

Domnul meu !

La scrisoarea d-tale din 26 febr. [1] primită astăzi, nainte cu două ceasuri, am cinste a răspunde numai pe scurt:

1 Banii primiţi, 88 fl. 2 cr. îi voi trece, fiecare, la partida lor.

2 Pentru novelele din Prinţipaturi am făcut înştiinţări în *Gazetă* [2]: mai tot în bani de ai noştri, sfanţi şi galbeni, afară de 12 lei la *Albină*, erga 32 lei = 14 sfanţi, 12 lei cam 6 sf[anţi].

Şincai — Klain vor ieşi mai tîrziu în *Magazin* [3]. Nu vor mai peri ...

Iată din *Curier*, cît s-au mai tipărit, 16 ex.

Îmi e ruşine a-ţi descoperi ceva: eu îţi păstrez mai toate scrisorile, pe care nu *te-ar vătăma* a le păstra. Ceea în care-mi arăţi lipsa din *Curier* am păstrat-o, am ascuns-o atît de bine încît nu ştiu cînd o voi afla, între grămezile altora. Deci, mă rog mai seamnă-mi o dată 1/2 coală lipsitoare. [4]

Macrobiotica ! Eu tot nu desper mai mult, deşi popii noştri sînt mojici, în parte.

Al d-tale prea pl[ecat],

22 *G. Bariţ.*|

1 Vezi *G.B.C.*, II, p. 319—321. Scrisoarea lui Şandor din 26 februarie, la care răspunde Bariţ în ... 21 februarie e datată după calendarul nou, corespunzînd cu 14 februarie după calendarul folosit de Bariţ.

2 O lucrare clasică pentru popularizarea şi răspîndirea publicaţiilor româneşti în epocă: George Em. Marica, *Contribuţii la problema abonaţilor periodicelor româneşti pînă la primul război mondial*, în vol. *Studii de istoria şi sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea*, I, Cluj-Napoca, 1977, p. 11—111.

3 *Magazin istoric pentru Dacia* nu va publica vreo operă de a lui Samuil Micu sau Gheorghe Şincai. Zvonul face parte dintr-o curioasă concurenţă ivită după 1840 între Alexandru Gavra de la Arad, Gherman Vida de la Iaşi şi August Treboniu Laurian de la Bucureşti, legată de editarea manuscriselor corifeilor Şcolii Ardelene. Date interesante la Iosif Pervain, *Odiseea ediţiei profesorului Alexandru Gavra din Hrcnică*, în *Studii de literatură română*, Cluj, 1971, p. 86—112.

4 Probabil scrisoarea lui Atanasie Şandor din 1 februarie 1846, pomenită supra, în scris. 11.

48

Braşov, 14 mart. v. 1846

Domnule doctor !

Cum am uitat ! Sînt trei săptămîni de cînd, avînd ocazie de la Cluj, ţ-am trimis 29 exempl. nr. 6 din tom. I al *Magazinului*, adresat domnu-

lui Ioan Dragoş, *p[er] Gro[ss]Wardein.* [1], cu carul iute din Cluj încolo. Nu ştiu dacă ţi le-au trimis şi dacă le-ai primit, pentru care sînt neodihnit.

Iată cum au ieşit corespondinţa [2]. Socotesc că nu poate fi mai coperită. Dar nu se putea ca să nu tăiem „să simţă carii au a simţi !" . . .

Ascultaţi ! Faceţi paradă mare la ziua ce veţi hotărî, de mulţămită pentru rezoluţie [3]. Aşa şi la ziua Împăratului.

Al d-tale şerb plecat,

G. Bariţ.

23 *Gazete* vă trimit cîte am. Mai tîrziu, altele./

[Adresa:] Domnului doctor de medicină Athanasie Şandor etc., etc. *Arad*

1 „Prin Oradea Mare."

2 Însemnarea laudativă la adresa lui Atanasie Şandor, pe care Bariţ o inserează chiar la cererea acestuia (vezi *G.B.C.*, II, p. 323—324) în *Gazeta de Transilvania* (IX, 1846, nr. 22, p. 86; reprodusă integral în *G.B.C.*, II, p. 325, n. 18).

3 Atanasie Şandor îi comunicase (*G.B.C.*, II, p. 323) că Împăratul a emis o rezoluţie după care se concede libera trecere de la religiile catolică şi greco-catolică, la cea neunită. Într-adevăr, neuniţii din Arad vor serba cu mare pompă acest eveniment, iar Şandor îi va relata pe larg lui Bariţ, într-o scrisoare din 9 aprilie, despre festivitatea de la Arad (*Ibid*, p. 325—326). La rîndul său, Bariţ a consemnat entuziastul praznic al neuniţilor în *Gazeta de Transilvania*, IX, 1846, nr. 29, p. 113—114.

49

[Sfîrşitul lunii martie 1846]

Domnule doctor !

La scrisoarea din 16 mart. [1]:

1 Să fii prea sigur de articol şi de anonimitate *strînsă*, numai împărtăşiţi şi altele [2].

2 Popaso [3] e român ploat. La noi nu e *nici un sîrb*. Cearta e mare.

3 *Iorgu* mi s-au vîndut [4]. *Gazete* veţi primi.

4 Foarte bine că ai dat *Macrob[iotica] !*

5 *Eletképek* .[5] Nu le am. Vă rog de 100 ori: traduceţi art[icolul] dv. [6]

6 Faceţi, pentru regresul [7] liber, paradă cum veţi şti mai mare, deşteptaţi-i şi pe ai noştri să *simţă* ce este drept.

7 De Şincai-Klain, alteori.

Al d-tale şerb cinstitoriu

44 *G. Bariţ./*

1 Vezi *G.B.C.*, II, p. 322—324.

2 Scris. anterioară, n. 2.

3 Ioan Popasu, protopop neunit al Braşovului.

4 După un anunţ din *Gazeta de Transilvania*, Atanasie Şandor îi ceruse lui Bariţ în 16 martie „un exemplar din *Conul Iorgu de la Sadagura*" a lui Vasile Alecsandri *(G.B.C.*, II, p. 322*)*.

5 *Ibid.*, p. 323—325, incl. n. 15. Tînărul, pe atunci, istoric maghiar Horváth Mihály publicase în revista maghiară *Élet képek* 1845, nr. 22, articolul *Egy jelenet II József kormány történetétöl*, în care vorbeşte şi de răscoala lui Horea.

6 Şandor nu va traduce articolul. Bariţ, însă, n-a renunţat la el şi, tîrziu, în 1863 *(Foaie pentru minte...*, nr. 1, p. 2—6; nr. 2, p. 12—14) apare traducerea românească a părţii ce interesa, sub titlul: *Răscoala românilor din Transilvania*.

7 „Regres" = posibilitatea românilor de a regresa la neunire, după ce odată treceseră la greco-catolicism, sau în cazuri rare, la catolicism. Vezi scris, anterioară, n. 3

50

Braşov, 1846, apr. 6 n.

Domnul meu !

Din *Icoană* [1] nr. 11—14, mai tîrziu.

Primit-ai de la d. Dragoş cele 29 ex. *Magazin* t. II, nr. 1? Nr. 2 încă mi-au sosit. Aflînd că ai primit nr. 1, voi trimite şi pe acesta, *p[e]r Temesvár, au Herrn Peter Csermena* [2] sau G. Iuga.

Albina, încă ceva aşteptare!

Al d-tale şerb cinstitoriu,

24 *G. Bariţ/.*

1 *Icoana lumei, foae pentru îndeletnicirea moldo-românilor*, revistă ieşeană (1840—1846) pe care Atanasie Şandor o cerea pentru românii din Ardeal.

2 „Prin Timişoara, domnului Petru Cermena".

51

Braşov, 1846, iunie 20 v.

Domnule doctor !

Cu poşta tr[ecută] v-am trimis un plic. Acum, iată şi altul, de gazete din Bucureşti. Iată şi împlinirea lipselor din *C[urier]* şi *Buletin*.

Aşa, pe rînd, vă vor veni toate cîte s-au pornit, iar altele deocamdată nu. Dar nici dv. nu veţi plăti decît numai pentru cîte aţi primit, adică *Curier* cu *Buletin* (2#), *Univers* (1#), *Învăţătoriu* (1 f. 20) apoi *Albina* cu *Buletin* şi *Icoana* (4# 12 lei), prenumeraţiile socotite pe anul întreg[1].

Din *Albină* încă mă voi sili a împlini, ca să aveţi exempl. complet.

Preţurile, cum am atins şi alte ori, nu vor sosi tîrziu şi cu preţul gazetelor, dacă vom mai avea abonaţi în acele părţi.

Din *Magazin* mai am trei broşure, dar stau la cenzură încă vreo săptămînă de zile.

Al d-tale şerb plecat,

25 *G. Bariţ.*/

1 Un repertoriu de publicaţii din Principate, cerute la Arad: ***Curierul de ambe sexe, Buletin, foaie ofiţială a Prinţipatului Moldaviei*** (Iaşi, 1833—1859), ***Buletin, Gazetă ofiţială*** (Bucureşti, apărută pînă în 1847), ***Universul*** (Bucureşti, scos de Iosif Genilie între 1845—1848), ***Învăţătoriul satului*** (Bucureşti, 1843—1852), ***Albina românească, Icoana lumei*** (vezi scris. anterioară, n. 1) ş.a.

52

Braşov, 29 iunie n. 1846

Domnule doctor !

Îţi eram dătoriu un răspuns şi la scrisoarea domniei tale din 11 mai[1], dar ştie-mă D-zeu, de 9 săptămîni am bolnavi în casă, nevasta cu spartul ţiţelor (cunoşti durerea!), două băieţele cu vărsat, apoi ocupaţiile curente. Iar astăzi îngropăm pe o băieţică de 3 ani a fratelui A. Murăşan [2]. Şi a mea, în recidivă de vărsat *a treia oară* (întîmplare rară, aşa este?), nu mai lasă nădejde pentru viaţă [3]. Deci:

La articolul d-lui abonat nu poci zice nimic pînă nu-l voi citi cu luare-aminte. Pe toată întîmplarea, te rog să fii luat împuternicire formală de la d. abonat, ca nu mai pe urmă să ignoare trimiterea lui.

Banii moldo-români! Ce grăbeşti aşa? Dacă eram eu de sărit în apă, neapărat ţi-i ceream, pentru că aşa cred că între noi amîndoi nu mai încap complimente. Eu, din parte-mi, aş fi gata a-ţi spune şi cînd n-aş mai avea pîne uscată pe masă.

Unii din prietinii literaţi se scoală asupra d-tale, din pricina neregulatei veniri a gazetelor moldavo-române? Te rog, domnule doctor,
26 primiţi de la mine / următoarele cuvinte de dezvinovăţire:

1 *Omne initium durum* [4]. Noi, ce e drept, căştigarăm dreptul de a trage gazetele moldavo-române. Două decreturi veniră în cauza aceasta. Dar dv. ştiţi foarte bine cîte formalităţi mai au a se împlini în ţările noastre, pînă să se puie maşina în lucrare nestingherită. Locul mai înalt slobozi decreturile cătră vămi şi cătră carantine, ca să nu mai oprească numitele gazete, dar *uită* a împuternici şi pe poşte ca [să] ia prenumeraţie pentru ele şi ca să le nainteze *ab offo* [5]. Aşa, eu ce să fac? De opt ani trag foile *moldavo-române* tot prin ocazii private şi D-zeu mai ştie cum, *aduse* la 3—4—6 săptămîni. Cu toate acestea, n-am tînjit şi m-am bucurat că totuşi e mai bine a le primi oarecînd, *decît niciodată*, căci altfeli nu puteam ţine comunicaţia literară cu fraţii.

Într-aceea, eu în aprilie mai dedei o rugăminte la stăpînire, nu numai ca să împuternicească pe poşte, ci şi ca să oprească pe tricesimătorii saşi a mai lua maliţioase vame de la gazetele rom[âneşti], cum o fac pînă acum, de mînie numai că le văd că există.

2 N-aţi primit toate gazetele la cîte aţi subscris? Nici că le veţi primi iestimp: a) pentru că cam întîrziaserăţi; b) pentru că am socotit să nu vă prea încarc, să le puteţi judeca deodată numai pe acestea, şi să
26v vedeţi care din ele merită viaţă şi pe / viitoriu.

3 *Curierul de a[mbe] s[exe]?* N-ar fi nici o greutate alta decît: redactorului Eliad i s-au amerinţat formal că, de va mai cuteza a continua acel curier cu litere latine, numai cu scop de a trage părete între *românime* şi *ruso-slavonime*, îl vor închide ca pe un nebun(!!) într-o mănăstire de nebuni. Credere-aţi aceasta? Este adevărat, domnii mei! Dar veţi zice: „Nouă ce ne pasă, el să împlinească n[ume]rii!" Prea bine! El se şi sileşte şi cred că peste puţin vom mai primi 3 n-ri. Într-aceea, să-i compătimim şi noi, ca şi toţi ceilalţi români, la cari acţia *şi pînă acum produce reacţie resignală.* Noi tot nu vom spune! Aşa e scris în cartea vieţii.

N-rii carii nu v-au venit din *Curierul rom[ânesc]* se vede că au perit. Dar mă voi sili a vi-i împlini pe toţi, de la toate.

Eu cred că dv., ca şi noi pe aici, în gazetele moldavo-române nu căutaţi lectură proaspătă politică, carea să vă vie prea tîrziu, ci cu totul *altceva.*

Magazinul istoric. Urîtă bajocură de la d-nii beiuşani! Acei bărbaţi, carii pînă acum făcea atîta gură pentru naţionalitate!

Domnule doctor! Eu mă rog, fă bunătate cere-le t. I întreg, neclătit, îndărăpt, deţine-l la d-ta şi eu voi continua cele 29 exempl., deşi
27 nu voi avea abonaţi la toate, pentru că mă / rămăşesc cum că mai tîrziu vor avea căutare, iar păr[intele] Frişcan aşteaptă de atîta timp pentru mai multe exempl[are], cum îţi spusesem la întîlnirea noastră, fără ca să fie primit măcar unul.

Asemenea şi cu *Macrobiotica*, să nu stricăm exempl[arele], ci oamenii mincinoşi, zgîrciţi sau sărăntoci să dea t. I îndărăpt, banii să-i înturnăm şi să-i lăsăm în păcate. Eu voi face în acest sens o publicaţie.

M-ai îndatorat cu ştirea relegionară. Vezi ce făcui în nr. de astăzi [6]. Îmi cunoşti maxima: *indiferentismul* confesionariu, restrîns *numai* la aceste două: *unire* şi *neunire.* Domnilor, datorinţa noastră e a devalva, cu o lovitură, şi fanatismul şi interesele popeşti, însă fără să prindă de veste nici unii nici alţii. Noi unismul încă trebuie să-l cruţăm, pentru epoha trecută, pentru că naţionalitatea are să mulţămească tot, sau mai tot, sau călugărilor blăjeni, cari au adus filologia şi istoria din Vatican, apoi lui Vulcan [7]. Uniţii bătrîni au fost tocma pe atît de mari români, pe cît sînt *neromâni* orăzenii de astăzi.

Al d-tale şerb cinstitoriu,

G. Bariţ.

27v Oare pe sem. II vom primi vreun abonat la foile noastre?/

1 *G.B.C.*, II, p. 327—330.

2 Unica informație cunoscută despre această dramă din familia lui Andrei Mureșanu!

3 Fiica se numea Maria, s-a născut prin 1845 și a murit la 5 iulie 1846. În amintirea ei, Bariț își va boteza cu același nume o altă fiică, născută în 1855. Mai avea două fiice: Victoria și Aurelia.

4 „Orice început e greu."

5 *Ab officio* = „Din oficiu".

6 În 11 mai 1846 Atanasie Șandor îi scrisese (vezi *G.B.C.*, II, p. 327—330) printre altele despre un scandal popesc petrecut la Nădlac, lîngă Arad. Bariț a folosit știrea în *Gazeta de Transilvania*, IX, 1846, nr. 45, p. 178—179.

7 Samuil Vulcan, episcop greco-catolic de Oradea.

53

Brașov, 12 iulie 1947

Domnule doctor!

De unde să încep, de cînd nu ne văzurăm? Am trebuit să ne întoarcem *ex offo* [1] pe la Cluj, deși cu pericolul vieții pe pusta Hartobatiului [2].

Ce naiba ați făcut?? Îmi scriu de la Verșeț că la dv. vreo 400 familii s-ar fi dat unite. De ura sîrbilor? E bine, din vadră în ciubăr! Ați schimbat o serbitate cu alta? Oare pentru ce românii noștri încă tot nu simt viață, pînă nu se vor răzima de alții? Cînd vom ajunge ca să stăm de sine-ne? Cine vă silește a vă șanjirui besericele a la Bosco? Legea țărei? În Ungaria nicidecum, ci numai aici, în Tr[ansilv]ania, pînă acum, căci legea zice: „Românul tr[ansilvăne]an nu poate îmbrăcă posturi, dacă nu se va alătura la una din cele 4 confesii" [3]. De nu m-ar ținea aici catolicii ca pe urs de nas, v-aș sudui urît, publice. Sau nu vă uniți nici unul sau, dară, uniți-vă tot Bănatul românesc, faceți *un trup, o mitropolie*, dar nu sfîșiați poporul, nu dați prilej de a rîde, în urmă, alții!

Iartă de această espectorație prietinească!

Noi iarăși fuserăm poftiți *a társulat elnölkétöl* [4] ca pe 10 iul. să trimitem deputați la Arad. Pe 10! Iar scrisoarea ne sosi în 11 iulie!
28 Ca și astă-primăvară! Ce tîrziu se / deșteaptă oamenii pe la dv!

Dar mă rog, domnule doctor ca, la vreme, să binevoiți a-mi scrie de rezultatul venirii lui gr[of] Zichy [5] la dv. Ori că veți publica și prin alte gazete?

D-n. profesor Gavra are aici, depuși, 17 f. și cîțiva cr. arg. de la Iași. Dacă cumva se vor mai afla abonați la *Gazetă*, apoi mă rog a păstra din sumă, ca să răspundem cea de mai sus la d-sa. Însă mai întîi să ne încheiem socoteala cu exempl. *Magazinului*, cîte sînt la d-lui, căci d. Laurian îmi scrie *repetito* [6] că, fiind eu comisionariul d-lui gener[al] în Tr[ansilv]ania și Bănat, toate sumușoarle au a se aduna tot la mine. Într-aceea am să număr și eu d-lui Gavra prețul sarc[inii] IV, pentru

cîte exempl. mi s-au trimis, cum va arăta și d-sa, cum și de la a V, de ne va veni odată, pînă nu vor *muri* și nu vor *sărăci* și nu se *strămuta* toți abonații, ca să nu le mai ia nimeni (4 îmi zac și pînă astăzi, neștiind unde să le trimit respectivilor abonați).

Dar cu biata *Macrobiotică* ce mai facem? Năcaz pe toți! D-zeu să ierte toate păcatele preasfințitului din Arad![7]

Mă rog a spune complimente la toți d-nii români cu carii avui norocirea de a face cunoștință.

Al domniei tale șerb plecat,

28v *G. Barit*./

P.S. Suma ce ați fost depus la Timișoara sosi în absența mea, dar scrisoarea se pierdu în mîna lui Gött și acum nu știu spețifica sumele, afară de cea de la d. Ioanovici[8]. Ai fost trimis numai pentru *Gazete*,
29 sau și pentru altele?[9]/

[Adresa:] Domniei sale domnului Athanasie Șandor, dr. de medicină etc., etc. *Arad*.

1 „Din oficiu".

2 Bariț călătorise în lunile precedente la Arad, Budapesta, Bratislava și Viena ca delegat oficial, într-o comisie însărcinată să studieze posibilitatea introducerii căii ferate în Transilvania. Vezi George Em. Marica, *Notele de călătorie ale lui George Bariț*, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, VI, 1863, p. 123—149.

3 Interpretare modernă a prevederilor din constituțiile *Approbatae et Compilatae*, redactate în secolul al XVII-lea, ca emanația juridică a lui Unio Trium Nationum

4 „De către președintele societății", în cazul de față, de căi ferate din Ungaria.

5 Zichy Ferenc, referent la Cancelaria aulică a Ungariei din Viena. Era președintele Societății de căi ferate (vezi *G.B.C.*, II, p. 343).

6 „În mod repetat".

7 Gherasim Raț, episcopul neunit de la Arad.

8 Constantin Ioanovici era directorul Preparandiei din Arad (vezi *G.B.C.*, II, p. 283, n. 5).

9 Atanasie Șandor a răspuns la această scrisoare în 22 iulie 1847. Dintr-un accident de documentare de care ne facem în parte vinovați, această scrisoare n-a fost publicată la capitolul corespondenței lui Atanasie Șandor cu Bariț (*G.B.C.*, II, p. 272—372). Fie-ne permis să o publicăm în această notă, atît pentru întregirea corespondenței merituosului cărturar arădean, cît și pentru valoarea în sine a epistolei. Ea se află la B.A.R., în ms. rom. 1015, f. 30r—31r:

54

„Arad, 22a iulie [1]847 n.

Domnule redactor!

Din scrisoarea dd^{to} 12 iulie a.c. văd că banii peste Timișoara trimiși dd^{to} 1/2 a.s.c, în sumă de 83 fl. argi. i-ai primit, despre a căror pînă acum rătăcire, singur eu în mare neodihnă eram.

Fiindcă scrisoarea mea, in care mai multe feliuri de bani am spețificat, s-au pierdut, ii mai spețifichez o dată, după cum atunci i-am spețificat, precum urmează:

De la 9 prenumeranți la *Gazet*[*a*] et *Foaie*, semestr. 1 a.c. .... 36 f. argi.
Pentru *Sieb*[*enbürger*] *Wo*[*chen*]*blatt* de la Raț Terentie, semestr. 1. .. 3 f. 30 cr.
Pe *Curierul de ambe sexe* pe an [1]847, perio. VI, pe sama d-lui Serb .... 3 f. 30 cr.
Pentru *Învățătoriul satului* pe sama unui preparand, trimițîndu-mi-se mie .... 1 f. 20 cr.
2 exemplare din *Kurzer Ueberblick* etc. .... 1 f. 20 cr.
De la 20 prenumeranți la *Magaz. istor.* pe tom. II, plătind numai la primirea tuturor numerilor .... 12 f.
(trimițînd mai nainte, dd^{to} 6/8 [1]846, de la 7 prenumeranți, carii au plătit înainte, cu primirea n-rului 1 din tom. II)
Restul de la parohul Petru Varga , pe *Gazeta* et *Foaie*, semestr. II, [1]846 .... 2 f. 40 cr.
De la d. Antonovici, pe nr. 1 tom. I *Mag. istoric* .... 40 cr.
Pentru 8 exempl. din *Manual de philosophie* .... 8 f.
Pentru *Universul* pe an. curg., eu și d. Serb .... 4 f. 40 cr.
Pe *Curierul rom*[*ânesc*] au rămas datoriu 6/8 [1846] .... 18 sf.
Icoana lumei așișderea .... 14 sf. } 10 f. 40 cr

84 f. 20 cr.

Din care s-au cheltuit:

Pentru cîștigarea poliței prin care ți-am asigurat bani 8/8 [recte: 6/8] [1]846, la Brașov .... 30 cr. argi
Pentru aducerea tom. II din *Mag. istor.*, *Manual de philosophie* et *Kruzer Ueberblick* .... 40 cr.
Pentru aducerea *Curier. de ambe sexe* .... 10 cr.

1 f. 20 cr.

Cari trăgîndu-se din 84 fl. 20 cr. — 1 f. 20 cr. rămîn 83 fl. argi. Aceștia, dară, de după spețificația arătată ii împarte d-ta la locurile sale, după cum vei ști.

Primit-ai ale mele două rînduri de scrisori, dd^{to} 8^{a} et 15te iulii? În cea dintiia ți-am trimis prenumeranți la *Gazetă* et *F*[*oaie*], semestr. 2 a.c. În a 2^{a} ți-am spețificat banii = 145 fl. 50 cr. argi. cari i-am depus la d. Georg Iuga et Sohn, ca să ți-i trimită cît mai curînd, trimițindu-i în restanția de prenumerație de la *Gazet*[*a*] et *F*[*oaie*]. Semestr. I ai alte restanții, precum de la *Mag.. istor.*, tom. II, *Manualul de philosophie.*

Ți-am scris și despre ținerea ședinței a d. gr[of] Zichy în 1 12^{a} l.c., aici la Arad, în treaba drumului de fer, sosind domnia sa în Arad în 11^{a} l.c. Aceste toate le vei fi primit, cred.

Cu ajutoriul lui D-zeu îmi putui face socoata și cu d. Gavra, după cum urmează:
Am avut la domnia sa, parte in *Macrobiotici*, parte in prețul nr. 2—3, tom. I din *Magaz. istor.*, depuși la el prin d. Nistor de la Beiuș, cu totul .... 41 f. 30 cr.
Dintră aceștia mi-au plătit , parte, înainte cu un an-doi (cu țărăita), parte în anul acesta .... 25 f. 30 cr.
Îmi e încă datoriu .... 16 f. argi.

Însă fiindcă d. Gavra zice că are la d-ta, pentru sarcina IV şincaniană 11 f. 49 cr. argi., ce se socotesc anticipaţie pe sarcina a V-a, şi iară, din *Iaşi* trimişi 17 fl. 16 cr. argi., în sumă .. 29 f. 5 cr.
Aşadară scoţînd din aceştia acei .... 16 f.
13 f. 5 cr.

Ar rămînea din banii d-lui Gavra ...... argi. carii îi pofteşte domnia sa ca, în socoata domniei tale, eu să îi desplătesc aici. Stă, dară, socoata despre bani ce zice că îi are la domnia ta, sau ba? Şi ce am de a face?

N.B. În preţul N° 2—3, tom. I din *Mag. istor.* de la Beiuş, cîte pe 10 exempl. vin 20 sfanţi sau 6 f. 40 cr. argi. de a se socoti, iară ceilalţi din acei 41 f. 30 cr. sînt în preţul *Macrobioticelor*, tom. I et. II, parte trimişi an-anţărţ, parte acum de-ai scoate din banii d-lui Gavra, ce se află la domnia ta.

Numai trebuie să-ţi spui şi aceea că, pe lîngă aceea că d. Gavra aşa tîrziu mă desplăteşte, nu ştiu de aceia cărora el au împărţit *Macrobioticele* sau... Nu acurate, ci acuratissime şi-au tras zeciuiala din *ele*, iară prin aceasta mie nu o mică confuzie mi-au pricinuit. Însă bine că văzui banii. Aşa!

Ieri se suspenză la Magistr[atura] Aradului un senator cu numele Márkovics Josef, capul de la oficiu şi salariu, pentru multe relaţii massuale cu care au rămas datoriu, et quidem în urmarea poruncilor mai înalte.

Altmintrelea, prieteniei recomandîndu-mă, sînt al d-tale şerb plecat,

Atan. Şandor."

55

Braşov, 1847, sept. 2 n.

Domnule doctor!

În cît pentru socoata ce aş avea eu cu d-n. profesor Gavra, mă rog ca cei 16 f. argi. ce ar avea d-sa a-i plăti mie, să binevoieşti a-i trece ca plătiţi, în socoată d-tale cu mine. De aici încolo, cei 13 în argi. d-ta n-ai să-i numeri d-sale, din pricină că 17 f. 16 cr. argi. de la Iaşi n-au picat în mîna mea, ci d-sa i-au *primit*, număraţi, prin altul.

Eu, iarăşi, de 16 f. mă asigurez numai din sarc[ina] IV şi V, iar prisosul ce-i voi fi dătoriu îl voi depune la comisionariul d-sale, aici. Însă: 4 exempl. Şincai [1], din cîte era prenumerate la mine nu mi le mai ia nimeni, căci respectivii abonaţi, în decurs de 5 ani, marele D-zeu ştie ce s-au făcut: unul bancherot, altul, student, ajuns acuma la oi în Ţara Rom[ânească] etc.

Aşadar, le voi mai păstra vreo lună-două, apoi le voi re-ntoarce în natură.

Pentru colecta dv. încă tot nu vă poci trimite cvietanţia, pentru că concernentul comisariu fusese la Balta Albă spre a-şi spăla caracterul alb.

Vezi în *Gaz[eta]* de astăzi, că fraţii u[niţi] simţiră pişcătura, încît nu putură tăcea [2]. Bine că simt! Scopul meu este a demasca, a stîmpăra fanatismul de orice fire, a scoate pe români din ceartele celor carii
32 îi voiesc de unelte. Vezi că scriitorul scapă unele aieptături / umile.

Ce aud? Că scrisorile dv., ale arăzanilor s-ar deschide la poştă (cum se deschidea ale ardelenilor la 1845) ! Şi aceasta la impulsul marelui Mufti [3]. Să fie mirosit că românii ar cugeta a se uni toţi supt un mitropolit român? Lugoşenii dederă instanţie pentru episcop român?

Ştiţi ce? Să corăspundem prin carul iute.

De o săptămînă tot zăcăresc şi iar mă scol: friguri, răceală, năcazuri grele.

Al d-tale şerb onoratoriu,

32v *G. Bariţ.*/

[Adresa:] Tekintekes és tudós Sándor Athanász orvos tanár urnak, *Aradon* [4].

1 *Hronica românilor* a lui Gheorghe Şincai, pe care o editase profesorul Alexandru Gavra în 1844, la Buda, într-un volum ce cuprindea acţiunea marii scrieri şincaiene pînă la 1439. Vezi Iosif Pervain, *Odiseea ediţiei profesorului Alexandru Gavra din Hronică*, în *Studii de literatură română*, Cluj, 1971, p. 86—112; *G.B.C.*, III, p. 73, n. 13; VI, p. 120, n. 16.

2 Articolul intitulat: *Răsunetul proselitismului. De la Criș 10 aug.*, în *Gazeta de Transilvania*, X, 1847, nr. 67, p. 1—2, care este un răspuns la un articol anterior *(Arad, 22 iulie)* din *Ibid.*, nr. 57, p. 1—2. Aici neuniţii din Banat se plîng de lăţimea unirii cu Roma în părţile lor.

3 Acest „Mare Mufti" este patriarhul sîrb Iosif Raiacici de la Carloviţ, duşman înfocat al independenţei confesionale a neuniţilor români din părţile bănăţene şi „ungurene".

4 „Onorabilul şi eruditul domn, profesorul-medic Atanasie Şandor, în Arad".

56

[Braşov], 20 dec. [1]847

Domnule doctor!

Scrisoarea d-tale din 9 dec. [1] o primii mai alaltăieri.

Cu cei 16 f. ai d-lui prof. Gavra este treaba aşa că eu, în urma scrisorii d-tale, ce-ţi alătur aci, îi substrăsei. Deci, dacă cumva i-ai luat, îi poţi iarăşi rentoarce. Apoi 17 f. 16 cr. argi. din Iaşi eu *n-am primit*, de aceea oprii 16 f. din cei ce avea a primi d-sa de la mine, pe cari aveam a-i trece ca plătiţi prin d-ta. Numai să ştiu supt ce titule se plătiră acei bani: *Macrob*[*iotica*], *Magazin*, *Beiuş* etc.

Mă alungă poşta.

Al domniei tale şerb pl[ecat],

G. Bariţ.

34 D-n. director Ioanovici va fi scos tot de la evreu./

1 Necunoscută.

57

Brașov, 1/3 ian. 1848

Domnule doctor!

Este ziua de Anul Nou. Vizitele străvechi, pe aici, încă tot nu sînt stîrpite cu totul de modă nouă. Îți scriu pe scurt, și acum ca mai de multe ori.

Cu d-n. Gavra?! Oh, bine că scăparăm banii *Macrobioticei*! Peste puțin mă voi întîlni cu d. dr. Vasici, vom consulta, însă știu prea bine că rezultatul va fi o adresă de mulțămită către d-ta, pentru atîta osteneală ce fuși silit a pune, hățindu-te cu oameni nesimțitori. Apoi, o rugare ca *Macrobiotice*, cîte sînt exempl[are] I et II să le mai păstrezi pe loc, sau să le dăm la o librărie, iar stingherele, după ce nu se mai pot scoate banii pe ele, să se remită (*Magazinele* m-aș ruga să stea de rezervă).

Banii. Să încheiem o socoteală, pînă unde s-ar putea, completă, cu scăderea tuturor spezelor ce vei fi făcut și 10% (asemenea și la *Gazete*), apoi vă voi ruga ca, deodată cu ai jidanului să binevoiți a-i face o sumă pe carea — specificată ca și alteori — va fi mai bine a o pune la carul iute Arad-Brașov, pe lîngă recepise.

Articulul de la Oradia! Ho, ho! Nu li-o mîncă lupul. Numai, eu tac și fac. Într-aceea, mă rog pentru daturi bune, sănătoase, apoi lasă pe mine!

Însă eu cam am datina a aștepta ocazii binevenite (cîteodată apuc
35 pe mîna / cenzorului catolic...) Orăzanii, în o scrisoare, mă înfruntară urît, căci îmi fac foile și relegioase.. Vom mai vedea!

Învățător. Iată-l! Însă 1—6 încă tot nu-mi veniră nici mie. Le voi mai cere. Am tot așteptat exempl[arul] întreg.

Congres! Bine. Cum vreți dv. și cum vreu sîrbii?? Am rîs în zilele trecute că vîrșețanii mă mustră căci nu scot acest obiect mai des pe tapet. E, cum să-l scot, de unde? Din degete? Dătorința este a dv. a tuturor a informa pe cutare jurnal, căci redacția nu poate fi la toate locurile. Nimini nu-mi scrie nimic.

Note, note, note! Noi încă le căutăm. Ci, vai, de ați ști cu ce greutate să trag lucrurile literarii, mai vîrtos din Moldova!

Al domniei tale șerb cinstitoriu,

35v G. *Bariț* m.p./

58

[Brașov, începutul lunii februarie 1848]

Domnul meu!

La două prețioase ale d-tale scrisori, din 30 dec. [1] și 14 ian [2], după ce, între vremi, îți scrisei și eu cîte ceva, am a te asigura că dd-lor abonați li se trimiseră foile regulat și, după putință, pe cît sufere neregularitatea poștelor în cap de iarnă, le vor și primi.

De la Cluj, de la cenzură, ţi s-au trimis, domnul meu, la Oradia, către d. I. Dragoş, 29 ex. *Magazin ist[oric]* tom. IV, nr. 2—6. Nu ştiu dacă d. Dragoş va opri ceva exempl. şi pentru d-sa.

Eu, adică, ştiind că la Oradia domneşte apatie foarte mare către românism, cum şi că la d-ta încă se opresc exempl. menite beiuşanilor, socotii să nu-i mai trimit, ci să-i dau numai voie a scoate cîteva din pachetul d-tale. Ce va face, nu ştiu. Cred că stai în corespondenţă cu d-sa?

Ce dracu vreu ungurii cu naţionalitatea lor? Se vede că ei despreţuiesc atît de mult pe toate celelalte popoară, cît le ţin numai de lătrătoare, iar nu vorbitoare. Veţi suferi să vă intre limba maghiară şi în besericile dv? Spuneţi-mi curat, ca să ştiu şi eu.

La noi fiţi siguri că, în ceasul ce vor cerca una ca aceasta, nu va fi bine. Nici un român nu-ţi va mai călca în beserică. Noi primim limba maghiară în locul latinei, însă mai mult nici un paş![3] Iar cine o va primi va fi sclav urginat.

Ieri primii de la Viena ştire că acolo ar cercula un memorial al românilor n. u. bănăţani, carii pretind ca ierarhia lor să se taie de către cea sîrbească şi să li se dea un mitropolit român. Prea bine! Fruptul se coapse mai curînd decît credeam eu. Însă cine făcu şi subscrie acel memorial? Mie-mi scriu numai atîta, că-l împărţi o persoană strălucită şi că gr[oful] Apponyi[4], cancelariul, încă-l luă în nume de bine. Ce ştiţi mai de aproape?

45 Cine să-mi facă mie o lămurită descriere a tuturor / raporturilor române către sîrbi? Cum să pot scrie şi îndestula pretensiile *drepte* ale dv. dacă nu mi se dă o idee chiară despre tot lucru, *ab ovo*?[5] Eu în Bănat n-am locuit, vă cunosc rău. Destul îmi bat capul să mă rup odată, cel puţin pentru o lună, spre a mă primbla numai pe la dv.

Staţi cu tot adinsul de şcoalele *elementare*, în care limba românească să fie predomnitoare. De aci încolo, punînd temeiul, aibă ei orice altă limbă prin celelalte şcoale. Poporul şi plebea în veci nu *va putea* învăţa a doua şi a treia limbă. Nu suferă nici natura, nici împregiurările, nici D-zeu.

D-lui Ioanovici, multe complimente şi pînă la totala desfacere cu afurisitul de jidov.

D[omnul] dr. Vasici are curiozitatea a şti dacă d-ta, domnul meu, mai ţii catedra de profesor[6].

Apropos! Cum e cu catedra maghiară la dv? Nu vrea chiar gubernul a vă încărca? Aşa se pare.

Al d-tale serb cinstitoriu,

45v *G. Bariţ*.|

1 *G.B.C.*, II, p. 350—354,

2 Necunoscută .

3 Se referă la bogata activitate politico-naţională a ungurilor, în preajma izbucnirii mişcării revoluţionare de la 15 martie 1848. Una dintre revendicările maghiare era înlocuirea limbii latine cu cea maghiară, în toate provinciile fictivei „Coroane a

Sfîntului Ştefan". Ungurii au mers cu pretenţiile pînă la a cere introducerea limbii maghiare în şcolile şi bisericile româneşti, ba şi în familii. Concesiunea lui Bariţ, care înseamnă admiterea limbii maghiare ca „diplomatică", adică limbă oficială în locul latinei, constituie un pas în urmă faţă de poziţia românească anterioară, din 1842—1846, cînd această problemă a fost larg resuscitată în Transilvania. Blajul, sub înrîurirea lui Simion Bărnuţiu, a respins regenţa limbii maghiare (vezi pe larg în *G.B.C.*, III, p. 1—12), iar cărturarul sas Stephan Ludwig Roth afirma că singura limbă care are virtuţile unei limbi de stat în Transilvania este româna (*Stephan Ludwig Roth, Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1966, p. 101; Carol Göllner, *Stephan Ludwig Roth*, Bucureşti, 1982, p. 56—69).

4 Apponyi Görgy, născut în 1808, era proaspătul cancelar aulic al Ungariei la Viena, după ce fusese multă vreme secretarul cancelariei.

5 „De la început."

6 O mai deţinea încă, şi o va deţine şi după revoluţie.

59

[Braşov, după 1 aprilie 1848]

Domnule doctor !

De nu mă scotea din casă creditorii jidanului, nici acuma nu-ţi scriam, căci atît scriu cît mă bolnăvii, şi mă tem tare de o aprindere a crerilor.

Alătur cvitanţia poftită la 11 febr., ca să scăpăm odată cu toţii de acea secătură.

Ce credeţi dv., români ungaro-bănăţeni, acuma vă întreb, ce credeţi de cutrierătoarele reforme ungureşti, după ce şi croaţii etc. se sculară? [1] Vedeţi că ungurii, săracii, n-au venitoriu asigurat, oricum se vor zvîrcoli [2].

Acuma românii de aici încă coc planul renoirii de cererea lor de la 1791, de a împărţi Ardealul din nou şi a întroduce administraţie română în toate ţinuturile pe unde sînt curaţi români, sau maioritatea
42 preponderentă [3]. Ei însă cred că şi bănăţanii îşi / vor recere *Banatul* de 3 comitate, cum era pînă la 175... sfărmat prin M[aria] Teresia [4]. Toate se cutropesc, noi cu toate !

În Bucureşti, după scrisori de la 1 apr., colcăie cumplit. Toţi orăşenii sînt cu arme, *ca gardă.* Pînă acum va fi mai prorupt ceva. Ei cer perfectă independinţă, *Dacie suverană* [5]. Etc., etc. Vom vedea.

De muscali nu mai pot avea frică.

Aţi primit *Magazinele* pt. Oradia? Car iute !

Al d-tale cel vechi,

G. Bariţ

42v D-v. mitropolie?? Etc.?/

(Scrisorile către Atanasie Şandor, la B.A.R., ms. rom., 1015, f. 5r—42v).

1 Pe Bariţ il interesează situaţia revoluţionară din Banat, despre care Atanasie Şandor ii va scrie abia in 12 mai 1842 (vezi *G.B.C.*, II, p. 256—258). Bibliografia de bază: *Cuvîntările dietali ale lui Aloisiu Vlad de Sălişte ... la dietele Ungariei în anii*

1848/49 și 1861, Lugoj, 1865; Ioan Damșa, *Ținuta sîrbilor față de români în cauza despărțirii ierarhice*, în *Biserica și școala*, Arad, 1876, nr. 33—40; Idem, *Mișcările românilor bănățeni la anul 1848/49*, în *Luminătorul*, XI, 1890, nr. 53, p. 1—2; nr. 54, p. 2; nr. 55, p. 1—2; nr. 58, p. 1—2; nr. 59, p. 1—2; nr. 60, p. 1—2; Ioan Boroș, *Evenimentele revoluției de libertate din anii 1848/49 desfășurate în Lugoj*, Lugoj, 1927; I. D. Suciu, *Revoluția de la 1848—1849 în Banat*, București, 1968. Despre mișcările sîrbilor din sudul Ungariei, o sursă accesibilă: Thim József, *A magyarországi 1848/49-iki szerb fölkelés története*, I—III, Budapesta, 1940, 1930, 1935.

2 Profeție timpurie și corectă! La acea dată, după ce Împăratul sancționase *toate* revendicările naționale formulate de unguri în 15 martie, inclusiv unirea Transilvaniei cu Ungaria, foarte puține spirite, chiar dintre marii oameni ai românilor (vezi cazul Nicolae Bălcescu!) mai aveau o atît de adîncă pătrundere în viitor, încît să întrevadă sfîrșitul jalnic al unei acțiuni naționale începute sub semnul celui mai grandios succes. În acest sens, Barițiu se situează alături de grupul restrîns al ardelenilor radicali — Simion Bărnuțiu, Alexandru Papiu Ilarian, Avram Iancu, Aron Pumnul —, care puneau sub semnul îndoielii înseși temeliile așa-zisei revoluții maghiare (vezi și Ioan Chindriș, *Ideologia revoluționară a lui Alexandru Papiu Ilarian*, București, 1983).

3 N-am întîlnit nicăiri o astfel de formulare contemporană a debutului revoluției române în Transilvania! Aparent, revoluția a fost declanșată, după tezele lui Bărnuțiu, sub lozinca *dreptului natural* (vezi Alexandru Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, II, Viena, 1852; Ioan Chindriș, *Op. cit*). Considerînd revoluția ca o continuare a mișcării supliciste de la 1791, Barițiu vede la rădăcina mișcărilor românești pîrghii de *drept istoric*, dovedindu-se încă o dată superior din punct de vedere metodologic față de contemporanii săi. Despre începuturile revoluției din Transilvania vezi și Silviu Dragomir, *Revoluția românilor din Transilvania în anii 1848—1849*, V, Cluj 1946; Victor Cheresteșiu, *Adunarea Națională de la Blaj 3—5 (15—17) mai 1848*, București, 1968; Cornelia Bodea, *1848 la români*, I—II, București, 1982.

4 În 1751, după epuizarea situației belice cu turcii, Maria Tereza ridică administrația militară din Banat și introduce administrația civilă. În 1778 Banatul este împărțit în trei comitate: Caraș, Timiș și Torontal, care în 1779 sînt încorporate Ungariei. Se pare că Barițiu nu cunoaște exact această situație.

5 O ciudată exagerare din partea redactorului brașovean, probabil în intenția de a-i îndemna la revoluție pe bănățeni! Căci, dimpotrivă, în aprilie 1848 el primea de la București informații ca aceasta: „Aici, toate în liniște"! *(G.B.C.*, I, p. 145).

IX

CĂTRE SOȚIA SA MARIA [1]

(1845 — 1847)

60

Sas-Sebeș, 6 sept. 1845

Dulcea mea soție!

Astăzi e sîmbătă. Noi pe la un ceas ne aflăm aici sănătoși [2]. Astă dată te avizez numai de atîta, că ieri ț-am trimis o scrisoare prin bir-

tașul de la Pomul Verde. Dacă cumva n-ai primit-o, să trimiți pe băiatul să o ceară, că v-am scris multe.

Următoarele să le arăți și fratelui Moroșan [3]:

„Frate! 1⁰ Ieri am vorbit cu senatorul Lange. Omul e îngrijat de statutele sale, că nu vor ieși iestimp. Deci fă, rogu-te, cum ț-am fost vorbit, și vei avea două foloase.

2⁰ O întîmplare, să moriu de ciudă: pe Gött îl pune dracu și ia scrisorile de la poștă, ieri, în Sibiu. Eu n-avui decît una, de la Ioanid, în carea, după cum spun ei, au văzut prin hîrtie că era scris de cele 800 Elisabete (d-ta știi pricina). Eu eram dus la d. Budai, Dunca, Abraham [4] directorul etc., etc. Pe Gött îl mai pune dracu și, ducîndu-se de acasă, dă scrisoarea și cheia casei, băiatului Iuga. Acesta pierdu și cheia, încît deschiserăm cu lăcătuș, și scrisoarea. Deci, te rugăm, scrie lui Ioanide ca să repete cele însemnate, condițiile cumpărării Elisabetelor, și dacă au primit condițiile mele, trimiteți-le 800 exemplare.

3⁰ D. prota Maniu [5] îmi spuse că au trimis la clericul Maior 5 f. arg[int] pentru 5 exempl[are] ce i-am fost trimis. Nevastă-mea, de nu au plătit, să-i ceară, și să-i dați chitanție subscrisă de dînsa.

4⁰ Poimîne seara socotim să fim la Arad. Așadar, pînă de acolo n-aveți să mai așteptați scrisoare de la mine. D-ta, însă, și tu, Marie dragă, să-mi scrieți negreșit, îndată după ce ați primit scrisoarea aceasta.

Cum vă aflați, cu toții? Cei 100 # sosit-au la Orghidan? [6] Și apoi, restul de 10 # să-i cereți, pentru că au numărat lui Gött numai 90 #, zicînd că poate vor fi răi cei cari vor veni, și să aibă de unde a se despăgubi. Dar vedeți în călindariu scrisoarea lui Vas[ile] Georgiu, că pare-mi-se numai 16 ar fi să fie răi, scurt complanați, asemenea, și de cei 20 # de la Alesandrescu. În sfîrșit, să-mi scrieți orice ați crede că mă va interesa. Nevastă-mea să nu cruțe vremea. Scrisoarea să o puneți: *A monsieur monsieur George Baricz, Wien, poste restante* [7].

Auziți?! Numai la Viena să o îndreptați, că nu voi zăbovi nicăiri, decît vreo 2 zile la Peșta, pînă să așez pe Iuga [8].

Cu soții de călătorie mergem bine. Gött face cîte o glumă.

Vezi puțin m[anu]s[cri]pt[e]le, dar caută nr. citat. Cel om al meu încă e însărcinat să aducă colonii pentru Rotbav și încă pentru un sat [9]. Taci!!...”

Vă sărut dulce. Al vostru,

Georgie m.p.

[Adresa:] A madame madame Marie de Baricz. Cronstadt [10].

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond Blaj, colecția George Barit, nr. 351)

1 Despre soția lui George Barit vezi și supra, III/3. Maria Barit, născută Velisar, a fost soția scriitorului timp de 44 de ani, pînă la moartea ei, în 1885. I-a născut nouă copii: pe *Aurelia*, la 8/20 martie 1943 (moartă în același an, la 4/16 mai),

Maria, la 10/22 aprilie 1844 (moartă în 5 iulie 1846), *Victoria*, la 11/23 februarie 1846, *George*, la 16/28 iulie 1847 (a trăit numai două zile), *Ieronim*, la 7/19 august 1848, *Aurelia*, la 12/24 ianuarie 1851, *Cornelia*, al 9 septembrie 1852 (moartă prematur), *Octavia*, la 18/30 ianuarie 1854 şi *Maria*, la 21 martie/1 aprilie 1855. Maria Bariţ a suportat alături de soţul său rigorile unei existenţe cu totul deosebite de mediul observat în lumea negustorimii greceşti din Braşov, din rîndul căreia provenea. Vezi despre căsnicia lui Bariţ: Corneliu Diaconovici, *George Bariţiu, 12/24 mai 1812—1892. Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892.* Sibiu, 1892 şi mai ales notele sale publicate, postum, *Însemnări din viaţa mea căsătorită*, în *Studii literare*, I, 1942, p. 190—200.

2 Bariţ se afla în drum spre Germania (Bavaria şi Würtemberg), împreună cu Johann Gött (vezi şi supra, scris. către Atanasie Şandor, nr. 6, n. 1).

3 Este vorba de Andrei Mureşanu.

4 Fruntaşii români din Sibiu, pe care îi vizitează Bariţ: Aron Budai (vezi *G.B.C.* IV, p. 10, n. 7), Paul Dunca *(Ibid.*, V, p. 43, n. 1*)* şi Nicolae Avram Penciu *(Ibid*, III, p. 45, n. 2*)*.

5 Nicolae Maniu, protopopul greco-catolic al Sibiului, despre care vezi capitol aparte în *G.B.C.*, III, p. 1—57.

6 Rudolf Orghidan, negustor braşovean (vezi despre el *Observatoriul*, V, 1882, nr. 78, p. 312 şi *G.B.C.*, pass.).

7 „Domnului George Bariţ, la Viena, post restant."

8 Constantin Iuga, viitorul său ginere (soţul Victoriei,) pe care îl ducea la Pesta, la studii.

9 Misiunea subsidiară a lui Johann Gött era de a aduce noi colonişti germani în Transilvania. „Reuşita" misiunii a fost un eşec ruşinos, care va zgudui opinia publică din Transilvania un an mai tîrziu, cînd vor sosi primii imigranţi (vezi *G.B.C.*, IV, p. 261, n.5).

10 „Doamnei Maria Bariţ. Braşov".

61

Arad, 9 sept. 1845

Scumpa mea soţie!

Am sosit la Arad astăzi la amiazi, sănătos. Dar iar pornesc, îndată după prînz. Nu poci să vă scriu pe larg, pînă la Peşta.

Ne grăbim foarte tare, pentru ca să ne întoarcem cît s-ar putea mai în grabă acasă.

Vă sărut de o sută de ori, iubitele mele! Te rog, dragă, fii veselă şi fii sănătoasă, şi de mine să nu fii îngrijată.

Spune fratelui Moroşan că v-am scris din Sibii şi din Sebeş [1]. D[omnul] Şandor [2] v-au trimis banii. Însemnaţi, să nu uitaţi. Întrebaţi la Slavnik [3] pentru ce n-au trimis nişte plicuri la Arad şi la Timişoara?

Al vostru doritoriu bărbat şi tată,

Georgie m.p.

[Adresa:] A madame madame Marie de Baricz. *Cronstadt.*

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecţia George Bariţ, nr. 347).

1 Scrisoarea din Sibiu nu se cunoaşte. Cea din Sebeş este aci supra, scris. precedentă.

2 Atanasie Şandor din Arad (vezi supra, scrisorile lui Bariţ către acesta).

3 Negustor din Arad.

62

Sibii, 1847, sept. 6., n.

Prea iubită soţie!

Cum ţ-am spus, aşa au fost: aerul de afară m-au îndreptat de tot. Am căpătat foame. Astăzi şi fusei poftit la masă, dar n-am vrut să merg, pentru că aveam treabă multă.

E plin de braşoveni aici. Liţitaţie ca asta nu s-au mai pomenit.

Bate 9. Mergem!

Aţi uitat scrisoarea lui dr. Şandor, la Arad.

Vă sărut dulce, pe tine şi pe Victoria. Al tău bărbat iubitoriu,

G. Bariţ m.p.

[Adresa:] A madame madame Marie Baricz. Cronstadt (Rossmarka)[1]

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj. colecţia George Bariţ, nr. 349.)

1 „Doamnei Maria Bariţ, la Braşov. Cu marcă roşie" (francare specială a scrisorilor). Bariţ se afla din nou în călătorie, de data aceasta spre Viena, în legătură cu introducerea căii ferate în Transilvania (vezi şi supra scrisorile către Atanasie Şandor, nr. 18 incl. n. 2).

a)

X

CĂTRE COMITETUL NAŢIONAL DIN SIBIU[1]

(1848)

X

63

Cluj, 28 mai n. 1848

Onorat Comitet Naţional!

N-am nici un cuvînt a cere ca o[noratul] Comitet să-mi primească acest raport pe care-l fac, pe 36 ceasuri, ca oficial, căci aceasta

ar fi treaba prezidentelui, care însă nu știu dacă bătrînețele îl vor lăsa a vă scrie. Am însă toată îndrăzneala a vă asigura că vă scriu adevărul, deși numai în fuga mare, pentru că carul iute nu mă așteaptă.

Deputați naționali sosiră mai mulți ca 100. Sîmbătă seara (în 27 mai) făcurăm d-lui episcop Ioan Lemeni cortenire. M[ăria] sa ne defipsă, pe 9 ceasuri din 28, spre o conferință. Aceasta se făcu. Se escară dispute iuți, prin unii cari absentară de la Blaj. Unii pretindea ca Comitetul să fie venit el însuși aici, la Cluj, pentru ca tot ce s-ar esca *in flagranti* [2] să dezlege fără întîrziere. Se compuseră.

La 11 începurăm cortenirile, *in corpore*, conduși de prezidentele, la comisariul reg[esc], la gubernatorul și la prezidintele Dietei. Cel dintăi ne primi cu destulă complăcere, căci bătrînul episcop îi vorbi la inimă. Al doilea ne făcu mustrări căci deși adunanța națională s-ar fi purtat bine în loc, poporul însă ar fi dus pe acasă păreri și informăciuni cu totul scîlciate, în urmarea cărora excesurile s-ar suprime acuma numai prin silă fizică ș.a. Al treilea își promise a sa influința la SS. Aflăm însă că „toți binesimțitorii ar fi prea aplecați a da românilor *toate drepturile* cerute de ei" (de naționalitate nici un cuvînt!).

După amiazi ne adunarăm din nou la episcopul. Cîțiva se scăndăliră foarte căci nu intră în petițiune, la p. 11, tot ce era în protocol în contra sasilor. După o fierbinte dispută, după grele învinuiri asupra Comitetului și a secretarilor se învoiră toți, afară de 4 inși, că neapărat să se mai facă o petițiune supletorie, îndreptată numai în contra sașilor, carea se și compuse și se citi în o adunare ca de 30 inși. Acuma, seara pe la 10 oare, unii îmblă spre a o răsturna. Eu, din parte-mi îi lăsai să se frămînte pînă dimineață. Dar sînt mulți oameni pătimași.

Petițiunea națională fu dată în mîna prezidintelui, com[ite] Fr. Kemény, astăzi la 6 oare.

Mikeș nu e scăpat și e tras la judecată ca turburătoriu! Episcopul luă peste nas pentru el.

Între magiari domnește o fierbere cumplită. Aci la Biasini se adună foarte mulți, strigă, amerință. Pe cîteva flamure e scris în adevăr: *„Unio vagy halal!"*, sau: *„Le az unio elleneivel!"* [3]

De la Ungaria, pînă astăzi, abia veniră 30 inși, însă turbați. Aceștia avură fruntea a-și cere scaun și loc în Dietă! Fuseră refruntați. Cînd aceia vor auzi de protestăciunea noastră, socotesc că își vor pierde mințile. Ei îmblă tot armați cu sabii. Astă-seară îi auzii cochetînd cu sașii, ca să-i aibă asupră-ne și asupra slavo-croaților. Nouă ne zisă muscali, căci am fi jurat supt coloare muscălești.

B[aronul] N. Wesselény este prea rău informat de noi în privința aceasta. Junimea ascultă tare de el.

Seara nu prea ieșim.

Parohul din Budiu veți fi știind că e prins, asemenea și un alt paroh din Cîmpie. Pe fratele Pop Alecsandru îl pîndesc tare. Pe mine toți mă arată cu degetul, ținîndu-mă de om cu totul periculos. Secăturele lui *Erd[élyi] Hir[adó]* îi înfurie.

Altele vă voi scrie cu poşta, de voi ajunge. Pînă atunci să fiţi siguri că noi din instrucţiune nu vom ieşi, deşi unii strigară că Comitetul n-avea nici un drept a da instrucţiuni la 100 deputaţi aleşi de naţiune. Eu, cum ştiţi, port şi aici roba de conciliatoriu, căci altmintrea dezbinarea ne-ar fi gata. Instrucţiunea se citi la episcopul, publice. Fuseră provocaţi la jurămînt cei cari n-au jurat, însă ei tăcură. Unii din aceia veniră cu cocarde ungarice.

Rămîn cu tot respectul al Onor. Comitet conaţional şi confrate,

G. Bariţ.

[Adresa:] N° 498. Domniei sale domnului Simion Bărnuţiu, Sibii (Hermannstadt).

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. manuscrise-sertar, dos. 412/1, nr. 1.)

1 Despre întreaga problematică a acestei importante scrisori a lui George Bariţ, vezi detalii ample la Ioan Chindriş, *Mărturii paşoptiste regăsite*, în *Manuscriptum*, IX, 1978, nr. 4, p. 14–22.

2 „În focul dezbaterilor."

3 „Uniune sau moarte!" şi „Jos cu adversarii uniunii!"

XI

CĂTRE A. G. GOLESCU — NEGRU [1]

(1848)

64

Braşov, 23 august/4 sept. 1848

Iubitul meu domnule!

Dacă mi-ai fi scris curat cam pînă cînd mai voieşti a petrece în Viena, eu te cercetam şi acolo prin vreo scrisoare şi gazete, însă pe nesigur n-am îndrăznit.

Ce să-ţi scriu? Crede-mi că dacă-ţi alătur gazetele şi dacă nu vei trece cu vederea rubricele noastre *Moldavo—România, T[ransilva]nia, Ungaria,* apoi prea puţin îmi rămîne să-ţi mai scriu. Căci, adică, foile mele urmăresc paş din paş toate evenimintele noastre şi toată desfăşurarea dramei.

O proclamaţie ţ-am tipărit-o [2] şi am trimis-o în două pachete mari, la guberniu. Am împărţit-o şi abonaţilor. A doua, nu, căci m-am sfiit văzînd cum se înţelepţesc ţăranii dv. (vezi nr. 69 *Gazeta*) [3]. Am dat-o însă la Învăţător [4] ca să o publice totuşi acolo în patrie.

Despre arestarea lui Laurianu-Bălăcescu, amerinţarea şi a lui I. Maiorescu încă vei afla pe larg în *Gazetă* nr. 67—8 [5]. I. Maior[escu] în 28 august n. ajunsese la Peşta, de unde trece la Frankfurt ca agent al ţărei.

Mai nou îţi poci recomănda numai intriga atinsă în nr. 69 *Gazetă*, cor[espondenţă] Sibii [6]. Un boier care veni mai alaltăieri de la Bucureşti aici mai spuse unui prietin al meu, pe care-l credea a fi tot reacţionar, cum că în adevăr ar fi venit şi la Bucureşti un agent muscălesc, însărcinat a culege subscripţii la o protestaţie pe care boierii să [o] aştearnă la Rusia, să aştepte totodată pînă se va alege treaba în C[onstantino]pol, apoi să iasă în lagărul muscălesc, pentru ca să samene că nu atît muscalii calcă ţara, cît mai vîrtos emigranţii îi cerură ajutoriu asupra rebeliştilor. Aceasta ar fi a o doua, sau mai bine a suta ediţie din atîtea invazii ale veacurilor trecute, întreprinse de *domnii* maziliţi prin ajutoare străine.

Depeşa din 19 iul. a lui Neselrode ai citit-o. *Allg[emeine] Z[ei]t[un]g* o are în nr. 231, *Albina* în nr. 61 [7]. Vei fi aflat-o şi în alte foi. Pentru Dumnezeu, nu suferi să prindă rădăcini! Te rugăm pe tot ce ai sfînt, scarmănă-o, bate-o cu artilerie de 24 punţi în vreun jurnal franţozesc. Să o bată şi I. Maiorescu în vreunul nemţesc, ca nu cumva să demoralizeze opinia publică europeană. Noi, aici acasă ne facem dătoria, însă Europa încă nu citeşte gazete şi broşure româneşti [8]. De-o veţi refuta, ne rugăm să ne împărtăşiţi şi nouă gazeta şi nr. în care veţi face aceasta. Prin discursuri diplomatice cîştigi ministeruri, prin jurnale, pe popoară.

Arme! Zău, în acest punt merserăţi rău de tot! Să fiţi ştiut că 30—50 mii arme toate cad în mîna duşmanilor, tot să le fiţi arvunit demult. Fiţi *sinceri* către turci, prin ei veţi avea şi arme. Dar să fiţi *sinceri* către turci! Toţi ne învoim la aceasta. Prin ei veţi cîştiga *acuma* pe întreaga Europă.

Eu încheiasăm această scrisoare, o pusesem şi la poştă în săptămîna tr[ecută], cînd deodată îmi veni fatala ştire că ungurii prinseră în Peşta şi pe Maiorescu, şi încă în urmarea unei scrisori a d-tale, foarte periculoase, carea *căzu* în mîna lor, aşa cum fusese adresată către Laurianu şi Maiorescu. Îndată-mi retrăsei pachetul de la poştă, ca să-ţi complinesc ştirile. De atunci îmi scrise şi Maiorescu de la Viena, unde scăpă abia.

Pentru d-zeu, domnule, căci sînteţi atîta de fatalişti? Cum puteai încredinţa poştelor o scrisoare răsturnătoare de un stat, pe 100 miluri de la Viena—Sibii, cînd acum şi banii se înstrăinează de la poşte?! Am văzut, decopiat din Peşta, şi aceea ce scriai prietinilor. Lucruri cu totul imposibile, lucruri care pe *toată* inteligenţa română din Ardeal ar aduce-o pe eşafod numai în 3 zile. Oh, dv. cunoaşteţi raporturile noastre patriotice mult mai rău decît noi pe ale dv.! [9]

Acum te rog numai atîta, după o scrisoare de la Peşta, ca la întoarcere-ţi nu cumva să te întorci prin Ungaria, căci toată junimea ungur[ească] îţi jură moarte, în toate părţile.

Maiorescului scrisei la Frankfurt.

(Această parte a scrisorii are dată 10 sept. n., după ce mă ridicai din patul boalei, căci multele lupte mă trîntiseră.).

Al d-tale onorător,

G. Bariţ.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 12.152)

1 *Alexandru Gheorghe Golescu-Arăpilă,* 1819—1881, revoluţionar, secretar al Locotenenţei Domneşti din Ţara Românească, era la data scrisorii emisar al Guvernului Provizoriu la Paris. Despre el, mai ales propriul jurnal: *Journal d'Alexandre-Georges Golesco, du I-er janvier 1855 au 22 fevrier de la même anné*, Abbaye de Lérine, 1896; Alexandru Leon, *Al. G. Golescu-Negru*, în *Contemporanul*, III, 1948, nr. 89, p. 9; Anastasie Iordache, *Al. G. Golescu*, Bucureşti, 1974.

2 *Proclamaţie către proprietarii de moşii cei reacţionari*, semnată „*A. G. Golescu*, secretarul Locotenenţei Domneşti", s-a tipărit ca anexă la *Gazeta de Transilvania*, XI, 1848, nr. 64, p. 267—268, cu un interesant comentariu al „aşezătoriului de litere", care nu este altul decît Bariţ. Înţelegem din scrisoare că proclamaţia s-a tras şi aparte, pe seama Guvernului Provizoriu din Ţara Românească. Vezi şi supra, scrisorile către Ioan Maiorescu, nr. 2, n. 6; *G.B.C.*, II, p. 361, n. 5; Cornelia Bodea, *1848 la români*, II, Bucureşti, 1982, p. 706—807. Este interesant faptul că proclamaţia lui Golescu a apărut mai tîrziu în *Popolul suveran* de la Bucureşti (în 1848, 13 august, nr. 18, de unde a fost reprodusă în *Anul 1848 în Principatele române*, III, Bucureşti, 1902, p. 429—432).

3 Articolul *Bucureşti, 19 august 1848* din *Gazeta de Transilvania*, XI, 1848, nr. 6, p. 288, în care se relatează despre dezbaterile din comisia proprietăţii de la Bucureşti, asupra articolului despre împroprietărire. Alături de Nicolae Bălcescu, A. G. Golescu-Negru era cel mai înfocat susţinător al reformei agrare.

4 *Învăţătoriul satului*, publicaţie care apărea la Bucureşti (vezi *G.B.C.*, III, p. 95—96, n. 2).

5 Arestarea lui August Treboniu Laurian şi Nicolae Nifon Bălăşescu se relatase încă din numărul 66 al *Gazetei de Transilvania* (p. 273), cu reveniri în numerele 67 (XI, 1848, p. 277—278) şi 68 (p. 281—282). Vezi şi *G.B.C.*, I, p. 152, n. 9.

6 Articolul *Sibii, 27/29 august*, din *Gazeta de Transilvania*, XI, 1848, nr. 69, p. 286, în care se relata „vestea" că Domnitorul Gheorghe Bibescu a fost chemat în Rusia, de unde să se întoarcă cu armate ruseşti spre a înfrînge revoluţia.

7 *Albina românească*, XX, 1848, nr. 61, p. 243—247 (cu două numere înainte se publicase textul francez al documentului). Este vorba de o celebră notă explicativă a ministrului de externe rus Karl Vasilievici Nesselrode din 19/31 iulie 1848, referitoare la trimiterea de trupe în Principate. Ediţii româneşti ale notei: *Anul 1848 în Principatele române*, II, 1902, p. 609—614; Cornelia Bodea, *1848 la români*, II, p. 811—815. Vezi şi Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea naţională 1834—1849*, Bucureşti, 1967, p. 169—171. Referinţa la ziarul *Allgemeine Zeitung* din Augsburg este greşită: în numărul 231 al acestei publicaţii n-a apărut nota lui Nesselrode.

8 Bariţ a înfruntat depeşa ţaristă in trei numere consecutive din *Gazeta de Transilvania*: XI, 1848, nr. 75—77, între 13 şi 20 septembrie (vezi şi *Anul 1848*..., IV, Bucureşti, 1903, p. 335—341).

9 Vezi şi Cornelia Bodea, *Lupta românilor*..., p. 169.

XII

CĂTRE SIMION CRAINIC [1]

(1848)

65

Sibiu, 24/12 dec. 1848

Prea onorate domnule canonic prepozit!

Aici, la Sibii, se fac pregătiri cuviincioase pentru adunarea din 16 dec. v., pentru că toţi bunii români dau fiitoarelor doaă adunări o mare însemnătate.

Dorim foarte ca să aflăm timpuriu despre terminul care să va fi pus adunării de la Blaş, căci pînă acum nu văzurăm nici un cerculariu din partea consistoriului sau a vicariatului.

Deci, ne rugăm ca să binevoiţi a ne înştiinţa şi pe noi despre sus atinsul termin.

Rămînem cu toată stima al prea onoratei domniei tale gata spre servire,

Simieon Bărnuţiu m.p.
Georgiu Bariţ, m. p [2]

[Adresa:] Prea onoratului domn *Simion Crainic*, canonic prepozit şi vicariu general etc., *Blaş*.

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecţia George Bariţ, nr. 840)

1 Despre această impunătoare personalitate a Blajului cultural şi ecleziastic vezi necrologul său in *Gazeta Transilvaniei*, XVIII, 1855, p. 93, 101; *G.B.C.*, III, p. 46—47, n. 3.

2 Simion Bărnuţiu şi George Bariţ ii scriu lui Simion Crainic în numele Comitetului Naţional Român, ai cărui membri erau. Adunarea de la Sibiu din decembrie 1848 a avut ca obiectiv trimiterea unei delegaţii la Împăratul, care să ducă doleanţele românilor din Transilvania. Scrisoarea poartă însemnarea, greşită, de mîna bătrînului prepozit: „14a dec. [1]848. Proclamaţii în contra rebelilor magyari. Puchner îmi demîndă vicariatu".

XIII

CĂTRE ELIZA STURDZA [1]

(1849)

66

Cernauca, 1/13 iul. 1849

Doamna mea !

Există minute în viaţa omului, cînd el, nenorocit, aflînd alinare şi mîngăiere la vreun suflet de înger întrupat, nu e în stare a scoate un singur cuvînt de mulţămită. Inima lui, încă nevindecată de loviturile sorţii, totodată atinsă peste aşteptarea sa de balsamul binefăcătoriu, simte numai că fîntîna lacrămelor îi seacă, durerea-i se alină, însă şi glasul sau condeiul se opresc ostenite de lupta-i internă.

Aceasta e întocma şi starea prezentă a necunoscutului domniavoastră client. Aşa, doamna mea, domnia voastră compătimirăţi sorţii unui necunoscut, atunci cînd pentru el nu se mai vedea alte lacreme, nu se mai auzea alte suspine, decît numai ale unei soţii amărîte, smulse de la sînul celui prigonit şi lăsată în ţeară depărtată, numai în soţietatea copilaşilor săi încă prea puţin pricepători. D-voastră îndată, la cea dintăie ştire, întinserăţi mîna de ajutoriu acelei familii, carea, după
327v ce prin bătăile civile fu lipsită de starea ce îi asigura un viitoriu şi / fu silită a căuta azilul, pe care noi îl dedeserăm vecinilor noştri fraţi de atîtea ori, apoi acum sufere numai pentru că capul familiei avuse în toată viaţa sa păcatul de a-şi iubi naţia, precum îşi iubeşte cineva lumina ochilor şi onoarea sa, şi a-i apăra sfînta ei cauză întocma cum îşi apără tot omul cu caracter familia şi viaţa sa. Aşa, suflet bun şi şi generos, d-voastră avurăţi curagiul a deschide braţele ospitaliere, a chema supt al dv. apărămînt pe familia acelui român maltratat, căruia alţii, în alte părţi, abia cuteza a-i da bună zioa, pentru ca să nu cadă în prepus că şi ei ar fi fost vreodată români curaţi, patrioţi buni, oameni liberi.

Iată, dar, doamna mea, că binele şi mîngîierea provenită mie şi familiei mele de la d-voastră este atît de mare şi profund pătrunzătoare în inima mea şi a familiei, cît orice cuvinte de mulţămită aş pronunţia, cu aceleaşi simţemintele-mi atît mai puţin aş fi în stare a mi le explica, cu cît că eu, primit în sînul prea nobilei d-voastră familii, sînt, cum am zis, copleşit cu o mulţime de bunătăţi, încît nu este minut în care simţul de mulţămită să nu se deştepte în pieptul meu.

Deci, doamna mea, vă rog ca să mine [sic] [2] şi în numele soţiei mele îndătorirea de a vă rămînea fierbinţi mulţămitori pe toată viaţa şi a vă ora, totodată, în soţietatea scumpului dv. consorte, cele mai frumoase şi mai îndelungi plăceri ale vieţei.

328 Am onoare a rămînea şi a mă subscrie, al d-voastră ş.c.l. [3]/

(B.A.R., ms. rom. 995, f. 327 v—328r)

1 Eliza Sturdza, soră a fraţilor Hurmuzăcheşti, soţia marelui logofăt din Moldova Gheorghe Sturdza. Scrisoarea datează din perioada cînd Bariţ a fost eliberat la intervenţia puternicei familii Hurmuzachi, dintr-o detenţiune din eroare, pe care o ispăşea la Cernăuţi. Vezi Virgil Şotropa, *Maltratarea lui Gh. Bariţ în Cernăuţi în 1849*, în *Arhiva someşană*, 1940, nr. 27, p. 181—185. Despre Hurmuzăcheşti: George Bariţ, *Familia Hurmuzache*, în *Transilvania*, XI, 1878, p. 25—28, 37—40; Idem, *Observări şi rectificări la notiţele publicate despre ilustra familie Hurmuzache*, *Ibid.*, p. 61; Nicolae Bănescu, *Corespondenţa familiei Hurmuzaki cu Gheorghe Bariţ*, Vălenii de Munte, 1911; Nicolae Iorga, *Un reprezentant al elenismului în Moldova subst vechiul regim: Constantin Evnomie. Cu note asupra familiei Hurmuzachi*, Bucureşti, 1917; Teodor Bălan, *Moşia Cernanca şi familia Hurmuzachi*, Cernăuţi, 1925; Dimitrie Gherasim, *Familia Hurmuzachi şi Bucovina*, în *Însemnări ieşene*, V, 1940, vol. XVI, p. 85—93.

2 Scrisoarea este o ciornă aflată printre epistolele primite de Bariţ de la Hurmuzăcheşti (vezi Nicolae Bălcescu, *Op. cit.*, p. 130—132). În acest loc se pare că este un mare *lapsus calami*, care face lecţiunea ilizibilă. Propunem următoarea întregire: „ca să [binevoiţi a primi de la] mine".

3 Cu adnotarea lui Bariţ pe p. 327v: „Doamnei Elisa Ge. Sturdza, la Dulceşti". O altă adnotare pe fila 328r: „Doamnei Elisa Ge. Sturdza, născută Hurmuzache, la Dulceşti în Moldova, lîngă Roman. Fiind prins de ruşi, auzind d[um]n[ea]ei, mi-a chiemat familia la sine (dară n-a putut merge). Mi-a trimis şi 100 florini".

XIV

CĂTRE DIMITRIE RALET [1]

(1849)

67

[Începutul lui octombrie 1849]

Domnul meu !

Mărturisesc cu toată căinţa că am întîrziat. Pentru o generozitate cum este cea ce aţi arătat dv. către mine, ca necunoscut, trebuia să-mi adresez a mea fierbinte mulţămită îndată în minutul ce am primit

binefacerea. Dacă totuşi am căuta vreo escuză, aceeaşi se află în dorinţa şi planul ce avusem, de a vă cerceta şi a vă mulţămi în person, plan pe care împrejurările din zi în zi mi-l amînară, apoi nicidecum nu mă suferiră a-l realiza ...

Aşa, domnul meu, d-voastră avurăţi curagiul, ca prea puţini alţii, nu numai a întinde mînă de ajutoriu unui scăpat din focul şi sabia rezbelului civil, iar apoi căzu în prinsoare străină, maltratat ca cei mai răi din muritori, *cu cuvînt că prea cu necumpăt aş fi apărat interesele naţiei mele, în curs de 11 ani* [2], ci totodată provocarăţi şi pe alţii la binefacere patriotică, în minute cînd eu eram dedat a vedea
327 numai persecutări, pe toţi paşii mei./

Domnule! Nici eu, nici familia mea, care în cursul războiului civil îşi pierdu tot ce era să o scutească de lipsă pe ani înainte, nu sînt în stare a vă aduce cuvenita mulţămită pentru generozitatea dv. Aceeaşi vi-o poate compensa numai conştiinţa dv. că aţi făcut un bine.

Primeşte, domnule, asigurarea celei mai distinse consideraţii.

327v Al d-tale ... [3]/

(B.A.R., ms. rom. 995, f. 272r + v).

1 Destinatarul scrisorii este scriitorul şi patriotul moldovean Dimitrie Ralet (1816—1858). În 1849 era director în Departamentul dreptăţii din Moldova, şi în această calitate va fi intervenit pentru eliberarea lui Bariţ din închisoarea de la Cernăuţi (vezi scris. precedentă, către Eliza Sturdza, n. 1). Date despre Dimitrie Ralet: *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 721—722.

2 Scrisoarea este o ciornă, „copie iute", după cum însemnează Bariţ pe f. 272r. Pasajul subliniat are o variantă, mai puţin izbutită: „pentru apărarea de 11 ani a intereselor naţiei sale". Deşi în original Bariţ preferă *această* formulare, ştergînd-o pe cealaltă, noi am optat altfel decît autorul, căci exprimarea pe care o reproducem este net superioară „corecturii" sale.

3 La fila 272r. scrisoarea are adnotarea lui Bariţ: „Dim. Ralet, din Dulceşti, la Iaşi", după care stabilim destinatarul. La f. 272v. o însemnare mult mai importantă, unde Bariţ consemnează scrisorile pe care le-a trimis familiei Hurmuzachi, binefăcătorii săi din vara anului 1849. Este singurul loc de unde putem afla, poate nu în totalitate, numărul şi schiţa conţinutului acestor scrisori, cel puţin ale celor trimise în 1849, îndată după întoarcerea în ţară: „1849. 22 oct. n. Răspuns la scrisoarea d-lui A. Hurmuzache din 14/2 oct. 25 oct. n. Altă scrisoare şi art[icol]. A. Hurmuzache. 29 oct. Răspuns la două scrisori ale lui A. Baricz [fratele său, Alexandru; însemnarea nu-şi are rostul aici]. Detto. Altă scrisoare către A. Hurmuzache. 1 noemvr. n. Lui A. Hurmuzache, scrisoare şi art[icol] (răspuns la cea din 12/24 oct. 5 n[oiembrie]. Scrisoare cu articuli mărunţi, A. Hormuzache, apoi m[a]d[a]m Efrosina Petrino et P. Petrino, cu note de măceluri. 12 no[iembrie]. Altă scrisoare lui A. Hormuzache, *quod libet* et E[ufrosina] P[etrino]. 14. A. Tr. Laurianu, colete, jurnale, gazete. 15 nov. A. Hormuzache, răspuns la cea din 5 n[oiembrie] a sa. 19 nov. A. Hormuzache, artic[ol] din Ţara Rom[ânească]".

XV
CĂTRE PETRU PETRINO [1]

(1849)

68

[5 noiembrie 1849][2]

Domnul meu !

Zilele petrecute atît de bine și frumos cu dv. la un loc, adesea conversație și discursele d-tale cele prietinoase și confidențiale, cu care binevoiai a mă întimpina, îmi dau dreptul ca și pe viitor să caut conversația dv., dacă nu personală, care nu se mai poate, cel puțin însă prin scris.

Îmi aduc aminte că, la depărtarea mea din mijlocul dv., nu eram în stare a rosti un singur cuvînt de mulțumită pentru atîta binevoință ce ați arătat cătră mine. Încă de atunci îmi propusesem vîrtos a vă da cîte o vizită, prin mijlocul poștei. Însă eu și acum sînt cătră dv. tot acel sărac de cuvinte, care eram în minutele de rămas bun. Aceasta vine de acolo că, precum durerea superlativă este mută, așa și mulțămita unei inimi copleșită cu îndătoriri este lipsită de cuvinte. Această împregiurare, domnul meu, să vă fie pe viitoriu de învățătură, exemplu, că dv. ați trebui să fiți cu 10% mai puțin buni, mai puțin generoși, pentru ca cineva să fie în stare a-și descoperi recunoștința după cuviință.

Mă rog, domnul meu, dă-mi voie să alătur aici unele note cătră prea cara d-tale cocoană și soție [3], cu care va binevoi a dispune după cum o rugai, sau pre cum va afla cu cale.

Știri interesante care ar fi pe aici s-au împărtășit la d-nii cumnații
273 d-tale. Vreun bine nu avem, cu toate acestea nici de desperat nu este./

Adesea-mi suvenire de atîtea oare bine petrecute între prea iubiții d-tale prunci, mă fac să cuget neapărat și la . . . [4]
273v Din atîtea impresii frumoase și suvenire . . . [4]/

(B.A.R., ms. rom. 995, f. 273r + v.)

1 Petru Petrino era soțul Eufrosinei, una dintre surorile Hurmuzăcheștilor (sora Elizei Sturdza, către care vezi scrisoarea lui Barit, supra).

2 Datată în funcție de însemnarea de la sfîrșitul scrisorii către Dimitrie Ralet (aci supra, n. 3).

3 A trimis note și partituri muzicale ale unor compoziții patriotice, pe care românii din Cernăuți le-au interpretat pe scenă (vezi Nicolae Bănescu, *Corespondența familiei Hurmuzaki cu Gheorghe Bariț*, p. 36—38, 46—48).

4 Scrisoarea este o ciornă. În locurile notate, Bariţ nu-şi termină ideea. Scrisoarea este adnotată, la f. 273 r.: „Petru Petrino, Cernăuţi", notă din care deducem numele destinatarului.

XVI

CĂTRE DELEGAŢIA ROMÂNĂ DE LA VIENA [1]

(1850)

69

[8 februarie, stil nou, 1850][2]

Fraţilor !

Aveţi gazetele Sibiiului? Vă rog ca lîngă diatriba din nr. 25 *(Bote)* pă care o comentez şi eu [3], să mai adaogeţi un ce pozitiv, peste care dederăm noi în zilele acestea, cum că adică ministeriul, amăgit prin necontenitele pîre şi prin raporturile ieşite de la A[lba] Carolina, demăndase însuşi ca gubernătoriul să prindă neapărat pe toţi prefecţii şi tribunii şi să-i tragă la răspundere pentru toate faptele lor. Acesta însă nu voi, ci informă pe Minist[eriu] că deocamdată n-ar fi cu sfat a întreprinde aşa ceva. Comentariul faceţi-l dv.

Beldèştii de la Bodila scoaseră aici la Braşov o comisiune cercetătoare asupra celor cari în toamna a. tr. „deprădaseră" moşiile. Săcelanii merg la acea comisiune şi se supun ei ca şi oile lor la belitori. Doi preoţi mă întrebaseră. Le-am zis ca să protesteze cu tot adinsul. C. Săcăreanu [4], care la cauza aceasta e interesat pînă după urechi, se duse în zilele tr[ecute] la Sibii, fără a ne consulta cu toţii că ce este de făcut. Nimini nu protestează.

Corespondenţa din *Wanderer*, trecută şi în *Satellit* nr. 13 scăndăli foarte mult pe ai noştri [5]. Eu n-am cînd să o sfărîm, chiar nemţeşte. Unele ca acelea să le nimiciţi dv., dacă nu în alte gazete nemţ[eşti], atunci măcar în *Bucovina* [6].

Asemenea scăndălîră şi blăstămăţiile englezului, care din *Times* se retipăriră şi în *Allg[emeine] Z[ei]t[un]g* (3 febr.) [7] Presa èste astăzi o potestate de stat. Presa nemţ[ească] ne otrăveşte viaţa noastră politică. Dacă m-am învoit undeva la mijloace drastice, apoi aceasta este cîmpul întrebuirei acelora.

Axenţiu (capriţiosul Axenţiu) este înferat cu Aiudul. Ce mai răspuns amar şi sfărmătoriu s-ar putea da ! Unul din dv., sau doi, sau mai

mulţi ar trebui să se ocupe numai cu refrîngerea şi nimicirea atacurilor străine, din cîte ies în jurnale. Eu, din parte-mi, în foile noastre române nu poci face şi scrie mai mult, mai tare decît ceea ce vedeţi, fără pericul de a fi oprit cu totul, precum v-am avizat şi mai de aproape astăzi săptămîna (30 ian. v.). Numai luaţi sama, scrieţi oarecum aşa, ca nemţii să nu socoată că, bătînd egoismul oaspeţilor, îi batem chiar pe ei. Arătaţi *Humoristului* satirele lui *Bote* vomite asupră-i în nr. 25 etc. [8] Folosiţi-vă de ocaziune, înlesniţi-l cu feliuri de acturi bune, sănătoase. Cuminecaţi-i schiţa din bătăile muntene, care sînt pentru un jurnal ca *Umoristul*, însă ca istorie, iar nu ca *Erzählung* [9].

Veţi fi înţeles că raporturile cerute de către gubernătoriul de la ofiţerii cari fuseseră pe lîngă *Landsturm* [10], sau îl comăndaseră, ***mai toate*** au ieşit ***în favoarea*** noastră. Aceasta trebuiam să ţi-o spui mai în sus, dar dv. reduceţi-o la locul ei.

Maiorul Teutsch de la Bat[alionul] 23 de vînători încă făcu un raport foarte bun din călătoria sa de la A[lba] Carolina [11] pînă la M[aroş] Oşorhei [12], despre starea şi simţemintele poporului nostru, iar pe nobilii maghiari îi apăsă în sensul coresp[ondenţei] mele de la Turda [13].

Fratele nostru I. Bran începu a-şi da tare în capete cu magistratul de aici. Alaltăieri, sîmbătă, (6 febr. n.) îmi spuse un senator că ţinură şedinţă asupra lui, „pentru că el, Bran, cu ales în puterea sa biurgermaisteri în satele Branului, apoi au iritat pe români ca să nu plătească dajdea împărătească". Auzi, ai dracului ce sînt! Am vorbit cu oamenii din acele sate. Ei sînt prea bucuroşi a plăti toată dajdea odată, cu toate restanţiile, pe care nu le ceruse nimini de la ei cît au curs războiul. Mi se pare încă că saşii ar voi a stoarce de la români adaosul, ştiţi, despre care vorbisem eu în *Gazetă* şi asupra căruia dederăm plînsoare, pe care o veţi fi primit.

Săcelenii încă vă vor trimite, preste puţin, un *memorial* în vechea lor cauză oierească, pe care d. Popasu trebuie să o cunoască bine, ca şi mine. De, ajutaţi-le, *ca să vă ajute şi ei!*

Apropos! D[omnul] Petric [14] tot aşteaptă ca fratele său Popasu să-i dispuie unde are să-i numere partea venitului său, care pînă aci se străcurase cam pintre degete.

Spuneţi fraţilor Iancu et Balint că ţara toată e îngrijată cum că dînşii nu se vor mai putea întoarce în patria lor, căci nu vor fi suferiţi. Vedeţi, faceţi-i cunoscuţi cu o manieră ca să nu intre nici un feli de prepus la nimini. Să joace o rolă de *bărbaţi*, după cum poporul şi lumea din afară îşi formă idealul său despre dînşii.

Fratele Aron [15] să fie prea încredinţat că eu controlez prea de aproape pe acel bărbat pe care dînsul mi-l dede în grijă. Pe mine anevoie mă va înşela. Cînd va crede că mă are, atunci mă va scăpa, dacă va merita. I-am şi scris, arătîndu-i cauza noastră din o parte prea periculoasă.

Întru altele, să ştiţi, fraţilor, că poporul pune în dv. cea mai tare speranţă, măcar că iarăşi, de altă parte, s-au întins prepus greu, că sînteţi prea rău văzuţi acolo la Curte, ba cum că dacă n-ar fi mai mers şi unele informăciuni domolitoare de la gubernătoriul, abia v-ar şi mai primi. Aşa se simţi prin Sibii.

Amploiații de români se înmulțesc. Ei sînt însă controlați și spionați înfricoșat. Nu face nimic, numai purtarea lor să fie bună.

Am prins o speranță că vă voi mai face puține parale. Deci, dacă n-ai depus abon[amentul] la Gerold [16], nici să-i depui, pînă la altă scrisoare a mea, numai să-mi trimiți contă pentru Gött, după cum ț-am scris. Zi lui Niță [17] că Alesandrina [18] se *bolnăvi* de multe supărări. Acum iar e mai bine, se simte prea nenorocită că nu poate merge la tată-său. Dar unde este d-lui?

G. Bariț.

Ce este cu *Centralbureau* [19] pentru colonizăciune? Mă rog prea mult, informați-mă, arătați-mi ce credeți dv. despre el, ca să mă știu întocmi și eu.

Bologa se însură (cununat de d. Glanz cu fata lui Tigler), Axențiu se însură, Vasiliu Maior se însură. D[omnul] Țipar merge la dv.

(B.A.R., Fond coresp., inv. nr. 24.152)

1 Delegația română de la Viena activa în capitala Imperiului încă din vremea revoluției, după restabilirea liniștii constituindu-se într-o veritabilă ambasadă națională. Scopul acțiunii ei era smulgerea unor drepturi pe seama românilor transilvăneni, din partea Curții. Cu toată energia, competența și coeziunea delegației, scopul a eșuat. Dintre membrii mai marcanți ai delegației amintim, ca activînd în răstimpuri diferite pe Avram Iancu, August Treboniu Laurian, Simion Bărnuțiu, Ioan Maiorescu, Aron Florian și Timotei Cipariu. Ei au fost *izgoniți* din Viena la inceputul anului 1851, ca primejdioși pentru siguranța țării. Vezi Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, București, 1965. p. 238—273; *G.B.C.*, I, p. 158—182; III, p. 155, n. 6.

2 Datarea după o precizare din scrisoare: „Alaltăieri (6 febr. n.) imi spuse un senator..." Datarea propusă în *Convorbiri literare*, XXXIII, 1899, nr. 3, p. 199—202 este greșită.

3 Corect: nr. 24. În acest număr (LXV, 1850, p. 115—116), *Siebenbürger Bote* publicase un articol dușmănos împotriva românilor. Comentat, într-adevăr, de Bariț în *Gazeta Transilvaniei*, XIII, 1850, nr. 10, p. 38, în articolul *Despre Țara săsească.*

4 Constantin Secăreanu, tînăr avocat din Brașov, despre care vezi *G.B.C.*, I, p. 103, n. 5.

5 Articolul: *Zur Charakteristik der Zeitungsfehde in Siebenbürgen. (Aus dem „Wanderer")*, din *Satellit*, XII, 1850, nr. 13, p. 50—51.

6 *Bucovina*, ziarul Hurmuzăcheștilor de la Cernăuți, nu va mai apuca să combată această nouă calomnie săsească: va fi suprimat curînd după *Gazeta Transilvaniei.*

7 N-am găsit în bibliotecile noastre numărul respectiv din *Allgemeine Zeitung*

8 Vezi nota 3. Articolul din *Siebenbürger Bote* (corect: din nr. 24) ia în deriziune revista *Hummorist* de la Viena, pentru niște aprecieri pozitive la adresa românilor.

9 „Povestire".

10 „Garda națională."

11 Alba-Iulia.

12 Tîrgu-Mureș.

13 Un scurt articol din *Gazeta Transilvaniei* nr. 10.

14 Ioan Petric, protopop din Brașov, despre care vezi *G.B.C.*, II, p. 111–112, n. 2.

15 Aron Florian, care se afla la Viena, ca delegat.

16 Tipografia vieneză „Gerold și fiul", la care apelau cu predilecție românii după 1848. Acolo s-a tipărit celebra lucrare a lui Alexandru Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară* (I–II, Viena, 1851–1852).

17 Ioan Maiorescu.

18 Alexandrina Magheru.

19 „Biroul central".

XVII

CĂTRE AUGUST TREBONIU LAURIAN [1]

(1850)

70

Brașov, 25/13 febr. [1850

Frate Laurianu!

Alaltăieri sosi C. Popasu, aducîndu-mi și scrisoarea d-tale din 6 febr. n. Eu, într-aceea, îți răspunsesem la cele vechi, mai împărtășindu-ți multe de pe aici. Destul!

În minutele acestea ne sosi poruncă prin care *Gazeta* și *Foaia* sînt oprite [2]. Se încercă totodată a se secvestra tipografia. Iată, mă chemă tipograful ca să-mi spuie că pricina oprelei o voi afla numai după ameazi, cînd mă vor cita. Eu totuși nu întîrziu, ci încă cu poșta de astăzi vă înștiințez, pentru că poate mîne nu voi fi în stare a vă scrie, dacă cumva mă vor și aresta.

Eu îmi sfarm capul ca să gîcesc din ce pricină au putut să urmeze această opreală pe drum legal, și nu poci afla. Știu numai ceea ce ț-am fost scris, că Schelker [3], căpitanul cetății, cînd mă chemă la sine, nu putu să-mi dea altă pricină de nemulțumire decît numai că pentru ce să retipăresc petițiunile și memorialele deputăciunei noastre, și să încetez îndată.

Pentru cauza cu orăștienii [4] încă nu m-ar putea opri, mai vîrtos cînd am și atestate amînă că vreo trei amploiați de acolo pitiră lemne.

Timpul trece, poșta e să pornească.

Eu vă rog ca dv. să mijlociți la ministeriu: 1) ca guberniul de aici să arate *anumit* articulii pentru carii el opri Gazeta [5]; 2) să spuie de

cîte ori m-au dojenit și nu l-am ascultat; 3) dacă în Croația și pe airea domnesc legile presei, pentru ce nu și la noi, pentru ce nu sînt judecat după aceleași?

Iată, fraților, ce folosește toată întețirea dv. ca să scriu și să public așa și așa, dacă nu-mi veți răzbuna jărtfirea mea, cum și modestia cu carea mă port eu, pe lîngă alte jurnale.

Deci, dacă socotiți că e de trebuință ca să mai apuc eu condeiul a mînă, ca să mai scriem pentru poporul nostru, vă rog lucrați cu toată energia ca să scăpăm odată de tratare ca aceasta. Eu, din parte-mi, să știți că poate nu voi fi în stare a face nici un paș spre acest scop, prin urmare totul rămîne asupra d-voastră.

Al d-tale frate,

George.

Tipografie curînd! Nu mai tăndălim!

Aici lucrează o comisiune înfricoșată în favoarea Béldeștilor de la Bodila și în contra prefecturei și a comitetului, cu scop ca membrii acestora să plătească la toată familia Béldi peste 60 mii f. arg. Toți săcelenii și preoții sînt trași la răsp[uns] și jurăm[înt].

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.146)

1 Despre corespondența lui Laurian cu Bariț vezi capitol aparte în *G.B.C.*, I, p. 89—201.

2 Prin decretul prezidial al guvernatorului Wolgemuth nr. 131 din 9 martie 1850, foile lui Bariț sînt suspendate (vezi supra, scrisorile către Ioan Maiorescu, nr. 2, n. 7). Se pare că oprirea efectivă a precedat însă decretul.

3 Căpitanul Brașovului, către care va veni și ordinul gubernial de suspendare a publicațiilor românești.

4 Despre scandalul cu funcționarii-hoți de la Orăștie vezi supra, scrisorile către Ioan Maiorescu, nr. 21, n. 13.

5 Va afla curînd acești „articuli" (vezi scrisorile către Ioan Maiorescu, VII/19, incl. n 5.).

71

Brașov, 4 mart. [1]850

Frate!

Ț-am scris luni în 13/25 și joi în 16/28 febr.,[1], aceasta din urmă *recom[andat]*, la cvartirul unde-mi arăți că șezi. Astăzi iar mă simț îndătorat a vă mai aviza despre cauza și istoria *Gazetei*.

Protocolul mi l-am încheiat abia vineri seara, că-mi ieși lung, din pricină că mi-au vărsat mult năcaz într-însul. Programa a doua, îndată ce voi încheia această scrisoare a voastră. Aceasta, la cîteva punturi, încă e categorică, nu cred să mi-o primească. I-am zis într-însa că pri-

mesc Const[ituția] octr[oată] ci aş fi dorit ca, precum s-au numit în aceeaşi alte naționalități, să se fie *numit* şi cea română, că, într-aceea, mă țin strîns de §.

La § 74 zic că noi *(Gazeta)* pretindem ca, dacă altei năciuni se taie *(ausgeschneiden)* teritoriu de Const[ituție], să ni se taie neapărat şi nouă, şi încă după unul şi acelaşi principiu, iar altfeli nici altui popor să nu se dea. *Entweder alle, oder keine !*[2]

La limbă, pretind ca amploiații să manipuleze cu poporul nostru numai româneşte etc., etc., etc. Nu cred că mi-o primească. Sau, că mi-o vor modifica.

Mai ascultă: în zilele acestea vorbii cu doi oameni de ai noştri, anume unul din cei mai deştepți cari, venind de la Bucur[eşti], mă asigură cum că Lüders ar fi scris la Sibii ca *Gazeta* mea să fie sugrumată ori şi cu ce preț, pentru că, în această hriză europeană, citind românii de dincolo faptele naționale şi bravurele transilvanilor, iau exemplu foarte periculos pentru cel mai de aproape viitoriu[3] N.B.: în toată Țara Rom[ânească] nu intră decît 6 ex., iar în Moldova 2. Însă au ajuns treaba la atîta cît chiar țăranii cărăuşi din vecinătate ştiu să întrebe: „Oare, cocoane, domnule, ce mai spun gazetele alea?"

Deci se vede că Sibiiul e ascultătoriu.

Mai am o ştire *prea* sigură, dată Sibii, că s-ar pîndi cu mare agerime ca pînă în cît cochetează malcontanții de dincolo cu cei de dincoace. Toți sîntem puşi supt cea mai strînsă pază. Căpitănatul de aici ne opri ca fără bilet de la el să nu ne mai petrecem serile pe la casăle noastre, de am fi încă pe atît de puțini. De la Casina noastră se cer statute. Pe cafegiul şi markerul îl arestară în săpt[ămîna] tr[ecută], pentru că n-au dat cafea şi *bere* (care nici se vinde) la un jandarm care intrase acolo.

Asta încă văd bine, că între săcui domneşte un *murmur* general prea amenințătoriu. Crede-mă că aceia nici pe 1/10 sînt dezarmați. O ştiu.

Dr. Pavel[4] este la noi. Îți citi scrisoarea ta şi se interesă prea mult de dînsa. D-lui şi frații Murăşanii, cu carii cu toții fuserăm la ospățul fetei lui Barbu Cepescu (Moşoiu), te şi vă sărută frățeşte pe toți. Lui Pavel încă îi plac lucrurile cum s-au tocmit.

Senatorii sasi (unii) strigă pe la Pomul Verde şi gura lumei asupra strămutărilor de amploiați. Pentru ce nu urmăriți cu luare-aminte cearta teritorială dintre *Volcsa — Satellit?* Dezbinarea e din dietă.

Să faceți protestul cît mai curînd. Pavel vă roagă să vă fie milă de episcopul Ioan[5], să dezbrăcați toată răzbunarea, dacă sînteți filosofi. Dînsul are de gînd să propuie sinodului gr. n.u. o intercesiune pentru nenorocitul. Un protopop, asemenea.

Mult mă supără o ştire de la Linz, trecută în *Lloyd*, din care aflai că, pe semne, în privința tipografiilor domneşte un feli de țărmurire țehală. Căci, adică, unul care era să mai deschidă acolo şi a patra tipografie, trebui să adevereze cum că cele trei nu mai sînt în stare de a în-

destula toate trebuinţele, şi anume că n-au cînd să tipărească cutare gazetă. Te rog scrie-mi în ce stă treaba aceasta, ca să mă ştiu întocmi. Adică să nu fie concurinţa liberă? Ar fi lucrul naibei! Atunci să ştii că vom avea lupte mari. Nu ne vor lăsa ca să lucrăm cu tipografia. Află, cercetează! Iar dacă vei vedea că merge, fă numaidecît la competentile ministru o rugăminte în numele *cui vei vrea*, C. Popasu sau I. Popasu, pentru o tipografie. Pe numele meu să nu faci, că nu vei cîştiga; sînt cu păr de lup. Însă tipografia va fi *a mea*, eu voi plăti-o, adică ştii tu cu ce bani. Fără tipografie sîntem morţi.

Ascultă! Eu am imputat gubernatorului, în *protocol*, pentru ce nu s-au plătit lefile membrilor Comitetului, cîte 100 f. arg. pe lună. Dar de ce dracu nu şi le cer chiar dînşii? De ce? Pentru ca duşmanii să aibă prilej a ne striga că am prădat destul, sau dacă sîntem săraci, că „iată proletarii" etc., etc.

D-n. Bărnuţ să mai lase din secătura de stoicism, să nu-l ducă pînă la diogenism, că nu merge. Subscrie, căci sînt acolo, în numele tuturor, Bărnuţ, Laur[ian] şi Aron, Ţipar. Acum e timpul. Vedeţi prea bine că şi altor oficiali acum li se plătesc lefile, la 1 şi 1 1/2 an. Cereţi, că din contrib[uţia] poporului vostru cereţi, iar nu din graţie. Lucruri mari nu se pot scoate la cale cu bani de pele.

Te rog spune domnului Ţipar că m-a îndătorat prea mult cu scrisoarea din Cernăuţi (11/23 febr.) [6], iar adaosul îl voi folosi neapărat, dacă voi mai avea noroc să public *Gazeta* [7]. Îmi pare bine că d-sa încă află pe familia Hurmuzache precum o ştiam eu, însă mă supără că nu are ocaziune de a o vedea toată la un loc, apoi să fie judecat.

Frate Laurianu! Ştii că e bajocură neauzită cu cărţile d-tale. După atîta trăgănare, apoi acum veni de la Tezaurariat nebuna poruncă ca toate *teancurile* (nu pachete, *teancuri*) ca de 2 măji şi preste, să le trimiţă vama la Sibii ca el, Tezaur[ariatul] să le vază, ca şi cum vameşii de aici ar trebui să fie prea porci de cîne să nu arate în adevăr cărţile care se află în *Magazin*, ci cu totul altele. *Adică, cenzură.* D-ta mă tot înteţeşti să-ţi trimiţ exemp[lare] întregi din *Magazin*. Cum să-ţi trimit, de supt încuitoarea cenzurei lui Metternich?

Te rog o dată pentru totdeauna, fă ce vei face şi spargeţi cenzura sau, de nu, Gubernul să nu ne amăgească, şi să spuie curat că, pentru productele lit[erare] române, *vrea cenzură*, ca să ne ştim ţinea de una.

Datoria de stat a Ţărei Rom[âneşti] ajunse pînă în dec. a tr. la 18 milioane.

Sudeţii austriani în ambele principate sînt de cea mai mare bajocură. După o scrisoare de la Iaşi, 3/15 febr. Aisenbach trînti o notă *desperată* în priv[inţa] aceasta, însă fără nici un folos.

Al tău,

G. Bariţ.

Bălăşcu se aşteaptă de la Bucureşti la Sibiu cu Ordin[ul] Stanislau pentru Iancu, Balint, Axenţiu, iar pentru alţii cu medalii de la 35 # în jos. Acestea stătură la Li[u]d[ers] [8].

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.148).

1 Scrisoarea din 13/25 februarie este cea precedentă. O scrisoare a lui Bariţ către Laurian din 16/28 februarie 1850 nu se cunoaşte.

2 „Ori toţi, ori niciunul!"

3 Vezi şi *G.B.C.*, II, p. 367—368, n. 2.

4 Pavel Vasici.

5 Episcopul Ioan Lemeni fusese destituit în mod abuziv din demnitatea episcopală, printr-un decret al generalului Anton Puchner, pentru „atitudine promaghiară" în timpul revoluţiei (vezi *G.B.C.*, III, p. 142—146, n. 3; cf. şi George Bariţ, *Părţi alese din istoria Transilvaniei pre două sute de ani în urmă*, II, Sibiu, 1891, p. 376—378, 663—664).

6 Vezi-o în *G.B.C.*, IV, p. 308—309.

7 N-a avut noroc şi nu s-a publicat! „Adaosul" este un jurnal de călătorie a lui Cipariu in Bucovina. Se păstrează în manuscris la B.A.R., ms. rom. 994, f. 210 r+v.

8 Despre decoraţiile ruseşti primite de revoluţionarii români din Transilvania vezi *G.B.C.*, VI, p. 174, n. 6. Vezi şi *Convorbiri literare*, XXXIII, 1899, nr. 6, p. 556—560. Bălăşcu este Nicolae Nifon Bălăşescu despre care vezi *G.B.C.*, VI, p. 70—188.

XVIII

CĂTRE CONDUCEREA GREMIULUI NEGUSTORESC DIN BRAŞOV[1]

(1853)

72

Braşov, 1853, iunie 19

Domnilor directori şi bătrîni ai Gremiului mercantil levantin la Braşov

Din alăturata socoteală a lui Mih[ail] Fluştureanu[1] sub A. veţi binevoi a cunoaşte starea lăzei gremiale pe 3 semestruri din a. 1852, cum şi restănţiile ei din plicurile de cvientănţii B.C.D. Din socoteala subscrisului sub ·|· cu plicul de sub E. şi cu toate citatele cvietănţii (pe care le lăsai în canţelarie) veţi cunoaşte că, ne mai fiind cu ce să se poarte cheltuielile canţelariei gremiale, d-n. Mih[ail] Fluştureanu, în loc de bani, îmi transpuse socoteala şi o sumă în cvietănţii, din care s-au cules abia o sumă de c.f. 246, cînd spezele şi lefile pînă la apr[ilie] 30 a.c., zioa din care eu nu mai poci păzi şi lucra în canţelarie, s-au urcat la

f. 431 cr. 28 (cuprinzîndu-se în acea sumă și 27 cvientății neplătite în sumă de 70 fl. con.)

Din această socoteală se vede curat că subscrisul am să mai primesc de la on[oratul] gremiu c.f. 185 cr. 28. Dar fiindcă subscrisul simț o grea trebuință de a-mi priimi răsplata ostănelelor mele, rog pe on[orata] direcțiune și pe bătrînii gremiului ca să binevoiască a-mi mijloci priimirea acestui rest de salariu, de s-ar putea încă în cursul acestei luni iuniu[3].

Cu deosebită stimă rămîi al on[oratei] direcțiuni gata spre slujire,

G. Bariț[4].

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond Blaj, colecția George Bariț, nr. 384)

1 Breasla sau gremiul negustoresc din Brașov s-a înființat în 1827, sub numele de Soțietet cuviincios de negutătorie, devenit în 1836 Soțietet negutătoresc al românilor, iar după revoluție Gremiul cetățenesc levantin din Brașov. Cunoscut în general sub numele de Gremiul negustoresc din Brașov, el era alcătuit din negustori români, aromâni, greci și bulgari și își întindea aria de activitate între Viena și Constantinopol. Date despre breasla brașoveană, în *Casina română. Brașov 1835—1935*, Brașov, 1935; Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971, p. 399.

2 Negustor brașovean cu rol în conducerea gremiului.

3 După propria sa mărturisire (*Amintiri din viața mea căsătorită*, în *Studii literare*, I, 1924, p. 190—200), Bariț a condus cancelaria gremiului din 1 septembrie 1850 pînă la 1 mai 1853.

4 Scrisoarea este un concept. El poartă adnotarea tîrzie: „1853. Afacerea cu Gremiul comercial din Brașov, carele nu avea de unde să-mi numere honorariul de secretariu, 500 fl. m. conv. pe an".

XIX

CĂTRE IACOB MUREȘANU[1]

(1858)

73

15/31 ian. 1858

Frate !

Se vede că d-ta astăzi, în îmbulzeala ocupațiunilor, te-ai greșit și mi-ai dat o sumă de bani neasemănat mai mare decît mi se cuvine și decît ai putea fi în stare de a da, chiar între conjuncturi mai bune decît

cele prezinte, ale *Gazetei*. Eu nu pricep cum de d-ta încă tot nu mă cunoşti, ci se pare că eşti de o idea fixă, ca şi cum eu, dacă lucru ori nu lucru la *Gazetă*, aş face-o din interes material, iară nu constrîns, aşa ori aşa, tot numai de împregiurări, de imposibilitatea fizică, morală, de lipsa totală a timpului.

Deci iată, îţi remit acei 300 f.c.m. pe cari se vede că mi i-ai dat în loc de 150 f.c.m. Scoate din ei ce mi se cuvine, *id est* 150 f.c.m., scoate-ţi dătoria de 10 f.c.m. daţi soţiei mele, iară restul îl primesc [2].

Porro: te întreb că ce m[anu]s[cri]pt chronic să mai lucru.

Noapte bună!

G. Bariţ.

(B.A.R., ms. rom. 972, f. 282 r)

1 Iacob Mureşanu era, din septembrie 1850, redactorul *Gazetei Transilvaniei*, în care calitate l-a înlocuit pe dizgraţiatul Bariţ (vezi supra, scrisorile către Ioan Maiorescu şi August Treboniu Laurian). Despre Iacob Mureşanu vezi *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 597—598.

2 Anii 1858—1859 au fost cei mai strîmtoraţi material din întreaga viaţă a lui Bariţ. Iacob Mureşanu a vrut să facă un act de caritate, pe care însă Bariţ nu-l acceptă. Vezi şi Ioan Chindriş, *Etica lui George Bariţ*, în *Făclia*, XXVII, 1971, nr. 7672, în *Supliment duminical*, p. II şi vol. *Chipuri din hronicul neamului*, Bucureşti, 1977, p. p. 119—120.

XX

CĂTRE MINISTERUL CULTELOR ŞI AL ÎNVĂŢĂMÎNTULUI PUBLIC DIN MOLDOVA

(1859)

74

Iaşi, 1859, mart. 21

Înalt Ministeriu bisericesc şi de învăţămînt public!

Aflînd subscrisul cum că În[altul] Ministeriu bisericesc şi de învăţămînt, determinat a întrebuinţa, în această epohă de renaştere a patriei, facultăţile mai multor români de litere, ar fi aplecat a-mi concrede şi

mie postul de inspector al școalelor din Moldova, eu, îndemnat de dorința de a folosi națiunii mele, pe cît puterile mă iartă încă, și în această frumoasă patrie, m-am determinat a primi cu mulțămită o vocațiune atît de onorifică [1].

Într-aceea, fiindcă eu în vechea mea patrie, Transilvania, atît ca tată de familie cît și ca părtaș și totodată director al unei întreprinderi mai mari industriale [2] am neapărată trebuință de un răstimp oareșcare, spre a-mi pune trebile în ordine și spre a mă desface cu onoare de angajămîntul luat de mai nainte asupră-mi, mă rog cu tot respectul că În[altul] Ministeriu să binevoiască a-mi acorda, spre scopul sus arătat, un termin pînă la 15 mai a.c. după călind[arul] iul[ian], pe cînd să mă aflu la postul mie destinat.

Mai departe, plecata mea rugăminte se cuprinde în următoarele: fiindcă sus-atinsa denumire pentru mine fu cam neașteptată, de aceea eu nu poci avea la mînă, în aceste momente, nici testimoniile mele de două facultăți ce am făcut în tinerețele mele [3], nici cele de conduită, nici de aplicare, în curs de 23 ani în patria mea veche, pe care însă nu voi lipsi a le produce toate, cu altă ocaziune. Astă dată îmi iau numai voie a observa cum că în curs de 10 ani am fost profesor, iară mai tîrziu și efor al școalelor din Brașov, care constă din 4 clase normale și 4 gimnaziale; b) fiindcă eu, în favoarea nouăi denumiri am lăsa[t] un alt angajament sigur și, ca familist, prin strămutare m-aș expune la multe greutăți, de aceea rog pe În[altul] Ministeriu ca să binevoiască a-mi încuviința denumirea definitivă, încît fără vină dovedită întru răspicatul înțeles al legilor să nu mi se dea dimisiunea, sau dacă cumva totuși s-ar întîmpla una ca aceasta, în asemenea caz În[altul] Gubern al țerei va binevoi a decreta despăgubirea mea prin numărarea întregei mele plăți anuale pe un an înainte, întocma precum aceasta se întîmplă și în țerile austriace și pe airea; c) fiind strămutarea mea de la Brașov împreunată cu speze considerabile, mă rog a mi se acorda o sumă spre coperirea spezelor de drum, totodată, d) la caz de denumire formală, a mi se încunoștința în coprinsul respectivului decret, sau prin altă hîrtie oficială, beneficiul împreunat cu postul de inspector general [4], precum și că la ce zile ale anului se primesc acele beneficii, regulat.

Între altele, din partea mea mă îndătorez în fața În[altului] Gubern și în cugetul meu, cum că mă voi sili din toate puterile a corăspunde chemării concrezute mie, și a mă supune la toate legile și ordinăciunile atingătoare de sfera lucrării mele, cu toată fidelitatea și devotamentul.

Cu profund respect, al Înaltului Ministeriu serv prea plecat,

Georgie Barit,

director al c.r. priv. Fabricei mehanice de hîrtie de la Zernești, în Transilvania.

(B.A.R., Fond coresp., inv. nr. 121.108 , anexă)

1 Chemarea lui George Bariţ la Iaşi, ca inspector general al şcolilor Moldovei, face parte din rîndul reformelor iniţiate îndată după Unirea de la 1859. Bariţ urma să ia locul lui Laurian, care fusese demis din acest post. Vezi Iosif Pervain şi Ioan Chindriş, *Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ilarian*, I, Cluj, 1972, p. 57—80; *G.B.C.*, I, p. 186—188, n. 4; IV, p. 318, n. 7. Cf. şi Constantin Diaconovici, *George Bariţiu 12/24 mai 1812—1892. Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892*, Sibiu, 1892; Nicolae Bănescu, *Gheorghe Bariţ. Legăturile sale cu românii din celelalte părţi*, în *Convorbiri literare*, XLII, 1908, nr. 7, p. 19; Candid C. Muşlea, *Contribuţiuni la viaţa şi opera lui Gheorghe Bariţiu*, în *Gazeta Transilvaniei*, CV, 1942, nr. 1, p. 4; Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971, p. 414—416. Dar ministrul Dimitrie A. Sturdza cade curînd, împreună cu guvernul, astfel că plecarea la Iaşi a lui Bariţ nu se va mai realiza, ardeleanul manifestînd reţineri, mai apoi, şi din cauza schimbării garniturii ministeriale, dar mai ales din cauza intrigilor pe care le-a iscat vestea chemării sale la Iaşi (vezi infra, scris. 76, n. 3).

2 Al Fabricii de hîrtie din Zărneşti.

3 Puţin exagerat! În realitate, Bariţ nu avea nici o facultate. Absolvise, după 1830, cursul de filosofie al Liceului academic piarist din Cluj, apoi seminarul teologic din Blaj. Faţă de transilvănenii care ocupaseră doar cu puţini ani înainte posturi importante în învăţămîntul din Moldova: August Treboniu Laurian şi Alexandru Papiu Ilarian, sau faţă de Bărnuţiu, care încă funcţiona acolo ca profesor, Bariţ era un modest autodidact. Se bucura însă de un prestigiu enorm tocmai în rîndul moldovenilor, ca mare om de condei al naţiunii în primul rînd, apoi ca prieten al fruntaşilor partidei naţionale din Moldova, încă din deceniul al cincilea (vezi Ioan Breazu, *Un omagiu al moldovenilor pentru Gheorghe Bariţ (1843)*, în *Transilvania*, LXX, 1939, nr. 3, p. 132—134).

4 Urma să aibă leafă de 800 de galbeni pe an.

XXI

CĂTRE DIMITRIE A. STURDZA [1]

(1859—1886)

75

Iaşi, [2] 1859, 25 mart

Prea onorate domnule ministru!

După ce am fost atît de norocit ca să vă cîştig încrederea domniei voastre — eu singur nu ştiu în ce chip!, — după ce, de altă parte, în oarele din urmă, după împărtăşirile de astăzi mai meditai asupra puse-

țiunii ce ați binevoit a-mi destina mie, aflînd totodată de mai nainte cifrele salarelor sau lefilor pe care le avuseră cei din urmă doi inspectori ai școalelor, mă socotii ca nu cumva întocmirea noului budget să nască vreo dificultate neplăcută, în stare finanțială de astăzi a țerei, și totodată cifrele destinate mie să producă rivalități din o parte sau din alta, mai vîrtos cînd aici, ca oriunde în lume, pot să joace și patimi la mijloc. Totodată, determinat a arăta conaționalilor mei cum că, precum niciodată, așa nici acum interesul material nu mă domnește, îmi iau voia a reflecta ca domnia voastră, domnule ministru, să binevoiți a scădea cifra salariului de inspector la 700 #, iară cifra banilor de drum la 60 #[3].

Aflînd eu că condițiunile, modificate astfel, se vor fi primit de către autoritățile competente și, prin urmare, că un „paușal" despăgubitor pentru spesele vizitațiunilor prin țară încă s-au acordat, nu voi lipsi a urma nouei mele chemări.

Într-aceea ce se amînă nu se repune, *aufgeschossen ist nicht aufgehohen*[4].

Eu și pînă atunci nu voi lipsi a lucra la cele două proiecte, îndată ce voi ajunge acasă în pace, iară fiind gata, vi le voi nainta încoace.

Totodată mă rog, domnule ministru, ca în orișice chestiune școlastică sau echisiastică ați afla cu cale a vă folosi de puținele mele puteri, să binevoiți a dispune de acelea, a mă provoca întocma cu acea franchețǎ, ca și cum am fi petrecut toată viața împreună.

Eu iară și iară repet această rugare, pentru orice caz, adică ori voi ajunge eu la postul ce mi-ați destinat, ori nu.

Domnule ministru ! Aflați, mă rog, cu această ocaziune cum că eu cocoanei mamei domniei voastre îi sînt cu o mare și vecinică mulțămită, pe care dumneaei o a meritat demult, prin o generozitate pe care o arătase către mine nainte cu 9 1/2 ani, prin a doua mînă, în secret, și despre care eu am aflat foarte tîrziu, încît nu am putut nici măcar să-i mulțămesc ! Eram deprădat cu totul prin războiul civil și exilat din patria mea. Acel suflet generos și nobil a făcut un bine în dreapta ca să nu știe stînga[5].

Mulțămita mea se revarsă și asupra preaiubitului său fiu.

Mă rog, domnule ministru, ca să nu luați în nume de rău aceste espectorațiuni ale mele, care purced numai din o sincerita[te] călduroasă a inimei mele.

Cu aceste, am onoare a fi și a rămînea al domniei voastre cel mai devotat serv,

Georgie Barit.

(B.A.R., Fond, coresp., inv. nr. 121.108)

1 *Dimitrie A. Sturdza* (1833—1914), celebru om politic al vremii sale. Cea mai importantă scriere despre el: *Prinos lui D. A. Sturdza, la împlinirea celor șaptezeci de ani*, București, 1903. Apoi: *În memoria lui Dimitrie A. Sturdza, cu prilejul centenarului de la nașterea sa, 25 februarie 1833* [cuvîntări rostite de I. G. Duca, I. C. Brătianu,

N. N. Filodor, și I. Cantacuzino], București, 1933. La data scrisorii, Sturdza era ministru al cultelor şi instrucţiunii publice — la numai 26 de ani! — în primul minister al lui Alexandru Ioan Cuza.

2 Bariţ se afla la Iaşi „pentru discuţii" în legătură cu mutarea la Iaşi (vezi şi scris. 74 aci supra).

3 De la 800 de galbeni, cit i se fixase leafa.

4 „Ce e prea înalt nu e bine păzit." Corespondent românesc: „Ce-i prea mult nu e sănătos".

5 Vezi aci supra, scris. 74, n. 3. Dimitrie A. Sturdza era fiul Elizei Sturdza sora fraţilor Hurmuzăcheşti din Bucovina, care îl găzduiseră pe Bariţ cu atîta generozitate în pribegia din 1849. Vezi supra XIII/66, XIV/67 şi XV/68. Relaţii complete la Nicolae Bănescu, *Corespondenţa familiei Hurmuzachi cu Gheorghe Bariţ*, Vălenii de Munte, 1911.

76

Braşov, 1859, mai 4 n.

Prea onorate domnule ministru !

Am onoare a vă aşterne în ·|· o mică dizertaţiune despre alegerile episcopilor în biserica răsăriteană în general și în cea românească în special. Am scris-o cam rău, căci de cîtva timp am suferit și mai sufer de friguri, încît mîna-mi tremură scriind.

Ieri primii de la d-n. Eudoxiu Hormuzache o depeşe telegrafică cu data din Bucureşti, întru care mi se zice: *„Dass das bewusste Geschäft allseitig bestätigt werden sei"* [1] şi adaoge că să mă grăbesc.

Dacă depeşa înţelege postul de inspector, atunci primesc cu mulţămită, precum m-am angajat [2], iară dacă e vorba de vreun jurnal, aşa ceva nu mă atrage nicidecum , fie măcar şi cele mai strălucite condiţiuni împreunate cu întreprinderea [3].

Despre timpul venirii mele la postul ce mi s-a destinat — după cum presupun — astă dată nu poci zice nimic cu probabilitate. Cred însă că, pe tot cazul, întîrzierea mea nu va ţinea mai mult de o lună.

Într-aceea, umilita mea rugare ar fi ca banii de drum să mi se trimiţă prin poşta austriacă, aici la Braşov, şi aceasta din aceea cauză pentru că orişicît să fie venitul meu în prezent, din momentul în care m-am determinat a ieşi de aici şi a-mi lăsa familia pe loc, trebuie să-l las întreg pe sama aceleiaşi, pentru ca, în absenţa mea — pînă la vacanţie — să nu sufere lipsă.

Cu acestea, am onoare a mă subscrie, al prea onorat domniei tale cu profundă stimă,

Georgie Bariţ.

Despre dreptul de alegere al episcopilor și mitropoliților în biserica răsăriteană ortodoxă [4]

Cum că dreptul de alegere la scaunele archipăstorilor în biserica răsăriteană a fost recunoscut în principiu, pus și în lucrare în decursul tuturor seculilor, de la Isus Christos și pînă astăzi este un adevăr constatat pe toate paginele istoriei bisericești. Dacă acel drept de mai multe ori a fost atins, vătămat, uneori și călcat, într-un stat sau altul, în oareșcare timpuri, principiul însă niciodată nu a fost tras la îndoială.

Coreligionarii ortodocși au privit totdeauna în dreptul de alegere o garanție atît pentru ortodoxia păstorilor aleși, cît și pentru ca nu cumva prin o simplă *denumire* a vreunei potestăți străine să intre la staul păstori periculoși nu numai pentru relege, ci și pentru stat și națiune.

Tocma pentru aceasta vedem că la cele mai multe națiuni de relegea răsăriteană, arhipăstorii sunt și au fost priviți ca primii reprezentanți ai bisericei și, oarecum, ca încarnație — ca să zicem așa — a instituțiunilor ei, ci totodată și ca coloane susținătoare ale naționalităței.

De aici urmează că oricînd o putere străină și-a propus a sparge prin drepturile unei națiuni și a-i desființa chiar existența ei genetică, a îngrijit mai întîi a aduce episcopi de altă limbă, pe care apoi o a introdus și în biserică.

Din această chintesenție trasă din istoria bisericească se poate încheia ușor la nemărginita importanță a dreptului de alegerea episcopilor și a mitropoliților, carele merită de a fi păstrat și apărat din toate puterile. Mai sunt și alte multe arguminte pentru apărarea aceluiași, pe care însă aici le trecem astă dată cu vederea, pentru că le presupunem a fi tuturor cunoscute.

Și, cu toate acestea, teoria dreptului de alegerea arhipăstorilor în biserica răsăriteană a rămas pînă acum foarte puțin dezvoltată, și o definițiune precisă lipsește. Iară modalitatea alegerei este, preste tot, foarte feliurită, pentru că, după cît știu eu, un drept canonic compus în o sistemă chiară, pînă acum încă lipsește.

Nomocanonul (pavila veche), *Pidalionul, Breve regius* (carte foarte rară), cu toate explicațiunile de la Zonaras, Balsamon, Aristin ș.a. conțin numai oarecîteva canoane răspîndite, din care încă de aici înainte ar fi a se elabora un ce sistematic.

Canonul 30 din așa-numitele *Canoane ale apostolilor*, can[onul] 4 al Sinodului ecumenic de la Nicea, can. 3 din Sinodul al 7-lea constatează mai mult numai dreptul de alegere în principiu, iară despre modul alegerii ne lasă prea mult în întunerec și dau ocaziune la dispute, cu atît mai vîrtos că alegerea, pusă în praxi a fost, după seculi și popoară, nespus de varietoare. Așa de ex[emplu], cîți patriarhi în răsărit, atîtea forme de alegeri, atîtea eleminte dintru care este compus corpul alegătorilor.

Mitropolitul, alias patriarchul sîrbilor în Carloviț, se alege după un statut al lor mai vechi, de către 25 clerici, 25 mireni provincialiști și 25 persoane militare din regimentele de frontiere = 75 alegători, iară

alegerea episcopilor sîrbeşti austriaci depinde mai mult numai de la mitropolitul şi gubern, ceea ce este o mare anomalie.

Dreptul de alegere al mitropoliţilor şi episcopilor ortodocşi în Ardeal a fost, *ab antiquo*, numai în mîna clerului, din care se aduna toţi protopopii şi cîte 2 preoţi din fiecare protopopiat, cam 200 alegători. Acest mod de alegere s-a mai păstrat astăzi numai pentru mitropolitul greco-răs[ăritean] unit, iară episcopul răsăr[itean] ortodox (la Sibii) se alege numai de cătră protopopi. Destul, însă, că un fel de alegere tot mai există.

În Bucovina dreptul alegerii a devenit numai o umbră, şi episcopul mai mult se denumeşte de cătră monarh.

În Rusia nu ştiu cum stă dreptul alegerii.

În Turcia nici chiar Mohamed II, tiranul subjugător al C[onstan]t[inopo]lei (1453), nu a cutezat a desfiinţa dreptul de alegere ci, îndată după luarea cetăţii a pus pe cler ca să-şi aleagă patriarh, iară acelaşi alese pe Georgie Scolarios, alias Genadie, cărui apoi Mohamed îi şi dete investitura, cu mare pompă. De atunci încoace alegerea deveni adeseori precarie, simoniacă, niciodată însă desfiinţată.

Din toate popoarăle ortodoxe, forma de alegere aşa precum aceeaşi se află în praxi la moldavo-români, în Principatele Unite, se apropie mai mult de spiritul bisericei şi de înţelesul scrierilor *autentice* rămase de la apostoli. Corespunde totodată scopului, mai mult ca oricare alta.

Arhipăstorii nu se aleg numai pentru cler ci şi *per excellentiam* pentru poporul mirean, ale cărui trebuinţe spirituale sunt cu atît mai numeroase, cu cît poporul e mai numeros. Preste aceasta, poporul român priveşte pe ai săi episcopi, foarte de aproape, încă şi din punt de vedere naţional. În cele din urmă, statul românesc, dînd arhipăstorilor săi loc în corpul legislativ, de sine se înţelege că voieşte ca dînşii să aibă şi calităţi de ale bărbaţilor de stat, încît mi se pare că tocma din acest temei Adunarea, sau adică potestatea legislativă a şi tras la sine dreptul de alegere al arhiereilor eparhioţi şi al mitropoliţilor şi că, prin un instinct oareşcare este zelos pentru acelaşi.

Cu toate acestea, nici modul alegerii ecleziastice la moldo-români nu este în *toată* privinţa întemeiat pe dreptate. După drept cuvînt, clerului de mir (claero saeculari) i se cuvine să ia parte la alegerile de arhipăstori, într-o întindere corespunzătoare chemării şi numerosităţii sale. Au nu este clerului de mir concrezută nemijlocit toată grija cea mare şi păstorirea sufletelor, toată administrarea tainelor? Preotul de mir însoţeşte pe creştin ca părinte, ca medic spiritual şi amic, din leagăn şi pînă la mormînt.

Tocma pentru aceasta, dacă a fost pînă acum una din cele mai fatale erori ale naţiunii, că pe acest cler l-a socotit pînă acum mai puţin şi l-a lăsat a cădea în dispreţ, deci se cuvine a ne folosi de ocaziune a deschide şi clerului de mir cîmpul unei nobile ambiţiuni, prin urmare a-l face şi pe acela părtaş la unul din cele mai frumoase drepturi.

Ce este un episcop, mai nainte de toate? El este supravighetorul preste administratorii tainelor şi predicatorii *Evangheliei*, carii sunt

clericii de mir în puterea chiemării lor, primitive. Apoi aceştia au mai de aproape drept şi interes a cunoaşte că ce om s-a pus în fruntea turmei.

A zice că clerul de mir nu e încă matur spre aşa ceva ar însemna că voim a-l condamna pentru totdeauna la o pasivitate mortăreaţă.

La alte confesiuni toţi clericii, fără osebire, se bucură de drepturi egale, şi gradurile ierarhice depind numai de la capacitate şi de la caracterul noral. Aceasta o ştim cu toţii.

O începătură trebuie să se facă şi la clerul moldavo-român.

Deci, dacă este ca să se facă vreo modificare în legea şi în practica alegerii, apoi aceeaşi s-ar putea, doară, formula în următoarele punturi:

Eligibili sunt toţi clericii cari corespund tuturor atribuţiilor cerute de canoane şi de practica cea *conformă* acestora, fie aceia monahi, fie de mir; cu acea diferinţă la aceştia din urmă, că dacă vreun concurent ar fi căsătorit, întru înţelesul canon[ului] 48 al Sinodului al 6-lea ecumenic (Trullana), să se învoiască cu soţia sa ca aceasta să intre la o monastire iară dacă este văduv, numai să se călugărească. Ceea ce prea adeseori s-a întîmplat, şi chiar astăzi episcopul de Argeş este unul din aceia cari au ieşit din clerul de mir. Apoi, se ştie că în clerul de mir se întîmplă un mare număr de văduvi, cari sunt condamnaţi a nu înainta niciodată, numai pentru că avuseră nenorocirea de a se căsători şi a-şi pierde soţia.

Membrii alegători ar fi:

Membrii Adunării Legislative, ca şi pînă acum (sau a unei adunări extraordinarie??);

Capii clerului monahicesc cei mai de frunte tot după praxea de pînă acum;

Protopopii, ca reprezentanţi ai clerului de mir, lîngă cari să se alăture şi administratorii acelor protopopiaturi care s-au întîmplat ca momentan să rămînă vacante; iară aceasta din acea cauză ca nu cumva prin vreo măiestrie oarecare să se întîmple vreodată a fi mai multe protopopiaturi vacante şi administrate numai de locoţiitori.

Ar fi prea de dorit ca să se legiuiască un regulament de alegere, scurt însă precis.

Nedîndu-mi-se mie o temă mai întinsă despre dreptul alegerii arhipăstorilor, eu încă nu am îndrăznit a mă lăsa mai adînc în această materie.

1859, aprilie 22, c.v. mai 4.

(B.A.R., Fond, coresp., inv. nr. 121.109)

1 „Precum că afacerea ştiută să fie aranjată din toate punctele de vedere."

2 Vezi aci supra, XX/74 şi XXI/75.

3 Bariţ va fi invitat şi ca *redactor*, dar la Bucureşti, în 1860. Invitaţia o face ministerul de externe I. I. Filipescu, în scrisoarea către Bariţ din 7 septembrie (B.A.R., ms. rom. 1013, f. 105r+v), în termeni deosebit de călduroşi. Scriitorul ardelean urma să fie redactor şef al *Monitorului oficial*, pe lîngă care să mai scoată şi o revistă săptămînală pentru sate. Leafa era stabilită la 1500 lei lunar. Vezi şi Nicolae Bănescu, *Gheorghe*

Bariţ. Legăturile sale cu românii din celelalte părţi, în *Convorbiri literare*, XLII, 1908, nr. 7, p. 20.

4 Este „dizertaţiunea +" (anexată), pe care o trimite împreună cu scrisoare, cu care formează aceeaşi unitate arhivistică. Ea constituie o mare surpriză, însemnînd descoperirea unei scrieri inedite a lui Bariţ. Scopul dizertaţiei era acela de a dovedi că se pricepe la problemele fundamentale ale bisericii ortodoxe şi, deci, este competent pentru funcţia de director general al şcolilor. Cunoscător al oamenilor vremii sale, Bariţ ştia că va întîmpina dificultăţi din partea pravoslavnicilor habotnici din Moldova, pe considerentul că el era greco-catolic. Că lucrurile s-au întîmplat astfel, dovadă este o copie de mîna lui D. A. Sturdza, care cuprinde un fragment dintr-o scrisoare din 1862 a lui Bariţ către Alexandru Cantacuzino. Aflat la B.A.R., în Fond. coresp., inv. nr. 121.111, anexă, fragmentul dezvăluie o încercare din 1861 de a-l aduce pe Bariţ în Principatele Unite, respectiv din nou fiind vizat postul de inspector general al şcolilor Moldovei. Reproducem aici acest fragment, prea redus pentru a-i da regimul unei scrisori aparte, mai apoi şi pentru faptul că el este doar o adnotare a lui D. A. Sturdza la scrisoarea lui Bariţ din 4 mai 1859. El închide episodul chemării lui Bariţ dincolo de Carpaţi, furnizîndu-ne motivele care l-au determinat să refuze, în pofida avantajelor materiale ce i se ofereau:

„Majoritatea corpului profesorilor a dat către M. Sa Domnul un protest, întru carele dechiară că, de voi ocupa eu postul de profesor inspector, dd-lor îşi vor da demisiunea în corpore. Iară temeiurile asupra mea era:

a) că eu sunt străin;

b) că voi fi aspru în ţinerea disciplinei.

Profesorii din Iaşi avea toată dreptatea ca să reclame în contra mea cele două temeiuri. Aşa este: eu, pentru toţi cei preocupaţi şi lănţuiţi de spiritul *provincialismului* sunt străin, pentru că m-am născut şi crescut în Transilvania, iar nu în Moldova. Şi iarăşi, eu în adevăr sunt sever cu toţi leneşii, nepăsătorii şi despreţuitorii de disciplină. Mie îmi place a lucra şi a osteni; o cer tot aceasta de la subordinaţii mei.

Deci, dacă cumva în corpul profesoresc de la Iaşi predomneşte tot spiritul din 1859, apoi se poate prevedea din capul locului cum că eu nu aş scoate-o la cale cu d-lor nici o lună de zile.

Tot pe atunci, *Steaua Dunării* avu întru nimic a mi-o spune verde în faţă că, fiind eu sudit austriac, nu aş avea ce să caut în Moldova. Iată iarăşi spiritul de provincialism carele, pe cît timp va domni între oamenii din diferite ţeri, cuvintele ca unitate naţională, literatură şi cultură solidare rămîn numai neşte sunete deşerte, care nu mai pot amăgi pe nimeni.

(George Bariţ către Alexandru Cantacuzino, în luna ianuarie 1862)".

77

București, 10/22 aprilie 1886

Ilustre domnule ministru !

Subscrisul mă văz silit a vă incomoda într-o cauză din cele mai neplăcute, care m-au întîmpinat vreodată în viaţa mea.

Nefericitul meu frate Leon Bariţ îmi scrisese în toamna trecută că ar fi fost denunţat şi el ca unul care ar face cauză comună cu aşa-numiţii

români iredentişti şi că i s-ar fi cerut ca să producă un înscris de la mine, prin care să garantez eu că dînsul nu e amestecat între acei cîţiva nebuni şi beţivi.

Ca unul care nu fusesem aici, la faţa locului, în vara trecută şi nu cunoşteam mişeliile acelor oameni, nici ispitele lor, n-am voit să dau nimic în scris de la mine, pînă nu voi veni la Bucureşti spre a mă informa eu însumi în persoană despre adevărata stare a lucrului.

Am făcut aceasta, am luat pe frate-meu de scurt, nu ca pe un bărbat ajuns aproape la 60 de ani, ci ca pe un june lipsit de orice experienţă, iară astăzi cutez să afirm că frate-meu Leon este şi a fost cu totul străin de acea însoţire de fanatici, de nebuni, cu care va fi fost denunţat la prefectura poliţiei de către vreun denunţiante dintre aceia cari fac serviciu în acelaşi timp la prefectura poliţiei şi la legaţiunea unei puteri vecine.

Era însă şi o imposibilitate morală ca frate-meu să fie amestecat în nebuniile unui Secăşianu [1], care nu-şi mai luase nici gura nici peana, mai ales de pre mine, mai ales din cauză că eu cu tinerimea ştiu să fiu sever şi că despreţuiam toată purtarea lor de aici şi, mai mult decît toate, ingratitudinea cătră această ţară, unde îşi află refugiul şi pînea lor.

Frate-meu Leon a venit în urmarea multor dezastre de care fusese lovit, cu totul fără ştirea mea, în România, nu însă ca să facă politică, la care nu se pricepe deloc, ci ca să-şi caute o pîne de toate zilele, după ce în Turda, unde avuse moşioară, case nouă şi frumoase cum şi comerciu cu producte, îşi pierduse tot, mai întîi la o arendă nemeşească, după aceea la o întreprindere la calea ferată. Apoi, în aceiaşi ani, soţia sa, după suferinţe cumplite de 14 luni, intră în mormînt şi, puţin după aceea, fiiu-său Constantin, tocma pre cînd era să depună doctoratul la Facultatea de medicină din Viena, moare şi acela, lăsînd pe tată-său cu o fiică tot aşa de nefericită ca şi el.

Un părinte ajuns la bătrîneţe şi trîntit la pămînt prin atîtea dezastre este absolut incapabil de a face cauză comună cu tineri fanatici cari, după zisa românului, aruncă cu bîta în lună.

Venit aici în aprilie 1882, frate-meu Leon fu numit, din bunătatea domnului ministru de atunci, revizor de şcoale la Bîrlad, pentru două judeţe. Nefericitul însă dete acolo îndată la început cu mîna în cuib de viespi.

El îmi spune, ca la un frate, cîteva scandale. Eu voi atinge aici numai unul. Predecesorul său nu scosese în 6 săptămîni nici un act de la poştă. Cîteva sute de raporturi şi unele acte ministeriali le scoase Leon dintr-o dată, apoi se şi apucă să le reguleze. Iară pre cînd era să iasă în cele două judeţe, iată că-l mută, după 3 luni, la Pantelimon. Însă nu apucă să între în noul serviciu, cînd d-n. Tocilescu [2] trimise acolo pe un om al său, iară pe frate-meu îl trimite la Focşani, unde avea să se convoace pe atunci şi conferenţele de învăţători din judeţele Putna şi Rîmnicu-S[ărat].

Aici însă alt cuib de viespi ! Din arhiva de la Focşani lipseau mai multe raporturi şi alte acte, cu care servitoarea aprinsese focul. Din 1 ianuarie, în 7 luni, nici un act nu era înregistrat, nici ca intrat nici ca ieşit, din care cauză L[eon] Bariţ a fost silit să-şi înceapă activitatea sa în a opta lună, cu nr. 1.

În septembrie se iviră, cu ocaziunea unui concurs, şi unele falsificări şi o supresiune de un act oficios. L[eon] B[ariţ] se simţi obligat a raporta, în aceste cauze, la ministeriu. Asemenea şi cazul că fostul revizor nu a voit să dea sigiliul *oficiului*, decît numai cu preţ de 14 lei noi.

Urmarea acestor descoperiri a fost că, în loc de a se cerceta în regulă toate arătările, L[eon] B[ariţ] fu aruncat la Turtucaia, unde însă auctorităţile bulgăreşti nu-l suferiră ca să înfiinţeze şcoală românească. Într-aceea 18 000 lei fuseseră daţi pe locul de şcoală, de unde apoi urmară şi alte încurcături.

În tot timpul acela lefşoara lui L[eon] Bariţ i se plăti foarte neregulat. Îmi aduc aminte şi eu din 1884, pre cînd frate-meu, scos de la Turtucaia prin bulgari, şedea aici în capitală, unde mergea des la ministeriu, cu rugare ca să se îndure a-i asemna leafa şi a-l scoate din acea stare precarie. El însă mi se plîngea amarnic că d-n. Tocilescu îl tractează ca vrăjmaş.

Leon crede că din anul acela mai are să ia cîteva sute de l[ei] n[oi], că însă în cele din urmă i s-a spus că, după ce nu a fost denumit cu învoirea Consiliului de instrucţiune publică, nu i se mai poate da nimic. Un caz ca acesta eu nu-l pricep deloc !

D-n. ministru al dominielor binevoise a numi pe frate-meu casier la o moşie, unde era şef un ingenier tînăr. Aci, nefericitul dete preste un alt cuib de viespi. În tot timpul cît a stat el acolo, şeful nu a voit să-i împărtăşească nimic din cîte trebuia să se treacă la contabilitate. Apoi, după multe şicane, declară că el nu voişte să servească cu acest casier şi contabil. Se pare că nici unul nu avea instrucţiuni sau regulament de care să fie strîns obligaţi a se ţînea.

Văd bine, domnule ministru, că v-am răpit prea mult timp cu cauza nefericitului meu frate. Îmi este, însă, frate şi, pre lîngă ce-l văz cu totul nevinovat în ceea ce i s-a imputat, nu-l ştiu nici cu vreun nărav blăstămat, ci îl cunosc ca pe un om foarte muncitoriu. N-a învăţat decît clasele gimnaziali. A servit, ca om tînăr, şi la aşezarea catastrului în patria mea ; a depus şi examen de notariat.

Eu însă cred că el ar îndeplini şi postul de revizor al şcoalelor, dacă ar fi numai cevaşi apărat de intrigele încuibate. De ex[emplu], în ţinuturile ciangăilor din Moldova ar face statului şi alt serviţiu necesariu în epoca de faţă, ca unul care cunoaşte bine limba magiară. Mi se pare că şi în părţile Dobrogei, mai ales pe unde se aşază neîncetat colonişti economi, ardeleni şi bănăţeni, L[eon] Bariţ ar servi cu bun rezultat, sau ca revizor, sau şi ca institutor într-o comună mai numeroasă.

Încît pentru indigenat, pe frate-meu nu-l opreşte nimic pentru ca să-şi scoaţă pasport de migraţijne şi apoi să-şi ceară indigenatul.

Cerîndu-vă iertare pentru această îndrăzneală a mea, am onoare a fi şi a mă subscrie, cu înaltă stimă şi respect,

Georgie Bariț.

(B.A.R., Fond. coresp- inv. nr. 121.110)

1 Bariț îi etichetează drept „fanatici" şi „nebuni" pe tinerii transilvăneni din România, care, în 1885 redactaseră un înflăcărat manifest antihabsburgic. Capii acțiunii au fost George Secăşanu şi Gheorghe Ocăşanu. În acelaşi an, Carol I dispune expulzarea grupului de tineri, pentru a nu provoca un scandal diplomatic cu Austria şi Germania. Vezi Al. Lapedatu, *Un episod revoluționar în luptele naționale ale românilor de peste munți acum o jumătate de veac*, Bucureşti, 1937.

2 Grigore Tocilescu era director în Ministerul Cultelor şi Învățămîntului.

78

Sibii, 5 sept. 1886

Ilustre domnule ministru !

Domnul Petru Fara, funcționariu *en chef* la catastru şi cărțile de moşii în Braşov, pe lîngă un salariu foarte modest, doreşte a-şi prezenta pe fiiul său Alexandru, un tînăr cu prea bune speranțe, care a depus maturitatea, cum se zice la noi, adecă are bacalaureatul şi doreşte a se aplica la tehnică. Totodată, cu învoirea şi binecuvîntarea părintelui său, a cere şi indigenatul în statul României.

Ca vechi cunoscut al acestei familii onorabile, îmi permit a recomănda pe numitul tînăr cunoscutei binevoințe şi generozități a d-voastre.

Pe lîngă ce, mă folosesc de ocaziune spre a vă face cunoscut că eu plec la expozițiunea istorică din B[uda]pesta, unde am să lucru timp mai îndelungat şi, despre rezultate, să dau informațiuni Academiei Române [1]. Iară de acolo să trec şi mai departe.

Am onoare a fi şi a subscrie, cu cea mai distinsă stimă şi devotament,

Georgie Bariț.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 121.111)

1 Este vorba de marea expoziție națională de la Budapesta, organizată în toamna anului 1886 cu ocazia împlinirii a 200 de ani de la eliberarea Ungariei de sub turci. Bariț a stat la Budapesta două săptămîni. La întoarcere a publicat un interesant articol: *Expozițiunea istorică de la Budapesta din anul 1886* (*Analele Academiei Române*, seria II, tom. IX, 1886—1887, p. 23—43) şi cercetarea intitulată *Explorările de la cetatea romană Aquincum de la Buda* (Ibid., p. 44—51). Vezi şi Ioan Chindriş şi Kovács Ferenc, *George Bariț magyar levelezése*, Bucureşti, 1974, p. 185—186, n. 3.

XXII
CĂTRE IOAN P. VALERIAN
(1860—1868)

79

Zărneşti, 1860, oct. 21/9

Domnul meu !

Vin să vă odihnesc despre primirea stimabilelor d-voastre scrisori, adică a d-tale din 4 oct. v. şi a domnului ministru B. Boerescu [1] din 3 august v. Mă folosesc totodată de ocaziune spre a vă răspunde la unele puncte ale scrisorilor d-voastră, după cum cer împregiurările.

Acceptul reîntors de d-n. Boerescu îl vom corege, întru înţelesul socotelii ce ne arată d-sa. Nenţelegerea se trage din corespondinţele întremijlocitoare ale d-lor Martinovici şi Asan [2]. După ce, adică, d-lor nu ne observaseră nimic despre chirie, vamă etc., fabrica noastră s-a ţinut, fireşte, de regula ce şi-a pus din capul locului, adică de la începutul lucrărilor sale, şi pe care o ţin toate fabricele: de a da marfă — cum se zice — loco fabricei, sau de la cel mai aproape oraş, de ex[emplu] cum e la noi Braşovul.

Nu mi s-ar cuveni să vă observ că preţul făcut la liferaţia cea din urmă a fost curat în capete, şi adică în urmarea unei cumplite duşmănii şi frecări ce domneşte între fabrica noastră şi între cea săsească de Orlat-Kercz [3], o duşmănie carea pe una din două trebuie să o culce la pămînt, precum aceasta o recunoaşte însăşi direcţiunea numitei fabrice, precum avurăm curioasa ocaziune de a ne convinge dintr-o scrisoare ce ne-a sosit ieri, prin care suntem poftiţi ca, pentru D-zeu, să încetăm odată de la o luptă atît de cerbicoasă, mai vîrtos că de astăzi încolo două fabrice, Orlat-Kercz şi Petersdorf [4] sunt foarte aplecate de a se împăca cu noi şi a se înţelege la fixarea preţurilor.

Ci, precum zisei, de aşa ceva d-v. nu are să vă pese. Dv. veţi cumpăra, ca toată lumea, de unde veţi afla mai ieftin. Noi, din parte-ne, ne simţim de dătorinţă a vă preînştiinţa prietineşte cum că din formatul *Naţionalului* mai avem gata 50 risme, tot calitatea cunoscută, pe care însă nu le vom putea da franco Bucureşti mai jos de 29 lei — dv. — căce în depo se vinde cu 32 lei.

Prin urmare, dacă dv. veţi putea trage de airea mai ieftină, ne rugăm ca să binevoiţi a ne înştiinţa în trei, patru cuvinte, pentru ca să nu o mai ţinem pe sama dv.

Acestea ar fi ale trebei, cum am zice, comerciale. Acum să trecem şi la altele.

Domnului ministru de externe am răspuns tocma nainte cu opt zile. Cred că pînă atunci va fi în posesiunea acelui răspuns [5]. O călătorie întreprinsă pe mai multe zile la o comisiune filologică română și concesă de gubernul austriac, ce se pare a fi determinat cu tot adinsul să introducă limba noastră ca oficială, m-a reținut ca să nu poci răspunde îndată [6]. Nu mă îndoiesc cum că dv. vă e cunoscut scopul acelei corespondințe. Deși aș dori din tot sufletul ca să ajut și eu cu cîte o petricică la nălțarea grandiosului edificiu național, deși știu că mulți din conaționali nu m-ar vedea cu ochi răi conlucrînd alăturea cu ei, dar, ca să tac de alte împregiurări ale mele personale, pe cît timp mai văd încă un fierbinte antagonism din partea unor clase de oameni de la dv. în contra ardelenilor, pe carii încă tot îi mai poreclesc oricum le vine în gură și în condei, precum: ungureni, fanarioți românești, iezuiți, uniați ș.a și acestea, cînd vei căuta bine, tot numai din pricina plapomei, a unei bucățele de pîne, pe atîta, zic, nu mă trage inima.

Acest antagonism este mai mare decît ar crede cineva. Chiar îngerescul vot de *daunăzi* al Camerei nu a fost în stare de a-l micșora. Am date multe în acest obiect. Simț o mare trebuință de a scoate cestiunea „ardelenilor în Principatele Unite" pe cîmpul publicității. Voi face-o îndată ce vreun jurnal românesc va vrea să-mi deschidă spre acest scop coloanele sale. Voi intra în istoria noastră pe 2—3 seculi înapoi. Voi încerca o lămurire și — de se poate — împăciuire. Apoi poate că și eu . . .

Nu voi să vă mai răpesc timpul cu lamenturi de ale mele. Închei, deci, recomăndîndu-mă amicabilelor d-voastră suvenire.

Carele sunt, cu toată stima și amiciția, servitor,

G. Bariț.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.198)

1 *Vasile Boerescu*, 1830—1883, tînăr și strălucit jurist, era redactor responsabil la gazeta *Naționalul*, pe care a editat-o la București Ioan P. Valerian între 5 decembrie 1857—11 mai 1861. Despre el, Apostol Stan, *Vasile Boerescu*, București, 1974.

2 Firme comerciale din București.

3 Kercz = localitatea Cîrța din Făgăraș.

4 Localitatea Petriș din Făgăraș.

5 Răspuns negativ la invitația ministrului de externe I. I. Filipescu de a veni la București ca să conducă jurnalele oficiale ale guvernului (vezi supra, XXI /76, n. 3).

6 În 2 octombrie 1860 s-a întrunit la Sibiu o comisie filologică, in scopul adoptării definitive a alfabetului. Vezi detalii ample în *B.G.C.*, VI, p. 248, n. 2.

80

Brașov, 1860, oct. 27/15

Domnul meu !

Am văzut ceea ce ai însemnat pe marginea *Naționalului*. Iată răspunsul pe scurt, pe carele mă rog ca să binevoiți a-l exploata în *Național*, p[entru] binele românilor transilvăneni;

Diploma Împăratului Austriei emisă în 20 octobre către popoarăle monarhiei a produs impresiuni diverse, după diversitatea interereselor [1]. Vorbim însă astă dată numai în raport la clasele mai luminate.

Românii inteligenţi, după ce au citit şi autograful Împăratului către ministrul Rechberg, sunător numai p[entru] Transilvania [2], dizertase scurt: „Acum soarta noastră ne e dată mai cu totul în mîna noastră; de la noi depinde ca în dieta preliminară să străbatem cu o *lege electorală* liberală şi largă: alegerea de amploiaţi vine la mînile noastre, limba oficială pentru noi va trebui să fie numai a noastră, naţională etc., etc. Iară mai mult decît toate ne mîngîie acea împregiurare, în toată privinţa importantă, cum că Transilvania rămîne *mare principat autonom* şi nu se încorporă cu Ungaria, căci de se făcea aceasta, viitorul naţionalităţii noastre era să devină în cel mai învederat pericul"[3].

Capacităţile românilor au să se adune pe la S. Dimitrie în Sibiu, cu scop ca, îndată după încheierea Sinodului bisericesc (vezi *Gazeta* de ieri) [4], în cîteva conferinţe preliminarii să discute nu numai legea electorală, ci şi alte cestiuni, pentru dînşii vitale [5].

Din contra, magiarii au primit Diploma imperială cu oareşcare nemulţumire profundă, mai *vîrtos* din trei cauze: a) pentru că Transilvania nu s-a încorporat cu Ungaria: b) că bănăţenilor li s-a lăsat în voie a se deschiara şi decide în cestiunea încorporării; c) că nu s-a dat în mînile naţiunii magiare încă şi departamentele de război şi de finanţe pentru Ungaria, Transilvania, Croaţia şi Banat.

Austriacii le răspund: „Cînd v-am luat noi de la turci (1690—1712), jumătate Ungaria fusese prefăcută în paşalîcuri. Am adus bani şi armate de airea pentru ca să curăţim Ungaria de turci ş.c.l."

Saşii, ca totdeauna, ţin la conferinţe secrete, dau şi românilor în bună, scot însă şi căciulele de departe dinaintea boierilor magiari.

Vă rog ca, din cîte vă comunicasem în săptămîna tr[ecută] să binevoiţi a publica cîte ceva, în interesul românilor de aici.

Am onoare de a fi, cu toată stima, serv şi amic,

G. Bariţ.

[Adresa]: D. domnului I. P. Valerian, directorul *Naţionalului*, Bucureşti.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.199)

1 Este vorba de *Diploma împărătească din 20 octombrie 1860*, prin care monarhul aşază viaţa politică a imperiului pe baze liberale. Amănunte în *G.B.C.*, IV, p. 333, n. 1 şi *G.B.C.*, pass.

2 În ceea ce priveşte Transilvania, actul normativ al liberalizării l-a constituit scrisoarea lui Francisc Iosif I către contele Rechberg din 20 octombrie 1860, prin care dispune convocarea unei conferinţe regnicolore „cu bărbaţi de diferite naţionalităţi, confesiuni şi clase", în care să se discute modalităţile redeschiderii dietei, dar nu a uneia obişnuite, ci care să corespundă şi „pretensiunilor naţionalităţilor, confesiunilor şi claselor cari mai nainte nu luau parte la drepturile publice". Este temelia liberalizării care a avut loc în Transilvania din 1860. Vezi Teodor V. Păcăţian, *Cartea de aur sau luptele*

politico-naţionale ale românilor de sub Coroana Ungară, II, Sibiu, 1902, p. 114; *G.B.C.* IV, p. 333, n. 2.

3 Autonomia Transilvaniei va fi salvată doar pentru cîţiva ani, pînă la dezastrul dualist din 1867.

4 La Sibiu, în zilele de 24—26 octombrie 1860, Andrei Şaguna adunase sinodul diecezan neunit, pe a cărui agendă a figurat atitudinea ce trebuie să o aibă neuniţii români faţă de apropiatul congres bisericesc de la Carloviţ. Vezi Teodor V. Păcăţian, *Op. cit.*, p. 121—127. În *Gazeta Transilvaniei*, articolul despre sinod nu depăşeşte dimensiunile unei relatări: *Braşov, 23 octobre n.* (XXIII, 1860, nr. 45, p. 188). Ştirea nu era de „ieri" ci de „alaltăieri", din 13 octombrie stil vechi. *Gazeta* revine asupra caracterului special al acestui sinod, în împrejurările date, la 1 noiembrie *(Sibii, 12 noembre* n., în nr. 49, p. 203).

5 Aceste „cestiuni" vor fi dezbătute nu în nişte conferinţe preliminare, ci în marele Congres Naţional de la Sibiu din 1/13—4/16 ianuarie 1861. Şaguna s-a întîlnit şi s-a consultat totuşi cu mulţi fruntaşi naţionali încă în zilele sinodului, după care în 6/18 noiembrie a avut loc o consfătuire mai serioasă la Braşov, unde s-a întocmit şi un program de revendicări, din 26 de puncte. Alte asemenea programe orientative în vederea activităţii politice liberale s-au mai alcătuit la Sibiu (din 14 puncte) şi la Orăştie (din 16 puncte). Despre aceste faze pregătitoare ale Congresului Naţional de la Sibiu vezi *Gazeta Transilvaniei*, XXIII, 1860, nr. 49, p. 203 şi Teodor V. Păcăţian, *Op. cit.*, p. 132—140.

81

[18/30 octombrie 1860][1]

Domnul meu !

Cu ocaziunea cu care vi se scrie din partea fabricei îmi iau voie a vă alătura un articul pe carele dacă îl aflaţi corespunzătoriu puseţiunii jurnalului dv., mă rog ca să binevoiţi a-l publica sub orice nume veţi voi, numai să samene că este compus în Bucureşti.

Dacă m-ar ierta nenumărabilele ocupaţiuni, v-aş mai comunica încă şi alte ştiri de importanţă vitală pentru români.

Săptămîna trecută am petrecut-o întreagă la Sibii într-o conferinţă filologică, a cărei scop principal însă este introducerea limbei române în Transilvania ca limbă oficială [2]. Această conferinţă aplacidată de gubern — astă dată în cuget curat — fu foarte rău văzută de către toţi acei amploiaţi, atît străini aduşi în ţara noastră cît şi pămînteni unguri şi saşi cari, după ce în tot timpul şi în tot locul s-au purtat cu nespus dispreţ şi urgie către limba română, nici au voit să o înveţe deloc, apoi acum se văd dintr-o dată siliţi sau a învăţa româneşte perfect, sau a părăsi cu totul posturile pe care le ocupă între români şi a face loc altora cari cunosc şi scriu bine limba română.

Ce vi se pare însă că mai mulţi amploiaţi străini, întrebaţi fiind oficialmente, avură întru nimic a dechiara că ei ştiu româneşte, cînd abia sunt în stare să ceară pîne şi apă în limba noastră.

Chiar în zilele acestea *iarăşi* mai cerculează o poruncă oficială prin care oficialii împărăteşti se îndătorează din nou şi strîns ca să înveţe limbile română şi magiară perfect. Noi însă suntem de acea credinţă cum că gubernul austriac numai pierde timpul îndeşert cu măsuri de felul acesta. Pe cît timp amploiaţii străini nu se vor reîntoarce la urma lor de unde au venit, mulţumirea şi repausul nu se va instaura în Transilvania. Am avea păcat dacă nu am mărturisi cum că mulţi din amploiaţii străini sunt şi oneşti şi oameni, altfel, de capacitate. Dar cei răi, în alianţă cu sistema absolutistică încarnată într-înşii i-au depopularizat şi pe cei buni. Preste aceasta — fie orice alte diferenţe între clasele şi popoarăle acestor ţări — într-un punct însă toţi se *învoiesc : autonomie*, cu liberă alegere de amploiaţi pe la toate districtele şi municipalităţile. Mulţi sunt de părere cum că cu restaurarea drepturilor municipale, principiul monarhic ar suferi greu. Acesta însă e numai un pretext sub care să poată cineva domni cu atît mai comod şi în mod absolutistic.

Din contră, noi suntem de acea convicţiune cum că nimic nu poate să pericliteze principiul monarhic ca tocma acea sistemă care fu susţinută pînă în timpul de faţă în Austria, încît dacă am fi răuvoitori ai gubernului şi ai dinastiei austriace, nu am avea decît să apărăm din toate puterile sistema cea fatală a lui Bach-Schwarzenberg.

Mă rog ca, dacă vă vine la socoteală, să binevoiţi a întocmi un alt articul în sensul ideilor mai sus atinse, tot sub alt nume.

Articolul din nr. 75—76 [4] s-a citit aici cu nespus interes şi plăcere.

Am onoare a fi, cu cea mai distinsă stimă, al dv. serv şi amic,

G. Bariţ.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.203)

1 Datată, în funcţie de specificarea lui Bariţ că este din aceeaşi zi cu cea trimisă în numele Fabricii de hîrtie din Zărneşti (vezi scris. următoare).

2 Vezi supra, scris. 79, n. 6.

3 Număr dublu al *Naţionalului* (IV, 1860, nr. 75—76), în care s-a publicat un amplu articol despre problema politică a Transilvaniei.

82

Braşov, 1860, octombre 30/18

Domnul meu !

Epistola d-voastră din 13 oct. v. a sosit tocma la timp bun, pentru că, de o parte, mă află acasă — adică încă nu am plecat la conferinţele de la Sibii, despre care v-am preînştiinţat în 23 oct. — iară de alta mi s-a dat ocaziune de a îndupleca pe bătrînii noştri companioni a vă lăsa hîrtie iarăşi în lei 28, iară expediţiunea aceleia se va întîmpla mîne sau, mult, poimîne, cu care ocaziune factura de vamă se va trimite prin *cărăuş*, iară nu prin poştă, din cauză că poşta nu mai merge pînă sîmbătă dimineaţa la Bucureşti.

Aceasta am dorit a vă preînștiința de timpuriu, pentru cazul cînd poate ați fi strîmtorați cu hîrtia de tipariu.

Avem onoare a fi și a rămînea cu toată stima,

C.R. priv. Fabrică mech. de hîrtie de la Zărnești prin

G. Barit.

[Adresa:] On. Redacțiuni și direcțiuni a *Naționalului*, la București.

Domnul meu!

Întîi vă mulțumim toți românii de aici p[entru] articolul din n-r. 81 al *Naționalului*, carele a fost în stare de a rade solzii de pe ochii multora ... și încă tocma acum, în prezilele conferințelor noastre naționale.

Despre ordinațiunile imperiale v-am înștiințat în 23, prin scrisoarea ce v-am îndreptat sub coverta lui Martinovici et Asan. Acum vă însemn că evenimintele la noi se dezvoltă și se îmbulzesc în cariere. Ați văzut că în Pesta iară s-a vărsat sînge. Spre orientarea dv. de acolo, binevoiți a vă adnota și a nu pierde din ochi că națiunea magiară e ruptă în două partite. Una din acelea e reprezentată acum prin noii ministrii ungurești, *iară mai vîrtos prin b[aronul] Vay* [1] carele, din temnița în care zăcuse un timp, ajunse acum lîngă tron și mîna dreaptă a Monarhului, și prin Benedek [2], iară alta e cea veche, kossuthiană sau oricum vei vrea să-i zici.

Cea dintîi e mulțumită cu concesiunile mai nouă, a doua nu, și vrea să revoalte. Ci cea dintîi trage într-însa cu plumb și o deculă cu baionetele.

Noi, da, noi pe momentele de față avem o programă de jurnale, de tîrg (vezi și *Gazeta* ... nr. 45 [3]), iar alta de casă, în familie, știți d-voastră, ca și alții ...

Mă rog, domnule Valerian, ca să binevoiești a descoperi domnului ministru B. Boierescu cum că mă simț foarte mîngîiet de reflexiunile ce-mi face prin d-voastră. Totodată m-am deșteptat mult prin epitetul ce dedeși *Românului*. Mai departe, rog prea mult pe d[umnealui] d-n ministru ca să nu-mi ia în nume de rău dacă, pentru împregiurările și temeiurile pe care le-am expus cu toată sinceritatea cătră d-nul ministru I. I. Filipescu, pînă în viitoare primăvară tot îmi e curat preste putință de a mă smulge de aici cu totul — familia destul de numeroasă, fabrica — iarna, și mai presus de toate cestiunea noastră națională de aici, pentru carea conaționalii mei din Transilvania vor a mă ținea deocamdată locului cu orice preț [4]. Acestea toate îmi leagă voința mea precît nu ați putea crede.

Idem.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.200.)

1 Vay Miklós (despre care vezi *B.G.C.*, II, p. 263, n. 5) fusese comisar kossuthian în Transilvania la 1848. După o perioadă de detenție la Kufstein, ascensiunea lui politică reîncepe, ajungînd cancelar aulic al Ungariei la Viena.

2 *Benedek Lajos*, 1804—1881, militar de carieră, marionetă a regimului habsburgic în mijlocul ungurilor. La 1860 era guvernator militar și civil al Ungariei. După *Diploma de liberalizare* din octombrie 1860 a intrat în activitate politică efectivă.

3 Articolul *Autonomia Transilvaniei*, din numărul 45 al *Gazetei Transilvaniei* pe 1860 (p. 186—187).

4 Vezi și supra, scris. 79, n. 5. Aceeași eschivare a lui Bariț de a lucra în presa oficială din București.

83

Brașov, 1861, ianuariu 29

Domnului I.P. Valerianu, administrator și director al Naționalului, în București

Întîmplări cu totul extraordinarii, neprevăzute, necalculate, ce m-au reținut, de acasă sau, fiind și aici, pe loc, m-au pus în absolută neputință de a vă răspunde la estimatele dv. scrisori din 22 oct. și 27 noiembr.

Expedițiunea la Vizocna [1] către d[um]ne[a]ei Eva Stoica o am făcut după reîntoarcerea mea din o *a patra* călătorie făcută în 4 luni, fără ca să vă mai poci aviza despre aceasta. Am trimis, deci, sus-numitei surori:

— 56 1/4 coa crep, în preț de lei ... 165
— embalagiu, chiria și proviziunea la
Nendvich în Sibii 12

Suma: 177 lei

Cu care sumă veți binevoi a credia fabrica noastră franco.

Ca răspuns la tot restul scrisorii dv. din 27 noiembr[ie], îmi iau voie a vă observa, preste ce aflați în gazete — n[ota] b[ene]: publică despre noi mii de minciuni culese de pe strate, chiar și cele franțozești — că grăbim cu pași iuți către războiul civil carele, de va sparge, va fi mult mai fioros decît cel din 1848/9, că gubernul nostru lasă *înadins* pe malcontenții secui (catilinari) ca să iasă la dv., iară apoi e determinat a închide toate confiniile de către dv.

Mai departe, veți vedea și pe la dv. scene foarte neplăcute, pentru că — să ne iertați! — fără tact ne purtăm noi românii de aici, dar încai suntem mai toți la *un* cuget. Iară la dv., cu totul altfel.

Dacă vă mai trebuie hîrtie, vă sfătuiesc ca să nu așteptați pe marțiu s[au] aprilie.

Al d-voastră serv și amic,

G. Bariț.

[Adresa]: D. domnului I. P. Valerianu, administrator director al *Naţionalului*, în *Bucureşti*.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.201)

1 Ocna Sibiului.

84

Braşov, 1868, dec. 5 n

Domnul meu !

Primind stîmata d-tale scrisoare din 19 nov. v-am cercetat îndată după preţul soiurilor de peşte sărat, aşa cum se află act in post, aici pe loc. Rezultatul este acesta:

100 ltr. crap sărat din iestimp, pe ales, adică mai gros şi nu rînced, v.a.f. 32 (cu mărunta, 36 cr. 1 ltr.)

100 morun, marf de frunte f. 52.

Somn nu se află deloc, cu niciun preţ.

Chiria de aici la Sibii, împreună cu embalagiul, de 100 ltr. = 1.f.

Deci, în caz de a vă conveni acestea preţuri, veţi binevoi a mă înştiinţa. Mă rog însă ca *acest* şi *asemenea* caz de daraveră curat comerciale să vă adresaţi de-a dreptul şi fără nici o rezervă către: Direcţiunea Fabricei de hîrtie m[ecanică] de la Zărneşti, în *Braşov*. Cauza este că eu adesea sunt dus din Braşov, aşa că treaba să nu stea baltă în absenţa mea, oamenii mei au poruncă ca asemenea lucruri să le şi executeze îndată.

Pentru ca la plată să nu fie încurcătură cu agio, dv. puteţi lua de acolo din loc bancnote austriace, de ex. de la dn. I. Martinovici. Puteţi să luaţi şi asiguraţiune către vreo casă de aici, sau cum veţi afla cu cale, că suma e bagatelă, adică pentru 1 ltr. crap f. 32 şi 1/4 morun 13 f. + chiria la Sibii 1 f. 25 = 46, 25. Vă servim cu această trebşoară mică cu atît mai vîrtos cu cît seamănă tare cum că preste puţin ni se va tăia orice altă comunicaţiune dintre aceste ţeri, afară de cea comercială. Şi aceasta nu ştim pînă cînd, pentru că stăpînii noştri de aici seamănă a fi foarte determinaţi ca în 4, mult 5 ani să lovească pe România drept în inimă. Din ·/· listă a ziarelor dualistice veţi cunoaşte că toate partitele din Ungaria sunt unite spre acel scop „mare".

Perseverenţa e oprită; *Românul* încă va fi oprit în scurt în aceste ţeri.

Cu toată stima şi caritatea,

G. Bariţ.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.202)

XXIII
CĂTRE IOSIF HODOŞ[1]

(1861—1877)

85

Corona, [2] 1861, apr. 5

Domnule și amice!

Sunt însărcinat a vă împărtăși un conclus unanim al inteligenţii de aici. Același constă din următoarele părţi [3]:

1 Ori maioritate ori minoritate, românii *toţi* cîţi vor cîştiga dreptul de alegători, întru înţelesul nouălor *ordonanţie*, să ia parte la toate alegerile, cît se poate mai acţios. Scopul este ca să insufle respect tocma și cu minoritatea, cînd aceasta va fi compactă, solidară, unanimă.

2 Ori se va deschide dieta ori nu, deputaţii, pe cîţi îi vor putea alege românii, să stea gata de a merge.

3 Dacă maioritatea dietei va cerca să *tiranizeze* pe minoritate, atunci aceasta va protesta în numele naţiunii și deputaţii ei vor merge acasă. Urmările mai departe sunt scrise în ceri.

4 Să păzim ca nu cumva să se vîre între noi spioni, intriganţi, trădători.

Aşa, noi presupunem cum că d-voastră şi pînă acum:

a) v-aţi compus o listă de toată inteligenţia română, ecleziastică şi mireană, din tot comitatul; iară din aceasta;

b) o listă specială pentru membrii comitetului;

c) a doua pentru amploiaţii de Comitat;

d) v-aţi denotat candidaţii la Dietă, atît pentru comitat, cît şi pentru A[lba] Carolina 2[4] şi Abrud 1; în sumă, 6 deputaţi din acel comitat. Nu vă uitaţi ca toţi deputaţii să fie iurişti; 1/2 încă e deajuns. Ceilalţi să fie bărbaţi deştepţi, curagioşi, dar prudinţi. Nu uitaţi pe fratele Dim[itrie] Boer [5] şi pe toţi cîţi sunt născuţi în acel comitet, dar poate se află pe airea. Cu toate că, pare-mi-se, deputaţii pot fi aleşi şi din alte ţinuturi. De ex[emplu] A. Mureşanu [6] p[entru] Ocna Sibiului, sau altul.

Ne rugăm foarte ca pînă în 12 aprile să ne avizaţi de toate urmările dv., ca să vedem, vă învoiţi sau nu cu opiniunile noastre.

Ţara toată caută astăzi cătră comitatele Alba, Hunedoara şi cătră cele două districte româneşti. Nu ne îndoim cum că aceia cari sunteţi membrii comisiunii noastre din acelea părţi veţi concentra toată activitatea împregiurul d-voastră.

Devenii ştiu de aceste concluse, *abrudenii* şi *blăşanii* nu ştiu. Dv. îi veţi aviza mai uşor şi mai pe sigur.

Al d-tale *idem qui semper* [7].

G. Bariţ.

P.S. Aţi făcut ceva cu protocolul sau nu? Dacă nu, d. Fetti [8] îmi scrie să trimitem la Zarand ...

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 12.13.)

1 Despre Iosif Hodoş vezi capitol aparte în *G.B.C.*, V, p. 61—164.

2 Numele latinesc al Braşovului.

3 Scrisoarea este un crîmpei din bogata activitate politică pe care au desfăşurat-o românii ardeleni în anul 1861. Este anul cînd Bariţ, cu rara sa intuiţie politică, dublată de o lungă experienţă pe tărîmul naţional, devine liderul necontestat al partidei politice moderne. În 1861 se agita eventualitatea redeschiderii corpurilor legiuitoare din Transilvania (dieta). Ea nu se va deschide decît în 1863. Este de observat în scrisoare îndemnul lui Bariţ ca românii să se afirme pe terenul politic *legal* cu cît mai multă energie. Aşa s-a şi întîmplat, şi acest lucru în asemenea măsură, încît Dieta de la Sibiu din 1863—1864 va fi compusă dintr-o zdrobitoare majoritate românească. Mai apoi, prin boicotarea ei de către deputaţii maghiari, ea va deveni *exclusiv* românească. După instaurarea dualismului în 1867, Bariţ va opina pentru o atitudine de abţinere de la viaţa politică, atitudine numită pasivism. A fost adeptul pasivismului pînă la sfîrşitul vieţii. Despre aceste probleme vezi pe larg în *G.B.C.*, I—VI, pass.

4 Alba Carolina = Alba-Iulia.

5 Trăia la Aiud, ca funcţionar de tribunal, vechiul luptător împotriva tiraniei lui Ioan Lemeni, fostul profesor la Blaj şi comiliton al lui Simion Bărnuţiu în acţiunea prepaşoptistă de la 1842—1846, Demetriu Boer. Vezi despre el *G.B.C.*, III, p. 16—17, n. 2.

6 Poetul Andrei Mureşanu, care era funcţionar la Sibiu.

7 „Acelaşi ca întotdeauna."

8 Spiridon Fetti, funcţionar român, despre care vezi *G.B.C.*, II, p. 70, n. 4.

86

Braşov, 1870, octobre 21 n.

Domnule şi iubite frate!

Bine că îţi ajută D-zeu ca să scapi de ceea ce mă temeam eu după trista experienţă ce făcusem însumi între împregiurări analoage, adică de un morb din cele mai periculoase şi lungi. A fost pentru d-ta una adevărată fatalitate că în criza în care ţi se afla organismul, ai fost necesitat nu numai de a participa la adunarea din Deva [1], dară încă a o şi conduce, care totdeauna cere încordaţiune potenţiată de puterile spirituali, prin urmare şi de cele fizice.

La întrebarea ce îmi faci despre împărţirea cărţilor trimise de la tipografia statului [2], îţi răspund aşa:

Am dat la bibliotecile acestor institute: Gimnaziul românesc din Braşov, normei din Satulung, normei din Zărneşti, detto Făgăraş, Ohaba, Reşinari, Orlat, Asociaţiunei T[ransilva]ne Rom[âne], seminariu co[mercial] Sibiu, Academiei de drepturi Sibiu, seminariu-monastire Blaş (adică 2 ex.), societatei de lectură Cluş, Gherla, Năsăud. Dealtmintrea modul împărţirei se poate vedea în *Transilvania*, nr. 12, pag. 147—148, unde s-au publicat şi adeverinţele respectivilor primitori, pe cîte-mi

veniseră pînă pe la începutul lunei iuniu, căci pînă atunci am tot aşteptat după răspunsuri. Catalogul întreg al cărţilor primite este publicat în *Trans[ilvania]* nr. 23 din 1869. Din acestea se vede că eu am îngrijit pentru toată T[ransilva]nia, pre cît îmi ajunseră exempl[arele].

În cît pentru speze, eu mi le scosei pînă la 1 c[răiţa]riu prin repartiţiune, pe care toate institutele sus-numite le plătiră cu toată plăcerea. Aşa să faci şi d-ta, că aşa ne şi fu vorba cu d-n. Al. Roman, în Bucureşti. Apoi, pe cîte pricep eu, doară nu vor fi „ungurenii" mai avari şi mai egoişti decît „ardelenii", cari sunt mai săraci decît „ungurenii".

Eforia şcol[ilor] din Braşov şi Comi[etul] Asociaţ[iunii] au fost generoase destul, încît pentru unele exempl[are] împărţite în vecinătatea lor au fost parale de a coperi spezele din respect [ivul] extraordinariu, şi toţi au recunoscut că mie îmi ajunse fatiga şi pierderea timpului preţios, prin urmare că ar fi destulă ruşine pentru conaţionali dacă ar aştepta ca să mai dau şi din pungă. La 15 exempl[are] cîte 4 f.c. aruncaţi pe primitoriul fiecăruia, d-ta îţi scoţi banii. Sunt unele cărţi dintre cele dăruite încît unică face 4 pînă la 6 fl.

Eu, pentru unele locuri, am despărţit cărţile ştiut didactice de cele juridice, adică la unele norme am dat numai didactice, iară din cele juridice am dat 1 ex[emplar] la academia din Sibii, iară 1 la biblioteca distr[ictuală] din Făgăraş etc. La gimnazie şi seminarie am dat complet din ambele specialităţi. Aşa şi la societăţi.

Mă folosesc de această ocaziune ca să-ţi recomend pentru gimnaziul dv., *Cinci table mari de părete din istoria naturale a animalilor*, reproduse în Sibiu la Julius Spreer (S. Filtsch) după modele din Germania, colorate prea frumos, lucrate pe pînză, preţ v.a.f.c. 12. Eu voi publica în *T[ransilva]nia* nomenclatura animalilor reprezentate în acelea table, care în şcoalele altor popoare s-au introdus demult. Nomenclaturile sunt *româneşte* cu latineşte[3].

Primeşte, te rog, salutările mele frăţeşti şi cordiale pentru d-ta şi întreaga d-voastră familie.

Al d-tale frate devotat,

G. Bariţ.

P.S. Ai văzut că d-n. Babeş iarăşi se frecă de Societ[atea] Acad[emică] în *Albina?* Minunat om![4]

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecţia George Bariţ, dosar 333/4)

1 Despre boala lui Iosif Hodoş şi Adunarea pentru înfiinţarea unui fond de teatru românesc, ţinută la Deva în 4 octombrie 1870 vezi *G.B.C.*, V, p. 77—78.

2 Vezi infra, XXXVIII. Cf. şi *G.B.C.*, V, p. 78, n. 6. Este vorba de o mare donaţie de cărţi româneşti pentru Transilvania, iniţiată în 1869 de către Mihail Kogălniceanu. Centrul de unde s-au răspîndit cărţile a fost Braşovul, prin Bariţ. Iosif Hodoş a fost distribuitorul pentru Transilvania de vest, în locul lui Alexandru Roman, care era închis politic la Vác, în Ungaria.

3 Vezi *Table mari de părete din istoria naturale a animalelor sugătoare. Edate de Julius Speer, proprietariul librăriei lui S. Filtisch în Sibii 1870*, în *Transilvania*, III, 1870, nr. 21, p. 261–262.

4 Despre furia lui Vincenţiu Babeş împotriva Academiei Române (la acea dată încă Societatea Academică Română) vezi *G.B.C.*, I, p. 198–199, n. 2. Acesta a atacat forul ştiinţific de la Bucureşti în articolul *Despre şi de la Societatea Academică* din *Albina* V, 1870, nr. 85.

87

Braşov, 1871, iun. 15/3.

Domnule şi frate !

În răspunsul ce ţi-am dat prin *Gazetă* am căutat a-mi masca acţiunea la care mă preparam. Află că am scris la Făgăraş, Sib[iu], Alba, Orăştia, Turda, Deş etc., curat în s[en]sul programei d-tale, le-am comunicat lista cevaşi modificată, iară eu mi-am pus candidatura la *Orăştia*. Eu nu ştiu dacă d-ta ai mai scris şi la alţii în s[en]sul programei d-tale, şi dacă le-ai comunicat lista [1]. Acuma, că timpul se apropie şi că de congres nu mai poate fi vorba, dar să luăm dară noi acţiunea asupră-ne, d-ta, eu, Axente [2], Onu [3], Gavriil Man [4], Antonelli [5], iară mai mult ca toţi Măcelariu [6], cu alţi 21 de inşi cîţi merg cu noi din sc[aunul] şi cetatea Sibiului, p[entru] că ceilalţi merg în contră. Le-am scris că după alegeri ne vom aduna la Alba-I[ulia], unde vom lucra pe temeliul vechiei programe.

Te rog ca, pînă mai e timp, să scrii la socrul d-tale [7], la Cluş şi unde vei mai şti, spre a încuragia acţiunea. Deva să nu o pierzi din vedere. Eu pe acolo nu prea am cunoscuţi, de aceea nici nu scriu la nimeni, că nu ştiu la cine. D-ta vei şti.

Ai văzut impertinenţă? Ce condiţiuni să ne pună în congres ![8] Pfui !

Al d-tale frate devotat,

G. Bariţ.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 12.154)

1 Pentru problematica întregii scrisori vezi *G.B.C.*, V, p. 79–82. Vezi textul programei politice româneşti fundamentate de Hodoş *Ibid.*, p. 80–81, n. 1. Bariţ a publicat importantul document în *Gazeta Transilvaniei* (XXXV, 1842, nr. 41, p.2) însoţind-o de o *Epistolă deschisă (Ibid.*, nr. 42, p. 1). Este vorba de mici deosebiri de vederi între cei doi fruntaşi naţionali, în acel fierbinte moment politic.

2 Axente Sever.

3 Onu = porecla amicală a lui Ioan Raţiu, care era avocat la Turda şi îşi începuse activitatea de luptător naţional încă din 1866, alături de Bariţ (vezi *G.B.C.*, III, p. 190, n. 1).

4 Gavril Man (Maniu), funcţionar român din Dej, despre care vezi *G.B.C.*, I—VI, pass. (cf. indici de persoane).

5 Ioan Antonelli, despre care vezi capitol aparte în *G.B.C.*, III, p. 212—287.

6 Despre Ilie Măcelariu, capitol aparte în *G.B.C.*, V, p. 167—258.

7 Socrul lui Iosif Hodoş era bătrînul protopop greco-catolic din Roşia Montană, fostul prefect paşoptist Simion Balint.

8 Credem că este vorba de Conferinţa de la Sibiu din 5—6 mai 1872, unde activiştii fiind în majoritate, şi-au impus punctul de vedere printr-o rezoluţie fermă: „Adunarea să se dechiare pentru activitate şi participare la lucrările pregătitoare pentru alegerile dietale" (vezi *Federaţiunea*, V, 1872, nr. 49, p. 194—195; Teodor v. Păcăţian, *Cartea de aur...*, VI, Sibiu, 1910, p. 13—19; *G.B.C.*, V, p. 82, n. 7). Bariţ fiind corifeul rezistenţei pasive, boicotante, era împotriva acestei rezoluţii.

Scrisoarea de faţă da un răspuns la aceea, extrem de importantă, a lui Hodoş din 30 mai 1872 *(G.B.C.*, V, p. 79—80*)*.

88

Zerneşti, 24/12 dec. 1875.

Domnule şi frate !

Aseară primii aici la Zerneşti frăţescul d-tale răspuns din 19 dec. [1] Grăbesc a-ţi da pe scurt acestea informaţiuni: la plecarea mea din Braşov pentru Zerneşti, am lăsat să pună la poştă m[anu]s[cri]ptu d-tale, dară numai de la coala 27 înainte [2]. Societatea a decis tipărirea de 15 coale, adică a repeţit conclusul său din a[nul] tr[ecut]. Depinde, însă, de la noi ca să tipărim fie şi tot opul pînă la aug[ust]. Eu aşa m-am şi înţeles cu tipografii, din mai multe cauze, ca să tipărim vreo 20 de coale şi apoi ce nu se va plăti din bugetu a[nului] 1875/6, ni se va vota pe 1876/7.

Scandalul revoltătoriu cu 1000—a de f.v. este aşa, că la reviziunea computurilor ne-am pomenit că poliţa repaus[atului] Ioan Eliad nu mai era în casă, ci în locul ei era bani. Bine! Adică dd. Laurian, Maxim, Iarcu s-au fost decis a pune banii la loc, fără nici o provocare din partea Societăţei [3]. *După ce*, se înţelege, sesiunea, membrii se duseră în ordine ca să-şi ia viaticul de la casă. Noul casariu, Adamescu [4], trage de la fiecare membru cîte 100 franci, „din porunca celor sus-numiţi". Primul scandal se întîmplă cu Caragiani [5]. El alergă în altă zi la d-n. Laurian ca să-şi reclame banii, dar i se răspunse aspru: „Ne-aţi făcut să plătim. Plătiţi şi d-voastră !" Cei mai mulţi se depărtaseră. Aşa, a rămas ca scandalul să se reascuţă în a[nul] viit[or].

Al d-tale frate devotat,

G. Bariţ [6].

(Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, Fond. corespondenţă, msse. sertar 333/4.)

1 Vezi *G.B.C.*, V, p. 83—85.

2 Iosif Hodoş era angajat în traducerea scrierilor lui Dimitrie Cantemir, pentru marea ediţie academică tipărită la Bucureşti. Pentru întreaga problemă vezi *Ibid.*, p. 82—102, în scrisorile lui Hodoş către Bariţ din 1875—1877, incl. notele.

3 Heliade Rădulescu împrumutase de la Societatea Academică o sumă de bani pentru tipărirea lucrării sale de bătrîneţe *Equilibru între antithesi sau spiritul şi materia* (Bucureşti 1859—1869), pe care n-a mai apucat să-i restituie. Poliţa lui Heliade a fost un obiect de scandal în sînul Societăţii, căci adunarea generală i-a obligat pe cei din conducere să restituie banii acordaţi fără consultarea plenului. Din scrisoare reiese că membrii conducerii au aruncat suma asupra tuturor academicienilor... obligîndu-i să cumpere cîte zece exemplare din cartea rămasă în proprietatea Societăţii. Tocmai de această achiziţie nedorită se plînge Hodoş în scrisoarea la care-i răspunde Bariţ (*G.B.C.*, V, p. 84). Dimitrie Iarcu era bibliotecarul şi depozitarul de carte al Societăţii.

4 Alexandru Adamescu.

5 Istoricul şi filologul macedoromân Ioan Caragiani.

6 Adnotată de Iosif Hodoş: „Răsp. 18/1, [1]876 st. n." Vezi scris. următoare, incl. n. 1.

89

Zerneşti, 26 ianuarie, n. 1876

Domnule şi charisime frate !

La frăţeasca d-tale scrisoare din 6/18 ale c[urentei], primită alaltăieri [1], îţi răspunz tot de aici, unde m-am exilat pentru ca, după loviturile ce luai, să-mi scap familia de ruină.

Am trimis pe nemţi, director, Werkführer, cari ne mînca la 9.000 f.c. pe an, iacă aşa, ca să facă mai nimic şi să se îngraşe din sîngele meu şi al altora. Fac eu tot, zi şi noapte. Pînă acum însă familia îmi stă în Braşov, iară eu cînd aici, cînd acolo [2].

Tipografii sunt numai la a 8-a coală tipărită, pe la Baiazet I şi la inter[r]egnum, dară după sărbători va merge mai iute.

15 coale? Aşa este: pentru atîtea va plăti Delegaţiunea din bugetul a.c., că numai atîta i s-au votat. Dară *Istoria Imp[eriului] ot[oman]* începută, nu poate rămînea neterminată. Ce-i pasă orişicui dacă noi şi tipografii lucrăm înainte, pe aşteptare? În a[nul] viit[or] se va vota buget, de ex. pentru alte 15 coale, ca să se dea gata, cu pas de melc, într-un an. Noi însă atunci le vom da gata, îndată după votarea noului buget, în loc de 50 săptămîni, în 50 de oare. Mai în scurt, această accelerare depinde mai mult de la tipografi, dacă ei vor vrea să lucreze pe aşteptare. Ei se învoiseră cu mine ca să lucre neîncetat. De nu vor fi îmbulziţi cu alte lucrări, pentru care li se va plăti mai curînd, ei nu vor înceta. Iară eu nu prea cred să aibă lucruri mai urgente, pentru că tipografilor le merge şi în Bucureşti foarte rău. Din toate, abia 4 mai au de lucru colo pînă spre iuniu, apoi vor şedea mereu.

Aşadar, eu cred că d-ta vei face bine să mergi cu întreaga parte I înainte, adică să trămiţi m[anu]s[cri]ptul, ca să fie în tot cazul la tipografi. Apoi cu ei ne vom mai înţelege.¡

Traducţiunea română *Descriptio Moldaviae* a rămas ca să o broşureze îndată după închiderea sesiunei. Exemplariele din harta Moldaviei s-au aflat acolo în *Magazin*. Eu le-am dat un exempl[ar] broşurat gata, că aşa au cerut, ca să se convingă de lucrarea noastră. Apoi a rămas ca să îngrijească Delegaţiunea şi respective casariul cu scrietorii, de broşurare [3].

Abonam[entul] la gazetă, 5 f.c. l-am primit şi aseară am scris d-lui Murăşanu şi Mărgineanu (red[actor] subst[itut]) ca să îngrijească la moment de expediţiune pe 1/2 de an.

De la vărul meu şi socrul d-tale ai văzut în *T[ransilva]nia* [4] nr. 2 ce am primit. Dară mai are să-mi trimită două lucruri.

Salutîndu-te frăţeşte, sunt al d-tale,

G. Bariţ.

(Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, Fond. corespondenţă, mssse. sertar 333/4.)

1 Vezi-o în *G.B.C.*, V, p. 88—89.

2 Este vorba de necazurile cu Fabrica de hîrtie din Zărneşti, cea mai obositoare afacere din viaţa lui Bariţ. Nepriceperea lui Bariţ într-ale industriei capitaliste — în care i se părea că este neîntrecut! — a fost atît de totală, fabrica de la Zărneşti atît de nerentabilă *pentru el*, încît după trei generaţii, in 1974, strănepoata sa Victoria Iuga ne-a împărtăşit următoarea concluzie rămasă tradiţie familiară: „Fabrica de hîrtie a fost catastrofa familiei".

3 Probleme legate de colaborarea lui Bariţ cu harnicul Iosif Hodoş la traducerea lui Dimitrie Cantemir din latină. Vezi *G.B.C.*, V, p. 85— 102, pe larg.

4 Vărul lui Bariţ şi socrul lui Iosif Hodoş era Simion Balint. Acesta îi trimisese lui Bariţ o *Scurtă descriere a unor evenimente întîmplate în Munţii Apuseni ai Transilvaniei, cu comunele Bucium, Abrud-Sat şi Cărpiniş începute în a. 1837 în luna lui iuliu şi continuate pînă în 1847*, şi care s-a publicat în *Transilvania*, IX, 1876, nr. 2, p. 13— 16.

90

Braşov, 13/1 mart. 1876

Domnule coleg!

Te rog ca să arunci ochii pe pagina ceealaltă [1]. Adică, tipografii îmi cer m[anu]s[cri]pt. Eu le-am scris lor pe la Crăciun că m[anu]s[cri]pt e la d-ta, dară se vede că au uitat. Astăzi le răspund iară să aibă paţientă, pînă vor primi de la d-ta. Se vede că ei sunt decişi a tipări înainte orişicît.

În masa mea este reviziunea de la coala a 13-a, la Baiazet II, capu II, cart. III, al. II (Korkud) [2].

Te rog să le transmiţi m[anu]s[cri]pt[ul] de-a dreptul la adresa: Walter et Göbl (Tipografia Curţii), Bucureşti, Pasagiul Roman.

Între 16—21 febr. am fost la Sibii, chemat de urgenţă, nu numai în afaceri de ale Asociaţiunei, pe care unii ar voi să o sugrume, ci şi în altele, în care cele două partide sunt la cuţite ...[3].

Cu acea ocaziune am fost şi la bietul Alexandru Papiu, cu fratele Iacob Bologa. Am stat la el 1/2 oară şi l-am observat, pre cît îmi permit puterile mele. Era liniştit, totuşi eu simptome de îndreptare nu am putut observa. Servitoriul ne spuse că cu 5 zile înainte îi venise noaptea furia să se îmbrace şi să meargă la Împăratul, şi aşa, s-au bătut amîndoi. La vederea lui, îmi veni bătătură de inimă[4].

Al d-tale frate stimatoriu,

G. Bariţ.

(Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, Fond. corespondenţă, msse sertar 333/4.)

1 Pe „pagina cealaltă", unde-l invită pe Hodoş să se uite, se află următoarea scrisoare a tipografilor din Bucureşti către Bariţ:

„Domnule Bariţ,

Vă rog a ne mai trimite manuscript. Se termină pe care l-am priimit de la d-nu Hodoş.

Al dv.

Carol Göbl.

Bucureşti, 28/II [18]75 [recte: 1876]"

Bariţ îi scrie lui Hodoş pe aceeaşi hîrtie, îndoind fila. Hodoş a adnotat: „Răsp. 14/3, [1]876".

2 Vezi *G.B.C.*, V, p. 90.

3 „Cele două partide" sînt adepţii activismului, respectiv ai pasivismului politic, problemă despre care vezi mai ales corespondenţa lui Ilie Măcelariu cu Bariţ *(G.B.C.*, V, p. 167—266*)*.

4 Alexandru Papiu Ilarian era internat în Spitalul de boli nervoase din Sibiu, condus de foarte competentul medic Szabó István. Aici şi-a sfîrşit marele patriot şi scriitor viaţa în ziua de 23 octombrie 1877. Despre acest trist capitol din viaţa lui Papiu Ilarian vezi Iosif Parvain şi Ioan Chindriş, *Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ilarian*, I, Cluj, 1972, p. 237—316.

91

Braşov, 28 marţiu 1876

Domnule şi frate!

Nu ţi-am răspuns la st[imata] d-tale scrisoare din 4/16 ale c[urentei] pînă astăzi, din cauză că aşteptai răspunsul tipografilor, cari îmi făcură marea onoare de a mi-l da pe călcîiul corecturei de la coala 16-ea. Eu

ți-l prezint d-tale, tăiat cu foarfecele, iară corectura merge la ei. Așadară, Walter et Göbl sunt gata cu 15 coale. Decisi a continua, cer mereu m[anu]s[cri]pt; iară eu te rog ca să le trămiți atîta cît zici d-ta în scrisoare, adică inclusive pînă la partea II.

Sunt cu totul de acord cu d-ta ca să ne cerem remunerațiunea votată de Societ[atea] Acad[emică] pentru 15 coale, dară te previn că această operațiune „finanțială" va fi împreunată cu oareșcare cerimonii, la care poți să le zici cum vei vrea: necesarie sau pedante.

Cînd era să-mi scot eu remunerariul p[entru] corectura la *Descriptio Moldaviae* [2], îmi făcui nota simplă pe sumușoara ce îmi competea mie. D-n. președinte mi-o reîntoarse zicînd: „Să prezinți 1 ex. broșurat, lîngă acela să alături comput despre toate spezele cît a costat edițiunea acestei cărți, ca să nu avem a face cu atîtea computuri". Din această cauză fusei silit să aștept în București, pe spezele mele, 3 zile pînă ce apucai 1 broșură de la compactorul evreu al Delegațiunei, după care apoi mi se numără competința mea.

Spre a simplifica, sau încai accelera formalitățile de acestea, am scris tipografilor ca, îndată ce va fi tipărită coala 15-ea, să prepare 1 ex. broșurat și să-l prezinte nesmintit la președ[intele] Delegațiunei. Într-aceea, vom prezenta și noi compturile noastre. Am preparat și pe Delegațiune, ca să știe să ne păstreze competențiele noastre.

Din acestea urmează ca d-ta încă să-ți faci nota de suma ce-ți compete, apoi, sau să o transmiți la Delegațiune în original, și mie numai să-mi arăți cifra și data notei, sau să mi-o transmiți în origine, ca să o alătur eu la computul generale. Cum vei vrea. Dară, în *tot cazul*, să scrii cît mai curînd la Delegațiune, zicînd: „În fine, 15 coale din *Istoria* ...[3] stau tipărite gata, după trăgănare de 1 1/2 an fără vina mea. Împregiurările mă silesc ca să-mi cer honorariul, și vă rog" etc.

Te rog să le vorbești în termini, știi d-ta, „negustorești", că așa cam sunt unii delegați.

Eu încă mă aflu în stare cum n-am fost de cînd mă spoliaseră rebelii în 1849. Atunci spoliat de rebeli, acum de români (art. 11, *Gaz. Trans.*) [4]. De 1 an întreg nu-mi luai nici un cruceri din plată. Ca la turci.

Coalele tipărite le voi transmite preste vreo 10 zile. Am să scot cîteva din ele pentru *foaie*, cu privire la evenimentele turcești de astăzi.

Biografia lui Cantemir? Nesmintit!

Te rog să trămiți tipografilor m[anu]s[cri]ptu. Eu le scriu [5].

Al d-tale frate devotat,

G. Barit [6].

(Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, Fond. corespondență, msse sertar 333/4.)

1 Vezi-o în *G.B.C.*, V, p. 89—90.

2 La traducerea și editarea căreia a colaborat și Bariț, în mai mică măsură, alături de Iosif Hodoș.

3 *Istoria Imperiului Otoman* a lui Dimitrie Cantemir, la care lucrau acum Barit și Hodoș împreună (vezi corespondența primită de la Hodoș, în *G.B.C.*, V, p. 82—102).

4 Se referă la falimentul Fabricii de hîrtie din Zărnești.

5 Vezi *G.B.C.*, V, p. 90, n. 6.

6. Adnotată: „Răsp. 2/4. H[odoș]".

92

Zernești, 1877, ian. 8/20

Domnule și chare amice!

Tipografii Walter și Göbl au lucrat pînă acum, preste toată așteptarea mea, foarte puțin. Adevărat că la început nu avuseră hîrtie, după aceea însă li s-au trămis cu prisos. Deci eu zilele acestea îi împintenai ca să lucre bărbătește. Dară pentru cazul cînd s-ar apuca de lucru doi compozitori de litere dintr-o dată, precum sper că se va întîmpla, le va trebui m[anu]s[cri]pt mult. Pentru acest caz eu te rog să ai bunătate a mă informa circa pînă la ce termin poți fi d-ta gata cu m[anu]s[cri]ptul revăzut, și cu cît deodată? Se poate că eu în primăvară voi merge iarăși la București. Cu acea ocaziune aș urgita lucrarea și mai mult, cu atît mai vîrtos că lucrurile se pot întoarce așa, încît ***noi aceștia*** cîtva timp nici să nu ne putem ocupa cu literatura, și doară nici pe la casele noastre să nu putem sta. Eu doresc ca să treacă astă dată paharul acesta de la noi, că ne ajung nouă altele. De altmintrea, fie voia ceriului. Noi tot nu vom pieri, noi nu putem să pierim. Dară nici acest legion de suferințe nu mai sunt de purtat [1].

Așadară, d-n. coleg Vicenție se mută la d-voastră, ca să fundați un ziari nou, despre care se vorbește mai bine de 1 an? D-zeu să vă ajute! Ne-ați mai ușora pe noi cei de la gazeta bătrînă. Sau că ne-ați scuti de tot. Eu, adecă, sper că veți pune temelii la o presă românească în tot respectul independente, serioasă, impunătoarie. Numai cît eu unul nu aș cuteza să o dau mai mult ca de 3 ori pe săptămînă, și atunci încă cu condițiune ca ungurenii să concurgă cel puțin cu 1 000 de abonați siguri, și ca redacțiunea să fie cu atențiune continuă la demersul lucrurilor în România și în Oriente, iară nu numai la *pustele* Ungariei [2].

Părintele Ioan de la Caransebeș [3] o păți cu cercularіul său.

Oare arhiereii sîrbești încă se supun tot așa la poruncile tiranului? [4] Ar fi de mare interes ca noi să aflăm și să știm acest lucru cu toată certitudinea. Văzui că ai rutenilor sunt robii, robii Domnului; aliluia! Dară orișicum, pozițiunea rusnecilor difere mult de a noastră. D-voastră, carii ați trăit cu ungurenii, veți ști aceasta mai bine.

D-voastră cum mai stați acolo, în Sibii, cu spionii? Mie mi se pare — poate să mă înșel — că acolo sunteți mai scutiți decît oriunde pe airea în țară.

Salută, mă rog, pe toţi ai noştri, începînd de la preşedinte, preste tot, *dein salve et me ut facis, dilige,* [5]

G. Bariţ.

(Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, Fond. corespondenţă, msse sertar 333/4)

1 Referire antologică la suferinţele românilor ardeleni sub dualismul austro-ungar.

2 Ştirea era un simplu zvon, după cum confirmă însuşi Hodoş: „Una nu se poate: ca cu Vikentie împreună să fundăm un ziari nou; ba nici vechi". Vincenţiu Babeş nu era un personaj agreat de românii transilvăneni, din cauza unor compromisuri politice pe care le făcuse, şi le mai făcea la acea dată. Curînd, însă, ambiţiosul bănăţean va prinde prestigiu tot mai mare, pînă la a fi preşedintele Partidului Naţional Român. Pînă la urmă, ziarul românesc proiectat de sibieni îl va scoate tot Bariţ, în 1878: *Observatoriul.*

3 Ioan Popasu, fost protopop în Braşov, era acum episcop neunit la Caransebeş.

4 Despre imixtiunile autorităţilor dualiste în viaţa confesională a marilor naţiuni din imperiu: românii, sîrbii ş.a.

5 „Salutări şi iubeşte-mă aşa precum mă iubeşti." Adnotată: „Răsp. 31/1".

XXIV

CĂTRE COMITETUL ASTREI

(1862)

93

Braşov, 1862, faur 12 n[ou]

Excelenţa voastră prea luminate şi prea sîntite doamne episcoape şi preşedinte al Asociaţiunii ! [1]

Onorabil comitet !

Conform dătorinţei mele, am onoare a raporta excelenţei voastre şi onor[abilului] comitet următoarele:

În 4 faur n. am trimis în priimirea d-lui casier A. Bechniţ # 33 et 1 f. 8 [cr.], încasaţi prin d-n. Aron Crainic[2] în Bucureşti, de la 24 binefăcători, toţi ardeleni de naştere, afară numai de d. conte Rosetti. Numele conferitorilor s-au publicat în *Gazeta* N° 5 a.c., [3] din acea cauză

pentru că în privirea acestei colecte se escase pe la decembre a. tr. oareşcare neînţelegere acolo pe loc, carea trebuia delăturată prin ajutoriul publicităţii, din momentul în care sosiră acei bani în mîinile noastre.

Duminecă în 9 febr. am mai priimit 2# şi 2 douăzeceri de la acelaşi d-n. A. Crainic, pe lîngă alăturata scrisoare de d[to] 25 ian[uarie] v[echi], care sumuşoară iarăşi o voi înainta preste cîteva zile, şi încă poate şi că însoţită de alta mai mare, *dacă* cumva decretele membrilor onorari vor fi ajuns la respectivele persoane, sau dacă de cumva În[altul] Guberniu va fi încuviinţat alegerea lor.

Din alăturatul protocol de şedinţă se vede cum că membrii din Braşov ai Asociaţiunii, folosindu-se de încuviinţarea onorabilului comitet centrale, îşi aleseră un comitet ad-hoc, destinat numai pentru expuzeţiune şi însărcinat numai cu întocmirea aceleia [4], precum şi aceia că braşovenii pun mare temei pe încuviinţarea, patrocinarea şi proptirea expuzeţiunii, prin toţi acei prea sînţiţi arhierei sub a căror păstorie sufletească se afla românimea austriacă.

În urmă, îmi iau voie a înştiinţa pe onor[abilul] comitet cum că *din tipografia lui Ioan Gött ieşiră la lumină poeziile lui Andrei Murăşanu care, privite din punct de vedere al artei, merită luare-aminte a criticei. De aceea, rog pe onor[abilul] comitet ca să binevoiască a supune acel op poetic la recenziunea* sa, întru înţelesul statutelor, şi dacă va afla că merită, a-l recomănda viitoarei adunări spre a fi premiat [5], pentru ca prin aceasta să se şi mai încorageze acel bărbat, carele astăzi se pare a fi prea căzut cu inima şi cu spiritul.

Am onoare a fi, cu profundă reverinţă, serv prea plecat,

G. Bariţ [6].

[Adresa:] Raport cătră Comitetul Asociaţiunii tr[ansilva]ne române.

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecţia George Bariţ, nr. 340.)

1 Episcopul preşedinte al ASTREI era Andrei Şaguna.

2 Gazetar originar din Transilvania.

3 Sub forma unei scrisori a lui Bariţ către redacţie: *Domnule redactor!*, în *Gazeta Transilvaniei*, XXV, 1862, nr. 5, p. 20. „Conferitorii" din Bucureşti sînt următorii: Aron Florian, Ioan Boamben, Anton Adamescu, G. Riureanu, Costache Trandafil, I. Circa, Beniamin Hernea, firma negustorească Martinovici et Asan, C. Adam, G. Boursanu, Dionisie Pop Marţian, Vasile Maniu, Popescu, I. Susianu, I. Badilescu, A. T. Laurian, Ioan Maiorescu, Nifon Bălăşescu, Scarlat Rosetti, B. C. Şăicariu, N. Florescu, Vasile Pop, Aron Crainic şi un Şomcuteanu.

4 Expoziţia naţională de la Braşov din 1862. Cf. şi scris. următoare, incl. n. 1.

5 Volumul *Din poeziele lui Andrei Mureşanu*, Braşov, 1862, 8[0], 4 f. + 222 p. + 1 f. Conform punctului g din § 33 al secţiunii IV a statutului ASTREI, adunarea generală „decide suma pentru premii şi stipendii pentru diferitele specialităţi de ştiinţe şi arte" (vezi *Statutele Asociaţiunei transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român date în tipariu de însăşi Asociaţiunea*, Sibiu, 1874, p. 9). După un demers lipsit de

asperităţi, poetul, acum bolnav, a fost într-adevăr, premiat de ASTRA, în septembrie 1862, cu suma de 50 de galbeni, un premiu mic, dar — spunea Şaguna — „la acest neînsemnat premiu se adaugă altul foarte mare, premiul moral" (vezi Ioan Raţiu, *Viaţa şi operile lui Andrei Mureşanu. Studiu istoric-literar*, Blaj, 1900, p. 146).

Scrisoarea are mai multe adnotări de mîna lui Bariţ (textul însuşi al scrisorii este o copie de altă mînă): a) „Acte relative la biografia lui Andrei Murăşanu. Rapoarte prin care Comitetul Asociaţiunei este rugat a examina poeziile lui Andrei Murăşanu şi a le recomănda adunărei generale spre a fi premiate"; b) nota de subsol „A se vedea *Foişoara* din n-rii *Observatoriul* 47, 48, 49, 51, 52, 54, 55" (în aceşti numeri din *Observatoriul*, II, 1879, p. 187—188, 191—192, 195—196, 203, 207—208, 215—216, 219—22 s-a publicat lunga contribuţie a lui George Bariţ, *Material pentru biografia lui Andrei Murăşanu*); c) „Originalul acestui document se află în archivul Asociaţiunei transilvane pentru literatura şi cultura poporului român" şi d) „1862. Febr. 13 [recte: 12] n[ou]. Pentru Andrei Murăşanu p[ent]ru ca poeziile lui să fie premiate".

XXV

CĂTRE O NEIDENTIFICATĂ

(1862)

94

Braşov, 1862, iul. 14

Domnişoara mea !

Primind astăzi prea stimata d-tale scrisoare inspirată de cele mai nobile simţeminte naţionale şi patriotice, prin care binevoieşti a mă înştiinţa despre trimiterea, prin Casa Siedeman, a două obiepte de expuzeţiune [1], nu lipsesc a-ţi face cunoscut cum că, deşi aceleaşi vor sosi aici după terminul prefipt, aceasta însă nu va împiedeca pe comitet, întru nimic, ca să le destine locul cel mai corespunzetor, în localul anumit spre scopul acesta. Iară la timpul său vi se vor remite, tot în starea cea bine condiţionată, în care vor sosi aici.

Am onoare a fi şi a rămînea al d-tale serv devotat,

G. Bariţ.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 110.030.)

1 Este vorba de Expoziţia naţională de la Braşov din 1862, despre care vezi amănunte în *G.B.C.*, III, p. 175—178; IV, p. 375, n. 1—2 (vezi şi scris. precedentă). Acest răspuns arată marea importanţă pe care Bariţ a acordat-o expoziţiei, răspunzînd personal fiecărui participant.

XXVI

CĂTRE CAROL DAVILLA

(1862 — 1863)

95

Braşov, 1862, sept. 22 n.

Domnul meu !

În 12 septemvre st[il] nou îmi luai voie a recomănda pe tinerii studenţi de aici Const. M. Burbea şi Ioan Vilara [1], ca pe unii cari doresc a fi primiţi în Institutul de medicină şi farmacie a statului.

Acestui din urmă, împregiurările familiare nu-i iertară a se prezenta pînă acum la d-voastră. Cred însă că nici acum nu va fi prea tîrziu, dacă se va înfăţişa, în cursul săptămînei acesteia. Tînărul, pre cît am priceput eu, are o deosebită aplecare cătră ştiinţele naturale şi cătră medicină în special.

Doresc din toată inima ca aceşti tineri să vă poată cîştiga mulţumirea în toată privinţa.

Am onoare a fi, cu cea mai distinsă stimă şi consideraţiune, al d-voastră serv prea plecat,

G. Bariţ.

(B.A.R., Fond. coresp., cota S $\frac{7(1)}{\text{XC IV}}$, inv. nr. 138.626.)

1 În tînărul Ioan Vilara, Bariţ recomanda într-adevăr un element dotat pentru cariera de medic. Urmărind scriptele Şcolii de medicină aflăm că la concursul de externat din 19—20, 22 şi 26 mai 1863, la care s-au prezentat elevii clasei a V-a, figurează şi protejatul lui Bariţ, elevul Vilara Ion, situîndu-se în fruntea celor reuşiţi.

Se pare că Bariţ are dreptate numindu-l „student", căci la Braşov Vilara fusese într-o clasă superioară, fapt pentru care la Bucureşti a fost primit direct în clasa a V-a.

Lista elevilor reuşiţi la acest concurs (B.A.R. în anexa scrisorii lui Bariţ către Davilla) ne dă o idee despre vederile *politice* ale lui Davilla: în rîndurile acestora găsim tineri din toate provinciile locuite de români:

1 Vilara Ion — din Braşov;

2 Constantinescu Dimitrie — din Bucureşti;

3 Colivici Dimitrie — din Clisura-Filipopoli;

4 Degerăţeanu Petre — din Tîrnna, Mehedinţi;

5 Păltineanu Ion — satul Păltineanu, Buzău;

6 Petcov Mihail — din Tîrnovo, Bulgaria;

7 Boboiceanu Nicolae — din Turnu Severin;
8 Parușev Andrei — din Șumla, Bulgaria;
9 Antonov Eustație — din Tîrnovo, Bulgaria;
10 Eminovici Ilie (fratele lui Eminescu) — din Botoșani;
11 Ionescu Răducanu — din Sutești, Brăila;
12 Cuciuc Ion — din Halanga, Mehedinți;
13 Telemac Vasile — din Bacău;
14 Angelescu George — din Mărgineni, Neamț.

Ioan Vilara se născuse la 22 iulie 1843 la Brașov. La școala lui Carol Davilla a fost înscris în 10 octombrie 1862, iar la 26 mai 1863, după examenul de externat pomenit mai sus devine medic extern în serviciul civil. În 1865 este subchirurg în județul Covurlui, în 1866 medic clasa a II-a, pentru ca în 1873 să-l întîlnim fără slujbă, în „congediu". Despre celălalt protejat, din vestita familie negustorească Burbea, nu știm nici o altă veste.

96

Brașov, 1863, iuliu 12 n

Prea onorate domnule doctor !
Domnule protomedic !

Aducîndu-mi aminte de comisiunea ce ați binevoit d-voastră a-mi da în 1862, pentru a vă indirepta de aici, la școala de medicină, cîte un tînăr școlariu [1], mai arătîndu-mi-se zilele acestea școlariul gimnazist Climent T. Vasiliu [2], fiiul parohului din Brașov (din cetate) Toma Vasiliu și rugîndu-mă ca să vă încunoștințez despre dorința lui de a intra la numita școală ca elev, îmi iau prin aceasta voie a recomenda pe acest școlariu, Cl[ement] Vasiliu, cu atît mai vîrtos că tatăl său, p[ărintele] Toma Vasiliu, fiind văduv, rămas cu 4 copii, om în vîrstă de 64 ani, îngrijat foarte de viitoriul familiei sale, s-ar ținea foarte norocit dacă încai fiul său cel mai mare ar apuca sub înțeleapta și energioasa comandă a d-voastră.

Încredințat că nu veți lua în nume de rău această cerere a mea, am onoare a subsemna, cu cea mai distinsă stimă și considerațiune, al d-voastră șerbitor devotat,

G. Barit.

(B.A.R., Fond. coresp., cota S $\frac{7(2)}{XC\ IV}$, inv. nr. 138.726)

1 Vezi scris. precedentă.

2 Nici o sursă cunoscută nu arată că tînărul recomandat de Bariț ar fi devenit medic.

XXVII

CĂTRE ANDREI ŞAGUNA

(1862—1863)

97

Zărneşti, 1862, no[iembrie] 23/11

Excelenţa ta prea luminate şi prea sînţite doamne episcoape!

Împărtăşirile privitoare la cauza noastră naţională, cu care excelenţa ta ai binevoit a mă onora prin venerabila scrisoare din 8/20 no[iembrie] a.c., [1] împreună cu adusul aceleaşi, împune ca o adeverinţă nouă a încrederii cu care m-ai dăruit în cîteva cazuri grele, asemenea celui de acum, şi care mă îndătoară din nou spre o sinceră mulţămită.

Deci, tocma pentru aceea, mă rog şi astă dată ca excelenţa ta să fii încredinţat cum că eu, carele nici chiar din afacerile mele private nu fac vreun secret — că n-am pentru ce! — în cestiuni de interes public voi fi totdeauna cu obicinuita mea franchetă, pentru că ştiu că tocma cînd m-aş afla în rătăcire, în loc de a mi se lua greşeala în nume de rău, mai vîrtos voi căuta mijloc de a mi-o corege.

Am văzut şi am cetit cu luare-aminte toate măsurile preliminarie luate de excelenţia ta, cu scop de a se ţinea un congres naţional [2]. Nu mai încape nici o îndoială: reprezentaţiunea adresată preşedintelui gubernial a fost de lipsă a se face, şi încă aşa, întru înţelesul şi spiritul în care s-a făcut. Să se dea actele privitoare la prefigerea viitoriului şi a destinului nostru întocmai precum au purces acelea din fontana lor, cu atît mai vîrtos că eu nu mă îndoiesc cum că s-ar fi aflat şi se vor afla între membrii congresului, cari le vor cere şi vor pretinde a se comunica şi publica întocma.

Congresul, de se va înfiinţa, în număr ca de 120 membri va fi destul de numeros, că după a mea opţiune tocma şi o dietă transilvană ca de 150 membri ar fi un corp destul de greoi spre a-l conduce şi a lucra cu el în folosul ţărei.

Aşa, eu aflu că toate măsurile luate pînă acuma sunt bune şi înţelepte, încît nu mai încape nici o reflexiune asupra lor. De altă parte, însă, eu de alaltăieri încoace, de cînd protopopul Meţianu îmi dede scrisoarea excelenţei tale, îmi pusei cîteva întrebări care credeam că se ţin tot de obiectul pentru care e vorba, fără însă ca pînă astăzi să mi le fi putut dezlega şi răspunde întru toate. Presupunînd că funcţionarii publici de la funcţiunile cardinale vor fi chemaţi simpliciter prin convocatorii subscrise de d-nii preşedinţii congresului, sau doară ceruţi prin aceştia de la prezidiul gubernial, sunt silit a presupune totodată

cum că ceilalți 100 membri vor fi aleși de către cineva. În cît pentru ceilalți, 40 membri ai clerurilor, modalitatea alegerii ar fi poate mai simplă și mai ușoară, cînd protopopii actuali din ținuturile mai de frunte ar fi însărcinați a convoca preoțimea și a conduce actul alegerii, așa ca voturile să se dea tot la bărbați cari vor fi floarea clerului. Dară cei 60 mireni, cine să-i aleagă pe aceștia și în ce fel de cercuri? După protopopiate? Sau, neamestecînd alegerile mirenilor cu ale clerului, ceia să se aleagă după ținuturile politice (comitate, scaune, districte), precum se află împărțită țara asta? Comitate 8, scaune săsești 9, districte rom[ânești] 2, săsești 2. Scaunele secuiești nu le număr înadins, pentru că numai în Scaunul Mureșului sunt români mai mulți, iară cei din Arieș s-ar putea alătura la Turda, cei din Odorhei la Segișoara, cei din Trei-Scaune sau la Alba de Sus, sau mai bine la Brașov, cei din Gyergyó la Comitatul Turdei, partea de sus. Așa, am găsi 21 pînă la 22 ținuturi în care românii ar putea alege deputat, adecă voiam să zic că locuitorii, după numărul lor, ar merita să-și aleagă. Să punem că din acelea ținuturi s-ar alege cîte 2 mireni (1 unit, 1 neunit); ar fi 44. Pînă la 60 mai sunt 16. Dară comitatelor de cîte 100 a 200 mii de suflete, cum și ținuturilor mai cultivate li se și cuvine ca să fie reprezentate mai bine, ceea ce, la caz de o împărțeală nouă a țărei, nesmintit că s-ar și întîmpla. De aceea cred că n-ar fi vreo greutate a dechiara de ex[emplu]: din Sc[aunul] Sibii și Distr[ictul] Brașovului se aleg cîte 4 ; comitatele Hunedoara, Alba de Jos, Turda, Cluș, Doboca, Cetatea de Baltă se prefac în două cercuri electorale, cum Deva et Hațeg, Blaș et Abrud, Turda et S[zász] Reghin etc. S-ar putea da și la Distr[ictul] Făgăraș 4 deputați, însă cu condițiunile ca vecinele scaune săsești Cohalm și Cincu să aleagă împreună.

Dară cine să fie alegătorii? Eu aș socoti ca fiecare comună să trimită cîte 2 oameni de omenie și deștepți la locul destinat pentru alegere. Atîta număr nu ar face nici un fel de zgomot.

Însă cine să conducă alegerile? Aceasta mi s-a părut a fi întrebarea cea mai grea și nu m-am putut dezlega decît reducînd și această grijă, ca aceștia să *denumească* în fiecare cerc electoral un președinte *conducătoriu* de alegeri; apoi aceia fie din cler, fie din mireni, tot atîta, numai să susțină ordinea pe 2—3 ore.

Iară candidații după ce să se recomende și aleagă? Mi se pare că de nu se va lăsa voia de a-și alege care din ce ținutu-l va găsi, apoi în unele ținuturi vom veni în strîmtoare cumplită, că e lipsă de oameni harnici.

Alegătorii mireni n-ar putea alege decît amestecați. Li s-ar pune însă condițiunea ca și la Dieta T[ransil]vaniei: din fiecare confesiune cîte 1 și relative cîte 2.

Ar fi bine ca deputații să vină cu plenipotențe formale, mai vîrtos pentru cazul cînd ni s-ar cere ca să se dechiareze în privința legilor fundamentale, pentru ca nu cumva, la un caz de așa, mai tîrziu ... să se poată zice că au votat numai de capul lor.

Ci eu acum văd că am și umplut o coală. Încă numai una: cele scrise în epistola anonimă le cred și eu. Acel om însă cade pe zi ce merge în opiniunea publică, prin urmare nu mai poate strica.

Pe lîngă care, sărutînd sacra dreaptă, sunt al excelenței tale serv prea plecat,

Bariț m. p

(Arhiva Bibliotecii metropolitane din Sibiu, Fond. Șaguna, nr. 2649.)

1 Vezi această scrisoare în George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei pre două sute de ani în urmă*, III, Sibiu, 1891, p. 581.

2 Această scrisoare este o dovadă în plus a implicației adînci pe care Bariț a avut-o în viața politică a românilor ardeleni. Deși în urmă cu puțini ani Șaguna îl urîse și îl persecutase pe greco-catolicul Bariț (din partea căruia episcopul neunit a căpătat o replică pe aceeași măsură!), acum, în fața unei mari acțiuni naționale, este primul căruia îi cere sfatul. Împreună cu Alexandru Sterca Șuluțiu, mitropolitul Transilvaniei, Șaguna se gîndea la o nouă conferință națională, care s-o reediteze pe cea atît de reușită de la Sibiu din 1/13—4/16 ianuarie 1861. Au și cerut învoire de la monarh în 30 decembrie 1862, stabilind ca dată luna aprilie 1863 (vezi *G.B.C.*, IV, p. 378, n. 1). Conferința Națională de la Sibiu din 7/19— 11/23 aprilie 1863 a avut un puternic ecou în viața românilor transilvăneni (vezi *G.B.C.*, I—VI, pass. apud indice de materii). Remarcăm că Șaguna a dat ascultare sfaturilor lui Bariț din această scrisoare și că întregul demers al alegerilor ca și numărul deputaților, corespunde cu indicațiile cărturarului brașovean. Vezi și Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur...*, III, Sibiu, 1905, p. 731.

98

Brașov, [1]863, april 2. n.

Excelența ta prea luminate și prea sînțite doamne episcoape!

Primind eu veneranda epistolă a excelenței tale din 9/21 martie [1] și reflectînd la celea ce am scris eu în 4/16[2] cu graba, am văzut că cu privire la rezultatele adunărei metalurgice mă exprimasem prea întunecat. Adunarea nu a zis că se opune la trimiterea vreunui comisariu, om de specialitate. A reflectat numai că, după ce este destinat unul ca acela tocma din cutare ministeriu (am uitat din care), ar fi de prisos ca să se mai facă speze și cu altul. Dealtmintrelea — adaoseră cu toții — în voie îi stă excel[enței] sale a denumi și a trimite la fața locului pe orișicine și oricînd, numai nu pe spezele comune.

Preste aceasta, fiindcă eu rezonasem multe în sus și în jos asupra multor speze oarbe ce s-au făcut, apoi mă aleseră și pe mine, ca din partea exc[elenței] tale, între revizorii socotelelor.

Ar fi de dorit, excelentisime ca, venind și d. consil[ier] A[lexandru] Lazar [3] la conferință, să ne folosim pe atunci de vreo oră liberă, pentru ca să ne sfătuim în această treabă. Pînă atunci se va tipări și protocolul ședințelor ținute.

Excelența sa d. mitropolit Șuluțiu a binevoit a-mi face cunoscut [4] cum că pregătirea programei o a concrezut cu totul excelenței tale, pentru ca să binevoiești a o modifica oricum vei afla cu cale. Nu știu dacă excelența ta vei încuviința ca aceeași să se tipărească în vreo 2—3/c. [sute — n. ns.] exemplare [5], spre a se împărți la membrii conferinței și la unele notabilități.

Oare n-ar fi bine, excelentisime, ca încai o parte a membrilor comitetului [6] să se afle la Sibii încă de sîmbătă (18), pentru ca, din comuna consfătuire a cîtorva bărbați, să iasă un feli de îndireptari după care să decurgă lucrurile și dezbaterile noastre, că — doamne! — cu cîtă încordațiune privește și așteaptă țara întreagă rezultatul conferințelor noastre! Dealtmintrea eu, din parte-mi, pun mare temei pe temperamentul cel serios și pe spiritul iubitoriu de pace al celor mai mulți români ardeleni. Se poate că se va ivi, ici-colea, și ceva spirit de opuzețiune. Eu însă așa ceva privesc numai ca un semn de viață cevași mai agitată, iară de consecințe rele nu mă tem [7].

Pe lîngă care am onoare a fi cu profundă reverință al excelenței tale serv prea plecat,

George Bariț m.p.

(Arhiva Bibliotecii metropolitane din Sibiu, Fond. Șaguna, nr. 2663.)

1 Vezi scrisoarea lui Șaguna în George Bariț, *Părți alese...*, III, p. 586. În ea episcopul neunit îi comunică lui Bariț că a primit de la acesta conceptele de programă și regulament în vederea apropiatei conferințe naționale (vezi aci supra, scris. 97, n. 2).

2 Scrisoare neidentificată.

3 Fruntaș român, consilier gubernial.

4 Printr-o scrisoare din 9/21 martie 1863 (vezi *G.B.C.*, IV, p. 382).

5 S-a tipărit la Blaj. Vezi *Ibid.*

6 Se referă la comitetul permanent ales de Conferința Națională de la Sibiu din 1/13—4/16 ianuarie 1861: Alexandru Sterca Suluțiu, Andrei Șaguna, Ioan Alduleanu, Iacob Bologa, Ilie Măcelariu, Pavel Vasici, Anton Veștemeanu, Ioan Pinciu, George Bariț, Ioan Pușcariu, Axente Sever, Matei Nicola, Ioan Rațiu, Dimitrie Moldovan, George Domșa, Spiridon Fetti, Iosif Hodoș, Ioan Alexi, Alexandru Bohățel și Alexandru Lazar. Aceștia reprezentau la data respectivă națiunea română din Transilvania.

7 Despre lucrările Conferinței Naționale de la Sibiu din aprilie 1863 vezi *Protocolul Conferinței națiunei române din Ardeal, ce s-a ținut în Săbii la 20/8 prier 1863*, Sibiu, 1863; *Gazeta Transilvaniei*, XXVI, 1863, nr. 30; George Bariț, *Părți alese...*, III, p. 162; *G.B.C.*, IV, p. 378—385.

XXVIII

CĂTRE ŞTEFAN EMILIAN[1]

(1863)

99

[Viena, 11/23 decembrie 1863

Domnul meu și mult stimate amice !

Împregiurări mai anevoioase decît ar fi voința celui mai tare bărbat nu mă lăsară pînă acum a răspunde la mult stimata d-tale scrisoare din 4/16 octombrie, care pînă să sosească la mine — aici mă aflu din 24 octombrie n[ou] — s-a plimbat pe la Năsăud și Sibii . . .

Cu toate acestea, avînd acuma ceva timp în dispozițiunea mea, viu a-ți răspunde la cuprinsul scrisoarei d-tale. Mai întîi de toate, am avut ocaziunea de a cunoaşte şi admira generozitatea, patriotismul şi nobilele sentimente de iubire a prea s[finţiei] sale locţiitoriului de mitropolit al Moldovei. Tocmai pentru aceasta mă simt îndătorat ca, în privire la înfiinţînda academie, să-ţi împărtăşesc adevărata stare a lucrului, pentru ca să poţi informa pe prea s[finţia] sa întocmai.

Ştii prea bine că românii transilvăneni încă pe la 1850/51 ceruseră de la regimul imperial voie de a-și întemeia o universitate pentru fiii celor 500 mii familii române locuitoarie în cîteva fieri ale imperiului. Răspunsul, pe atunci, fusese: „Faceţi-vă de aveţi bani, că de la stat nu vi se poate da nimic". După aceea urmă reacţiunea şi încercarea de a ne germaniza şi catoliciza, precum ştii. Apoi căzu şi aceea. Deci în cît suntem acum mai liberi, voim a ne folosi de timp şi a îngriji de viitoriu.

Cu toate acestea, văzînd noi că la fondarea unei adevărate universităţi se cer mijloace băneşti colosale, pe care noi încă nu le avem, precum şi vreo 20 profesori prea bine pregătiţi, pentru ca să nu fim siliți a introduce îndată la început profesori de alte neamuri și confesiuni, de care ar trebui să ne ferim pre cît se poate, dacă nu din alte cauze, încă pentru onoarea naţională, aşa, ne mărginim pe lîngă dorința de a întemeia deocamdată numai *facultatea* juridică românească, cu un curs de 4 ani, sau adică aşa-numita *Academia*[2], de care saşii au una în Sibii, iar ungurii alta în Cluş, numai noi nu avem deloc. Apoi vei şti că de ex[emplu] iestimp se află 96 studenţi români la Academia nemțească din Sibii şi 32 la cea maghiară din Cluş!!! Atîta tinerime românească merită în adevăr ca să aibă o academie naţională, la care apoi ar veni tineri și din Bucovina, Banat etc., poate şi din Principatele române.

Însă şi la conservarea unei academii se cer pe an 18 mii fiorini v.a. sau cam 2500 galbeni. De unde însă?! Că statul nostru nu are atîţia bani pentru români. Ce e drept că statul încă a început a da, însă numai clerului şi şcoalelor româneşti gimnaziale (Braşov, Blaş) în total de 90 mii fiorini v.a. pe fiecare an, iară mai mulţi nu voiesc a ne îndrepta la pungile noastre.

Afară însă de bani mai e şi altă dificultate, adică tot cea atinsă mai sus: *profesori buni*. Pe aceştia trebuie să ni-i facem mai întîi. Îndată ce-i vom avea, ne vom şi apuca de lucru.

Deci modesta mea rugare şi opiniune ar fi ca, voind prea s[finţia] sa părintele episcop Miclescu[3] să ne ajute, deocamdată să mijlocească un ajutoriu anuale de 500 galbeni, pe 4 ani, însă în următoarele condiţiuni:

1) 200 galbeni să se trimiţă spre a se face stipendii de cîte 20 galbeni la 10 tineri jurişti de naţiune romană, eminenţi, însă lipsiţi de mijloace (de care sînt mulţi) spre a-şi putea continua studiile juridice.

2) Din 300 galbeni să se facă 2 stipendie pentru cîte doi tineri care au făcut cu laude cursul juridic de 3 ani, pentru ca să se poată pregăti la vreo universitate, undeva, ca profesori de drepturi, primind riguroasele, adică cîte 150 galbeni la unul, pe cîte 2 ani, după care termen stipendiul ar trece la alţi doi din cei 10 care s-ar alege mai buni.

Aceşti 500 galbeni s-ar trimite la *Comitetul înfiinţat* la Sibii pentru ajutorarea juriştilor, sub prezidenţia d-lui consilier Petru Man, bărbat venerabil şi neprihănit, precum îl cunoşti şi d-ta, pentru că la acel comitet se adună toţi banii destinaţi pentru susţinerea juriştilor noştri. În modul acesta noi, deşi ceva mai tîrziu, vom avea însă o academie condusă nu de cîrpaci, ci de bărbaţi bine pregătiţi, iar aceasta vom avea a o mulţămi neam de neamul nostru prea s[finţiei] sale domnului episcop Miclescu.

3-a condiţiune ar fi ca, după ce se vor fi pregătit în 4 ani 4 profesori buni cu ajutoriul din Moldova, cei 500 galbeni să se prefacă în două lefi de profesori, cîte 250 galbeni la unul, lefi cu care în Ardeal poate trăi o familie de profesori. Aceasta ar fi apoi o fundaţiune pe vecie, care i s-ar da de titul ce or vrea capii clerului moldovenesc.

Celealalte lipse ale academiei le-ar acoperi românii noştri de dincoace, îndată ce s-ar face un început atît de solid prin moldoveni.

În caz cînd moldovenii ar primi mai sus atinsa opiniune şi prea sf[inţia] sa o ar încuviinţa, mă rog ca d-ta să binevoieşti a mă înştiinţa despre toate ...

Fundaţiunea, ca fundaţiune de 500 galbeni, ar trece după 4 ani în grija *Asociaţiunei* nostre *ştiinţifice*, tot în Sibii, pentru că aceea e compusă din naţiunea întreagă şi stă sub protecţiunea naţională publică şi se poartă socoteală strictă de către comitet şi de preşedintele ei, episcopul Andrei Şaguna.

Apropos de Asociaţiune. Oare nu s-ar putea face oareşcare ajutoare şi la aceasta ... prin o coletă sau altcum?... Dacă se va mulţi

fondul Asociațiunei noastre, care știu că e confirmat de Împărat, atunci se poate ajunge și nobilul scop artistic despre care pomenești d-ta în partea a II-a a scrisoarei d-tale...

Mă rog însă ca să spui prea sf[inției] sale din parte-mi sărutarea dreptei ...

Al dumitale serv și frate stimatoriu,

G. Barițiu[4].

(*Revista arhivelor*, XLVIII, 1971, vol. XXXIII, nr. 2, p. 326—327.)

1 *Ștefan Emilian*, 1819—1899, scriitor, artist, profesor la Universitatea din Iași. Ardelean de origine, a făcut studii de artă la Viena, după care s-a stabilit încă înainte de 1848 în Principate. Acolo a contribuit la construirea Teatrului Național din București (1847) și a luat parte la Revoluția din 1848. Despre el: Emil Pop, *Ștefan Emilian*, Sibiu, 1944; *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 312.

2 Vezi Nicolae Albu, *Problema Facultății de drept pentru românii din Transilvania după 1848/49*, în *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai"*, XIII, 1968, Series Historia, fasc. 1, p. 59—71; Simion Retegan, *Fundația școlară a lui Avram Iancu*, în *Revista de istorie*, XXVII, 1974, nr. 5, p. 697—709.

3 *Calinic Miclescu*, 1822—1886, prelat român celebru, cel dintîi mitropolit-primat cu statut autocefal al României. La 1863 era locțiitor de mitropolit în Moldova, numit de Alexandru Ioan Cuza.

4 Vezi și D. Ivănescu, *O scrisoare inedită de la George Barițiu*, în *Revista arhivelor*, XLVIII, 1971, vol. XXXIII, nr. 2, p. 325—327.

XXIX

CĂTRE ADUNAREA GENERALĂ A ASTREI [1]

(1864)

100

Brașov, 26 iul. 1864.

Către onorabila Adunare generală a Asociațiunii etc.

În ședința II din 24 oct. 1861 a adunărei generale, ținute la Sibii făcîndu-mi-se onoarea de a fi ales la postul de secretariu al Asociațiunii, eu, fără a cumpăni mai de aproape serioasele îndătoriri impuse secretariului primariu prin § 16 al statutelor, și fără a considera că, spre

a le împlini pe acelea după cuviință, secretariul primariu ar trebui să se afle în locuință în Sibii și totdeodată să scuture de pe umerii săi orice alte ocupațiuni, avui vanitatea de a primi acel post onorific, pe care însă nu l-am putut împlini după cuviință niciodată.

Deci cu atîta mai mult mă simt îndătorat a mă folosi de ocaziunea prezentă și, în consunet cu §§ 11 et 29, îmi iau voia a-mi depune prin aceasta dimisiunea în mînile on[oratei] adunări generale, iar apoi, nutrit de mica speranță că în locul meu se va alege la postul de secretariu primariu un bărbat și mai activ, și carele, aflîndu-se în apropierea prezidiului și a comitetului Asociațiunii, să fie în stare de a împlini cele recerute prin § 16 al statutelor.

Al onor[atei] Adunări generale șerb prea plecat,

G. Barit[2].

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecția George Bariț, nr. 555.)

1 Al cărei secretar era Bariț încă de la înființare.

2 Textul este o ciornă, cu multe ștersături și corecturi operate de Bariț. Adnotat: „1864. Dimisiunea din postul de secretar prim al Asociaț[iunii] tr[ansilvane] rom[âne]. 26 iul[ie]".

XXX

CĂTRE PREZIDIUL DIETEI TRANSILVANIEI

(1864)

101

Brașov, aug. 1864

Cătră Înaltul Prezidiu al Dietei transilvane

Cu privire la coprinsul provocării În[altului] Prezidiu adresate mie de dato 12 aug. 1864, nr. pres. 91 și primite în 17 ale c[urentei], doresc a face cunoscut, cum și a încredința atît pre În[altul] Prezidiu cît și pre În[altul] Corp Legislativ al țerii, că îndelunga mea absentare din sinul aceleiași [1] nicidecum nu provine de la vreo nepăsare sau lipsă de simț patriotic, de care cred că am dat în tot cursul vieții mele probe de ajuns, precum nici chiar de la un dezgust cauzat oarecînd prin persecuțiuni serioase, pe care am învățat a le suferi, ci absentarea mea

este curat numai rezultatul absentării de şepte luni de la casă şi familie, de la afacerile mele private care-mi asigură existinţa, cum şi totodată rezultatul unor grele loviri elementare de care am fost ajuns în lunile din urmă.

Cu toate acestea, sunt prea determinat ca în cursul viitoarei săptămîni să-mi reocup şi eu scaunul în sala Legislativei, despre care rog pre În[altul] Prezidiu să ca binevoiască a încunoştinţa pre În[alta] Dietă.

Într-aceea am onoare a subscrie, cu profund respect al În[altului] Presidiu şerb prea plecat,

G. Bariţ.

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecţia George Bariţ, nr. 372.)

1 La Sibiu continuau să se desfăşoare lucrările istoricei Diete de la 1863—1864, în care românii, după sute de ani de dezmoştenire politică, au controlat pentru prima dată viaţa parlamentară a ţării. Vezi despre această sesiune *G.B.C.*, I—VI, pass. apud indice de materii. Textul de faţă este ciorna corectată a scrisorii. Adnotat: „1864. G. Bariţ. Răspuns la provocarea din 12 aug[ust] a presidiului dietal".

XXXI

CĂTRE MINISTERUL CULTELOR ŞI INSTRUCŢIUNII PUBLICE AL PRINCIPATELOR ROMÂNE UNITE

(1866 — 1867)

102

Braşov, 6 iuniu 1866

Prea onor[ate] domnule ministru ! [1]

Priimind eu decretul d-voastră din 13/15 mai a.c. Nr 3452, împreună cu două acluse, văzînd din cuprinsul aceluiaşi că mi se face neaşteptata onoare de a fi numit şi recunoscut de membru al Societăţii pentru cultura limbei naţionale [2], sancţionată, în urmarea propunerei d-voastră de către înaltul regim românesc, pre lîngă descoperirea mulţămitei mele sincere, pătruns totodată de sînţenia scopului, cum şi de mărimea problemelor ce vor fi a se dezlega prin acea societate, nu lipsesc a dechiara prin aceasta că mă voi ţinea fericit a putea lua parte la lucrările acelei societăţi, venind, pe timpul defipt în statute, la reşedinţa şi locul de adunare al societăţii.

În cît pentru spezele de călătorie asemnate cu atîta generozitate pentru fiecare membru, îmi iau voie a însemna că suma destinată pentru mine se poate depune orişicînd la depozitariul de hîrtie al Fabricei din Zărneşti, aflător în uliţa Lipscaniei, hanul [Şerban] Vodă, iară comisionariul nostru, anume Anast. M. Belgasoglu este însărcinat a priimi banii, pre lîngă dare de quitanţă subscrisă de mine.

Priimiţi, domnule ministru, asecurarea înaltei stime şi consideraţiuni, cu care am onoare a fi ... [3]

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecţia George Bariţ, nr. 556.)

1 Ministrul era C. A. Rosetti.

2 Este momentul istoric al înfiinţării Societăţii literare, care în 1867 va debuta în viaţa culturală a românilor sub numele de Societatea Academică Română. Din Transilvania şi Banat, alături de Bariţ, mai fuseseră *numiţi*, prin decretul 698 din 22 aprilie 1866, următorii învăţaţi pentru această primă generaţie de academicieni români: Iosif Hodoş, Alexandru Roman, Timotei Cipariu, Gavril Munteanu, Andrei Mocioni şi Vincenţiu Babeş.

3 Este ciorna scrisorii, adnotată la sfîrşit de Bariţ: „1866, iun. 6 n. Răspuns către Ministeriul de Cult şi Învăţămînt al P[rinci]patelor Româneşti, despre priimirea de membru al Societăţei filologice româneşti".

103

[Braşov, vara anului 1867]

Către Înaltul Ministeriu al Instrucţiunii Publice şi al Cultelor, în România

În urmarea binevoitoarei şi patrioticei provocări venite mie sub Nr 5044/1867, am onoare a face cunoscut că mă voi ţinea ferice a putea lua parte la lucrările Societăţii literarie române, convocate de către M. Sa Domnitorul prin în[altul] decret Nr 874 a.c., şi aşa, pe 1a aug[ust], voind D-zeu, voi fi în Bucureşti[1].

Suma destinată pentru coperirea spezelor călătoriei se poate nainta încoace cu toată înlesnirea prin Casa Belgasoglu et Socec, în Bucureşti, Şerban Vodă Nr 18 [2], cu care avem a face şi la care, în urmarea provocării ministeriale din a. 1866, am şi apucat a depune o chietanţie. Ni se pare că acesta ar fi cel mai simplu mijloc de a înainta respectivele speze şi pentru dd-nii Tim[otei] Cipariu, în Blaş, şi de G. Munteanu, aici.

Eu, din parte-mi, în tot cazul, voi însărcina pe numita casă în acest înţeles.

Am onoare a fi cu cea mai distinsă stimă şi ... [3]

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecţia George Bariţ, nr. 239.)

1 Sesiunea de inaugurare a Societăţii Academice a început într-adevăr la 1 august 1867, în localul Universităţii din Bucureşti. Cel dintîi proces-verbal din istoria noului

for științific este semnat de următorii membrii: Dionisie, episcopul Buzăului, Melchisedec, episcopul Dunării de Jos, Timotei Cipariu, Ion Heliade Rădulescu, Gavril Munteanu, V. A. Urechia, Ioan Caragiani, George Bariț, August Treboniu Laurian, Alexandru Roman, Ioan Străjescu, I. C. Massim, Alexandru Hurmuzachi, Vasile Alecsandri, Ioan Sbiera. Decretul lui Carol I nr. 874/1867 prin care convoacă adunarea Societății Academice, in *Analele Societății Academice Române*, tom. I, ses. an. 1867—1869, p. 10.

2 Vezi și scris. următoare.

3 Este ciorna scrisorii, adnotată: „1867. Răspuns către Ministeriul cultelor, în București, la invitarea la Societatea Academică pe 15/27 august [sic; recte: 1 august] 1867".

XXXII

CĂTRE UJFALUSSY MIKLÓS [1]

(1867)

104

Brașov, 2 mai 1867

Ilustrisime!

Chemarea ilustrității voastre împărtășită mie cu data din 18 aprile a.c. nr. 15/1867, spre a lua parte la conferința confidențială ce se va ține la 7 mai a.c. în reședința districtului Cetății de Peatră [1], mă îndătoară la recunoștința cea mai sinceră, nu numai pentru onoarea ce mi se făcu prin aceasta, ci totodată pentru că aceeași corespunde dorințelor mele de a vedea viața municipală restaurată preste tot, ca pe una ce o am privit-o și o voi privi totdeauna ca pe cea mai tare garanție a libertății constituționale, pentru că municipiile autonome sunt, în părerea mea, tot atîți pilaștri pentru orice stat care vrea să fie fundat pe drept și dreptate.

Cu toate acestea, împregiurările familiale și distanța relative mare, în lipsa totală a unei căi ferate, nu mă iartă a călători astă dată la fața locului. Mă rog atîta să fiu scuzat, cît și ca i[lustritatea] voastră să binevoiți a primi asecurarea înaltei stime și al respectului cu carele sunt, prea plecat,

G. Bariț,

coproprietariu de fabrică și asesor al districtului Cetății de Peatră [2].

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecția George Bariț, nr. 247.)

1 Nume românesc de epocă pentru districtul administrativ al Chioarului.

2 Este o ciornă plină de corecturi, adnotată de Bariț: „1867. Răspuns dat căpitanului suprem, d-lui Nicol[ae] de Ujfalussi, la scrisoarea din 18 aprilie a.c.,

XXXIII

CĂTRE VISARION ROMAN [1]

(1867—1879)

105

Brașov, 1867, mai 6 n.

Domnul meu !

Pînă ieri îmi fu preste putinţă ca să aflu ceva în cauza pe care ai avut amicabila plăcere de a mi-o concrede prin stimata d-tale scrisoare din 24 aprilie a. c. [2] De aici tăcerea mea. Ieri am vorbit cu doi curatori, însă pînă acum nici aceia nu-mi ştiură spune de pozitiv mai mult decît acestea.

Pînă acum se află aci — cu ştirea a celor doi fruntaşi — numai patru petiţiuni de la 4 concurenţi, între care însă d-ta nu eşti!? Aşa-mi spuseră ei şi îmi numiră numai pe 3 inşi de aici şi pe unul din secuime. Aceiaşi îmi mai adaoseră că după un pourparler privat ce ar fi avut cîţiva, pe cel din secuime-l şterseră din listă şi lăsară numai pe cei trei ca candidaţi. Alegerea încă nu s-a făcut, precum se pare din cauza săptămînei luminate, care aici, mult-puţin, se serbează întreagă, cam ca în Turcia. Se poate însă că în duminica viitoare vor păşi la alegere. Zic numai: se poate, pentru că de *altă* parte mi se cam dă să pricep că doară parohia va fi a aceluia a cărui este şi fetiţa, de cumva fetiţa nu va fi rezervată pentru un diacon. Adică, cu alte cuvinte, mi se dă să pricep să nu fiu prea prosticel, că pînă unde numai se poate, nici un „străin" nu va fi preferit.

Ei bine, dară unde va fi rămas petiţiunea d-tale? Eu sînt prea bine cunoscut cu omul căruia o ai trimis d-ta, lipseşte însă orice intimitate dintre mine şi d-lui. Deci mă tem că de-l voi întreba, mai mult îţi voi strica, iară temeiul acestei temeri ţi l-aş putea împărtăşi numai prin grai. D-ta l-ai putea întreba prin telegram.

Oare *acel* prieten pentru ce nu ţi-a dat consiliul, ca să osteneşti încoace ca într-o plimbare? Aici comisia e mare, alegătorii numeroşi, interesele... foarte felurite. *Sapienti sat* [3].

D-ta însă cam puni temei pe influinţa mea. Adevăr că în viaţa *privată* mă am bine *mai* cu toţi. Zic *mai*, pentru că este o excepţiune de vreo 2—3 cărturari; din momentul însă în carele aş stărui, s-ar face mînie şi fetiţa şi, cu *toate* dependenţele, foc pe mine. Drept că mie de asemenea focuri nu-mi pasă nimic, s-ar potenţa însă rivalitatea şi opoziţiunea în contra d-tale, care eşti căsătorit, prin urmare în loc să-ţi folosesc, ţi-aş strica.

Ci să abstragem de la toate asemenea considerente, însă unde-ţi este petiţiunea? Fără substrat tot nu poci face nimic. Am simţit dătorinţa de a-ţi descria situaţiunea, fără ca să voiesc a te descuragia. Purcede înainte, apoi iasă ori unde va ieşi, cel puţin vei face cu o experienţă mai mult, iară din parte-mi doresc a te încredinţa de promptitudinea mea de a-ţi servi orişicînd, cu toată plăcerea.

Te rog totodată ca să primeşti frăţeasca strîngere de mînă de la al d-tale frate stimătoriu,

G. Bariţ.

1 *Visarion Roman*, 1833—1885, om de cultură, lider politic şi economist român din Transilvania. De numele lui se leagă edificarea primului institut românesc de credit şi economii din Transilvania, Banca „Albina". Despre el, în principal: M. S. Cerneşti, *Viaţa şi opera lui Visarion Roman (Şenca 5 iulie 1833 — Sibiu 11 mai 1885)*, în *Societatea de mîine*, II, 1925, p. 377—378; Pavel Berariu, *Economistul ardelean Visarion Roman*, Cluj, 1937; Octavian Ludu, *Visarion Roman în vieaţa economică a Ardealului*, Sibiu, 1940; Vasile Netea, *Noi contribuţii la cunoaşterea vieţii şi activităţii lui Visarion Roman. Corespondenţa sa cu Gheorghe Bariţiu şi Iosif Hodoş*, Sibiu, 1942 (citată în continuare: NETEA 1942); Ioan N. Ciolan şi Victor V. Grecu, *Visarion Roman pedagog social*, Bucureşti, 1971 (vezi bibliografia de la p. 254—255). *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 740.

2 Vezi NETEA 1942, p. 1—2. În *Telegraful român* din Sibiu se anunţase concurs pentru ocuparea unui post de preot în Şcheii Braşovului, post pe care dorea Visarion Roman să-l ocupe.

3 „Cei înţelepţi se mulţumesc [cu atît]".

106

Braşov, 1867, oct. 8 n

Domnul meu!

La stimata d-tale scrisoare din 17 aug. [1] primită în Bucureşti, nu ţi-am răspuns de acolo, din cauze cuvioase. Pînă cătră finea şedinţelor noastre nimeni nu a putut prevede *cum* se va organiza delegaţiunea Societăţii Academice acum la început [2]. Ceea ce se prevăzuse a fost că cadrul tras prin statute nu era să se complinească acum îndată. Aşa se făcu că din funcţiunile salariate se împliniră numai două, casierul cu *cauţiune* acolo pe loc, în persoana fostului profesor Iarcu [3], acum pensionat, şi un cancelarist cu plătişoară anuală de 2400 lei. Aşa cum veţi fi văzut din cele publicate în *Gazetă* [4], Societatea, respectînd voinţa fundatorilor în cel mai precis înţeles, capitaliză toate interesele cîte au curs pînă acum, şi rotunzind fondul cu 14.301 # îl declară de inalienabil, iară interesele care vor curge de aici înainte le destină curat numai pentru on[ora]rie şi *premia literaria* [5]. Aşa, rămîne ca celelalte speze ale Societăţii să se copere din subvenţiunile care se vor vota şi da de la ţară.

Între aceste împrejurări, eu pe anul c[urent] nu am putut face nimic întru înțelesul aieptat de d-ta [6]. Sper însă că în a[nul] viit[or] acelea împregiurări se vor schimba spre bine. Numai te rog ca într-aceea d-ta încă să-mi înlesnești acțiunea mea din aug[ust]-sept[embrie] a[nul] v[iitor]. Aceasta se poate întîmpla mai ușor dacă te vei apuca să culegi în aceste 8 luni material pentru dicționariu, în sensul programei publicate mai alaltăieri în *Gazetă* [7], culegînd adică vorbele românești care nu se află în vocabularele românești tipărite pînă acum și dîndu-le explicațiunea cerută, și-n traducțiunea în vreo limbă. D-ta poți face și mai mult: a culege și proverbia, frazeologia, idiotismi românești. Adevărat că Societatea plătește numai cîte 1 # de 1 coală scrisă, dacă însă d-ta ai aduna numai 5—6 coale scrise și mi le-ai trimite mie cu scop ca să le prezentez la Societate, cu aceasta te-ai face cunoscut nu numai la toți membrii, ci și la toți literații din România. Să nu iai această observațiune a mea de vreo paradoxie. Eu sînt om mai vechi decît d-ta (55 ani împliniți), am călcat de multe ori în P[rinci]pate, contimpuranii mei mă cunosc, oamenii, însă, mai tineri, ca de 30—35 ani întreabă adesea: „Cine-i acest Barit, ce poamă este, ce a lucrat el? Pentru ce-l numiți voi, bătrînii, mai adesea?" Dincolo de Carpați este altă lume, în multe privințe cu totul alta. De altă parte vedem că acolo tocmai oamenii dintre 30—40 ani au adesea role nu numai politice, ci și literare, de mare importanță. Exemple: Alexandrescu-Ureche, dir[ector] al Depart[amentului] Inst[rucțiunii] Publice, Gîrleanu [8], bibliotecar, Odobescu, fost ministru și alții mulți. Mai în scurt, trebuie să te folosești de ocaziune spre a te face cunoscut bine înaintea Societății. Vei face foarte bine dacă într-aceea vei trimite din productele d-tale literare cîte un exemplar la Societatea Academică, p[entru] bibliotecă, dară să mă înștiințezi și pe mine cînd vei face aceasta. Să nu le trimiți prin poștă, ci cu ocaziune privată, la cancelaria Fabricei de Zărnești—Brașov, de unde noi avem ocaziune în fiecare săptămînă a le nainta pe sigur, cu speze foarte ușoare. Să le faci însă fracht deschis, știi, negutătorește.

Despre ziarul *Românul* ți-aș putea da răspuns la întrebarea d-tale numai în persoană, în o conversațiune mai lungă. *Românul* își are, pe lîngă multe calități bune, mai multe caprițuri, încît unul din noi nu o prea poate duce cu el... Apoi în contra corespondenților evreo-nemțești ei se apără în vreo 3—4 foi frîncești, la care adesea plătesc taxe mari. Încît și cauza noastră națională de aici, eu cutez a susținea că nici un ziar de dincolo nu e capace de a ne apăra, ci ei cu apărarea lor mai mult ne strică. Aceasta e părerea mea.

Mi se pare că d-ta cu d-n. paroh Barcianu te apucaseși a publica un dicționariu româno-german [9]. De este gata, rog a-mi trimite mie 1 ex. și a-i însemna prețul, pe care-l voi depune îndată în Sibii.

Poșta pleacă. Primește salutările frățești de la al d-tale gata spre servire,

G. Bariț.

1 Vezi NETEA 1942, p. 2—5.

2 Între 1 august— 15 septembrie se desfăşuraseră la Bucureşti lucrările primei sesiuni a Societăţii Academice Române, al cărei membru *numit* era şi George Bariţ, alături de alţi ardeleni. Vezi *Analele Societăţii Academice Române*, tom. I, ses. an. 1867— 1869, p. 17 şi urm. Ioan Chindriş, *Alexandru Papiu Ilarian şi Academia Română*, [Zalău], 1973, p. 10— 14.

3 *Dimitrie Iarcu*, 1817— 1879, profesor de liceu, bibliograf de oarecare renume prin cele două lucrări ale sale: *Repertoriu cronologic sau catalog general de cărţile române imprimate de la adaptarea imprimeriei, jumătate seclu XVI şi pînă astăzi, 1550— 1856*, Bucureşti, 1865 cu ediţia „îmbunătăţită" *Bibliografia cronologică română sau catalog general de cărţile române imprimate de la adaptarea imprimeriei, jumătate seclu XVI şi pînă astăzi 1550— 1873*, Bucureşti, 1873. Vezi despre el *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 447.

4 Lucrările primei sesiuni a Societăţii Academice Române au fost amplu relatate de *Gazeta Transilvaniei* (XXX, 1867, nr. 69— 78), printr-un articol al lui George Bariţ.

5 „Premii literare."

6 Visarion Roman dorea să devină funcţionar al Societăţii Academice (vezi scrisoarea sa către Bariţ din 17 august 1877 la NETEA 1942, p. 2— 5).

7 În şedinţa sa din 12/24 septembrie 1867, Societatea Academică adoptase *Programa pentru strîngerea materialului necesariu la lucrarea dicţionarului român*, acţiune pentru care se prevede şi o oarecare remuneraţie. Vezi *Analele...*, tom. I, ses. an. 1867— 1869, p. 116— 117; Ioan Chindirş, *Op. cit.*, p. 35. În *Gazeta Transilvaniei* programa s-a publicat în 6 octombrie (XXX, 1867, nr. 75, p. 297).

8 Alexandru Gîrleanu, primul bibliotecar al Societăţii Academice Române.

9 Lucrarea lui Sava Popovici Barcianu (1814— 1879, profesor de teologie la Sibiu şi apoi preot în Răşinari) se intitula *Vocabulariu român-nemţesc compus şi înavuţit cu mai multe mii de cuvinte nouă introduse deja şi încetăţenite în limba română* (cu un titlu paralel în germană), Sibiu, 1868. A avut numeroase ediţii ulterioare, vreme de 50 de ani, datorită lui Daniil Popovici Barcianu. Tot lui Sava Popovici Barcianu — un excelent cunoscător al limbii germane! — i se datorează o gramatică germană a limbii române: *Theoretisch — praktische Grammatik der rumänischen Sprache. Zum Schul- und Selbstgebrauche*, Sibiu, 1858 (reeditată în 1862 şi 1871).

107

Braşov, 1868, dec. 9 n.

Domnul meu !

Iacă răspunsul ce am primit de la amicul cărui îi scrisesem [1], precum ţi-am fost promis:

„Priimesc propunerea ce-mi faci pentru d-n. Visarion, şi de la 1-a/13 decembre st. v. încep remunerările sale de zece galbeni pe lună. Rog a mi se spune cum şi la cine să trămit banii, pe cari îi voi trămite totdeauna la începutul fiecăreia luni".

Aşadară angajamentul d-tale este încheiat „per procuram". Lipseşte ca dacă d-ta te învoieşti la aceasta, să te şi pui îndată în corespondenţă de-a dreptul. Condiţiunea ce ai să împlineşti d-ta îţi este

cunoscută din convorbirile noastre, adică: 10 sau cel mult 12 corespondenţe de cîte 1 coală mică pe fiecare lună. Cele mai puţine din acelea au să fie strict originale, ci problema principală a d-tale este a scoate din ziarele mari şi inemice elementului nostru, tot ce vei crede că publicul românesc trebuie să afle neapărat şi tot ce ameninţă viitorul şi existenţa statului şi naţiunei româneşti. Întru asemenea vei înregistra regulat toate cazurile de violenţe publice compromiţătoare de securitatea publică în Ungaria, culegîndu-le în cîte una corespondenţă separată, compusă din cîte se vor fi ivind în cîte 10—15 zile. Cu ştiri aşa-numite proaspete, din politica mare, n-ai să-ţi pierzi timpul, din cauză că ei acolo le au mult mai curînd, dar cînd acelea se repoartă şi la noi şi se comentează la Viena, Pesta şi Cluş în defavoarea şi chiar spre pierirea noastră, vei înştiinţa pe public. Acte publice, cîte se vor emana de la potestatea discreţionară sub care gemem, le vei da în extrase netede, încît cei dincolo să le priceapă bine. Cestiunile strict interne ale noastre, româneşti, deocamdată numai cît le vom atinge din cînd în cînd, pentru ca să nu să dea uitărei, iară discusiunea lor o vom amîna pe primăvară înainte.

După mine, d-ta ţi-ai putea alege două rubrice principali, Ungaria şi Transilvania. Mai departe totul rămîne la prudenţa şi tactul d-tale, iară candela, „rugul cel nears", să ne fie adevărul, de aceea, cum am zis, e bine ca să se citeze foile şi persoanele numite în foile inemice. Te-aş vătăma dacă ţi-aş mai reflecta că la corespondenţe n-ai să te subscrii niciodată, şi nici să le datezi de airea, decît din anumitele ţeri. Publicul n-are trebuinţă de localităţile unde petrec corespondenţii, ci de informaţiuni adevărate.

Vei fi constrîns a-ţi ţine cîteva ziarie. Nu le-ai putea lua de la vreo red[acţie] germană a 2—3 zi după ce ele le-au folosit? Aici aşa se face, pe lîngă o mică taxă. *M[agyar] Ujság* nu-l vei uita, pentru ca să faci din el cîte un extras obiectiv.

Pe ce cale vrei să ţi se trimită paralele? N-aveţi acolo în Sibii vreo casă sigură şi nu *flecarie*, care să stea în relaţiuni comerciali cu capitala? Dacă, din dizgraţie, n-ar fi asemenea casă, atunci ai fi constrîns a te adresa la Braşov. Alţii, în asemenea cazuri, fac aşa că trimit o simplă asemnaţiune *(Anweisung)* către A asupra lui B, ca să încaseze banii. Ca să ţi se pună la poştă de la Bucureşti, în fiecare lună, ar fi un lucru nespus de migălos, şi ce mai ştii... Apoi amicul nostru nici că are timp să facă gropuri, că, Doamne, ocupat mai este!

Dară corespondenţele cum vrei să le naintezi? Te rog ca, pînă una-alta, primele două să mi le adresezi mie, p[entru] ca să le trimit cum ştiu eu. După aceea vom vedea. Se înţelege că întîia dată îi vei scrie şi privat, provocîndu-te la scrisoarea sa citată de mine, repeţind şi angajamentul d-tale, ca aşa să fie *clara pacta, boni amici* [2].

Bine ai face dacă i-ai trimite şi un călindariu de al d-tale.

Schimbarea ministeriului să nu te alerteze întru nimic [3]. Era ştiut că se va întîmpla aşa; însă cum e nu este rău.

Al d-tale serv şi frate stimătoriu,

G. Bariț.

1 „Amicul" este C. A. Rosetti, proprietarul marelui ziar liberal *Românul*. Scrisoarea este reflexul timpuriu al unei interesante ipostaze biografice a lui Visarion Roman: aceea de corespondent secret al ziarului bucureştean. Vezi în acest sens: Vasile Netea, *O latură necunoscută a activității lui Visarion Roman. Relațiile sale cu C. A. Rosetti și cu ziarul „Românul"*, în *Buletinul Institutului economic românesc*, XX, 1941, p. 32—38. Vezi şi scrisorile următoare.

2 „Înțelegeri limpezi [înseamnă] prieteni buni."

3 La începutul lui august 1867 demisionase cabinetul de orientare liberal-moderată condus de C. A. Crețulescu. I-a urmat guvernul liberal-radical condus de Ştefan Golescu. Din guvern făceau parte şi partizani ai lui Mihail Kogălniceanu.

108

Braşov, 1869, ian. 20

Domnule şi frate!

Ieri am trimis lui Costache scrisoarea primită de la d-ta [1]. Tot ieri îmi veni de la el gropşorul, după carele îți trimit ·|· v. a.f. 50, întru înțelesul învoielii noastre. De primire vei binevoi a ne asigura cu cea mai de aproape ocaziune.

Îmi iau voie a te reflecta la *fragmentele* din *Rom[ânul]* de la 5—6 ian[uarie] [2]. Acelea vor urma în vreo 6 n-ri. Dară oare se citeşte pe la dv. *Rom[ânul]*, după cum ne era vorba? Ar fi bine să-i sporească abonații.

La scrisoarea d-tale din 12 ian. a.c. zic numai atîta că treaba la dv. acolo se făcu minunat de bine [3]. Proba cea mai învederată la aceasta este că chiar şi pe presupuşii braşoveni i-ați oțelit înfricoşat, pentru că i-ați ruşinat! De ai vedea cum dau acum din mîini, din picioare! Că ce? Că tocma dv. de acolo să le treceți aşa, pe la nas, şi să nu fiți aşteptat pînă o făcea dd-lor, adică la luna cailor. Acu' vor face şi dd-lor cine ştie cîte, numai mă tem ca nu cumva, deşteptați fără veste, să-şi dea cu capul de prag.

Acestea toate sunt aşa. Dară acu' ştii ce? Ar fi cel mai înfricoşat blamagiu dacă cumva în momentele decizătoarie, adică în zilele de alegeri, nu ar adopta toate sau cele mai multe cercuri din țară programa dv. De aceea rola dv. numai cît e începută foarte frumos, să vedeți însă ca să fie executată pînă în fine tot aşa frumos. Vreo 6-7 din foştii deputați se fac luntre şi punte p[entru] ca să fie realeşi. M-ați înțeles! Nicăiri însă treaba nu va merge mai rău ca în distr[ictul] Făgăraşului şi în al Năsăudului. De aceea se cere prudența cea mai mare în toate direpțiunile şi o neadormită activitate, însă fără nici un zgomot. Cu cei dintre Tîrnave

v-aţi înţeles? Se crede că nu ei vor fi cari să facă cauză comună cu trădătorii patriei.

Am înţeles şi eu că fratele Ilie [4] va veni încoace. Despre planul ce zici că are d-lui pentru Sibii mă îndoiesc foarte că va reieşi vreodată.

Bine ai frecat pe intrigantul din *Száz[adok]* [5]. Dară, rogu-te, mai dă-i cîndva iară şi un buchet bogat, compus din brigandagiuri, asasinate, tăciunării etc., etc.

Al d-tale frate,

Georgiu.

Salutare frăţească lui *Iacob* [6] al nostru.

P.S. După încheierea scrisorii primii de pe Cîmpie: „Pe aici se aşteaptă de la Pestea un funcţionariu român cu bani mulţi şi cu însărcinare ca să îmble din comună în comună şi să înduplece pe oameni a lucra în favoarea partitei guberniului. Partita lui Tisza [7] încă fraternizează cu popii, cu notarii şi amploiaţii de români.

Trebuie să ne culegem toate puterile, pentru ca să mîntuim pe români de corupţiuni etc., etc."

1 O scrisoare către C. A. Rosetti, trimisă de Visarion Roman prin intermediul lui Bariţ (vezi NETEA 1942, p. 7).

2 Un celebru articol — de fapt un studiu politico-istoric — din seria celor scrise de Visarion Roman pentru ziarul *Românul*: *Fragmente şi episoade istorice de la 1861 încoace* (în *Românul*, XIII, 1869, 5—6 ianuarie, p. 14—15; 7—8—9 ianuarie, p. 19; 14 ianuarie, p. 35; 15 ianuarie, p. 38; 16 ianuarie, p. 42; 18 ianuarie, p. 50) a cărui paternitate o identificăm prin această scrisoare.

3 Vezi NETEA 1942, p. 8—9. În această scrisoare Visarion Roman îl informase despre hotărîrea românilor sibieni de a păşi pe o cale politică radicală, nerecunoscînd încorporarea Transilvaniei la Ungaria şi boicotînd alegerile parlamentare pentru legislatura dualistă a anilor 1869—1872. Este aşa-numita cale pasivistă, despre care va fi vorba adesea în scrisorile următoare. La Sibiu avusese loc o adunare a scaunului, unde notarul din Răşinari Ilarion Muţiu a adus la cunoştinţă această hotărîre a românilor. George Bariţ a fost un mare încrezător în politica pasivistă.

4 Ilie Măcelariu, despre care vezi capitol aparte în *G.B.C.*, V, p. 167—258.

5 Articolul *Minciuni ungureşti la Bucureşti* (în *Românul*, XIII, 1869, nr. din 2—3 ianuarie, p. 5—6), din seria corespondenţelor secrete ale lui Visarion Roman. Inserat la rubrica *Corespondenţa particulară a „Romanului"*, şi datat fals „Pesta, 6 ianuarie 1869", articolul e o polemică puternică la adresa unui articol calomnios din publicaţia ungurească *Századunk* (din 17 decembrie 1868, nr. 290). După un vechi obicei, în *Századunk* sînt învinuiţi românii de tendinţe imperialiste.

6 Iacob Bologa, despre care vezi *G.B.C.*, V, p. 305; n. 2. Cf. şi Constantin Pop, *Valeriu P. Bologa (1853—1899). Cu prilejul aniversării a 40 de ani de la moartea sa. Ca introducere: cons[ilierul] aulic Iacob Bologa (1817—1888). Note biografice*, Sibiu, 1939.

7 Tisza Kálmán, liderul partidei extremiste, deznaţionalizatoare, din Ungaria dualistă.

109

Brașov, 1869, febr. 22 10

Domnule și frate!

Pre cînd eram să mă apuc de această scrisoare, iacă-mi veni a d-tale de alaltăieri [1]. Eu eram să-ți fac numai cunoscut că din parte-mi am dat răspuns afirmativ atît prin telegraf, la Sibii, precum și prin poștă, la Miercurea [2]. Iară fiindcă mi s-a părut că dv. în 20 încă tot nu cunoașteți frumosul și sîmburosul rezultat al conferenței conchemate de d-n. G. Man la Deși,[3] mă simții îndătorat a-mi mai face și eu unele reflexiuni, mai ales din punct de vedere al scurtimei timpului. Nu mă îndoiesc că d-n. adresat [4], carele mi-e cunoscut de un bărbat foarte discret, va împărtăși coprinsul scrisoarei mele numai acelora cu cari s-a consultat în 20, iară mai departe veți ști conduce lucrul așa, pentru ca numele meu nicăiri să nu obvină. Nu pentru mine, o nu!, nicidecum și niciodată, ci pentru sînțenia cauzei și în favoarea ei. V-aș vătăma greu dacă m-aș pune ca să ne deduc mai pre larg cauzele din care dv. trebuie să lăsați astă dată pe „agitatorii cei mai periculoși, adică pe Bariț și Rațiu" [5] cu totul în scurt, pentru că aceasta urmează cu consecință de fer din împregiurarea, din deciziunea dv. de a lăsa în scurt și pre părinții arhierei, una deciziune de care acuma, vreți nu vreți, trebuie să vă încleștați cu ambele brațe, pentru ca să nu rămîneți de blamul bănățenilor și al solnocarilor și pentru ca națiunea să dea odată, de 20 de ani încoace [6], probă strălucită că ea, ajunsă la conștiința drepturilor sale, nu mai sufere ca să fie purtată de bete ca pruncii de 2 ani, ci că știe să-și manifeste voința sa ca de sine și, fără multă îmbolditură, afară de aceea ce-i fac evenimentele, instinctul propriu și mintea sănătoasă.

Știi că după mine și după Rațiu pîndesc neadormit, ca doară, doară ne-ar apuca cu ocaua mică, pentru ca să ne pună la umbră; dară sper că se vor pune mai curînd ei înșiși pe sine. Cu atît mai bine este, dară, că ați luat d-voastră inițiativa, pentru că așa tot nu au pretext de ajuns pentru ca să vă oprească. Dară se poate și așa. Pentru acel caz, însă vă veți ști arma bine cu textul legilor și cu praxa țerei, preste acestea consultînd mai departe între d-voastră, poate fi că veți stători titlul conferenței numai de *conferență electorală*, pentru ca să nu se poată înhăța de dv. nici măcar spionii *diletanți. În acest caz, apoi, voind să spargă* adunarea chiar cu baionetele, ar fi dătoria onoarei sale, istoriei și națiunei, ca să aștepte frumușel baionetele pînă la ușă, apoi să se departe fiecare unde va ști.

Mai este și altă împregiurare delicată. Cei din co[mi]t[a]t[ul] Hunedoarei și cei din Solnoc adoptară, după exempl[ul] sibiienilor, abținerea absolută. După acelea rezoluțiuni categorice districtuali, oare ce ar putea face una conferență generală, pentru ca să nu producă ruptură și blamagiu? Și cu toate acestea, cestiunea *trebuie* să se pună la vot formal, apoi iasă oriunde va ieși, că de aci nainte trebuie să ne numărăm, ca să știm care cîți sîntem. Însă despre aceasta, ieri mai pe larg la Miercu-

rea. Astăzi n-am să zic mai mult, decît să implor fierbinte ajutoriul ceriului preste frumoasa intreprindere. Deci numai înainte, cu D-zeu!

Motivele lui Gavril sînt minunate. Doară vor putea ieşi în *Gazetă*, adică dacă Vodă [7] nu le va opri, după datina sa, prin vreun telegram. Ar fi bine însă ca dv. să le cereţi, în tot cazul, de la Gavril. Din cîte argumente se pot aduce în favoarea acelei rezoluţiuni, lipseşte numai unul foarte tare, însă tocma pre atît de drastic: dară va veni timpul şi p[entru] acela.

Pentru ca, pre cît se poate, să se evite minciunile şi desfigurarea lucrărilor, ar fi foarte bine să meargă şi stenografi şi corespondenţi săseşti de la Sibii, pentru ca să li se ia pretextul de a minţi. Apoi membrii, cîţi vor fi de faţă, să se conscrie şi numere, p[entru] ca să nu minţă, cum au minţit de la Temişoara, că în loc de 500 au pus numai 150.

Poşta pleacă şi durerea degetului de la mîna dreaptă încă tot nu mi-a trecut; caută să închei.

Pentru D-zeu, nu desperaţi de cele ce vedeţi în Romania! Trebuia să fie aşa. Nu vă temeţi nimic. Nu mai piere această naţiune nic[iodată].

Salutare frăţească,

Georgie Bariţ.

1 Din 20 februarie 1869 (vezi NETEA 1942, p. 11—13).

2 În scrisoarea aceasta şi cîteva din cele următoare este vorba de Conferinţa Naţională de la Miercurea din 7—8 martie 1869, eveniment de mare importanţă în viaţa românilor transilvăneni. Cu această ocazie s-a creat Partidul Naţional Român, primul partid politic organizat ca atare în Transilvania. Schimbul de corespondenţe între Bariţ (aci infra), Visarion Roman (NETEA 1942, p. 11—16) şi Ilie Măcelariu (*G.B.C.*, V, p. 217—220) surprinde părţile necunoscute ale începuturilor adunării, ale celor dintîi acţiuni de organizare. Documentaţia propriu-zisă asupra conferinţei este adunată de Teodor V. Păcăţian, *Cartea de aur sau luptele politice naţionale ale românilor de sub Coroana ungară*, V, Sibiu, 1909, p. 61—73. Bariţ primise de la Măcelariu o telegramă în care îl întreba: „Eşti de acord s convoc eu o conferinţă a inteligenţei noastre la Miercurea? Răspunde!" (vezi *G.B.C.*, V, p. 217). Bariţ nu va participa la conferinţă, din motive amplu explicate infra, dar a sprijinit din toate puterile demersurile ei.

3 *Gavril Man*, 1824—1895, fruntaş român din Dej, fost tribun la 1848, a cărui activitate politică înregistrează un reviriment tocmai în preajma Conferinţei de la Miercurea. Vezi despre el Ioan Papiriu-Pop, *Din Silvania* în *Gazeta Transilvaniei*, LIX, 1896, nr. 6, p. 3; nr. 7, p. 2—3. Despre acţiunea politică de la Dej vezi *G.B.C.*, V, p. 219, n. 6.

4 „Adresatul" era Ilie Măcelariu (vezi *G.B.C.*, V, p. 217—218).

5 Bariţ şi Ioan Raţiu se puseseră în fruntea unei răsunătoare acţiuni supliciste împotriva încorporării Transilvaniei la Ungaria, în ultimele zile ale anului 1866, înaintînd Împăratului, personal, un protest vehement. Vezi *G.B.C.*, II, p. 133—134, n. 18.

6 De la 1848.

7 Poreclă a lui Emanuil Pécsy, comisar regal pentru Transilvania. „Vodă" n-a mai oprit expunerea motivelor pentru care intelectualii români din Dej s-au hotărît să boicoteze politica parlamentară dualistă, şi ea a apărut două zile mai tîrziu în 12/24 februarie (*Gazeta Transilvaniei*, XXXII, 1869, nr. 11, p. 2). Nu este semnată de Gavril Man şi nu

e semnat în general, ci e conceput astfel încît să fie ceea ce se intitulează: *Conclusul conferinței inteligenței române ținute în Deș în 15/3 febr. 1869, în causa alegerei de deputați, fiind de față 180 de inși.*

110

Brașov, 1869, febr. 25 n.

Domnul meu !

Primind atît epistola d-tale din 23, cît și a d-lui consiliariu din aceiași zi [1], ca răspuns la a mea, cu aceeași poștă-mi veni și a doua a d-lui consiliariu, prin care arată că consiliul primitiv al d-voastră a rămas jos [2]. Mă provoacă, totodată, ca să public eu una invitațiune cătră inteligența noastră.

Cu profundă părere de rău vă descoper că eu tocma condus de interesele națiunei noastre, așa precum le cunosc eu, pre cît timp ține acest despotism mascat, am să rămîn retras de la orice acțiune politică *publică*, cu atît mai vîrtos că știu foarte bine, căci sunt informat prea de aproape, cum că ieșirea mea din nou pe terenul politic, ca urzitoriu al oricărei adunări publice politice, în loc de solidaritate ar produce o ruptură și mai mare între noi. Dealtmintrea și dv. ați pus un timp prea scurt pînă în 7 mart[ie], p[entru] *toată* țara. Cum se poate așa ceva? Mă rog calculați zilele. Între aceste împregiurări, și considerînd că pînă la 20 aprile încă nu e prea mult, eu sunt de opiniune că conferința generală *mai nainte de alegeri* anevoie se mai poate face, că, însă, dd. foști deputați, începînd de la Miercurea pînă la Hunedoara, 4 inși ar face foarte bine dacă ar conchiema de ex[emplu] între 7—10 mart[ie] n[ou] pre toți alegătorii, spre a le face raport. Asemenea adunare nu o ar putea opri nimeni. Apoi, însă, ținîndu-se la *un* loc pentru toți deputații, iacă ce frumoasă ocaziune s-ar da ca să se adune un număr considerabil de bărbați luminați, p[entru] că dd-nii deputați ar pre-știința nesmintit că adunarea va fi publică, ar și invita înadins pe mai mulți amici de ai dd-lor. Apoi, fiind la fața locului, după raportul făcut, prea ușor s-ar putea preface în adunare electorală. Iacă, aceasta e opiniunea mea. Mai multe, apoi, nu știu [3].

Deci dacă d-n. cons[ilier] mai e la Sibii, te rog a-i împărtăși acestea, dacă nu, a-i nainta scrisoarea, pentru că eu, temîndu-mă ca scrisoarea mea să nu se întîrzie de coalea pînă coalea între Sibii și Miercurea, astă dată nu-i mai scriu.

Ar fi păcat de atîta zbuciumătură, și apoi tot să nu se aleagă nici măcar o conferență din ținuturile învecinate.

Cealaltă scrisoare a d-tale stă aci cam pînă mîne.

Al d-tale frate stimătoriu,

G. Barit.

1 Scrisoarea lui Visarion Roman către Bariț din 23 februarie 1869 nu se cunoaște. Cea a lui Ilie Măcelariu — căci el este „consiliariul ! — vezi-o în *G.B.C.*, V, p. 217—219.

2 A doua scrisoare a lui Măcelariu din 23 februarie, *Ibid.*, p. 219—220.

3 Convocarea nu s-a făcut în felul sugerat de Bariț, ci printr-un apel direct, deschis, către inteligența română, tipărit în *Telegraful român* (vezi Teodor V. Păcățian, *Op. cit.*, p. 61—62).

111

Brașov, 1869, mart. 1 n.

Domnul meu !

Ce să înțeleg eu din toate acestea? De dato 23 primii știrea, cum îți scrisei în 25 [1], că d-n Măcelariu nu vrea să conchiame conf[erința]. În 26 vine protop[opul] Mețianu [2] la mine, ca să-mi spună ce s-a înțeles și cu vicar[ul] Antoneli [3], ca pe 8—9 mart[ie] să conchiamă conf[erință] la Făgăraș. Ne învoirăm definitiv, p[entru] că pe atunci avem acolo și adun[area] distr[ictuală]. În 27 vine scrisoarea d-tale din 25 [4], în care conf[erința] de la Miercurea stă fixă. Ieri se decide aici ca pe mîne, marți, să se țină conferența și apoi, meeting! Eram să aștept rezultatul acestor adunări de aici, apoi să-ți scriu, ar fi fost însă prea tîrziu. Deci, pentru tot cazul, vin a te prenștiina cu mare probabilitate că de aici vor merge la Miercurea deputați cu instrucțiuni precise pentru abținerea absolută de la alegerile ungurene; cel puțin așa mă informară astăzi unii, alții. Era însă foarte bine dacă brașovenii era chemați înadins prin vreo epistolă ...

Dacă vă temeți că se va ivi opusețiune mare în favoarea activității, apoi dacă maioritatea de la Miercurea ar fi p[entru] activitate electorală (că numai de aceasta ne este vorba), apoi să știți că ruptura veche din 1865/6 se va preface la noi într-un *abis cumplit.*

D-ta avuși bunătate a-mi aiepta ceva în favoarea persoanei mele, în respect la calumniile trecutului și îmi dai să pricep să ați voi manifestațiuni în această direcțiune, spre a da de minciună ... [5] Domnule frate! Iacă adevărata cauză *principală* pentru care și dacă nu se întîmpla îngăimăceala sus-atinsă, nu aș veni la adunarea de la Miercurea. Sau dacă totuși m-aș fi determinat, aș fi pus de condițiune *sine qua non* ca în persoana mea să nu se facă cea mai mică demonstrațiune. Dară mai îs și *altele*...

Despre rezult[atul] conf[erinței] noastre de mîne, — ți voi scrie poimîne. Deocamdată te rog ca în 7, după confer[ința] din Miercurea, să mi se telegrăfeze de la S[zász] Sebeș la Făgăraș, la Antoneli, rezult[atul] în 20 cuvinte.

La revedere!

Frate stimătoriu,

George Bariț.

1 Aci supra, scris. anterioară.

2 *Ioan Mețianu*, 1828—1896, viitor episcop neunit al Aradului (1875) și mitropolit neunit de Sibiu (1898). Despre el: *Ioan Mețianu*, în *Familia*, XI, 1875, p. 61—63;

Momente memorabile la alegerea de mitropolit din 19 decembrie 1898, Sibiu, 1899; *Mitropolitul Ioan Mețianu. Un jubileu de 40 de ani*, în *Românul*, V, 1915, nr. 30, p. 1—2; Nicolae Bălan, *Mitropolitul Ioan Mețianu*, în *Revista teologică*, X, 1916, p. 1—7; *Moartea I.P.S Ioan Mețianu, mitropolitul românilor ortodocși din Ardeal și Ungaria*, în *Biserica ortodoxă română*, XXXIX, 1916, p. 1213—1222 (paginat greșit: 1913—1922); *Biografia arhiepiscopului și mitropolitului Ioan Mețianu*, în *Românul*, VI, 1916, nr. 17, p. 2—3. Foarte reușit și amplu este articolul pe care i-l dedică Corneliu Diaconovici în *Enciclopedia română*, III, Sibiu, 1904, p. 260—262.

3 Ioan Antoneli, despre care vezi capitol aparte în *G.B.C.*, III, p. 212—287.

4 Vezi-o la NETEA 1942, p. 15—16.

5 Pasaj ce rămîne confuz fără următorul citat din scrisoarea în cauză a lui Visarion Roman (vezi nota precedentă): „Prin venirea dv. în mijlocul nostru mai voim să dăm de minciună toate calomniile trecutului". Nici acest mic șantaj moral nu l-a putut determina pe Bariț să ia parte la Conferința de la Miercurea.

112

Brașov, 1869, mart. 3 n.

Domnule și frate!

Alaltăieri [1] ți-am promis că, dacă se va ținea conferința de aici, te voi înștiința îndată despre rezultat. Pentru orientarea d-tale, premit că această conferință se pregătise aici de 1 lună întreagă, însă nicidecum nu se poate naște. Luni ne pomenim cu un catalog de nume, în fruntea lui o provocare la conferență, însă oarbă, nesubscrisă de nime, iar feciorul care o ducea din casă în casă avea poruncă ca să nu spună la nimeni de cine este pus. La astfel de adunare nu eram să merg deloc. După 2 oare de discusiuni, însă, veni un fecior care mă cheamă. Atunci însă terenul era pregătit [. . .] [2]. Cestiunea se pune la vot, precum vei vedea în *Gazetă* [3]. Opusețiunea rămase în număr de 7 inși, adică 10% din cei adunați, apoi se aleseră 4 deputați p[entru] Miercurea, din maioritatea ce votă pentru abstinență absolută. Astăzi auz că conferența fu continuată în mod așa misterior de către cei trei dd-ni *mai sus-amintiți*, despre care se zice că au lucrat după instrucțiuni și că ar fi fost foarte siguri de reușită, dară s-au înșelat de minune. Așa-mi spun amicii dd-lor. În scurt, acum știi, dară, că Brașovul, care era cel mai problematic, îl avem pentru cauza noastră drept înțeleasă și că el a reintrat pe calea națională.

Dar gîci pînă unde am ajuns noi cu disensiunea? Pînă la atîta, cît ieri am fost silit a-mi citi jurămîntul de la Blaș, după aceea m-am încleștat cu ambele brațe de *Pacta conventa*; *Diploma leopold[ină]* și *Sancțiunea pragm[atică]*, pe care Casa Habsbaurg le-[a] încheiat cu *Statul Transilvaniei* și pe care monarhii au *jurat de* atîtea ori, apoi am adaos că dacă aristocrații călcară acelea *pacta* și făcură țara de vînzare, noi, poporul, să nu ne vindem, că țara e mai mult a noastră decît a familiilor aristocratice [. . .] [4]. Știi ce mi-a răspuns Străveriu?

Că eu ţin jurămîntul dacă l-am pus, însă cei mai tineri nu sînt dători a-l ţinea! Aşa, vezi!

Deci privegheaţi şi d-voastră acolo şi dacă vor [...] [5] de *terenul legal*, îndată să-l primiţi [...] [5] pre al lor, ci să le ziceţi că ei s[înt] [...] [5] ieşiţi de pe terenul legal, însă dacă [...] [5] dus la Cluş şi aşa mai departe. Precum simţ eu, de azi încolo cruţarea mai departe ar fi o crimă. Numai, toate în expresiuni alese, de bună cuvenință. Aici-s bătuţi, daţi-le şi la M[iercurea] bătaia ce li se cuvenise de mult. Dechiaraţi afurisenia preste oricine ar lua bani ungureşti p[entru] ca să aleagă.

Poşta pleacă.

Succes fericit!

G. Bariţ.

Vide cui fidas!

1 Scris. anterioară.

2 Manuscrisul deteriorat. Trei rînduri ilizibile.

3 Articolul *Braşov, 3 marţiu n.* în *Gazeta Transilvaniei*, XXXII, 1869, nr. 13, p. 1, în care se relatează despre o conferinţă electorală din Braşov, în care s-a votat boicotarea alegerilor parlamentare, adică pasivismul politic.

4 Deteriorat, şase rînduri de nereconstituit.

5 Pasaj deteriorat, care explică aspectul confuz al conţinutului.

113

Braşov, 1869, mart. 5 n

Domnule şi frate!

Scrisorile d-tale din 1, 2 şi 3 ale c[urentei] [1] se află în mîna mea. Cred că şi ale mele din 1 et 3 îţi vor fi mers regulat [2], însă, precum văz, tot numai a 3-a zi, nu a doua, ca mai nainte; dară destul că vin.

Consiliul primitiv a fost pe care-l ştim şi-l vedem cu toţii, adică conchemarea conferenţei prin d-n. Măcelariu [3]. Iară al doilea? Se pare că d-ta despre acela nu aflaseşi nimic, iară eu, presupunînd că ştii de el, îl atinsesem cu presupunerea că-l ştii. Acela fu: provocarea d-tale către mine ca *eu* să conchem conferenţa. Acea scrisoare veni deodată cu a d-tale în care mă asecurai că aţi trimis apelul. Em am mulţumit şi am refuzat. Credeţi-mi mie, că de conchemam eu orice conferenţă, se oprea *desigur*. Mă rog ca această împrejurare să vi-o însemnaţi bine. Aşa precum aţi făcut este foarte bine.

Aveţi programă specială pentru ordinea lucrărilor, pentru ca să să nu vă încurce şi să nu pierdeţi timpul cel scump? Aveţi stenografi? Ce bine ar fi! Dacă nu, încai să se ia un protocol bogat. Vor veni şi corespondenţi străini? Vă rog să-i primiţi cu afabilitate, de

ați ști că ar fi trimiși chiar de Belzebut. Celelalte idei ale mele se pot vedea sau încai întrevedea din partea compusă de mine în adresă, ca proiect. Mai anume, vă rog ca gravaminele noastre să nu le ridicăm asupra vreunei națiuni, ci să combatem *partite*, iar mai de aproape aristocrația. Frate! Ungurii din comitate s[în]t cel puțin 1/2 sînge românesc. Scopul să ne fie a-i recîștiga mai curînd sau mai tîrziu, 20—90 de ani [4].

Adresa nu a fost ideea mea, mi s-a trimis spre revizuire de la loc foarte competent românesc, dară am fost necesitat a casa part[ea] II a ei și a formula cum vedeți. Adică noi sîntem de opiniune ca să refuzăm orice negoțiare cu oricine altul, pre cît avem dreptul nu a cerși, ci a pretinde ca Casa Habsburg să păzească pactele încheiate cu țara noastră [5].

Nu mai e timp de conversat, că deputații pleacă. Încă numai una: vă rog pe dd. I. Bologa, Il. Măcelariu, Servian Popoviciu, d-ta și cîți veți mai afla d-voastră cu cale, ca să faceți propunerea la conferență spre a se dechiara dacă petițiunea din 1866 dec[embrie] 30 corespunde sau nu așteptărilor conferinței [6].

Alăt[uratul]·/· proiect este numai p[entru] cazul cînd conferența ar afla cu cale a se adresa din nou la Tron, în care caz acesta v-ar servi de substrat al disensiunei. De nu, te rog ca să mi-l remiți prin deputații noștri.

Ceriul să vă aibă sub înalta sa protecțiune!

Mă rog să mă scuzați la conferență.

Auz că d. I. Pușcariu [7] va intra cu banderiu în Făgăraș. Noi pe duminică încă vom fi acolo.

Frate stimător,

G. Bariț.

1 La NETEA 1942, p. 16—19.

2 Aci supra, nr. 107 și 108.

3 Ilie Măcelariu și-a asumat rolul de om-cheie al acestei importante consultări naționale care a fost Conferința Națională de la Miercurea din 1869. Despre acest rol vezi Teodor V. Păcățian, *Op. cit.*, p. 61—73; Bujor Surdu, *Conferința Națională de la Miercurea (1869)*, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, VIII, 1965, p. 173—211; Dumitru Suciu, *Din lupta politică românească. Activitatea lui Ilie Măcelariu în primii ani după instaurarea dualismului (1868—1869)*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, Series Historia, 1972, fasc. 2, p. 77—88; *G.B.C.*, V, p. 217—230. Ilie Măcelariu este semnatarul apelului public de convocare, publicat în *Telegraful român*, XXVII, 1869, nr. 13 (o ediție mai recentă în Teodor V. Păcățian, *Op. cit.*, p. 61—62).

4 O mai veche naivitate politică a lui Bariț!

5 Conferința nu va resuscita acest aspect al lucrurilor.

6 În prima zi a conferinței, 7 martie 1869, la propunerea lui Ioan Micu Moldovan, cei adunați acceptă în unanimitate „de a sa petițiunea subșternută Majestății Sale Împă-

ratului şi marelui principe al Transilvaniei Francisc Iosif I, în 30 decembrie 1866, prin plenipotenţiaţii George Bariţ şi Dr. I. Raţiu" (Teodor V. Păcăţian, *Op. cit.*, p. 66). Este cea de a 16-a şi ultima rezoluţie a zilei.

7 Ioan Puşcariu (îşi zicea Ioan cavaler de Puşcariu!) fusese între 1865–1867 căpitan suprem al districtului Făgăraş. Acum, în 1869, era consilier în ministerul de culte din Budapesta. A venit în Ardeal să participe la Conferinţa de la Miercurea, unde însă a susţinut un punct de vedere opus partidei pasiviştilor, deci lui Bariţ, Măcelariu, Visarion Roman şi ceilalţi lideri radicali.

114

1869, martie 17

Frate !

Iacă v.a. f. 50 pe marţiu. Ieri au sosit. Protocolul s-a trimis, asemenea şi cele primite ieri. De m[anu]s[cri]pt nu a fost nici o lipsă, că precum vezi i se mai trimite şi de aici, aşa cît omul e îndestulat.

Scrisoarea ceasta mare [1] este numai pentru dv. cei trei.

V-aţi purtat de minune, că n-aţi fost trădaţi mai nainte de executarea opului.

Georgie.

1 Scrisoarea următoare.

115

Br[aşov], 1869, mart. 17/5

Domnule şi frate !

Preste scrisoarea d-tale din 5 mart[ie] [1] trec, că este în ordine, precum se zice în stilul comercial, că au răspuns evenimentele la coprinsul aceleia, cum ar zice diplomaţii. Venim la cea din 11 martie [2].

N-am aşteptat nici un fel de înştiinţare mai curîndă, din cauză că ştim să apreţiez prea bine grijile, alergăturile şi toate sacrificiile d-voastră. Preste acestea, telegramul ce venise la Făgăraş [3], unde mă aflasem în 7, 8 et 9, ne aduse în puseţiunea prea plăcută ca să putem aştepta prea uşor detaliurile. În cît pentru mine personalmente, mă simţ îndătorat a mulţămi d-lui consiliariu Ilie Măcelariu din tot cugetul meu, întru asemenea şi tuturor bărbaţilor noştri cîţi îi steterăţi întru ajutoriu

zioa și noaptea. Simții totodată o mare satisfacțiune ce mi se dă prin cuvintele d-tale: „De convoca *oricine* altul conferența, ea era oprită" La aceasta eu mai adaug: „De mergea Bariț la conferență, pentru ca să apere acolo ceea ce apără în conferențele particulari de la Brașov și Făgăraș, strălucitele efecte ale acelei conf[erințe] naționale din Miercurea era să fie foarte mult devalvate în fața lumei, prin calumniile adversarilor". *Așa* a fost bine. Despoții își împart rolele și în viață, de aceea cu ei nu poți fi sincer, pre lîngă toate bunăvoința, pentru că apoi își bat joc de tine și te țin de găgăuț. Tot așa să lucrăm, niciodată să nu ni se poată gîci voia și nevoia noastră. *Ei* ne învățară, *ei* ne împinseră pe această cale, pentru că-și bătură joc de candoarea sufletelor noastre la toate ocaziunile. Bine, să le arătăm că și noi știm juca role ca ei, în excepțiune numai că noi nu știm și nu voim a minți ca ei; cu atît mai bine, însă, vom ști a tace pe viitoriu. Scopul nostru e față, la vederea lumei: *voim să avem una patrie, viață națională și libertate;* mijloacele spre scop au să rămînă secretul nostru.

D-ta speri că eu voi merge la vreuna ședință a comitetului. Dară credeți dv. că ei ne vor suferi ca să ne adunăm? Poate fi că dv. știți, dară iată ce știu și eu din scaturigine [4] autentică, cum că în săptămînile trecute a mers la ministeriu și astăzi merge a doua informațiune, ambele de acest sens: fiindcă regimul de doi ani încoace a refuzat mitropolitului ortodox cutare și cutare cereri, iară anume în cauza greco-rom[ânilor] din Brașov, l-a compromis greu, iată că l-a umilit în ochii poporului întru atîta, cît chiar și cei mai credincioși, adică brașovenii, dezgustîndu-se foarte, s-au dezbinat de către politica ex[celenței] sale, prin urmare ex[celența] sa pierdu pentru moment înrîurința și auctoritatea sa, prin care ținea în *frîu* pe popor, și așa deschise cale largă agitatorilor dacoromaniști, prin care apoi pierde și regimul. Deci regimul să-și ia sama să împlinească toate cererile ex[celenței] sale, pentru ca așa să i se restaure autoritatea și puterea „morală" (??) asupra românilor etc., etc.

Deci te rog, frate, și vă rog pe toți ca să nu vă amăgiți nici pe un minut și să nu credeți că idra despotismului nu mai are capete, că mai are multe.

Sărutările! O, Doamne, cîte sărutări am primit eu mizerul de mine, în anii 1861/2. Da, prea s[finția] sa se bucură foarte, pentru că acuma crede tare și vîrtos că are cu ce spăria pe regim.

După toate acestea, mă tem că v-aș ofensa dacă v-aș ruga îngă o dată că trebuie să fim și de aci nainte cu toată rezerva și precauțiunea.

Binevoiește, te rog, a spune frățeștile mele salutări tuturor bărbaților de merit, cîți se află în Sibii și Miercurea și au concurs la efectuirea frumosului plan.

Al d-tale frate stimătoriu,

Georgie.

Uitam. Eu îți însemnasem curat că proiectul de petițiune îmi venise de airea. Doamne ferește, nici eu nu sînt entuziast pentru petițiuni, respectez însă opiniunea celor cari cred că în fine monarhul tot își va deschide ochii mai bine. Într-aceea materialul acela elaborat

nicidecum nu e rău. Te miri cînd și cum va veni ocaziunea de a ne folosi de el, turnat poate în altă formă.

Vertatur.

Aici se închiară alegerile astăzi, însă pînă la plecarea poștei nu se știe rezultatul. Una se știe: dintre alegătorii români din cetate și district au luat numai 3 inși parte, din cari 2 beți și un sătean, din neștiință și scăpare din vedere. În adevăr mă bucură foarte frumoasa disciplină pe care am reieșit a o susține astă dată aici la noi. Em[il] Trauschenfels[5] trimise la un neguț[ător] rom[ân] 500 fl., la un advocat rom[ân] nu știu cît, spre a împărți la popor. De la ambii ieșiră cu rușine corteșii. Dr. Otrobány, candidat, secui de națion[alitate], împărți p[er] 2 f. în Brașovu Vechi și la Stupini. Banii dați și beuți, voturile toate în vînt. O, de ar merge și pe airea tot ca la noi!

1 Vezi NETEA 1942, p. 19–20.

2 *Ibid.*, p. 21–24.

3 În toiul Conferinței de la Miercurea, Visarion Roman i-a comunicat lui Bariț, telegrafic, succesul fericit al lucrărilor. Cuprinsul depeșei: „Pasivitate absolută primită cu entuziasm de toată adunarea, afară de 4, adunare foarte numeroasă, trăiască solidaritatea!"

4 „Sursă puternică", „Izvor țișnitor".

5 Notabis sas din Brașov.

116

Brașov, 1869, iuliu 15/3

Domnule și frate!

Reîntorsu-v-ați la Sibii? Eu în 18 iun[ie] m-am rentors de la București, iară astăzi de la Vîlcele. Absențele mele și ale d-tale sînt cauza că % v.a. f. 50 aduși cu mine în 18 îi ținui pînă astăzi acilea. Acu' ți-i trimit. Sper că în scurt vei primi și alții, pe luna c[urentă].

Costache-mi spune că este cu totul mulțămit de osteneala d-tale [1]. Ceea ce-l doare este că e lipsit... Ce păcat că vreo 6 scrisori ale d-tale zăcuseră aici la Brașov pe tot timpul absenței mele, pînă la 18 iun[ie]. Ai fost uitat adresa ce-ți zisesem: Hanu Șerban Vodă nr. 18? Ei, a trecut. Cele două de la Arad încă le primii și le naintai.

Știi ce? Deocamdată pe vreo 2 luni se cere ca din partea aceasta a românilor, gubernul actual românesc să fie ignorat cu totul, afară numai de cazuri în care vorbesc alții despre el; atunci, însă, obiectiv, fără reflexiuni subiective. Cauzele acestei schimbări de tactică se vor comunica altă dată, că astăzi îmi stau pe masă preste 20 scrisori, de răspuns.

Salutare și frăție!

Georgie.

1 C. A. Rosetti, in legătură cu activitatea de colaborator secret a lui Visarion Roman la ziarul *Românul*. Vezi Vasile Netea, *O latură necunoscută a activității lui Visarion Roman*... (cf. supra, nr. 107, n. 1).

117

Braşov, 1869, august 25

Domnule şi frate!

Cum că scrisorile d-tale din 19, 21 et 23 aug[ust] [1] mă aflară la Braşov, iară nu în Bucureşti, la Societatea Academică, cauza este că, reîntors de la Şomcuta pînă la muma mea, acolo apucînd de la drum cu stomahul stricat şi cu friguri, mă pomenii şi cu piciorul stîng înflat cumplit, şi aşa, după zăcerea de 4 zile, abia venii acasă, unde numai cît mă mişc de colea pînă colea, pînă mă voi mai întrema, apoi mă voi duce.

Împărtăşirile făcute mie atît de d-n. consiliariu [2] cît şi de d-ta, de la Viena, nu m-au surprins întru *nimic*. Ca să tac că astfeli de marfă nu se caută în Viena în miezul verei, dară apoi îmi aveam raţiunile mele psihice, care mă făcu să prevăz curat. D-n. consiliariu vorbeşte de responsabilitate înfricoşată. Are sîntă dreptate, aşa este. De aici, însă, urmează, după una logică de fer, că dacă ne vom teme toţi de responsabilitate, de orice natură, atunci nu vom face nici unii nimic pe lume, iară mai vîrtos ceia cari avem neveste şi copii, cari sîntem cătră 60 de ani în sus, cari şi pînă acum am fost persecutaţi şi calumniaţi cu neruşinare demnă de un Verres, cari sîntem expuşi vendetei arhiereşti, vom zice: „Mai facă şi alţii, închidă alţii uşa după noi: pe urma noastră, diluviu! Nu mai avem plăcere a scoate din spuză castanele fripte etc." Cu toate acestea, uită-te, eu tot voi mai lua asupră-mi încă şi astă una dată, însă sub una condiţiune fără care *nu:* cer date, fapte, acte oficiali în număr cît se poate de mare [3], de acelea despre care am vorbit şi cu Iacob cel de acolo, în săptămînile trecute. Eu nu mă pricep la fraze, ci la fapte, probe, dovezi una mie şi una sută, probe foarte multe.

După ce nu s-a făcut pînă în iuniu nimic, acuma tot atîta, caută să rămînă pînă în octombre. D-lor au timp de 5—6 săptămîni ca să le culeagă, importante, interesante, autentice.

Sînt ostenit, închei cu atîta.

Al d-tale frate stimător,

Georgie.

1 Vezi NETEA 1942, p. 34—38.

2 Este vorba de Ilie Măcelariu.

3 Pentru înţelegerea subtextului acestei scrisori, a se confrunta cu scrisoarea lui Ilie Măcelariu din 15 august 1869 (*G.B.C.*, V, p. 225—230) şi cu acelea ale lui Visarion Roman din 19, 21 şi 23 august 1869 (NETEA 1942, p. 34—38). Nemulţumirea celor trei se referă la un memoriu întocmit de Bariţ şi adoptat de Conferinţa de la Miercurea, care să fie înaintat Împăratului. Se pare că Bariţ ori n-a fost inspirat, ori mai degrabă nu şi-a dat silinţa ca acest memoriu să fie la înălţimea celui din 1866. Vezi şi Dumitru Suciu, *Date noi privind contribuţia lui Ilie Măcelariu la lupta împotriva dualismului*, in *Anuarul Institutului de istorie şi arheologie Cluj*, XVI, 1973, p. 225—228.

118

Brașov, 1869, oct. 8 n.

Domnule și iubite frate !

Aseară sosii. Cu adevărată durere aflai că m-ai așteptat în deșert. Ce păcat că nu ne văzurăm, p[entru] că în scris nu-ți poci vorbi ! Împresurat de multe afaceri, astă dată-ți însemn numai acestea.

Iacă % 50 f. pe august. Tocma precum iese și din scrisoare d-tale, așa le avea însemnate și Costache [1]. El ar dori ca să-i trimiți de-a dreptul, p[entru] ca să meargă mai prompt; eu însă-i arătai temeiurile. Dară una să-i faci. Cu cea mai de aproape ocaziune să-i scrii numai pe scurt: „G. B. venind de la dv. mi-a împlinit onorariul și pe august".

Memorial ! [2] Eu ce am zis odată, am zis, dară uită-te că nimeni nu-mi trimise nimic. Doară le este frică? Fie și așa, eu, însă, păcat să nu am. Află de la mine că nainte cu 3 săptămîni mi s-a cerut asemenea lucru. *Sapienti sat.* Numai să știi că de nu voi avea date numeroase și exacte, nu mai fac nimic. În zîlele noastre, pe fraze cît elegante nu mai *dă nimeni* nimic. Fapte, fapte, date autentice multe și bune.

M[anu]s[cri]p[tul] d-lui Pavel [3] îl voi folosi.

Frate stimător,

Georgie.

1 C. A. Rosetti.

2 Vezi scris. anterioară, n. 3. În scrisoarea sa din 9 octombrie 1869 către Bariț (la NETEA 1942, p. 39—41), Visarion Roman suscitase din nou problema întocmirii unui memorial al românilor.

3 Pavel Vasici. Acesta îi trimisese lui Visarion Roman manuscrisul studiului său *Vegetarianismul*, ca să fie publicat în *Calendarul „Amicul Poporului" din Sibiu.* O dată cu scrisoarea din 9 octombrie 1869 (vezi nota 2), Roman îi trimite lui Bariț și articolul, cu părerea că nu corespunde scopului calendarului. Interesant este faptul că Roman respinge categoric ideea unei alimentații vegetariene pentru țăranul român, ținînd cont de munca lui grea. Recomandă ca studiul să fie tipărit în *Transilvania.* Dar Bariț i-a creat lucrării un destin mult mai prestigios. La stăruințele sale, Pavel Vasici a fost ales în 1875 membru al Academiei Române, unde în 1880 și-a ținut discursul de recepție tocmai cu cercetarea sa despre vegetarianism (vezi *Analele Societății Academice Române*, seria II, tom. II, ses. an. 1880, secțiunea II, broșura 3, București, 1880).

119

Brașov, 1869, dec. 28 n.

Domnule și frate !

Ar fi ca să-ți răspunz mai anume la trei scrisori ale d-tale, în detaliu, mă tem însă că nici astăzi nu voi putea face aceasta după do-

rința mea. Așa, mai întîi de toate grăbesc a-ți alătura aici v.a.f. 150 una sută cincizeci fiorini v.a., primiți *numai astăzi* din cauze care sunt mult mai gingașe decît să ți le poci împărtăși numai cu două trei cuvinte. Destul că acum primești deodată pe 3 luni trecute, că vei primi și mai departe. Costache, însă, voiește să afle dacă și pînă *cînd* d-ta mai poți colabora. Deci te rog ca, asigurîndu-mă de primirea sumei de 150 f. să ai bunătate a-ți descoperi voința și în acel punct.

În cestiunea politică îți însemn numai atîta că, afară de soțul d-tale de călătorie, pînă acuma nu mi-a trimis nimeni *nici o literă.* Oamenii noștri visează că drepturile și libertatea se pot cîștiga cu fraze, cu vorbe de clacă, cu indolență! Dară cu ce să meargă cineva la Tron? Cu văierături în vînt!

D-lui consiliariu îi sînt dătoriu cu mulțămită. În cît pentru comisiunea ce a dat lui Pădure, aflați că acesta și altul cu el nu sunt de opiniune ca dv. să luați parte activă la acțiunea pornită contra lui W[orell] [1], căci poate să aibă rezultat tocma opus. Lăsați să-i vină de airea. Preste aceasta băgați bine de seamă că W[orell], dacă are inimici în această piață, dar are și amici; în fine, că unora și pînă acum li se pare că la acel institut s[înt] *prea mulți români.* Așa ceva nu poate merge în fugă.

Uitam: blăstămatul de comisionariu din Buc[urești], care ne-a făcut atîta scîrbă și pagubă, mai făcu și astă dată una: în loc de 1 napol[eon] ne trimise 1 liră turcească de plumb, *însă aurită.*

Poșta pleacă.

Sărbători fericite! Frate stimător.

G. Bariț.

1 Adolf Worell, aventurier financiar, a fost o vreme funcționar la Banca „Transilvania" din Sibiu, de unde, dat afară, s-a dus la București. În capitala României a fost directorul Societății de asigurare „Dacia". Dușman al lui Visarion Roman, care lasă despre el date biografice interesante în corespondența către Bariț (vezi NETEA 1941).

120

Brașov, 1870, aprilie 1 n.

Domnule și frate!

Este prea adevărat că eu îți sunt dătoriu d-tale cu răspuns la cîteva scrisori, și anume la cele din 14 și 28 febr., din 16 marțiu și acum la cea de alaltăieri [1], venită mie astăzi. Însă pare că este un farmec pe mine: cu cît voiesc să mă scutur de trebi lăturali, cum am zice, cu atît mă copleșesc mai multe, neprevăzute și necăutate. De ex[emplu] în săptămîna tr[ecută] am trebuit să iau parte la vreo 5 ședințe lungi și urîcioase, în această săptămînă am pierdut 4 zile cu mergerea și parteciparea la adunările districtuali de la Făgăraș, iară în săptămîna

viit[oare] plec înlăintru, în afacerile fabricei şi ale *calei ferate*, care mă vor ţinea vrei trei săptămîni afară din Braşov, prin urmare în caz de a veni d-ta aici pînă către 23 aprile n[ou], nu m-ai afla acasă.

La lista de numirile mai grele pentru limba noastră nu poci să zic mai mult pentru astă dată, decît că nu avui nici un minut liber spre a mă ocupa de ea mai serios, pentru că eu, deşi nu sînt pedant, dară mai ales în caz ca acesta, unde terminii învăluie drepturi şi obligaţiuni de natură foarte delicată, sînt foarte sfiicios în traducţiunea lor. Preste aceasta mai vine la mijloc şi împrejurarea fatală că traducţiunea din nemţeşte în româneşte este tocma pe atît de nesigură, cît şi uricioasă şi adesea nesuferită auzului nostru. Mai adăugăm la aceasta că cei mai mulţi termini tehnici comerciali şi financiali sunt traduşi în nemţeşte din limbile italiană şi frînceascǎ, iară cîţiva adoptaţi din cea engleză. De aceea eu zic că mai nainte de a-i traduce noi din nemţeşte, să-i căutăm în limbele din care i-au tradus nemţii, apoi să-i adoptăm din acelea, unii româniţi, alţii şi mai cruzi, că nu e încătrău. Uită-te numai, tocma acum citesc anunţarea unui *Fredwörterbuch* [2] nemţesc de *80 mii* cuvinte! Pînă acum nemţii avea *Fremdwörterbuch* de 20—30 mii, acum 80 mii!

Eu voi lua lista d-tale cu mine la drum, apoi cred că nu va fi prea tîrziu în 1 lună.

Ei, comedie! Iară mă chiamă la adunare. S[în]t silit să închei.

Al d-tale serv şi frate stimătoriu,

G. Bariţ.

1 Vezi NETEA 1942, p. 49—55.
2 „Dicţionar de neologisme."

121

Braşov, 1870, octombrie 3 n.

Stimate domnule şi frate!

Eu îţi sînt dătoriu cu răspuns la epistola d-tale din 31 iuliu [1], venită la mîna mea în 4 aug[ust], p[entru] că eram la Zărneşti. De ţi-aş fi răspuns atunci, epistola mea nu te-ar mai fi aflat în Sibii. Eu întraceea plecai la Bucureşti. De acolo nu am mai voit să scriu la nimeni, afară numai de familia mea şi de fabrică. *Causa in promptu erat* [2]: spionagiul scîrbos pus în mişcare prin tribunalul sau cabinetul negru, în urmarea mişelilor lui Candiano [3] şi a cîtorva deşuchiaţi ca şi el, amatori demult pentru balamuc la Mănăstirea Mărcuţa. Între aceea veni şi fratele Ilie la Bucureşti, de unde-l aştept zilele acestea, p[entru] că în 16/28 sept[embrie], cînd plecai eu de acolo, aşa-mi zîse că nu va mai petrece mult în capitală, unde nici că-i prea place şi unde fără prezente mari anevoie va scoate ceva la cale în afacerea pentru care

a călătorit. Cînd se va întoarce d-sa la dv. vă va spune mai multe, pe care eu n-am timp de a le concrede unei foi de hîrtie.

Oare nu ai prea properat d-ta cu demisiunea d-tale ?[4] Cel puţin pînă ce aţi fi văzut că ce se alege din nouile statute, să mai fi stat pe loc.

În cît p[entru] reînceperea colaborării d-tale cu Costache, [5] cred că este cu totul de prisos ca să-ţi reflectez că în tot timpul cît am stat în capitală *nu* am avut cu cine să vorbesc la el acasă nici trei minute în pace; apoi după aceea unul dres, altul închis, al treilea care-i suplineşte, nu poate face nimic de la sine. Preste acestea, de cînd ei s[un]t persecutaţi pînă la cuţit, au pierdut vreo 500 abonaţi, din cîţi avuseră. Cu toate acestea, eu nu mă îndoiesc că Costache are trebuinţă dară, mai pe scurt, în momentul de faţă n-ai cu cine vorbi. Caută să mai aşteptăm, apoi la timp nu voi lipsi a-mi cerca norocul p[entru] ca să vă reîntîlnesc.

Eu încă am început să simt lipsă de convenire unii cu alţii, mai ales în aceste timpuri de importanţă supremă; însă în ce mod? Această chestiune o ventilarăm cu Ilie [6] şi încă cu alţii doi inşi, de cîteva ori şi foarte pe larg. Pentru mine ar fi una singură ocaziune, pe care o am comunicat fratelui Ilie şi care mi-a zis că va vorbi *cu unii* din dv. pentru ca să vă daţi părerea şi apoi să-mi arătaţi *dacă* se poate sau nu.

În cît p[entru] terminologia din statute [7], eu vă rog ca să o căutaţi în frînceşte şi italieneşte, de acolo să o formaţi, iară nicidecum după nemţeşte, că ne deformăm limba şi cei de dincolo nu ne mai pricep.

Dacă n-ai vreun librar la care să depui, aici, exempl[are] din călindariul d-tale [8], trimite în „commisionum" la fabrica noastră 10—20 sau cîte vei afla cu cale, eu apoi le voi concrede compatristului nostru, carele este om cumsecade şi care, pe lîngă rabatul ce dai altora, ţi le va vinde pre cîte va putea, sub inspecţiunea noastră.

Acum să-ţi vin şi eu cu o rugare. Tacitus întreg, tradus de răp[osatul] G. Munteanu este să se tipărească în 1000 exempl[are], cu litere garmond în text, petit în note, des, iară nu intrespaţiat *(undurchschossen)* pe hîrtie nr. 5 sau format 17 1/2—22, ori numai 17 × 22 policari. Pe acest format şi cu literele sus-numite cartea va face preste 30—32 coale tipărite. Manuscriptul este prea bun, încît un tipothet deştept poate culege uşor din acela. Hîrtia o vor da editorii. Mă rog ca să binevoieşti a cerceta la tipografiile dv. cît ar cere ele pe cules şi tipărit *(Satz und Druck)*. Dară să ne dea devizul *(Überschlag)* în scris, exact, pentru că avem să-l supunem la epitropia pupilară sub care stă pruncul orfan rămas după moartea lui G[avril] M[unteanu]. Să dechiare totodată în cît timp pot să dea gata acea carte ca de 32 coale [9]. Tipografiile de aici lucră bine, lucră însă prea încet, apoi în cazul de faţă se cere ca cartea să fie gata, încă şi legată, pînă în 31 mai cel mult. Drottleft sau Krabs: care lucră mai bine şi mai iute? Corectura primă s-ar face acolo, reviziunea aici. Pentru corectură ce se plăteşte la dv?

Porro [10]. Este să se retipărească istoria cea mică a românilor compusă de A. Tr. Laurianu, adecă să se facă aici la noi, pentru noi, p[entru] şcoalele noastre, ediţiunea a 8-*a* [11] în 3000 exempl[are], textul 8 3/4 coale format mic 8°, adecă hîrt[ia] nr. 4 sau 16—20. Şi are să

fie aşa de ieftină, încît să se poată vinde cel mult cu 15 cr. val. a. La biblioteca Asociaţ[iunii] noastre se află 1 exemp[lar] din acea istorioară. Mă rog ca să iai informaţiunile şi pentru aceasta: pentru cît o ar tipări acolo în 3000 ex[emplare] pe nr. 4 cu hîrtia editoriului-auctoriu, adică *Satz un Druck*. Pînă pe sîmbăta viit[oare] trebuie să dau răspuns d-lui Laurian.

Hîrtia din călind[arele] d-tale cît te-a costat? Ce format este?

Eu voiesc să-mi tipăresc dicţio[arul] germano-român şi rom[âno]-german [12], cu totul vreo 100 coale tip[ărite] nr. 6 garmond. Oare cît m-ar costa acolea? Nu cumva şi tipografii de acolo sunt tăndăloşi? Pe la aprilie cuget a începe cu tipărirea. Mă tem însă că nu în T[ransilva]nia.

Pentru astă dată, destul,

Salutare frăţească!

G. Bariţ.

1 Vezi NETEA 1942, p. 57–58.

2 „Problema era urgentă."

3 Candiano Popescu. Bariţ are cuvinte excesiv de aspre despre „Republica de la Ploieşti"!

4 În scrisoarea din 31 iulie 1870, Visarion Roman îl anunţă pe Bariţ că îşi va da demisia — sau că şi-a dat-o? — de la Banca „Transilvania" din Sibiu

5 C. A. Rosetti. Adică Visarion Roman să reînceapă seria corespondenţelor secrete pentru ziarul *Românul*.

6 Măcelariu.

7 La Sibiu, Visarion Roman, împreună cu Ilie Măcelariu, Iacob Bologa, David Ursu de Marginea şi alţi fruntaşi români pregăteau statutele unui institut economic românesc, Banca „Albina".

8 Calendarul *Amicul poporului*, care apărea la Sibiu din 1861, sub conducerea lui Visarion Roman. Vezi Georgeta Răduică şi Nicolin Răduică, *Calendare şi almanahuri româneşti 1731 – 1918. Dicţionar bibliografic*, Bucureşti, 1981, p. 141–158.

9 Va apărea peste un an: *Opurile lui Caiu Corneliu Tacitu traduse de Gavril J. Munteanu, directoriu şi profesoriu la Gimnasiul român gr.-orient. din Braşov, membru al Societăţei Academice Române din Bucureşti etc. Date în tipariu sub auspiciele Societăţei după decesul din viaţă al traductoriului. Biografia traductoriului anexată*, Sibiu, 1871. În fruntea volumului s-a tipărit evocarea lui Bariţ, *Gavril J. Munteanu*, pe care autorul o citise într-o şedinţă din 1870 a Societăţii Academice.

10 „Mai apoi."

11 Cunoaştem ediţia a noua a acestei cărţulii devenită azi raritate. Titlul trebuie să fi rămas acelaşi: *Elemente de istoria românilor pentru şcoalele poporale de A. Treb. Laurianu. Ediţiunea a noua coreasă şi adausă. Sibiu, Tipariul şi provăzătura tipografiei lui Filtsch (W. Kraft). 1871.*

12 Nu există un dicţionar de acest fel al lui Bariţ! A publicat, împreună cu Gavril Munteanu, un dicţionar german-român in 1853–1854 (vezi *G.B.C.*, IV, p. 48, n. 4).

Braşov, 1870, octombrie 28 n.

Domnule şi frate!

Pachetul d-tale cu cele 50 ex[emplare] călindariu [1] ne veni aici la timp şi bine. După aceea îndată, numărînd exemplarele, am dat în grija unuia dintre oamenii noştri, pentru ca să vîndă cîte numai va putea dintr-însele, după care la timp să-ţi administre preţul.

Epistola d-tale din 21 oct. [2] îmi veni numai *astăzi*, pentru că, deşi adresa era scrisă cumsecade, totuşi cine ştie care speditor deşucheat de la poştă o a înaintat per Bran—Zărneşti, de unde apoi făcu cale întoarsă. Din aceea văz că pe a d-ta te ajunse un doliu familiariu, de carele nici unii nu vom scăpa, pentru că: *Serius aut aequs metam properamus ad unam* [3]. Cu toate acestea eu, care ştiu ce înseamnă a avea cineva una mamă, de la care ş-a lăsat oareşcum toată direcţiunea vieţii sale, ştiu să şi apreţiez mărimea doliului d-tale.

Prea înţelepţeşte aţi judecat că nicidecum nu era bine ca eu să merg, ba nici măcar să trec prin Sibii pe timpul congresului [4], măcar că chiar şi dn. Babeş [5] mă invitase, în Bucureşti, ca tocma pe acel timp să merg la Sibii. Eu, însă, cumpănind împregiurările şi meditînd asupra lor, am ajuns la opiniunea că tocma şi în caz cînd m-aş decide în mod definitiv ca să călătoresc pentru atinsul scop, să stau în Sibii cu scop de a ne coînţelege mai de aproape cu dd. membri ai comitetului, nu însă ca să şi ţin acolea discurse, ci după aceea să-mi văd de cale mai departe. Vina însă este a mea, că asupra acestui punct nu mă explicasem deloc în epistola mea din 12 l.c., [6] una adevărată scăpare din peană, pentru că această idea mă ocupa şi pe atunci. În tot cazul, această cestiune merită serioasă cumpănire, o recunosc.

D-n. W. Krafft [7] îţi va fi spus că Delegaţiunea academică îi aceptă condiţiunile, cevaşi modificate, însă nu în esenţă, şi că eu i-am transmis m[anu]s[cri]ptul. Dară în respectul corecturei mă aflu în nedumerire. Eu aş prea voi să scap de ea, în caz cînd s-ar îndupleca un bărbat serios, acolea pe loc, ca să ia asupră-şi atît corectura cît şi reviziunea. Eu însă nu pot reflecta la altul decît numai la d-ta, în caz cînd te-ar ierta timpul. Cauzele pentru care-mi pasă aşa de mult de corectura lui Tacitus [8] le-am atins în epistolele mele adresate d-lui Krafft, carele cred că ţi le va arăta. Deocamdată mi-am rezervat numai corectura de la coala 1ª pe care o şi aştept.

Rămîn de poştă.

Al d-tale serv şi frate devotat,

G. Bariţ.

1 Vezi scris. precedentă, n. 8.

2 La NETEA 1942, p. 61—62.

3 „Ne grăbim cu toţii către acelaşi sfîrşit."

4 Este vorba de congresul național-bisericesc ținut de Șaguna la Sibiu în octombrie 1870, dedicat mai cu seamă problemelor școlare. Vezi Ioan Lupaș, *Mitropolitul Andreiu Baron de Șaguna. Monografie istorică*, Sibiu, 1911, p. 358—360.

5 Vincențiu Babeș.

6 Necunoscută.

7 Librar și editor din Sibiu.

8 Vezi supra, nr. 117, n. 9.

123

Brașov, 1870, nov. 18 n.

Domnule și frate !

Eu te știam dus, de aceea nu ți-am mai răspuns nimic la epistola d-tale din 30 oct. a.c. [1]. Eram, adică, să te rog ca, după ce providenția te puse pe calea despre care-mi scriseși [2], să aibi bunătate a-mi recomănda pe altcineva, corector serios. Într-aceea răspunsei d-lui Krafft, dîndu-i mînă liberă în respectul corecturei. Nu lipsii însă a-i arăta că ce feli de corectură voiește și așteaptă Delegațiunea academică, cum și că ce responsabilitate morală am luat eu asupra mea cu tipărirea lui Tacitus.

Sunt de acord cu planul d-lui Krafft ca să angajeze pe ambii acei domni la corectură, adică unul să facă corectura iar altul reviziunea, căci patru ochi oricum văd mai multe decît doi. Numai am rugat pe d-n. Krafft ca să le comunice tot ce am crezut că eu trebuie să reflectez la m[anu]s[cri]ptul repaus[atului] Gavr[il] Munteanu. La toate acestea am să mai adaug că eu pentru corectură mijlocii 1 frt. 20 cr., așa se va veni la fiecare cîte 60 cr. de 1 coală. De aceasta să fie singuri dd-lor. Numai doresc să aflu în ce mod voiesc să-și ia onorariul.

De una sunt îngrijat: ca să nu se întîrzie tipărirea. Eu, adecă, cunosc că pe la tipografii intervin tot feliul de secături. Apoi eu mă legasem ca pe iuniu să dau pe Tacitus nu numai tipărit, ci și ieșit întreg din mînile compactorilor, preparat de a se pune în vînzare.

Îmi scriai de Boierescu [3], îți aduci aminte ce. Da, eu odată eram prea bine cu el, dară de cînd acel om a dat mîna cu *reacționarii* și de cînd persecută tot ce este transilvan, alăturea cu aceea parte bulgaro-grecească a boierilor și străinilor, de atunci n-am cu el nici în clin nici în mînecă. Să-i fie de bine. Dară dacă voiește cineva să-i ferească de un om ca acela de care avurăți parte dv., apoi aceea se putea face, și se mai poate, pe calea publicității, de ex[emplu] în *Fed[erațiunea]* [4], într-un mod încît să prindă loc fără ca să se poată cățăra de §§-ii *Ehrenbeleidigung* [5]. După cîte mi-ai comunicat și d-ta și alții despre Banca „Trans[ilvania]" [6], apoi îmi pare foarte rău că toate temerile mele se adeveresc succesive. Propunerea de reducerea lefei în limba speculanților, marțafoilor, diplomaților, înseamnă a bate șeaua ca să priceapă călăria, înseamnă a-i cere cuiva dimisiunea. Eu am fost în ase-

menea poziţiune de *cinci* ori în 14 ani, dară de 5 ori mi-am dat dimisiunea cu 5—6 săptămîni şi cu 3 luni înainte de a mi se prepara lovitura; m-am retras, i-am lăsat ca să fiarbă ei în unsoarea lor şi să-şi facă de cap. Acolo la dv. însă nu-mi pot explica cum de românilor cu saşii li s-a împuţit brînza aşa curînd. Mă temeam, cum zisei, însă nu aşa iute.

Rugîndu-mă ca, după ce vei ajunge la Viena, să ai bunătatea a spune măcar numai fiului meu că unde să ţi se adreseze scrisorile, sunt al d-tale frate devotat,

G. Bariţ.

1 Vezi NETEA 1942, p. 63—64.

2 Prin scrisoarea din 30 octombrie 1870, Visarion Roman îl informează că a fost ales director al Băncii „Albina", înfiinţată în luna octombrie.

3 Vasile Boierescu (1830—1883) era la acea dată ministru de externe în România. În 30 octombrie 1870, Visarion Roman îi scrisese lui Bariţ să intervină la Bucureşti — subînţelegîndu-l pe Boierescu! —, pentru ca Adolf Worell, proaspăt alungat din Sibiu, să nu fie angajat în Principatele Unite.

4 *Federaţiunea* n-a scris nimic în această problemă.

5 „Vătămarea onoarei."

6 Institut economico-financiar din Sibiu, întemeiat în bună parte cu capital românesc. Banca „Albina" a fost înfiinţată cu capital curat românesc, pentru a contracara erorile comise la Banca „Transilvania", din cauza intrigilor naţionaliste ale saşilor.

124

Braşov, 1871, mai 13/1

Domnule şi frate!

Sper că scrisoarea mea din duminica trecută o ai primit [1], iară coprinsul ei te va fi distras de minune.

Astăzi, îmi iau voie a-ţi face una întrebare din partea fabricei [2], rugîndu-mă totodată ca să ai bunătatea de a ne informa. Adică, am reînceput a face oareşcum trebuşoare în piaţa Sibiiului, însă pe lîngă tratte de 3—4—6 luni. Fiindcă se poate ca, mai ales între conjuncturile de faţă, să venim în poziţiune de a escompta acceptele ce mi se vor remite de acolo, avem mare trebuinţă să aflăm mai de aproape dacă acolea, în Sibii, sunt oareşcare case comerciali, care cumpără — escomptează — asemenea rimesse şi cu ce feli de procent *per mese.* De aici ar depende apoi domiciliarea trattelor noastre, aici sau acolo. Dacă, adecă, asemenea poliţe de piaţă s-ar putea escompta acolea pe loc, atunci noi le-am pune domiciliul în Sibii, ceea ce ar fi înlesnitoriu şi pentru acceptante, căci la termin nu ar fi necesităţi a trimite banii prin poştă încoace, ci şi-ar scoate poliţa de la escomptătoriu. Mai încolo, am dori să ştim dacă librarii şi tipografii din Sibii îşi au firmele lor

protocolate sau nu, pentru că de aici încă depende mult modul de a escompta, la banca filială sau la altă casă.

Expeditoriul nostru, d-n. G. Dobrian, se foloseşte de această ocaziune şi-ţi transmite prin noi, alăturaţi, v. a. f. 12 (doisprezece) fiorini val[ută] austr[iacă] din preţul călindarelor, iară 16 exempl[are] au rămas nevîndute.

Ce aţi făcut cu statutele? Dară la Bucureşti se deschide filială? [3]

Al d-tale frate stimătoriu,

G. Bariţ.

1 Corespondenţele lui Bariţ cu Visarion Roman din noiembrie 1870 pînă în mai 1871 nu se cunosc. S-ar părea că la începutul anului 1871 cei doi n-au corespondat, căci nu se cunosc nici de ale lui Roman din această perioadă. Oricum, cea „din duminica trecută" s-a pierdut.

2 Fabrica de hîrtie din Zărneşti, al cărei coproprietar şi director era George Bariţ.

3 Adică o filială a Băncii „Albina". Vezi scrisorile următoare.

125

Braşov, 1871, august 2 n.

Domnule şi frate !

Stimatele domniei tale epistole din 29 iuniu, Sibii şi 7 iuliu, Pesta [1], le-am citit în 21 iuliu, adică după ce m-am reîntors din călătoria mea întreprinsă pe 3 săptămîni în ţara vecină. De atunci şi pînă astăzi tot mi-aş fi putut lua timp ca să-ţi răspunz. Însă asupra punctului principale[2], asupra căruia trebuiam să-ţi dau informaţiune, mă aflam în cea mai mare nedumerire, în care mă aflu şi astăzi, încît nu ştiu ce răspuns să-ţi dau. Să-ţi recomînd una casă de frunte, se înţelege că românească? Aceasta, doară, tot ar mai merge sub oareşcare condiţiuni. După mine, însă, dificultatea zace cu totul airea. Eu, adică, mi-am pus altă întrebare: vor voi braşovenii a participa la institutul „Albinei"? Ce paradoxon, îşi va zice cineva! Se poate. Cu toate acestea, mie-mi căşună ca să-mi pun această întrebare mie însumi şi să-i aştept răspunsul de la timp. Raţiunile mele sunt de natură ca să nu le poci dezvolta la locul acesta numai aşa, cu una cu două. De aceea doresc foarte ca să ne vedem la 7 şi 8 august în Făgăraş, unde doară-doară ne vom putea lua cîteva pătrate de oră în interesul „Albinei". În tot cazul, cu respect la căutarea unei *case bune,* ar fi să aşteptăm publicarea statutelor, aşa precum s-au confirmat acelea [3]; apoi, văzînd şi făcînd. Ei vor merge la Făgăraş astă dată înadins, pentru că, judecînd după un caz care se ivise aici în zilele Paştilor, din una parte oarecare se va ataca redacţiunea foaiei *Transilvania.* Datoria mă face, cum zic cei de dincolo, ca să stau de vorbă şi să o apăr dacă voi putea. Însă cred că voi putea, ba trebuie să doresc ca să mi se dea ocaziune pe faţă, pentru ca intrigele clandestine asasimarie să fie demascate şi în această direcţiune.

Fiind dumineca tr[ecută] la Vîlcele, acolo aflai că astă dată se vor lua măsuri gubernamentali pentru ca nici în adunări private să nu se mai audă *„haza áruló és rebellis beszédek a milyeneket egy nemély dacoromanus Naszódon tartott"* [4]. Ce a fost la Năsăud? Cine a vorbit acolo rebeliuni și perdueliuni? Pentru numele lui D-zeu, cine poate să uite de sine întru atîta încît să compromită așa greu această Asociațiune, acest institut în adevăr sacru național? ![5] Eu mă tem că se vor căuta pretexte pentru ca să ne șteargă din statute dreptul alegerei locului de adunare, iar pe comitet îl va duce la Pesta, „la reședința regimului", sau că ne vor supune la supravegherea comandei generale imediat [6].

Apropos de locul adunărei. Unde credeți dv. că va fi bine să ne readunăm în 1872? Mie mi s-a zis că la Orăștie sau Sebeș [7]. Dară ne vor chema? Dv. veți ști mai bine de acolo, din loc.

Salutare frățească de la al d-tale devotat,

G. Bariț.

1 Vezi NETEA 1942, p. 76–79.

2 În 7 iulie 1871, Visarion Roman îi cerea *(Ibid.*, p. 78*)* lui Bariț să-i recomande o firmă brașoveană care să fie împuternicită a reprezenta Banca „Albina", proaspăt înființată, în puternicul centru negustoresc al Brașovului.

3 Statutele Băncii „Albina" fuseseră aprobate de Împărat în 11 iunie 1871 iar în 20 iunie, prin decretul 6727, ministerul agriculturii, industriei și comerțului din Ungaria își dă și el consimțămîntul. Organizatorii „Albinei" au avut în ultimul moment o surpriză neplăcută, trebuind să facă unele modificări în statute. Visarion Roman fusese la Pesta tocmai pentru a face aceste modificări.

4 „Cuvîntări rebele și trădătoare de patrie, de felul celei rostite la Năsăud de către un dacoromân."

5 Este vorba de Adunarea generală a ASTREI de la Năsăud, din 8–10 august 1870, desfășurată fără participarea lui Bariț, care se afla la București, la sesiunea Societății Academice. Despre Adunarea de la Năsăud vezi *Transilvania*, III, 1870, nr. 18–21, p. 213–260. Oratorul în cauză pare să fie Vasile Ladislau Popp, care a ținut cuvîntul de deschidere *(Ibid.*, nr. 18, p. 213–214*)*. Era președinte al ASTREI. O cuvîntare substanțială a ținut și Alexandru Bohățel *(Ibid.*, nr. 20, p. 237–238*)*. Nici una nici alta nu este provocatoare la adresa regimului dualist.

6 Ca deobicei, Bariț pune răul în față, iar temerea sa este mai mare decît pericolul.

7 Adunarea generală va avea loc la Sebeș.

126

Brașov, 17 novembre [1]871

Domnului Visarion Roman, la Sibii

Aici alăturat ne luăm voie a vă trimite una asignațiune de *v.a.f. 132, 10 cr.* asupra Manufacturei de lînă de la Orlat, cu acea rugare ca să

binevoiţi a încăsa şi remite încoace suma aceasta, după subtragerea speselor dv. şi proviziunei.

Întru care aşteptare rămînem ai dv. cu toată stima,

C.r. priv. fabrică mech. de hîrtie Zărneşti,

G. Bariţ.

O asignaţ[iune] de v.a. f. 132, 10 cr.

[Adresa:] Domnului Visarion Roman la Sibii (Hermanstadt).

127

Braşov, 2 d[bre] 1871

Domnului Visarion Roman, la Sibii

Răspunzînd la onorabila dv. din 24 pass. şi vă mulţumim pentru încasul trimis de la Manufactura de lînă din Orlat, în sumă de v. a fl. 131, 44 cr. şi rămînem ai dv. cu toată stima,

C.r. priv. fabrică mech. de hîrtie de la Zărneşti.

G. Bariţ.

[Adresa:] Domnului Visarion Roman la Sibii (Hermanstadt)

128

Braşov, în 5 ianuarie 1872

Domnului Visarion Roman, în Sibii

Încuragiaţi de bunătatea dv. cu care ne-aţi înlesnit altădată afacerile noastre, ne luăm voie a vă alătura aici o asemnaţiune de v.a. fl. 153, 60 cr. spre încasso de la Manufactura de lînă din Orlat, pe lîngă uzitata subtragere a provizionului de 1/2 % şi porto.

Ne folosim de această ocaziune spre a vă ruga, totodată, ca să dispuneţi a se trimite d-lui decan al Facultăţii filosofice, A. T. Laurian, în Bucureşti, 2 sau 3 exemplare din statutele institutului dv. „Albina", pentru că d-sa ne-a provocat pe noi ca să-i trimitem, însă nu le-am avut.

Sîntem şi rămînem ai dv. cu tot respectul,

C.r. priv. fabrică mech. de hîrtie de la Zărneşti.

G. Bariţ.

P.S. În Bucureşti voiesc să ştie unii oameni dacă „Albina" cugetă a-şi întinde activitatea şi pe acolo.

G.B.

129

Braşov, 1872, aug. 1 R

Domnule şi frate!

Aducătoriul acestui bilet, anume d-n. Woycikoff, rus din Petropole, om învăţat, membru al unor societăţi erudite, cultivator mai ales de ştiinţe naturali, îmi fu recomandat de către P.S. Aurelian [1], dir[ector] al Şcoalei de agricultură. Dară, spre multa mea părere de rău, mă află în aşternut, în care am stat de cînd am venit de la dv., cu întrerupere numai de vreo 10 zile. Aşa, eu nu am fost în poziţiune de a-i face cunoştinţă anume cu eruditii saşi de aici, cîţi cultivă ştiinţele naturali. Şi fiindcă d-n. Woycikoff e decis a petrece 1—2 zile şi la Sibii, îmi iau voie a-l recomănda la adresa d-tale, rugîndu-te ca să ai bunătate a-l conduce de ex[emplu] la muzeu şi a-l face cunoscut cu vreun om de specialitate. Dară mi se pare că l-ai putea îndrepta prea bine şi la Salinele Sibiiului, că, precum am priceput, se interesează de aşa ceva, ca şi de multe alte lucruri. Speze seamănă că are destule. Dv. îi veţi şti nara cîte ceva şi despre Bazna.

Încolo, rămîne totul la prudenţa d-tale. Omul călătoreşte fără cel mai mic ertat, şi foarte bine face; apoi mi se pare că conversează bucuros numai cu mireni. Nu mi-ar plăcea să se plîngă de inospitalitatea noastră.

Salve et me ut facis dilige [2].

G. Bariţ.

1 *Petru S. Aurelian*, 1833—1909, savant, economist şi om de stat din România, născut dintr-o familie transilvăneană. Autor al unor opere de pionierat în ştiinţele economice de la noi. Despre el: I. Răducanu, *Cîteva cuvinte despre Petre S. Aurelian*, în *Convorbiri literare*, XLIII, 1909, p. 224—228; D. G. Chiţoiu, *P. S. Aurelian*, Bucureşti, 1930; V. S. Moga, *Notiţă asupra vieţii şi lucrărilor agronomului P. S. Aurelian*, Bucureşti, f. a.; Constantin Moldoveanu, *Pionierii cooperaţiei române. P. S. Aurelian*, Bucureşti, 1938.

2 „Salutare şi iubeşte-mă aşa precum mă iubeşti".

130

Braşov, 1873, martie 21

Domnule şi frate!

Amicabila d-tale scrisoare din 18 [1] nu mă aflase în Braşov; ieşisem afără pe 3 zile. Acum am onoarea a-ţi răspunde la întrebarea de confidenţă aşa:

Acei doi fraţi [2] au rămas la moartea părinţilor, întîmplată înainte cu 2—3 ani, în stare circa de 50 fl. v. a. De cînd s-au căsătorit se poartă

prea solid, la cărți nu joacă, ceea ce aici e un morb îndrăcit; au femei bune. Această casă nici cînd trăia bătrînul nu a fost cea întîia din Brașov, dară a fost dintre cele mai bune, de care s-ar afla cu totul, români, greco-bulgari etc. vreo 30. Acea casă, pre cîte știu eu, nu poartă alt comerciu decît numai schimbătoria și usurăria, adică așa-numita „zărăfie". În această calitate ei lucră cu procente foarte variabili: iarna, cînd zac mulțime de capitale, iau cu 8—9, mult 10, și dau cu 12%, vara pînă la 15% pro anno, la firme solide; dară vai de alți muritori cari apucă pe mîna oricăruia din usurari, că le iau de la 18—24%, dar apoi îi și pocnește uneori paguba cu miile. Cu toate acestea, la cei mai mulți „zarafi" le merge bine, pentru că ei știu să exploateze cursurile și toată starea cea desperată financiară a statului [...] [3]

Nu știu ce credit v-au cerut, mi se pare însă că, dacă v-am arătat mai sus starea ce le-a rămas de la părinți, dv. veți ști pînă la ce sumă să-i creditați. Cred că 5000 fl. nu ar fi prea mult. Este, adecă, de însemnat că „zarafii" încă sunt angajați pe la cele două bănci de aici, apoi și pe la privați. Puteți să intrați în legături cu Brașovul, după ce veți avea la mînă clasificațiune cel puțin aproximativă despre starea finanțiale a tuturor firmelor protocolate, precum o are de ex[emplu] filiala Băncii Naționale. Se întîmplă, adică, uneori ca să declare de insolvente cîte trei giruri din același cambiu.

Al d-tale frate stimător,

G. Barit.

1 Vezi NETEA 1942, p. 79—80.

2 Visarion Roman se interesa, la 18 martie 1873 *(Ibid.)* de solvabilitatea firmei Sotir Manciu și fiii din Barșov, în vederea unor tranzacții financiare ale Băncii „Albina" cu negustorii in cauză.

3 Manuscrisul rupt. Două rînduri de nereconstituit.

131

Brașov, 1873, dec. 8 n.

Domnule și frate !

Pentru ca să pot da informațiune cuvenită la partea primă a frățeștei d-tale epistole din 5 ale c[urentei] [1] simț necesitatea de a scrie la un alt frate, mai mare decît Leon, la popa [2], care-mi va da informațiune exactă. Ceea ce știu eu este de la 1869, aug[ust], cînd am fost ultima dată la Turda. Casa lui Leon este nouă, ca de 8 ani făcută, cu contignațiune, curte, grădină etc., în strada principală, cum apuci spre Cluș. El avea și vii, agrii, fînaț, dară cîte nu știu, am uitat. Partea sa părintească, primită tot în pămînturi, după moartea părinților noștri (1869—71) o a vîndut cu vreo 7—800 fl. Pe atuncea făcea speculă cu bucate. Mai tîrziu scrisese odată că s-au apucat de liferațiuni la edificarea calei ferate, cu

ce succes, nu mai știu, căci cum vedeți eu sînt ocupat în afacerile mele și ... ale ... pînă după urechi. Destul că voi trage informațiuni mai bună. Dară care catastru *(Grundbuch)* turcesc îl au ei în Turda? Voi întreba și aceasta [3].

La partea a doua primești răspuns pe altă foaie de la al d-tale frate stimător,

G. Bariț.

Axente [4] a făcut fiasco, dară turcii l-au făcut și mai mare din partea lor, și dacă nu ar fi lenea, pe ici pe colea și poltroneria românească din partea românilor, ei ar putea exploata măgăria turcilor de minune, încît să răsune în toată Europa, în sute de telegrame și corespondențe, strigînd: „Să audă toată lumea că poporului, că națiunei românești i s-a interzis a se apropia de Tron și a se alătura la celelalte popoare. Încă și societăți particulare ca «Concordia» din Viena, încă și particularii au putut merge să gratuleze monarhului la 25 ani; numai românii au fost opriți. Ați mai auzit tiranie ca aceasta? etc., etc., etc." Axente mi se scuză în una ep[isto]lă de 2 coale zicînd, între altele, că de aceea se scoală așa tîrziu, căci s-a temut de „dv., de sibieni", că de veți afla mai curînd îi veți contracriera toată acțiunea. În tot cazul el a calculat. rău. Dacă Sibiiul l-ar fi împiedecat, atît mai bine, atunci cădea și Sibiiul în categoria turcilor și lumea era să observe că pe temeiul fraternizării din 1871 [5] s-a făcut, căci unul dintre „frați", adică turcul prezentîndu-se la Budapesta, a reprezentat și pe frate-său cel minorean, rămas fără tată, fără mamă, adică pe valah. Într-aceea, pre cît pricep eu, această secătură turcească nu se va termina cu atîta, ci va mai trece prin niște stadie. Văz și știu bine că dv. doriți ca cineva să ia inițiativa. Domnilor, eu nu mă îndoiesc că se vor afla oameni ca să ia inițiativa pe terenul politic, văz însă totodată că noi diferim foarte mult în opiniune despre starea noastră prezentă, apoi și în alegerea timpului. Dv. țineți că noi astăzi stăm *foarte* rău. Eu, din contră,-mi, zic: rău și bine sunt concepte relative. Dacă stăm noi rău, întreb *cine* stă astăzi bine? Cei de la putere? *Neque ut figura docet* [6]. Dară ei vor sta și mai rău. V-am spus totdeauna căci nu vor scoate nimic la cale cu planurile lor. Toate relele cîte vor să ni le facă și cîte ni le făcură, se sparg și se vor sparge neîncetat în capetele lor. În cazul cel mai fatale vom păți-o ca cei doi inamici, dintre care unul pune scara și apucă deasupra pe murii cetăței, se încaieră la luptă cu apărătorul, piept la piept, se îmbrață, se încleaștă și cad amîndoi în șanț cu oasele sfărîmate. Așa place turcilor? [7] Așa să *fie*! Cînd filii noștri vor ajunge la această deciziune ultimă, atunci ei vor fi liberi.

Eu nu mă învoiesc cu dv. nici în timp. Credința mea este că noi încă nu suntem maturi pentru acțiuni politice mari, impunătoare. Nu mă mir deloc. Acea maturitate nu se cîștigă numai într-un 1/4 de secol, nici numai cu piticele mijloace cu care tăndălim noi. În anii 1863—5 cei mai mulți dintre noi se juca copilărește cu cestiunea noastră națională, ca și cu cestiunea autonomiei țerei, pe care nu o pricepea deloc, precum nu o pricep pînă în ziua de astăzi. Nu m-am mirat nici atunci, deși am plîns amar întru inima mea. Pre cît timp va predomina la noi în cestiunea

națională, ca și în cea strîns politică, elementul religios-confesiunale, pre atîta nu poate fi vorba de acțiune politică decisivă, impunătoarie. Dv. știți cu toții că în 1865—6 cestiunea națională, adică emanciparea politică a națiunei și autonomia Transilvaniei au fost sacrificate la cestiunea confesiunale. S-a zis adică: *mai, întîi de toate emanciparea și reorganisarea definitivă și asigurată a confesiunei* și a besericei greco-răsăritene române, cu orice preț, chiar cu prețul naționalității și a patriei [8], căci cînd vom avea pe ceea, vom putea recîștiga pe aceasta și toate altele. Această argumentațiune mi s-a comunicat mie mai întîi în iulie 1863 și după aceea de repetițe ori. Ea era logica simțămîntului religios, logica inimei, logica reminiscențelor tragice, care în asemenea ceasuri este irezistibile. De aceea eu unul, temîndu-mă de rele mai mari, m-am supus ei, s-au supus și ceilalți greco-catolici, pe tăcute. Spre mulțămită, Popasu [9], care pe atunci avea mitra ca în busdunariu, și alții alăturea cu el, mă înfierară de trădătoriu. Ei masca un plan care mie-mi era foarte bine cunoscut, mie și încă la cîțiva. Și astăzi care este refrenul? „Bine că ne-am emancipat biserica noastră națională, că aceasta ne va emancipa și asigura și naționalitatea" [10]. Pasă acuma de ia inițiativă pe alt teren și nu pe cel bisericesc, spre a emancipa națiunea și patria! Scurt: încă nu suntem matori.

De broșură nu mai e vorbă. Alții cu cari comunicasem ideea cer cu totul altceva: un ziariu independente. Știți că lui Iacob i s-a pus încă din august alternativă: sau numai redactoriu, sau numai profesoriu. De atunci o duce și mai rău, ca frunza pe apă, nu știe care [11]. Eu am răspuns la ai noștri că pînă în aprilie v. nu m-aș putea obliga la nimic mai mult decît ceea ce vedeți din timp în timp în *Gazetă*; apoi atunci încă numai sub condițiunea ca *partita noastră* să cîștige cauțiunea 4000 fl.

1 Necunoscută.

2 Leon Bariț și „popa", Alexandru Bariț, erau frații lui George Bariț.

3 Datele economice erau cerute de Visarion Roman în numele Băncii „Albina", de la care Leon Bariț solicita un mare împrumut bănesc: 5000 de florini. Într-o scrisoare din 4 iulie 1872 către Visarion Roman (Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Visarion Roman, pachetul V/66, fila 36), Leon Bariț riscă această solicitare care îl va duce la sapă de lemn, obligîndu-l să treacă în România.

4 Axente Sever.

5 „Înfrățirea de la Brașov": fiasco politic întîmplat în 22 aprilie 1871, despre care vezi pe larg în *G.B.C.*, V, p. 281, n. 8.

6 „După înfățișare nu s-ar părea."

7 „Turcii" din această scrisoare sînt politicienii unguri, a căror încăpățînare le-a sugerat intelectualilor români acest epitet.

8 Una dintre cele mai mari greșeli politice din viața românilor ardeleni, comisă de Andrei Șaguna din îndîrjirea de a-și întări confesiunea neunită din Transilvania.

9 Ioan Popasu, episcop neunit de Caransebeș.

10 Acest punct de vedere schismatic i-a determinat pe liderii naționali din perioada dualismului să ia frînele inițiativelor politice din mîna ierarhilor, cel mai sever cenzurat fiind Șaguna.

11 Iacob Mureșanu, redactorul *Gazetei Transilvaniei*, era și profesor la Brașov.

Brașov, 1874, ian. 23/11

Domnule și frate !

Numai în 18 ian[uarie] am primit informațiune răspicată de la Turda [1], prin a treia mînă. Acolo catastrul *(Grundbuch)* e întrodus definitiv. Casa petentelui e hipotecată pe sumă considerabile, la care — deși hipotecată — plătește, precum mi se arată, 12% pe an. Spoliațiune de acelea care în comitate au ajuns a fi regulă, iară fără hipotecă veți fi știind că se ia și 100/100 și mai mult. Așa, Leon, în puțini ani va ajunge cerșetoriu dacă nu va scăpa de asemenea usurărie. Cum vrea să scape, nu-l pricep. Dv. trebuie să știți mai bine din cuprinsul petițiunei sale. V-a spus el că casa lui e dătoarie, și cu ce sumă? V-au arătat că creditorii vor fi excontentați cu suma de 6000 fl. care trebuie să se treacă la 1-a pozițiune, în caz de a i se da această sumă? „Albina" cu ce interese dă bani pe hipotecă? Cu 6%? Atunci lui i-ar rămînea alți 6% în pungă și nu s-ar ruina. Dv. îl puteți provoca să împlinescă toate formele, prin urmare și aceea ca la numărarea banilor să fie creditorii de față, ei să ia banii îndată ce va urma ștergerea și transcrierea.

Da, d-n. Bologa trecu pe la noi, dară numai 2 oare am putut conversa împreună; de aci încolo a fost invitat pe la mesele părinților din Șchiai. Mi-a comunicat cîteva episoade interesante din Sionul d-voastră [2]. Mi-a spus că concordia este tot cea înainte cu 1—2—3 ani și că este perspectivă ca să mai prindă rădăcine, tot în sensul și direcțiunea de înainte. De altă parte, d-sa încă avu ocaziune să afle aici una epistolă de la Sibii, ieșită din peana unei mari autorități, adresată redactorului *Gazetei*, în care i se amerința că măria sa nu va mai abona dacă cei de la *Gazetă* nu se *împacă* cu cei de la *Telegraf* și dacă nu subscriu meditațiunile acestuia publicate de Anul Nou. Așadară: gloabă de 10 fl. pe an pentru toți cîți nu se vor supune la cele meditate în Athena Transilvaniei [3].

Mai departe, d-n. B[ologa] a putut fi foarte îndestulit în spiritul cel calvin, pacific, adică schimbat tare din ce fusese înainte cu 1—2 ani. Oamenii au început să vază mai limpede și să simță înfricoșatul blamagiu din 1871 [4]. Dară știe D-zeu pînă cînd va dura încă și această prefacere în spirite. Va depende mult și de la gradul în care-și vor pierde turcii mințile, cum își pierdură pungile. Bine ar fi să le meargă tot așa cel mai puțin pînă la 1877.

Vă rog, fraților, iară și iară ca să nu vă pierdeți nici pe un moment curagiul, ci totdeauna să avem înaintea ochilor: *Roma non una die facta*[5]. Sîntem emancipați mai mult de 1/2. Pentru cealaltă 1/2 nu e mult 20—30 de ani. Apoi, încă o dată: nu aduce anul ce aduce, de multe ori, oara. „Văzut-am pe cel trufaș înălțat ca cedrii Libanului și am trem[ura]t, și iată, *nu era* (Ioan)".

Elementul nostru este nepieritoriu.
Salută-mi pe cei cari mă mai iubesc.
Al d-tale frate stimătoriu,

Georgie.

1 În legătură cu solvabilitatea financiară a lui Leon Bariț (vezi scris. precedentă, n. 3).

2 Denumire admirativă pe care Bariț o dă Băncii „Albina" din Sibiu.

3 „Meditațiunea" era un îndemn spre activism politic, ceea ce nu corespundea cu vederile liderilor radicali, în frunte cu Bariț.

4 Adică „Înfrățirea" româno-maghiară de la Brașov din 22 aprilie 1871 (vezi scris. precedentă, n. 5).

5 „Roma nu s-a ridicat într-o zi."

133

[Brașov, 26 noiembrie 1874]

Domnule și amice !

Această scrisoare e de urgență mare, în afaceri curat private. Neștiind noi, în mijlocul acestor lupte și alergături, cînd se va întoarce d-n. vicariu I. Mețianu [1] la Sibii, ne luăm voia a ne adresa cătră d-ta cu rugarea ca să ai bunătate a-i transmite această scrisoare acolea pe loc, dacă s-a reîntors la Sibii, a o reține la d-ta dacă se așteaptă reîntoarcerea d-sale în 1—2 zile, a i-o înainta înainte *ibi*, *ubi*, adică la Oradea sau la Pesta, dacă ești *sigur* că a rămas pe acolo [2].

Mare incomoditate vă facem, dar dorim ca să ni se dea ocaziunea de a vă mulțumi cu fapta.

Al d-tale frate devotat,

G. Bariț.

1 Despre Ioan Mețianu vezi supra, nr. 107, n. 2.

2 Această scrisoare urgentisimă a lui Bariț către Ioan Mețianu trebuie că cuprinde instrucțiuni și sfaturi în legătură cu apropiatul congres național-bisericesc din 21 noiembrie—3 decembrie 1874. Andrei Șaguna încetase din viață și partida națională pasivistă, în frunte cu Bariț, voia să impună în locul vacant, de mitropolit al neuniților din Sibiu, un om care să nu urmeze politica defunctului. La ordinea zilei era evitarea lui Nicolae Popea, prea fidel lui Șaguna și impunerea lui Ioan Mețianu, care corespundea intereselor naționale. Vezi și scris. următoare. *Ibi*, *ubi* = aici, acolo.

134

Bra[șov], [18]75, 11 febr. n.

Domnule și frate !

Îți sunt dătoriu cu răspuns la frățeasca d-tale scrisoare din 3 dec[embrie] [1], primită în momentul plecărei mele în România. Nu-ți pot răspunde nici acuma, în loc de aceea îți fac iarăși năpaste.

Unde este d-n. cons[ilier] Măcelariu? Fi-va conferință privată în Alba [2] sau Sibii?

Mă rog ca să binevoiești a-i înainta ·/· cum vei ști d-ta mai sigur, în tot cazul însă cel puțin cu 24 oare înainte de 6/18 febr[uarie].

Sperînd că doară și doară ne vom vedea *mai* tîrziu, sînt al d-tale frate devotat,

G. Bariț.

1 La NETEA 1942, p. 80–82.

2 La Alba Iulia s-au întrunit în primele două luni ale anului 1875 nu mai puțin de trei conferințe restrînse: una în 24 ianuarie și două în aprilie. Cea mai semnificativă este aceea din 14 aprilie 1874. Bariț n-a luat parte la nici una din ele. În aceste consfătuiri private s-a dezbătut necesitatea convocării unei conferințe naționale de amploare, după cum preconizaseră în decembrie 1874 intelectualii români din comitatul Cojocna, într-un răsunător *Apel către cluburile membrilor români ai comitetelor municipale și către întreaga inteligență română din Transilvania.* Cf. și *G.B.C.*, V, p. 244, n. 1 și 2.

135

Brașov, 1875, marțiu, 12 n.

Domnule și frate !

Coprinsul scrisoarei d-tale confidențiale din 3 dec[embrie] a[nul] tr[ecut] [1], primite de mine tocma în oara plecărei la București, rămîne și astăzi nerăspuns, mai ales din cauză că în acela se ating unele cestiuni care numai prin conversațiune personală se pot ventila cu folos. Preste aceasta, nou alesul espicop [2], care fu mai deunăzi aici, persecutat și acesta ca un cerb în mijlocul codrilor și denunțat mai rău decît Popasu [3], întru amărăciunea sufletului său îmi comunică unele date certe din care m-am putut convinge că în această țărișoară se află și niște români cu totul incorigibili, pe cari-i va mai îndrepta însă numai sapa și lopata. Dealtmentrea cine va citi fie și numai nr 7 [4], cel de luni tr[ecută], din[. . .] [5] plin de măscări, se va convinge despre aci atinsul adevăr. După toate acestea cîte văzui eu și alții toți, mai ales de 1 1/2 an încoace, întîmplate pe teren curat besericesc tromogean [?], am pierdut dreptul de a mă mai mira și respective a mă văicera cu pentru maltratările morali la care am fost și mai sînt expus. Apoi toate ca toate, una nu aș fi crezut în viața mea: ca să văz român *mort*, lovit cu piciorul de către român, și încă popă românesc, și încă ca și cum i-ar zice: „Bine că ai crăpat !" Îmi aduc aminte de ceea ce-mi scrise în a[nul] 1866 d-n. dr. P[avel] V[asici], după morbul meu cel periculos, că unor oameni — tot români ! — le părea foarte rău căci nu am pierit mai curînd. Eu însă nu m-am mirat de aceasta, pentru că îndată ce apucasem la ceva putere am și înnoit lupta în contra celor cari ne-au fost dat legați în mîinile inemicilor noștri seculari. Dară ce le-au făcut lor Vas[ile] Pop? [6] Că odată se avuse rău cu mitrop[olitul] Andrei? Se vor împăca unde se află acum, fără intervenirea celor vii.

Să trec la altă materie, mai indiferentă. D-ta avuseşi a face mult cu statutele „Albinei", pînă ce le-aţi văzut confirmate. Îmi aduc aminte că le-aţi tradus în ungureşte; pare-mi-se că eu am un ex[emplar] tipărit în acea limbă. De nu mă înşeală memoria, şezusăşi mult în Pestea pînă le-ai văzut confirmate [7]. V-au obligat ca să le traduceţi în magiareşte? Şi cu ce cuvînt? La aceasta mă rog pentru un răspuns cît de scurt, de care avem lipsă din cauză că cei de la Banca T[ransilva]niei ţinură că pe ei nu i-ar fi obligat minister[ul] ca să le submită în text magiar, spre confirmare, ci că ei le-au submis numai nemţeşte.

Vei fi înţeles, poate, că consorţiul vechi al făbricei noastre, carele odinioară era compus din vreo 26 membri, prin moartea fizică şi prin cea comerciale a scăzut circa la 13—14. Acest consorţiu s-a decis în unanimitate ca să desfiinţeze vechiul său contract comerciale, prin care capitalul comun se află ca pus în mîni moarte, şi să se prefacă în societate de acţionari, dezrobindu-şi capitalul. Toate măsurile preparative sînt luate, rămîne numai ca să înaintăm statutele; dară în ce limbă? După legea lor nu mă pot lua, că aceea prea are nas de ceară: *„Ha akarom vemheş, ha akarom nem vemhes!"* [8] Eu, la compunerea statutelor am ţinut deînaintea mea codicele com[ercial] austriac şi proiectul codicelui comerc[ial] unguresc preste aceasta am dat proiectul spre reviziune la un bun jurisconsult practic, anume dr. Tr. Linzi; dar pentru aceea tot ne pot păcăli.

Nu aş vrea să rămîn de poşta de astăzi; de aceea închei sărutîndu-te frăţeşte, al d-tale frate stimător,

G. Bariţ.

Ce mai ziceţi despre proiectul unei conferenţe? Eu mi-am dată părerea pre cît am putut mai limpede cătră domnul carele avu bunătatea şi grija patriotică de a ne conchema. A vorbi, a scrie multe verzi şi uscate *în public* despre asemenea proiect, vedem că în loc de a folosi, mai vîrtos stricăm şi dăm inemicilor ocaziune ca să ne dejoace, cum se dejoacă toţi cari fac, cum zice neamţul, *an der Schule plandern* [9].

1 Vezi NETEA 1942, p. 80—82.

2 Ioan Meţianu nu a putut fi impus ca mitropolit al neuniţilor din Sibiu, la 21 noiembrie—3 decembrie 1874 (vezi nr. 133, n. 2) din cauza opoziţiei protopopilor (Meţianu nu avea încă gradul de episcop). Ca să nu izbîndească partida lui Popea, partida liderilor laici l-a impus pe Miron Romanul, episcop al neuniţilor din Arad, un bărbat de 46 de ani lipsit de personalitate. În locul rămas liber la Arad, a fost instalat Meţianu, ca recompensă a participării la opoziţia mirenilor împotriva comportamentului lui Şaguna.

3 Ioan Popasu, la acea dată episcop neunit în Caransebeş, fusese persecutat de Şaguna, pentru „vina" de a fi fost prieten cu George Bariţ, duşmanul neîmpăcat al arhiereului.

4 Atacuri obişnuite ale *Telegrafului* român împotriva adepţilor pasivismului politic.

5 Un cuvînt imposibil de citit. Variantele posibile: „loc roşu", „cociroşi", „coc roşiu" sînt toate fără noimă.

6 Vasile Ladislau Popp (despre care vezi *G.B.C.*, I—VI, pass. apud indice de nume), românul care a ocupat cel mai înalt post în administrația civilă a Ardealului dinaintea Unirii de la 1918, acela de vicepreședinte al Guberniului Transilvaniei, încetase din viață la 17 februarie 1875.

7 Această ședere la Pesta a avut loc în vara anului 1871 (vezi NETEA 1942, p. 78—79).

8 „Dacă vreau e a făta, dacă nu vreau nu e a făta."

9 „La școala taifasului", „La școala flecărelii".

136

București 11 sept./30 aug. 1878

Stimate domnule și amice !

Mă folosesc de *această* zi de sărbătoare *politică* în care se află cu cale să nu ținem ședință, spre a răspunde la ambele domniei tale scrisori din 24 au[gust] (primită *aici*, nu în Brașov) și din 6 sept[embrie] [1]. În aceste zile mă aflu în adevăr cam strîmtorat, mai ales de cînd d-n. președinte Io[n] Ghica fiind bolnav, pe lîngă ce am să studiez mult, îmi caută să port și prezidiul, într-un colegiu așa de ilustru precum este acesta [2].

Pentru iubitul d-tale fiu Corneliu [3] pîn-acum nu am putut face nici un paș din cauză că, precum veți fi văzut din ziarie, ministrul cultelor abia acum veni în capitală. Ministrul de lucrări publice încă tot nu este denumit nimeni în locul d-lui Aureliu [4], iară d-n. I. Brătianu [5], care suplinește și locul aceluia, abia va veni pe la 12/24 sept[embrie]. Într-aceea eu voi duce suplica lui Corneliu încă în cursul acestei săptămîni la d-n. Chițu [6] și voi vedea ce speranță-mi face, apoi vă voi scrie. Cererea noastră e îngreunată mai ales în împregiurarea că din Transilvania concurseră preste așteptări mulți la bursele care se dau de la stat prin Ministeriul Artelor, așa încît dacă le-ar da la toți ardelenii, nu ar mai rămînea nici una pentru pămînteni. Așa s-au *grămădit* și pe unica bursă la medicină de la Societatea „Transilvania", la care au concurs și cîțiva de familii din societatea noastră superioară, între cari chiar și ilustritatea sa d-n. Ioan Bran-Pop de Lemény et Kozla [7], care se află aici în persoană spre a o cîștiga pentru genialul său fiu mai mic. Vorba fie între noi: puteți judeca ce impresiune face aci suplica unui fost prefect de al Mai[estății] Sale ces[arești] et apostolice reg[ești] și pensionariu al prea puternicului stat austro-unguresc, de al cărui nume tremură Bosnia și lumea [8]. Tot așa de grațios e primită și suplica unui nepot *de frate* al prea s[finției] sale episcopului de Caransebeș [9], despre care se presupune că nu va fi avînd nici reverendă bună, dacă nu e în stare să ajute pe nepoțelu-său cu 6—700 fl. pe an. Cu bursa Hiller-Manoch nu cred să meargă. Dacă în 1877 nu s-au prezentat concurenți, cauza principală fu că mai toată tinerimea era sub arme.

Noi ne consultarăm cu fratele Iacob și aflarăm așa, că lui Corneliu nu numai că aici nu-i va strica, dară îi va folosi mult dacă va veni aici la

Facultatea de știință (matematicele ...), măcar numai pe 1 an, sau în caz de așa, de-a dreptul la așa-numita Școală speciale ***pentru ingineri de poduri și sosele,*** despre care însă cu altă ocaziune voi putea da informațiuni mai multe. La Facultatea de științe se dau și burse, cîte 60 franci pe lună, care li se numără la cîte 3 luni. Eu cred că și 720 franci pe an ar fi ceva. Apoi, fiind tînărul aicea în loc, pe lîngă că ar avea ocaziune de a se perfecționa în limba maternă și în cea ***frîncească, sine qua non*** ar face și cunoștințe și ar pîndi după o altă bursă în străinătate, și ar cîștiga și drept la ea, învățînd la facultatea de aici. Dară de asentațiune cum cugetați să scape; Atîta deocamdată pentru Corneliu.

Să trecem la partea industrială a scrisorii d-tale din 6 sept[embrie]. Două oare ne consultarăm cu fratele Iacob alatăseaiă. După aceea, eu scrisei la Brașov către un om prea onest, ca să-mi dea informațiuni exacte despre planul brașovenilor de a se înființa acolo *filiala* [10]. Cine sunt plănuitorii, ce vreu, ce scopuri și motive au? Primind informațiunea *sub rosa,* o voi comunica cu fratele Iacob, apoi iară vă vom scrie. Ideea d-tale de a înființa în București o filială îmi place și mie; dar fratele Iacob se teme. A rămas ca să ne informăm bine despre condițiunile hipotecarie de aici. Tot așa, mă voi ocupa în cestiunea unei case de economii *(Sparcasa),* în sensul strict. Cu munte de pietate *(Leihanstalt, Pfandanstalt)* s-ar putea face trebui și mai bune, deși această ocupațiune se pare a fi uricioasă. Bine faci că nu te abați de la *cestiuni* de acestea, căci în adevăr ele merită toată atențiunea noastră. Eu nu cunosc statutele casei de economii *(Sparcasa)* de la Sibii. Nu ne-ar da oare un exemplar de la direcțiune?

Închei, că ne ducem la cîte un Alexandru.

Salutare frățească la toți cîți ne iubesc, iară pe d-n. căpitan Stezaru [11] îl rugăm toți trei inși, eu cu d-n. Bologa [12] și Hodoș [13], ca în înțelegere cu d-n. Petri [14] să înainteze procesele-verbale ale Ad[unării] generale de la Șimleu, la redacțiunea *Transilvaniei* [15], pe adresa Römer et Kamner, tipografi.

Al d-tale frate devotat,

G. Bariț.

1 Vezi NETEA 1942, p. 85–87.

2 În 27 august 1875 a avut loc ședința secțiunii istorice a Societății Academice Române. Au participat numai George Bariț, V. A. Urechia, Vincențiu Babeș și Nicolae Ionescu. Ion Ghica, președintele secției, absentînd, a condus lucrările Bariț, ca președinte. S-a discutat despre ediția în curs a operelor lui Dimitrie Cantemir. Vezi *Analele Societății Academice Române*, tom. VIII, 1875, p. 20–21.

3 În trei epistole consecutive – 12 septembrie 1877, 24 august și 6 septembrie (vezi NETEA 1942, p. 84–87) –, Visarion Roman îl rugase insistent pe Bariț să-i obțină fiului său Corneliu o bursă în România, pentru studii tehnice de grad universitar.

4 Acest Aureliu este Petru S. Aurelian (vezi supra, nr. 125, n. 2), care fusese ministru al lucrărilor publice în cabinetul lui Ioan C. Brătianu, între 1877–1878.

5 Ioan C. Brătianu.

6 *Gheorghe Chițu*, 1828–1897, om politic, liberal de anvergură, era la acea dată ministrul cultelor și instrucțiunii publice. Despre el: D. R. Rosetti, *Dicționarul contimpo-*

ranilor din România, Bucureşti, 1898, p. 53; Theodor D. Speranţia, *Gh. Chiţu. Schiţă biografică citită în ziua de 24 ianuarie în sala Ateneului, cu ocazia primei aniversări a Societ. profes. secundari din România*, în *Şcoala modernă*, I, 1898, p. 130—132; C. M. Ciocazan, *Figuri oltene : Gh. Chiţu*, în *Arhivele Olteniei*, I, 1922, nr. 1, p. 41—50; M. Theodorian-Carada, *Gheorghe Chiţu profesorul, jurnalistul*, în vol. *Oltenia*, Craiova, 1943, p. 35—37; *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Bucureşti, 1900, p. 180.

7 Despre Ioan Bran de Lemeni, care aici apare cu nume caricaturizat, vezi G.B.C., III, p. 27, n. 5.

8 Aluzie la acapararea Bosniei de către Austro-Ungaria în 1878, prin pacea de la Berlin.

9 Ioan Popasu.

10 În scrisoarea din 6 septembrie 1878, Visarion Roman îl informa pe Bariţ despre faptul că braşovenii au cerut să se înfiinţeze o filială a Băncii „Albina" la Braşov. El, Roman, mai înclinat ar fi să facă una la Bucureşti.

11 Constantin Stezaru, căpitan pensionat, era casierul ASTREI.

12 Iacob Bologa.

13 Iosif Hodoş.

14 *Vasile Petri*, 1833—1905, organizator şcolar, pedagog şi scriitor didactic ardelean. Despre el: Iuliu Moisil, *Pedagogul Vasile Petri*, Bistriţa, 1937.

15 Adunarea generală a ASTREI de la Şimleul Silvaniei a avut loc în 4—5 august 1878. Actele adunării s-au publicat în *Transilvania*, XI, 1878, nr. 17, p. 195—196; nr. 19, p. 224—227; nr. 20, p. 236—239.

137

Bucureşti, 2/14 iuliu 1879

Prea stimate domnule şi „chare amice" !

Îndelungata mea tăcere la frăţeasca d-tale scrisoare din 13 iuniu [1] o aş putea scuza cu destule temeiuri grave; cred însă că e de prisos [. . .]. Dară apoi chiar să fiu avut ocaziune, precum nu o am avut nicidecum, pînă ieri mă temeam cu tot dreptul că orice paş voi face eu în sensul scrisorilor d-tale, care este şi sensul dorinţelor mele, un *alt* om, funcţionariu şi el la „Albina" mi-ar fi încurcat toţi paşii mei, fiindcă precum ştii şi d-ta, tot ce nu iese de la acel geniu nu poate să fie nici bun, nici folositoriu. Apoi nu este în această capitală nici un bărbat de stat la care să nu meargă să-i dea lecţiuni cu oarele întregi, încît adesea le admir paţienţa. Aşa, eram sigur că voi periclita tot planul nostru, din cauză că orice ministru nu face nici un secret cătră colegii mei din ceea ce aude în cestiuni de acestea de la mine, şi aşa lucrul să află curînd. Era cu totul altceva dacă venea d-n preşedinte Bologa cît mai curînd, precum îmi scriserăţi, căci atunci ştiam cum să ne împărţim rolele.

Profesorul nostru plecă ieri de aici, ca să pună la cale şi altă ţară. Aşa eu, rămas fără auditoriu săptămîna aceasta întreagă, rămîn aici de capul meu, ca să deschid cîte uşi voi putea şi să prepar spiritele atît pentru filială [2], cît şi pentru casa de economii, chiar şi pentru un munte

de pietate *(Leihanstalt, Pfandhaus)*. Vă spun însă înainte că publicul de aici nu ştie nimic de institute ca acestea, că ziariele nu l-au preparat mai nicidecum, că, prin urmare, este necesitate imperioasă ca să ne folosim de coloanele *Observatorului* în această materie, căci orişicum ziarul meu a început a fi citit cu atenţiune în regiunile superioare, de la care depind celelalte clase în opiniunile lor.

Şi nici atîta nu este de ajuns. Dacă institutul „Albina" voieşte să aibă aici o filială, trebuie să se decidă a face oareşcare speze, prin esmisiunea vreunui membru al direcţiunii, pentru 3—4 săptămîni, încoace, altmintrea nu merge. În acel caz s-ar împreuna toate trei scopuri.

În momentul de faţă tocmai miniştrii cei mai de frunte în această privinţă, adică premierul şi finanţerul (D. Sturdza) sunt duşi din capitală. Unde? E secret. Vor veni însă preste 2—3 zile [...]

Între asociaţii lui Worell [3] sunt cîţiva bărbaţi tari în societate şi cu pungă mare. Ieri însă mi s-a spus că secţiunile Camerei au respins petiţiunea acelui consorţiu. Astăzi, doară, mă voi putea informa şi mai bine.

La dorinţa d-tale manifestată în confidenţă, nu-ţi răspunz altceva, decît te rog ca să te ocupi de redactarea unui proiect de statute pentru o casă de economii. Mie mi se pare că acel proiect este necesariu îndată din primele zile în care am începe a propaga ideea valutarie în această capitală şi ţară. Aşadară, cît mai curînd şi cît mai exact. Tot aşa, să cugetaţi despre un munte de pietate. Oamenii aşteaptă, cu tot dreptul, ca să le ieşim înainte cu cîte un proiect precis, să cunoască îndată ce voim şi să-l aibă bază de discuţiuni.

Pe la mine nu s-a arătat pînă acum nici un [...] [4] de la „România", iară de va veni pre cît timp voi mai sta aici, voi şti cum să-l primesc. De la „Dacia" [5] mai dimiseră vreo 15 funcţionari, şi la cei rămaşi în serviciu le scăzură plăţile cu cîte 10%. 6 zile cît voi mai sta în capitală, tot timpul cît îmi rămîne liber de la şedinţele Academiei am să-l petrec numai întru cercetarea bărbaţilor de influinţă prin care să se poată populariza planul nostru. Repet, însă, că trebuie să avem proiect de statute anume pentru casa de economii.

În cît pentru înscrisuri funciare ne luarăm cam rău pe seamă că nu împărţirăm vreo 100 de exemplare statute de ale „Albinei", cum şi deciziunea adunărei sale generale din toamna trecută. Nu ne cunosc, nu ştiu ce facem, de ce natură sunt institutele noastre. Fără informaţiuni frecvente, nu străbate. Aşa, oricine va veni aici în această afacere importantă, are să fie înarmat bine şi cu multă cunoştinţă de lucru.

Din Braşov am să vă mai scriu, dacă pînă la plecarea mea voi mai avea ceva de comunicat.

Pînă atunci rămîn al d-tale de totdeauna devotat,

G. Bariţ.

(Scrisorile către Visarion Roman, la Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fondul Visarion Roman, pachetul V/66.)

1 Vezi NETEA 1942, p. 89—93.

2 Direcţiunea Băncii „Albina" se hotărîse în mod definitiv să întemeieze o filială nu la Brașov, ci la București. Bariț era rugat să tatoneze terenul în acest sens.

3 Alfred Worell, vechiul dușman de la Sibiu al lui Visarion Roman, se afla la București și se puteau aștepta de la el acțiuni care să împiedice înființarea filialei Băncii „Albina". Vezi îngrijorarea lui Visarion Roman la NETEA 1942, p. 90—91.

4 Un cuvînt ilizibil.

5 Institutul de credit și economii „Dacia" din București, condus multă vreme de Worell.

XXXIV

CĂTRE V. A. URECHIA

(1868—1889)

138

Brașov, 1868, ianuariu 2/14

Domnul meu!

Ieri am primit de la d-voastră două adrese, cu două trate de cîte f. 333, spre a le nainta mai departe. În oricare alte împregiurări și în oricare altă afacere m-aș fi silit a vă împlini comisiunea, cu toată putințoasa promptitudine; iară în cazul de față ce ar fi mai ușor decît a lua două coverte, a scrie două adrese, a le sigila și a le pune la poștă, pe lîngă recepisă? Cu toate acestea, iacă le-am pus la o parte, pînă voi mai lua o nouă însărcinare a d-voastră. Iară îndrăzneala această a mea voiesc a o justifica în următoarele:

Episcopul de la Oradea [1], pe lîngă ce este persecutat de cătră o partită maghiară carea, în primăvara trecută, și ceru destituirea lui, apoi și din creșterea sa, de care avuse nenorocirea, urmează cu cea mai mare probabilitate că el va raporta îndată lu Ministeriul Ungariei, despre care eu, iarăși, presupun că-i va confisca *purement et simplement* [2]. Prin urmare, pioasa, patriotica și sublima intențiune a augustului Domnitoriu se va paraliza [3].

Vă aduceți aminte că, în zilele lui Grigorie Ghica, în urmarea ostenelilor d-lui Laureanu și ale repaus[atului] I. Maiorescu se ceruseră de la ep[isco]pul Vas[ile] Erdeli [4], predecesore al acestui de acum, manuscriptele și hrisoavele rămase de la Ge[orge] Șincai, în Oradea M[are]. Acel ep[isco]p încă nu cuteză a le da, ci ticălosul arătă cererea la

Viena. Ministeriul absolutistic al lui Bach porunci îndată transportarea întregei colecțiuni la Viena [5].

De atunci s-au mai făcut cîteva încercări de a scoate acea colecțiune din robie. Nu ne-a fost cu putință!

Celalalt episcop, din Lugoș [6], om de 75 ani, altfeli suflet bun, însă foarte bigot și acum ajuns aproape de mintea copilărească, mă tem că, mai ales în urmarea celor mai furioase atacuri, dese, ieșite de cîtva timp în foile cele protegeate de ep[isco]pul Scriban et Co. în contra românilor uniți [7], va refuza simplu frumosul dar, fără să-i pese că afrontează pe orișicine.

Dacă însă d-voastră credeți că în cazul de față trebuie să treceți cu vederea orice scrupoli de feliul acestora, sau dacă nu vedeți nici un scrupol acolo unde văz eu, atunci mă rog ca să binevoiți a vă descoperi voința din nou și eu voi grăbi a vă îndeplini comisiunea dată.

Eu crez că dacă acelea sume s-ar fi trimis, bunăoară, ca suma trimisă în 1864 pentru cei lipsiți, prin Ministeriul de Externe, voința rea s-ar fi deochiat și banii ajungea la destinațiunea lor, desigur pentru că de altă parte ne-am fi folosit de controla publicității. D-voastră însă vă pricepeți mai bine la astfeli de căli diplomatice, în care eu nu sunt deprins.

Acum viu ca să-ți răpesc timpul, d-tale și domnului ministru al cultelor, cu o altă materie, carea ne interesează pe noi, brașovenii, foarte de aproape, a cărei dezlegare ca și în favoarea noastră zace în mînile auctorităților mai nalte ale Românіei. Doi ieromonahi, Atanasie și Gerasim Cojocariu, frați buni, născuți în Săcele (Cernat), district[ul] Brașovului, intrați la monastire din tinerețele lor, în urmarea prefacerilor urmate în România și pe terenul bisericesc, se despărțiră unul de altul, cam la etate de ani 50. Atanasie, care fusese și egumen la Berca intră în funcțiune de paroh și directore al Tipografiei episcopești din Buzeu. Gerasim se rentoarse în vechea sa patrie, cumpără aici, în Brașov, o grădină și o căscioară, o legă apoi prin document comunei românești locale, mai ales cu scop ca grădina, care este afară din cetate, la loc deschis, să se prefacă în cimeteriu, care comunei bisericești, de la S[fînta] Adormire îi lipsește cu totul.

Presupuse însă că el va clironomisi pe frate-său carele, deși ieromonah, dară ca funcționariu își putea avea și averea sa proprie. Pentru că Gerasim mai are și o soră văduvă cu 3 fetițe, săracă ca vai de ea, cum și un cumnat ce ține pe altă soră, tot cu 3 fetițe și tot sărace.

Ieromonahul Atanasie muri în 15/27 mai 1867 la Buzeu, lăsînd o avere, după unii de 5000, după alții de 8000 # în bani, casă, obligațiuni, polițe, cărți, vite, mobilii etc. Îndată după moartea numitului, se făcu acolo pe loc o inventură *taliter qualiter*. Rudeniile însă pretind că averea repausatului ar fi fost cu mult mai mare. Produc și un inventariu.

Ei doresc a clironomisi pe Atanasie, și iată cum: dacă li se va adjudeca acea clironomie, se îndătorează a susține darul făcut comunei cu casa și grădina, îndată după moarte lui Gerasim. Totodată dăruiesc și 1/2 din averea lui Atanasie pe seama școalelor naționali românești din Brașov, pe seama Asociațiunei transilv[ane] literarie române, pe

a fondului bisericei catedrali și pe a monumentului Andrei Murășanu. Adică, acea 1/2 să se facă în 4 părţi egali, iară ceealaltă 1/2 să rămîie de zestre celor 6 copile sărace.

În acest înţeles va merge mîne o petiţiune către on[oratul] ministeriu. Iară eu, rugat de rudenii și de concetăţenii mei, vă rog ca, în cazul de faţă să vă abateţi de la cunoscuta maximă juridică, acceptată de 2—3 ani în privinţa averii ştiut călugăreşti, să consideraţi pe răpaus[atul] Atanasie curat ca funcţiunariu, precum a și fost, și să suferiţi ca averea lăsată de el, prefăcîndu-se toată în bani, să treacă încoace, pentru scopurile sus-atinse.

Anume, școalele de aici mai au încă un legion de trebuințe. Ele astăzi, mîne tot vă vor cere încă și alte sume. Iară Asociaţiunea noastră literarie este sărcă ca șoarecii din biserică și așa mai departe.

Pe arhiepiscopul Palada de la Tergoviște, pe Cesarie Poienariu (Persiceanu), pe Eftimie Fundăţianu de la Govora și al[ţii] și al[ţii] încă i-au moştenit rudeniile.

Crez că aţi văzut foiţa noastră, *Transilvania*. Ea a ieșit în costum foarte modest, pentru că nu poate prevedea care-i va fi îmbrăţoșarea din partea publicului [8]. Redacţiunea însă vă promite că îndată ce va fini cu actele oficioase rămase pe capul ei din a[nul] tr[ecut], va începe și continua publicarea de acte istorice, cît se poate de interesante, dintre care mai multe se vor referi, firește, și la istoria României libere și la a românilor preste tot.

Mi se pare că dv. aveţi cîte o bursă și pentru arta muzicală, anume și pentru sexul frumos. Elisa Circa [9] vă e cunoscută. În urma ei calcă acum o altă fetiţă, fiica d-lui dr. Pavel Vasici, referendariu la instrucţiunea publică. Toţi cunoscătorii de artă și de talentele Isabelei Vasici -|- [10] îi recomandă ca să meargă la Conservatoriu, în Viena, însă n-are cu ce. Eu n-am ştiut da alt consiliu părinţilor, decît ca să petiţioneze la dv.

Însă destul, că te-am ostenit.

Salutare colegială și stimă adîncă de la

G. Bariţ.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 62.590.)

1 Este vorba de episcopul greco-catolic de Oradea, Iosif Popp Szilágyi de Illésfalva, despre care vezi *G.B.C.*, III, p. 185, nr. 1. Cf. și necrologul: *Pap-Szilágyi József, Illésfalvi, nagyváradi görogszertartásu kath. püspök*, în *Uj magyar Sion*, IV, 1873, p. 437.

2 „Pur şi simplu."

3 Scrisorile lui V. A. Urechia, prin care trimite aceste sume de bani, nu sînt cunoscute. Se poate bănui, după continuarea scrisorii ca şi din conţinutul celei următoare, că suma de 666 florini era trimisă de Domnitorul Carol I pentru sprijinirea așezămintelor şi instituţiilor culturale româneşti din Transilvania.

4 Despre Vasile Erdeli, episcop greco-catolic de Oradea, vezi *G.B.C.*, III, p. 246, n. 10; IV, p. 174, n. 16. Cf. și *Erdélyi Vazul püspök, báró*, în *Vasárnapi újság*, V, 1863, p. 421—422; I.H., *Br. Vasiliu Erdeli, 1794—1861*, în *Familia*, XVI, 1880, p. 367—368; Iosif Roman, *O rectificare*, în *Transilvania*, XXXIV, 1903, p. 146—150.

5 O știre de mare interes istorico-literar, necunoscută pînă astăzi. Se pare că Laurian a vrut să folosească pentru ediția de la Iași din 1853—1854 manuscrisul autograf al *Hronicii* lui Șincai, care se păstra la Episcopia greco-catolică din Oradea. Neprimindu-l, s-a folosit de copia lui Gherman Vida, din care bătrînul ieromonah maramureșan publicase, tot la Iași, în 1844, o primă parte.

6. Episcop greco-catolic de Lugoj era Alexandru Dobra (1794—1870).

7 Este vorba de Neofit Scriban, frate cu Filaret Scriban, ambii monahi celebri și cărturari în același timp. Erau de origine ardeleană, neuniți, de unde și atitudinea lor gălăgioasă față de confesiunea greco-catolică română.

8 La 1 ianuarie apăruse primul număr al revistei *Transilvania*, ca organ al ASTREI, avîndu-l în frunte pe George Barițiu ca redactor. Vezi *Transilvania, revista Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. 4 jubiliar, iulie—august 1911, [Sibiu, 1911]; *Centenarul revistei „Transilvania". Sesiunea de comunicări 11—12 mai 1968*, Sibiu, 1969.

9 *Eliza Circa Pipoș*, 1844—?, violonistă de renume din Transilvania. Vezi *Elisa Circa*, în *Familia*, I, 1865, p. 45—46.

10 La sfîrșitul anului 1867, Pavel Vasici stăruise pe lîngă Barițiu să-i obțină fiicei sale Isabela o bursă de studii. Cu scrisoarea din 1/13 septembrie 1867 *(G.B.C.*, II, p. 150*)*, merituosul doctor ajuns la ananghie îi trimite lui Barițiu și o fotografie a fiicei sale „pe bină" (scenă), care iat-o ajunsă în miinile lui V. A. Urechia! Barițiu îi era îndatorat lui Vasici din tinerețe, așadar face această îndrăzneață încercare de a o trimite la Viena cu bani din România.

139

Brașov, 1868, faur 15/3

Domnul meu !

De la scrisoarea mea din 2/14 ian. a.c. [1] încoace avui onoare a primi însărcinarea În[altului] Ministeriu al Cultelor de a nainta un pachet de cărți la biblioteca asociațiunei noastre. L-am și naintat îndată.

Catalogul cărților trimise îl veți vedea publicat în foaia Asociațiunei și sper că comitetul, îndată la cea mai de aproape ședință lunarie, va grăbi a vă aduce mulțămita cea mai ferbinte [2].

Eu am primit și mult stimata d-tale scrisoare din 31 ian. în care sunt provocat cu atîta amabilitate ca să-mi dau opiniunea asupra sumelor coprinse în ·/· poliți și în cea respinsă de la Sibii, despre care respingere eram informat mai nainte cu 2 săptămîni, prin trei brașoveni cari fuseseră la Sibii și căror le-a enarat cu mare neplăcere cum erați să-l compromiteți ...

Mă rog însă ca așa ceva să nu vă dizguste, pentru că nu merită. Noi, pe aici, suntem dedați cu bădăraniile lui [3], ca broasca cu grindina. Ne vedem însă de treabă.

Cu privire la întrebuinațrea acelor bani de polițe ... după cele ce ați convorbit d-voastră cu d-n. Papiu [4], opiniunea mea este foarte înles-

nită. V-ați gîndit la gimnaziu și la societăți. Eu, încă. Deci, iată opiniunea și, relative, rugarea mea ce o fac în această cestiune cătră d-voastră și, prin d-voastră, cătră Înălțimea Sa: suma ce fusese destinată pentru Mitropolia Sibiiului [5] să binevoiți a o dărui întreagă la Asociațiunea Transilvaniei pentru cultura națională, punîndu-i acestea condițiuni:

1) pentru 66 f. să trimiță din foaia Asociațiunei pe a. 1868, asemenea și *Archivul* d-lui Cipariu [6], pe cît se va ajunge, exemplarie gratis pe la *bibliotecile gimnazielor, seminarielor, societaților* de lectură și cîtorva școale primarie din Transilvania, iară

2) v.a.f. 600 să se prefacă în două premie, unul pentru o *istorie naturale* românească, destinată pentru clasele gimnaziali, de care este mare trebuință, și altul pentru o *floră* româno-latinească, sau chiar în trei limbi, însă numai flora *patriotică* (dacică-panonică), care iarăși lipsește cu totul și care, amîndouă, fără astfeli de ajutoriu nu vor vedea lumina zilei.

Această propunere o motivez numai cu acea împregiurare cunoscută, că Asociațiunea noastră e inspirată de un zel curat și că ea, după micele sale mijloace, satisface pe deplin așteptărilor națiunali.

Se înțelege că Asociațiunea, pînă la numărarea premielor, va așeza banii cu securitate potecarie.

Din polița de la Lugoș, v[aluță] austr[iacă] 300 să se dea la Asociațiunea română din Arad, fără altă condițiune decît să-i întrebuințeze întru înțelesul statutelor sale.

Din polița ce fusese destinată pentru Oradea Mare: 1) f. 150 să se dea aici, la Brașov, pentru monumentul laureatului poet Andrei Murășanu, despre al cărui proiect veți fi citit în foile publice [7]; 2) f. 150 pentru o *dietetică populară*, ca de 10 coale cel mult. N.B.: această dietetică o compune deja dr. P. Vasici [8], bărbat mator și bine cunoscut în București; 3) restul de f. 66 cr. 66 să se lase în dispozițiunea redactorului *Transilvaniei*, pentru decopiarea de *documente istorice* din arhivele transilvane și publicarea lor în foaia Asociațiunei [9]. Acest punct îl motivez deocamdată numai cu catalogul istoric pe care-l public eu în foaia *Transilvania* [10] și din care poate vedea În[altul] Gubern românesc că exploatarea arhivelor transilvane este de importanță nemărginită pentru scrierea istoriei noastre naționali, prin urmare că sumușoara este numai ca de un mic început în această direcțiune, cum am zice, *spre a plăti la 2 3 [tineri]* [11], *în Cluș*, A[lba] Iulia, Sibiu sau M[ureș] Oșorhei. De [va fi acolo] [12] d-n. Papiu vă va putea de a o informațiune perfectă în această cestiune, și crez că-mi va da drept dacă mă gîndesc și la așa ceva.

Domnilor, să ne aruncăm cu tot adinsul pe exploatarea și propagarea cunoștințelor istorice naționali în generațiunile prezentului.

Mai departe, las propunerile mele la înțeleapta d-voastră aprețiațiune. Ceea ce am să mai adaog în această privință este că, oricum veți destina sus-atinsele sume, eu vă stau spre servițiu ca să le naintez la destinațiunea lor și să îngrijesc pentru achitarea promptă și regulată, fără compromiterea nimănui.

Ştiutele trate le înapoiez pentru că, aşa precum sună ele act, tot nu s-ar putea încasa. Observez că cu aceleaşi mi se întîmplă un ce foarte neplăcut, la desfacerea scrisoarei în care fuseseră închise. Aceleaşi, adică, au fost atît de strînse către cuvertă, încît a fost preste putinţă a o desface fără a le vătăma cevaşi la partea de sus.

Dacă mai cugetaţi a trimite cărţi, cugetul dv. este sînt. Am numai să adaog că ar fi de dorit ca la bibliotecile seminariali, gimnaziali şi la asociaţiuni să se trimiţă, dacă cumva nu s-au trimis, în prima linie cîte un exemplariu din *Tezaur* [13], din *Archiva Hajdău* [14], din cronicele cîte s-au tipărit la Iaşi, din arhivul statului, carele auz că se tipăresc deja.

D-voastră mergeţi, în sacrul dv. zel, şi mai departe, întrebîndu-mă că ce aţi mai putea face pentru noi, aici? Iacă modesta mea opiniune şi rugare:

1) Ca oricînd vă va prisosi 1 #, 1 leu, 1 pará, să binevoiţi a o sacrifica şi dedica pentru înfiinţarea de şcoale şi pentru încuragiarea literaturei noastre naţiunali. Tot ce ne-aţi făcut pînă astăzi pentru noi a fost bun şi sînt. Vă rog însă ca să binevoiţi a observa că, deşi românii transilvani au scos din *pungile lor*, de 18 ani încoace, preste 1 $^1/_2$ f.c. (300 mii #) pentru şcoale şi institute filantropice, cu toate aestea ei încă stau foarte departe de ţintă, oh, foarte departe! După mine, fără încă vreo 4 gimnazie, vreo 50 şcoale primarie şi măcar 1 academie de drepturi suntem ca morţi. Mii de tineri români, siliţi a învăţa de la 8 pînă la 24 ani în şcoalele magiare, se şi *magiarizează*. În Districtul Haţeg (Comitatul Hunedoarei), unde se află ruinele Sarmisagetusei, pentru 180 mii români nu există nici o şcoală de doamne-ajută. În Distr[ictul] Făgăraşului, patria lui Negru, pentru 80 mii români, iarăşi numai şcoluţe ca vai de ele, pt. că s[în]t *rău* dotate. În ambele districte, contermine [15] cu România, trebuieşte cîte un gimnaziu.

Aici, în Braşov, avem trebuinţă imperativă de 1 internat ca de 50 tineri, de 1 şcoală comercială *bună*, de academie juridică. În Cluş nici măcar şcoală primarie nu este. Copilaşii de români merg cu sutele la magiari — că zel de învăţat au! — şi îşi uită limba maternă.

Însă această stare a lucrurilor nu se poate descrie pe o foaie, două. De aceea, îmi rezervez informaţiunile mai bogate pentru întîlnirea noastră personală.

2) Aş ruga pe publiciştii noştri de acolo ca să înceteze cu amerinţările de invaziune, pt. că acelea au un singur rezultat: *strîngerea mai tare a cătuşelor noastre* şi îmbrăţoşarea mai strînsă a elementului *magiar cu cel nemţesc*. Broşurua d-lui Maniu [16] şi articol[ul] din *Sentinela* va cauza, desigur, aruncarea pe strate încă a cîtorva amploiaţi români. *Nu* aşa se salvează o naţiune subjugată! *Inanis sine viribus ira* [17].

În cauza rudeniilor părint[elui] Atanasie [18] am scris şi părint[elui] episcop Buzeu; n-am fost însă norocit a-i primi răspunsul. Iară sora repausatului a petiţionat prin agenţie, că aşa o învăţară. Poimîne rudeniile vor petiţiona la ministeriu.

Atanasie a fost *amploiat*, director al Tipografiei din Buzeu etc. În *acea* calitate, iară nu ca călugăr i s-ar putea recunoaşte dreptul de a-l clironomi rudeniile, fără nici un scrupul.

Serv devotat,

G. Bariț.

·|· Portretul junei artiste, fiica d-lui Vasici [19], despre care vă scrisesem mai denainte.

(B.A.R., Fond. coresp. inv. nr. 62.591).

1 Scrisoarea precedentă.

2 „D[omnul] bibliotecariu al Asociaț[iunei] raportează cum că prin d[omnul] secretariu I a primit 31 volume de cărți dăruite din partea Înalt[ului] Ministeriu de Cult şi Instrucțiune Publică din Bucureşti, în favoarea bibliotecei Asociaț[iunei]. Conclus: comitet[ul] exprimă protocolarmente mulțămita sa Înalt[ului] Ministeriu de Cult şi Instrucțiune Publică pentru ofertul de cărți făcut în favoarea Asociaț[iunei] și totodată însărcinează pe d. bibliotecariu a le publica cît mai curînd în foaia Asociaț[iunei] trans[ilvane]": *Protocolul ședinței ordinarie a Comitetului Asociaț[iunei] trans[ilvane] ținute în 3 martie ...*, în *Transilvania*, I, 1868, nr. 13, p. 312. Lista nu s-a publicat ulterior, ci doar nişte donații de cărți personale ale lui V. A. Urechia (vezi *Bibliogarfie*, în *Ibid.*, nr. 14, p. 326).

3 Referire la Andrei Şaguna. Înțelegem că acesta a respins un ajutor frățesc venit din România, pe seama eparhiei sale neunite (vezi continuarea scrisorii).

4 Alexandru Papiu Ilarian. Ajutorul bănesc pentru transilvăneni — căci despre aşa ceva este vorba! — va fi fost trimis de la Bucureşti la insistențele lui.

5 Vezi supra, n. 3.

6 Publicația lui Timotei Cipariu, *Archivu pentru filologie și istorie* a ieșit cu grele pierderi materiale pentru redactor, între 1867— 1872.

7 Din primul număr pe 1868 (articolul *Brașov, 1-a ian. 1868*, în XXXI, p. 1), *Gazeta Transilvaniei* aduce vestea că braşovenii au întîmpinat Anul Nou cu o faptă patriotică: au adunat mai bine de 60 de galbeni pentru eternizarea amintirii lui Andrei Mureşanu, „pentru ridicarea unui monument demn de geniul acestui poet". Lucrurile n-au mers, fireşte, în acest ritm de început, fapt subliniat de Bariț un an mai tîrziu într-un remarcabil articol intitulat interogativ *Monument lui Andrei Mureșanu?* (în *Transilvania*, II, 1869, nr. 7, p. 79— 80). Articolul este extrem de important şi pentru faptul că acreditează pentru prima dată ideea unui monument al Şcolii Ardelene *la Cluj* (unde s-a realizat într-adevăr în vremea noastră).

8 Cărțulia lui Pavel Vasici, *Catechismul sănătății (igiena dietetică) întocmit pentru poporul românesc și școalele popularie elementari*, Timişoara, 1870, este o compilație după propria sa lucrare de proporții mai mari şi de mare valoare, *Dietetica sau învățătura a păstra întreaga sănătate, a domoli boalele, a se feri de primejdia morții și a se mîntui dintr-însa. După prințipurile a multor doctori învățați, iară mai vîrtos a profesorilor săi, scoasă de —*, Buda, 1831.

9 Unul dintre scopurile cele mai bine realizate ale revistei *Transilvania*, grație nestăvilitei pasiuni a lui Bariț pentru documentul istoric.

10 Din primul său număr, în 1868, *Transilvania* a început să publice extrase făcute încă în 1846— 1847, de către Ștefan Moldovan, din marea colecție de documente istorice

a eruditului transilvănean Kemény József. Vezi motivaţia lui Bariţ în articolul *Culegere de documente istorice*, în *Transilvania*, I, 1868, nr. 1, p. 9—12. Cf. şi *G.B.C.*, VI, p. 311—312, n. 1.

11 Manuscrisul deteriorat. Reconstituirea sigură.

12 Deteriorat. Reconstituire sigură pe baza primelor şi ultimelor litere.

13 *Tezaur de monumente istorice pentru România*, culegere alcătuită de Alexandru Papiu Ilarian în trei volume, între 1862—1864.

14 *Arhiva istorică a României*, cu subtitlul *Colecţiune critică de documente asupra trecutului român, începînd de la timpii cei mai depărtaţi şi pînă la anul 1800*. A apărut în trei volume, între 1865—1867, sub redacţia lui Bogdan Petriceicu Hasdeu.

15 Vecine.

16 *Vasile Maniu*, 1824—1901, publicist de forţă şi autor dramatic, bănăţean trecut în România. A activat puternic pentru descătuşarea Transilvaniei din robia străină, iar broşura în cauză, *Unitatea latină sau cauza română în procesul naţionalităţilor, din punctul de vedere istoric, juridic şi politic*, Bucureşti, 1867, este încununarea acestei neobosite strădanii. Despre el, în principal, *Vasiliu Maniu*, în *Familia*, VIII, 1872, nr. 1, p. 1—3; G. Popovici, *Vasile Maniu*, în *Drapelul*, I, 1901, nr. 25, p. 3—4; Tr. Topliceanu, *Vasile Maniu*, în *Vestul*, I, 1930, nr. 56; *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 550—551; Victor Neumann, *Vasile Maniu*, Timişoara, 1984.

17 „Mînia fără putere e zadarnică."

18 Vezi scris. anterioară.

19 Isabela Vasici. Vezi şi scris. anterioară, incl. n. 10.

140

Sibii, 18/30 nov. 1886

Prea stimate şi sincer iubite domnule coleg !

Am aflat aseară că un bun amic al meu de aici v-a scris ceva relativ la persoana mea. Vă rog, în puterea vechei noastre cunoştinţe, amiciţii şi colegialităţi ca, sau să nu-i răspundeţi nimic, sau rotund negativ din partea d-voastră.

Ştiu că lucrul în sine este cu totul inocent, dară faţă cu urgia ce domneşte în această ţară poate să dea un pretext prea binevenit la goane, de care nu se mai aud în veacul nostru nicăiri în Europa, afară doar de cele inventate de Kaulbars [1], la vecinii d-voastră.

V-a scris şi o doamnă. Eu îi mulţămesc din suflet, dară mai bine voi să moriu decît ca, din cauza mea, să sufere cineva neplăceri.

La revedere, în primăvara viitoare!

Serv şi frate devotat,

G. Bariţ.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 50.537).

1 *Nicolai Kaulbars*, 1842 — ?, general rus, la 1886 era proaspăt trimis în Bulgaria, pentru a restabili „influenţa" rusească acolo. Misiunea s-a soldat cu un eşec notoriu, bulgarii opunînd o rezistenţă dîrză şi eficientă.

141

Sibii, 16/28 ianuarie 1889

Prea stimate domnule coleg și al meu binevoitor !

Am întîrziat fără voia mea cu răspunsul ce vă datoresc la frățeasca d-voastră scrisoare din 31 dec. st. v. Pentru ca să vă dau un răspuns îndestulitoriu, trebuiam să mă informez asupra unui punct și dela Brașov, adecă despre continuarea tipărirei opului *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt* [1].

Acela nu s-a mai continuat deloc, atît din lipsă de speze cît și din lipsă de paleografi, căci este o muncă spăimîntătoare a fi silit să-și fixeze cineva alfabetul nu numai pentru fiecare veac, ci, de multe ori, pentru fiecare individ.

Mai poate fi și cîte un temei rezervat: ies, adică, la lumină și unele fapte infernali, săvîrșite mai ales asupra românilor, de care astăzi trebuie să le fie — le și este! — rușine la mulți strănepoți. Chiar și pînă aci au ieșit unele blăstămății și infamii, pe care eu nu m-am putut conteni ca să nu le reproduc în studiul meu istoric, cu a cărui tipărire mă ocup din anul expirat.

A lucra acum, în cap de iarnă, în arhivele de aici, nu sfătuiesc la nimeni care nu voiește să-și ruineze cu totul sănătatea. Să așteptăm pînă în primăvară.

Fiind sănătoși, ne vom revedea în sesiunea generală a Academiei, cînd apoi sper a vă putea servi și cu alte informațiuni. Iară pînă atunci, încă *salve, ave, vale et me ut facis, dilige* [2].

Cel mai devotat,

G. Barit.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 116.685.)

1 Culegerea săsească de documente despre Brașov, *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen*, I—III, Brașov, 1886, 1889, 1896. Va continua în secolul XX sub titlul *Quellen zur Geschichte der Stadt Brasso*, IV—VII, Brașov, 1903, 1909, 1915, 1916—1917 și cu un volum *Annales ecclesiastici*, Brașov, 1926. Volumul cerut de V. A. Urechia este II din prima serie (1889).

2 „Salutare, cu bine, sănătate și iubește-mă așa precum mă iubești!"

142

Sibii, 12 febr./31 ian. 1889

Domnul meu și scumpe coleg !

A doua scrisoare a d-voastră, din 31 ian. (2 febr.) a încungiurat puțin pe la Roman, de unde au ajuns sănătoasă în 5 febr. nou, la Sibii.

Acestea premise ca curiozitate, am onoare a vă face, în cauza copierei m[anu]s[cri]ptelor, acestea împregiurări cunoscute: ieri am reuşit a mă înţelege mai de aproape cu d-n. dr. Zimmermann [1], arhivariu al naţiunei săseşti. Mai întîi l-am întrebat că, după ce eu nu am putut afla pînă [acum][2] un copist paleograf cărui să nu-i plătesc degeaba, nu cumva au dd-lor, din conaţionali, pe cineva? Răspuns: „Avem, din funcţionarii noştri cari însă tocma acum sunt foarte ocupaţi, pe vreo trei săptămîni, cu lucrări oficioase. Însă chiar şi pentru mai tîrziu, d-ta, d-le Bariţ, să împărtăşeşti mai întîi d-lui profesor de la Bucureşti tarifa acestor arhive, care iată-o, lipită de uşă!

Pentru toate documentele aflate pînă în 1701, mari şi mici fără osebire, se plăteşte cîte 5 fl. v. a. dacă le decopiază aceşti funcţionari. Iară pentru cîte se află de la 1701 încoace, numai cîte 2 fl. de hrisov, mare sau mic.

Scump, foarte! Dară, să le fotografăm? Răspuns: se pote. Dintre toţi, avem aici un singur fotograf care corespunde.

Prea bine, însă care-i sunt preţurile fotografului? Răsp[uns]: de hrisoave folio, fotograful cere 10 fl., în cazuri excepţionali şi 12 fl. iară de hrisoave 4°, cîte 5 fl. Hrisoavele pe care aţi voi dv. să le copiaţi sau fotografiaţi sunt 55, toate mult mai vechi decît 1701, cele mai multe din veacul al 15 şi 16-lea, şi numai puţine din al 17-lea. Cu cît mai vechi, cu atît mai anevoie de citit. D-ta să întrebi pe d-n. profesor dacă-i convin tarifele acestea, sau că i-ar veni mult mai ieftin dacă ar avea paţienţă pînă ce-şi va afla om capabil. Dară, în fine, aceasta depinde numai de la d-lui. Noi dăm spre copiere, uite, aici la mesele acestea, orişicînd, oricîte din documentele amintite ca existente în aceste archive".

Din acestea veţi cunoaşte, domnule coleg, că decopiarea prin amploiaţi a celor 55 de hrisoave ar costa $55 \times 5 = 275$ fl. sau circa 31 nap[oleoni], iară fotografierea şi mai mult. Dacă dv. nu aţi avea aşa grabă preste măsură mare, atunci eu cred că, după întoarcerea mea de la sesiune, tot voi afla copist care să nu vă coste nici 1/2 din acea sumă. Iară acum îndată,-mi e preste putinţă ca să-l aflu.

La revedere sănătoasă. Cel mai devotat,

G. Bariţ.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 116.686).

1 *Franz Joseph Zimmermann*, 1850—1935, cel mai marcant arhivist sas din Transilvania. Era arhivar la Sibiu din 1875. Despre el şi opera lui: *Figuri de arhivişti*, Bucureşti, 1971, p. 253—255; *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1978, p. 353.

2 Scăpare evidentă la Bariţ.

XXXV

CĂTRE CAPITULUL METROPOLITAN DIN BLAJ [1]

(1868)

143

Brașov, 22 oct. [1]868

Venerabile capitul metropolitan !

Pre cît mă simț onorat prin binevoitoarea provocare, venită mie de la ven[erabilul] capitul sub dată din 11 oct. a.c. nr. 1318, în cauza cumpărărei unui bun la Drașeu, tocma pre atîta mă doare că, în urmarea absenței mele de aproape opt săptămîni, în aug[ust] și și sept[embrie] a.c., de la familie și de la toate afacerile mele de care sunt împresurat, pentru astă dată mă văz în imposibilitate de a mai face încă și o altă călătorie în decursul acestui an.

Preste aceasta, prevăd necesitatea de a călători în primele luni ale anului viitoriu în părțile apusene ale Monarhiei.

Din acestea cauze cer părințeasca indulgenție a v[enerabilului]
47 capit[ul] pentru astă dată. Rog însă totodată pe / Părintele Ceresc ca să-mi lase a mai ajunge zile în care să poci și eu conlucra în Blaș pentru alte scopuri salutarie totului.

Într-aceea eu sunt convins cum că ceialalți bărbați reverenzi și iluștri, cari se vor aduna pe 2 nov[embrie] a.c. pentru scopul arătat în intimațiunea ven[erabilului] capitul vor afla, desigur, mijlocul prin carele să se delăture definitiv oricare greutăți s-ar arăta la cumpărarea acelui bun sau, văzînd că acela nu se poate cumpăra fără pericul de a încurca fondurile șuluțiane în procese funeste, vor decide că mai bine să se retragă cu totul. Și cu atît mai vîrtos, cu cît este un secret public în țeară cum că astăzi iarăși se lucră după maxima vechie, carea ținea: *Valachi ad incitas [illegible]*[2].

47 v Cu / această observațiune a mea nu voiesc a dezgusta pe nimeni de la cumpărarea de pămînt, ci tocma din contră, dorința mea cea mai ferbinte este ca românii să cumpere neîncetat la moșii și pămînturi, pentru că: *Cujus est terra, illius est regio*[3]. Avem însă simptome de ajuns din care învățăm pe fiecare zi că la vînzarea de moșii se caută tot feliul de pretexte ticăloase, spre a încurca pe cumpărători și a-i face să o pață, ca și pe timpurile cînd domnea dreptul avicităţii.

Sașii încă au de cuget să cumpere vreo două dominie mari, însă de frică ca să nu-i înșele se consultă mai bine de un an, că oare n-ar fi mai
48 sigur a cumpăra în România sau în țerile cislaitane? Atîta frică duc / de

oamenii lui Verböczy [4] și ai *Approbatelor* [5], încît nici cu un fel de ericțiune ce li se oferește în T[ransilva]nia nu se țîn siguri.

Poftind succesul cel mai ferice, sunt și rămîn în profundă venerație,

48v *G. Bariț.*[6]/

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 47r—48v.)

1 Printr-o scrisoare oficială înregistrată sub nr. 1318/1868, contrasemnată de prepozitul Vasile Rațiu, Capitulul metropolitan greco-catolic îl invită pe Bariț la o adunare cu fruntașii naționali, ce avea să se desfășoare la Blaj în 2 noiembrie 1868. Urma să se facă o investiție mai mare din fundația fostului mitropolit Alexandru Sterca Șuluțiu, respectiv să se achiziționeze moșia lui Lázár Józsof din Brașov. Bariț făcea parte din comitetul de curatori ai fondului șuluțian. Scrisoarea capitulului se află la B.A.R., ms. rom. 981, f. 45r.

2 „Valahii să fie reduși la neputință."

3 „Al cui este pămîntul, a aceluia este țara."

4 *Verböczi István*, jurist ungur de tristă faimă din secolul al XVI-lea, autorul legiurii feudale cunoscute sub numele de *Decretum tripartim*, întocmită în urma răscoalei lui Doja.

5 *Approbatele* și *Compilatele*, legiuiri feudale din secolul al XVII-lea, care adîncesc draconismul *Tripartitumului* lui Verböczi cu privire directă la Transilvania. Prin aceste „constituții" a fost exclus *nominal* poporul român de la exercitarea drepturilor cetățenești în principat.

6 Textul de față e ciorna scrisorii lui Bariț.

XXXVI

CĂTRE GRIGORE SILAȘI [1]

(1868)

144

Brașov, 1868, dec. 10

Admodum Reverende Domine!

Importanta știre ce-mi trămiseși o am primit numai ieri dimineață. Nou-numitul mitropolit [2] va fi pre 11 dec., adecă pe mîne, în Viena, unde nu va ședea mult. Apoi cînd să se dea informațiuni, cînd să ajungă

acelea la Viena şi cînd să le întrebuinţeze prea s[finţia] sa, dacă adecă i s-ar da ocaziune binevenită de a-şi putea împlini acea dorinţă a sa şi a noastră a tuturor? Şi apoi, de ce natură să fie informaţiunile mele?

Tot ce ştiu eu ştiţi şi d-voastră întocma, şi prea s[finţia] sa mai bine decît toţi: naţiunea românească cere, şi va mai cere încă şi un secol întreg, precum a spus dr. Raţiu [3] contelui Péchy [4] în 1867, mai, ca să se restaure autonomia Transilvaniei, cel puţin aşa precum o vedem restaurată pre a Croaţiei, şi ca naţiunea românească să nu mai fie tractată ca şi una ciurdă de pripas. Aceasta o ştie Monarcul nostru foarte bine însă, precum ştii, este foarte iritat asupra noastră, încît nici nu vrea să ne mai asculte.

Acel bărbat român, carele în momentele de faţă ar fi în stare de a îmblînzi pe Monarcul către români şi-ar cîştiga un merit imortale pentru naţiunea noastră.

Ei, dară Mai[estatea] Sa ţi-a spus-o d-tale verde: „Dass die Leute augenscheinlich conspiriren mit den benachbarten Fürstethümer gegen
185 den Bestand der Monarchie" [5]. Cînd unui monarc îi intră un / asemenea cui în inimă, e foarte greu, sau tocma preste putinţă de a-l informa despre adevărata stare a lucrurilor. O, Doamne, de ar cunoaşte Maiestatea Sa pre oamenii din Transilvania şi toată starea acestei ţeri, aşa precum o a cunoscut odinioară fericitul Iosif II! Atunci şi numai atunci s-ar convinge despre sistematicele şi seculariele persecuţiuni şi calumnii cîte se pun în mişcare asupra noastră. De la anul 1830—48 ne făceau rusolatri, de la 1848 încoace ne fac *dacoromanişti*.

De aş fi eu vreodată fericit ca să fiu ascultat de Mai[estatea] Sa măcar numai 1/2 oară, apoi eu i-aş proba cu arguminte nerăsturnabili cum că autorii, propagatorii şi nutritorii ideei dacoromanice sunt şi au fost de la început, adecă din a. 1848, *saşii* şi *ungurii*. Aşa, saşii şi ungurii şi astăzi ei o propagă pe fiecare zi, ei strigă românilor pînă şi în adunări municipali, şi chiar în Dietă: „Mergeţi în Valahia, acolo e ţara voastră". Eu însă i-aş începe aşa:

„Der erste Urheber und Beförderen der dacoromanischen Idee war der sächsische Pfarrer Daniel Roth (nicht der von den Ungarn erschossene, sondern ein anderer, bei Hermanstadt). Derstelbe hat in Hermanstadt im J[ahre] 1848 eine Broschüre veröffentlicht, worin er den Sachsen den Anschluss an die Moldau-Walachei angelegentlichst empfahl. Derselbe ging von der Voraussetzung aus, dass die Monarchie auseinander gehen dürfte und in solchem Falle weder die Sachsen noch die Romanen das brutale ungarische Regiment ertragen werden. Seit dem J[ahre] 1850 bis 1867 hat ein Theil der ungarischen Emigration in Paris, London,
185 v Brüssel, Constantinopel etc., wo selbe mit den / moldau-walachischen Emigranten zusammen traffen, diesen stets eine Hoffnung auf Siebenbürgen gemacht. Vom J[ahre] 1857 bis 1863 haben sich bekanntlich zahlreiche ungarische Emigranten in den Fürstenthümern aufgehalten und in der Hoffnung, dass ihnen die Mold.-Valachen bei dem Werke der Zertrümmerung des Reiches beistehen würden, versprachen sie ihnen Himmel und Erde, also auch Siebenbürgen. Merkwürdig: nie ist die Cusaische Regierung auch nur im entferntesten auf ähnliche Verspre-

chungen eingegangen; selbe hat die ungarischen Emigranten nur gefüttert, mit Geld versehen und weiter geschickt. Im J[ashre] 1859 ist Klapka mit dem ausdrücklichen Befehl des Kaisers Napoleon an Cusa gekommen des Inhaltes, dass er nach Siebenbürgen einbrechen soll. Ist nicht geschehen, was aber Napoleon ihm bitter ausgestellt hat. Dass in Kossuth, Klapka, L. Teleki unterzeichnete und mit Wissen und Willen der übrigen Emigraten an Cusa gerichtete Memoire ist uns allen bekannt, und Gr. Andrássy würde gut daran thun, dasselbe Sr Majestaet zur allerh. Kenntniss zu unterbreiten, Zertrümmerung der Monarchie: das ist das Losungswort desselben.

Die absolutistische und die jetzige Regierung Sr Majestaet trugen bis her auch redlich dabei, um die dacoromanistische Idee recht fleissig zu beförden. Eine Menge der tüchtigsten jungen Leute / werden unter
186 verschiedenen nichtigen Vorwänden beseitigt, verfolgt und gezwungen das Vaterland, freilich mit dem Groll im Herze zu verlassen. Diese Mittheilung hatte ich Herrn Br. Reichenstein schon längst gemacht, und Sr Exc. hat die Wahrheit meiner Angahen anerkannt. Warum verjagt man die Romanen nach den Fürstenthmümern? Damit man hinterdrein sagen könne: Sehet die Treulosen! Freilich werden dieselben daselbst zum grossen Theil sehr gut angestellt. Warum will man der romanischen Sprache in diesem Lande keinen Spielraum gewähren? Dass sie nicht gebildet sei? Aber wann und wie hat man die Bildung derselben befördert? Und trotz dem und alle dem wird sie in kürzester Zeit die Concurrenz mit jeder anderen in Ungarn und Siebenbürgen aushalten können.

Warum rechnet man den Romanen als das grosste Verbrechen an, dass sie 18 Jahre, ja stets für die Reichseinheit eingestanden sind? Gut, heute fordert man von Ihnen diese *Jugend* in dem früheren Sinne nicht mehr; sie sollen von nur an für den Dualismus einstehen, es ist der Wille Sr Majestaet, heisst es. Auch gut, nur solle man ihnen nicht zumuthen, dass sie den Dualismus enthusiastisch empfangen; sie werden auch in diesen Punkte gehorchen, doch wie ich glaube, nicht um den Preis ihres nationalen Seins und auch nicht um die Übermacht eines andern Volksstammes zu begründen und zu befördern, und endlich auch nicht, damit die Ungarländer über sämmtliche Einkünfte Siebenbürgens,
186 v nach unbeschränktem Belieben verfügen./

Der Blasendorfer Process um das *Pronunciamento* ist nichts weiter als eine Mache. Die Berichte, welche diesbezüglich hinausgegangen sind, entspringen einer und derselben Quelle, sie sind planmässig angelegt und vorbereitet; selbst die Gendarmerie ist hierin, wie auch im J[ahre] 1854 und 1859 förmlich betäubt worden.

Die Romanen der oester[reichischen] Monarchie können nicht auch noch da für verantwortlich gemacht werden, dass die Generäle und sontige Staatsmänner in den J[ahren] 1854—56 durch ihr Benehmen jede Simpathie und jedes Vertrauen aus dem moldauisch-walachischen Volke ohne Unterschied der Classen förmlich ausgerolttet haben. Und was thun aber die heutigen Consuln? Oh, hierüber wäre auch sehr viel zu sagen, doch *die* Angelegenheit ist eines eignen Memoires werth. Und wenn

heute die grössten Wiener — Zeitungen vom Fürsten eines *wilden Volkes* vom Fürsten der Schweinehirten*, von walachischen Helden von der Schürze sprechen** und wenn der aristokratische *Hirnök* den Fürsten Carl in Munkáts eingesperrt wissen will, und wenn Nauptmann Kapolnai sagt, das walachische Volk sei eigentlich ein Zigeunervolk von drei Millionen und wenn dr. K. Th. Richter in der *Presse* von 30 Oct. sagt, dass der moldauwalachische Adel seinen Ursprung aus dem Schweinstalle herleitet, und wenn hiedurch die Gemüther in höchstem Grade erbittert werden, und wenn dann die Bukarester Journalistik gegen solch unerhörten Schimpf auch in die Schranken tritt, dann soll für all das die romanische Nation in Siebenbürgen büssen! Das heisst wohl,/
187 ganz einfach, der ganzen romanischen Nation einen derben Fusstritt geben und sie gewaltsam in die Arme einer andern Macht hintreiben.

Man faselt viel von walachischen Agitatoren unter dem Volke. Braucht es denn andere Agitatoren, als die da sind, welche die unzähligen Banden von Räubern und Raubmördern bilden und unterstützen? Und welche Agitation kann in einem Lande wirksamer sein, als diejenige ist, welche durch eine unerhört schlechte und obscure Justiz unterhalten wird? Und das ist der Fall gegenwärtig auch bei uns. Das grösste Uebel diesbezüglich liegt aber in dem höchst traurigen Umstande, dass das Volk gegen diese Justiz keine Kláge erheben darf, indem die Szolgabirówirtschaft schon dafür sorgt, dass die Zuchthäuser mit unschuldigen Inquisiten wo möglich noch stärken gepfropft werden"[6] etc., etc.

Iacă, de acestea i-aş spune eu Maiestatei Sale, iară pe d-n. contele Beust[7] l-aş ruga ca, precum trimite în România, aşa să trimită şi în Transilvania agenţii săi, sau mai bine să vie însuşi, ca să vază cum merge în ţara urşilor.

Poşta pleacă. Cu atîta trebuie să închei.

Al domniei tale serv şi frate reveritoriu,

187 v *Ge. Bariţ.*/

A.R. Domine!

Epistola este compusă şi scrisă înadins aşa *en négligé*[8], pentru ca în această formă şi în acest costum să se poată întrebuinţa după împregiurări, oricum veţi afla cu cale. Am auzit că asemenea ştiri de natură privată plac la locurile mai înalte. În acel caz, las în voia prea s[finţiei] sale ca să se folosească şi de original, cu numele meu, precum o am scris. În cazul celălalt, d-voastră veţi scoate din ea cît veţi afla cu cale. Vreau numai să ştiţi că eu stau bun pentru tot ce am scris. În tot cazul, aş dori ca încai b[a]r[onul] Beust să cîştige cunoştinţă despre lucrurile aceste. Aş mai fi să i se zică că dacă consulatele încă zbiară aşa cumplit asupra românilor, cauza e că o parte mare a personalului de la consulate vede bine că dacă se va desfiinţa jurisdicţiunea lor, mulţi amploiaţi vor fi siliţi a părăsi ţerile româneşti, adică grasele venituri ce le au de acolo. Ştiţi d-voastră că, de exemplu, dragomanul are sporul pînă la 800 # = 4.000 f.v.a. pe an? Unde mai găsesc ei asemenea sinecure? ! Iacă sorgintea mulţimei corespundinţelor spurcate vomite asupra românilor!...

Mie-mi e preste putinţă a mai da alte informaţiuni, din cauza că timpul e foarte scurt. Iacă, şi aşa am rămas din poşta de ieri. Toate celelalte rămîn la înţelepciunea prea s[finţiei] sale.

Ca de epilog, eu mai adaug, sau adecă repeţesc încă numai una: românii transilvani sunt nevinovaţi faţă cu toate incriminările inventate
188 asupra lor. Ei sunt sacrificiul politicei momentului. Pe D-zeu, / românii sunt şi pînă astăzi nevinovaţi! Mîne, poimîne aceeaşi politică satanică îi va irita, despera, împinge şi răpezi la fapte desperate. Dară astăzi, şi pînă astăzi românii sunt nevinovaţi.

Spune, mă rog, prea s[finţiei] sale profunda mea reverinţă şi sincera mea gratulaţiune la înalta vocaţiune dată lui de la D-zeu, prin cler.

În fine, te rog ea în orice caz să binevoieşti a-mi procura una copie din scrisoare, pe care nu mi-o mai poci face[9].

Al d-tale serv şi frate în Christos,

G. Bariţ.

P.S. De cumva s-ar provoca la informaţiuni trase şi din Sibii, să
188 v nu vă sfiiţi a-l da de minciună, că Sibiiul e numai rancună tot cît este./

(B.A.R., ms. rom. 1002, f. 185r—188v.)

1 *Grigore Silaşi*, 1836—1897, eminent om de cultură, filolog şi folclorist, care nu s-a învrednicit pînă astăzi de o cercetare monografică a vieţii şi activităţii sale. Vezi despre el *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 781 şi Iordan Datcu şi S. C. Stroescu, *Dicţionarul folcloriştilor*, Bucureşti, 1979, p. 395—396. Ambele lucrări indică puţinele şi neconsistentele referinţe anterioare despre Grigore Silaşi.

2 Noul mitropolit greco-catolic al Transilvaniei era Ioan Vancea de Buteasa, ales la 10 august 1868 (vezi *G.B.C.*, III, p. 193—194, n. 2).

3 Viitorul memorandist Ioan Raţiu. Acesta se remarcase puternic în viaţa românilor la sfîrşitul anului 1866, prin petiţiunea înaintată Împăratului la 31 decembrie, în legătură cu autonomia Transilvaniei (vezi *G.B.C.*, III, p. 190, n. 1).

4 *Emanuel Péchy* (Péchy Manó) era comisar regal pentru Transilvania, însărcinat cu punerea în aplicare a actului dualist din 1867.

5 „Că oamenii, după cît se pare, conspiră cu principatele vecine împotriva regimului din Monarhie."

* „*N[eue] Fr[ankfurter] Presse*, v. 2 dec". Notă a lui Bariţ.

** „*Presse*, v. 30 oct. 1868". Notă a lui Bariţ.

6 „Primul creator şi promotor al ideii daco-romane a fost parohul Daniel Roth (nu acela împuşcat de către unguri, ci un altul de lîngă Sibiu). Acesta a publicat în anul 1848, la Sibiu, o broşură [intitulată: *Von der Union und nebenbei ein Wort über eine mögliche dakoromänische Monarhie unter öesterreichs Krone*, apărută la Sibiu chiar în timpul Adunării de la Blaj din 3/15 mai 1848; a tradus-o în româneşte Septimiu Albini în 1898 — n. ns.] prin care recomanda stăruitor saşilor alipirea de Moldo-Valahia. Dînsul a pornit de la ipoteza că Monarhia trebuie să se prăbuşească, şi că în asemenea caz atît saşii cît şi românii vor trebui să îndure brutalul regim maghiar. Din anul 1850 pînă în 1857 inclusiv, o parte a emigraţiei maghiare din Paris, Londra, Bruxelles, Constantinopol etc. — unde se găseau împreună cu emigranţii moldo-valahi — neîncetat le-a dat acestora speranţe

în privința Transilvaniei. După cum se știe, din 1859 pînă în 1863 zăboviseră numeroși emigranți maghiari în Principate și, în speranța că moldo-valahii li se vor alătura în acțiunea de destrămare a Imperiului, le-au promis cerul și pămîntul, astfel și Ardealul. Este de-a dreptul de admirat cum de nu s-a lăsat ademenit guvernul cuzist de aceste mreji, măcar într-o perspectivă mai îndepărtată, ci numai i-a hrănit pe emigranții maghiari, le-a dat bani și i-a trimis mai departe. În anul 1859, Klapka veni la Cuza cu un ordin categoric al Împăratului Napoleon în sensul ca să irupă în Ardeal. Ceea ce n-a făcut-o, deși Napoleon îi reproșase amarnic. Memoriul datat din 1860, care a fost trimis lui Cuza sub semnătura lui Kossuth, Klapka și Teleki, însă cu știrea și voia celorlalți emigranți și care s-a publicat în toate ziarele, ne este tuturor cunoscut, iar contele Andrássy ar fi făcut bine să-l aducă la prea înalta cunoștință a Maiestății Sale. Destrămarea Monarhiei: iată deviza acestuia.

Guvernul absolutist și actual al Maiestății Sale s-a ferit pînă acum să sprijine într-adevăr ideea daco-română. O mulțime de tineri destoinici sunt urmăriți sub diverse pretexte meschine și constrînși să-și părăsească patria benevol, cu inima mîhnită de ură. I-am comunicat acesta mai demult domnului Baron Reichenstein, iar excelența sa a recunoscut justețea relatării mele. De ce sunt izgoniți românii în Principate? De aceea ca să li se poată spune pe la spate: « Iată-i pe cei infideli! » Firește că majoritatea acestora sînt primiți foarte bine acolo. De ce nu mai vreau să acorde limbii române teren în țara aceasta? Fiindcă nu este destul de cizelată? Dar cînd și cum s-a promovat cultivarea ei? Și totuși, vrînd-nevrînd, ea va fi nu peste mult în stare ca să înfrunte concurența oricărei alte limbi în Ungaria și Transilvania.

De ce li se impută românilor drept cea mai mare crimă că ei, de opsprezece ani — ca și întotdeauna — s-au ridicat pentru unitatea Imperiului? Ei bine, astăzi nu li se mai pretinde de la dînșii această *virtute* în sensul de altădată, li se spune că voința Maiestății Sale este ca ei să se ridice în favoarea dualismului. Să fie așa, numai atunci să nu li se pretindă ca să primească cu entuziasm dualismul; ei vor fi supuși și în această privință, dar după părerea mea nu cu prețul entității lor naționale, și nici de aceea ca să fundamenteze și să susțină supremația unei alte seminții, nici de aceea, în fine, ca astfel cei din Ungaria să dispună după plac de toate veniturile Ardealului.

Procesul de la Blaj din cauza *Pronunciamentului* nu este decît o machinație. Vestirile care au fost divulgate despre acesta provin dintr-una și aceeași sursă, ele sînt tîlcuite și răspîndite în mod dinainte chibzuit. Jandarmeria însăși este implicată în afacere, de vreme ce ea a fost amuțită, ca și în anul 1854 și 1859, în mod formal.

Românii din Monarhia austriacă nu pot fi trași la răspundere nici pentru aceea că generalii, precum și oamenii de stat contemporani, în anii 1854— 1856, au stîrpit de-a dreptul prin atitudinea lor, o anumită simpatie și încredere din partea poporului moldavo-valah, fără diferență de clasă. Și ce-i de făcut cu consulii de astăzi? O, s-ar putea spune multe și despre aceasta: chestiunea, desigur, ar merita un memoriu. Și cînd *astăzi* cele mai mari ziare vieneze vorbesc despre domnitorul unui *popor sălbatec*, despre domnitorul *porcarilor*, despre eroii valahi *papă-lapte*, și cînd aristocraticul *Hirnök* pretinde a ști despre prințul Carol că este închis la Munkács, și cînd locotinentul Kapolnai spune că poporul valah e de fapt un popor țigan de trei milioane de suflete, și cînd dr. K. Th. Richter, în numărul ziarului *Presse* din 30 octombrie spune că boierul moldavo-valah își trage obîrșia din staulul porcilor, și cînd spiritele sunt îndîrjite în cel mai înalt grad, și cînd și jurnalistica din București intră în arenă pentru combaterea unei asemenea ponegriri nemaipomenite, atunci trebuie să plătească națiunea română din Transilvania!

Vasăzică asta înseamnă să se dea întregii națiuni române un strașnic picior și să fie gonită cu forța în brațele unei alte puteri.

Se trăncănește mult despre agitatorii din sînul poporului. Se recurge deci la alți agitatori decît acei care sînt acolo, care alcătuiesc și sprijinesc nenumăratele bande de hoți și de tîlhari! Și apoi care agitație poate să fie mai eficace într-o țară, decît aceea pe care o susține o justiție neauzit de rea și obscură? Or, acesta este acum și la noi cazul. Cea mai mare pacoste în această privință constă însă în extrema tristă împrejurare că poporul nu poate să-și înainteze nici o plîngere împotriva acestei justiții, fiindcă șleahta de solgăbirăi ia măsuri în acea privință ca închisorile să fie — oriunde e cu putință — și mai îmbîcsite de jacqueriști nevinovați etc. etc."

7 *Friedrich Ferdinand Beust*, 1809—1886, ministru de externe austriac, de origine saxonă. A căzut în 6 noiembrie 1871, după o carieră politică lungă. I-a urmat la conducerea treburilor externe ale Imperiului ungurul Iulius Andrássy.

8 „Neglijent."

9 Textul de față este copia cerută de Bariț, scrisă de mîna lui Grigore Silași și aflată printre scrisorile acestuia către cărturarul brașovean.

XXXVII

CĂTRE MIHAIL KOGĂLNICEANU

(1869)

145

Brașov, 3/15 oct. 1869

Domnule ministru!

Cu poșta de astăzi am trimis de aici, sub adresa Tipografiei Statului, un pachet cu foia literarie *Transilvania*, ca un prea mic semn de recunoștință și mulțămită pentru numărul cel mare al cărților, cîte ai binevoit a dispune domnia ta ca să se trimită încoace, pe sama institutelor și bibliotecelor[1]. Restul numerilor din urma i-l voi trimite iarăși în broșură, însă tocma la finea anului. Alătur și acea parte din *Trans*[*ilvania*] 1868 în care se află catalogul documentelor istorice de *Valachis*[2].

Știu foarte bine că d-ta n-ai timp de a te ocupa astă dată cu istoria noastră, a acestor de dincoace de munți, însă *servata valebunt*.

Am alăturat și un dicționariu unguresc-românesc[3], numai ca de o curiozitate, sau și de trebuință, atunci cînd dăm prin cronice preste unele expresiuni unguresti.

[Din] 4 ·|· 1/2 coală se poate vedea preste ce feli de [documen]te istorice am dat noi în Viena, cu privi[re la r[egularea hotarelor dintre România (în [...]) [şi] dintre Transilvania. Este învederat că, mergînd pe urma acestor extracte şi citate, s-ar mai putea descoperi în această materie o mulţime alte documente interesante, atît în Viena, cît şi la Cluş şi la Sibii.

În cauza ştiută am vorbit cu fratele Iacob Murăşanu, redact[orul] *Gazetei*. Omul a suferit foarte mari lovituri de trei ani încoace. Prin urmare, d-voastră veţi face o mare bunătate dacă-l veţi ajuta cu atîta cu cît mi-ai zis d-ta în ziua din urmă cînd ne văzurăm în ministeriu. După aceea, pe viitoriu veţi face cum vă va lumina D-zeu.

Domnule ministru, dă-mi voie să te mai răpesc încă cîteva minute cu rugarea ca să binevoieşti a reflecta la o faptă barbară, despre care au început a vorbi foile româneşti transilvane şi ungurene, cum şi unele din Viena. În 1[a] octobre a.c. b[a]r[onul] Carol Apor, preşedintele Curtei de apel din M[ureş] Oşorhei sparse comuna românească *Tofalău* din Distr[ictul] *Murăşului*, aruncînd pe strate trei sute de suflete, bărbaţi, femei, bătrîni şi prunci mici. Îndată după aceea dete porunca ca [..] averea acelor familii, ceea ce s-a [...] altele s-au vîndut preste trei [..] (baniţe) de grîu şi alte [...]lea familii au rămas peritoare [...].

B[a]r[onul] C. Apor nu s-a îndestulat nici cu atîta ci, de altă parte, a mijlocit la deregătoria politică ca să iasă un subprefect la faţa locului şi să poruncească acelor 300 suflete de români ca în două zile să se care din drum, unde se aşezaseră cu toţii sub cerul liber. Subprefectul, ieşind acolo, le-au zis că dacă în două zile nu se vor mişca şi nu vor lua lumea în cap, li se vor arde toate hainele şi alte amărunte pe care le mai avea acei nefericiţi.

Aceasta se întîmplă între 9 şi 10 octobre. Un advocat ne scrie din 10 oct. aşa: „Ieri după amiazi am fost în faţa locului, comerciantul Iosif F ... şi concipientele Nicolae C. Am aflat comuna întreagă în mijlocul drumului. Copiii plîngeau de foame şi de frig, femeile se boceau şi îşi blăstemau ora naşterei iară bătrînii ne ziceau că voiesc să moară acolo de foame şi de sete, pentru ca să fie îngropaţi în acelaşi cemeteri, pe ţărîna moşilor şi a strămoşilor. N.B. : biserica, cimeteriul încă nu sunt puse la tobă".

Este adevărat că b[a]r [onul] Apor, după un proces foarte îndelungat, cîştigase cauza în contra acelor familii ro[mâne] însă pentru ca să ştie lumea cum cîştigă [...] cauzele lor în Transilvania, nu trebuie să [...] b[a]r[onul] C. Apor este vechi preşedinte al [Curţii de apel] şi că tremură toţi judecătorii de fri[ca lui]. Acest om e cunoscut de unul din [duşmanii de] profesiune ai elementului românesc.

Într-aceea, pentru ca să pricepem şi mai bine natura proceselor urbariali (rurali, iobăgeşti) din Transilvania se cuvine a însemna încai următoariele lucruri: în a. 1854 cînd a ieşit legea rurală (patenta din 24 iuniu 1854) s-a luat de bază conscripţiunea din 1819, adică toţi ţăranii cîţi au avut la mîna lor moşioare în 1819, să fie răscumpăraţi de la boieri, prin stat. Din contră, toţi ceilalţi să se răscumpere ei sin-

guri, din pungile lor. 5 200 de familii boiereşti au luat despăgubire, garantată prin stat, 46 milioane fiorini v. a. plus interesele pînă la 1865, cu totul 72 milioane! Clasa ţeranilor răscumpăraţi prin stat se numea *iobagi*, a celor carii se răscumpăra ei pe sine, se chiema zileri (inquilini).

Locuitorii din Tofalău au fost din clasa iobagilor, dovadă catagrafia din 1819, cum şi împregiurarea caracteristică cum că ei plătea impozitele ca *iobagi*, nu ca zîleri. Acestea adevăruri s-au probat de ajuns. Se pare însă că fiind acea comună român[ească] în secuime, scopul fu ca să o spargă cu orice preţ, pentru ca să aşeze secui în locul românilor.

De altmentrelea, scoaterea românilor din moşiile părinteşti, răscumpărate de stat cu banii scoşi tot de la noi, prin impozite, este la ordinea zilei de [...]. Cazul însă de la Tofalău bate mai tare [la ochi pentru] că s-a întîmplat acum, spre iarnă, şi [prin modul bar]bar al executărei.

D-voastră scoateţi preste hotar [...] şi toată lumea se revoltă asupra [...] Transilvania extermină sute şi [sute de familii romă]neşti, iară lumea admiră bravu[...]. [Pînă] cînd?

Cu înaltă stimă [...]

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 62.592.)

1 La data respectivă Mihail Kogălniceanu era ministru de interne. În septembrie 1869 el a dispus trimiterea a peste 2000 de exemplare de cărţi româneşti în Transilvania, care să se împartă la şcoli şi aşezăminte culturale naţionale. De notat că în acelaşi timp Kogălniceanu a trimis un număr aproximativ de cărţi pentru românii din Ungaria, acolo distribuitor fiind Alexandru Roman, profesor de limba şi literatura română la Universitatea din Budapesta. Este cea mai mare donaţie de cărţi pentru fraţii români aflaţi sub regimul intolerabil al dualismului austro-ungar. Vezi şi *Transilvania*, II, 1869, nr. 12, p. 147–148. În scrisoarea următoare, date concrete despre distribuirea acestor cărţi.

2 Vezi *G.B.C.*, VI, p. 313, n. 2, şi supra, XXXIV/139, n. 10, *Transilvania* publicase şi mai publica regeste de documente din marea colecţie rămasă de la istoricul maghiar Kemény József. Aici este vorba, concret, de o parte a lungului desfăşurător al regestelor generale despre români din volumul respectiv al lui Kemény, literele Q – Z, unde intra, alfabetic, cuvîntul *Valachi*. Seria s-a tipărit sub titlul *Extractus memorabilium in Lexicone Rerum Tran[silva]nicarum eruditissimi Viri Illustrissimi d. Comitis Josephi Kemény sub voce Valachi. Tomo III, Q – Z contentorum* (*Transilvania*, I, 1868, nr. 4, p. 70–72; nr. 5, p. 100–104; nr. 6, p. 124–126; nr. 7, 141–144) cu documente dintre anii 1138–1809, cu continuarea: *Ex Indice Codicis Diplomatici Illustr[issimi] D. Com[iti] Josephi Kemény in XII Tomos distributi* (nr. 8, p. 174–176; nr. 9, p. 208–210), conţinînd documente dintre anii 1212–1699.

3 *Dicţionariu unguresc-românesc. Magyar-román szótár. Compus de Georgie Bariţ. Editoriu şi proveditoriu, auctoriul*, Braşov, 1869.

4 Din acest loc şi pînă la sfîrşit, scrisoarea este deteriorată pe alocuri, pînă la a nu putea reconstitui unele cuvinte. Ceea ce am reconstituit în mod sigur am pus în paranteze drepte[ ], iar ceea ce nu s-a putut reface este însemnat cu trei puncte între aceleaşi paranteze [...]. Procedeul este valabil pînă la sfîrşitul scrisorii.

XXXVIII

CĂTRE EFORIA ŞCOLILOR DIN BRAŞOV

(1869)

146

Braşov, în 4 novembre 186·

Cătră Onorabila Eforie a şcoalelor naţionale ale confesiunea gr. răs. în Braşov

În urmarea dorinţei exprimate de către unii membri ai Societăţii Academice şi pe temeiul informaţiunilor trase mai în urmă, domnul ministru al afacerilor interne din România a dat, sub N⁰ 14.551, ordin cătră direcţiunea Imprimeriei Statului pentru ca aceea să trimită gratis un număr oarecare de cărţi, atît didactice cît şi juridice româneşti, pentru bibliotecele şi şcoalele româneşti din Transilvania şi Ungaria [1], iară subscrisul fu însărcinat a le împărţi pe acelea în Transilvania şi mai ales în oraşul şi districtul Braşov, în Sibii, în Blaş, Cluş etc.

Acelea cărţi au sosit în zilele acestea şi sub n. 5441 din 4 novembre a. c. s-au scos de la vamă plătindu-se în total:

pentru 1056 [bucăţi], arg. fior.	29,28 cr.
chiria de la Bucureşti pentru 1056 [bucăţi] a 3 sf[anţi] % [bucata] = 31 1/2 sf.	10,21/2
descărcat, transport la vamă, de acolo acasă, frachinagiu	1,35
Suma în sunători	f. 41,65 1/2

Din această sumă se vine jumătate pentru lada ce rămîne în Transilvania, adică sunăt[ori] f. 20,82 cr. iară din aceşti fiorini jumătate vine pe cărţile care rămîn în Braşov, a se plăti cu sunători fiorini 10,41 cr.

Pe temeiul acestora arătări rog pe Onor[abila] Eforie ca să binevoiască a dispune primirea cărţilor consemnate în alăturata listă, cîte 3 exemplare din fiecare op, de la subscrisul. Iară apoi rămîne la înţeleapta chibzuire a Onor[abilei] Eforii de a păstra cîte un exemplar pentru biblioteca şcoalelor, iară din celelalte două a împărtăşi anume
75 cu cărţile / didactice pe şcoalele normali din Satulung şi Zerneşti.

Am onoare a fi cu tot respectul al Onor. Eforii,/

75 v *G. Bariţ.*/

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 75r + v)

România
Cabinetul directorului
Imprimeriei Statului
Nº 3087

București, 25 7riu 1869

Domnul meu,

În urma dorinței esprimată de a vi se elibera un oarecare număr de cărți didactice din depozitul central, domnul ministru m-a însărcinat prin ord. nro 14.551 a vă satisface cererea, trămițîndu-vă cître 15 exemplare din fiecare carte.

Subsemnatul, am onoare a vă alătura, pe lîngă aceasta, 2 liste cuprinzătoare de numărul total de 1015 exemplare ce vi se înaintează, o dată cu aceasta rugîndu-vă ca să binevoiți a mă onora cu răspunsul d-voastre de primire.

Primiți, domnul meu, încredințarea stimei mele,

Director *Mărgineanu.*

[Adresa:] D-sale domnului G. Barit, membru Societății Academice pentru cultura limbei române. La Brașov.

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 68.)

*

Listă

de cărțile didactice aflate în depozitul central al Imprimeriei Statului la 1 septembrie 1869

1 *Abecedar sau manual de silabism* pentru clasa I, de Dimitrie Iarcu, ediția a 13-a, bani 15;
2 *Carte de lectură* pentru clasa II, ediția 10-a, redactată de B. Ștefănescu, bani 40;
3 *Curs elementar de desemnul liniar* de I. M. Poenaru, 1 leu 15 bani;
4 *De 2 ori 52 istorii biblice pentru școale și familii*, bani 55;
5 *Elemente de aritmetică pentru clasa I*, text pentru învățători de M. Schwartz, bani 45;
6 *Elemente de aritmetică pentru școlari*, idem, bani 25;
7 *Idem* de comptabilitate sau ținerea registrelor, pentru uzul clasei IV de D. Iarcu, bani 30;
8 *Elemente de Catechism sau datoriile morali ale chreștinului*, ediția 12-a, bani 15;
9 *Idem de Istoria sacră sau biblică a vechiului și noului testament*, ediția 2-a, bani 20;
10 *Idem de Gramatica română* de V. Stilescu, bani 20, sub presă;
11 *Idem de Istoria românilor*, ediția 7-a, de A. T. Laurian, bani 45;
12 *Idem* de I. Eliade Rădulescu, ediția 2-a, sub presă;
13 *Elemente de istoria naturală*, ediția 6, de Dimitrie Iarcu, bani 40;
14 *Epistolele și evangheliile duminicilor și ale sărbătorilor de peste tot anul*, de Nifon Bălășescu, ediția 3-a, bani 84;

15 *Tabula Daciae antiquae* de A. T. Laurian, 1 leu 15 bani;
16 *Femeia virtuoasă sau cele trei epoci ale femeei* de Thoma Sergescu, bani 50;
17 *Geografia țărilor române* de A. T. Laurian, bani 20;
18 *Idem* de Gr. Vlădescu, ediția 14-a, bani 35, sub presă;
19 *Geometria elementară*, ediția 3, de Georgiu Eustațiu, ediția 4-a, bani 85, sub presă;
20 *Micul catechism sau datoriile omului creștin moral și social* de A. F., ediția 13-a, bani 20, sub presă;
21 *Manualul sistemului metric decimal, cu figuri în text* de E. A., 1 leu;
22 *Bibliografia de cărțile române* de Dimitrie Iarcu, 2 lei 50 bani;
23 *Carte de gimnastică* de G. Moceanu, 2 lei 75 bani;
24 *Curs elementar de antropologie și de medicină populară* de A. H. Bassero, bani 85;
25 *Dicționar eleno-român* de profesorul G. Ioanid, tomul I, 15 lei; tomul II, 15 lei;
26 *Geometria descriptivă cu figuri* de Al. Orăscu, 2 volume, 8 lei 35 bani;
27 *Istoria generală* de Al. I. Crețescu, tomul II, 4 lei 20 bani; tomul III, 4 lei 20 bani;
28 *Elemente de pedagogie și metodologie* de I. R. Eliade, sub presă;
29 *Studii asupra instrucțiunii publice în unele din statele Europei* de G. Costaforu, 4 lei 45 bani;
30 *Zoologia* de Iulius Baraș, 3 lei 75 bani[2].

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 69r)

*

Listă

de cărțile didactice liberate din depozitul Imprimeriei Statului domnului G. Bariț, membru Societății Academice pentru cultura limbei române, la Brașov

Numărul		Numirea	Costul	
curent	exem-plarelor		l.	b.
1	15	*Abecedare sau manual de silabism pentru cl. I* de Dimitrie Iarcu, ediția 13-a	—	15
2	15	*Carte de lectură pentru cl. II*, ediția 10, redactată de B. Ștefănescu	—	40
3	15	*Curs elementar de desemnul liniar* de I. M. Poenaru	1	15
4	15	*De 2 ori 52 istorii biblice pentru școale și familii*	—	55
5	15	*Elemente de aritmetică pentru cl. I, text pentru învățători* de M. Schwartz	—	45
6	15	*Elemente de aritmetică pentru școlari* de Schwartz	—	25
7	15	*Idem de comptabilitate sau ținerea registrelor*, pentru uzul cl. IV de D. Iarcu	—	30
8	15	*Elemente de istoria sacră sau biblică a Vechiului și Noului Testament*, ediția 2a	—	20

Numărul		Numirea	Costul	
curent	exem-plarelor		l.	b.
9	15	*Elemente de gramatica română*, de V. Stilescu	—	20
10	15	*Idem de istoria românilor*, ediţ. 7a de A. T. Laurian	—	45
11	15	*Idem de istoria naturale*, ediţ. 6 de D. Iarcu	—	40
12	15	*Epistolile şi evangheliile duminicilor şi ale sărbătorilor de de peste tot anul*	—	84
13	15	*Femeea virtuoasă sau cele trei epoci ale femcei* de Toma Sergescu	—	50
14	15	*Geografia ţărilor române* de A. Laurianu	—	20
15	15	*Idem* de Gr. Vlădescu, ediţia 14 a	—	20
16	15	*Micul catehism sau datoriile omului creştin moral şi social* de A. E., ediţia 13-a	—	20
17	15	*Manualul sistemului metric decimal, cu figuri în text*, de E.A.	1	—
18	15	*Bibliografie de cărţile române* de D. Iarcu	2	50
19	15	*Carte de gymnastică* de G. Moceanu	2	75
20	15	*Curs de elementariu de antropologie şi de medicină populară* de A. H. Bassero	—	85
21	15	*Dicţionar eleno-român* de profes. G. Ioanid, tom. I	15	—
22	15	*Idem* *idem* " " tom. II	15	—
23	15	*Geometria descriptivă cu figuri* de Al. Orăscu în 2 volume	8	35
24	15	*Istoria generală* de Al. I. Creţescu, tom. I	4	20
25	15	*Idem* *idem* " II	4	20
26	15	*Elemente de pedagogie şi metodologie* de I. R. Eliade	5	—
27	15	*Studii asupre instrucţiunei publice în unele din statele Europei* de G. Costaforu	4	45
28	15	*Zoologia* de Iulius Baraş	3	75
	420	Exemplare în cost total de lei ... adecă lei şeptezeci şi trei 49%, de cincisprezece ori însumează. ...	73 1102	49 35

Bucureşti, 1869, septembr. 25

Pentru conformitate,

S. Laliciu

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 73)

*

Listă

de legiuirile liberate din depozitul Imprimeriei Statului domnului G. Bariț, membru Societății Academice pentru cultura limbei române, la Brașov:

Numărul		Numirea	Costul	
curent	exem-plarelor		l.	b.
1	10	*Constituțiunea și legea electorale*	—	45
2	15	*Condica camerciale,* ediția II	1	70
3	15	*Legea Consiliului de stat*	—	15
4	15	*Legea Curții de compturi*	—	15
5	15	*Legea comunelor urbane și rurale*	—	20
6	15	*Legea consiliului județian*	—	20
7	15	*Legea rurale*	—	30
8	15	*Colecții de instrucții pentru aplicarea Leg[ii] rurale,* part. I	—	30
9	15	*Convențiunea pentru organizarea definit[ivă] a Pr[incipatelor] U[nite] Române*	—	20
10	15	*Convențiune idem,* în broșuri imprimate de lux	—	45
11	15	*Legea asupra comptabilității generale a statului*	—	25
12	15	*Legea pentru constrîngerea corporale*	—	20
13	15	*Legea căilor ferate de peste Milcov*	—	45
14	15	*Legea Curții de casație și justiție*	—	30
15	15	*Legea pentru străinii domiciliați în țară, de a cumpăra proprietăți imobile*	—	10
16	15	*Legea de esproprietațiune pentru caz de utilitate publică*	—	15
17	15	*Tablou de toate comunele rurale din țeară*	—	20
18	15	*Codice penale și de proced[ură] criminale*	1	70
19	15	*Codice de proced[ură] civile*	1	70
20	15	*Colecțiuni de mai multe legiuiri*	—	45
21	15	*Legea pentru înființarea gardei orășenești*	—	20
22	15	*Legea asupra instrucțiunei publice*	—	25
23	15	*Legea de instituirea perceptorilor*	—	15
24	15	*Legea pentru organizarea judecătorească*	—	25
25	15	*Regulile instalării și atribuț[iile] funcționar[ilor] p[entru] tutun*	—	25
26	15	*Legea p[entru] regularea drept[ului] de intrare de la vitele păstor[ilor] străini*	—	25
27	15	*Formularul Codicei de proced[ură] criminale*	—	30
28	15	*Regulament despre atribuțiunile portăreilor*	—	25

Numărul		Numirea	Costul	
curent	exem-plarelor		l.	b.
29	15	*Buletinul legilor pe anii de la 1859 pînă la 1861*	—	20
30	15	*Idem " " 1862*	—	85
31	15	*Idem " " 1863*	1	70
32	15	*Idem " " 1864*, part. I	1	70
33	15	*Idem " " 1864*, part. II	1	70
34	15	*Idem " " 1864*, part. III	1	85
35	15	*Idem " " 1865*	2	10
36	15	*Dezbaterile Senatului Român pe a[nii] 1864—1865*	2	20
37	15	*Idem Adunărei Legislat[ive] a României pe a. 1864—(18)65*	2	70
38	15	*Noua legiuire de prinţul Ştirbei pentru săteni*	—	27
39	15	*Legea poliţiei rurale*	—	15
40	15	*Analele statistice ale Românii pe anul 1866*, broşura VII, part. I	4	
	595	De cincisprezece ori a lei	34	92
		minus 5 es. de la nr. 1 însumează	521	55
		adecă lei cincisute douăzeci şi unu 55%		

Bucureşti, 1869, septembre 25

Pentru conformitate

S. Laliciu

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 72)

*

România
Cabinetul directorului Imprimeriei Statului
No

Bucureşti, 21 octobr. 1869

Domnul meu,

La scrisoarea d-voastre cu data 14 luna expirată, am onoare a răspunde că atît cărţile didactice şi juridice pentru d-voastre cît şi pentru d-l Al. Roman[3], împachetate în două lăzi, le-am înaintat la Braşov prin canalul d-lui Iuga[4], pe care cred că le-aţi şi primit.

În lada adresată către d-voastre am anexat şi un uvragiu cu 3 tablouri ilustrate, sub titlu *Distrucţiunea sfintei cetăţi Ierusalimul.* Aş dori ca această carte să ajungă la mi-

nile sfinţiei sale domnului canonic Antonie Veştemianu [6]. Vă rog aşadar a expedia această carte la destinaţia ei, şi mă veţi îndatora.

Cît pentru pachetul ce mi-aţi adresat, veţi şti, domnul meu, că n-am lipsit a preda d-lui ministru Mihail Kogălniceanu aceea ce a fost destinat pentru domnia sa. Tot aseminea şi broşurile celelalte, către ceialalţi domni, despre care am onoare a vă face cunoscut.

Adăst, în fine, lista subscrisă de d-voastre de primirea cărţilor şi legiuirilor din chestie.

Al d-voastre devotat,

A. Mărgineanu,
director Imprim. Statului.

[Adresa:] D-sale d-lui G. Baritz, la Braşov

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 74)

*

D-lui G. Bariţ, Braşov

Prin cărăuşul Nicolae Ştefan din Braşov vă trimitem 2 lăzi cu cărţi didactice şi şi juridice, greutatea c[irca] 600 [kg].

După primire veţi binevoi a le cîntări şi a plăti cărăuşului trei sfanţi de % [kg].
Bucureşti, 25/13 octobre 1869

C. I. Iuga m.p.

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 96)

*

Nr 107/[1]869

Braşov, 15/3 noembre 1869

Onorate domnule !

Mărinimoasa îngrijire a ilustrilor şi prea stimaţilor fraţi din România, prin care s-a ordonat din partea domnului ministeriu al afacerilor interne de acolo, nr. 14.551, la direcţiunea Imprimăriei Statului, împărtăşirea atît a bibliotecii şi a şcoalelor noastre cu cărţile didactice şi juridice, cît şi a şcoalelor normali din Satulung şi Zerneşti, cu cărţile didactice care sunt în lista ce o am primit cu preţuita hîrtie a onor. domniei voastre din 6-a lunei prezente specificate, ne-o ridicat cu atît mai mult simţemintele de recunoştinţă şi profundă mulţumire, cu cît bunavoinţa şi ajutorul de care ne bucurăm din partea-le este cel mai puternic sprijin al institutului nostru de învăţămînt, de la care, mai cu seamă, atîrnă prosperarea culturei şi fericirei acelora carii să nutresc din el.

Deci vă împărtăşim, onorate domnule, că s-a dispus din partea subscrisei eforii să vi se rebonifice spezele cu primirea acelor cărţi preunate, în monedă sunătoare, cu 10 fl.

41 cr. adecă zece fioreni 41 cr. val[ută] austr[iacă] şi totodată să se rădice de la on. domnia voastră acele cărţi.

Avem onoare de a ne desemna ai onorat domniei voastre,

Eforia şcoalelor centrale române
ort. răsăritene,
Damian Datco, preşedinte[6].

[Adresa:] Prea onoratului domn Georgie Bariţ. Loco.

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 85r)

*

Mult stimate domnule!

Nu e demult, precum este bine cunoscut şi domniii-tale, de cînd, după multe osteneli şi necazuri, cu ajutorul lui Dumnezeu ajunsărăm a înfiinţa şi în comuna noastră, Zărneşti, una şcoală primară cu trei învăţători. În urma aceasta am pus şi baza înfiinţării unei bibliotece pe lîngă această şcoală, precum trebuie să fie de acestea la toate şcoalele.

Dară tocma pe cînd meditam mai serios că, într-atîta lipsă de mijloace în care ne aflăm, unde să alergăm după ajutoriu spre acest scop, şi pe cînd cugetam a ne intoarce privirea către fraţii noştri din România, cari se părea a-şi fi uitat de noi tocmai între aceste momente serioase, între aceste imprejurări grele, ne suprinseră un dar de 96 bucăţi cărţi didactice şi juridice din Tipografia Statului României, ce le-a făcut d-l ministru de interne tinerei noastre biblioteci şcolare, prin stăruinţa d-tale.

Cred că veţi înţelege cîtă bucurie ne-au cauzat nouă această aducere-aminte de noi, din partea fraţilor noştri din Rumânia, mai ales dacă veţi considera că au fost primită cu amoare frăţească din partea alor noştri. De aceea, dară, subscrisul au şi primit de la Eforia şcolară plăcuta însărcinare de a descoperi d-lui ministru de interne din România, prin prea onorat domnia ta, adînca lor mulţămită şi recunoştinţă, dară şi a asigura pe domnul ministru că vom face ca să se ştie şi să cunoască toată tinerimea noastră şcolară, şi prin ea şi posteritatea din astă comună, binefacerea domnului ministru pentru şcoala noastră.

Iar pe d-ta te rog să binevoieşti a mă considera şi mai departe al prea onorat d-tale sincer stimătoriu,

Ioane Comşa m.p.
preot gr. or.

Zărneşti în 13 novemb. 1869

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 89)

*

Din şedinţa consistoriale ţinută în Gherla la 13 novembre 1869

Nr 2863/1763

Spectate domnule!

La prea stimata scriptă a spectatei domniei voastre ddto 9 novembre a.c. în privinţa cărţilor juridice şi didactice în limba română tipărite la Bucureşti şi gratuite împăr-

ţinde în Transilvania, Ungaria şi Banat, pe seama bibliotecilor de la institutele române de aici, rescriind cu toată încrederea, ţi se face cunoscut că acest consistoriu cu bucurie şi pe lîngă adîncă mulţumită primeşte cărţile destinate pentru institutele din ambitul acestei diecese, şi pentru portul acelora su[b] ÷ alăturaţi ţi se trămit 7 fl. 60 cr. v.a., făcîndu-vă cunoscută şi acea împregiurare că, din cărţile pedagogice destinate pentru şcoalele din Năsăud, acest consistoriu a destinat jumătate pentru Preparandia gr[eco]-catolică din Gherla, după ce preparandia greco-catolică din Năsăud s-a strămutat aici, la Gherla.

Întru altele, cu deosebită stimă rămînem,

Ioan Anderho m.p.

vicariu gen[eral] capitulariu.

[Adresa:] Spectatului domn Georgiu Bariţ, Braşov

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 101.)

*

Nro 4325

Din Oficiolatul Districtului Făgăraş, în 24 novembre 1869

Conspect

despre cărţile trămise pentru biblioteca Districtului Făgăraş din partea Inaltului Ministru de Interne al României, prin mijlocirea onoratului domn Georgiu Bariţ,

şi adecă:

1 I broşură *Legiuire pentru receprocele drepturi şi îndătoriri ale proprietariului şi lucrătoriului de pământ emise de principele Barbu Ştirbei în 23 prier 1851;*

2 I „ *Condica de comerciu din anul 1863*, II ediţiune, 1865

3 I „ *Lege pentru cartea de compute din 24 ianuariu 1864;*

4 I „ *Lege pentru căile ferate din 24 martiu 1864;*

5 I „ *Lege pentru comunile urbane şi rurali din 31 martiu 1864;*

6 I „ *Lege pentru consiliele judeţiane din 31 martiu 1864;*

7 I „ *Convenţiune pentru organizarea definitivă a Principatelor Unite Române din 2 mai 1864;*

8 I „ *Convenţiune pentru organizarea definitivă a Principatelor Unite Române, cu legea electorale din 2 iuliu 1864;*

9 I „ *Lege rurale cu proclamaţiunea domnitoriului din 14 august 1864;*

10 I „ *Colecţiune de toate instrucţiunile etc. ale nouei legi rurali din anul 1864;*

11 I „ *Lege pentru Curtea de Casaţiune, din 19 august 1864;*

12 I „ *Lege pentru străinii domiciliaţi în Romămia, din 19 august 1864;*

13 I „ *Lege pentru Consiliul de Stat în România, din 22 august 1864;*

14 I „ *Lege pentru constrîngerea corporale în România, din 1a september 1864;*

15 I „ *Lege de expropriaţiune pentru utilitate publică, din 17 optobre 1864;*

16 I „ *Tabel de toate comunele rurali din România, din 31 optobre 1864;*

17 I „ *Lege asupra instrucţiunei a Principatelor Unite Române, din 25 novembre 1864;*

18 I „ *Lege asupra computabilităţii generale, din 5 decembre 1864;*

19 I broşură *Colecţiune de mai multe legiuiri române din 5 decembre 1864;*
20 I „ *Lege de instituirea perceptorilor din 23 martiu 1865;*
21 I „ *Lege pentru regularea dreptului de intrare de la vitele păstorilor străini, din 20 mai 1865;*
22 I „ *Codicele penale şi de procedură criminale, din 17 iuniu 1865;*
23 I „ *Lege pentru organizarea judecătorească, din 4 iuliu (1)865;*
24 I „ *Ordonanţia domnească despre monopolul de tutun, din 3 iuliu 1865;*
25 I „ *Codice de procedură civilă din 9 septembre 1865;*
26 I „ *Lege pentru înfiinţarea gardei urbane din 17 marţiu 1866;*
27 I „ *Regulamentul portăreilor, din 17 marţiu 1866;*
28 I „ *Formularie ale Codicelui de procedură criminale, din 17 marţiu 1866;*
29 I „ *Lege pentru poliţia rurale, din 23 decembre 1868;*
30 I „ *Buletinul legilor pre anii 1859, 1860 şi 1861;*
31 I „ *Buletinul legilor pre 1862;*
32 I tom *Bultetinul legilor pre anul 1863;*
33 trei tomuri *Buletinul legilor pre anul 1864;*
34 I tom *Buletinul legilor pre anul 1865;*
35 I „ *Dezbaterile Adunărei Legislative a României, sesiunea 1864—1865;*
36 I „ *Dezbaterile Senatului României, sesiunea 1864—1865;*
37 *Analele Statistice ale României pre anul 1866, broşura VII, partea prima.*

Făgăraş în 22 novembre 1869

Cum că aceste cărţi le-am primit în stare bună şi s-au petrecut în inventariul bibliotecei Oficiolatului districtuale, cu gratitudine adeverim,

I. Germ[an] Codru Drăguşanu,
vicecăpitan diriginte;

Teofil Frîncu,
notariu distric[tual]

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 91r—92r.)

*

De la Eforia Şcoalei capitalie „Radu Negru"

Făgăraş, 12/24 novembre 1869

Lista

cărţilor donate de Înaltul Ministeriu de Interne al României, prin mediul onoratului domn Georgiu Bariţ pentru biblioteca şcoalei capitali greco-orientale „Radu Negru" din Fogaraş:

1 I broşură *Abecedariu sau manuariu de silabism* de domnul Iarcu;
2 I „ *Micul catechism pentru şcoale primari, urbane şi rurali;*
3 I „ *Istorie biblice pentru şcoale şi familie,* traduse din germană;
4 I „ *Epistolele şi evangheliele duminecilor şi serbătorilor* de Nifon Bălăşescu;
5 I „ *Elemente de gramatica română pentru II şi III clase prim.* de Stilescu;

6 I broșură *Geografia țărilor române pentru școale primari* de A. Treb. Laurian;
7 I „ *Elemente de geografie pentru II și III clase prim.* de G. Vlădescu;
8 I „ *Elemente de istoria românilor pentru clasele prim.* de A. Treb. Laurianu;
9 I „ *Elemente de istoria sacră și biblică pentru școalele prim.*
10 I „ *Elemente de istoria naturale pentru clasea IV prim.* de D. Iarcu;
11 I „ *Elemente de aritmetică pentru clasea Ia prim.* de M. Schwartz (test pentru învățători);
12 I „ *Elemente de aritmetică pentru clasea I prim.* de M. Schwartz (test pentru școlari);
13 I „ *Elemente de computabilitate comerciale* de D. Iarcu
14 I „ *Carte de gimnastică* de G. Moceanu;
15 I „ *Manualele sistemului metric zecimal;*
16 I „ *Curs elementariu de antropologie* de A. H. Bassero;
17 I „ *Curs elementariu de desemnul lineariu* de I. M. Poenariu;
18 I „ *Tractațiune asupra geometriei descriptive* de Al. Orescu;
19 I „ *Manuale de figure la aceasta;*
20 I volume *Istoria naturale*, tomul I de Iuliu Baraș;
21 I „ *Elemente de istoria generală* (tomurile II și III) de Al. I. Crețescu;
22 I volum *Elemente de pedagogie și metodologie* de I. R. Eliade;
23 I broșură *Carte de lectură pentru IIa clase prim.* de Barbu Ștefănescu;
24 I „ *Femeia virtuoasă*, cartea Ia de Toma Sergiescu;
25 II volumine *Dicționariu eleno-român* de G. Ioanide;
26 I broșură *Repertoriu biblio-chronologic* de D. Iarcu;
27 I volum *Studii asupra instrucțiunei publice în unele staturi europene* de G. Costaforu

Făgăraș în 22 novembre 1869

Cum că aceste cărți s-au primit în stare bună, cu gratitudine se adeverește,

Prezidiul eforial:

Petru Popescu, protopop gr. or I al Făgărașului;

Ion Dima Petrașcu, directorul școalei și secretariu eforial.

(B. A. R., ms. rom. 981, f. 95r + v)

*

Lista

cărților donate de Inaltul Ministeriu de Interne al României, prin mediul onoratului domn Georgiu Bariț, pentru biblioteca școalei capetali greco-catolică în Ohaba Făgărășană

1 I broșură *Abecedariu sau manuariu de silabism* de Dem. Iarcu;
2 I „ *Micul catechism pentru școale primari urbane și rurali;*
3 I „ *Istorii biblice pentru școale și familie*, traduse din germană;
4 I „ *Epistolele și evangheliele domenicilor și serbătorilor* de Nifon Bălășescu;

5 I broşură *Elemente de gramatica română pentru II şi III clase prim*[*are*] de Stilescu;
6 I „ *Geografia ţerilor române pentru şcoale primari* de A. Treb. Laurian;
7 I „ *Elemente de geografiă pentru II şi III clasă prim.* de Gr. Vlădescu;
8 I „ *Elemente de istoria românilor pentru clasele prim.* de A. Treb. Laurian;
9 I „ *Elemente de istoria sacră şi biblică pentru şcoalele primarie;*
10 I „ *Elemente de istoria naturale pentru clasa IV prim.* de D. Iarcu;
11 I „ *Elemente de aritmetică pentru clasa I prim.* de M. Schwartz (test pentru învăţători);
12 I „ *Elemente de aritmetică pentru clasa I prim.* de M. Schwartz (test pentru şcolari);
13 I „ *Elemente de computabilitate comerciale* de Dem. Iarcu;
14 I „ *Carte de gimnastică* de G. Moceanu;
15 I „ *Manualele sistemului metric-zecimale;*
16 I „ *Curs elementariu de antropologică* de A. H. Bassero;
17 I „ *Curs elementariu de desemnul lineariu* de I. M. Poienariu;
18 I „ *Tractaţiune asupra geometriei descriptive* de Al. Orăscu;
19 I „ *Manuale de figure la aceasta;*
20 I volume *Istoria naturale,* tomul I, de Iuliu Baraş;
21 II volume *Elemente de istoria generală* (tomurile II şi III) de Al. I. Creţescu;
22 I volume *Elemente de pedagogie şi metodologie* de I. R. Eliade;
23 I broşură *Carte de lectură pentru II clasă prim.* de Barbu Ştefănescu;
24 I „ *Femeia virtuoasă,* cartea I a de Toma Sergiescu;
25 II volume *Dicţionariu eleno-român* de G. Ioanide;
26 I broşură *Repertoriu biblio-chronologic* de D. Iarcu.

Cum că acestea mai sus specificate cărţi scolastice în bună stare s-au primit în biblioteca noastră, cu gratitudine se adevereşte.

De la Eforia şcoalei capitali greco-catolice din Ohaba Făgăraşului, în 4 decembre 1869.

Nicolau Raicu, m.p.,
paroch în Şinca şi preşedinte eforiale;
condecarat cu Crucea de argint cu coroană pentru merite;

Iosif Pop,
directoare şi secretariu eforiale.

Vidi: *Ioane Antonelli,*
vicariu foraneu.

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 90)

*

Nr 293/(1)869

Numărul		Numirea	Costul	
curent	exem-plarelor		l.n.	b.
		Opuri juridice		
1	6	*Constituțiunea și legea electorală*	—	45
2	6	*Condica comerciale*, ediția 2a	1	70
3	6	*Legea Consiliului de Stat*	—	15
4	6	„ *Curții de compturi*	—	15
5	6	„ *comunelor urbane și rurale*	—	20
6	6	„ *consiliului județian*	—	20
7	6	„ *rurale*	—	30
8	6	*Colecții de instrucții pentru aplicarea Legei rurale*, part. I	—	30
9	6	*Convențiunea pentru organizarea definit*[*ivă*] *a Pr. U. Române*	—	20
10	6	*Convențiunea idem*, în broşuri imprimate de lux	—	45
11	6	*Legea asupra compatibilității generale a statului*	—	25
12	6	„ *pentru constrîngerea corporală*	—	20
13	6	„ *căilor ferate de peste Milcov*	—	45
14	6	„ *Curții de casație și justiție*	—	30
15	6	„ *pentru streinii domiciliați în țară, de a cumpăra proprietăți imobile*	—	10
16	6	„ *de espropriețațiune pentru caz de utilitate publică*	—	15
17	6	*Tablou de toate comunele rurali din țară*	—	20
18	6	*Codice penale și de procedură criminale*	1	70
19	6	„ *de procedură civile*	1	70
20	6	*Colecțiuni de mai multe legiuiri*	—	45
21	6	*Legea pentru înființarea gardei orășanești*	—	20
22	6	„ *asupra instrucțiunei publice*	—	25
23	6	„ *de instituirea perceptorilor*	—	15
24	6	„ *pentru organizarea judecătorească*	—	25
25	6	*Regulile instalărei și atribuț. funcționarilor pentru tutun*	—	25
26	6	*Legea pentru regularea dreptului de intrare de la* [illegible] *păstorilor streini*	—	25
27	6	*Formularul Codicei de proced*[*ură*] *criminale*	—	30
28	6	*Regulament despre atribuțiunile portăreilor*	—	25
29	6	*Buletinul* legilor pe anu de la 1859 pînă la 1861	—	20
30	6	„ „ „ 1862	—	85
31	6	„ „ „ 1863	1	70
32	6	„ „ „ *1864*, part. I	1	70
33	6	„ „ „ *1864*, part. II	1	70
34	6	„ „ „ *1864*, part. III	1	85
35	6	„ „ „ *1865*	2	10

Numărul curent	Numărul exem-plarelor	Numirea	Costul l.n.	Costul b.
36	6	*Dezbaterile Senatului Român pe anii 1864—1865*	2	20
37	6	*Idem, Adunărei Legislative a României p.a. 1864—65*	6	70
38	6	*Noua legiuire a prinţului Ştirbei pentru săteni*	—	27
39	6	*Legea poliţiei rurale*	—	15
40	6	*Analele statistice ale României pe anul 1866*, broşura VII, partea I	4	—
	240	exemplare	34	92
		Opuri didactice		
41	6	*Abecedare sau manual de silabism pentru cl. I* de Dimitrie Iarcu, ediţia 13a	—	15
42	6	*Carte de lectură pentru cl. II*, ediţia 10a redactată de B. Ştefănescu	—	40
43	6	*Curs elementar de desenul liniar* de I. M. Poenariu	1	15
44	6	*De 2 ori 52 istorii biblice pentru şcoale şi familii*	—	55
45	6	*Elemente de aritmetică pentru şcolari de* Schwartz	—	25
46	6	*Idem pentru cl. I, text pentru învăţători*, dto	—	45
47	6	*Idem de compatibilitate sau ţinerea registrelor pentru uzul cl. IV* de D. Iarcu	—	30
48	6	*Elemente de istoria sacră sau biblică a Vechiului şi Noului testament*, ediţia 2a	—	20
49	6	*Elemente de gramatică română* de V. Stilescu	—	20
50	6	*Dto de istoria românilor*, ediţia 7a de A. T. Laurian	—	45
51	6	*Idem de istoria naturale*, ediţia a 6a de D. Iarcu	—	40
52	6	*Epistolele şi evangheliile duminecilor şi ale sărbătorilor de peste tot anul*	—	84
53	6	*Femeia virtuoasă sau cele trei epoci ale femeii* de Toma Sergescu	—	50
54	6	*Geografia ţărilor române* de A. Laurian	—	20
55	6	*Idem* de Gr. Vlădescu, ediţia 14a	—	20
56	6	*Micul catechism sau datoriile omului creştin moral şi social* de A. E., ediţia a13a	—	20
57	6	*Manualul sistemului metric decimal, cu figuri în text* de E. A.	1	—
58	6	*Bibliografie de cărţile române* de D. Iarcu	2	50
59	6	*Carte de gimnastică* de G. Moceanu	2	75
60	6	*Curs elementar de antropologie şi de medicină populară* de A. H. Bassero	—	85

Numărul		Numirea	Costul	
curent	exem-plarelor		l.n.	b.
61	6	*Dicționariu eleno-român* de prof. G. Ioanid, tom. I	15	—
62	6	*Idem dto* tom II	15	—
63	6	*Geometria descriptivă cu figuri* de Al. Orescu, în 2 volume	8	35
64	6	*Istoria generală* de Al. I. Crețescu, tom. II	4	20
65	6	*Idem idem* tom III	4	20
66	6	*Elemente de pedagogie și metodologie* de I. R. Eliade	5	—
67	6	*Studii asupra instrucțiunei publice în unele din statele Europei* de G. Costaforu	4	45
68	6	*Zoologie* de Iulius Baraș	3	75
	408	exemplare ....lei n. adică lei noi una sută opt 41/100, de șese ori însumează	108 650	41 46

Brașov, 9 novembre 1869
Scoasă după original,

G. Bariț.

De la Secretariatul Asociațiunei transilvane române

Cum că cărțile juridice și didactice însemnate în această listă, și anume: cîte 4 exemplaria pentru Sibii și ținut iară cîte 2 exemplaria spre a se înainta la Blaș, în primirea d-lui canonic T. Cipariu, s-a primit întocma, fără de nice o scădere, se adeverește prin aceasta,

Io[an] V. Rusu m.p.
secret[ar] II al Asoc. trans. rom.

Sibii, în 25 novembre 1869

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 86r—87r)

*

Cluș, 9 februarie 1870

Prea stimate domnule !

La mult prețuita domniei voastre epistolă din 25 decembrie st. n.a.t. am onoare a vă răspunde numai acum, din cauză că cărțile trimise de stimat domnia voastră, donate de d. Kogălniceanul, ministrul de interne din România, numai aseară le-am primit.

De loc desfăcînd lădița, am și luat un exemplari pentru societatea noastră de aici, după catalogul ce ați benevoit a-l publica în foaia *Transilvania* nr. 23, 1869, iar cele două exemplare lăsîndu-le în lădiță, deinpreună cu cele 50 exemplare despre beție, așa pachetate, cu ladă cu tot, data ocaziune le voi trămite la V[enerabilul] Consistoriu din Gherla, care cred că, după primire-le, de loc vă va și încunoștiența.

Dorind stim. d-voastră și una deverință despre primirea acestora, ca la timpul său să vă puteți legitima înaintea respectivilor, am onoare a vă alătura aici ·|· una adeverință despre primirea cărților de ceea parte amintite.

Tot cu această ocaziune am onoare a vă alătura aici și 9 f. 60 cr. v. a. cu care, după cum vă place a ști și a vedea și din specificațiunea mai în jos însemnată, v-am rămas dătoriu pentru *Dicționariul*[7] stim. d-voastre, de astă-vară, cînd ne-am

fost făcut socoteala aici în Cluş. Adecă am primit 10 exemp. din cari 6 exempl. le-am fost plătit mai nainte cu 19 f. 20 cr.v. a. Au mai rămas 4 încă neplătite, care ar consta 12 f. 80 cr.v.a., laolaltă 32 f. .v. a. din cari subtrăgînd la dorirea d-voastră zece procent, rămîne suma de mai sus de 9 f. 60 cr. v. a. Şi aşa, suntem quit!

Mai înainte cu două luni fusei la Stein [8]. M-a întrebat că nu mai sînt la mine dicţionare de a stim. d-voastre? Îi spusei că nu. A zis că va scrie să-i mai trimiteţi. Poate va fi scris de atunci. Se vede totuşi că le cearcă.

D[omnul] canonic Fekete, la rogarè lui Stein, îi şi dă *Gramatica magy[aro-română* [9] în a III-a ediţiune, pentru că din cele două ediţiuni nu se mai află neci un exemplariu.

Pre lngă care, cu distinsă stimă remâne al pré stimat d-voastre cel mai umilit şerb,

Gregoriu Chifa,
adm[inistrator] archidiaconale în Cluş.

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 97r — 98r)

Adeverinţă

Despre aceea precum că din cele 30 (treizeci) exemplare de cărţi donate de d. Kogălniceanu, ministrul de interne al României pentru bibliotecele institutelor de învăţămînt şi ale societăţilor literarie din Transilvania, Ungaria şi Banat, încredinţate d. Georgiu Bariţ spre a le distribui respectivelor societăţi, un exemplariu din acele, după catalogul însemnat în foaia *Transilvania* nr. 23 ex. 1869, 1 dec. s. n. Societatea română de lectură din Cluş le-au primit, prin aceasta adeverez.

Cluş, 9 februariu 1870

Gregoriu Chifa,
adm. parochiale şi bibliotecariul
Societăţei r[omâne] literarie din Cluş.

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 100.)

1 Vezi şi XXIII/86 şi scris. anterioară. Această scrisoare a lui Bariţ, ca şi „Adnexele" ei, sînt documente de preţ ale entuziasmului pe care gestul fără egal al fraţilor liberi de peste Carpaţi l-a stirnit în Transilvania. Documentele arată promptitudinea cu care s-a dus la bun sfîrşit ordinul lui Mihail Kogălniceanu, ca şi satisfacţia cu care intelectualii români din diferite zone ale Transilvaniei au primit donaţia culturală din România. George Bariţ a fost desemnat de Kogălniceanu să distribuie cărţile în Transilvania. Numărul acestora se ridica la peste 2000. Vezi şi *Transilvania,* II, 1869, nr. 12, p. 147—148.

2 Lista este adnotată de Bariţ, pe f. 69 v: „1869. Direcţiunea Tipografiei Statului, Bucureşti, 27 sept. Răsp. 30 nov. S-a primit în 4 octobre, apoi s-au aşteptat răspunsurile de la instituţiunile la care s-au împărţit cărţile".

3 Prin Alexandru Roman se trimiteau cărţi pe seama românilor din Ungaria.

4 Constantin Iuga, ginerele lui Bariţ. Era om de afaceri în Bucureşti, braşovean de origine, soţul fiicei mai mari, Victoria.

5 Vezi despre el *G.B.C.*, III, p. 36, n. 9.

6 Adnotată de Bariţ: „1869. Eforia şcoalelor române centrale din Braşov, 15/3 nov. Primită în 23 nov. Am dat quietanţie pentru 23 douăzeceri şi 8 cr., căci restul pînă la 10 f. 41 s-a numărat de lă Zărneşti".

7 Dicţionarul maghiar-român al lui Bariţ (vezi scris. precedentă, n. 3)

8 Stein János, librar din Cluj.

9 Lucrarea lui Ioan Fekete Negruţiu, *Magyar-román nyelvtan*, Cluj, 1852; ed. II, Cluj, 1862. Nu cunoaştem o a treia ediţie a cărţii. Probabil nu s-a retipărit.

XXXIX

CĂTRE ALEXANDRU ROMAN[1]

(1869—1873)

147

Brașov, 1869, mai 25/13

Domnule și frate!

„*Bis dat, qui cito dat!*"[2] Aiestea cuvinte d-ta mi le-ai scris în 9 aprile a.c.[3], iară eu abia vin astăzi, pentru că, în loc de ajutoriu așteptat, să-ți spun îndată din capul locului că n-am făcut și că n-am putut face curat nimic pentru d-ta. Cauza? Aceasta o spuseși și d-ta din capul locului, adică tot în 9 aprile, scriindu-mi așa: „Neuniții m-ar mînca de viu" etc.

Mă rog, deci, ca această sentenție apodictică și *generală* ieșită de la d-ta să o apleci, în linia primă, la brașovenii noștri. Află de la mine, dacă n-ai știut pînă acum, că nici spaniolii, în feliul lor, nu sunt creștini mai buni decît sunt brașovenii în feliul lor. Apoi știi că d-ta ai vătămat, ca și mine, simțul religios într-o măsură atît de spăimîntătoarie, încît ei niciodată nu-ți vor putea ierta cutezanța că ai cutezat să ataci pe prea s[finția] sa părintele mitropolit[4], mai de multe ori, condamnîndu-i politica, iară mai de curînd, cu ocaziunea polemicei pușcărești, l-ai amerințat cu publicarea unui articlu foarte compromițătoriu.

Vezi d-ta, eu de 1 an întreg nu mai fac nici un feli de politică, în nici un ziariu din Monarhia Habsburgică. Cu toate acestea, orice ar atinge politica prea s[finției] sale, pentru tot sunt eu, de vină. După acești oameni *Feder[ațiunea]*[5] d-tale încă e inspirată de mine. Mai adaoge la aceasta că, după ce d-n cavaler[6] petrecu pe aici cîteva zile, apoi veniră dd. protop[op] N. Popea[7] de la Sibii și I. Rațiu de la Hațeg, în calitate de comisari arhiepiscopești, în cauza bisericei greco-bulgărești, cu care s-au zbuciumat cinci săptămîni, însă cu rezultat foarte nefavorabile, pentru că Beldea dracului apără pe greci de răsputeri.

Acum, dacă d-ta crezi așa că neuniții te-ar mînca de viu, te rog să-mi crezi și mie că între neuniți încă este foarte lățită opiniunea cum că orice rău li se întîmplă lor, acela trebuie să le vie — directe sau indirecte — de la uniți.

Vei fi auzit, poate, că direct[orul] Gavri[l] Munteanu[8], în Păresimile trecute, a înnebunit atît de rău, încît vreo două săptămîni au trebuit să-l lege, iară acu se află la un sat pe moșia unei puturoase de secuience proaste, ca să-l vindece.

Ei bine, știi d-ta care idea fixă îl tortura pe Munteanu? Ideea că *uniții* și *iezuiții* umblă și pîndesc cum să-l *asasineze*. Mai află că această idea îi venise de cîțiva ani, în urmarea nenumăratelor conversațiuni și corespondențe secrete cu alți oameni, sau foarte bigoți, sau mari porci de cîne. Iară în toamna anului 1864 stă să jure că *eu* am fost la Roma și am adus instrucțiuni secrete cum să exterminăm pe neuniți. După aceea, ca de doui ani încoace, pe înserate *nu* mai cuteza să iasă în preamblare, pentru că se temea să nu-l asasinăm noi.

În fine, într-o seară zîse către prof. Oroianu [9]: „Am ajuns ca nici chiar în locuința mea să nu-mi fie sigură vieața, de uniți!" În duminecа în care sparse nebunia în furie (*Tobsucht* [10]), apucînd pe un biet șchiau [11], de care i s-a părut că ar fi „greco-catolic", îi trase două pălmi și-l trînti pe ușă afară, zicînd: „Du-te dracului, dacă ești greco-catolic!"

Te las să judeci că ce impresiune făcu asemenea scenă asupra plebei simple și, în sine-și, nevinovate. Dară vezi d-ta, acest venin se lățește între noi de 18 ani, mai vîrtos însă de la 1855 încoace, succesive și cu rezultate fioroase. Propaganda se face și în școale, precît n-ai crede. Nimeni nu vrea să distingă între omul politicei și între al bisericei. Parola e dată așa: „Tot ce este de la Sibii este bun și sînt!"

Între aceste împregiurări eu trebuiam să deschid una listă în favoarea d-tale, pentru ca să fac un fiasco strălucit. Eram, adică, foarte sigur că pasul meu îndată se va denuncia la Sibii, de unde va veni veto absolut. Așadară, ce am făcut? Am așteptat venirea dd-lor Măcelariu și Vis[arion] Roman [12], cari și veniră, abia, și petrecută aici 11 zile. Îndată ne-am înțeles ca dd-lor să pornească una listă, în care auz că s-ar fi subscris cîne-cînește! — una sumușoară de 65 f.

Fratele Iacob încă-și cearcă norocul pe la unii-alții, că sunt și oameni cumsecade. Însă nu cutează, de gurile celorlalți.

Altele cîte aș avea a-ți mai împărtăși în direcțiunile atinse mai sus, nu ar încăpea pe alte 2—3 coale.

Eu mîne plec pe vreo 2 săptămîni. Într-aceea sper că I. Pădure [13], pe care d-n. Măc[elariu] [14] îl lasă ca să lucre mai departe în cauza d-tale îți va comunica rezultatul. După reîntoarcere îți voi mai scrie cîte ceva. Iară astăzi sunt constrîns a fini, că mai [am] alte vreo 6 de scris.

Al d-tale frate stimătoriu,

Georgie (Bariț) [15].

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.002)

1 Despre Alexandru Roman vezi capitol aparte în *G.B.C.*, II, p. 201—271.

2 „Dă de două ori cine dă repede."

3 Nu se cunoaște scrisoarea lui Alexandru Roman către Bariț din 9 aprilie 1869.

4 Este vorba de Andrei Șaguna, care era de puțină vreme mitropolit al neuniților din Sibiu.

5 *Federaţiunea*, gazetă politică şi literară apărută la Pesta între 3 ianuarie 1868 — 29 februarie 1876, sub redacţia lui Alexandru Roman. Vezi Gelu Neamţu, *Înfiinţarea, programul şi colaboratorii ziarului „Federaţiunea" (1868—1876)*, în *Anuarul Institutului de istorie şi arheologie Cluj*, XIV, 1971; Idem, *Tirajul, cititorii şi situaţia financiară a ziarului „Federaţiunea" (1868—1876)*, în *Acta Musei Napocensis*, IX, 1972.

6 „Cavalerul": Ioan cavaler de Puşcariu (despre care vezi *G.B.C.*, II, p. 52, n. 16), care ţinea mult la acest titlu de Ritter acordat de Francisc Iosif I. Puşcariu era om de încredere al lui Şaguna şi adversar politic al lui Bariţ şi al „greco-catolicilor" în general (înţelegînd Blajul).

7 *Nicolae Popea* (despre care vezi *G.B.C.*, II, p. 40, n. 1) era la acea dată secretarul Consistoriului neunit din Sibiu. Cf. şi Ioan Lupaş, *Nicolae Popea şi Ioan Micu Moldovan*, Bucureşti, 1920; Idem, *Episcopul Nicolae Popea membru activ al Academiei Române*, Cluj, 1933; Al. I. Ciurea, *Clerici şi personalităţi ale bisericii române din Transilvania şi Banat, membri ai Academiei Române, înainte de 1 decembrie 1918*, in *Mitropolia Olteniei*, XX, 1969, nr. 1—2.

8 Despre *Gavril Munteanu* vezi capitol aparte în *G.B.C.*, VI, p. 189—255. Va înceta din viaţă la 28 decembrie 1869.

9 *Vasile Oroianu*, 1822 — 1870, profesor la Gimnaziul românesc neunit din Braşov. Vezi despre el: *Basiliu Oroianu*, in *Transilvania*, III, 1870, p. 301—302.

10 „Demenţă furioasă."

11 Ţăran din Şcheii Braşovului.

12 Vezi supra, în acest volum.

13 *Ioan Pădure*, fruntaş român din Braşov.

14 Ilie Măcelariu.

15 „Bariţ" e adăugat ulterior de Alexandru Roman.

148

Braşov, 1871, aprilie 28 n.

Domnule şi frate !

„Mai leneşi decît şi chiar slovacii sunt pînă acum românii toţi". „Pentru D-zeu, dar oare nu e ruşine? Oare meritām soarte mai bună"?

„Larmă şi scandal, ca să vază lumea că suntem nemulţumiţi, să cunoască turcii că nu renunţăm nici la drepturi, nici la luptă pentru ele, ba că susţinem lupta şi perseverăm pînă la fine ... Cauza noastră trebuie ţinută în evidenţă continuă, spiritele pururea în agitaţiune şi, prin pasivitatea acuşi activă, acuşi reactivă a împiedeca roatele maşinei care tinde a ne stîlci" etc., etc., etc.

Frate, îţi mai aduci d-ta aminte de acestea şi alte mai multe sentenţe ale d-tale, scrise mie în 3 dec. 1870 [1], la care însă nu ţi-am răspuns nimic, pentru că încă pe atunci aveam simptome de ajuns, după care judecînd trebuiam să văz şi să mă tem că-ţi vor da alţii răspuns, însă aşa precum nici d-ta, nici eu nu l-am fi voit deloc.

„Larmă și scandal !" Apoi iacă, profesorii, advocații și burta-verde din Brașov făcură larmă și scandal, așa precum îl vei fi văzut descris și publicat în *Gazetă* [2] și în *Kr[onstädter] Z[ei]t[un]g* [3]. Iară acum țin adunări ca să aleagă un *comitet internațional* româno-maghiar, a cărui vocațiune încă nu este precizată, însă pare-mi-se că scopul va fi: agitațiune generale și permanentă preste toată românimea din Transilvania și Ungaria, în favoarea perfectei împăcări, înfrățiri, adecă a supunerei necondiționate a românilor.

Într-aceea, adunarea românească din Casina românescă trămise ieri la mine deputat, în persoană căpitănuțului L. Roman, ca să mă provoace în mod peremptoriu să revoc din ceea ce am scris în *Gazetă* [4], adecă că nu a fost demonstrațiune politică ceea ce au pus ei în scenă și că am mințit cînd am zis că cauza bisericei grecești (n-ar mai fi fost !) încă i-a îndemnat a se cuceri la unguro-secui și a se pupa cu ei în bot. Eu am respins pretensiunea lor cu indignațiune și le-am declarat că provocarea lor o consider de insultă adusă persoanei mele.

Acuma se prepară ca să mă tăvălească prin toate ziariele. Sunt turbați asupra mea, îmi amerință cu tot feliul de rele. [5]

Inspectorul scoalelor, Sándor Réthi, cum se pare *„auf höheren Link"* [5] de 1/2 an căutase neîncetat ocaziuni ca să se apropie de români și să-i înfășure. În fine, aduse treaba așa că, înainte cu vreo 6 săptămîni, una deputațiune românească îi făcu una vizită, pe care o și trîmbiță în *Nemere* [6] ca un auguriu bun.

Într-aceea colaboratoriul *Albinei*, Ion Lengheriu [7], fost profesoriu aici, venind pe Paști la familia nevestei sale, și începu una agitațiune misterioasă, în sens unguresc. Iacă însă că diavolul puse pe unsuroșii de sași ca să intreprinză demonstrațiunea pangermanistă. Excelentă ocaziune pentru neofiții magiaroni din Brașov, pentru ca să zică: „Suntem pierduți dacă nu vom da mîna cu ungurii și cu armenii din Brașov !"

Pare că, zău, dacă eram să facem beție, nu aveam de unde să adunăm vreo mie două români, cari să se îmbete ei între sineși, fără a bea în companie cu alții. Sașii, preste 300 inși, adunați numai ei de ei, s-au îmbătat unii dintr-înșii atît de cumplit, încît au căzut pe sub mese ca porcii.

Dintre români, instigatorii cei mai furioși în sens magiaron au fost, pe lîngă Lengeriu cu ai săi cumnați (advocatul Nic. Străvoiu, G. Popp), încă și Diamandi Manole, un burtă-verde foarte înfumurat, căci are bani, căpi[anul] Roman, adv[ocatul] Pușcariu [8] și vreo 2—3 profesori. Ceilalți au mers ca oile tărbăcite.

Dară gîci cît a costat acea comedie? ! Nu voi exagera dacă voi zice: singur pe români, i-a costat preste 2 mii fiorini și, cu totul, pe pe toate trei naționalitățile, preste 7 mii. Dară en [9] cere-le vreun ajutoriu pentru literatură etc. !

Cred că cu acestea am răspuns și la provocarea d-tale din 3 dec., ca să fac ceva și eu aici în favoarea *Federațiunei*. Să nu mai aștepti nimic de la Brașov, nimic !

Încă în a. 1868 era una partidă înverșunată *fuzionistă*. Străvoiu spune curat că în statul unguresc numai limba ungurească are să dom-

nească. Bajocura cu două legi electorali nu o mai ia aici nimeni de batjocură. Autonomia Tran[silva]niei ajunse lucru de rîs.

Aceste ți le scriu pentru informațiunea d-tale privată, pentru cazul cînd și-ar merge de aici corespondințe, invective etc. à la Densușianu [10] et Lemeni [11] din Făgăraș.

Eu nu voi publica nici un cuvînt spre apărarea mea personală. Această onoare nu voi face inemicilor mei. Însă ce ar folosi apologiile mele în cazul de față? După mine, acilea nu mai poate fi vorba de persoană, ci *numai* de *cauză*. Este compromisă cauza națională prin fapta brașovenilor, sau nu este compromisă?

În cazul dintîi, ea nu este cauza unui indivit, ci a națiunei întregi. Atunci, apoi, ziarie ca al d-tale sunt *ipso facto* angajate în luptă, ele nu pot tăcea, nu le este permis a tăcea, ele trebuie să ia cauza în apărare, în contra acestui feliu de atentate. Referatele publicate în susnumitele foi le dau materie de ajuns și argumentele, cît de multe, nu le pot lipsi.

Preste un an vor fi alegeri nouă. Pre lîngă acest feli de propagandă brașovo-sibiienească-pestană, rezultatele se pot cunoaște din capul locului: nici una dezbinare nu a fost așa cumplită precum va fi aceea ce ne amerință din sînul acelei propagande, dacă ziaristica nu o va combate și depopulariza fără nici una cruțare, căci vedem bine că acilea nu mai încape cruțare, ba, zic așa că în acest caz cruțarea ar fi crimă. Ce e gangrenat, să se curețe de timpuriu. Acești oameni au ajuns ca să creadă, în fantasia lor, că națiunea întreagă trebuie să se conforme voinței lor.

Tocma mi se spune, în aceste momente, că se face plan de a trămite agenți și pe la sate, ca să facă pe români a bea și a fraterniza cu ungurii. Dară pentru ce? Acesta nu li se prea spune.

Vezi că și eu ți-am împlut coala. Acum însă și poșta pleacă. Sunt curios să văz cum vei trata d-ta aceste incidente fatale.

Al d-tale frate devotat,

G. Barit.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 110.003.)

1 Într-o celebră scrisoare adresată lui Bariț din închisoarea de la Vác (vezi *G.B.C.*, II, p. 226 — 230)

2 Se referă la „Înfrățirea" de la Brașov din 1871 (vezi *G. B. C.*, III, p. 273 — 274, n. 2; V, p. 281, n. 8), despre care *Gazeta Transilvaniei* a scris mai multe articole, in următoarea suită: 1. *Provocare la fraternisarea sărbătorească din Brașov*, în *Gazeta Transilvaniei*, XXXIV, 1871, nr. 27, p. 2; 2. *Brașov, 20 aprilie 1871. Pregătirile la fraternisare se fâcu* (nr. 28, p. 2); 3. *Brașov. (La festivitățile demonstrative din 22/10 april)* in nr. 29, p. 2, cu reproducerea cuvîntărilor ținute de Kenyeres Adolf și Nicolae Pop; 4. *Festinul de înfrățirea maghiarilor și românilor brașoveni* (nr. 30, p. 1 — 2), cu reproducerea cuvîntărilor lui Ioan Lenger și Ioan Pădure, acesta din urmă președintele comitetului de organizare a festivității, precum și a toasturilor rostite de maiorul Johann Fuchs și Manole Diamandi; 5. *Brașov. (Răspuns resp[ectiv] dechiarațiune la*

articlul din „Gazeta Transilvaniei" nr. 29, 1871, intitulat „Festivitățile demonstrative din 22/10 aprilie a.c." (nr. 31, p. 2); 6. *Programa pe basea căreia s-au înfrățit românii, maghiarii și germanii (nesași) din Brașov în 22 aprilie 1871* (nr. 35, p. 1), semnată de Ioan Bran de Lemeni, Kenyeres Adolf și Wilhelm Fehrentheil ca președinți și de Iosif Pușcariu, Vizy Ferencz și L. A. Simiginovicz ca secretari. Bariț își exprimă părerea negativă despre „Înfrățirea" de la Brașov în articolul din nr. 29, intitulat *Brașov (La festivitățile demonstrative din 22/10 aprile).*

3 Ziarul săsesc *Kronstädter Zeitung* a comentat negativ evenimentul, căci, fundamental, „înfrățirea" se făcuse împotriva sașilor.

4 „Înfrățiții" de la Brașov riposteazä in articolul: *Brașov. Răspuns resp[ectiv] dechiarațiune la articolul din „Gazeta Transilvaniei" nr. 29/1871, intitulat „Festivitățile demonstrative din 22/10 aprilie a.c."*, in *Gazeta Transilvaniei*, XXXIV, 1871, nr. 31. Articolul este semnat în mod pompos „Urmează 147 subscrieri" sub care ascundea, de fapt, un singur condei, acela al lui Ioan Bran de Lemeni, adversar politic al lui Bariț. Cf. și *G.B.C.*, V, p. 283, n. 9.

5 „Din stînga de sus."

6 Ziar maghiar din Brașov, redactat de Kenyeres Adolf. Pe Réthi il chema Lajos, nu Sandor, și era inspector școlar al județului Alba Superioară și al districtelor Brașov și Făgăraș.

7 *Ioan Lengheriu*, 1837 — ?, absolvent de drept și filosofie la Viena, profesor la Gimnaziul neunit din Brașov între 1863 — 1870, mai apoi avocat în Brașov. Scrieri: *Despre dezvoltarea poesiei dramatice la greci* și *Despre metru în poesiile lyrice ale lui Horațiu*, publicate in anuarul gimnaziului din anii 1867 și 1869. Despre el: Andrei Bărseanu, *Istoria școalelor centrale române gr.-or. din Brașov scrisă din incidentul jubileului de 50 ani al gimnasiului*, Brașov, 1902, p. 586.

8 *Iosif Pușcariu*, 1835 — 1923, scriitor minor, fratele mai tinăr al lui Ioan cavaler de Pușcariu. A fost membru apoi președinte al Eforiei școalelor centrale din Brașov. Redactor al revistei umoristice *Cocoșul roșu* (1874 — 1878, 1881). Autor al volumului *Povestiri de ale lui Moș Barbă Albă*, Brașov, 1909. Despre el: Ion Breazu, *Iosif Pușcariu*, in *Povestitori ardeleni și bănățeni pînă la Unire*, Cluj, 1937, p. 286—292.

9 Formă zonală pentru *ia-n*.

10 Este vorba de Aron Densușianu, la acea dată avocat în Făgăraș.

11 *Ioan Bran de Lemeni* (vezi *G.B.C.*, I — VI, apud indice de nume, sub voce).

149

Brașov, 1871, mai 3 s.n.

Domnule și frate!

Sper că epistola mea din 28 aprile [1] o ai primit.

Mi s-a comis de la Delegațiunea Societ[ății] Academice Române ca să vă rog pe toți dd. redactori românești să-i stați în ajutoriu, pentru ca să poată desface mai curînd exempl[arele] din *Tacitus* [2].

Eu alătur aici un fel de anunciu [3], carele nici mie nu-mi prea place. Îmi lipsește însă timpul fizic ca să-l mai piepten.

Pentru taxele ce vor fi, vei face bine a-mi trămite un comput, sau mie de-a dreptul, sau la delegaţiune. Să se pună anunciul de 2 ori.

Am cerut voia dela delegaţiunea ce să vi să trămită cîte 1 exempl. din *Tacitus*.

Măi frate, dară ce înversunat luptă *Albina* şi *Federaţiunea* una în contra alteia ! [4] Ea zisese că nu-ţi va mai avea grija. Vedem însă că la orice ocaziune, mică, mare, nu te mai scoate din iezuit. Lumea începe a prepune că acilea trebuie să fie la mijloc ceva hostilităţi personali vechi şi mai grele decît între mine şi păr[intele] Andrei [5].

Al d-tale frate devotat,

G. Bariţ.

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.004.)

1 Scris. precedentă.

2 Traducerea lui Gavril Munteanu, *Opurile lui Caiu Corneliu Tacitu*, Sibiu, 1871. Se publicase cu cheltuiala Societăţii Academice.

3 Tipărit în *Federaţiunea*, IV, 1871, nr. 46—514, cu concluzia finală: „La alte popoare auctorii clasici latini şi greci, şi mai de aproape cei istorici, s-au tradus şi tipărit pînă acum de repeţite ori".

4 *Albina* (Pesta, 27 martie 1866 — 31 decembrie 1876) reprezenta concepţia politică aşa-zisă „activistă" a românilor sub dualism, in vreme ce *Federaţiunea* (Pesta, 3 ianuarie 1868 — 29 februarie 1876), editată de Alexandru Roman, era fidelă pasivismului politic, manifestat prin boicot parlamentar, pe care-l promova cu multă energie George Bariţ.

5 O ostilitate începută între Andrei Şaguna şi Bariţ, după 1850, care s-a terminat numai la moartea arhiereului, în 1873.

150

Braşov, 1871, mai 10 n.

Domnule şi frate !

Deşi sunt preste măsură ocupat, totuşi îmi rup cîteva minute spre a te informa şi mai departe despre stadiul în care au ajuns lucrurile aici, pentru ca să te ştii conforma.

Se înţelege că toate sunt numai pentru d-ta, căci eu, după ce ieşi pasquilul în *Gazeta* nr. 31, în care fusei bătut cu balegi şi tăvălit în noroi ca un ţigan cerşitoriu [1], de către profes[orul] Nic. Popa [2] şi marţafoiul Diamandi Manole, ajutaţi de alţi cinci trădători, voi ieşi numai atunci la luptă cînd voi vedea unde cumpăneşte voinţa românilor competenţi în această cestiune.

Poate că voi avea a lupta cu mai mulţi, iară nu numai cu şchiaii din Braşov (colonizaţi *aici*, în Vinţ, Cergău, Bungard, mai pe urmă,

sub Leopold I). Sau poate că voi avea numai cu ei. În ambele cazuri armele vor diferi. În primul caz, poate le pornesc și proces de presă.

Spusu-ți-am ori nu, că aici s-au format un comitet unguro-românesc de 24 inși, spre a continua propaganda, în specie a prepara pe popor pentru venitoariele alegeri. Bag de samă că în comitet e ales și protopopul Barac [3] (de familie, serb din Arad), duoi advocați, 2 profesori, pare-mi-se căpit[anul] Lud[ovic] Roman: restul, neguțători, burtăverde, dintre cari cei mai blestemați Ioan Th. Popovici, Diam[andi] Manole (pe a cărui fată o ține red[actorul] Christea [4] de la Sibii) și un ștrengariu anume Georgie Bucur Pop, pe a cărui soră o are I. Lengheru [5].

Pentru artic[olul] d-tale din 3 mai, nr. 44 [6] Diamandi Manole ți-a tras de cîteva cruci, și atîta tot.

Astăzi mi se spune, de la două părți, că s-a decis fundarea unui ziariu care să omoare pe ziariele antimagiare de-a rîndul, pentru că acelea numai cît tulbură liniștea publică. Diam[andi] Manole va pune cauțiunea. Dară redactoriu? Încă n-am aflat, am însă simptome că va fi I. Lengheru, carele se vede *necesitat* a mai cerca și această carieră [7].

Așadar *Concordia*, transformată în nume și costume, va reapărea la Brașov [8]. Mi se pare că acest L[engeriu] a păcălit și pe red[actorul] *Albinei* [9].

Apropos! Vei fi auzit că, pe cînd eram noi astă-vară în București, și Lengheru venise acolo ca să-și scoată nu știu ce bani de la părinții elevilor ținuți în pensionatul care i s-a desființat, colonelul pensionat Scordilli l-a pălmuit înfricoșat, la loc public, din cauza unor cuvinte foarte impertinente.

Tot astăzi ne veni știrea de la Pesta, că de acolo s-a dat *mot d'ordre* [10] ca să se facă demonstrațiune analogă și în Făgăraș și așa mai departe. Tot de acolo mi se scrie și un minciună colosale, ieșită din gura lui Császár, carele se laudă că el ar fi conversat cu mine și că ne-am fi înțeles cu el așa și pe dincolo. Aflați că eu în viața mea n-am vorbit cu acel Császár. Ai dracului mai sînt oamenii!

Dumineca trecută insp[ectorul] Lud[ovic] Réthi [11] și adv[ocatul] Kenyeres, red[actor] al lui *Nemere* [12], însoțiți de adv[ocatul] Ios[if] Pușcariu [13] au fost pe la Zărnești. Pretest prea bun: examen cu adulții.

După aceste informațiune date, am și una rugare: dacă-ți vor veni contradeclarațiuni de pe aicea, să le publici, dară numele meu expres să nu-l puneți nicăiri, ci să mă lăsați anonim, așa precum mă lăsară inemicii mei pînă acuma. În momentul în care-mi vor pune ei numele întreg, voi ști eu ce să fac. Dar pe nenumite puteți vorbi de mine, aceea ce vă va dicta cugetul dv. M-aș ruga, însă, că unde zic acești marțafoi că m-au ținut și mă țiu ei, să-i faceți de rîs. Nu ei, faliții, ci națiunea întreagă m-a ținut, plătindu-mi pe munca mea de 35 de ani, iară acuma mă țin tot cu munca mea, ca oricare și cu capitălașul ce-l am băgat în industrie, cu creditul și caracterul pur și candid.

Bate oara.

Al tău frate devotat,

(B.A..R., Fond. coresp., inv. nr. 110.005)

1 Vezi supra, scris. 148, n. 2 și 4.

2 *Nicolae Popa*, 1840 — 1888, originar din Ghimbav, om cu studii filosofice la Viena, a fost profesor la gimnaziul brașovean între 1866 — 1878, apoi subdirector al școlii. Scrieri: *Elemente de istorie și geografie pentru claseele gimn[aziale] și reale inf[erioare]*, Brașov, 1870; *Istoria Ungariei și elemente din istoria generală pentru șc[olile] poporale*. Brașov, 1876; *Schiță din istoria Brașovului, cu specială considerare la români*, Brașov, 1883. Despre el: Andrei Bârseanu, *Istoria școalelor centrale române gr.-or. din Brașov* ..., p. 593.

3 *Iosif Barac*, 1818 — 1884, a studiat dreptul la Cluj și teologia neunită la Arad. A fost diacon apoi paroh în Șcheii Brașovului, mai apoi protopop I al Brașovului. A avut merite și pe tărîm didactic, fiind învățător la Școala normală de la Sfîntul Nicolae din Șchei, apoi între 1850 — 1863 învățător și profesor la școlile noi, „centrale", din Brașov. A rămas notoriu ca predicator printr-o *Cuvîntare ținută în bis[erica] Sf. Treimi din Brașov — Tocile la obținerea dreptului de publicitate al gimnasiului* (tipărită în volumul: *Cuvîntări ținute în bisericile parochiale din Brașov*, Sibiu, 1856. E traducătorul unei scrieri a lui Ioan Gură de Aur despre preoție. Despre el: Andrei Bârseanu, *Op. cit.*, p. 578—579.

4 *Nicolae Cristea*, 1834 — 1902, publicist și om politic, a condus redacția *Telegrafului român* din 1865 pînă în 1883. Despre el: Emilian Cioran, *Comemorarea lui Nicolae Cristea — conferință ținută la 11 noemvrie 1934 din prilejul împlinirii a 100 de ani de la nașterea lui*, Sibiu, 1935. Cf. și I. Mateiu, *Figuri din vechea ziaristică ardeleană. Nicolae Cristea 1834 — 1902*, în *Societatea de mîine*, X, 1933, p. 61 — 65.

5 Vezi supra, 148, n. 7.

6 Greșit! *Federațiunea* a relatat despre „înfrățirea" de la Brașov în următoarele articole: 1. *Ospățul de la Brașeu* (IV, 1871, nr. 46—514, p. 181; nr. 47 — 515, p. 185 — 186; nr. 48 — 516, p. 189, semnat de Alexandru Roman cu pseudonimul său vechi: Catone Censorul și avînd drept motto „Satul arde, baba se peaptănă!"; 2. *Blaș, 6 mai 1871*, în nr. 49—517, p. 193 — 194, semnat *-u*, în care „înfrățirea" e numită *înscenare* (autorul pare să fie Barit); 3. *Program* (vezi supra, nr. 148, n. 2), în nr. 51 — 519, p. 197.

7 Un astfel de ziar nu va exista.

8 Aluzie la *Concordia*, apărută la Pesta între 3 august 1861 — 25 decembrie 1870, care, sub inriurirea maghiarofilă a lui Sigismund Pop, s-a transformat cu încetul într-o publicație defetistă din punct de vedere național, departe de preocupările partidei politice radicale.

9 Redactorul *Albinei* era Vincențiu Babeș.

10 „Cuvînt de ordine."

11 Despre Réthi Lajos vezi supra, nr. 148, n. 6. Réthi nu era redactor la *Nemere*, ci colaborator.

12 Publicația maghiară *Nemere* din Brașov a relatat la rîndul ei despre „înfrățire": 1. *Román barataimkhoz* (I, 1871, nr. 27, p. 105), care e un apel pregătitor; 2. *Fölhivas a nemzetiségek testvériségi ünneplélyére Brassoban* (nr. 31, p. 121); 3. *Brassó, 1871 ápril 20* (nr. 32, p. 125), care este o teoretizare a „frăției"; 4. *Magyar-román testvériségi*

ünnepély ápr. 22 — ikén (nr. 33, p. 129 — 131), amplu reportaj despre desfășurarea festivității; 5. *Programm. A melynek alapján a brassói románok, magyarok és németek (nem szászok) az 1871-iki év április hava 22-én testvéresültek* (nr. 39, p. 153).

13 Supra, scris. 148, n. 8.

151

Brașov, 1871, mai 17 n.

Domnule și frate !

N[r] 48, de vineri 12 mai, a *Feder[ațiunii]* veni aici astăzi. Mie însă nu-mi veni deloc, sau că poate avu cineva delicatețea ca să mi-l fure de la poștă, din cauza art[ico]l[ului] d-tale despre Brașov [1]. Te rog dispune ca să mi se trămită, ca să am articl[ul] întreg, din cauze cuvioase.

Sunt iritați preste măsură, dară și opăriți și rușinați. Acești bieți abderiți, conduși de filosofii și de cei duoi advocați ai lor crezuseră' cum se pare, că ceea ce vor face ei sub protecțiunea lui Réthi [2] și resp[ectiv] a gubernului unguresc nimeni nu va căuteza să supună la vreuna critică.

Te rog să nu treci cu vederea progama lor, publicată în *Nemere* de ieri și în *Gazeta* de astăzi. Pre cît de scurt, pre atît de mare blamagiu pentru ei. Vezi că au obrăznicia ca să o dea așa, ca și cum ea ar fi fost deja născută în 22/18 aprilie. Uită însă că atunci funcționa în comitetul ung[uresc]-rom[ânesc] 8 inși, din cari în acest nou se vede numai Kenyeres et Vizi, cum și că acuma se prezentă un comitet ungar-rom[ânesc]-nemțesc (adecă nemții papistașii, nesași, colonia nouă), iară între nemți figurînd Fehrentheil, prusac luteran, oficiariu de ulani venit în Austria, dară apoi dimis din armată, și Simiginovicz [2], profes[or] de gimn[aziu] la catolici, corcitură de ruten, neamț din Bucovina *.

Apoi uită-te cum ieși la lumină lustrietatea sa marele fost căpitan Ioan Popp Bran de Leményi et Kozla ! [4]

Se pare, deci, că Barac [5] fu revocat de la înalta funcțiune care i se destinase. Ce bine ai făcut că m-ai pișcat pe mine în nr. 47 căci îi apărasem, adecă voisem a-i escuza în nr. 29 al *Gazetei !* [6] Uitasem însă ca să te rog eu însumi pentru aceasta, arătîndu-ți și oareșcare împregiurări la acel incidente, pentru ca să am ocaziune și mai bună de a vorbi eu mai tîrziu.

Precum am simțit, ei se prepară ca să te combată [7]. M-aș mira foarte, dacă nu ți-ar sări în ajutoriu inteligenția din mai multe părți ale țerei.

Frate! Lucrat-ai d-ta ceva la dicționariul etimologic? Dară fratele Iosif? D-sa e înaintea mea, cu J, K, de aceea aş voi să ştiu. Eu am ajuns a-mi prepara materialul întreg pt. L, M și acuma lucru la el [8].

Astăzi nu-ți mai poci scrie, că e prea tîrziu.

Frate devotat,

G. Bariț.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 110.006.)

1 Alexandru Roman publicase in acest număr prima parte din articolul său *Ospățul de la Brașeu*, cu motto: „Satul arde, baba se peaptănă" (vezi și scris. precedentă, n. 6).

2 Inspectorul școlar *Réthi Lajos* (vezi scris. 148, n. 6).

3 *Programa* „ospățului" de la Brașov s-a publicat, în mod curios, *mult după* eveniment, cind normal ar fi fost să se fi lansat inainte. A apărut in *Nemere* nr. 39, p. 153 și în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 35, p. 1. A apărut de asemenea în *Federațiunea*, IV, 1871, nr. 51—519, p. 197. Vizi Ferencz, Adolf Kenyeres, Wilhelm Fehrentheil și L. A. Simiginovicz sînt cei patru semnatari ai *Programa* „infrățirii" de la Brașov din partea ungurilor și germanilor „nesași".

* „Dealtm[interi] noul comitet e mult mai numeros, pare-mi-se tot 24, dară fac secret din treabă. Se pare că așteaptă alte instrucțiuni." Notă a lui Bariț.

4 Numele întreg, de nobil, al lui *Ioan Bran de Lemeni*, aici caricaturizat de Bariț.

5 *Iosif Barac* (vezi supra, scris. precedentă, n. 3).

6 În articolul, dealtminteri destul de dur, *Brașov. (La festivitățile demonstrative din 22/10 aprile).* Vezi scris. 148, n. 2.

7 Intervenția lui Alexandru Roman n-a căpătat nici o replică.

8 Bariț, Roman și Iosif Hodoș erau membri ai Societății Academice. Încă din 1870, dar în baza unui *Regulament pentru lucrarea și publicarea dicționariului limbei române* din august 1869, toți membrii sint insărcinați cu adunarea de cuvinte. Alexandru Roman avea să adune cuvinte de la literele F, G, și H, cu scadența 1 ianuarie 1871, Iosif Hodoș de la literele I, J și K, cu scadența 15 ianuarie 1871, Bariț de la literele L și M, cu scadența 1 februarie 1871. Dintre toți, doar Bariț și Hodoș vor colabora pină la urmă la *Dicționarul limbei române* (I, A — H, București, 1871, XXVI 1342 pagini; II, I — Z, București, 1876, 1622 pagini) care rămine, în fapt, opera lui August Treboniu Laurian și I. C. Massim.

152

[Brașov] 9 iuniu 1871

Frate!

Eu aici am intentat, pt. persoana mea, un proces, de aceea eram decis ca din partea mea să nu mai comunic nimic pentru vreun ziariu. Dară după ce am văzut că unii din aceşti mişei mînjesc mereu, în *Tele-*

gr[aful român] şi *Albina*, cum şi din alte cauze mari, care n-am timp a ţi le desfăşura, iacă-ţi mai pun la dispoziţiune încă şi ·|· Fă cu el ce vei şti. Eu voi ieşi pe faţă în *Gazetă*, dară încă tot n-a sosit minutul [1]. Aştept unele rezultate de la Onu din Turda [2] şi a[ltele]. Am să frec pe Bran cum n-aţi mai văzut [3].

De nu mai mult, dară încai atîta să publici cît este în notă, că adecă urzitoriul complice al lui Réthi este Bran, care lucră din dosul culiselor. Vrea să fie *Oberrichter* (prefect). Are şi trei feciori, pe cari i-ar aşeza pe acilea. Bine! [4] Dară cu modul acesta?!

Ai văzut în *Nemere* d[in] 6 iuniu? La parastasul din 4 iuniu a. c., făcut celor 400 honvezi ucişi de ruşi et austriaci la S[epsi] Sz[en]t György în iuliu 1849, bietul popă neunit din loc încă fu silit a le face ***parastas româneşte*** şi a-i glorifica în una predică ungurească. Iară la masă un român din Braşov asecură pe secui că toată naţiunea românească cugetă *întocma* cu braşovenii şi doreşte tot una [5].

Ajutaţi-ne şi dv. de acolo, ca să urnim pe Réthi de aici, că prea e agitatoriu periculos.

Frate devotat,

G. Bariţ.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 110.007)

1 *Telegraful român* a avut o atitudine constant favorabilă acţiunii bizare de la Braşov. Iată seria articolelor în care se relatează despre eveniment: 1. *Braşov, 11/23 aprilie 1871*, în *Telegraful român*, XIX, 1871, nr. 30, p. 119; 2. *Cuvîntări de la festivitatea de înfrăţire de la Braşov*, *Ibid.*, nr. 33, p. 129—130; 3. *Meditaţiuni*, *Ibid.*, nr. 37, p. 145; 4. *Nu lua numele naţiunei în deşert*, *Ibid.*, nr. 38, p. 149; 5. *În ce sens şi cu ce scop au fraternizat românii braşoveni cu maghiarii de aici*, *Ibid.*, nr. 40, p. 157; 6. *Nu braşovenii!*, *Ibid.*, nr. 41, p. 161; 7. Nicolae Pop, *Braşov, 2 mai 1871*, *Ibid.*, nr. 43, p. 170—171 (un răspuns iritat la excelentul articol al lui Alexandru Roman, *Ospăţul de la Braşov*, despre care vezi supra, scris. 150, n. 6 şi precedenta, n. 1); 8. *Politica naţională românească, înfrăţirea de la Braşov*, *Ibid.*, nr. 42, p. 165 — 166; nr. 48, n. 189 — 190. Vîlva din jurul măruntei afaceri de la Braşov a fost alimentată de disputa dintre activism şi pasivism. Noul articol pe care Bariţ, cel mai aprig combatant în războiul de presă din jurul afacerii de la Braşov, este: *Încă una dată ospăţul de înfrăţire de la Braşeu*, în *Federaţiunea*, IV, 1871, nr. 64 — 532, p. 253; nr. 65—533, p. 257 — 258; nr. 66—534, p. 261; nr. 67 — 535, p. 265—266; nr. 76 — 544, p. 301 — 302; nr. 77 — 545, p. 305 — 306. Este fără îndoială cea mai lungă luare de cuvînt — fireşte critică! — în legătură cu „înfrăţirea". O consemnăm aici cu specificarea că este vorba de un articol inedit, necunoscut, al lui Bariţ.

2 *Onu* era porecla lui Ioan Raţiu, viitorul memorandist.

3 O face în articolul *Încă una dată despre ospăţul* ... (vezi aci supra, n. 1).

4 Roman a publicat întreaga invectivă a lui Bariţ împotriva „urzitoriului", aceasta fiind ultima parte (din nr. 77—545 al *Federaţiunii*) din lungul articol al lui Bariţ.

5 Se referă la articolul *Honvédemlékünnep Sepsi-Szentgyörgyben junius 4-dikén*, din *Nemere*, I, 1871, nr. 45, p. 177.

153

[Braşov] 29 oct. 1871

Frate Alesandre!

Ajuns-aţi acasă ambii, sănătoşi, adecă d-ta şi soţia d-tale? Prea bine! Aşadar, te rog ca să stai cevaşi de vorbă cu mine.

Cu ocaziunea călătoriei mele la Austria, unde însoţii pe neogamii mei, mă văzui cu cîţiva bărbaţi fruntaşi de ai noştri, adecă români, în maioritatea lor însă neuniţi. Din toţi cu cîţi am vorbit, mai ales în Sibiu, am aflat pe unu singur — advocat — de opiniunea *Telegr[afului]* şi a *Patrici* [1]. Toţi celilalţi, cu trup şi suflet în contra, şi toţi supăraţi pe mine că nu reapuc lupta.

Într-aceea, unul din acei bărbaţi, determinat a intra şi el în luptă, voieşte să facă începutul cu ·|· adresă către *Herm[annastädter] Z[ei]t[un]g*, în care dr. Sentz din Moravia lucră pe mîna celor ce voiesc să ne vînză drepturile naţiunei *iarăşi* pentru scaune episcopeşti, ca în 1865/6. Dară auctoriul acestei adrese zice că el n-are nici o cunoştinţă mai de apropae cu d-ta, şi de aceea mă roagă ca să-ţi transmit eu m[anu]s[cri]ptul, la persoană, nu la reacţiune, unde se teme că în absenţa d-tale deschid alţii plicurile [2].

El, adecă, nu se teme pe sine, ci pe *cumnatul său* şi de aceea se fereşte de alţii. Eu i-am observat că ceia tot îl gîcesc şi că, în fine, focul ce arde astăzi la noi sub spuză, şi care abia ieşi în aprile aici, ca flăcăruia, mai curînd sau mai tîrziu va prorumpe cu tărie preste tot.

Cei cu programa Miercurei a mînă [3] nu voliesc să ştie, cu vieţa odată, de nici un congres, şi cu atît mai puţin de alegeri la Dieta din Ungaria.

Opinia mea o ştii şi, precît nu o ştii, o vei vedea publicată, *dacă* o voi putea publica. Voi cerca săptăm[îna] viit[oare] [4].

Acestea spre informaţiunea preliminarie.

Al d-tale frate devotat,

Georgie (Bariţ) *

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.008.) * *Bariţ* e adăugat de Roman.

1 *Patria* era un nou ziar românesc din Pesta, care a apărut între 2/14 octombrie 1871 — 7/19 octombrie 1872. Primul redactor a fost *Francisc Virgil Olteanu*, apoi, succesiv, *Romul Ulpiu Preda* şi *Iuliu Popovici*.

2 *Federaţiunea* n-a publicat nici un articol împotriva ziarului săsesc *Hermannstädter Zeitung* din Sibiu, în această perioadă.

3 Adică pasiviştii, adepţii boicotului parlamentar, al căror principal inspirator era tocmai Bariţ.

4 Opinia şi-o va exprima într-un şir de opt *Epistole anonime*, în *Gazeta Transilvaniei*, XXXIV, nr. 81 — 88. O altă importantă scriere a lui Bariţ pe care o identificăm cu acest prilej.

Brașov, 1871. nov. 29 n.

Domnule și frate !

Iată, eu mă descărcai de sarcina ce luasem asupra mea de la sibiienii *aceia* cari simt ca și mine în cauza noastră. Le-am promis circa 5, le-am dat 8, că cu mai puţin n-am putut ajunge acolo unde au poftit dînşii, adecă la subiectul tractat în VII et VIII [1]. De aci înainte, unul din d-lor se angaja că va continua dînsul şi încă, pare-mi, la d-ta, că așa-și dorise [2]. Veţi vedea ce veți face, că eu pe venitoaria săptămînă plec iarăşi în afară, pe vreo 2—3 săptămîni.

Astăzi îmi spun că *Telegr[aful]* d[in] Sibii se apucă de mine [3]. Apuce-se! Dacă opiniunile dezvoltate de mine s[în]t numai ale mele, atunci ele vor dispărea în nimic, iară dacă s[în]t şi ale altora, le vor apăra și alții. Vează ei, că eu vreo 2—3 luni iarăși s[în]t ocupat preste măsură pe alte terenuri.

Ești d-ta convins că noi nu vom scăpa de un bel rusesc? Eu am multe simptome pentru aceasta. Sunt de opiniune ca să preparaţi bine pe publicul nostru pentru asemenea eventualitate. În ce sens? Dv. vedeți înțelepțește dacă-l preparați, pt. ca să nu fim supraprinși.

Aici s-a spart rău frățietatea ungaro-românească. Preste așteptare de iute. Să vezi ce opăritură ! Trecem dincolo.

Al d-tale frate devotat,

G. Bariț.

Patria [4] mai iese? De la nr. 6 nu o mai vedem. 107 *Feder[ațiunea]* lipsește la toți.

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.009)

1 Se referă la lungul său serial de *Epistole anonime* din *Gazeta Transilvaniei* (vezi scris. anterioară, n. 4).

2 Nu se va continua.

3 La *Epistolele anonime* ale lui Bariț, *Telegraful* răspunde cu un șir de *Articuli anonimi* (vezi *Telegraful român*, XIX, 1871, nr. 91, p. 364; nr. 92, p. 368; nr. 93, p. 372; nr. 94, p. 376). Bariț e descris fără menajamente și cu multă cunoaștere a caracterului său, în nr. 92.

4 Vezi scris. precedentă, n. 1.

155

Brașov, 1872, ian. 5 n.

Domnule și frate !

Mai înainte de toate mă simț obligat a scuza pe soția mea, că la frățeasca d-tale epistolă din 18 dec. nu ți-a răspuns deloc. Iată cauza

tăcerii: eu plecasem de aici la București, în 5 dec. n. În 18 dec. scrisesem acasă că mă voi reîntoarce pe 22. Am venit însă numai în 24, din cauză că am pierdut 2 zile și în Ploiești, în afaceri de ale noastre.

În așa situațiune, familia nu a mai știut ce să-ți răspunză, ci a crezut că e mai bine să mă aștepte pe mine căci, așa ori așa, era prea tîrziu ca să-mi mai scrii d-ta la București.

De la reîntoarcerea mea îmi fu preste putință a-ți răspunde pînă astăzi, mai ales cînd acuma, între ani, afacerile se acumulă preste măsură.

Îmi pare foarte rău că nu am venit în pozițiunea de a-ți servi în București în ceea ce vei fi avut de lipsă. Eu pînă la primăvară nu mai poci merge acolo. Atunci, însă, în martiu-aprile, iară voi merge.

N-am să-ți spun eu că publicul capitalei românești era foarte tulburat. Nici în anul din urmă al lui Cuza nu l-am văzut așa învolburat.

Dară, în fine, conaționalii noștri din România, din Dacia Inferioară vor ști să scape și astă dată din cursa care li s-a pus. De cînd ne apucarăm să batem cosmopolitismul fals, toți din toate părțile, simțul naționale crește și se consolidă, cu el cîștigă și patriotismul. Naționalitatea și patriotismul au început a se identifica.

Însă ce facem noi, cești din Dacia Superioară? Unde este, dincoace de munți, acel teritoriu despre carele să putem zice, cu spirit păciuit, că este al nostru, că pe acela ne putem dezvolta viața noastră naționale? Așa, neuniții activiști ai noștri zic că să mergem la Pestea, să ni-l eluptăm. D-ta știi bine cum cuget eu în această materie. Las' că eu școala Sibiiului o țîn, din toate puntele mele de vedere, de foarte periculoasă și totunadată de perfidă, căreia nu i-am putut da nici un crezămînt vreunadată. Las' că cunosc și eu, ca și dv. toți, toate tendințele celor două popoare predomnitoarie, pentru ca să nu mai aștept nimic de la ele. Dară apoi insulta cea nouă ce ni s-a făcut, cu așa-numita lege electorale m-a confirmat și mai mult în opiniunile mele și în atitudinea mea politică, dacă cumva aș fi mai avut necesitatea de a mă întări în spiritul meu.

Așadară eu, în convicțiunea mea intimă că, mergînd pe calea pe care am apucat de la 1865 încoace, voi face un bine și națiunei și patriei mele, voi persevera pe aceea, cu programa cunoscută în mînă. Nici părutele împăciuiri și, cum am zice, cristalizațiuni din interiorul imperiului, nici constelațiunile politice externe nu-mi vor altera convicțiunile și nu mă vor abate de la scopul ce-l am înaintea mea.

Dară mijloacele către scop? Vezi, aceasta este neplăcerea mea că, deși licite, totuși nu dă mîna ca să le spună cineva în public, să le dea la tobă.

Cam preste 1 lună mă voi încerca să mai vorbesc una dată către publicul nostru. Simț, adecă, că nu toți au priceput toate anonimele mele. Dară am și așteptat și mai aștept pînă ce Popia et Comp. își vor vărsa cît se poate mai mult venin și pînă vor minți atîtea, încît mai pe urmă să se sature și ei de atîtea minciuni și falsificări a faptelor.

Mai am încă una greutate. În nici unul din ziariele noastre de dincoace nu poci spune atîtea adevăruri, nu poci descoperi atîtea blăs-

tămăţii, cîte cred eu că ar trebui să le cunoască publicul nostru românesc. *Veritas odium parit* [1]. Dacă ura şi urgia ar cădea numai asupra mea, acuma pe la 60 de ani, nu-mi mai pasă. Mă jenează temerea că ziariului în care aş publica eu cîte simţ că a venit timpul ca să le public, i s-ar face şi daună materiale. Eu, adecă, cred că în situaţiunea în care ne împinse şcoala Sibiiului unită cu Pesta, cruţare nu mai începe. Mi se pare că ne aflăm în caz de *moderamen inculpatae tutelae, Selbstvertheidigungsrecht* [2].

Mai este şi alta. Lovind pe cei răi, abia se poate evita ca să nu atingi şi pe unii inocenţi.

A discuta în ziariele de dincolo, nu-mi mai convine. Apoi aceia neci că ne pricep. Oricît le-ai toca la urechie, ei încă tot nu ştiu ce voim noi. Nu ne cunosc cauza, că n-au studiat-o niciodată.

Îţi mai aduci aminte de art[icolul] lui dr. P][avel] V[asici], pe care ţi l-am citit în 1868 la Fieschi? Eu cred că acuma i-a venit timpul. Dară unde să-l public, în caz cînd m-aş decide la aceasta?

Cineva-ţi va fi scris de aici că duminecă, în 31 dec. iarăşi se mai ţinu, în Casina de aici, adunare sub preş[edenţia] lui Bran, cît se poate de lărmoasă. Coresp[ondenţa] din *Feder[aţiunea]* [3] înfurie pe cîţiva în supremul grad.

Destul pentru astăzi de conversaţiune.

Al d-tale frate devotat,

G. Bariţ.

(B. A. R., Fond coresp., inv. nr. 110.010)

1 „Adevărul pare ură."

2 „Drept de legitimă apărare", in limbile latină şi germană.

3 Nu ne putem da seama despre ce corespondenţă este vorba, fiindcă *Federaţiunea* de la sfirşitul anului 1871 şi inceputul anului 1872 nu publică nimic asemănător.

156

[Braşov, 26 ianuarie 1872][1]

Domnule şi frate!

Aceasta de sus este una provocare, cum am zice, stereotipă, care s-a trămis la mai multe redacţiuni, pentru ca să recomende publicului foaia *Transilvania*. Această rugare ar fi avut să o facă comitetul, eu însă l-am ştiut de osteneală [2].

Însă despre altceva voiam eu a conversa cu d-ta. N-ai idea ce bine ai făcut că ai publicat articlul în *contra* autonomiei Transilvaniei [3]. N-aş fi crezut să se mai afle om care, încă şi în Pesta, să mai cuteze a ieşi în public cu argumente ca acelea antediluviane, primitive, ruginite.

Vai de mine, ce rău stau „învăţaţii şi politicii noştri" cu istoria, cu ştienţele de stat, cu prevederea în venitoriu.

Necazul meu cel mai mare este că încă tot mai sunt astfeli de ocupat în alte direcţiuni, încît nu poci reintra în luptă preparat aşa precum ar merita nu adversarii cari, pînă acuma, după cîte au mînjit ei nu merită nici să le răspunză cineva, ci nemărginita importanţă a cestiunei. A doua dificultate este că prudenţia politică nu te lasă ca să zici tot ce ai trebui să zici.

Sunt prea curios ca să-ţi văz şi reflexiunile d-tale la acel articlu de *táblabíró* [4]. Apoi doară, doară îmi voi putea rupe şi eu timp.

Una din epistolele mele văzui că o ai primit. Dară ceealaltă?

Salutare frăţiească şi colegiale de la al d-tale frate devotat,

G. Bariţ.

„Onorabilă redacţiune !

În virtutea colegialităţei, vă rugăm ca să binevoiţi a anunţa foaia *Transilvania*, organ al Asociaţiunei transilvane române, în stimabilele dv. ziariu, aşa cum veţi afla d-voastră cu cale, reflectînd totuşi la împregiurarea că în această foaie se publică un mare număr de documente istorice, care stau în strînsă relaţiune cu istoria noastră naţionale.

Condiţiunile abonamentului se pot cunoaşte din frontispiţiul foaiei noastre: preţul pe un an întreg este, pentru membri, 2 fl. şi pentru nemembri 3 fl. v. a. în care se coprinde şi porto poştale.

Din cursurile celor 4 ani trecuţi se află exemplarie broşurate, tot cu preţul arătat, şi se pot lua de la comitet din Sibii sau de la redacţiune, în Braşov.

Ar fi bine ca să întreţinem un mai mare comerciu literariu.

Rugîndu-vă ca să dispuneţi cu noi pentru asemenea serviţiu de reciprocitate, sunt al d-voastră...

Braşov, 26 ianuarie 1872 [5].

(B. A. .R., Fond. coresp., inv. nr. 110.011).

1 Datată aproape cu siguranţă după data „provocaţiunii" din partea a doua a scrisorii.

2 S-a publicat: *Invitare de prenumeraţiune la Transilvania, foaia Asociaţiunii transilvane pentru literatura şi cultura poporului român*, în *Federaţiunea*, V, 1872, nr. 10 — 610, p. 40.

3 Articolul pomenit aparţine lui Iuliu Hossu, consilier la Curtea de conturi din Pesta şi se intitulează *Ce e de făcut?* (vezi *Federaţiunea*, V, 1872, nr. 4 — 604, p. 13 — 14; nr. 5 — 605, p. 17 — 18, cu nota introductivă a redacţiei: „Tragem atenţiunea onoraţilor noştri cetitori asupra articlului de mai la vale, la care nu vom face observările noastre după ce va fi apărut întreg"). Vezi şi aci infra, n. 4.

4 „Jude de tablă regească". Răspunsul lui Alexandru Roman la articolul lui Iuliu Hossu se intitulează *Reflexiuni la articlul „Ce este de dorit" al d-lui Iosif Hossu*,

consilier suprem la Curtea de compatibilitate și s-a publicat în *Federațiunea*, V, 1872, nr. 14 — 614 și următorii.

5 Este „provocarea" de care pomenește Bariț la începutul scrisorii.

157

[Brașov, iunie 1872]

Frate !

Ieri am primit de la Sibii una epistolă, care mă informă că românii transilvani sunt *trădați* de cătră renegații noștri moderni.

Astăzi îmi veni actul pe care ți-l comunic [1], *nu* ca să-l publici, că nu e necidecum de natură a se publica, ci ca să-l ai între alte documente, cine știe pînă cînd, și să te știi deocamdată orienta, pentru că văd că dv. acolo sunteți prea peste măsură îngrijați de noi.

Așadară am ajuns ca ministrului Hornyai să-i pase mai mult de națiunea noastră, decît renegaților noștri ! Oh, de ai ști ce joc drăcesc a decurs iarăși între Sibii și Blaș ! Curtenii Sibiiului (mitrop[olitului]) nu voiesc, o dată cu capul, congres înaintea alegerilor consumate. Tot în acest sens a scris și I. Pușcariu de la Pesta, că nu.

Într-aceea, mitropoliții se învoiseră pînă la punctul unde blășanul defipsese ziua confer[inței] pe 18 iuniu. Dară din acel moment firul s-a întrerupt.

Într-aceea, Ilie a fost la Blaș și numai după ce s-a reîntors de acolo, bine informat, se adunară cei 6—7 la Alba. Iară rezultatul îl văzurăți. Dară-mi scrie că nu crede să ne supere Vodă ca să ne adunăm pe 27 iun[ie] [2].

Aștept informațiunea telegrafică în acest punt. Eu le-am scris ca să mergem în tot cazul. „Activiștii" sînt foarte turbați.

Frate sincer,

G. Bariț.

„Copia
Nº 231/1 praes. [1]872.

Mărite domnule !

La repețita provocare ce mi s-a făcut, in scris, din partea ministrului președinte, de a pleca ca să poată conveni cu mine, nu am intrălăsat a pleca cătră Cluș, unde în ziua de 13 iuniu a.c., conferind cu dînsul in timp mai îndelungat și asupra cauzei noastre politico-naționale, mi s-a dechiarat înaltu același că voiește a lua a mînă pretactările de împăcațiune cu națiunea noastră, și aceea cît mai curînd, și spre acest scop m-a și provocat, ca să scriu îndată acelor bărbați de încredere ai națiunei, pre cari și dînsul încă-i cunoaște de atari.

Între aceşti bărbaţi numiţi şi designaţi şi de insul ministru este şi domnia ta, mărit domnule. Iară ceialalţi sunt: ilustritatea sa d. Ilie Măcelariu, consiliariu guvern[amental] pensionat şi domnul dr. Ioan Raţiu, advocat regnicolariu.

Deci, îmi ieu libertatea, conform dorinţei ministrului preşedinte de a te recerca, mărite domnule, să aibi bunătate a te dechiara:

1 De voieşti a primi pre sine-ţi această provincie, precît onorifică, pre atît şi încă mai mult importante şi prea salutare?; şi, de aşa — despre ce nu mi[-i] iertat a mă dubita nici un moment — a te dechiara.

2 Oare nu ar fi consult ca, la numărul ternariu numit mai sus să se adauge şi numele domnului consiliariu pensionat Iacob Bologa, ca aşa să se chiame şi ilustritatea sa a colucra la realizarea acestui op măreţ?

Aci am de a aminti şi aceea că, după ce la expresa dechiarare a ministrului preşedinte, la actul pertractărilor au şi metropoliţii să fie de faţă şi să ia parte, acelaşi ministru preşedinte nu oftează ca mai mulţi bărbaţi să ia parte la actul pertractărilor.

3 Oare nu ar fi consult şi cu scop ca, spre una orientare preliminarie, să convină toţi cei chemaţi una cu ambii metropoliţi, la un loc anumit, spre exemplu la Belgrad sau la Blaş, şi aceea putînd fi mai curînd, spre exemplu pe 1 iuliu a.c. stylo novo, cînd apoi se vor putea comunica şi unele rămase din epistola prezente, cari asemenea sunt de ştiut, după oftarea ministrului.

Carele, altcum, mă folosesc de ocaziunea aceasta de a-mi exprima simţămintele de consideraţiune, cu care rămîn al sp[ectatei] domniei tale stimătoriu,

Ioan Vancea,
metropolit.

Blaş la 16/4 iunie 1872 [3]

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.012.)

1 E partea a doua a scrisorii, respectiv scrisoarea mitropolitului greco-catolic de Alba-Iulia şi Făgăraş, *Ioan Vancea de Buteasa*, către mitropolitul neuniţilor din Sibiu, Andrei Şaguna.

2 În ziua de 15 iunie 1872 a avut loc la Alba-Iulia o conferinţă restrînsă, la care au participat Ioan Raţiu, Dimitrie Moldovan, Ioan Axente Sever, Matei Nicola, Anton Veştemeanu şi Ilie Măcelariu. Ne aflăm în miezul celei mai fierbinţi dispute dintre cele două orientări politice româneşti ardelene: cea activistă şi cea a rezistenţei pasive. Pentru a preîntîmpina luarea unui avans de către activişti, cei şase lideri pasivişti de la Alba-Iulia iau hotărîrea să convoace o conferinţă în aceeaşi localitate, pe ziua de 27 iunie 1872. Conferinţa românească de la Alba-Iulia din 27 iunie 1872 a fost dominată de adepţii tacticii pasiviste. Despre rezultatele ei vezi *G. B. C.*, V, p. 237, n. 15.

3 Epistola lui Ioan Vancea către arhiereul neunit din Sibiu este detestată de Bariţ pentru că promovează o acţiune pe linia „înfrăţirii" de la Braşov din 22 aprilie 1871. Pasiviştii considerau asemenea demersuri ca fiind dăunătoare naţiunii române, căreia îi adoarme vigilenţa politică.

Brașov, 1873, ianuarie 23 n.

Domnule și frate !

Poate fi că coprinsul acestei scrisori îți va veni, anume în partea primă a sa, cam curios, dară cine știe dacă unele puncte ale ei nu te vor interesa și pe d-ta.

1 Un comerciant, anume A. M. Gross din Pesta, Dorotheagasse nr. 12 ne cere 500 c[în]t[a]rie papir de tipariu, ca să i-o liferăm în 30 de zile, apoi în alte 30 zile, alte 500 c[în]t[ar]ie. Acel om se adresa la noi pe necunoscute, dară chiar serio. Firma lui este: *General-agentur englischer, deutscher und inländischer Fabriks-Etablissements*, firmă pompoasă, care însă pe mine nu mă sparie.

De aceea, te rog ca să ai bunătate a trece pe la el și, fără ca să priceapă el cît mai puțin că noi ne-am cunoaște, sub pretext că-ți trebuie papir pentru ziarul d-tale, să-l descoși puțin și să-l puni în cumpănă. Să-l provoci ca prețul papirului să și-l fixeze *nu* numai după calitate, ci și mai vîrtos după *greutate*, căci adesea diferența este mare. Bine ar fi cînd ai apuca și ceva mustre de la el, de sau circa de mărimea *Federațiunei*.

2. Văz, în adevăr, că spezele tipariului la dv. sunt mai mari decît în săraciile noastre de imprimării provinciali. Dară bine, cum plătești d-ta, sau tipografia d-tale, papirul pt. *Federațiune*? De cîți funți este risma din acel papir?

Uită-te, preste vreo 3—4 luni se va deschide calea ferată orientale și pînă la Brașov. Atunci spezele transportului de aici ar putea fi mult mai scăzute.

3 Mă rog ca să întrebi la tipograful d-tale, sau și la altul, cu ce preț ar tipări una cărticică ca de 2 coale pe format 8⁰, însă papir de nr. 6, sau așa-numit 18—24, cu litere garmond, în 1000 exemplarie, cu cît tipariu compact, cu cît rar, *undurchschossen, oder aber durchschossen* [1] și numai cu 2—3 notițe petit? Se înțelege că acea cărticică ar fi românească, manuscript curat. Tot tipograful să dea și papirul, care să fie de 12 semicleit și să coste cel mult 25 cr. pt. 1 de Viena. Preste 1000 ex. să mai scoată 24 pe papir cancelarie, de scris, adecă cleită întreagă !

Cît ar costa legătura la 2 coale, însă numai glutinată, iară nu cusută? Cusute ar veni numai cele 24 ex. pre papir de scris.

4. Am necesitate imperativă de un vocabulariu slavonesc—latinesc sau slavonesc-nemțesc, în care însă să *fie coprinse* numele baptismali slavonești, *traduse*, iară mai vîrtos numele baptismali carii sunt totunadată *istorice*, prec[um] WK = Woicu, Vlas (Vladislaus, dară mie nu-mi convene această traducțiune, că nici e traducțiune, ci schimosire), Voina, Mircea (Mirko? Dară ce este Mirko?), Radu (Rada), Stoian, Stoica, (Ștefan? Nu cred !), Bird, But = Bud = Bude = Buth, Buti = Bot = Bod, Drăgan, Dragomir, Dragoș, Zaik (Zeik), Staicu, Straia etc., etc. Un croat destul de cunoscătoriu al limbei proprie literale mi le-a tradus, însă mă îndoiesc foarte, la unele. El spune că s-ar afla asemenea voca-

bularie (sau dicționarie) în limba croato-sîrbească, dară nu-mi știe numi pe auctori.

În caz cînd ai afla un vocabulariu cum îl doresc eu, mă rog ca să mi-l trămiți prin poștă, la care am să-i plătesc prețul, *nachname* [2]. În caz contrariu, trebuie să aveți dv. acolea vreun slav *erudit*, carele să voiască a ne face această plăcere, arătîndu-ne semnificațiunea, geminea, cel puțin a numelor proprie pe care le-am enumerat eu mai sus. Croatul meu traduce, de ex. pe Radu cu Rafael; dară de unde și pînă unde? Pe WK = Woik, Woicu nu mi-l știe traduce, iară eu trebuie să scot din fundul pămîntului gemina semnificațiune anume a lui WK, a lui But sau Bud, Radu, a lui Mircea etc. Dacă nu voi avea informațiune pe această cale, mă voi adresa către Academia din Agram.

Aveam să-ți mai scriu cîte ceva, și anume în cauza noastră naționale, cum și unele asupra publicității noastre, sau adecă a ziaristicei, dară tocma în acestea momente sunt fericit a vedea la mine pe fratele Axente Sever, și așa termin cu d-ta pentru ca să conversăm dincoace.

Eram să te mai întreb: nu cumva d-ta încă te temi, ca mine, ca unul dintre colegii noștri ziariști va ajunge, mîne poimîne, sub curatelă, pentru că omul își face, în adevăr, de cap?

Ai citit în *Patria* de la Bucur[ești], nr. 273 din 9/21 ian[uarie] acelea spurcăciuni înfricoșate despre blăstămatul jidov Boliac? Numai ce-l ajunse Nemesis pe acea bală spurcată, care-și bătu joc și ne aruncă cu noroiul cel mai puturos, de cîțiva ani încoace, jidov fariseu și totodată saduceu scîrnav, care joacă pe ortodoxul și ne înfeară pe noi cu iezuitism etc. Nu ar trebui să iertăm acea spurcăciune, însă adăogînd și antecedențele lui, originea, haremurile etc., etc. [3].

Frate stimătoriu,

Georgie.

București, 2/14 mai (Trompeta ..., Poliak, Boliac*)*. În ziarul *Românul* din 28 april v. al anului c[urent], un giuvelariu (giuvaergiu, pe turcește), evreu de naționalitate, voind a se apăra de neîncetatele atacuri care vin jidovilor de la *Trompeta Carpaților*, plesnește în fața pe d-n. Cesar Boliac, că el încă este *născut din părinți jidovi*.

Această aserțiune nu este întru tot exactă. Numai tatăl d-lui C. Boliac a fost evreiu*, cu numele *Pollak*, venit din Polonia rusească, aici la București, unde apoi s-a căsătorit, luînd de soție o doamnă greacă. După aceea, însă, persecutat de consulatul rusesc a fost silit a fugi la Constantinopol și a se da afund, astfel încît nu s-a mai auzit de numele lui. Fructul acelei căsătorii a fost acest Cesar.

Mai tîrziu, mama dînsului s-a măritat cu un altul, un grec, de la care sunt frații Pereț.

Cu această schiță biografică noi nu voim să detragem nimic eminentelor calități, pe cite le va fi avînd d-n. Boliac. Credem însă că era de neapărată necesitate a rectifica aserțiunea din *Românul*, pentru că numai așa se poate explica furioasa ură ce poartă acest om în inima sa, în contra românilor transcarpatini, precum și fariseismul religios cu care el face atîta paradă în foaia sa.

Este cunoscut la toată lumea că renegaţii şi corciturele dau contingentul cel mai mare la clasa fariseilor, ca şi la a fanaticilor în genere. Trebuie să mai ţinem seama şi de frumosul şi mult coprinzătorul proverb românesc, care ţine că: „Dracul dacă îmbătrîneşte, apoi se călugăreşte".

Acest om face de la un timp încoace pe „pravoslavnicul", mai mult decît toţi arhiereii şi tot clerul românesc. Apoi tot el, pe la 1840 — 44, combătea pe moarte pînă şi taina s[fintei] căsătorii, scriind curat că căsătoria este mormîntul dragostei dintre oameni şi alte blăstămăţii ca acestea.

Dară ştiţi dv. pentru ce Boliac se freacă de românii uniţi ca de nişte garduri şi-i ţine mai răi decît chiar neamul jidovesc, din al cărui sămînţă se trage dînsul? Această ură a lui vine nu numai din sînge, din rasă, ci ea îşi mai are şi altă cauză, personală, pentru că doi bărbaţi români uniţi, de mare auctoritate în patria lor au fost dechiarat la oareşcare ocauziune că ei cu acel om nu pot să şează şi să lucre la o masă, din cauze pe care ei le vor fi ştiind. Acelea cauze însă le-au aflat ei de la alţi oameni, pămînteni de acolea din Muntenia.

Acestea sunt adevăratele cauze pentru care foaia lui C. Boliac vome tot feliul de măscări asupra românilor uniţi, în loc să le sărute mîna, atît el cît şi alte sute de mii de corcituri, pentru că românii uniţi i-au învăţat *carte românească* şi i-au făcut români, pre atîta precît se văd, iară dacă nu i-au putut preface în adevăraţi români, cu trup şi cu suflet, aceasta nu este vina uniţilor, pentru că este una adevărată problemă gigantică a transplanta românismul la atîta spurc de mestiţi şi bastarzi cu cîţi a bătut D-zeu ţările româneşti [4].

(B. A. R., Fond coresp., inv. nr. 110.013, anexă.)

1 „Netăiat sau tăiat."

2 „Ramburs."

3 Alexandru Roman răspunde punct cu punct la această scrisoare a lui Bariţ (vezi *G. B. C.*, II, p. 230 — 233) în 18 februarie.

* După alte surse (*Dicţionarul literatuoii române...*, Bucureşti, E.A.R.S.R., 1969, p. 116), tatăl lui Boliac ar fi fost „de provenienţă poate italiană". În acest caz consideraţiile de mai sus nu-şi au obiect. Se ştie că poeţi români de seamă l-au apreciat pe Boliac. M. Eminescu l-a lăudat în *Epigonii*: „Boliac cînta iobagul ş-a lui lanţuri de aramă". De asemenea criticii şi istoricii literari. G. Călinescu spunea că poetul avea „rădăcini în societatea românească" şi „s-a simţit totdeauna român şi a luat parte la marile evenimente cu o adeziune totală".

4 Articolul este scris de mîna lui Bariţ. Pare un extras dintr-o publicaţie bucureşteană.

159

Braşov, 1873, oct. 29

Frate !

Îţi trămit aici două secături şi-ţi atrag atenţiunea mai vîrtos la 1·|· Acest G. Cristureanu este căpitan în pensiune, trăieşte de vreo 12 ani aici, unde şi-a cumpărat şi casă şi vilă, din care una o a testat

şcoalelor. Un fanatic pe care cei de aici l-au fanatizat şi mai mult, pînă la extremitate.

Zilele acestea împărţi pamfletele sale în cîte una mie exempl[are] la popor, în cetate şi pe la sate. A trămis mulţime, şi cu poşta.

Nu cumva să crezi că l-au mustrat cineva. Gloatele pe dinafară nu-l cunosc, sug veninul ca de la una oaie laptele, iară insultele în contra noastră se repeţesc din gură în gură, în mii de variaţiuni. Să le suferim? Cum crezi d-ta? Eu cred că nu!

Eu, de aş fi redactoriu la vreo foaie politică aş reproduce pamfletul nr. 1 şi apoi aş zice: „Se ştie că d-n. căpitan în pensiune G. Cristureanu este membru al comunei româneşti din Braşov, proprietariu de casă, donatoriu al unei proprietăţi la şcoalele de acolo. Interpelăm pe reprezentaţiunea locale şi pe Eforia şcoalelor dacă este cu ştirea şi cu voia lor acel delict ce a comis căpitanul Cristureanu, insultînd pe 1 milion 200 mii de români, scriind calomnii şi lovind în legile care apără libertatea conştiinţei" [1].

Să nu mai suferim insulte!

În nr. de mîne al *Gazetei* vei vedea un articlu din care vei cunoaşte că am reintrat în lupta noastră politică [2].

Al d-tale frate stimătoriu,

G. Bariţ.

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.014.)

1 *Federaţiunea* nu va publica o astfel de replică.

2 Începînd cu 30 octombrie, Bariţ îşi publică în *Gazeta Transilvaniei*, nesemnat, un articol politic în patru episoade intitulat *Libertarea constituţiunei maghiare* (XXXVI, 1873, nr. 79 — 82), pe pagina întiia, editorial.

160

Sibii, 7/II 1878

Domnule coleg şi chare amice!

Sper că, după ce vei citi pînă la fine, mă vei scuza pentru îndelunga mea tăcere la frăţiasca şi candida d-tale epistolă din 6/1 a. c. [1] pentru al cărei coprins nu am cuvinte ca să-ţi mulţămesc după meritul ei.

Preste 100 de scrisori îmi stau nerăspunse. Să dictez în pana altuia, oricui, în această epocă de tiranie neruşinată, nu-mi dă mîna. Să le scriu pe toate, nu ajung, pînă nu-mi vor mai incurge m[anu]s[cri]pte străine, de care au şi început binişor.

La partea 1 a epistolei d-tale, doresc să te asigur că nu vreo legătură obligatorie către sibiieni mă aduse pe mine la Sibii [2], ci cu totul alte împregiurări. Meritul unor sibiieni (din vreo 60—70 inşi), cu toţi 6 inşi, bărbaţi serioşi şi sinceri este numai acela că ei, de la februariu 1876, adecă de 2 ani au cercat toate căile pentru înfiinţarea unui ziariu

nou politic, întîi cu condițiune ca să iau eu asupra-mi redacțiunea, iară dînșii să fie editori, dară, fundînd totodată specie de societate mai numeroasă, adecă cam pe acțiuni, să facă și o tipografie.

Eu atunci le-am răspuns: „Vă mulțămesc, dară vedeți că mă legai din nou de *Gazeta*, scăpatată la 280 abonați, ca să cercăm, eu și Mărgineanu, dacă i se mai poate da vieață".

Sibiianii nu se odihniră, ci cercară cu Lăpădatu [3] și cu alții. În fine, venise astă-toamnă fratele Babeș [4] aici, care le vorbi de ziariu mare, pe acțiuni. Între acestea noi ridicaserăm *Gazeta* la nr. de 800 abonați.

Aici îți cer atențiunea *in camera charitatis* [5]. În dec. 1875, invitat, eu și Mărgineanu, de bietul *Iacob* Murășanu, ajuns la neputință, încheiarăm învoială cu condițiunea ca din venitul *net* să ne luăm fiecare 1/3 parte și computul să se închiaie tot la cîte 3 luni. Dară anul întreg 1876 a fost preste putință să-l înduplecăm la vreun comput. Registrele în dizordine (portate numai de fiica-sa). Ne-a dat ce a voit.

În febr. 1877 l-am provocat în scris și foarte serios ca să dea computul. Într-aceea, eu m-am îmbolnăvit de moarte și nu am mai putut insista. După boală am lucrat bărbătește și am tăcut. În mai veni fiiu-său [6] de la Viena, să dea ajutoriu tată-său. Nu se putură nărăvi cu Mărgineanu care, știindu-se și asuprit în honorariu se retrase frumușel.

Toamna, viu eu de la București, îi rog în scris să dea socoteală. Vine fiiu-său la mine în persoană și-mi spune verde că nu ne vor da *nici un comput* iară eu, dacă vreau să mai lucru la *Gazetă* să le cer *simbrie fixă* și — al doilea compliment! — că ei *nu cer de la mine lucru cantitativ, ci mai mult calitativ* (adecă mai bun ca pînă acuma!)

După acestea las să judeci d-ta și toată lumea, dacă eu îmi sugrum pe fiia-mea sau mai vîrtos ea luă mătura și mă scoase pe ușă afară. Acesta este purul adevăr. Și mai este unul: junele Aureliu Murășanu are toată dreptatea să zică, de ex[emplu]: „Mie nu-mi dă mîna să mă stric cu magiarii, că poate-mi trebuie vreo funcțiune". Eu, iarăși, sunt decis a combate neîncetat sisteme spurcate cum este și cea de astăzi, pre cît voi mai fi în viață. Totodată cred că fac și în interesul public dacă voi să dau și fiiului meu [7] ocupațiune la un ziariu, pe care sper să-l țiu independente, sau că mi-l ucid eu însumi.

Dară — prin mine ori prin altul — în această epocă *mare* avea toată dreptatea cei cîțiva amici din Sibii dacă se ocupa neîncetat cu planul unui ziariu independente. Eu și ei diferirăm numai într-una: dînșii ziseră pe acțiuni, eu replicai: „*Nu*, ci pe voia publicului, pe *abonați*. Nu vreu să depend nici măcar de la acționari ci, dacă vreți să mă ajutați cu una parte a cauțiunei pînă la toamnă, vă voi mulțămi frățește". Așa, un protopop scoase la moment 2 obligațiuni de cîte 500 fl.

Cred că cu aceasta nu sunt robit întru nimic. Eu, de altă parte, le împlinii vechea dorință a lor și a altora. Am pînă acum tocma 600 abonați efectivi, că pe ceialalți nu-i număr. Pe credit nu dau la nimeni, abia cu 4—5 excepțiuni. 2/3 sunt ardeleni, apoi bănățeni și arădani. Cei mai puțin, în Diecesa Oradiei, doară nici 30 cu toții. S-ar părea că orădanilor le pute și *Obs[ervatoriul]* [8] a neunit, dacă iese în Sibii.

Dară eu avui alte rațiuni, grave, pentru care *aici*. Ai văzut ce măscări scriseră cei de la *Telegr[aful]* în *Foișoara* lor, contra mea? [9] I-a durut amar, pe acea clică, văzînd că am intrat, numai cu o biciușcă, printre ei.

După 3 săptămîni, fiind la o measă mare, mitropolitul [10] spuse capului lor în față că va veni timpul unde chiar pr[ea] [sfinția] se va fi silit a se apăra de ei în *Obs[ervatoriul]*.

Cele ce scrii de episcopii noștri, subscriu. Îi cunosc. *Un* episcop gr[eco]-or[iental] abonă pe a[nul] întreg, cu 100 fl. Toți ceilalți, ca lumea, cu 8 fl. În genere am neasemănat mai mulți neuniți; uniți, în proporțiune. Dintre uniți, am și 43 inși care îmi cerură parte pe credit, parte pe 1/2 preț. Nu am dat, că nu voi să mă ruinez.

Oferta frățească de la călcîi o am primit cu mare mulțămită și te asigur de absoluta discrețiune. Bine ar fi să am măcar 100 ab[onați] din Diec[eza] dv.

Sărutare frațiească,

Georgie.

Ce ar mai plăti, cînd aș avea din actele indigitate de d-ta, ca aflate după moartea lui Olteanu! [11]

Pe cine-mi poți recomenda în Comit[atul] Sătmarului?

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.015.)

1 Vezi-o în *G. B. C.*, II, p. 234 — 239.

2 Mutarea lui Bariț la Sibiu, unde la 1 ianuarie 1878 începe să redacteze ziarul *Observatoriul*.

3 Scriitorul *Ioan Al. Lapedatu*. Vezi despre el *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 486 — 487 (la sfîrșit o bibliografie cvasi-exhaustivă despre Lapedatu).

4 Vincențiu Babeș.

5 „Sub cupola carității."

6 *Aurel Mureșanu*, care a condus *Gazeta Transilvaniei* la bătrînețea tatălui său Iacob Mureșanu și după moartea acestuia.

7 *Ieronim Bariț*, despre care vezi *G. B. C.*, VI, p. 246, n. 2. Cf. și Aurel A. Mureșianu, *Un fost amic al lui Mihai Eminescu: Ieronim G. Barițiu. Cu un articol inedit al lui I. G. Barițiu*, în *Prometeu*, IV, 1938, nr. 8 — 10; Bucur Țincu, *Un scriitor sibian necunoscut: Ieronim G. Barițiu*, în *Cibinium. Repere sibiene*, Sibiu, 1977, p. 169 — 179.

8 *Observatoriul* a ieșit între 1 ianuarie 1878 — 15 iunie 1885, redactor responsabil fiind George Bariț. Vezi Sara Iercoșan, *Preocupări literare în paginile ziarului „Observatoriul" din Sibiu*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, Series Philologia, XII, 1967, fasc. 2.

9 „Aici", adică în Sibiu, Bariț se pare că nu a fost întîmpinat cu flori în momentul cînd, la sfîrșitul anului 1877, vine în acest oraș pentru a fi redactorul noului ziar independent, *Observatoriul*. Sub titlul *Notițe. O conferență a d-lui Bariț*, *Foisoara „Telegrafului român"* (II, 1877, nr. 26, p. 207 — 208) își bate joc de o conferință publică a lui Bariț ținută la Sibiu, despre *Dicționarul limbei române* al lui Laurian și

Massim și despre *Glosariu care coprinde în sine vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor*. Se susține că oratorul ar fi vorbit mai ales despre altceva decît despre tema anunțată.

10 Cel neunit al Sibiului, Miron Romanul.

11 În scrisoarea din 6 ianuarie 1878 (vezi n. 1) Alexandru Roman îi comunică lui Bariț că după moartea prematură și neașteptată a episcopului greco-catolic Ioan Olteanu (vezi *C. B. G.*, VI., p. 300, n. 4), s-ar fi descoperit niște documente compromițătoare, după care acesta era spionul stăpînirii ungurești în sînul arhidiecezei greco-catolice din Transilvania.

161

Sibii, 27 apr. n. 1879

Prea stimate domnule coleg și frate!

La frățeasca d-tale scrisoare din 22 ale l.c. [1], îți răspunz numai astăzi, după ce apucai a mă înțelege ieri și cu fratele Iosif [2].

Conchiamarea noastră în sesiunea extraordinarie a fost decisă în sept. a tr. condiționat, dacă se va adopta și sancționa legea. Pentru sesiune extraordinarie nu s-a prevăzut nici un ban în buget. S-a presupus însă, că dacă ne vom aduna în sesiune, vom vota spezele.

Cu toate acestea, iată, eu, după înțelegerea avută cu Iosif aseară, scriu astăzi Delegațiunei, în numele nostru, al acestor trei inși, punînd întrebarea netedă asupra cestiunei spezelor [3]. Primind răspuns, nu voi lipsi a vi-l comunica întocma. Nici mie nu-mi dă mîna să merg pe spezele mele, căci și eu sunt *spoliat*, apoi și *insultat* de oameni ca Pandelie Popasu, ca Aron Densușianu, ca Slavici etc [4]. Preste acestea, am speze grele destul cu procesele de presă, mai ales cu cel ce se va pertracta miercuri în 30 apr. [5], căci pentru mine este mult a da unui advocat 100 fl. onorariu. Apoi amicii mei nu sufere să mă apăr numai eu singur pe mine. Se tem, sărmanii, să nu o paț. Și nici nu vor să iau advocat român, ci sas. Ce e drept, că dintre ai noștri abia unicul se arătă oarecum aplecat să mă apere.

Subscriu toate observațiunile d-tale, pe care le faci, relative la afurisitul proiect de lege. [6] Eu unul voi muri în acea convicțiune, că acel proiect, fie-fi veni el de la orice partită, este cel din urmă și cel mai pronunțat criteriu al urei și hostilităței secularie, neîmpăcabile și neplacabile de rasă, de naționalitate, de existența între noi și ei. Restul e frază, fățărie, minciună.

Dealtmintrea, pe mine nu m-a surprins nici acest atentat, căci, adecă, pe mine în această materie nu mă mai surprinde nimic. Dară eu puține mai am în lumea aceasta. Mi-e jale însă de ceea ce vor ajunge descendenții mei, între băile de sînge.

Cînd, vreodată, ți-am cerut eu bani de abonament?

Închei, ca să nu rămîn de poșta Bucureștilor.

Al d-tale frate devotat,

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.016.)

1 Vezi *G. B. C.*, II, p. 239–240.

2 *Iosif Hodoș.*

3 În toamna anului 1878, corpurile legiuitoare ale României au votat proiectul unei legi de reorganizare a Societății Academice Române. Academicienii întruniți își puneau problema unei sesiuni extraordinare care să aplice noua lege, sesiunea care s-a și desfășurat în toamna anului 1879 și primăvara, vara și toamna anului 1880. Cu acest prilej, forul științific național a început să se numească Academia Română. În 17 septembrie 1878, sesiunea întrunită într-una din ședințele sezonului hotărăște că președintele și delegațiunea permanentă sînt în măsură să convoace sesiunea extraordinară (vezi *Analele Societatei Academice Române*, tom. XI, ses. an. 1878, secțiunea I, partea administrativă, și dezbateri, p. 224 — 226). Cu aceeași ocazie, probabil la cerere, s-a pus și problema banilor de călătorie ai lui Bariț, în următorii termeni: „La articolul spezelor de călătorie a membrilor, avînd în vedere că d. Bariț și-a mutat domiciliul în Sibii, se decide a i se calcula spezele după acea distanță".

4 Obișnuitele hărțuieli din partea *Telegrafului român.*

5 Bariț a fost dat în judecată la Sibiu, în 30 aprilie 1879, pentru un articol din *Gazeta Transilvaniei*, XL, 1877, nr. 39, intitulat *Spre folosul românilor răniți.* Juriul l-a declarat nevinovat. Vezi *Din sala tribunalului de la Sibii. Procesul politic de presă al d-lui Georgiu Barit,* în *Observatoriul*, II, 1879, nr. 32, p. 127 — 130. Această amplă relatare a fost scoasă și in broșură separată: *Din sala tribunalului de la Sibii. Darea de seamă asupra procesului politic de presă al d-lui Georgiu Barit, redactoarele „Observatoriului". În cestiunea colectelor pentru soldații români răniți. (Pertractarea finală din 30 aprilie st. n. 1879). Edițiune separată după „Observatoriul." Sibii, 1879. Tipografia lui S. Filtisch (W. Krafft).* Titlul broșurii îl reproducem după *Foaia școlastică*, VII, 1879, nr. 9, p. 72. Pentru aceeași problemă vezi și *Comentarie la procesul politic de presă din 30 aprilie a.c.*, în *Observatoriul*, II, 1879, nr. 33, p. 132.

6 Un moment de mare tensiune politică din viața românilor transilvăneni în secolul trecut: în 22 mai 1879, Dieta Ungariei dualiste a votat articolul de lege XVIII/1879, prin care se prevede obligativitatea limbii maghiare în toate școlile nemaghiare, de orice nivel, confesionale și neconfesionale. Promotorul legiuirii era ministrul Trefort Ágost. Vezi textul articolului la Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, VI, Sibiu, 1910, p. 843 — 845. Acest act samavolnic a stîrnit o adevărată explozie în rîndul românilor, care s-au apărat în parlament și în presă, cu toată puterea. Vezi și scris. următoare, n. l.

162

Sibii, 17 mai 1879

Domnule coleg și iubite frate !

Mai întîi îți mulțămesc pentru stenograme.

Cele din Casa magnaților nu le primisem de la nimeni, numai ale Casei deputaților mi le trimisese d-n. G. Pop [1].

Într-aceea, a mitropolitului nostru ieși în *Foaia școlastică*. Ep[isco] pul Mețianu mi-o trimise în această oară [2].

Dară auz că acelea stenograme costă bani; voi să știu cît costă.

Dacă vrei să știi prețul la suplementul ce vei să ai, apoi formatul mic, precum fu al d-lui G. Pop l-a costat 19 fl. 50. Cel de mărimea *Obs[eravtoriuoui]* costă, 1 coală, 23 fl. Eu însă cred că va trebui numai 1/2 coală în tipariu. Dară toate acestea se regulează cu topograful, chiar și cînd aș sta eu aci ceva mai mult. Eu însă plec preste 5 zile la Brașov, de acolo la București. Numai cît încă nu am pașaport, deși am cerut și plătit taxa nainte de aceasta cu 1 lună.

Așa merge de greu la dv. cu scoaterea de pașapoarte, sau că doară mie nici nu-mi vor mai da? În acest caz aș fi decis a emigra, ca să mor în altă țară, pînă a nu mă condamna vrăjmașii, după § 65, la 4—5 ani.

D-n. Odobescu îmi scrisese și mie, însă numai în numele său, căci toți ceialalți membri ai Delegațiunei absentează din capitală. Numai în 10 mai st. n. mi s-a scris de la delegațiunea în formă oficioasă, ca răspuns la întrebările mele. Iată sîmburele: suntem convocați în sesiune extraordinarie pe temeiul conclusului nostru luat în ședința din 27 sept. st. v. 1878 [3], spre a se reconstitui Societatea pe temeiul legii respective. Însă adaogă Delegațiunea: „Spezele de călătorie a dd-lor membri cari vor veni la această sesiune extraordinarie, precum și diurnele pt. timpul ședințelor *nu poate fi îndoială că se vor da.* Aceasta însă numai în urma unei deciziuni ce se va lua într-una din ședințele acestei sesiuni. Delegațiunea nu poate lua nici o măsură în această privință, din cauză că în buget nu s-a prevăzut sesiune extraord[inară]" [4].

Aceasta e răspunsul. Așadară, dacă vom merge la sesiune vom vota cu toții viatic și diurne.

D-n. Odobescu îmi scrie să vă invit eu pe toți și în particulariu. Iată, o fac. Dară îmi lipsește timpul fizic ca să vă scriu la amîndoi, adecă și d-lui Babeș, și nici nu știu dacă d-sa se află în Pesta. Eu te rog ca, dacă d-n. Babeș este acolo să ai bunătate a-l înștiința despre dorința d-lui Odobescu.

Cetera coram [5]. Grăbesc, ca să nu rămîn de poștă.

Al d-tale frate devotat,

G. Barit.

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.017.)

1 *George Pop de Băsești* (vezi infra, în acest volum, corespondența pe care i-o trimite Bariț). Este vorba de stenogramele dezbaterilor, deosebit de furtunoase, din Dieta Ungariei, pe marginea articolului XVIII din 1879, despre obligativitatea limbii maghiare. Presa românească din Transilvania a desfășurat un adevărat uragan împotriva noului act samavolnic al autorităților maghiare. Dar cea mai completă relatare nu-i va fi dat *Observatoriului* lui Bariț să o publice, ci ea apare în *Telegraful român*, desigur pe baza unei stenograme trimise de Miron Romanul, care participa la dezbateri.

Vezi *Dezbaterea proiectului de lege despre impunerea limbei maghiare*, în *Telegraful român*, XXVII, 1879, nr. 48, p. 189 — 190; nr. 49, p. 193 — 194; nr. 50, p. 197 — 199; nr. 51, p. 201 — 202; nr. 52, p. 205 — 206; nr. 53, p. 209 — 210; nr. 54, p. 213 — 215; nr. 55, p. 218 — 219; nr. 56, p. 222 — 223; nr. 57, p. 225 — 226; nr. 58, p. 229 — 230; nr. 59, p. 234 — 235; nr. 60, p. 238 — 240; nr. 62, p. 245 — 246; nr. 63, p. 250 — 251; nr. 64, p. 253 — 254; nr. 65, p. 257 — 258; nr. 66, p. 261 — 262; nr. 67, p. 265 — 266; nr. 68, p. 269 — 270. Cea mai bună bibliografie ulterioară, la Teodor V. Pacățian, *Cartea de aur*. . , VI, p. 707 — 849.

2 Mitropolitul greco-catolic de Alba-Iulia și **Făgăraș**, *Ioan Vancea de Buteasa*, era membru de drept in camera de sus sau camera magnaților din Dieta Ungariei, ca de altminteri și mitropolitul neuniților din Sibiu, Miron Romanul și toți ceilalți ierarhi greco-catolici și neuniți. În 13 mai 1879 el cuvîntase in parlament impotriva obligativității limbii ungurești in școlile românilor. Cuvîntarea i-a fost publicată în *Foaia școlastică* pe care o edita la Blaj Ion Micu Moldovan, VII, 1879, nr. 9, supliment, p. 73 — 76 (vezi tot acolo articolul redacțional *Limba magiară în școala poporale*, nr. 9, p. 65 — 69; nr. 10 — 11, p. 77 — 80). Cuvîntarea lui Vancea a mai fost publicată in *Telegraful român*, XXVII, 1879, nr. 55, p. 217 — 218, *Observatoriul*, II, 1879, nr. 37, p. 147 — 149 și ulterior la Teodor V. Păcățian, *Op. cit.*, VI, p. 816 — 824. A mitropolitului neunit Miron Romanul, în *Telegraful român*, XXVII, 1879, nr. 56, p. 221, *Observatoriul*, II, 1879, nr. 38, p. 151 — 152 și ulterior la Teodor V. Păcățian, *Op. cit.*, VI, p. 824 — 828. Alocuțiunea episcopului neunit Ioan Mețianu de la Arad, George Barit o publică în *Observatoriul*, II, 1879, nr. 39, p. 155 — 156. Vezi și *G. B. C.*, II, p. 242, n. 1.

3 Vezi scris. precedentă, n. 3.

4 Este un citat dintr-o scrisoare a lui Alexandru Odobescu.

5 „Celelalte, în persoană."

163

Sibii, 6 iulie 1881

Domnule coleg și iubite frate !

Nu poci să știu dacă această scrisoare a mea te va afla sau nu în B[uda]pestea, precum aș dori eu.

Îți sunt dătoriu cu răspuns de mulțămită la coprinsul scrisoarei d-tale celei interesante din 18 iuniu, precum și cu informațiune la partea ei din urmă [1]. Îmi scriseși că pleci la alegere, de aceea nu ți-am scris atunci îndată.

Rezoluțiunea negativă în ca[uz]a expozițiunii a venit și ni s-a comunicat. Comitetul Asociațiunei a și sistat, îndată de a doua zi, toată activitatea sa în direcțiunea aceasta. Știrea se lăți ca fulgerul în toate părțile și eu nicidecum nu mă aflu în stare de a-ți descrie mărimea durerei sufletești, pe care am nefericirea de a o vedea și observa la bărbați, și mai ales la femei [2].

Nici un jurisconsult din cîți avem aici nu poate da ministrului drept căci a oprit pe asociațiunea de *cultură* a căuta mijloacele de

cultură *practică*, prin o expozițiune. Dară ne supuserăm cu toții necesităței de fer.

Aseară s-au consultat cîțiva inși despre ce e de făcut. Unii stau tare ca să nu mai facem nimic, temîndu-se că iarăși se va mai afla vreun pretext în ministeriul respectiv, de a opri pe orișicine s-ar mai încerca, iară alții vor ca tocma de aceea să mai încercăm o dată, careva din noi, chiar cu riscul de a opri iarăși.

Ca să încep eu, nu este de părere nici unul, din cauză, cum zic ei, că eu sunt din toți românii cel mai rău văzut și urgisit în B[uda]-pesta.

Cred că opiniunea din urmă, de a mai încerca o dată, va reuși zilele acestea. Eu stau cu pieptul ca să nu amărîm și mai mult pe public, să facem acea modestă expozițiune fără nici o subvențiune din partea statului, căci acuma oamenii se tem să o mai ceară, anume, de la ministrul actuale, nicidecum.

Mi-ai scris să mă încerc a-ți scoate acea dătorie, de la cutare advocat [3]. Am cercetat și m-am informat! Între noi: omul acela stă atît de rău, încît nici banii de quartir nu-i poate plăti, și chiar acum stau să-l scoață! Mi se mai observă că e bădăran, precum se arătase și în *Telegr. r.* de cîteva ori, împroșcînd și insultîndu-ne pe noi, bătrînii. Așa, vei fi constrîns să iai alte măsuri.

Acum vin eu cu o rugare cătră d-ta: cam pe la 25 mai am cerut de la Ministeriul de Interne, prin comitele suprem Wächter, ca să binevoiască a-mi permite să schimb o parte din cauțiunea mea de 3000 fl. nominal pt. *Observatoriul*. Am, adecă, între altele, două obligațiuni de cîte 500 fl., de cele de la 1860. Să pună în locul lor una urbarială de 1000, ca să fie trei tot urbariali = 3000 fl.

Am foarte mare trebuință să scot cele două de cîte 500 fl., care sunt destinate *de dote*. Mă rog foarte ca să mi le dea în schimb afară. Cauțiunea mea e depusă la casa de aici.

Cineva-mi spune că Wächter m-ar fi denunțat pentru articolul meu din nr. *Obs[ervatorului]* 43, cu care am fost răspuns lui *Ellenzék* și *M[agyar] Polgár* [1], cînd ne numea hoți și tîlhari.

Închei, ca să nu rămîn de poștă.

Salutare și strîngere de mînă frățească de la al d-tale amic devotat.

G. Barit.

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.018)

1 Vezi *G. B. C.*, II, p. 243–247.

2 Românii transilvăneni intenționau să deschidă la Sibiu, în august 1881, o expoziție națională de produse agricole și manufacturiere, cu prilejul adunării generale a ASTREI programată in acel oraș. Dar, la cererea lor, vicecomitele Sibiului, August Senior refuză să aprobe acțiunea românească. Din acest moment, expoziția devine un deziderat național, se realizează in mod strălucit și polarizează atenția românimii ardelene o vară întreagă. Citeva din intervențiile publicistice legate de această memo-

rabilă expoziție: a) *Recursul luat în cauza expozițiunei. Înalt ministeriu regesc unguresc!* (autorii sînt Iacob Bologa și George Barițiu), în *Transilvania, XII*, 1881, nr. 13 — 14, p. 106 — 107 (acest nr., pass., cuprinde multe date despre expoziție); b) *Expozițiunea de manufactură și agricultură*, în *Observatoriul*, IV, 1881, nr. 55, p. 221 — 222; c) *De la comitetul expozițiunei, Ibid.*, nr. 64, p. 259; d) George Barițiu, *Industria de casă și cea mică, Ibid.* nr. 65, p. 261 — 262; nr. 66, p. 265 — 266 (orientativ); e) *Expozițiunea română, Ibid.*, nr. 68, p. 273 — 274.

3 Este vorba de avocatul Nicolae Olariu (vezi *G. B. C.*, II, p. 245).

4 Articolul se intitulează *Cultura ungurească și cultura românească*, din *Observatoriul*, IV, 1881, nr. 43, p. 171. Polemizează dur cu ziarul maghiar *Ellenzék*, unde apăruse un atac împotriva intelectualității românești. Ziarul *Magyar polgár* nu este citat.

164

Sibii, 22 nov. 1882

Iubite, frate!

Înainte de toate, îți mulțămesc pentru interesantele împărtășiri ce ai binevoit a-mi face în ambele scrisori, din 15 și 18 ale l.c. [1]. La partea lor esențială voi răspunde îndată, dară mai întîi să-ți dau informațiunea așteptată, în cauza bunului tînăr Meheș [2].

Stipendiele Asociațiunei s-au votat în comitet, după îndelungi consultațiuni, și zilele acestea va primi fiecare concurent rezoluțiunea sa, prin poștă. A d-lui Meheș va fi negativă; altmintrea nu s-a putut. D-lui avu rivali mulți la acelea 200 fl. ticăloși. Din cauza acelui stipendiu se iscase chiar disensiune serioasă cu frații năsăudeni, în Adunarea de la Deș [3], unde dînșii ne plesniră în față că, deși ei au concurs în a. 1871 cu o sumă de peste 5 000 fl. la fondul Asociațiunei, totuși comitetele anteriori n-au votat nici un stipendiu la tineri din districtul lor, din care cauză amerințară că vor ieși din Asociațiune [4].

Preste aceasta, mai observă că din comitatele Ungariei nu sunt membri și nu concurge mai nimeni, în cîte ceva, la fondul Asociațiunei. Apoi junele căruia s-au votat acelea 200 fl. [5], pe lîngă ce este năsăudean, se află în tot respectul în pozițiunea d-lui Meheș: sărac și în ajun de a pune doctoratul la Viena.

Restul se va vedea din procesul-verb[al], pe care-l voi publica în *Tr[ansilv]ania* sau, doară, în *Obs[ervatoriul]* [6].

Mult mă mir eu, de ce nu se împulpă și românii din comitatele locuite de ei în Ungaria proprie ca, dacă nu adună un fond mai mare la asociațiunea din Arad, încai să facă, din caz în caz, cîte o colectă mai sănătoasă pentru cîte doi-trei juni mai aleși.

Trecem la *Memorand.* Astăzi, abia astăzi apăru în limba magiară [7] și se transpuse un exempl. la procuror, iară alte 7 ex. obligați a le trimite încoace și încolo, merg cu posta. Îndată după 3 zile se vor

trimite circa 200 exempl. la B[uda]pesta, însă la *cine?* Vezi, aceasta este întrebarea! Unii librari de acolo sunt așa de fricoși, încît nu cutează să-l ia „în comision". În fine, s-a înduplecat firma Dobrowsky et Franke, dară sub condițiune ca să nu i se tipărească adresa pe cuvertă.

Ce naiba? Așa de mult sunt terorizați acolo cei de alte naționanalități? Este aceasta liberate?!

Comitetul a decis și altceva: să se afle cît mai curînd un bărbat serios și curajos, care să ne informeze cum am putea noi împărți gratis, adecă exemplarie de onoare, în număr de vreo 200, începînd de la dd-nii ministri, la o parte din membrii mai eminenți ai Dietei, în ambele case. D-nii Partenie[8] și Georgie de la Băsești[9] îmi ziseră ca să te rugăm pe d-ta să ai bunătatea a ne trimite cîte un catalog al membrilor din ambele case, însă așa ca tot d-ta să aibi bunătate a trage cu roșu la acelea nume, la care afli cu cale ca să trimitem de-a dreptul, sub bandă +, prin poștă. Dacă afli acest metod ca pe cel mai simplu, atunci mă rog ca să ne ajuți împlinindu-ne această rugare, dacă se poate, circa în 5 zile.

200 ex. a 5 cr. ne-ar costa circa 10 fl. porto, care nu ar fi mult în considerațiunea scopului ce-l avem deinaintea noastră. Preste aceasta, după cîte am suferit eu din cauza acestui memorand, și mai ales după ce văz că el tot mai lasă oarecșcare urme în mințile cititorilor, de aș ști că din 12 cămeși îmi vînd 10, m-am decis a-l răspîndi în toate patru limbi[10].

Dealtmintrea, și ceilalți membri ai comitetului sunt deciși, ca și mine, afară de doi; iar unul nici că mai numără, că de cîte ori a fost chemat de la Arad, nici răspuns nu ne-a dat.

Dacă d-ta cunoști alt metod de a împărți exemplarie în B[uda]-pesta, mă rog să ne informezi. D-n Babeș promisese că știe un metod și că va îngriji d-sa. Dară apoi, după cele întîmplate aici în 21 oct. și de atunci încoace, pînă în 19 nov, ceilalți membri vor să se afle altcineva.

Alta: pentru Maiestatea Sa stau gata 2 exemplarie, în 3 limbi, spre a i se submite, cu prea umilită rugare ca să se îndure a le primi pentru biblioteca Sa privată. Crezi d-ta că s-ar putea aceasta acolea, în capitală, sau la Gödöllő, prin mareșal sau prin cancelaria privată, sau cum? Te rog să te informezi despre calea cea mai scurtă și mai sigură, și să ne arăți.

Partenie mai propune ceva: ca să te rugăm să cerci la Librăria Ráth K[ároly], nu cumva aceea are atîta curagiu, ca să primească de vînzare memoriale încai în două limbi, magiară și germană, cu rabat de 25%. Jidovilor din Arad și Temișoara nu le este frică. Ei au cerut în comision.

Pentru orice caz, eu îmi voi permite a-ți trimite la adresa d-tale cîte 5 exempl. din fiecare limbă, spre a le avea, în tot cazul, la îndemînă și a le împărți la cine și după cum vei afla cu cale. Anume, a-i arăta și librariului, ca să nu se sparie de ele; dară 1 ex. rom[ânește] să meargă la societatea studenților, 1 la clericii români.

La vreo 22 ziarie magiare trimitem de aici, de-a dreptul. Nemțești s-au trimis la multe germane și slave, cu totul vreo 60. Dacă d-nii Polit și Miletici [11] sunt acolo, să le dăm cîte 1 nemțesc.

Iacă, ai pățit-o cu mine! Știu că te-am încurcat. Mă rog, însă, prea mult și numai astă dată, ca să ne stai întru ajutoriu, căci de aici încolo eu unul îmi fac testamentul. Mai facă urmașii ce vor ști pentru dezrobirea acestui popor nefericit.

Orice speze vei avea, se vor refunda cu mulțămită.

Într-aceea, cred că și de ai noștri vor cumpăra cîte 1 ex., căci spesele s-au urcat la 1859 fl. v.a.

Salutarea frățească,

Georgie.

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.019.)

1 Scrisoarea lui *Alexandru Roman* din 18 noiembrie 1882, la *G. B. C.*, II, p. 250 — 251. Cea din 15 noiembrie, necunoscută.

2 Studentul *Ludovic Meheș-Stupariu*, anul al cincilea la medicină în Viena, care cerea ASTREI, prin Alexandru Roman și Barițo bursă de 200 florini pentru a-și susține examenele finale și doctoratul.

3 Adunarea generală a ASTREI de la Dej din 27 — 29 august 1882. Vezi *Actele adunărei generale ținute în Deș*, în *Transilvania*, XIII, 1882, nr. 17 — 18, p. 129 — 135.

4 Din documentele adunării de la Dej nu reiese această disensiune.

5 Vezi *Proces verbale al comitetului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința din 24 iuliu n. 1882*, în *Transilvania*, XIII, 1882, nr. 17 — 18, p. 129 — 135. La această ședință se analizează cererea studentului Ludovic Meheș, căruia comitetul nu-i acordă bursa de 200 florini cerută, ci un ajutor de 150 florini, cu condiția ca adunarea generală de la Dej să fie de acord cu aceasta. Adunarea va vota într-adevăr un stipendiu de 200 florini „pentru un student de universitate", dar acela nu este Ludovic Meheș din „părțile ungurene", ci un năsăudean al cărui nume nu s-a publicat în actele adunării.

6 Vezi aci supra, n. 3 și 5.

7 Este vorba de o remarcabilă scriere politică a lui Bariț, *Memorial compus și publicat din însărcinarea Conferinței generale a reprezentanților alegătorilor români, adunați la Sibii în zilele din 12, 13 și 14 mai st. n. 1881, prin comitetul său emis cu acea ocaziune*, Sibiu, 1882. Memorialul a fost tradus în mai multe limbi, angajînd și tipografia Dentu din Paris, pentru a aduce la cunoștința lumii revendicarea majoră a românilor ardeleni în acel moment: autonomia Transilvaniei față de statul dualist austro-ungar. Titlul unguresc al traducerii: *Emlékirat. A román választók képviselóinek Nagyszebenben 1881 évi május ho 12-étól 14-ig tartott egyetemes értekezlete meghagyásából szerkesztette és közzéteszi a kiküldött bizottság. (Forditás)*, Sibiu, 1882. Despre *Memorial*, vezi bibliografie în *G. B. C.*, IV, p. 29 — 30, n. 1.

8 *Partenie Cosma.*

9 Despre care vezi în acest volum, infra, corespondența lui George Bariț către el.

10 Română, germană, franceză și maghiară.

11 Polit și Svetozar Miletici erau deputați croați în Dieta Ungariei.

165

Sibii, 3 dec. 1882

Prea stimate și iubite frate !

Compactorul, și numai el, mă ținu pe loc așa încît pînă astăzi nimic nu am putut împlini din cele coprinse în interesanta d-tale scrisoare din 24/11 [1]. Apoi legături elegante știe să facă numai unul în Sibii, și după acestea am trebuit să aștept o săptămînă întreagă.

Eu, și noi toți cîți facem aici pe loc parte din fostul comitet îți mulțămim fierbinte pentru greutatea ce ai luat asupra d-tale, de a împărți exemplarie. Rămîne însă adevăr că ne scapi de o grijă mare căci, după ce ține cu toții foarte mult la planul ca acest act al nostru numit *Memorial* să ajungă, mai vîrtes, la mînile bărbaților magiari de influință pozitivă, era p-aci să se decidă ca să meargă unul din noi la B[uda]pesta, anume spre acel scop, cu atît mai vîrtos că dorim cu toții fierbinte ca Maiestatea Sa să ia cunoștință mai de aproape despre acest pas al nostru, iară nu numai din ziarie sau din spusa vreunui ministru, în care spunem verde că noi nu avem nici umbră de încredere, ci ținem — cu drept sau fără drept, D-zeu știe ! — că toți ne sunt vrăjmași încarnați, unii din ură națională înnăscută, heredită, tradițională, alții după informațiuni false și cu totul unilaterali care însă le plac, le convin. Avem probe multe în această privință.

Din lista sau factura ce alătură tipograful Krafft la pachetul sau lada ce se trimite la adresa d-tale vei afla:

300 exemplarie *magiare* broșate, destinate a se împărți, cel puțin 2/3, în Camera deputaților iară 1/3 în Casa magnaților și la funcționari superiori, anume la Curtea supremă și la cari vei aflat d-ta cu cale;

25 exempl. tot magiare, dară *legate*, pentru dd. miniștri, președinții camerelor, ai Curței înalte și unde vei mai afla d-ta cu cale; în paranteză: te rog să dai, ca de la mine, d-lui Jakab Elek [2] și la domni români de ai noștri, că dd-lor românești vor fi avînd;

3 exempl.: 1 românesc, 1 nemț[esc], 1 unguresc Maiestăței Sale, pre cît știu eu, prin marșal, pe lîngă arătare în scris, cu rugare ca să binevoiască a le prezenta Maiestăței Sale; în caz cînd acestea 3 exempl. nu s-ar putea prezenta monarhului în B[uda]pesta, atunci mă rog a le păstra bine, că vom cerca cu ele, nesmintit, în Viena, chiar cu rizicu de a ne da cu ele pe ușă afară, marșalul sau altul;

1 exempl. unguresc arhiducelui Iosif (pentru alți arhiduci se dau în Viena, Prag etc.);

10 ex. nemțești ca să le împarți, dacă se poate, la persoane din comitiva monarhului, generali etc.; ni s-a zis din Viena că gener[alul] Mondel să primească nesmintit; vom îngriji; se înțelege că magiarii din suita monarhului să capete, din acelea 25 legate, magiare.

Mai încolo, tot în acea ladă merg numai cîte 25 exempl. nemțești și ungurești, pt. Librăria Robert Lampel = 50 ex. Nu am aflat cu cale

a trimite la B[uda]pesta mai multe de vînzare, că nu avem cauză de a căciuli mult pe librarii de acolo. Dacă le vor trebui, vor cere, numai să nu ceară prea tîrziu căci, după cîte s-au trimis pînă astăzi din ambele traducțiuni, pînă sus în Marmația, abia mai rămîn cîte 40 exempl. și nici atîta. *Magiare* se cerură în Ungaria chiar și pentru români declarați cari însă nu știu românește și vor să citească *Memorialul* în limba pe care o știu.

Îți mulțămim frățește pentru invitarea ca să trimitem operatul (lada) nefrancată, dară nu vrem așa ci, din contră, te rugăm ca orice speze vei avea cu expedițiuni, cu fiacre etc. să le pui în socoteala comitetului, cont formal, ca să-l plătim.

La celelalte părți ale scrisoarei d-tale nu poci răspunde astăzi, că mai am să fac alte 8 scrisori, tot la persoane ca d-ta, și chiar în străinătate. Voi reflecta numai la dorința d-tale, ca să fie apărut în toate limbile dintru-o dată. Hei, hei! Eu am fost acela care am propus aceasta comitetului, în iuliu, dară apoi am fost tot eu care în 6 oct. mi-am călcat dorința, de frică ca să nu *mi se confiște originalul tipărit gata.* Deocamdată fie destul ca să afli că excel[ența] sa mitropolitul a comăndat să dea *afară* exemplariele din tipografie, și așa, mi le-au adus la mine! O, de ai ști ce am mai pățit! Dealtmentrea, am acuma probe destule la mînă că a dat D-zeu ca să fie mai bine așa, că texturile n-au ieșit deodată și că cel francez s-a întîrziat așa de tare. Iată că și așa, agitația provocată prin memorand ține în presă de 7 săptămîni și sînt semne multe că va mai ținea mult.

Presa germană și italiană a început abia acuma, cea franceză va urma preste puțin. Dară trebuie bani, bani, bani, nu zeci de mii, dară încă 2—3 mii. Minte *P[esti] Napló* (nr. 2 dec.) ca un cîne turbat, că eu sau noi am lucra cu bani de la București, minte, minte! Din contră, *Românului* i-a fost și frică a se ocupa de memorand, pînă ce n-a văzut că-l scarmănă presa străină. Ne vom vinde din 12 cămeși 10 și vom rămînea cu 2, dară bani din România nu vom cerși. Precum nici părinții, nici moșii noștri, așa nici noi nu cerem nici un sfat în cauza noastră națională de la românii din România*, cari nici nu o cunosc deloc. Și apoi, văzut-ai că ciocoii ne tratează cu epitetul de „popor rustic"? Sărute-se ei, mînce și bea cu adversarii noștri. Noi ne urmăm calea noastră.

Te rog să dai 1 ex. legat cocoanei d-tale, ca suvenir de la mine, *et me ut facis, dilige*[3].

G. Barit.

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.020)

1 Vezi *G. B. C.*, II, p. 252 — 257.

2 *Jakab Elek*, istoric ungur, despre care vezi *G. B. C.*, III, p. 174, n. 7. Cf. și lucrarea lui Gál Kelemen, *Jakab Elek élet-és jellemrajza különös tekintettel irodalmi munkásságának unitárius vonatkozásaira és jelentőségére*, Cluj, 1938.

* Regretabilă izbucnire a lui Barit, explicabilă prin unele polemici de moment cu gruparea lui Mihail Kogălniceanu, pe care de altfel l-a admirat și stimat.

3 „Și iubește-mă așa cum mă iubești."

Sibii, 9 dec. 1882

Iubite frate !

Nu știu dacă te-ai restaurat după cumplita catastrofă avută cu repausatul August Norșa. Știu însă una, că în această epocă blăstămată pentru noi se cere de la noi toți tărie extraordinarie de spirit. Eu simț atîta putere în mine, încît să-i poci ține parenesea la groapă, conform dorinței sale, comunicate mie prin nefericita văduvă.

Te-ai ridicat din așternut?

În tot cazul, exemplariele din *Memorial* îți vor fi sosit, cum și scrisoarea mea [1]. Dară la expedițiune s-au întîmplat o eroare, pe care d-n. Krafft o corege astăzi prin poștă, trimițînd alte exemplarie pentru Maiestatea Sa, fiiu său și arhiducele Iosif, pe care mă rog să le pui în locul celor din pachetul cel mare și, în caz de a-ți succede ca să te apropii, să le dai pe acestea, iară pe cele din pachet să le ții acolo pentru alte persoane, la ocaziunea ce vei avea. Iară de nu, cele *germane* își au locul lor, la timp, în Viena.

Multe aș mai avea să-ți scriu, dacă aș dispune de cel puțin 4 oare neîntrerupte.

Ai văzut *Luminătoriul* [2] nr. 95?

Pe lîngă strîngere de mînă frățiească, al d-tale amic devotat,

G. Barit [3].

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.021.)

1 Vezi scris. 164 aci supra, inclusiv n. 7.

2 Gazetă politică și literară apărută la Timișoara între 5 martie 1880 — 25 decembrie 1893.

3 Adnotată de Roman: „P[entru] Împăr[atul] 3 ex. (1 rom., 1 ung., 1 germ.); pentru princ[ipele] de coroană Rudolf; pentru a[rhi]duc[ele] Iosif". Este vorba de exemplare din *Memorialul* lui Barit trimise la aceste înalte persoane.

167

Sibii, 16 dec. 1882

Iubite frate !

Cînd cu îngropațiunea bunului amic Horșa, noi auzirăm aici că te-ai bolnăvit și d-ta, mai mult de spaimă și de supărare.

Văzînd că nu-mi mai zici nimic despre sosirea lăzei cu vreo 338 ex. *Memorial* și despre rezultatul împărțirei, m-am îngrijat, eu și ceilalți membri, și mai tare.

Astăzi avurăm o ședință. În urmarea aceleia, te rog că, dacă cumva nu poți să ne scrii — de care să te ferească D-zeu! — să ai bunătate a pune pe cineva ca să ne notifice măcar numai dacă au sosit exemplariele la d-ta. Știm bine că pachetele stau la gară neexpedate cîte 5—6 zile. De aici însă s-au înaintat în 5 dec[embrie], adecă tocma înainte cu 3 săptămîni; și doară nu s-au pierdut!?

Cu grabă.

Al d-tale frate devotat,

G. Bariț [1].

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.022.)

1 Adnotată de Alexandru Roman, misterios: „Nemică de făcut!"

168

Sibii, 14 ian. 1883

Stimate domnule coleg și frate!

Am primit ambele d-tale bilete, cum și scrisoarea domnului Iosif[1], al iubitului d-tale frate, în care mă asigură, spre bucuria mea, că acuma ești deplin sănătos.

Vă mulțămesc pentru bunele știri, cu atît mai vîrtos că cu acestea mă poci acuma justifica și la colegii mei, din cauza prea întîrziatei sosiri a exemparielor știute în primirea d-tale. Aici însă s-a împlinit din nou cunoscuta sentenție: *Homo proponit, Deus disponit* [2].

Nouă, adecă la membrii comitetului ne-a păsat, ne pasă și astăzi ca să aflăm, după cît s-ar putea, despre impresiunea — bună-rea — ce ar fi făcut sau ce va face împărțirea acelor vreo 300 exemplarie în cercurile respective. De aceea doriserăm așa mult ca aciea să se fi împărțit pînă pe la 15 dec[embrie]. Am fost însă păcăliți rău prin expeditori. Îndată, apoi, a intervenit și moartea lui Horșa și morbul d-tale.

Simțim foarte mare trebuință de a ne informa despre unele lucruri și împregiurări din acea capitală [3], încît de nu ar fi iarnă — cînd mie nu-mi e permis a face călătorii — aș merge singur în sus.

Oamenii noștri, adecă, au decis a continua apărarea într-un *operat nou*, ca replică la înjurăturile cîte au apărut, pînă pe la finea anului, în presa magiară magiaronă. Este greu a te apăra de cîni mulți dintr-o dată. Vom încerca mai întîi cu unul din zăvozii cei mai mari, încît măciuca destinată unuia să fie și pentru ceilalți. Pe la finea lui febr[uarie] să fie gata.

Am trebuință foarte mare să aflu o schiță biografică succintă, dară sigură, a lui Paul Hundsdorfer (Hunfalvi). Este el născut din Ungaria, sau de *airea*? Din ce clasă de oameni? Cam de cîți ani? Ce vocațiune au avut și mai are, preste rangul de membru al Acad[emiei]? Ce poate să

fie cauza secretă de scrie cu atîta ură și minte așa grozav despre români? Mult m-ați îndătora, cei care puteți, cu informațiuni de acestea [4].

Mă rog ca toate spezele împărțirei să ni se împărtășească, spre a le coperi de aici.

Mă grăbesc.

Ani noi mai fericiți decît toți cei petrecuți de 15 ani încoace.

Frate devotat,

G. Bariț[5].

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.023)

1 *Iosif Roman*, 1829 — 1908, fratele lui Alexandru Roman, scriitor și publicist, funcționar la Ministerul Cultelor din Budapesta, apoi avocat în Oradea și fruntaș al vieții cultural-naționale din oraș. Despre el: Eugeniu Potoran, *Poeții Bihorului*, Oradea, 1934, p. 70 — 74; Teodor Neș, *Oameni din Bihor*, Oradea, 1937, p. 51 — 58; Vasile Vartolomei, *Mărturii culturale bihorene*, Cluj, 1944, p. 105 — 109.

2 „Omul își propune, Dumnezeu hotărăște."

3 Budapesta, unde locuia Alexandru Roman.

4 *Hunfalvi Pál*, 1810 — 1891, lingvist maghiar de renume, unul dintre cei mai îndîrjiți dușmani ai românilor din toate timpurile. El a „adîncit" pe planul lingvistic teoria *vidului ardelean* și a originii sud-dunărene a românilor, de unde ar fi venit în secolul al XIII-lea. Scrierile în care și-a dezvoltat aceste aberante idei sînt: *Magyarország etnographiája* (Pesta, 1876), *Die Rumänen und ihre Ansprüche* (Buda, 1883) dar mai ales lucrarea *A rumunok történetei*. Lui Bariț îi trebuiau date despre originea și persoana lui Hunfalvi, pentru a contracara, în scris, loviturile pe care acesta le dădea românilor, sprijinit de politica deznaționalizatoare din Ungaria dualistă. Cum era de așteptat — și Bariț intuiește acest lucru! — Hunfalvi era un slovac renegat din comitatul Szepes. Hundsdorfer = poreclă peiorativă: cel din satul cîinelui.

5 Adnotată de Roman: „Răsp. în 1 febr. 1883".

169

Sibii, 25 ian. 1883

Prea stimate domnule și frate!

În 14 ale acesteia, cînd am răspuns la cele două bilete ale d-tale, te rugasem ca, precum promiseși, să binevoiești a împărți cît se poate mai curînd exemplariele din *Memorial*, și a mă înștiința, pentru ca să mă poci legitima și eu.

Acum sunt silit a-ți face cunoscut, *fără voia mea*, că de atunci am mai fost *interpelat* din nou, *de trei ori* căci, adecă, colegii mei de aici *nu cred și n-au crezut din capul locului* că d-ta vei distribui acelea exemplarie, nici la miniștri, nici la membrii camerelor, nici mai sus.

Eu, în urma corespondenței avute cu d-ta ți le-am trimis *preste voia dumnealor*. Multe și grele scîrbe am avut eu din cauza acestui operat, dară ca să mai dau și de una ca aceasta, nicidecum nu aș fi crezut.

În una au dreptate colegii mei: distribuirea s-a întîrziat foarte și, prin aceasta, ni s-au încrucit rău alte lucruri.

Nu știu cum să te rog mai frumos ca, dacă nu-ți convine să le distribui, să binevoiești a le transmite pe toate la librariul Lampel, de unde Comitetul va dispune de ele cum va afla cu cale, căci eu sunt compromis și nu mai voi să am a face cu nevoieșele de expedițiuni.

Cerîndu-mi scuzele pentru atîta incomodare, sunt al d-tale stimătoriu,

G. Barit.

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.024.)

170

Sibii, 8 martiu 1883

Prea stimate domnule coleg !

Eu îți sunt dătoriu d-tale cu un răspuns la un bilet din 1 febr. și la trei scrisori, din 16 și 24 febr. și din 3 martiu a.c. [1]

S-ar cuveni, ba ar trebui, să răspunz la toate punctele coprinse în acelea. De aș sta însă o zi întreagă pe o singură scrisoare, tot nu aș termina așa ca să suplinească locul explicațiunilor personali. Crezînd cŏ ne vom vedea la Academie, mă voi mărgini astă dată numai la cîteva puncte, care nu sufere amînare.

Înainte de toate, îți mulțămesc din inimă pentru informațiunile destinate mie *ad personam*, care-mi și prinseră foarte bine.

În cît scrisoarea din 16 febr[uarie] și catalogul alăturat la ea, împreună cu adeverința de la muzeu, pe acelea le-am dus în ședința Comitetului și le-am *citit* în auzul celorlalți membri, ca să cunoască cauzele întîrzierei cu împărțirea exemplarielor. Iară pe cele două acte le lăsai la arhiv.

Cu acea ocaziune, dd-nii membri îți votară mulțămită unanimă. Totodată mă însărcinară pe mine ca să cer de la casă v. a. fl. 16, în comptul speselor avute, și să transmit, ceea ce și fac.

Exemplariele destinate Împăratului și principelui de coroană mă rog ca să binevoiești a le transmite la Viena: *Hochwohlge[borenen] Herrn dr. Eugen v. Trauschenfels Rath des k.k. ev[angelisches] Oberkirchenrathes A.C., Wien, Neubau. Breitgasse 14, 2 Stock* [2]. Se înțelege, învelite așa ca legătura să nu sufere. Și eu, la revedere, voi coperi spezele.

Din ex[emplarele] germane poți să dai d-lui Wolf, măcar toate, dară i se vor trimite și de aici vreo 10, tot germane.

Originalul scrisoarei arhiepiscopului Haynald[3] îl remit ./. Eu l-am înțeles. Îmi e de ajuns. Mai mult nicidecum n-am așteptat.

Cu acestea, salutîndu-te frățește, rămîn al d-tale frate devotat,

Georgie Barit.

Cu v.a. fl. 16.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 110.025.)

1 Vezi *G. B. C.*, II, p. 257–263.

2 „Domniei sale domnului Eugen de Trauschenfels, consilier în cezaro-regescul consiliu superior bisericesc evanghelic, în Viena, Neubau, str. Breitgasse 14, etajul 2."

3 *Haynald Lajos* era cardinal și primat romano-catolic al Ungariei (*G. B. C.*, II, p. 62, n. 2). În scrisoarea din 24 februarie 1883 (*Ibid.*, p. 259 – 261) Roman îi relatează lui Bariț despre felul cum a primit inaltul demnitar bisericesc *Memorialul* românilor din 1882. Mica epistolă a lui Haynald am publicat-o tot acolo, p. 260 – 261, n. 7.

171

Sibii, 27/I 1885

Domnule coleg și iubite frate !

Îți sunt dătoriu cu mulțămită, atît pentru coprinsul scrisoarei din 11 cît și pentru broșura secuiască, ale cărei urme le vei vedea în vreo 2–3 n-ri ai *Ob[servatoriului]*[2]. Este brutală, adecă tocma precum îmi place mie ca să fie dînșii, cît se poate mai brutali, precum sunt în adevăr, din natura lor. Onoare excepțiunilor !

Despre nebalul studenților de acolea aș fi atins cîte ceva. Să-mi crezi însă că de cîte ori am voit să o fac m-au apucat o greață neînvinsă, mai ales că-mi veni în minte și urgia din anul trecut. Mi se pare însă că tot îi va veni timpul, de ex[emplu] cînd se va vorbi despre rezultatul celui din Viena.

Eu însă nu pricep una: ce spirit sociale era să domine într-un bal românesc din B[uda]pesta în *această* epocă, cînd între *aceste* două naționalități încordarea și urgia este doară mai mare și de cum era în a[nul] 1848, pînă pe la septembre, cînd apoi au început a apărea cu spînzurătorile? Mai veniră și procesele de presă, ca să arunce olei pe jăratic. Apoi iată că zilele trecute cerură *din nou*, prin comitet, *statutele și regulamentele* Asociațiunei trans[ilvane]. Ce vor cu ele, nu pricepem. Seamănă însă foarte că se încearcă să-i ascunză și la aceea soarele. În *ordine*, pe toate ! Mai apoi vor casa statutul orientalilor și-i vor supune la serbi. Episcopiile greco-catolice le vor casa și incorpora la cele rom[ano]-catolice[3].

Această idea se ventilase în privința Blașului încă pe la a[nul] 1831, după moartea lui Bob[4]. Între-aceea, clerul din Diecesa Oradei și o parte din a Gherlei este în pericul de a se deznaționaliza cu totul.

Îmi ziceai de conspectul Ministeriului Instrucțiunei Publice. Dacă-l ai și mi-l vei trimite, îl voi folosi cu multă plăcere. Dară să-i știu prețul, ca să-l trimit.

Știi ce mă mai interesează? Un catalog, cel puțin aproximative exact al tuturor funcționarilor de stat și municipale de naționalitate română, cîți nu s-au renegat, ci se dau de români. Un ce asemenea celui din Bucovina, publicat în *Obs[ervatoriul]*[5]. Aș plăti bucuros la un biet de funcționariu mai înaintat în etate, care cunoaște pe ai noștri, dacă ar scoate din șematismul statului un catalog ca acela. Dară apoi să adaoge și numărul *totale* al funcționarilor și demnitarilor trecuți în acel mare șematism. L-aș publica și în *Transilvania,*[6] *pro memoria temporum*[7].

Îmi veniră cu corectura. Sunt silit a curma.

Al d-tale frate devotat,

G. Bariț.

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.026.)

1 Scrisoare necunoscută nouă.

2 Articolul *Cetatea numită Transilvania sau Ardeal*, în *Observatoriul*, VII, 1885 nr. 5, p. 17 — 18; nr. 6, p. 21 — 22; nr. 7, p. 25 — 26; nr. 8, p. 29, în care polemizează cu o broșură ieșită din mediu secuiesc, semnată pseudonimic „Villám" (Fulger).

3 Nu se va ajunge pînă acolo!

4 Episcopul greco-catolic al Transilvaniei, Ioan Bob, a murit în 1830.

5 Sub titlul *Din Bucovina* (în *Observatoriul*, VIII, 1885, nr. 3, p. 10; nr. 4, p. 14 — 15; nr. 5, p. 19 — 20; nr. 6, p. 23) se publică lista nominală a celor 176 de funcționari civili (pe sectoare de activitate) și 48 militari de naționalitate română din Bucovina austriacă. Datele sînt scoase din calendarul pe 1885 al Societății pentru literatură română din Bucovina, editat de Calistrat Coca, recenzat de Bariț, *Ibid.*, VII, 1884, nr. 100, p. 402; nr. 102, p. 410.

6 Nu va primi o asemenea listă din Ungaria.

7 „Ca amintire peste vreme."

172

Sibii, 31 octobre n. 1890

Iubite domnule coleg !

Orice aș voi eu să-ți răspund la cele coprinse în frățeasca d-tale scrisoare din 26 ale l[unii][1] ar fi *post festa* [2]. În ziua în care ți-am deschis-o eu, adecă în 28, d-ta vei fi fost și aflat rezultatul pe cale telegrafică. Despre activitatea, așa cum o înțeleg turcii, nu a fost nici vorbă.

În comisiunea de 30 au fost discusiuni fierbinți, precum și cerea natura lucrurilor, însă numai asupra mijloacelor de a executa vechea programă și, în loc de a o mitiga, mai vîrtos a o ageri. Au venit unele opiniuni exagerate, de care însă nu are să se mire nimeni. Oamenii veniseră de acasă iritați și amărîți superlativ. Între cei 136, maioritatea preponderentă era din bărbați între 30 și 50 de ani, adecă în etatea cea mai vigoroasă, cei mai mulți juriști sau trecuți prin vreo altă facultate.

Înțelesul vorbelor lui Coroianu cu cel ungur le-a întortocat *Gazeta*, iacă așa, după certele lor anterioare avute în Cluș, adecă Aurel și Iuliu.

Rezultatul pozitiv al conferinței de acum [3] va fi cam tot cel vechi: ai mai deșteptat spiritele, le-ai oțelit în perseverenție, le-ai întărit în credință, ai adaos o foaie scrisă la istoria noastră, te-ai prezentat din nou în concertul popoarelor, indirecte ai venit în ajutoriu și capilor bisericești. Îmi sunt cunoscute cătușele în care gem arhipăstorii. Tocma de aceea eu pun mare temei pe împregiurarea că la conferință au participat în mod activ preoți și protopopi din ambele confesiuni, în mînia presiunei și știind bine că vor suferi. D-n. Lucaciu [4] este deja suspins. Acuma: „Bună ziua că mi-ai dat, drum de vorbă mi-am luat".

Frate! Cu internatul de fete al Asociațiunei am merge în toată privința foarte bine. Iacă, ne dede D-zeu și un fond nou, de-a gata. Numărul elevelor interne este aproape de 50, directora și 2 învățătoare talentate și foarte diligente. Spiritul în institut, cores, apărat de aluatul vechi. Ceea ce ne supără este purtarea necalificabilă a celor doi învățători, unul smintit pînă la măsura încît ne temem să nu ajungă în casa alienaților. Ne avînd nici examen de calificațiune, căci căzură, mai este tolerat de către ministru numai din grație. Și totuși, foarte impertinent. Celălalt, Bologa, un trîntor leneș, apoi și intrigant grețos. Pe anul viit[or] suntem siliți să-i schimbăm pe ambii; pe unul, însă, cu orice preț. Dar trebuie să ne îngrijim de timpuriu.

Deci eu te rog fierbinte ca, dacă poți, să pui ochii pe unul sau doi studenți, români curați, [5] de la Facultatea filosofică, anul din urmă, să cerci dacă sunt aplicați să depună examen de calificațiune cerut de la candidați pentru școale civile superioare sau gimnaziu mic, sub condițiune ca spezele riguroaselor să le plătească Asociațiunea, apoi să-i și aplice, exact conform art. XXXVIII/1868, la început cu 850 fl. iară în definitiv cu 1 000 fl., quiquenalii și drept de pensiune.

Nu din bigoterie, pe care eu o desprețuiesc, ci cu totul din alte cauze grave aș dori eu, chiar și colegi orientali din Comitet ca, dacă nu ambii, încai unul să fie baptizat greco-catolic, dară să fie june serios și de purtări *nobile*. În caz de a se căsători, ar fi primit și mai bine.

Salve et me ut facis dilige. Tuus

Georgius.

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 110.027.)

1 Vezi *G.B.C.*, II, p. 267–269.

2 „Prea tîrziu."

3 La nedumerirea lui Roman exprimată în scrisoarea din 26 octombrie 1890, Barit relatează în cea de față despre Conferința Partidului Național Român din 27 – 28 octombrie 1890. Vezi bibliografie despre conferință în *G.B.C.*, II, p. 268, n. 1.

4 Vasile Lucaciu, viitorul memorandist. Principalele contribuții biografice: Ioan Rusu Șirianu, *Românii la Dobrițin sau condamnarea d-lui dr. Vas. Lucaciu*, Sibiu, 1892; Alexandru Ciura, *Biografia părintelui Vasile Lucaciu povestită pentru popor*, Sibiu, 1928;

Corneliu Mezca, *Dr. Vasile Lucaciu, „Leul de la Sișești" 1852 — 1922. Viața și faptele lui*, Satu-Mare, 1936; Ilie Dăianu, *Leul de la Sisești*, Cluj, 1937.

5 La această rugăminte, Roman răspunde în 23 noiembrie 1890, recomandînd un singur tînăr, pe un oarecare Bunea, despre care nu știe multe lucruri (*G.B.C.*, II, p. 271).

173

București, 9 martiu 1893

Domnule coleg și prea stimate amice !

Domnia ta ești unul din acei rari patroni ai tinerimei române, care, în pozițiunea d-tale ai ajutat pe foarte mulți cari, chiar la intrarea în port, erau să se înece, dacă nu i-ai fi scos pe țărm prin intervențiunea d-tale.

Am ajuns și eu să-ți cer o intervențiune de acea natură. Georgie Iuga, fiiu al casariului nostru Const[antin] Iuga și al fiicei mele Victoria, după ce depusese examen de maturitate în Gimnasiul român din Brașov, tot cu calcule de eminență, a fost destinat de cătră Eforia școlastică de acolo ca să se prepare pentru științele matematice, spre a veni, la timpul său, ca profesor la același gimnaziu, pentru acelea științe.

Spre acel scop, Eforia legă pe numitul tînăr cu un contract sever, asemnîndu-i și un stipendiu mai mare decît cel prevăzut în literele fundaționali ale moșului său Ioan Iuga.

După doi ani, în cari a frecventat colegiele respective la Universitatea din Pesta și a făcut colegiile cu „jeles", în ianuarie 1892 s-a prezentat la examen, ce pare-mi-se îl numiți fundamental, în care, însă, după spusa tînărului, nu a fost examinat din științele din care se preparase pentru catedra destinată lui de către eforie, ci mai mult numai din literatura magiară, în care însă profesorul Boethi îl trînti.

După acea cădere Ge[orge] Iuga trecu la Universitatea de la München, la care se înscrisese înainte de acea cădere. Iară pe septembre 1892 se întoarse din nou la B[uda]pesta, spre a cerca din nou să depună examen. Colera îl scoate atunci din acea capitală. După aceea s-a întors iară acolo, unde așteaptă ca să i se anunțe ziua examinării, în decursul lunei acesteia sau, D-zeu știe cînd.

Atîta știu și eu, din informațiunile primite, că tînărul studiază și prepară mereu, cu diligență de fer. El, însă, între împregiurările *actuale*, fatal pentru tinerimea română, tot se teme de cădere, anume [la] literatura magiară, în care dd-nii profesori respectivi ar putea fi ceva mai indulgenți.

Nepotul meu vorbește bine limba magiară, chiar din anii copilăriei. El însă nu s-a preparat pentru grupa limbilor, ci pentru a științelor naturale și a celor exacte.

Noi, colegii d-tale, te așteptam cu dor aici, după ce însă mi s-a spus că nu vei putea veni decît preste vreo zece zile. Această știre mă

îmbărbătă ca să te incomodez şi eu cu o rugăminte, pentru sus-numitul nepot al meu, însă şi atîta, cu condiţiunea mie cunoscută dacă nu cumva eşti şi d-ta membru al respectivei comisiuni examinătoare, ca să ai ocaziune de a modera rigoarea acelor examinatori, cari pretind de la un candidat român ca să fie versat în istoria literaturei magiare ca şi cei mai înflăcăraţi magiari, veniţi de la colegiile din Dobriţin sa Sárospatak. Căci o rigoare ca aceea ar semăna foarte mult cu o ură vatinină şi poftă de răzbunare naţională. Cu atît mai vîrtos căci, după cum sunt eu informat, mulţi studenţi, magiari curaţi, sunt chiar în acel studiu mai înapoiaţi decît mulţi nemagiari, şi totuşi sunt lăsaţi ca să treacă înainte.

Aceasta este rugarea mea, iară mai departe este dătoria nepotului meu ca să vie la d-ta spre a-ţi împărtăşi mai exact situaţiunea în care se află.

De aici îţi poci comunica deocamdată numai atîta că, în privinţa candidaţilor la cele 5 vacanţe de membri actuali, ne aflăm în mari nedumeriri. Aşa şi cu premiul de 12 mii, la care aspirară cîţiva concurenţi cu adevărată impertinenţă.

La revedere fericită.

Al d-tale frate devotat,

Georgie Bariţ.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 110.028.)

174

Amice ![1]

N-am timp să-mi coreg articolul. Fă-o d-ta. Vezi că am cules mai multe şi le-am formulat aşa, ca şi cum toate ţi-ar fi venit de-a dreptul d-tale.

Mai am multe; oh, dară timpul!

Te rog ca mica notiţă despre Transilvania, publicată în N° de astăzi al *Gazetei* să o reproduci şi d-ta.

Te mai rog mult ca să plesneşti şi pe Gött şi pe Murăşanu pentru literele tocite, că am ajuns ca să-mi fie ruşine a mai scrie la *Gazetă*. Laudă-i ce e de lăudat, bate-l însă pentru *Schmutzerei* [2], că-şi fac de cap.

G. Bariţ.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 110.029.)

1 Scrisoare cu neputinţă de datat. Presupunem că e din anii cînd Roman lucra la ziarul *Concordia* din Pesta (1861 – 1870).

2 „Şmecherie".

XL

CĂTRE MATEI MILLO [1]

(1870)

175

Brașov, 1870, mai 9 n.

Domnul meu prea stimate !

Întru adevăr, așa a fost: a doua zi după întrevederea, mă chemară tocma pe la 2 oare la Ministeriul de Finanțe, în cauza unei liferațiuni de urgență. Eu însă lipisem pe ușă un bilet în care arătam că pe la 4 voi fi desigur acasă. Destul atîta că eu mă lipsii de plăcuta ocaziune de a mai conversa cu d-voastră, amîndoi oameni vechi, trecuți prin multe adversități ale vieței, asupra multor lucruri interesante, mai de aproape însă asupra *artei*. Din parte-mi, însă, ceea ce s-au amînat, uitărei nu s-au dat. Nu voiesc să mor pînă nu voi conversa cu dv. *despre arta dramtică, cu aplicațiune la gradul culturei noastre* și la cel mai de aproape viitoriu, pe care eu îl înțeleg cam pînă pe la an. 1900.

Să trecem, însă, astă dată, la cestiunea momentului. Carol Schmidt [2] ne mînă cu vorba de colea pînă colea. Eu pricep cugetele sale rezervate, pentru că le văz cu ochii. A-l căciuli prea mult, nu aflu cu cale. Într-aceea Eforia Școalelor va sesiza și *a doua oară*, rugîndu-vă ca să poftiți încoace orișicînd, căci frumoasa sală a școalelor vă stă spre dispozițiune, cu toate aparatele pe care le are aceea. Acea sală cuprinde pînă la 500—600 persoane, căci are și galerie măricică. Cred că veți accepta amicabila ofertă a Eforiei. Apoi, aflîndu-ne aici, cu Schmidt vom urma după zisa românească: văzînd și făcînd.

Sper că această scrisorică a mea vă va afla în București. De aș ști cînd plecați, m-aș folosi de intermezzo spre a preînștiința pe public prin foile noastre de aici.

Însă ceva: rog pe toți dd. membri ai Societăței ca să se aprovizioneze de pașapoarte, știți, ca pe la noi. Apoi, pe temeiul acelora, vom așterne jalbă rea plecată la cinstita poliție de aici, pentru ca să binevoiască a ne cunoaște de oameni cumsecade. Iară cinstita poliție se va arăta cît se poate de șarmantă și ne va ruga numai „ca să nu ne arătăm cu parapon asupra dumnealor", iară noi le vom servi cu un bilet gratis, pentru ca să se bucure și dumnealor.

D-zeu să vă aducă în pace, domnul meu, iară pînă atunci încă vă rog ca să primiți frățeasca și sincera strîngere de mînă de la al d-voastră frate și serv devotat,

George Barit.

(B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 24.206.)

1 Este vorba de actorul *Matei Millo*. Scrisoarea răspunde la o epistolă a lui Millo din 29 aprilie 1870 (la B.A.R., ms. rom. 1006, f. 85r÷v), in care marele om de teatru se interesează de posibilitatea unui turneu în Transilvania. Turneul a avut loc în acelaşi an, şi este unul dintre momentele de referinţă ale legăturilor culturale panromâneşti înaintea Unirii de la 1918. Cu această ocazie, Bariţ i-a făcut o entuziastă prezentare în revista ASTREI, ***Transilvania*** (vezi *Matei Millo*, in III, 1870, nr. 14). Turneul a avut loc în lunile mai-septembrie 1870. Date amănunţite la Ion Breazu, ***Matei Millo în Transilvania şi Banat (1870)***, în vol. *Studii de literatură română şi comparată*, I, Cluj, 1970, p. 339—354.

2 Comes al saşilor din Transilvania. Trebuia să aprobe intrarea trupei lui Millo pe „pămintul săsesc".

XLI

CĂTRE IOAN FEKETE NEGRUŢIU[1]

(1873)

176

Braşov, 1873, mai 13/1

Reverendisime domine !

Frăţeasca epistolă a domniei tale din 23 aprile a.c.[2] fusese adresată la Zerneşti, unde eu nu locuiesc, ci merg numai aproape în toată săptămîna spre a inspecta lucrările şi a lua dispoziţiuni ulterioare. Aşa, acea epistolă îmi veni numai la 6 zile, pre cînd eu eram p-aci să plec în una călătorie depărtată, pe timp ca de o lună, precum am anunciat şi în N⁰ 9 al *Transilvaniei*, la călcîi[3].

Şi dacă totuşi nu am călătorit pînă astăzi, culpa este a unor împregiurări odioase, pe care nu le-am putut evita.

Văzînd că se vor mai strecura vro cîteva zile pînă la mînecarea mea, în loc de a rămînea pe lîngă propusul ce avusem, ca să trec pe la dv. şi să vă răspund în persoană, recurg tot la pană. Premit însă, din capul locului, că esenţa multelor mele vorbe se va putea contrage, mai în scurt, în unica întrebare:

Congres scolastec?[4] Prea frumos titlu! Dară care vor fi agendele acelui congres sau, ceea ce este totuna, unde e programa după care acel

congres va avea să se ocupe cu cestiunea de vieaţă şi de moarte, numită a şcoalelor? Eu nu o cunosc deloc. Am întrebat şi pe fratele Iacob [5], ca redactoriu. Nu ştie nimic.

Îmi venise de la protopopiatul Sibiiului întrebarea dacă voiesc să fiu ales, din acea parte, la congresul şcolastic, dară programa nu mi s-a comunicat. Las' că, deşi cu foarte mare părere de rău, i-am răspuns că, din cauza urgentei şi inevitabilei mele călătorii, nu poci promite că voi fi pe 1-2-3-10 iuniu, necum în Blaş, dară nicăiri în patria noastră. Însă tocma dacă mă şi obligam, eram să întreb de programă, de obiectul agendelor.

Astăzi am receput de la d-n. vicariu al Făgăraşului [6] acreditiva în urmarea alegerei făcute acolo zilele acestea. Despre programă, însă, nici un cuvînt.

Numai d-ta-mi scrii: obiectul despre care va să se pertracteze e momentos, deci „dară pofteşte o serioasă previa cugetare". Acestea cuvinte, considerate din punctul de vedere generale, cuprind un adevăr înalt. Permiteţi-mi însă ca să reflectez că, după modesta mea opiniune, un congres, una adunare mai numeroasă nu se conchiamă spre a lua în discusiune unele adevăruri generali, cunoscute de toată lumea, ci vocaţiunea celor adunaţi este a se ocupa cu cazuri concrete, speciali, la care să aibă a încerca aplicarea sublimelor adevăruri. Aşa, lipsindu-ne substratul: cunoaşterea cestiunilor speciali, cum poate cineva să cugete asupra lor?

Urmarea va fi aceea ce mi s-a mai întîmplat în unele conferenţie de ale noastre naţionali, unde tot aşa eram chemaţi la adunare, fără a ne putea prepara, cît de puţin. De aici apoi, vorbe multe, sărăcia omului, pierdere de timp prin amestecarea de cestiuni secundarie cu principali, multe heterogene, şi iarăşi, altele, cît se poate de indiscrete. Oarele şi zilele trecea, oamenii sta ca pe spini şi, dacă nu fugea de la conferenţie, amesteca şi unele concluse destul de precipitate.

La alte popoară şi la alte confesiuni se prepară cestiunile speciali cu anii şi cu luni înainte, prin ziarie sau, între împregiurări delicate, prin conferenţie particularie private şi prin corespondenţie private, pentru ca precît se poate, să se evite precipitaţiunea şi surpriza *(Überraschung)*.Iacă, pînă şi rom[ano]-catolicii cei *prudentissimi et circumspectissimi* [7] (mai presus şi decît saşii), conchemînd pe ai lor, le arată înainte cazul concret pentru care-i concheamă. După aceea, dacă se află cu cale ca să se ţină în secret vreun conclus din cîte se aduc, se ţine acela şi atîta e tot. Dară, Doamne, ce mai poate rămînea secret în zilele noastre!?

Eu doresc din tot sufletul ca congresul nostru şcolastic să aibă rezultatele cele mai salutarie. Nu pricep însă cum se poate ajunge scopul acesta fără preparaţiunea necesarie. Dară nu pricep încă nici altceva: cum se poate vorbi despre filie, fără a se adresa cineva mai întîi, şi încă foarte des, către mamă? Şcoalele noastre sunt confesionali şi, precît ştiu eu, voim cu toţii ca să rămînă confesionali, precît timp credem că aşa vor fi apărate mai uşor de rapacitatea lupilor. Aşadară, ele sunt filiele besericelor şi acestea sunt mamele lor. Foarte bine, dar atunci ai să

întrebi pe mamă nu numai despre educaţiunea ce vor fi dînd ele fiicelor, ci şi despre dote şi parafernalia. De aici urmeză că trebuie să li se arate folia de dote, cu alte cuvinte *veniturile*, pentru ca să vezi ce are, ce-i lipseşte sau ce-i prisoseşte. Apoi, în caz de aşa, să împlineşti lipsa cu ajutoriul mamei nutrice, care ar fi naţiunea, poporul, laicii. Altmintrea mai nu ştiu ce ar căuta laicii (mirenii) acolo. Ca să apere pe filie de seducători, de răpitori? Dară în ce calitate? Ca păstori şi ei, sau numai ca cînii de la turme? Această vocaţiune din urmă încă este onorifică, dară încai să se ştie şi precizeze din capul locului.

Aş mai avea să pun aici una din întrebările cele mai delicate, care ar fi: are mama greco-catolică libertate de ajuns spre a dispune în afacerile filiei sale? Cred însă că aceasta e de prisos, cel puţin pentru mine, căci convicţiunea mea este că asupra bisericei greco-catolice a românilor din imperiu încă tot mai pende una sabie ca a lui Damocles. Pre cît timp beserica romano-catolică ungureană stă, cu toată cerbicia ce o caracterizează, pentru incorporarea, amalgamarea, contopirea totale a besericei greco-catolice în sinul său, pe atîta în beserica noastră, amerinţată chiar în existenţa sa, nu poate fi vorba de libertatea naţiunei sale. Iară că dorinţa cea mai fierbinte a incorporărei, mai bine a desfienţărei besericei gr[eco]-catolice există şi a existat totdeauna, am probe destule, începînd de la anii juniei mele şi pînă acuma, la etate de 61 de ani.

Aici însă mă provoc numai la actele anilor 1851/2 şi la ale a[nilor] 1869/70, în contra cărora ne sculărăm noi, cîţiva, în aprilie 1870, sub conducerea domnului Lad[islau] b[aron] Popp[8]. Limpede şi răspicat vorbiră romano-catolicii în proiectul lor de organizaţiune şi statute. Ei nu mai voia să ştie de beserica gr[eco]-catolică ca corporaţiune, ca societate religioasă autonomă. Pentru ce nu, iară se ştie. O ştim cu toţii. După mine, romano-cataolicii ungureni şi ardeleni, în fundul sufletului lor şi în faptele lor sunt inimici mai mari şi decît gr[eco]-răsăritenii neuniţi, ai băsericei gr[eco]-catolice. Da rom[ano]-catolicii nu s-ar fi amestecat în afacerile besericei gr[eco]-catolice, cu impertinenţa proprie numai lor, dacă ei nu şi-ar fi arogat, şi nu şi-ar aroga pînă în ziua de astăzi drept nu numai de simplu tutorat, ci de dominaţiune formale asupra gr[eco]-catolicilor, dacă nu ar fi sedus pe cei mai de frunte fii ai naţiunei ca să treacă la ritul lor, această beserică ar înflori neasemănat mai bine decît o vedem astăzi.

Adaoge la toate acestea absolutismul teribil, impus atît prin concordat cît şi prin dogma infailibilităţei. Unde poate fi aici vorbă de mişcare cevaşi mai liberă şi de aceea ce numim autonomie!?

După acestea cred, reverendissime, că nu te vei mira de mine dacă-ţi voi repeţi, ca de concluziune, că eu între asemenea împregiurări nu pricep care să fie scopul unui congres şcolastic. Dacă nu cumva se aşteaptă ca poporul, ca laicii să sară în ajutoriul şcoalelor cu subvenţiuni materiali, pecuniarie!? Aceasta se poate, însă numai sub condiţiuni sine *quibus non*[9] ca poporului să i se dea cele mai tari garanţii solene, că şcoalele noastre confesionali vor fi şi vor rămînea pentru toţi secolii, totdeauna naţionali, ceea ce iarăşi nu se poate altmintrea decît dacă vom avea tot asemenea garanţii despre beserica noastră, că ea va fi şi va

rămînea gr[eco]-catolică, însă autonomă, așa precum înțelegem adevărata autonomie, și apoi totodată *națională*.

Încît pentru școalele amestecate, adecă, cum am zice, uniți cu neuniții la un loc, eu mă ocupasem cu această cestiune cîțiva ani, conferind cu mai mulți bărbați, de ambele părți. În fine, însă, am ajuns la rezultatul negativ, că nu se poate. Apoi, ce e mai trist, că nici nu m-am putut mira de aceasta. Protestanții de diverse confesiuni, cu dogmele lor cele spălăcite, dogme nedogme, cu scepticismul lor, și tot nu-și pot uni școalele. Nici așa-numita cultură a lor, cu care se îngîmfă, nu le ajută nimic în privința aceasta. La noi, din contră, rigoarea dogmatică este, în mai multe cazuri, neasemănat mai mare decît cea morale. Cunoaștem număr considerabile de indivizi cari merg și mai departe, sacrifică dogmei orice ramură de cultură, și chiar morala, prin urmare cu atît mai ușor școalele. Cunoașteți pe acel arhimandrit, care zice la diverse ocaziuni: „Decît cu uniții, mai bine cu calvinii și cu păgînii, cu tăgădușii!" Minunată recomandațiune aceasta, în caz de alegere la vreun scaun de arhiereu!

În cît pentru prozelitism, iacă ce-mi scrise mai deunăzi unul dintre bărbații cei mai eminenți ai besericei: „Să mă crezi că prozelitismul, și de o parte și de alta, este așa de înrădăcinat, încît la unii nu le pasă dacă, asemenea muierei de pre timpul lui Salamon, care s-a învoit ca pruncul să se talie în două, corpul națiunei se va tălia în bucăți. Nu le pasă, mai bine să pună străinii ghearele pe școalele noastre decît, făcînd românii școale laolaltă, să le poată ținea, pe lîngă o dreaptă reciprocitate. Mai bine vor ca să poruncească alții preste școalele lor, numai să le numească confesionali. Așa mînă prozelitismul apa pe moara străinilor".

Acest adevăr, coprins în citatul de sus este scos din experiența de toate zilele. Apoi dv. știți și acel trist adevăr, că prozelitismul se bucură de mare protecțiune la locurile mai înalte. Dară nicidecum în sensul dogmaticilor noștri! Departe, foarte departe! Pe acolo-și bat joc de ei între patru păreți.

Cu totul altele sunt scopurile acelei protecțiuni. Se află în arhivul guberniale conceptul unei relațiuni ieșite din peana secretariului Florian Glanz, pe atunci pe cînd se ocupa și la Viena cu cestiunea traducerei legilor în limbile „patriei". Fiind vorba despre scrierea limbei dacoromâne cu litere latine, răspunde guberniul din Sibii către ministeriu cam așa: „Este foarte greu a decide cineva, cu bun rezultat, în această cestiune. Dacă românii vor continua de a scrie cu litere ciriliane, este pericul de a se apropia tot mai mult de Rusia. Dacă însă vor învăța să scrie toți cu litere latine, ideea dacoromânismului își va afla tot mai mare nutremînt, cultura va prinde la ei rădecine tot mai afunde, comunicațiunea lor cu popoarele romanice va ajunge a fi tot mai mare, prin urmare înstreinarea de către elementul german va crește în aceeași măsură. Între acestea împregiurări ar fi mai bine cînd s-ar putea scoate la cale ca numai uniții să scrie cu litere latine, iară neuniții să conserve pe cele ciriliane. Așa, valahii s-ar contrabalanța pe sineși (cum este la sîrbi și la croați, cari

încă au aceeaşi limbă) încă şi în săraca lor literatură, pentru ca să rămînă dezbinaţi şi pe acest teren".

Cunoaştem cu toţii pe d-n. Glanz dintre anii 1848—50. El era om ager şi departe văzătoriu. Iacă pentru ce trebuie, colo pe sus, prozelitismul. Dară ce mai taie capul pe români la lucruri de acestea? De altmintrea comitele Thun [10] spusese metropolitului Alexandru [11], în 1859, limpede: „Avem destui uniţi, tocma pe jumătate. Atîţia sunt şi neuniţii, Ne trebuieşte cler care să se supună orbeşte la poruncile noastre. Cînd vom afla cu cale, vom mai face prozeliţi. După împregiurări." Bravo, Thun!

Așadară eu nu poci crede că încercarea de a ne face școale comune, uniții cu neuniţii, ar avea în zilele noastre alt rezultat decît numai unul, fatale, că s-ar da ocaziune amplă la suspițiune, la frecări și mai dese, în fine, la hostilităţi pe faţă, cum se văd de ex[emplu] între suniții și șiiții mahomedani, iară bucuria inemicilor elementului nostru ar fi și mai mare, amestecul lor mai des şi mai periculos. Încă nu suntem maturi spre aceasta. Eu, pentru aceste zile de cercări, pentru această epocă critică m-aș îndestuli și m-aș consola foarte cînd aș vedea că se fac școale bune în toate acelea comune, în care poporul nu e dezbinat în două confesiuni. Sunt foarte multe comune de acelea. Mai sunt și alte comune mari unde una confesiune este în maioritate preponderentă și destul de avută pentru ca să nu aibă trebuință de ajutoriul minorităței. Facă-se în toate acelea comune şcoale confesionali, iară restul să rămînă pe mai tîrziu, pre cînd *doară* vom fi mai maturi. Noi și numai pe această scară am ajunge departe.

Într-aceea, minorităţile din comunele amestecate, văzîndu-se lipsite de școale, și-ar aduce pruncii la şcoalele pe care le-ar vedea deschise, îndată ce s-ar deştepta în ele ambiţiunea și rivalitatea.

Văz că eu nu mai finesc cu această temă amplă și mie foarte scumpă. Timpul însă și alte ocupaţiuni multe mă constrîng ca să precurm și să pun capăt acestei conversațiuni, cerîndu-ți scuzele mele că m-am întins așa departe și rugîndu-te ca să primești o strîngere de mînă frăţească de la al d-tale serv și frate devotat,

G. Bariț m.p.

[Adresa:] D-lui canonic Ioan F. Negruțiu.

(B.A.R., ms. rom. 981, f. 149r—152r.)

1 Despre *Ioan Fekete Negruțiu* vezi capitol aparte in *G.B.C.*, III, p. 129—211. Corespondența lui Bariț cu canonicul blăjean a fost mult mai intensă, după cum atestă scrisorile primite de la acesta. Dar, asemeni altor seturi de corespondență trimisă de Bariț, și aceasta *s-a pierdut* sau *este de negăsit* în stadiul actual al cercetărilor. Aici publicăm unica scrisoare știută, și aceasta o copie, în ciuda acelui *m.p.* de după semnătură. Este copie de mîna lui Fekete Negruțiu, trimisă probabil la cererea lui Bariț, care voia să-și păstreze acest text. Scrisoarea este, într-adevăr, excepțional de importantă.

2 Vezi *G.B.C.*, III, p. 196—197.

3 „Din cauza absenței mai îndelungate a redactorului în străinătate, nr. 10 va ieși numai in una coală, apoi, însă, nr. 11 se va da în două coale, prin urmare dd. abonați nu vor perde nimic" (în *Transilvania*, VI, 1873, nr. 9, p. 108).

4 În scrisoarea citată Ioan Fekete Negruțiu îl invita pe Barit să participe la „congresul" arhidiecezan ce se preconiza la Blaj în vara anului 1873. În ciuda refuzului din această scrisoare, Barit va participa la lucrări, avînd chiar un rol foarte important. Date ample despre Congresul școlar-bisericesc de la Blaj din anul 1873 vezi în *G.B.C.*, III, p. 196—197, nr. 1.

5 *Iacob Mureșanu.*

6 *Ioan Antonelli*, despre care vezi capitol aparte în *G.B.C.*, III, p. 212—287.

7 „Foarte prudenți, și foarte circumspecți."

8 *Vasile Ladislau Popp*, despre care vezi *G.B.C.*, I—VI, pass., ad indice de nume, sub voce.

9 „Fără de care nu [se poate]."

10 *Leo Thun*, 1811— ?, ministru austriac de instrucțiune între 1848—1860.

11 *Alexandru Sterca Șuluțiu*, despre care vezi capitol aparte în *G.B.C.*, IV, p. 356—404.

XLII

CĂTRE FRANCISC HOSSU-LONGIN[1]

(1877—1887)

177

Brașov, 9 aug. n. 1877

Domnul meu !

Stim[ata] d-tale scrisoare din 18 iul[ie] a.c.,[2] cu documentele ce avuși bunătatea a-mi transmite, îmi cauză mare bucurie văzînd că și d-ta ești unul din acei bravi bărbați ai nouei generațiuni, care se interesează de trecutul patriei și al națiunei noastre, și care știe că de nu vom putea numi Transilvania patria noastră, noi ceşti de dincoace nu vom mai avea patrie decît exilîndu-ne de bună voie sau prin forță.

Am întîrziat cu răspunsul din cauză că [sînt] ocupat foarte și totodată, absentînd de acasă cîteva zile, pînă astăzi nu-mi rămăsese timp a frunzări prin acelea documente interesante. Dară ca să poci lucra din ele îmi trebuiește timp mai mult, din cauză că după adunarea din Blaș am să merg pe 5—6 săptămîni la Societatea Academică și poate
44 mai departe ... Deci mă rog ca să mi le lași pînă la toamnă, cu / atît mai

vîrtos că acuma, din specialitatea mea (istoria), apucai să încep alte documente, precum veţi vedea din nr. 15 et seq[uentes] ,[3] cum şi că documentele venite de la d-ta cer comentare *acomodată publicului nostru lectoriu*. De altmintrea, publicările de natura acestora vor depinde şi în venitoriu de la deciziunea ce va lua adunarea gener[ală] din Blaş, cu respect la existenţa ulterioară a foaiei *Transilvania* [4]. Dv., adecă, ştiţi că sunt oameni cari o combat mereu, de la început, mai în toate adunările gener[ale] cu argumentul că ea costă prea mult. Se ştie însă tot aşa că documente istorice nu publică nimeni cu scop de cîştig materiale, cel puţin pe la noi desigur că nu, şi cîţi s-au încercat au păţit-o, căci au pus gros din pungile lor.

M-ai obliga prea mult dacă ai binevoi să-mi trămiţi un catalog succint al documentelor d-tale.

Salve et me ut facis dilige ![5]

Al d-tale devotat şi iubitoriu,

44 v *G. Bariţ.*/

[Adresa:] Herrn Franz v[on] Hosszu-Longin, Advocaturskandidaten Wohlgeboren zum Herrn adv. Pop Samuel, in Szászváros [5].

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Francisc Hossu-Longin, ms. 4119, vol. I, f. 44r—46r.)

1 *Francisc Hossu-Longin*, 1847—1935, avocat, fruntaş politic român din Transilvania. Originar din Răstoci, în ţinutul Chioarului, a fost fiul funcţionarului Mihai Lupu Hossu şi al Aloisei Pandak. A copilărit în Gherla şi Deva, unde şi-a început învăţăturile, desăvîrşite la Beiuş şi la Facultatea de drept din Budapesta. La 1877, cînd îşi începe corespondenţa cu George Bariţ, era „candidat de avocat" la Deva, din 1878 avocat cu cenzura luată. S-a căsătorit în 1882 cu Elena Pop, fiica viitorului memorandist George Pop de Băseşti. A colaborat pînă în preajma primului război mondial la ziarele româneşti din Transilvania, cu un curaj politic ce i-a atras citeva procese de presă. A participat la Adunarea de la Alba-Iulia din 1 decembrie 1918, dar după aceea s-a retras din viaţa publică, dezgustat de haosul arivist în care degenerase marele ideal naţional. E autorul unor savuroase *Amintiri din viaţa mea*, publicate postum de Geta Antonescu (Cluj-Napoca, 1975), a căror prefaţă constituie şi cea mai bună sursă de informaţie despre acest interesant personaj ardelean.

2 Scrisoare încă inedită, la B.A.R., ms. rom. 1007, f. 131r—132v.

3 Este vorba de lunga serie de *Epistole ale repausaţilor* (în *Transilvania*, X, 1877, nr. 15, p. 172—175; nr. 16, p. 184—188; nr. 17, p. 197—200; nr. 18, p. 213—216; nr. 19, p. 222—225; nr. 21, p. 244—247; nr. 22, p. 257—261; nr. 23, p. 270—272; nr. 24, p. 279—284; XI, 1878, nr. 1, p. 4—6; nr. 2, p. 15—18; nr. 3, p. 32—33; nr. 4, p. 40—43; nr. 5, p. 52—53; nr. 6, p. 65—68; nr. 7, p. 79—82; nr. 8. 91—93; nr. 9, p. 101—103; cu „va urma", dar n-a mai urmat) în care Bariţ publică o parte din corespondenţa primită înaintea anului 1851, mai ales de la Ioan Maiorescu.

4 Adunarea generală a ASTREI de la Blaj din 5—7 august 1877. Nu această adunare, ci cea de la Şimleul Silvaniei din 4—5 august 1878 va lua o hotărîre gravă „cu respect la existenţa ulterioară a foaiei *Transilvania*": suprimarea ei, la propunerea Comi-

tetului Central al ASTREI, din cauza deficitului pe care il aducea revista, ca și încă dintr-o cauză, motivată prin aceea că „înființîndu-se secțiunile științifice, după atîția ani de așteptare s-ar cuveni ca activitatea lor să se manifeste oarecum în formă de anali, după exemplul altor societăți științifice" (vezi *Reînvierea foaiei periodice „Transilvania"*, in *Transilvania*, XII, 1881, nr. 1—2, p 1—2). Revista a început să apară din nou de la 1 ianuarie 1881, după o pauză de doi ani.

5 "Iubește-mă așa precum mă iubești".

6 "Domnului Francisc Hossu-Longin, candidat în avocatură, la domnul avocat Samuil Pop, în Orăștie".

178

Brașov, 16/4 nov. 1877

Iubite domnule !

Văzînd eu din scrisoarea d-tale de alaltăieri [1], primită astă-seară, cît e de scurt terminul, doresc a vă răspunde tot astăzi, pentru ca mîne să poată merge acest răspuns.

Voi începe de la persoana mea. Pe lîngă argumentul ce ai d-ta contra candidărei mele, care este în adevăr tare și bine cugetat, mai am și eu, de care nu mă voi despărți pînă la moarte. Eu, adecă, pentru persoana mea am fost, sunt și voi fi pentru rezistență pasivă absolută, prin urmare nu numai de a nu mă candida vreodată, dară nici a mă apropia de urna electorale ce mi se deschide pentru Dieta Unagariei, după nemaiauzitele insulte aruncate în fața noastră, nu numai prin legea *fuziunei* (nu uniunei) [2] și prin legea electorală duplă [3], ci și prin alte legi mai multe și prin obraznica punere în stare excepțională a Transilvaniei (mînă liberă). Știu că am fost combătut foarte rău din această cauză, știu că în 1859 mă candidaseră în distr[ictul] Făgărașului, *contra* voinței mele, și mă puseră în concurență cu un secuiaș ștrengariu, numai ca să mă compromită. Dară toate acelea nu m-au putut abate de la convicțiunea mea.

Așadară, vă rog foarte ca, dacă mă iubiți și dacă mai așteptați să mai poci face cîte ceva pentru patrie și națiune, să nu mă candidați nici dv. nici nimeni, nicăiri. Să mi se cruțe sentimentele de aversiune invincibilă ce o am contra cînilor, unde ne fac object de insultele lor.

Dară iarăși vă rog ca nu cumva să fiu rău înțeles. Cînd rămîn pe
47 lîngă convicțiunea mea, sunt foarte de/parte de a imputa acelora cari lucră după convicțiunile lor, și anume, iau îndeaproape considerațiune împregiurări locali, caracterul unor indivizi și mai ales tirania și nerușinata presiune ce se face asupra deregătorilor comunali, precum și diabolica tentațiune a șarlatanilor politici, cari aleargă ca diavolii S[fîntului] Vasilie prin aer, cu pungile deschise, ca să cumpere suflete și apoi să le înfereze tot ei cu stigma infamiei, lăudîndu-se prin adunări și serate, în Viena și B[uda]pesta, că ce ieftin au cumpărat atîtea suflete

„valachicești" *(walachische Seelen)*, cum vorbea pînă în a. 1856 boierii din România: „Cîte suflete de țigani ai dat coconiței de zestre?" Dacă am combătut pe cineva, aceia au fost acei funcționari publici cari întru atîta-și uitaseră de a lor demnitate și atît era de servili, încît la o simplă schimbare din sprînceană a ministrului, venea de la B[uda]pesta între noi, se amesteca între „cortești" [4], se încerca să șază pe cîte două scaune, să fie totodată buni români și buni magiari, iară pe cei cari cugeta altmintrea să silea să-i facă de ură națiunei. Am mai combătut și pe acei oameni miopi din Brașov, de la 1871, cari au cutezat să se scoale în numele națiunei românești și să *bea* frăție cu d-n. Réthy Lajos și cu armenii martafoi [5], prăsiți aici de la Gherla și Elisabetopole, s-au sărutat cu secuii cari astăzi sunt deciși a ne înjunghia pe cei de sîngele nostru.

Deci, dacă dd-lor voastre vă dictează și comandă împregiurările locali ca să participați la alegeri, și dacă credeți că nu veți pierde suflete în sensul sus-atins și nu veți rămînea în minoritate, atunci faceți după cum vă spune înțelepțiunea și conștiința d-voasră. Dară nu aveți încă nici un candidat și voiți ca să vă indigităz eu pe vreunul? Las' că eu nu
47 v cunosc deloc simpatiile alegătorilor din / cecul electorale al d-voastră, dară nu poci cunoaște așa, numai pe nimerite, nici voința aceluia sau acelora pe care aș crede eu că ar merita sufragiile dv., ca să tac că mie nu mi se cuvine deloc să zic cuiva: „Eu nu primesc; d-ta primește să fii ales!" Eu însă cred că iestimp candidarea nu va putea fi așa grea ca altădată, mai ales dacă veți reflecta la indivizi din arhidieceza Transilvaniei, și anume la bărbați iluștri din Sibii chiar, unde oamenii se simt răniți pînă în rînichi, prin atîtea brutalități neașteptate și nemeritate la care sunt expuși de la un timp încoace mai ca și blășanii, deși sibienii, în urmarea ținutei lor de mai înainte, așteptară cu tot dreptul tractare mult mai blîndă. Căutați un proprietariu cu totul independente, căci avem de aceia chiar și în părțile dv., pînă pe la Alba și Miercurea, sau pe un protopop de ex[emplu] ca și d-n. Hanea [6], tot independente de la grația ministrului, sau vreun advocat harnic. Nu vă uitați să cunoască zece limbi și să-i fie capul plin de biblioteci, ci să fie om de caracter și cu vază în ochii alegătorilor. Observați bine, că-i aveți și puteți candida fără frică de a fi păcăliți, ca clușanii în anii trecuți. Dară anevoie cred să aflați pe unul care, mergînd în sus, să-și dea credenționalieie și să intre cu scop ca, într-un discurs bine preparat, să proteste și apoi să iasă. Acela poate să aibă curagiu mare, dară îi va lipsi desigur pelița groasă și pațiența ca să-și auză insulte și zbierete de: *„El áll! Le vele! Árulás!"* [7] etc. și frecări de picioare, zgomot asurzitoriu, trînteli. Știți bine că au mai cercat și alții, dară au pățit-o. Sper însă că veți afla om care să fie ales și să nu meargă [8].

De altmintrea, -mi permit a vă reflecta că se apropie periodul nou
48 pentru alegerile generali în toată țara. Cu / acea ocaziune vom mai vedea ce vom face. Într-aceea evenimentele încă se desfășură pe scară mare.

Închei, ca să nu rămîn de poștă.

Al d-voastră stimătoriu și gata spre servire,

48 v *G. Barit.*/

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Francisc Hossu-Longin, ms. 4119, vol. I, f. 47r—49v.)

1 Se află la B.A.R., ms. rom. 1007, f. 167r—170 v.

2 Adică actul dualist din 1867, prin care a fost desființată autonomia Transilvaniei.

3 Regimul despotic dualist aplica două legi electorale, una pentru Ungaria propriu-zisă, și alta, restrictivă pentru români, în Transilvania.

4 Agenți electorali.

5 Se referă la "înfrățirea" româno-maghiară de la Brașov din aprilie 1871 (despre care vezi supra, la scrisorile către Alexandru Roman).

6 Protopopul neunit și fruntașul național Ioan Hannia, despre care vezi *G.B.C.*, III, p. 56, n. 2.

7 „Opriți-l! Jos cu el! Trădare!"

8 În scrisoarea sa din 14 noiembrie 1877, tînărul lider național Francisc Hossu-Longin din Deva îi propunea lui Bariț să accepte a candida ca deputat al lor în Dieta Ungariei, pentru noul ciclu parlamentar ce se pregătea. Fidel programului pasivist de la Miercurea din 1869 și în pofida faptului că activismul cîștiga din ce în ce mai mulți adepți, Bariț refuză oferta devenilor. Dar scrisoarea trădează o anume atenuare a atitudinii lui față de practica participării politice *active* a românilor la treburile Ungariei. Dealtminteri noua generație de „activiști" dăduseră acestui filon politic un sens cu adevărat național, cu totul diferit de activismul lui Șaguna, care însemna abandonarea marilor probleme naționale, în schimbul obținerii unei mitropolii neunite. Activismul de tip șagunian l-a combătut Bariț pînă la frenezie, și nu activitatea adevăraților patrioți mireni, care luptau și pe cale parlamentară pentru drepturile românilor.

179

[Brașov], 17 nov. [18]77

Domnul meu !

Fiindcă mi-ai scris în numele unei conferențe mai înguste ce ați avut, eu făcui alăturatul răspuns înadins în tonul ce vezi [1], și d-ta ești ager destul ca să mă pricepi îndată, mai ales dacă vei reflecta și la conversațiunile noastre din vara trecută. Venitoriul și soartea noastră, a românilor de dincoace, nu depende numai de la alegerile dietali dinlăintru, ci de la mai multe alte conjuncturi, pe care nu am timp a le specifica aici. Zece ani de așteptare nu e prea mult, mai pot trece alți zece ani și tot să nu recîștigăm autonomia noastră [2]. Pentru aceea, însă, nu avem să desperăm întru nimic. Să nu creadă nimeni că Viena și alții ar fi uitat de noi. Grija noastră principală să ne fie a nu uita noi de noi. Să nu ne descuragiăm de nici o maltratare. Părinților și moșilor noștri le-au mers de o sută de ori mai rău, și totuși națiunea a rămas, bine-rău, iată că suntem aici, existăm.

Pînă a nu se închide poșta, să mai trecem și la altele. Eu aseară dedei ceva la *Gazeta*, privitoriu la 30 nov[embrie][3]. Nu știu ce vor face

redactoriu, tata și fiiul Aureliu [4], care de la mai încoace suplinește pe neputinciosul său tată, dară ambii sunt terorizați foarte prin desele avertismente și amerințări cu procese; preste aceasta, nici nu cunosc
50 afacerile Transilvaniei. O duc cam greu cu dînșii, ba greu de tot. Din/ aceasta și din alte cauze, cîțiva bravi bărbați din Sibii se ocupă de mai mult timp cu planul fundărei unui ziariu românesc, cît se poate mai independente de pensiuni, subvențiuni preoțești, funcțiuni etc. Zilele acestea pare-mi-se că voi fi chemat ca să ne mai consultăm în această cestiune [5]. Într-aceea ne fac *Osten* și *Politik* [6] serviciu bunicel. Dară mă tem că trebuie să meargă cineva și la Viena.

Apropos! Am o rugare. Cineva, sau poate doi inși, cugetă a călători în cîteva locuri mai de frunte populate *și* de români, cu scopul de a ținea conferințe științifice și literarie *pe bani*, în folosul unor fonduri de ale noastre. D-ta cunoști Aradul. Crezi d-ta că ar fi acolo public românesc inteligente, măcar de 100 de inși, aplecat a frequenta două, mult trei prelegeri în serile cele lungi? În acel caz aș merge și eu însumi. La dv. în Deva și împregiur inteligenție curat românească, bărbați cu femei, măcar 50 de persoane? Și crezi d-ta că taxa de vreo 50—60 cr. de persoană nu ar fi prea mare? Mă rog să binevoiești a mă informa despre aceasta numai în cîteva linii.

Procesul d-tale? În adevărul, interesant și de mare valoare. Cred că sus-numitele ziarie nu-l vor trece cu vederea.

Încă una. Eu nu am uitat de fratele d-tale, dară, din cauzele atinse și în *Gazetă*, nimic nu am putut face. Un blăstămat, anume Corvin de la Brașov, fură gros pe Societatea Transilvania [7] și luă lumea în cap. Din acea cauză se sistară bursele pe 1 an. La ministeriu? Cel din urmă ban merge la Plevna. Cată să mai așteptăm.

50 v *Idem.*/

P.S. Îmi schimbai modul expedițiunei acestei scrisori. O trimit la Orăștie, ca de acolo să ți se înainteze; că de aice nu mi se pare lucru
50 curat. /

[Adresa:] Herrn Fr. Hosszu-Longin, Advocaturconcipient Wohlgeboren, in Deva, Siebenbürgen. [Pe verso plicului, la expeditor:] Angegeben durch Aurelia A. Vlad [8].

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Francisc Hossu-Longin, ms. 4119, vol. I, f. 50r+v.)

1 Scrisoarea precedentă este „alăturatul răspuns".

2 Respectiv autonomia Transilvaniei față de regatul Ungar. Acesta a fost deziderattul de bază al luptei românilor în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, ca un pas necesar spre unitatea politico-națională a românilor.

3 Articolul *Din Zarand, 30 nov. 1877. (După alegerea membrilor comitatensi din Ciuciu)*, în *Gazeta Transilvaniei*, XL, 1877, nr. 93, p. 3—4. Probabil pe baza unei documentații primite de la Francisc Hossu-Longin.

4 *Iacob* și fiul său *Aurel Mureșanu*, care conducea acum, de fapt, *Gazeta Transilvaniei*. Despre *Aurel Mureșianu*, 1847—1909, profesor și publicist, scriitor minor și om de o excepțională ținută patriotică vezi: Augustin Bunea, *Dr. Aurel Mureșianu*, în *Drapelul*, IX, 1909, nr. 63—64, p. 1—2; Idem, *Panegiricul lui dr. Aurel Mureșianu (20 iunie n. 1847 — 20 iunie n. 1909)*, Brașov, 1909; I. Moga, *Aurel Mureșianu*, în *Țara Bârsei*, VI, 1934, p. 295—298; Ioan Georgescu, *Aurel Mureșianu*, Cluj, 1938; Emil Micu, *Aurel Mureșianu și Memorandul. Contribuții la istoricul Memorandului*, Brașov, 1942.

5. Va redacta, începînd de la 1 ianuarie 1878, la Sibiu, ziarul *Observatoriul*.

6 Ziare germane din Viena.

7 Numele întreg: Societatea „Transilvania" pentru sprijinul studenților și elevilor meseriași români din Austro-Ungaria, înființată la 3/15 mai 1867 în București, din inițiativa lui Alexandru Papiu Ilarian. Vezi Ioan Clinciu, *Din trecutul societății „Transilvania" (1867 — 1939)*, București, 1939; V. Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918*, București, 1968, p. 194 — 209.

8 „Domnului Francisc Hossu-Longin practicant în avocatură, în Deva, Transilvania. Înmînată prin Aurelia A. Vlad" (fiica lui Bariț).

180

Brașov, 10 dec. st. n. 1877

Iubitul meu domn !

Aseară primii un bilet de poștă adresat de dato B[uda]pesta 6/12
către red[acția] *Transilvania*, subscris de d-ta, în care zici că „ai vorbit
cu Capul și se poate, și că se vor face pași și voi fi încunoștințat". Acest
aviso al d-tale eu îl adusei în legătură numai cu răspunsul meu dat din
17 nov[embrie] [1] la scrisoarea d-tale din 14. Dară memoria mea nu-mi
spune mai mult decît că eu ți-aș fi atins ceva despre voința cuiva de a
ținea conferințe (dizertațiuni) publice, psihologice și istorice. Acel cineva
eram eu și d-n. Ge[orge] Sion, poetul și membru al Societăței Academice.
Știam foarte bine că trebuie să se ceară permisiune de la autoritățile
publice polițienești, dară nu știam și nu știu nici pînă astăzi altceva:
dacă de ex[emplu] în Alba, Deva, Arad, Temișoara, Lugoș se află public
românesc, cum am zice literat, ca să merite a pleca pe cale primară,
multă lume,-mpărăție. Dară orice vei fi înțelegînd d-ta în bilet, eu mă
52 folosesc de / ocaziune ca să-ți spun că plec în 2/14 dec[embrie] la Sibii,
unde am să țin vreo 2—3 conferințe *în folosul fondului Asociațiunei,
și anume cu privire la înființarea secțiunilor*, care nu se vor susținea
fără speze. De mult eram să plec, dară mersul lucrurilor din Sibii m-au
împiedecat în cursul lui nov[embrie], iară de la 1 dec[embrie] afacerile
mele private, pe care mă decisei a le regula cel puțin pe 1 lună înainte.
La ce loc mă voi opri mai întîi, de la Sibii înainte, încă nu știu; voi
merge însă după consiliul amicilor de acolo. Nu știu nici spre ce *alt*
scop voi mai ținea pe airea conferență, căci se cuvine să fac și pe voia
altora. Știu numai una: că episcopul Aradului avu bunătate a mă invita
la sine.

Acum, dară, că mi-ai dat voie ca să-ți cer ajutoriul, eu te rog ca să binevoiești a mă informa, ca unul care cunoști mai bine decît mine părțile Ungariei și ale Banatului locuite mai de cîte mulți români inteligenți, unde crezi d-ta că aș putea păși în public fără a mă compromite, pe mine și pe locuitori, prin lipsă de interesare pentru știință și litera-
52 v tură? Și/ pentru ca d-tale și amicilor d-tale să-ți fie mai ușor a vă orienta, iată, vă alătur aici titlurile dizertațiunilor mele, cu acel adaos că de poliție mă feresc ca de foc, nefăcînd nici măcar aluziune de cestiuni politice de *ale zilei*, că nu am nici o trebuință de așa ceva. Precum știți, eu mă ocup mai mult cu trecutul. Preste aceasta, unul din scopurile mele este ca să mai încercăm și prin voce vie a deștepta și nutri gustul pentru istorie și literatură, pentru lectură în limba noastră. Ce preț *moderat* de intrare credeți dv. că s-ar putea pune de ex[emplu] în Arad, Temisoara, Lugoș?

În Deva este vreun public de inteligență românească?

În caz cînd veți afla de bine ca eu să trec și în sus-numitele ținuturi, vă rog ca să comunicați ·/. listă cu d-n. coleg Vulcan [2], să binevoiască a atinge ceva în foaia sa, și eu nu voi lipsi a-i întoarce împrumutul cu mare mulțămită. Dacă vei binevoi a-mi răspunde, apoi eu voi sta în Sibii pînă inclusive 5/17 dec[embrie],[3] iară pînă în 20 voi fi la fiia mea, în Orăștie.

Al d-tale iubitoriu și stimătoriu,

53 *G. Barit.*/

1 Despre *Dicționariul* și *Glosariul* Societăței Academice (recensiune critică).

2 Colecțiunea de documente istorice în 7 volume a repaus[atului] Eudoxiu Hormuzache (recensiune).

3 Schițe de monografia ilustrei familii Hormuzache.

4 Dora d'Istria. Fragmente biographice și recensiune.

5 *Catechismul calvinesc* din 1658 [4] în biserica românească (conside-
54 rațiuni istorice și philologice)./

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Francisc Hossu-Longin, ms. 4119, vol. I, f. 52r — 54r.)

1 Scris. precedentă.

2 Iosif Vulcan.

3 A conferențiat în Sibiu, se pare fără succes (vezi supra, XXXIX/160, n. 9), în decembrie 1877.

4 Corect: 1656. Această carte samavolnic impusă in cultura românească s-a bucurat de o atenție aparte din partea lui Barit, pînă la a-i dedica o ediție nouă, însoțită de un amplu studiu: *Catechismul calvinesc impus clerului și poporului românesc sub dominația principilor Georgiu Rákóczi I și II. Transcris cu litere latine după edițiunea II tipărită în anul 1656, însoțit de una escursiune istorică și de un glosariu*, Sibiu, 1879.

Sibii, 30/18 ian. 1879

Iubite și stimate domnule !

Din *Observatoriu* vei fi văzut că anunțul d-tale a și ieșit pînă acuma de 2 ori [1]; va intra și a treia oară. Eu cu de acestea nu am a face, ci tipograful; dară la un anunț așa de mic socoteala este foarte ușoară. Taxa pe linii este pusă în fruntea foaiei, de-a dreapta [2]. Eu, din parte-mi, am numai să-ți gratulez din toată anima, că D-zeu îți [va] ajuta ca să învingi în fine dificultățile cîte ți s-au opus la ajungerea scopului.

Mă folosesc de această ocaziune ca să vă informez și pe d-voastră, cîți vă știți în Deva și în regiunea ei, *români tari de înger*, despre un eveniment pe care în foile de aice nu-l veți afla curînd, căci ne-am dat parola ca să tăcem pînă la ajungerea vreunui rezultat. Dumineca trecută, în 14/26 ian[uarie], în urma venirei încoace a d-lui Popovici-Deseanu [3],
55 ca deputat esmis de la conferența ținută în *Arad*, exc[elența] sa / d-n. mitropolit Miron Romanul convocă una conferență privată de 30 bărbați bătrîni și tineri, ca să asculte și să cunoască obiectul misiunei arădane. Aceea era: să se ia măsuri cît se poate mai eficaci contra noului proiect afurisit de lege, prin care vor să ne ia școalele noastre și să ne omoare naționalitatea, apoi și religiunea [4]. Propunerea fu adoptată cu rară concordie și unanimitate, prin care românii arătară din nou că, în momente grave, știu să se înalțe mai presus de toate micile rivalități. Se decise apoi: 1) a se înainta un telegram la Monarhul, de cuprins ca să nu admită darea proiectului în dezbaterea Dietei, și să dea audiență unei deputațiuni românești; 2) provocarea episcopilor sufragani și a consistorielor, ca să se alăture lîngă mitropoliți; 3) deputațiune în la *Blaș*, spre același scop, compusă din vicariul N. Popea, G. Bariț, Iac[ob] Bologa. Ieri ne-am întors de la Blaș cu cel mai bun rezultat. Adeziune
55 v unanimă și cu lovime în orbi! /Telegramele la Monarhul au și mers. Deputațiunea, compusă din cîte 3 membri de la fiecare diecese — toți arhiereii! — vom pleca circa peste 10 zile. Pînă atunci se așteaptă rezoluțiune și ... petițiuni, adrese, proteste cătră arhierei și consistoarie, din toate protopopiatele, care să fie subscrise de clerici și mireni fruntași. Acestea să meargă ne cerute pe canale oficiali, ci să fie cu totul spontanee. Deci vă rog ca să ne ajutați și dv. din acelea părți, cît mai curînd, fără **nici un zgomot, dară mult în 8 zile. Noi ne am expus, cu arhiereii. Aju**tați-ne cu adrese scurte, dară motivate [5].

Vă salut pe toți cei buni!

Al d-tale stimător,

56 *G. Bariț.*/

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Francisc Hossu-Longin, ms. 4119, f. 55r — 56r.)

1 „Am onoare a aduce la cunoștința onoratului public, că de la 1 ianuarie a.c. am deschis cancelariă advocațială in Deva, strada Mărgelei nr. 11. Deva la 3/15

ianuarie 1878" [sic?]. *Francisc Hossu-Longin* (*Anunciu*, în *Observatoriul*, II, 1879, nr. nr. 4 – 5).

2 „Orice inserate se plătesc pe serie sau linie, cu litere mărunte garmond, la prima publicare cite 7 cr., la a doua și a treia cite 6 cr. v.a., și preste aceea 30 cr. de timbru la tezaurul public." Era anunțul permanent de publicitate al *Observatoriului*.

3 *Ioan Popovici-Desseanu* (1831 – 1892), avocat, fruntaș politic român din părțile Aradului. Despre el: *Ioan Popovici-Desseanu*, in *Biserica și școala*, XVI, 1892, p. 123; Ed. I. Găvănescu, *Ioan Popovici-Desseanu. Vieața și activitatea sa*, Arad, 1932.

4 Este vorba de proiectul de lege, devenit apoi legea XVIII/1879, prin care limba maghiară devine studiu obligatoriu în școlile românești. Vezi supra, XXXIX/161, n. 6.

5 Românii au luptat cu toată energia pentru a preveni transformarea acestui sinistru proiect, conceput de ministrul de instrucție Trefort Ágost, în lege. În primăvară el va deveni, totuși, lege (vezi supra, XXXIX/161, incl. notele).

182

Sibii, 29 oct. 1882

Prea stimate domnule!

Memorialul [1] au apărut, între piedeci doară fără păreche, încheiate cu un conflict flagrant, a cărui o flacără a erupt în *Luminătoriul*, după ce a suflat în ea *Gaazeta* [2].

Eu trimisesem dăunăzi onor[atului] domn G. Secula [3], ca la un membru al comitetului [4], spre vedere, 1 ex.

Mă rog prea mult ca să binevoiți a mă informa dacă se află în Deva vreun comercinte, *om de caracter*, care să se ocupe și cu librăria și să voiască a lua în *comision* memoriale în două limbi, românește și ungurește, căci în germană și franceză nu cred să se caute în acelea ținuturi. Prețul, de 1 fl. de 1 ex. Celelalte condițiuni se pot vedea publicate în *Telegr[aful] rom[ân]* [5]. Românește s-au tipărit în 2000 ex. Pînă acum s-au și vîndut aproape 1000. Numai la dv. în munți și în Banat încă n-au mers.

Salutare frățească de la al dv. stimătoriu,

57 *G. Bariț.* /

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Francisc Hossu-Longin, ms. 4119, f. 57r.)

1 Despre *Memorialul* românesc din 1882 vezi supra, XXXIX/164, n. 7.

2 Credem că prin „conflictul flagrant" legat de *Memorialul* din 1882, Bariț înțelege publicitatea mai mare decît ar fi voit, pe care i-o fac ziarele. *Gazeta Transilvaniei*, la care se referă, a publicat despre *Memorial* următoarele articole: a) Un anunț cu conținutul: „*(Memorialul)* partidei naționale române se poate procura în

mare de la librăria W. Kraff din Sibii, în detail de la librăriile N. I. Ciurcu din Brașov și « Aurora » din Gherla, cu prețul de 1 fl. (și 5 cr. pentru portul poștei)", în *Gazeta Transilvaniei*, XLV, 1882, nr. 114, p. 4 (cu sumarul lucrării) și nr. 129, 131 și 134, în pagina 4 (simplu); b) *Din Memorialul compus și publicat* ... [titlul întreg al operei], *Ibid.*, nr. 115, p. 1 — 2 (reproduce *Introducțiunea* despre *Causele pentru cari s-a compus și publicat acest memorial)*; c) *Memorialul și presa română, Ibid.*, nr. 131 și 132; d) *Memorialul și presa italiană, Ibid.*, nr. 137, p. 2 — 3.

3 *George Secula*, 1839 — 1884, avocat din Deva, fruntaș român local.

4 Al comitetului conferinței alegătorilor români întruniți la Sibiu în 12 — 14 mai 1881, care l-a însărcinat pe Bariț cu redactarea acestui remarcabil text politic românesc.

5 „Memorialul partidei naționale române compus din însărcinarea conferinței din mai 1881 a reprezentanților alegătorilor români a apărut în limba maghiară, română și germană, fiecare edițiune separată, și se poate procura de la librăria tipografiei arhidiecezane din Sibii cu prețul de 1 fl. (și 5 cr. pentru portul poștal). Librăriilor se acordă, pre lîngă solvirea completă, proviziune de 20%. Colectanții primesc după 10 exemplare unul gratuit. Comandele în detai se pot face mai ușor prin asignațiuni poștale. *Librăria tipografiei archidiecezane*, Sibii, str. Măcelarilor nr. 37" (în *Telegraful român*, XXX, 1882, nr. 120, p. 480; nr. 121, p. 484; nr. 122, p. 488).

183

Sibii, 2 nov. 1882

Prea stimate domnule !

La amicabila dv. scrisoare de ieri, grăbesc a vă răspunde că, îndată ce ne va mai aduce compactorul exemplarie legate [1], ceea ce va fi cel mult poimîne, cele de întîi 100 ex[emplare] se vor înainta la adresa dv. Un rest ce mai avuserăm din 1000 legate fu trimis ieri la București, unde se ceruseră de urgență. Vom grăbi cu expedițiunea în toate părțile unde ni se cer, cu atît mai vîrtos, după ce în nr. de astăzi a *Tel[egrafului] rom[ân]*, pag. 412, văzurăm despre *Memorial* acel anunț curios pentru cei cari nu cunosc de unde a ieșit [2]. Adevărul curat este că administrațiunea librăriei arhidiecezane fu *oprită* a mai vinde exempl[are] la acea librărie, de frică ca locurile mai înalte să nu se supere și mai tare. Așa, noi acum *aici* avem chiaia la enigma *trăgănărei înfrico-*
59 *șate*. Unii se tem să nu iasă iarăși vreun circulariu secret, / prin care să oprească pe preoțime de la lectura *Memorialului*. Curat așa s-a întîmplat cu altceva în a. 1855/6 și mai altă dată. De aceea grăbim, cu atît mai vîrtos că și ziariele magiare bat mereu de alarm. Vai, și textul magiar [3] va fi gata numai în 20 de zile! Cel nemțesc e gata [4].

Primiți, împreună cu doamnele d-voastre, strîngere de mînă frățească și fierbinte de la al d-voastră amic stimătoriu și iubitoriu,

59 v *G. Bariț.[.]*

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Francisc Hossu-Longin, ms. 4119, f. 59r + v.)

1 Din *Memorialul* românilor ardeleni de la 1882 (vezi scris. precedentă, n. 1).

2 Trebuie să fie o confuzie, căci la pagina 412 din *Telegraful român* nu apare nimic legat de *Memorial*. Credem că se referă la anunțul de vinzare (vezi scris. precedentă, n. 5), unde nu se specifică locul apariției tipăriturii. Altminteri, problematica acestei acțiuni naționale, ca și ecoul stirnit în Europa, au fost bine reprezentate în ziarul de la Sibiu, prin articolele in serie intitulate *Memorialul* (*Telegraful român*, XXX, 1882, nr. 127, p. 505 – 506; nr. 128, p. 509 – 510; nr. 130, p. 517 – 518; nr. 132, p. 525 – 526; nr. 133, p. 529 – 530.

3 Vezi XXXIX/164, n. 7.

4 Titlul ediției germane: *Memorandum im Auftrage der Generalkonferenz der zu Hermannstadt vom 12 bis 14 Mai n. St. 1881 versammelten Vartreter der romänischen Wahler verfasst und veröffentlicht vom entsendeten Auschusse derselben. Aus dem romänischen übersetzt*, Sibiu, 1882. Ediția franceză va ieși abia un an mai tirziu: *Memorandum composé et publié par le comité élu l'assemblée générale des représentants des électeurs Roumains tenue à Hermanstadt le 12, 13, et 14 mai 1881. Paris. 1883. Dentu, libraire éditeur.*

184

[Sibiu, post 2 noiembrie 1882]

Marfa cerută în cealaltă săptămînă abia astăzi s-a putut expeda, din cauză că maisterul jupîn *Buchbinder* [1] a fost ocupat preste măsură fiindcă au venit aici, de cules de vii, mai mulți nemți din afară, de i-au cerut marfă tot de soiul acesta, dară de altă formă. Ca de mustră, am trimis domnului Georgie [2] o bucată de acelea de care iau nemții. Să fie aceea pentru cocoana d-sale [3] și, zice maisterul, ca doară-i place așa, ori mai pe formă ungurească, cu găietane (șinoare), cu canaci, cu bumbi? El face și de acelea, pe lăsata postului, și va trimite iarăși o mustră.

Marfă cum este în pachetul cel mare se mai află tot la noi, că părintele, sînția sa, a pus de o a scos din magazin și acum e toată în al nostru. Sătenii se bucură de lucrul acesta.

Mă închin cu plecăciune,

61 *Georgie Barit.*/

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Francisc Hossu-Longin, ms. 4119, f. 61r)

1 Legător de cărți.

2 *George Secula.*

3 *Iudita Secula*, soția lui George Secula.

18

Sibii, 3 aug. 1884

Prea stimaților domni ![1]

V-am pus așteptarea la mare probă, dară nu am avut încătrău, a trebuit să fac așa. Într-aceea s-a simțit imperioasa necesitate de a da răspuns în foarte multe părți. Așa, am luat refugiere la ziariul meu, și voi mai continua în cursul lunei, poate și în 10 n-ri [2], căci înainte de a ne demite la cestiunea să colaborăm sau nu, și dacă da, cînd și în ce mod, trebuie să dăm inteligenței din toate trei generațiunile actuali convie- țuitoarie, ocaziune amplă de a cunoaște mai *de aproape* toate eveni- mentele din 1784/5 relative la catastrofă. De aceea eu tot ce poci face este aceea ce am început în nr. 57[3] și voi continua în direcțiunea și în spiritul în care vedeți. Iară dv. veți face foarte bine dacă veți îndemna pe oameni ca să prenumere la *Obs[ervatoriul], numai* pe acestea 3 luni, de la nr. 53 înainte, cîți numai se poate, din acelea două comitate vecine Hunedoara și Alba. Îi asigur că nu le va părea rău. Și apoi ce sunt 2 fl.? ! Vor avea și prețioasele raporturi Balint, Axente, pe lîngă al lui Iancu [4]. Încai 100 de inși din acelea comitate. Știți că d-n. comite suprem al dv. [5] este însărcinat de către *Societatea istorică* ca să compună monografia
62 revoluțiunei din 1784/5[6]. D-sa singur mi-a / [spus], cu ocaziunea venirei la comisiunea internațională. Îmi adause însă că din arhivele de la Deva au dispărut cele mai multe acte din acea epocă. Le-au furat cineva? După mine, oricine le-a furat, a fost un poltron. D-sa era îngrigiat de unde să scoață documentele relative. Eu *i-am* zis că, preste cele cunoscute din Teleki [7] și Szilágiy [8], să caute pe cele mai *importante „im geheimen Hof- und Staatsarchiv"*[9] la Viena, pe unde am scociorît și noi, vlahii, cei a căror părinți rebelaseră. Acolo și numai acolo pot să afle adevărul întreg.

Toate celelalte le rezerv pentru 16—18 aug[ust] [10]. Adaug aici numai una. Eu nicidecum nu sunt de părere ca aniversarea să se defigă mai curînd decît numai pe 28 fevruariu 1885, adică ziua morții martiri- lor [11]. Așa cere uzul, așa logica sănătoasă, și în cazul acesta cu atît mai vîrtos că zioa *nașterei* lor este și va rămînea necunoscută.

La revedere fericită.

Al d-voastră totdeauna stimătoriu,

2v *G. Barițl*

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Francisc Hossu-Longin, ms. 4119, f. 62r + v.)

1 Adresată lui Francisc Hossu-Longin și lui George Secuk, fruntașii politici ai românilor din Deva.

2 George Bariț a dedicat numerele *Observatoriului* din a doua jumătate a anului 1884, aniversării unui secol de la Răscoala lui Horea. Dat fiind faptul că nici cele mai moderne bibliografii ale răscoalei nu indică în întregime și exact aceste articole de

un enorm răsunet, *scrise în totalitate de Bariț*, le notăm aici pe toate: 1) *Hora, Cloşca şi Crişan*, în VII, 1884, nr. 57, p. 230—231; nr. 58, p. 233—234; nr. 59, p. 237—238; 2) *Două bilete ale Împăratului Iosif II despre revoluțiunea din anul 1784, Ibid.*, nr. 60, p. 241—242; 3) *Cauzele pentru care s-au răsculat românii în anul 1784, Ibid.*, nr. 61, p. 245—246; 4) *Cum au acuzat comitatele şi domnii feudali pe români, pe comandanții trupelor şi chiar pe Împăratul Iosif II, Ibid.*, nr. 62, p. 249—250; nr. 63, p. 253—254; nr. 64, p. 257—258; nr. 65, p. 261—262; nr. 66, p. 265—266; nr. 67, p. 269—270; 5) *Prinderea capilor revoluțiunei româneşti de la 1784—85, Ibid.*, nr. 68, p. 273—274; nr. 69, p. 277—278; 6) *Comisarii. Investigarea. Critica ei. Sentințele de moarte. Execuțiunile capilor revoluțiunei din 1784. Ibid.*, nr. 71, p. 285—286; nr. 72, p. 289—290; 7) *„Revoluțiunea lui Horia" de Francisc Szilágyi. (Recensiune şi critică), Ibid.*, nr. 73, p. 293—294; nr. 74, p. 297—298; nr. 75, p. 301—302; nr. 76, p. 305—306; nr. 77, p. 309—310; nr. 78, p. 313—314; nr. 79, p. 317—318; nr. 80, p. 321—322; nr. 81, p. 325—326; nr. 82, p. 329—330; nr. 83, p. 333—334; nr. 84, p. 337—338. Din cauza acestui extraordinar desfăşurător in plină tiranie dualistă, Bariț a suferit un nou proces de presă, spre sfîrşitul anului, sub acuzația că face apoteoza „rebelilor" de la 1784 pentru a stîrni agitație națională. Vezi *Procesul „Observatoriului"*, în *Observatoriul*, VII, 1884, nr. 98, p. 393—394; nr. 99, p. 397—398; nr. 100, p. 401—402.

3 Vezi n. 2. În nr. 57 al *Observatoriului* a început campania publicistică legată de Răscoala lui Horea.

4 Pentru a da un accent politico-național conținutului *Observatoriului* în anul jubiliar Horea, George Bariț a republicat, încă începînd din primăvară, rapoartele celor trei prefecți revoluționari de la 1848—1849, Avram Iancu, Simion Balint şi Ioan Axente Sever, pe care aceştia le înaintaseră Împăratului, în urma revoluției. Reeditarea s-a făcut la foiletonul ziarului. Vezi *Raportul lui Avram Iancu, prefect al unei legiuni româneşti, despre faptele oastei poporane româneşti, care a stat sub comanda lui pe timpul răsboiului civile din Transilvania în anii 1848/9*, in *Observatoriul*, VII, 1884, nr. 20, p. 77—78; nr. 21, p. 81—82; nr. 22, p. 85—86 nr. 23, p. 89—90; nr. 24, p. 93—94; nr. 26, p. 101—102; nr. 28, p. 109; nr. 29, p. 113—114; nr. 30, p. 117—118; nr. 31, p. 121; nr. 32, p. 125—126; nr. 33, p. 129—130; nr. 34, p. 133—134; nr. 35, p. 139—140; nr. 36, p. 143—144; nr. 37, p. 147—148; nr. 38, p. 151—152; nr. 39, p. 155—156; *Raportul lui Simion Balint, paroch din Roşia de Munte, prefectul altei legiuni româneşti, despre faptele oastei poporane care a stat sub comanda lui pe timpul războiului civile din Transilvania în anii 1848—9, Ibid.*, nr. 52, p. 209—210; nr. 53, p. 213—214; nr. 54, p. 217—218; nr. 55, p. 221—222; nr. 56, p. 225—226; nr. 57, p. 229—230; nr. 58, p. 233—234; nr. 59, p. 237—238; *Raportul lui I. Axente Sever, prefectul unei legiuni româneşti din Transilvania, despre operațiunile sale din timpul răsboiului civile purtat în Transilvania în anii 1848 şi 1849, Ibid.*, nr. 60, p. 241—242; nr. 61, p. 245—246; nr. 62, p. 249—250; nr. 63, p. 253—254; nr. 64, p. 257—258; nr. 65, p. 261—262; nr. 66, p. 265—266; nr. 67, p. 269—270; nr. 68, p. 273—274; nr. 69, p. 277—278; nr. 70, p. 281—282; nr. 71, p. 285—286; nr. 72, p. 289—290.

5 Comitele suprem al Hunedoarei era Francisc Nopcsa.

6 Nu va scrie nimic despre răscoală. Dintre maghiarii din Hunedoara, cel care a publicat lucrări despre evenimentele de la 1784 este Kun Robert: a) *A Hóra-làzadás és annak okai*, în *Magyar polgár*, XVIII, 1884, nr. 255, p. 34; b) *Adalék a Hóra-lázadás történetéhez. I. A lázadás okai és kitörései. II. A lázadás hunyadmegyei története*, în *A*

hunyadvármegyei történelmi és régészeti társulat évkönyve, III, 1883/84, p. 33—47; IV, 1885/86, p. 41—47.

7 Cartea istoricului maghiar Teleki Domokos (1810—1876), *A Hóra-támadás története*, Pest, 1865.

8 Aceea a istoricului Szilágyi Ferencz (1797—1876), *A hóravilág erdélyben*, Pest, 1871, amplu recenzată de Bariț în *Observatoriul* din 1884 (vezi supra, n. 4).

9 „Arhiva secretă a Curții și a statului."

10 Cînd aveau să se întîlnească la Adunarea generală a ASTREI de la Orăștie din 16—18 august 1884.

11 Nu va exista o aniversare „oficială" a Răscoalei lui Horea. Sub teroarea dualistă, era cu neputință. Gestul lui Bariț din *Observatoriul* a fost maximum ce s-a putut face, și aceasta cu riscuri.

186

Sibii, 8/20 mai 1887

Stimabile domnule!

În virtutea însărcinării primite în conferența de ăstimp a partidului [1], vă rugăm să binevoiți a stărui în cercul înrîuririi d-voastre, ca alegătorii români să se întrunească, să se organizeze pentru executarea hotărîrilor luate de conferență, și să se pună prin biroul lor în înțelegere cu subscrisul comitet central al partidului [2].

Pentru ca lucrarea unitară să fie cu putință, trebuie neapărat ca Comitetul Central al partidului să fie bine informat despre cele ce se petrec ori se pregătesc în deosăbitele părți ale țerii, și să știe la cine să se adreseze pentru ca să ceară informațiuni ori să comunice hotărîrile ce va fi luînd din timp în timp.

Vă rugăm, deci, să binevoiți a răspunde cît mai curînd dacă d-voastră personal puteți ori nu să vă însărcinați a întreținerea corespondență cu biroul comitetului, iar dacă nu veți fi putînd, să-i recomăndați comitetului, dintre oamenii în care aveți toată încrederea, pe cineva care vrea și poate să întrețină relațiunile d-voastre cu biroul comitetului.

În tot cazul, însă, vă rugăm ca de astă dată să binevoiți a ne da înșivă informațiuni despre cercurile care vă sunt bine cunoscute, și a ne împărtăși dacă în acele cercuri dispozițiunile alegătorilor români sunt ori nu favorabile pentru partidul nostru, dacă între candidații ce s-au prezentat pînă acum în ele e și vreun român și dacă în vreunul din ele partidul nostru ar putea, *în sensul hotărîrilor conferenței* /. pentru Bănat și Ungaria·/. să pună cu destule șanse de reușită un candidat, cine ar trebui să fie acel candidat și cum poate să contribuie partidul la asigurarea succesului electoral.

Mai presus de toate, însă, vă rugăm să binevoiți a aduna și a face să se adune date pe cît se poate de multe și de exacte despre mijloacele de cari se folosesc partidele maghiare, și îndeosebi cel guvernamental, ca să violeze conștiința alegătorilor.

Cu stimă și cu frățească iubire,

G. Bariț,
Ioan Slavici [3].

[Adresa:] Domniei sale domnului advocat Francisc Hoszu-Longin, Deva.

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Francisc Hossu-Longin, ms. sertar 225/1.)

1 Conferința Națională de la Sibiu a Partidului Național Român din 7–9 mai 1887. Evenimentul are o extremă însemnătate în viața românilor din Austro-Ungaria, intrucît aici s-a hotărît, printre altele, înaintarea unui memorandum către Împărata. Este deziderata din care se va naște, după patru ani, *Memorandumul*. Vezi Șerban Polverejan și Nicolae Cordoș, *Mișcarea memorandistă în documente (1885–1897)*, Cluj, 1973, p. 35–38.

2 În 10 mai 1887 s-a întrunit Comitetul Central al P.N.R., sub președinția lui George Bariț pentru a sintetiza într-un document final hotărîrile conferinței. S-a tipărit o foaie volantă cuprinzînd un *Apel către alegătorii români* (am consultat exemplarul aflat în anexa scrisorii de față), purtînd data de 14 mai 1887 și semnată de Bariț și Ioan Slavici. Ea cere alegătorilor adîncirea conduitei politice pasive, „rezistența pasivă în mod absolut".

3 Scrisoarea e de mîna lui Slavici, dar semnată autograf de Bariț.

187

Sibii, 26 iuliu n. 1887

Prea onorate domnule advocat!

Informațiunile d-voastră relative la alegerile dietali [1], înaintate încoace sub dată din 20 ale l.c., exacte și clare precum sunt, au fost primite aici cu plăcere și recunoștință patriotică. Pe sîmbătă 30 ale c[urentei], convocați fiind membrii comitetului pentru o ședință plenarie [2], în caz cînd voi fi fericit ca să convină măcar 1/2 plus 1, prezidiul nu va lipsi a da în discusiune toate cestiunile formulate în raportul dv., apoi despre concluse a vă încunoștința. Între-aceea noi, acești trei membri ai comitetului electorale cîți ne aflăm în Sibii [3], am ținut înainte cu o săptămînă consultațiune prealabilă asupra celor mai grave cestiuni care ne stau înainte, mai vîrtos după ce primirăm și de la B[uda]pesta o scrisoare de rău augur din 21 iun[ie], în care ni se prezicea că, anume, locuința mea va fi călcată, mi se vor lua actele comitetului, iar acesta va fi desființat, ca în 1869, 1871, 1875. Deci ni se dă consiliu ca, înainte de sosirea acestor măsuri „preamilostive", comitetul să se declare însuși desființat. Luarăm și măsuri pentru prepararea unei schițe de memorand scurt [4]. Se ventilă și cestiunea audienței la Maiestatea Sa, cum și a înfățoșarei din partea poporului. Pentru eventualitatea din urmă a rămas ca să ne mai consultăm, dară se așteaptă zioa de 30 VII. Cestiunea aceasta o ventilarăm și cu alți bărbați integri și zeloși de aici. Aceștia

cred că administrațiunea politică, precum este și foarte cătrănită de ură și urgie asupra noastră, cu nici un preț nu va suferi ca poporul român să fie prezentat undeva ca atare, prin delegați proprii, cu atît mai puțin prin acest comitet. Numai ca pre comunități bisericești-școlastice, sub conducerea cîte unor protopopi luminați, se poate ajunge scopul pe la locurile unde *s-ar întîmpla* ca Maiestatea Sa să stea, mai mult sau mai puțin, afară de Deva și Cluș. Se presupune, firește, că prelații români, din partea lor, se vor prezenta cu comitiva lor și cu toată demnitatea, cu atît mai vîrtos că de ex[emplu] înainte cu cîțiva ani i s-a imputat greu episcopului de Caransebeș căci nu s-a prezentat la Mai[estatea] Sa, în Arad.

După experiența făcută de părinții noștri în a[nul] 1817 și de noi, ceşti bătrîni de acuma, în iuliu 1852, eu unul știu numai atîta că poporul au alergat din țara întreagă cu mii de suplice *(Majestätsgesuche)*, încît și pe drumuri îi umplea trăsura. De nu am uitat, în 1852 se grămădiseră vreo patru mii de suplice. Va întreba cineva că ce rezultat vor fi avut acelea plînsori. Rezultat momentan, imediat, pentru indivizi a fost foarte puțin, cu atît mai mult însă au influențat asupra Monarhului acelea mormane (grămezi) de plînsori, pentru ca mai apoi să strîngă în pinteni pe gubern și să-l întrebe: „Ce dracu faceți cu poporul?" Au influințat chiar și asupra legislațiunei, tirania ciocoiască a început a se mai modera, regularea urbarială după doi ani s-a și dat în discusiune (1819—20); tot așa în 1852, după care urmă patenta urbar[ială] din 21 iuniu 1854 și alte măsuri apărătoare de tiranie.

Dară cîți cărturari erau înainte cu 35 de ani, cari știau ori cutezau să scrie la Împăratul, dac-ar ruga poporul? Abia vreo cinci advocați români în țara întreagă. Astăzi națiunea noastră se află, în această privință, în pozițiune fără nici o asemănare mai favorabilă decît odinioară. Nu cinci, dară poate și 100 de advocați apărători de cauze, o mulțime de cauze *concrete* și legi *violate* sau chiar călcate cu totul în picioare le dau material minunat, care merită să fie adus la cunoștința Monarhului. Nu cauze bagatele, cu care să nu se blameze nimeni, ci cauze de interes *general*, deși momentan relative numai la una sau la cîteva comune, numai la una sau la unele familii, ar fi să se cuprinză tot în suplice speciali, separate, subscrise de înșii suplicanții, iară ei ce nu știu scrie să dea plenipotență în regulă. Chiar și brutalitățile și nerușinatele corupțiuni electorali din Zarand ar merita să fie supuse la cunoștința Monarhului, în stil lapidariu, sau militariu, scurt, precis. Dară cauzele urbariali cu toate ramurile lor: comasări, segregări, pădurit etc. Cauza locuitorilor din Munții Apuseni, a năsăudenilor, sila brutală ce ni se face cu limba magiară, mulțimea funcționarilor cari nu cunosc limba română și nici cea nemțească, persecuțiunea școalelor românești, cumplitele exacțiuni și, ca consecință imperioasă, necurmata migrațiune, nu numai în România, dară și în Rusia și — dintre sași — în America.

Scurt: nenumărate cauze de a se plînge și alerga la Monarhul, și eu cred așa că suplicele poporului, grămădite din țara întreagă, ar folosi mai mult decît orice memorial de politică superioară [5]. Dv. vă veți

consulta înţelepţeşte din mai multe părţi ale ţerei şi veţi face cum veţi afla cu cale, în linişte, fără zgomot ; timp este.

Pe unde va fi să iasă poporul înainte, să păzim ca să nu scoaţă numai ţărani şi cerşitori, cum au făcut în unele ţinuturi săseşti la 1817 şi în comit[atul] dv. la 1852, apoi i-au arătat zicînd: „Toată naţiunea românească proletară, cerşitoare, bună de a încărca cu ea tunurile". *Magnum pauperies op[p]robium* [6].

Sed sapientibus satis [7].

Al d-voastră devotat şi stimătoriu,

G. Bariţ [8].

[Adresa:] Prea onoratului domn Francisc Hossu-Longin, advocat. În Deva.

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Francisc Hossu-Longin, ms. sertar 225/1.)

1 Cerute în scrisoarea precedentă.

2 Şedinţa plenară a Comitetului Central s-a ţinut in 30—31 iulie 1887.

3 George Bariţ, Eugen Brote şi Ioan Slavici.

4 Acest „memorand scurt" a fost redactat de Ioan Slavici şi prezentat conferinţei din 30 — 31 iulie în 11 exemplare manuscrise. Unii cercetători il consideră drept izvod al *Memorandului* din 1891, deşi încă în acelaşi an, in august 1887, Slavici este inlăturat de la conducerea partidului iar cele 11 exemplare ale memorialului îi sînt restituite.

5 Bariţ îşi dăzvăluie aici o părere antimemorandistă care nu va fi luată în considerare de partid.

6 „Sărăcia prea mare este o ocară."

7 „Dar înţelepţilor le ajunge [atita]."

8 Adnotată de Hossu-Longin: „Am comunicat şi cu ceilalţi, de loc după primire. F. Hossu".

188

Sibii, 26 iuliu 1887

Prea stimate şi iubite domnule !

Pe lîngă răspunsul meu quasi presidiale relativ la afacerile noastre publice [1], mă rog să sacrifici cîteva minute din timpul preţios şi pentru unele afaceri strict private şi confidenţiali.

D-ta avuseşi bunătate a-mi concrede cartea d-lui Alex. Munteanu de la Biscarea, spre citire. Eu acuma sunt gata a o remite, pe lîngă mulţămită frăţească. Mai înainte însă doresc să ştiu: nu cumva d-n. învăţătoriu Munteanu ar fi aplecat a vinde acel m[anu]s[cri]pt, rămas de la fericitul său unchi, cu un preţ convenabil? Scopul meu ar fi ca să fac din aceea carte un extras sănătos în foaia *Transilvania*, pentru ca aşa să se conserve memoria unchiului său, spre mare laudă a sa pentru veacuri. Iară apoi, în caz cînd Academia Română ar voi să voteze spezele tipariu-

lui şi ale descrierei din nou a cărţei, cu litere latine şi cu ortografie regulată, să se şi tipărească cartea întreagă acolo unde sufere legile presei, dacă nu ar suferi cele de aici, ceea ce în fine ar fi treaba mea şi numai pe răspunderea mea, fără a compromite pe nimeni altul.

D-n. Munteanu m-ar obliga dacă în curs de vreo 2—3 săptămîni ar binevoi a-mi da în această afacere un răspuns, după cum îi convine d-sale [2].

Altă afacere, mult mai delicată. D-voastră vă este cunoscută prea bine starea deplorabilă a familiei Secula [3]. Ştiţi însă tot aşa de bine că cei trei orfani nu ar fi tocma prea departe de liman, că însă pînă să ajungă la acela se mai cer 2—3 ani, în care timp se pot şi îneca, vorbind figurat. Văduva, dacă va fi avut vreun bine în lume, acum îl plăteşte
6 însutit cu lipsă aproape totală de subsistenţă. De la / decembre a. tr. a primit de la frate-său Petru 100 fl., adecă în 7 luni 100 fl., după cum îmi spune fiu-său, care în cursul vacaţiunei scrie la mine. Mai departe d[umnea]ei trăieşte cum poate, din împrumuturi. Însă pînă cînd din împrumuturi? Aceasta aş voi să ştiu eu şi încă alţi doi amici. D[um]ne[ae]i zice că are să ia, după procesele rămase de la bunul său bărbat, cîteva mii. Nu cumva nefericita creştină îşi face iluziuni deşerte? Să i se înlesnească viaţa cu împrumuturi, dară pînă la ce sumă? Nici chiar partea sa părintească de la Cricău, după 9 ani de zile, nu este petrecută pe numele său! Atîta negligenţă! Nefericita nu poate produce nici măcar un inventariu de active şi pasive, după moartea bărbatu-său, nici să spună ceva despre paşii făcuţi în cauză de hereditate din partea tutoratului local, nici acuma după trei ani de zile. Apoi, dară, pe ce temei se poate credita o familie ca aceasta, dealtmintrea demnă de ajutoriu, după ce toţi trei orfanii fac progrese bune? Medicinistul a depus un rigoros şi cu al doilea este în restanţă numai din lipsa taxei. Al doilea trecu maturitatea cu laudă şi se prepară să intre la teologie. Sora lor ascultă vreo 14 studii în azil, între care şi pedagogia generală; mai departe însă nu poate, în lipsă totală de speze.

Rugarea noastră este ca să aflăm, în toată confidenţa şi discreţiunea, dacă numita familie mai are să capete ceva din cancelaria repausatului, de la Deva, sau nu are nimic.

Cerîndu-mi scuzele pentru această înfestare, sunt tot cel vechi,

4 v *Georgie.*/

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Francisc Hossu-Longin, ms. 4119, f. 64r ÷ v.).

1 Scrisoarea precedentă.

2 Hossu-Longin adnotează scrisoarea: „La 28 VII [18]87 am scris d-lui Alexandru Munteanu şi l-am invitat să vină şi la mine. F. Hossu".

3 George Secula (despre care vezi supra, nr. 181, n. 3) murise în al 45-lea an al vieţii, la 22 noiembrie 1884. Era unul dintre stîlpii românismului din părţile hunedorene, unde infiltraţia spiritului străin chiar în rîndul românilor avea o tradiţie veche şi tristă. Din necrologul său reiese că au rămas după el văduva Iudita născută Truţa şi trei copii: Sabin, Azota şi Sever.

189

Sibii, 14 august n. 1887

Prea stimate domnule!

La cuprinsul scrisoarei d-voastre din 9 ale l.c.[1] am onoare a răspunde că comitetul electorale, în ședințele sale din 30 și 31 iuliu a.c.,[2] după luarea de concluse asupra punctelor principali comise spre executare de către conferența din mai a.c.[3] s-a ocupat și de eventualitatea fericitei veniri a Maiestăței Sale c[ezaro] r[egești] și apostolice în Transilvania, prin urmare și de modul cum s-ar cuveni ca să-și manifeste și poporul nostru român bucuria sa cu acea ocaziune[4]. După cumpănirea mai multor împregiurări, și anume a situațiunei prezente a comitetului, amerințat cu disoluțiune totală, toți membrii prezenți în ședință aflară că acesta nu are să facă nici un pas de la sine, nici spre a îndemna, nici
66 spre a desmînta pe cineva / de la audiență și suplicare, facă cine cum îi dictează mintea, bunul simț și împregiurările.

Conferența nu a însărcinat cu nici o misiune pe comitet în sensul acesta, ci l-a însărcinat — acum în 1887 a doua oară — ca să se compună un memorand politic, spre a se subșterne de-a dreptul Maiest[ății] Sale. Conceptul aceluiași este gata și el se află în 11 exempl[are] m[anu]s[cri]pte, în mînile celor 11 membri, ca să-l studieze și să-l remită nesmintit pînă în 20 aug[ust], însoțit de reflexiunile fiecăruia; după aceea se va redacta și revidea din nou, apoi se va înainta la tron[5].

Iacă, deci, pășirea energică colectivă, aieptată la călcîiul scrisoarei d-voastre. Oare însă este de ajuns atîta? Experiența seculară ne răspunde cu voce tare că nicidecum nu este de ajuns, căci la de acestea se zice de regulă: „Cîțiva agitatori blăstămați, cîțiva soboli negri pe sub pămînt, iară poporul este foarte îndestulat cu toată starea lucrurilor, căci de nu ar fi, desigur s-ar plînge el însuși, ar alerga în toate părțile cu jălbi
66 v în proțap".|

Se pare că eu mă voi fi exprimat foarte rău în scrisoarea mea din 26 iuliu[6]. Eu nu am înțeles că să iasă poporul în masă cu suplice de-a lungul drumului. Văz și eu că acum oamenii călătoresc cu vaporu, dară Monarhul tot stă undeva, și anume în Cluș, unde se crede că va da audiențe și va primi suplice. Apoi aceia pe cari îi dor oasele, ca pe cei de la Dragu și din sute de alte comune, dacă le pasă, merg și pînă acolo, precum alții merg pînă la B[uda]pesta și alții la Viena.

Mă rezum: comitetul electorale nu află cu cale a decide nimic relativ la întîmpinarea Maiestății Sale, ne căzînd această grijă în competența sa. Preste aceasta, seamănă foarte că, așa cum este compus și cum e *văzut*, zilele sale îi sunt numărate.

Al d-voastră stimătoriu,

67 *G. Barit.* |

[Adresa:] Spectabili et Generoso Domio Francisco Hoszu-Longin Causarum Advocato. Deva.

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Francisc Hossu-Longin, ms. 4119, f. 66r—67r.)

1 Necunoscută.

2 Vezi supra, scris. 187, n. 2 și 4.

3 După conferința națională (vezi supra, scris. 186, n. 1).

4 Împăratul Francisc Iosif I a asistat la manevrele de toamnă ale armatei imperiale, desfășurate în comitatul Hunedoarei (pînă la 9/21 septembrie 1887). A vizitat, după aceea, orașele Deva și Cluj. Vezi *Gazeta Transilvaniei*, L, 1887, nr. 201, p. 1.

5 Vezi scris. 186, n. 4. Cf. și Șerban Polverejan și Nicolae Cordoș, *Op. cit.*, p. 37 și 107—108. Memorandumul nu s-a înaintat Împăratului în această formă, ci într-una nouă, abia în 1891, redactată de Eugen Brote.

6 În cea „oficială" din 26 iulie (nr. 187).

190

[Anul Nou 1888?]

Domnu și doamna !

Amici ai mei și generoși binefăcători ai familiei mele! Pre lîngă recunoștința mea, primiți, vă rog, la trecerea noastră comună în alt an, coperit cu văl tot ca cel trecut, felicitările mele călduroase și binecuvîntarea bătrînului,

George Bariț,

69 membru al Academiei Române./

(Biblioteca Universitară Cluj-Napoca, Fond. Francisc Hossu-Longin, ms. 4119, f. 69r + v.)

XLIII

CĂTRE IOAN AL. LAPEDATU[1]

(1877)

191

Braș[ov], 4 dec. n. 1877

Domnule profesor !

Avînd eu tocma acum a mă prepara pentru unele așa-numite *conferenție istorice*, pe care voi să le țin, anume la Sibii și airea [2], simț și lipsa cărței *Descriptio Moldaviae*, latinește și românește, mai ales la

Monografia familiei Hurmuzache, pe care o am aproape gata, numai nu netezită, mă rog ca să binevoiești a-mi remite exemplariele ce avusem onoare a vi le da în 3/15 iuniu a.c.

De la ianuariu înainte iară poci servi cu ele.

Al d-tale stimătoriu,

G. Bariț.

[Adresa:] D-sale domnului dr. Ioan Lapedatu, profesor gimnasiale În loc.

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 71.407.)

1 Despre scriitorul *Ioan Al. Lapedatu*, 1844—1878, una din marile speranțe ale literaturii româneşti din Transilvania, mort in plină tinerețe, vezi (foarte selectiv): Iosif Vulcan, *Ion Lăpădatu*, în *Familia*, XIV, 1878, nr. 27, p. 161; nr. 33, p. 210; Andrei Bârseanu, *Ion Lăpădatu, 1844—1878*, Brașov, 1898; Ion Mateiu, *Ion Al. Lăpedatu*, Cluj, 1934; Dimitrie Braharu, *Nuvela istorică în literatura română transilvană. Ion Al. Lăpedatu (1844—1878). Cu note bio-bibliografice*, București, 1936; Ion Breazu, *Studii de literatură română și comparată*, I, Cluj, 1970, p. 111, 167—168, 219—220; *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 486—487.

2 Despre conferințele publice din anii 1877—1878 ținute de George Bariț vezi și supra, corespondența cu Alexandru Roman și Francisc Hossu-Longin.

XLIV

CĂTRE GEORGE POP DE BĂSEŞTI [1]

(1878—1881)

192

Sibii, 5 dec. st. n. 1878

Prea onorate domnule!

D-n. Hosszu-Longin [2] avu bunătate a-mi transmite întreg discursul d-voastră, pronunțat cu verfă și curagiu [3]. Rezultatul îl veți vedea în nr. de ieri al *Observatoriului* [4]. Anexele trimise de d-n. Longin n-au încăput în același nr., din cauză că suntem siliți a satisface pe diverse clase de lectori. În România se va citi acest discurs cu adevărată lăcomie,

din cauză că lectorii de acolo sunt și ei îngrigiați de situațiunea fatale ce s-a creat Monarhiei noastre și, într-însa, românilor.

Apropos de citațiunea dv. din *Aprobate* [5], îmi permit a vă alătura aci corespondența mea cu un vechi conșcolariu al meu, com[itele] Sam[uel] Vass [6]. De aci, trec la unele afaceri de natură privată și familială. Prea iubita d-voastră fiică, domnișoata Elena, mă onorase de dato 2 septembre a.c., pre cînd mă aflam în București la Societatea Academică, cu scrisoarea sa plină de sentimentele cele mai nobile, demnă de sine și de bunii săi părinți, aducîndu-mi aminte de mititelul suvenir ce-i lăsasem în Șîmleu, ca din partea fiicelor mele. De la București nu am voit să-i răspunz îndată, din cauze ce se pot ghici ușor. După întoarcerea mea la familie, jalea în care o aflasem de la moartea bunului meu ginere Alesandru Vlad de la Orăștie și petrecerea mea mai îndelungată la fiica mea Aurelia, rămasă văduvă cu trei prunci mici, au fost un obstacol tare de a nu-mi putea împărți oarele după cum doream eu. Astăzi rog pe părintele dom-
61 nișoarei Elenei ca să-i spună că eu / consider pe fiica d-sale întocma alături cu fiicele mele, de aceea îi trimit unicul exemplariu de fotografie pe care-l mai aveam de la 1864, ascuns în scrinul meu. Adaog totodată cîteva portrete istorice românești, descoperite de d-n. Ales[andru] Odobescu și de repaus[atul] Ales[andru] Papiu, în diverse muzee și prin cărți, apoi reproduse așa cum se văd. Mihai este și ca mai tînăr, și ca în etatea cînd fu asasinat. Georgie Lazăr e mai puțin nemerit, dară tot seamănă. G. Sion e dintre cei vii; seamănă aproape perfect.

Încă o rugare. Doamna *Elisabeta* întemeie una cruce anume pentru merite femeiești. Statutele acesteia s-au publicat în *Monitor* [7]. Unul din miniștri îmi zisese ca să recomînd eu cîteva dame române din monarhia noastră, care au merite pentru cei răniți. Eu mă adresai către două doamne de aici și două din Brașov, care au primit și înaintat toate ofertele, ca să-mi recomînde pe 12 mult 15 dame române, care ar merita în *tot respectul* să fie propuse spre a fi decorate. Este însă condițiune *[sine] qua non* ca să fie întrebată fiecare în confidență, dacă voiește a primi, și voința să și-o descopere în scris, pentru că poate fi că la unele nu le dă mîna, de frică să nu-și compromită bărbații sau părinții. În listă văzui, îndată la al 4-lea loc, pe „domnișoara *Elena Pop* de la *Bășești*". Întreb: vă convine să primiți decorațiune de la Doamna românilor? [8]

Totodată vă salut și îmbrățoșez.

Al d-voastră frate devotat,

61 v *G. Barit.* /

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. George Pop de Bășești, ms. 4055, f. 61r și v.)

1 *George Pop de Bășești*, 1835—1919, figură impresionantă a trecutului românesc din Transilvania, luptător politic, lider național și unul dintre eroii-inculpați din procesul *Memorandumului*. Vezi despre el monografia scrisă de Ioan Georgescu, *George Pop de Bășești. 60 de ani din luptele naționale ale românilor transilvăneni*, Oradea, 1935. Cf. și *George Pop de Bășești*, în *Călindarul poporului*, Sibiu, XIII, 1896, p. 87—90; *George*

Pop de Băsești, 1835—1919, in *Cultura creștină*, VIII, 1919, p. 45—47; Valeriu Braniște, *George Pop de Băsești*, Cluj, 1923; Gh. Preda, *Gheorghe Pop de Băsești*, in *Transilvania*, LXVI, 1935, p. 290—292; Nicolae Iorga, *Gheorghe Pop de Băsești*, în *Oameni cari au fost*, II, București, 1935, p. 487—480 (ediție nouă, II, București, 1967, p. 159—161).

2 Francisc Hossu-Longin, ginerele lui George Pop de Băsești, soțul fiicei acestuia, Elena.

3. *George Pop de Băsești* era membru al Parlamentului maghiar (Dieta) din 6 iunie 1872, ca deputat al circumscripției electorale aproape pur românești Cehul Silvaniei. A fost reales în 1875 și 1878, apoi autoritățile austro-ungare i-au barat drumul spre adunarea deputaților. Cauza înlăturării a fost cuvîntarea memorabilă pe care a ținut-o în 2 mai 1879 în Camera deputaților, împotriva proiectului de lege pus pe tapet de ministrul culturii Trefort Ágost, prin care urma să se impună limba maghiară ca obiect obligatoriu în școlile românești (vezi supra, corespondența cu Alexandru Roman). Dintre toate luările de poziție împotriva proiectului (care avea să devină legea XVIII din 1879), cea a lui George Pop de Băsești s-a detașat prin radicalism, sistem și finalitate (vezi Ioan Georgescu, *Op. cit.*, p. 39—43). De data aceasta, însă, este vorba despre un alt discurs al deputatului român, acela ținut în ședința din 25 noiembrie 1878 a Camerei deputaților, în care atacă, cu rară temeritate, înseși bazele morale ale dualismului austro-ungar, care a fost posibil „ne mai putînd austriacii să maltrateze singuri toate națiunile din Imperiu". Acest discurs s-a publicat în *Observatoriul*, I, 1878, nr. 94 și *Telegraful român*, XXVI, 1878, nr. 138, din acesta fiind apoi reprodus de Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur*..., VI, Sibiu, 1910, p. 684—689.

4 Vezi aci nota 3.

5 Prin această „citațiune", George Pop de Băsești răspundea deputatului Zsedényi, care susținuse într-o cuvîntare anterioară că acum, sub dualism, națiunea română beneficiază egal de constituția țării. Iată o probă de retorică de la 1878: „Cum va putea d-l. Zsedényi compara afirmata primire a națiunii române în barierele constituțiunii maghiare, cu acea dispozițiune a legilor unguerești din Transilvania, după care « Valachica natio tolleratur usque ad beneplacitum principum et regnicolarum »" [Națiunea română este tolerată după bunul plac al principilor și domnilor de pămînt]. George Pop de Băsești utilizase în scopuri retorice „accidentul" stupefiant că la acea dată încă nu erau abrogate printr-o lege pozitivă articolele umilitoare din *Approbatae* și *Compilatae*, prin care românii sînt considerați străini și excluși dintre autohtonii Ardealului.

6 Bariț îi trimite lui George Pop de Băsești o broșură tipărită la Brașov în 1860, intitulată: *Az erdélyi oláh nemzetröl szollo törvényczikkek az unioval szemben és ezekröl értekezlet egy magyar és egy oláh között*. Sînt tipărite două epistole, una a lui Wass Samu, conte liberal maghiar, din 1 noiembrie 1860, în care îl îndeamnă pe Bariț să-și dea silința a colabora politic cu ungurii în noua „eră de liberalizare" de după 20 octombrie 1860, a doua a lui Bariț din 14 noiembrie 1860, în care acesta, răspunzînd *negativ*, arată toate racilele neonaționalismului maghiar, care urmărește, ca la 1848, uniunea Transilvaniei cu Ungaria. Vezi și Ioan Chindriș și Kovács Ferenc, *George Bariț magyar levelezése*, București, 1974, p. 37—50.

7 Ordinul se numea, oficial, Crucea „Elisabeta".

8 În articolul *România. Patriotismul femeilor române în timpul războiului*, din *Observatoriul*, I, 1878, nr. 97, Bariț relatează despre crearea ordinului Crucea „Elisabeta". La sfîrșit, redactorul sugerează guvernului din România să nu uite femeile române „care aparțin altor state și care au îngrijit ca să nu lipsească pe altarul națiunei nici

ofrandele românilor transcarpatini". Guvernul nu a uitat acest lucru și, în a doua listă de femei distinse cu Crucea „Elisabeta" (vezi *Monitorul oficial al României*, 1878, nr. 288 din 30 decembrie 1878/11 ianuarie 1879, p. 8034–8036), include și numele a 13 ardelence care au binemeritat această demnitate. *Observatoriul* lui Bariț preia vestea cu bucurie (II, 1879, nr. 3), specificînd și identitatea acestor – de acum! – ardelence eroine ale războiului de independență. Ele sînt: Carolina Balint, soția prefectului pașoptist, Simion Balint, Sevastia Mureșan, soția bătrînului redactor al *Gazetei Transilvaniei* Iacob Mureșeanu, Elena Țăranu din Lipova, Maria Hannia, soția protopopului și directorului școlar Ioan Hannia, Maria Ilieșiu din Cluj, Victoria Iuga fiica lui George Bariț, Maria Cosma, soția deputatului Partenie Cosma, Aurelia Jurca, apoi văduva lui Vasile Ladislau Popp, Ioana Bădilă, soția judecătorului Ioan Bădilă, Ana Moga, fiica lui Iacob Bologa și soția medicului Ioan Moga, Elena Pop de Băsești și o Proca din Rîșnov.

193

Sibii, 12 mai 1879

Prea onorate domnule!

Îndată ce am primit frățeasca d-voastră scrisoare de dato B[uda]-pesta 5/V [1], am comunicat coprinsul nu numai la cei subscriși în telegram, ci și la *Cineva*, în zioa plecărei sale de aici. Pentru ca să vă faceți idee de plăcerea ce a simțit, aflați de la mine pe sub mînă că nu a suferit să plătească altul telegramele merse la B[uda]pesta, ci numai singur. Vă mai denunț tot acilea că vi se prepară și altceva.

În cît pentru curagiosul și memorabilele discurs ce ați ținut [2], am simțit necesitatea de a-l traduce din nou într-o limbă, ca să fie citit și în țară vreuna, unde am preste 100 abonați din regiunile superiori ale societății noastre, și ca în această îmbulzeală a materiilor de publicat să nu prea întîrzie, am înduplecat pe tipograf ca să dea iute un supliment exclusiv pentru cuvîntul dv. [3] Pînă și octogenariul consiliariu pens[ionar] d-n. P. Dunca, socrul lui P. Mihali, m-a însărcinat ca să vă felicitez din
63 partea sa. Cred că tipograful v-a trămis / cele 50 de exemplarie.

În viitoriu, în cazuri ca acestea, vă rog să nu mai osteniți a traduce; a-mi trămite numai originalul.

Sper să primiți după Rusalii un pachet de-a dreptul din capitala României.

Aici se lucră pentru ca să ne fundăm un ziariu cotidian, căci numai de două ori pe săptămînă prea rămînem înapoi, și timpurile vin tot mai grele, viața publică tot mai complicată, periculele tot mai mari. În acest caz însă numărul abonaților ar trebui să fie cel puțin îndoit. Sașii au asigurat un capitălaș de 26.000 fl. ca fond de rezervă pentru *Tageblatt*, ca să-l poată scoate de 6 ori pe săptămînă. Fără așa ceva nu vom putea nici noi. Sau 20.000 fl. rezervă, sau 2 mii abonați.

Ați mai văzut proces de presă nerușinat ca al meu? [4] Le trebuie din fundul pămîntului un român pe 5 ani, lîngă Miletici [5], spre a teroriza

inteligenţa naţiunei. Procesul a fost *comandat de sus*. O ştiu de la mînă autentică. Dară nici canibalii din Sumatra nu mănîncă carne de om bătrîn, ci numai de tînăr.

Al d-voastră totdeauna devotat,

63 v *G. Bariţ*./

(Biblioteca Universitară Cluj-Napoca, Fond. George Pop de Băseşti, ms. 4055, f. 63r + v.)

1 Se păstrează la B. A. R., ms. rom. 1008, f. 208r – 209v.

2 Discursul din 2 mai 1879, împotriva impunerii limbii maghiare în şcolile româneşti (vezi scris. precedentă, n. 3).

3. *Cuvîntarea deputatului Georgiu Popa* [*sic*] *ţinută în şedinţa dietală de la 2 mai st.n. în cestiunea proiectului de lege pentru introducerea limbei magiare în şcoalele elementarie confesionali* a apărut ca supliment de format mai mic, în patru pagini, la *Observatoriul*, II, 1879, nr. 34 din 10/28 mai.

4 Vezi *Din sala tribunalului de la Sibii. Procesul de presă al d-lui Georgiu Bariţ*, în *Observatoriul*, II, 1879, nr. 32, p. 127 – 130. Cf. şi supra, scris 161, n.5.

5 *Svetozar Miletici*, ziarist şi deputat croat, închis pentru criticarea regimului dualist.

194

Nr. 208 [1]881
Sibii în 13 august 1881

Domniei sale domnului Georgiu Pop, proprietariu în Ilyésfalu [1]

Ne permitem a vă înainta cîteva bilete de legitimare, rugîndu-vă ca, reţinînd unele pentru domnia voastră, să binevoiţi a împărţi pe celelalte la persoane de distincţiune, cari ar voi a călători pe 15/27 august la Sibii [2].

Cu perfectă stimă,

G. Bariţ.
secret[arul] Asoc[iaţiunei]
tr[ansilvane].

Scumpe amice! Permite-mi ca la biletul oficios de mai sus al *secretariului* [3] să adaoge şi Bariţ altul. Guberniul ne chiamă pe moarte în cauza expoziţiunei [4]. Sper însă de la dv. că ne vom lua o satisfacţiune prea nobilă, căci expoziţiunea promite a fi *frumoasă*. Dacă însă aceea nu ar mai avea alt folos decît că vreo cîteva mii de români, călători la Sibii, vor face cunoştinţă unii cu alţii şi îşi vor compara puterile spirituali, va fi o strălucită satisfacţiune. Ieri aflai din gură oficioasă că s-a dat ordin de sus ca administraţiunea să nu sufere nici o *demonstraţiune*. Ştii ce vom

face noi vis-a-vis de asemenea secături? Îi vom invita pe toţi la serbările noastre. La Şimleu am trimis multe bilete. D-tale extra, acestea, p[entru]
65 familie./

(Biblioteca Universitară Cluj-Napoca, Fond. George Pop de Băseşti, ms. 4055, f. 65r.)

1 Numele maghiar al satului Băseşti de lîngă Cehul Silvaniei.

2 La Adunarea generală a ASTREI, care s-a ţinut în acel an la Sibiu.

3 Bariţ era secretar general al ASTREI.

4 Expoziţia deschisă în vara anului 1881 la Sibiu, cu ocazia adunării generale a ASTREI. Vezi supra, scris. 163, n.2.

XLV

CĂTRE IOAN MICU MOLDOVAN[1]

(1879)

195

Sibii, 4/16 II 1879

Reverendisime !

Îţi mulţămesc în numele meu şi în al sîntei cauze pentru sacrificiul de timp ce faci prin corespondenţa ce ţii cu mine. Mă ţin şi eu dătoriu a vă ţinea în curent despre cele ce se petrec aici.

Răspunsul meu din 14, care s-a încrucişat cu al d-tale, l-ai primit?

Aici agitaţiunea merge crescînd şi se întinde preste comunele rurali. Astă-seară este serenadă mare în onoarea prefectului Wächter, decorat cu Ordinul S. Ştefan, serenadă de *comandă*, că sunt *chemate* şi deregătoriile comunali. Unele n-au voit să vină, zicînd că vor veni la cea de poimîne, ce se va ţinea mitropolitului şi deputaţilor.

Tot astăzi, pe la 4 oare, un frumos de român gr.-catolic, conchemat de protop[opul] Rusu[2], după consultaţiunea prealabile ce avuseră cu d-sa înainte cu 5 zile, va decide: sau adresă de mulţămită mitropolitului nostru, sau chiar deputaţiune, nu poci să ştiu înainte. În cazul din urmă, vi se va telegrăfa în 10 cuvinte, rugîndu-vă de quartire. Dară secret pentru secret: quartir oriunde, numai la excel[enţa] sa nu. Las' să-l surprindă şi oamenii noştri odată.

Apropos de secret: eu știu să țin secrete, din care cauză brașovenii mă batjocorea de „misterios". Dar cînd un așa-numit „secret" îl cîntă toate paserile pe învelișele caselor, ce mai secret poate să fie acela? Iacă, *Hon* din 15/II publică chiar și petițiunea gr[eco]-răsăritenilor, subscrisă de 12 inși, prezentată Împăratului [3]. Iacă că toate ziarele s-au apucat de mitropoliți și episcopi, de cler și națiune, cu furia naturală lor. Aci nu mai încape secret, ci încape apărare pe viață, pe moarte.

Vai, căci mi-am pierdut 6 000 fl. v.a. în industrie![4] Aș ști eu *unde* și *cum* să le răspunz. Așa însă fac numai ce poci, în sărăcia de *Observatoriu*, din al cărui venit nu-mi dă mîna să rup nici 500 fl. spre a ieși departe în afară. La cerșite nu am fost dedat niciodată.

„Vrășmașii" amerință. Mulți *slabi* de înger se vor spăria, deși astăzi a se descuragia este o crimă. Lupta trebuie să se continuie! Clerul trebuie să fie ajutat cu tărie de națiunea întreagă.

Salutare,

G. Bariț.

(Arhivele Statului din Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecția George Bariț, nr. 680.)

1 Despre Ioan Micu Moldovan vezi capitol aparte în *G. B. C.*, V, p. 259–323. La fel în cazul lui Cipariu, corespondența lui Bariț către Ioan Micu Moldovan a fost mult mai bogată decît ceea ce publicăm. Dar ea s-a pierdut sau, într-un caz mai fericit dar foarte puțin probabil, nu este încă descoperită.

2 Istoricul și omul de cultură Ioan V. Rusu (despre care vezi *G. B. C.*, II, p. 73) era secretar al doilea al ASTREI. Cf. și articolul *Ioan V. Rusu*, în *Transilvania*, XXXVI, 1905, p. 20–22.

3 Problema care agită această scrisoare și următoarele către Ioan Micu Moldovan este o acțiune națională din ianuarie-februarie 1879. În plinul iernii, cei doi mitropoliți români, cel greco-catolic de Alba-Iulia și Făgăraș, Ioan Vancea, și cel neunit al Sibiului, Miron Romanul, au plecat la Viena, ca să pledeze în audiențe în fața Împăraratului, împotriva proiectului de lege școlar pe care îl pregătea ministrul Trefort Ágost, preconizînd obligativitatea limbii maghiare în școlile confesionale românești. Inițial era vorba să meargă împreună ambele confesiuni, pentru mai multă prestanță a delegației, dar fie dintr-un joc de orgolii, fie printr-o manevră a Blajului – cum dă de înțeles cuprinsul acestei scrisori, al celor următoare ca și al scrisorii lui Ioan Micu Moldovan către Bariț din 11 februarie 1879 (*G. B. C.*, V, p. 310–311)! –, pînă la urmă cei doi arhierei s-au dus separat. *Observatoriul* (II, 1879, nr. 10, p. 39) este primul care dă știrea că în 9 februarie 1879 mitropolitul Ioan Vancea a fost primit de Împărat în audiență privată. Era însoțit de Victor Mihali de Apșa, episcop de Lugoj. În același loc se arată că în 11 februarie a ajuns la Viena și delegațiunea neuniților din Sibiu, formată din mitropolitul Miron Romanul și din încă zece personalități ecleziastice. Fiecare delegație a înaintat la Tron cîte un memoriu adecvat. Printr-o întîmplare care-i intrigă pe Bariț și Ioan Micu Moldovan (vezi *G. B. C.*, V, p. 314), memorialul neuniților apare în ziarul maghiar *Hon* din Budapesta, la 15 februarie, înainte de a fi publicat în românește.

4 Investindu-i în Fabrica de hîrtie din Zărnești.

196

Sibiu, 8/II 1879

Reverendisime !

Mulțămindu-ți din nou pentru atîta osteneală, încît pentru rev[erendisimul] d. canonic L. Leonteanu [1] alătur adresa tipărită îndată la 2—3 zile după venirea listei d-tale, între cei de întîi. Unde i s-a pierdut, nu pricep. Am dat ordin a i se trimite astăzi toți n-rii din nou.

Mitropolitul Miron și vicariul plecară alaltăieri de aici. S-au oprit la Blaș, sau nu?[2] Ori încai făcut-au de știre că pleacă? Am trebuință mare să aflu.

Tel[egraful] Rom[ân] sparse astăzi tăcerea [3], fără a se mai înțelege cu mine, iară *Gazeta* comise o indiscrețiune cu publicarea de la Deva[4]. Dară acuma nu mai poate să strice.

Salutare frățească!

Al d-tale devotat,

G. Barit.

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecția George Bariț, nr. 679.)

1 *Leonțiu Leontean-Jurca*, 1810—1888, in tinerețe (1832—1833) profesor la Blaj, apoi protopop greco-catolic in Uioara (Ocna Mureș), intre 1841—1873. Din 1873 canonic la Blaj.

2 Vezi *G. B. C.*, V, p. 310—316. Era vorba ca mitropoliții romāni din Transilvania — cel greco-catolic de Alba-Iulia și Făgăraș, Ioan Vancea, și cel al neuniților din Sibiu, Miron Romanul — să plece impreună la Viena, pentru o acțiune conjugată impotriva proiectului de lege a lui Trefort. Cauzele pentru care nu s-a reușit această corelare, *Ibid.*, Cf. și scris. 195, n. 3.

3 Exista consemnul de a se păstra tăcere in legătură cu plecarea arhiereilor români la Viena, pentru cazul cind s-ar fi inregistrat un eșec cu totul demoralizant al demersului. În orice caz, Ioan Vancea, mitropolitul de Alba-Iulia și Făgăraș nu dorea cu nici un chip să se publice *nimic* in legătură cu plecarea sa. În mod răutăcios, *Telegraful român* divulgă plecarea in articolul *Varietăți. Personalia* din XXVII, 1879, nr. 13, p. 51. Vezi și *G. B. C.*, V, p. 312, n. 2.

4 „Indiscreția" s-a produs cu articolul *Deva, la 13/25 ianuariu 1879*, din *Gazeta Transilvaniei*, XLII, 1879, nr. 7, p. 9, in care se publică o adresă a românilor din Deva către mitropolitul Miron Romanul, rugindu-l să intervină la Tron pentru stăvilirea proiectului de lege școlară. Astfel, pas cu pas, secretul dorit al acțiunii mitropoliților cade, inainte de a se da comunicatele oficiale despre audiențe, așa cum s-a preconizat.

197

Sibiu, 10/II 1879

Reverendisime !

Mai alaltăieri întrebam dacă și cînd va fi plecat ex[celența] sa d-n. mitropolit al nostru. Aseară aflai de la mitropolia de aici că în

ziua în care plecase mitropolitul Miron, venise aici un telegram *de la provizoriul* din Curte, în care se spune că mitropolitul Ioan a plecat în 2 febr[uarie]. Se înțelege, și nespus de mine, că modul acesta de a sta unii cu alții în relațiuni într-o cauză vitale, comună tuturor, a lăsat aici o impresiune din cele mai neplăcute. Nu înțelege nimeni de ce Sibiiul să fie încunoștințat numai a 5-a zi despre plecarea mitropolitului de la Blaș și, precum e lumea, lucrul se explică așa: că Blașul n-au avut și nu are nici o încredere în onestitatea și sinceritatea celor de aici, ci se teme de trădare. Alții, iarăși, o explică ca rivalitate etc.

Eu, din parte-mi zic numai atîta: că *dacă* cumva nu este smintită *data* telegramului, atunci a fost lipsă de tact mai fin [1].

Din zioa în care plecă mitropolitul Miron, românii de aici s-au și învoit între sine că ori va scoate această deputațiune ceva bun la cale ori nu, ori va avea audiență ori că vor fi dați toți pe ușă afară în mod brutale, la întoarcerea sa acasă, în Sibii, să primească pe mitropolit și deputați cu ovațiune, cum nu se făcea nici lui Șaguna: cu muzică, torțe, orațiuni, deputațiuni de pe la toate comunele românești învecinate, să le mulțămească la toți că, față cu nerușinatul despotism actuale s-au aruncat în pericol, s-au făcut de ură cu toată ungurimea cîtă a înnebunit de boala fanatismului și s-au expus la răzbunarea colcăitoare.

Românii de aici, adecă, vor să folosească această ocaziune spre a demonstra în fața Europei că poporul nostru simte ca și capii și conducătorii săi, că cuțitul îi ajunge la os, că nu va mai suferi ca ungurul și neamțul să-i calce școala și biserica, să-i omoare naționalitatea.

De cînd cu incidentele sus-atinse de la Blaș, oamenii de aici sunt și mai deciși a-și executa planul acesta. Au dat ordin la b[aronul] Pop ca să fie avizați de întoarcere cu 2 zile în[ainte].

Mă întrebară că d-voastră cum veți primi pe mitropolitul la întoarcerea sa?[2] Eu îi reflectai la fermanele din 1876. Oamenii de aici însă sunt de părere că trebuie să se facă ceva și la d-voastră. Dacă nu e permis studenților, să nu facă ei nimic. Aveți însă primpregiur protopopi și mulțime de preoți, cu mireni fruntași, dintre cari știu mai mulți și carte. Aceia să se adune la o zi anumită în Blaș și, formînd una deputațiune, să meargă la mitropolitul și să-l felicitеze prin un discurs bine cugetat, care apoi să se publice la timpul său [3].

Mă rog ca să binevoiți a vă consulta în această cestiune cu alți bărbați pătrunși de sanctitatea cauzei. Unii din preoți își vor teme adjutul. Dară să pună ticăloșii de 50 fl. într-o cumpănă și viitoriul întreg pe discul celălalt.

De la Gherla primesc știrea că pe la 28 ian[uarie] — 7 febr[uarie] episcopul nu fusese acasă și că numai apoi se ținu conferență, în care s-au adoptat propunerile Blașului, dară numai în 8 v-a telegrăfat. Ce fatalitate!

Deocamdată atîta. Salutare frățească,

G. Bariț.

Aici curg protestele din protopopiate. Alaltăieri trămiseră un transport la mitropolitul. După întoarcere îi vor veni, lui și episcopilor, adrese de mulțămită cu sutele.

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecția George Bariț, nr. 681.)

1 Despre această încurcătură produsă de administratorul metropolitan din Blaj, G. Vancea, vezi și scrisoarea lui Ioan Micu Moldovan către Bariț din 11 februarie 1879, in *G. B. C.*, V, p. 310–311. Vezi și supra, scris. 195, n. 3.

2 Despre felul cum l-au intîmpinat blăjenii pe mitropolitul Ioan Vancea la reintoarcerea sa din misiunea vieneză (despre care vezi *G. B. C.*, V, p. 312, . n. 1), il informează Ioan Micu Moldovan în 14 februarie (*Ibid.*, p. 311–312). În presă nu s-a publicat *nimic* despre această primire, din dispoziția mitropolitului Ioan Vancea.

198

Sibiu, 14/II 1879

Reverendisime !

Am știut apreția totdeauna cumplita pozițiune actuale a Blașului, de aceea am și făcut excepțiune: nu am zis ca tinerimea să participe, și nici chiar aici nu am lăsat rola primă tinerimei.

Aseară ținurăm o conferență nouă de 42 inși, între cari nici un funcționar public și nici un militarist, ca să nu compromitem. Mă onorară pe mine cu prezidiul. Cu rară unanimitate, se decise a se face primire cît se poate de strălucită și a se ținea discursuri-programă. Vreo 15 comune rurali vor fi reprezentate [1].

Dv. ați putea mijloci cel puțin atîta, ca și după întoarcerea ex[celenței] sale să vie necurmat adrese din toată archidiecesa, în care de aci încolo să se coprindă și mulțămită că a ostenit și s-a expus urei vrășmașilor. Trebuie dă *încuragiăm* și să *continuăm.* Am intrat în acțiune? Mergem înainte!

Mă tem că eu iară voi fi constrîns a mai veni o dată la dv.

Ne veni telegram, iacă *acuma.* Primirea a *fost* prea bună.

Trece poșta. Salutare!

G. Bariț.

(Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecția George Bariț, nr. 682.)

1 Spre deosebire de discreția oarecum fricoasă cu care Blajul greco-catolic l-a primit pe mitropolitul Ioan Vancea la intoarcerea din Viena, Sibiul a făcut din eveniment o mare campanie publică. Miron Romanul și ceilalți delegați au fost primiți sărbătorește, in gara Sibiului, ca niște adevărați luptători pentru drepturile naționale. Vezi *Primirea sărbătorească a deputațiunei române esmise la Majestatea Sa*, in *Telegraful român*, XXVII, 1879, nr. 16, p. 62–63. Cf. și *Observatoriul*, II, 1879, nr. 13, p. 49–50 și *Gazeta Transilvaniei*, XLII, 1879, nr. 12, p. 3 (articolul *O primire festivă la Sibii*).

199

Sibii, 2 marțiu st. n. 1879

Reverendisime !

Informațiunile pe care avuși bunătate a mi le da prin scrisoarea d-tale din 25 ale 1. tr.[1] îmi fuseră singura armă de apărare contra înfocatelor atacuri la care sunt eu expus aici de 4 zile încoace. De aceea îți și mulțămesc, chiar în numele sîntei noastre cauze, pentru ele.

Totodată mă simț îndătorat a vă da și eu de aici informațiuni de acelea de care nu aș fi voit să vă dau niciodată și din care veți cunoaște că *nu* mîncărimea mea de publicist mă făcuse ca să vă întreb de unele și altele.

Poate fi că aș face mai bine dacă cele ce urmează mai la vale le-aș submite de-a dreptul la cunoștința ex[celenței] sale d-lui mitropolit. După ce însă văz că mitropolitul de aici pleacă, precum auz, la delegațiune, presupun că poate pleca, ori că va fi plecat, și al nostru. În tot cazul, eu aflu că este necesariu ca informațiunile acestea să ajungă la cunoștința ex[celenței] sale cît mai curînd și sunt sigur că d-ta nu te vei subtrage de la sarcina aceasta.

Joi în 16/28 febr. veniră aici cei 12 brașoveni. Seara, unul din ei mă vizită și-mi spuse că îndată, din primele vizite aflară „trista" știre că mitropolitul și episcopul greco-catolici n-au mers la Viena în cauza limbei și că n-au subșternut Împăratului nici un memorand. Acestuia îi răspunsei brașovenește, cum sunt dedați ei.

Vineri pe la 10 oare mă apucă pe stradă conducătoriul lor, Diamandi Manole, supranumit în batjocură și Gură-Mare și Mac Mahon, cumnat cu Christea, om foarte brutale. Mă întrebă că de ce nu public eu *Memorandul* Blașului [2]. Mă apăr pre cît se poate apăra cineva pe stradă, îi jur că nu-l am, îl rog să mă lase, și dacă vrea informațiuni exacte, să mă caute acasă. „Ba nu, că d-ta ai compus *Memorandul*, trebuie să-l ai, știm noi." Apoi abia [scăpai][3] de acest om de răpaste.

Într-aceea, mă invitaseră și pe mine la measa dată de mitropolit acelei deputațiuni brașovene. Fiiul meu avu instinctul că n-ar fi bine să merg la acea masă. Eu însă mă decisei, apoi întîmple-se orișice.

Am mers. Înainte de masă voiam să vorbesc mitropolitului cîteva cuvinte și să-l reflectez la minciunile scornite. Le știa. Dară abia apucai să-i zic cîteva cuvinte, pre cînd se și împlu sala de oaspeți. Urmară toastele, îndată, în cel de întîi, ex[celența] sa d-n. mitropolit, apelînd la concordia și solidaritatea tuturor în cauze naționali precum este și aceasta pendentă. Totodată să pricepem că nici chiar între capii bisericești nu domină solidaritate în apărarea cauzei.

Se sculă D[iamandi] Manole cu o vorbire *lungă*, în care mai la urmă provocă pe *reprezentanții presei* „ca să arunce cît mai curînd lumină. preste această atitudine misterioasă și cu drept suspiționată a Blașului".

Aci, am fost silit a le ținea lecțiune despre *misiunea presei*. M-a combătut Christea ![4] L-am tăiat. Din acea oară sala se prefăcu în casină de certe ordinarie. Acum ieși Part[enie] Cosma, adv[ocatul], mai pe față,

şi vorbi în acest sens: „Nu-mi e ciudă pe Blaş, cît mai vîrtos pe Arad, căci în B[uda]pesta s-a rupt de către noi, ca să meargă acasă noaptea, să nu-l poată primi poporul, că lui îi este frică de unguri. Apoi cel de la Caransebeş a compromis gros cauza, prin secătura de vorbire ţinută la întoarcerea sa, către popor. Încît pentru Blaş, mitropolitul de acolo nu are nici o cauză plauzibilă de a ţinea *Memorandul* său pitulat. Dacă l-a immanuat în adevăr Monarhului constituţionale, nu absolutistic, apoi el se poate publica fără nici o frică de mînia Maj[estăţii] Sale. Noi am întrebat în această privinţă pe d-n. Pápai, care mijloceşte audienţele, şi ştim curat că tocma se cere a se publica, spre a curma orice ocaziune de a scorni alte secături. De aceea publicarăm şi noi pe al nostru. Să nu aştepte nimeni ca însuşi ministrul să dea în public un act care îl acuză chiar pe el, că nu e nebun să o facă aceasta".

După un alt orator, luă iarăşi mitropolitul vorba, dară acum iritat şi, după ce imputà la ai săi fricoasa şi aequivoca purtare, înşiră propusurile şi faimele care cerculează asupra Blaşului, din care-mi aduc aminte numai de unele, precum: mitropolitul din Blaş se teme de gurile episcopilor rom[ano]-catolici şi nu cutează să facă nimic ce ar displăcea acelora; la întoarcerea sa de la Viena s-ar fi escuzat către ministru că ex[celenţa] sa nu ar fi făcut acest pas dacă nu l-ar fi provocat neuniţii din Sibii prin deputaţiune; în fine, spre cea mai mare mirare şi totodată indignaţiune a mea, ex[celenţa] sa se întoarce către *mine* provocîndu-mă ca să fac orice voi şti, să cer *Memorandul* spre publicare sau, dacă din partea Blaşului nu s-a dat la Împăratul nici un memorand ori reprezentaţiune în această cauză naţionale, să spun lumei acest lucru curat aşa ca să se ştie, căci încît pentru persoana sa, iată, declară în toată solemnitatea că „de ar rămînea singurel, părăsit şi desvotat nu numai de arhipăstorii gr[eco]-catolici, dară şi de sufraganii săi, ex[celenţa] sa e decis a merge înainte singur în această cauză, chiar cu pericol de a-şi pune capul".

Apoi iarăşi înnoi provocarea către mine. Urmară vivate detunătoarie. La aceasta, eu cerui cuvînt în cestiune personale, întrebînd pe mitropolit şi pe toţi mesenii, cu ce drept cutează ei a mă trage la tribunalul lor, a mă face responsabile de faptele mitropolitului şi episcopilor gr[eco]-catolici, a-i acuza pe aceştia de trădare şi perfidie în cauza naţionale. Protestai cu solemnitate, apoi adresîndu-mă către mitropolit îi zisei: „Din contră, după ce ex[celenţa] ta luaşi iniţiativa şi ne-ai trimis pe trei inşi la Blaş, ca să ne apropiem şi punem în relaţiune unul cu altul, tot ex[celenţa] ta aveai să te adresezi, mitropolit către mitropolit, consiliariu către consiliariu, să vă întrebaţi unul pe altul care cu ce rezultat v-aţi întors acasă".

La această retorţiune a mea începură să proteste cu toţii, că nimeni nu au voit să mă vateme, dară au dreptul să ştie dacă gr[eco]-catolicii sunt sau nu decişi a-şi apăra şcoalele, limba, cultura naţională, dacă mai ţin sau nu la naţionalitatea română.

A lipsit foarte puţin că nu mi-am luat pălăria şi să ies din sală. După ridicarea mesei, mitropolitul mă luă de mînă şi mă trase la o parte ca să îmi spună — să mă astîmpere! — că el, silit şi bombardat din toate părţile a trebuit să vorbească aşa. Preste aceasta, cele scrise nu de

altul, ci de Iust[in] Popfiu în ziarul *Bihar* [5] în ton așa de apodictic, l-au adus și pe excel[ența] sa în prepus că ex[celența] sa mitropolitul de A[lba]-Iulia nu a dat Împăratului nici un memorand în cestiunea subsersată. Preste aceasta, și ministrul i-a vorbit ca în batjocură de ex[celența] sa, că nu e forte și că tremură de miniștri.

Pre cînd mi se spunea mie acestea, în altă parte a sălei Diamandi Manole punea cu alții rămășag pe 1.000 f. că episcopul gr[eco]-catolic nu a dat nici un memorand la Împăratul în cauza naționale școlastică.

Prea mult vă țin. Orice corolarie să vi le faceți înșivă. Ceea ce doresc eu este ca aceste informațiuni să ajungă cît mai curînd, așa veridice cum stau aici, la cunoștința excel[enței] sale d-lui mitropolit al nostru, căci falsificate, exagerate, cornurate s-au lățit și pînă acuma în țara întreagă, înveninînd corpul națiunei, consternînd și rușinînd foarte pe gr[eco]-catolicii noștri, aruncînd din nou tăciunele urei și chiar al hostilității între noi, compromițînd cumplit pe capii noștri bisericești, smulgîndu-le, în parte, chiar conducerea din mîni, făcînd bucurie satanică inemicilor, dînd ministeriului arme de nimicire contra noastră.

Este învederat: ministeriul va face totul spre a înverșuna pe mitropoliți unul în contra altuia, curat cum a făcut cu cei doi antecesori [6]. Ei, dară mitropolitul gr[eco]-răs[ăritean] declară pînă acuma de trei ori, față cu cîte 24—30 de persoane, că este prea decis a merge înainte și a lupta, chiar cu pericolul totalei sale căderi ! „Nu sunt angajeat la nimeni cu nimic, nici în sus, nici în jos, decît numai către națiune și către instituțiunile bisericei mele. Voi merge înainte !" Așa își încheia unul din cuvintele sale.

Acum vă las ca să alegeți singuri unul din două rele: mînia miniștrilor prin publicare sau ura și discordia naționale, cu perderea auctorității chiar și la românii gr[eco]-catolici. Trebuie să știți că în fundul mărei colcăie înfricoșat.

Salutare !

G. Bariț.

Alaltăieri dă[d]useră și sașii o protestă la Monarh în cauza limbei. Ei au ținut aici conferență, mai bine convent, în această cauză, conchemat din toate decanatele.

(*Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecția George Bariț*, nr. 684.)

1 Vezi *G. B. C.*, V, p. 313—316.

2 Vezi și scris. 195, n. 3. La o conferință îngustă de la începutul lunii februarie, blăjenii iau hotărîrea întocmirii unui memorial pe care Ioan Vancea să-l înmîneze Împăratului în legătură cu proiectul legii Trefort. Se pare că Bariț a fost însărcinat cu redactarea documentului. Starea de tensiune ce răzbate din această scrisoare se datorește faptului că Blajul întîrzia — după părerea neuniților din Sibiu ! — să dea publicității textul memoriului. Petițiunea, intitulată *Cesarea Regia-Apostolica Majestate ! Prea grațios al nostru domn și rege !* apare mai întîi în *Telegraful român* (XXVII, 1879, nr. 24 din 27 februarie stil vechi, p. 94—95) și apoi în *Gazeta Transilvaniei* (XLII, 1879,

nr. 17 din 1/13 martie 1879, p. 2). *Observatoriul* lui Bariţ n-a publicat memoriul. O ediţie mai nouă la Teodor V. Păcăţian, *Cartea de aur* .., Sibiu, 1910, p. 708–713. Celălalt memoriu, al sibienilor, cu titlul *Majestate imperială şi apostolică regală ! Prea graţioase doamne !* s-a tipărit mai întîi în *Observatoriul*, II, 1879, nr. 12, p. 45–46. Vezi şi la Teodor V. Păcăţian, *Op. cit.*, p. 713–720.

3 Lapsus calami: cuvintul lipseşte în original.

4 *Nicolae Cristea*, redactorul *Telegrafului român*.

5 *Iustin Popfiu*, 1841–1882, scriitor bihorean, cleric greco-catolic de vază şi orator de amvon cu oarecare renume. Despre el: Eugeniu Potoran, *Poeţii Bihorului*, Oradea, 1934, p. 38–43; Teodor Neş, *Figuri bihorene – Iustin Popfiu (1841–1882)*, în *Familia*, seria a doua, III, 1936, nr. 4; Gh. Cardaş, *Justin Popfiu*, in vol. *Poeţii şi prozatorii Ardealului pînă la Unire (1800–1918)*, Bucureşti, 1936, p. 180; Petre Dejeu, *Instituţiunile culturale din municipiul Oradea şi judeţul Bihor*, Oradea, 1937, p. 145–146; Vasile Vartolomei, *Iustin Popfiu. La centenarul naşterii*, Cluj, 1941.

6 Alexandru Sterca Şuluţiu şi Andrei Şaguna.

XLVI

CĂTRE IOAN BIANU [1]

(1880–1893)

200

Sibiu, 25/13 mai 1880

Domnule Bianu !

Eu am ajuns de la Bucureşti în Sibii numai după 22 de zile, din cauza altor drumuri şi afaceri grele din alte părţi, ceea ce voi fi necesitat să fac şi de Rosaliile iuliane.

Aşa, scrisoarea d-tale din 8 mai (26 apr.) o am citit, împreună cu alte vreo 63 aflate pe scriitoriu, numai alaltăieri, iară pe cea din 22/10 mai, numai aseară. De aici se explică întîrziarea răspunsului meu la scrisoarea d-tale anterioară.

Astăzi grăbesc a da informaţiunile ce urmează, relativ la ordinul ce ai primit de la on[oratul] nostru d-n. preşedinte Ioan Ghica, şi te rog să binevoieşti a i le comunica.

Eu recenziunea ce am făcut celor 2 volume din *Convorbirile economice* [2] nu o compusesem din însărcinarea comisiunei premiselor anuali, căci, după ce d-n. auctor şi-a retras cartea, comisiunea nu s-a

mai ocupat de aceea. O am studiat eu din îndemnul propriu și cu scop ca recenziunea să o citesc, conform regulamentului, în secțiunea noastră istorică sau în comisiunea de trei, destinată a examina operate străine.

În zilele din urmă, secțiunea abia se mai putea aduna în număr regulamentariu. Mi-am citit dizertațiunea la 3 membri, o am insinuat pentru plenum. D-n. secretariu generale a uitat de 2 ori să o pună la ordinea zilei. Atunci eu mi-am zis: „Cu atît mai bine, căci și așa planul meu rezervat fusese ca cestiunilor naționale-economice *românești* să le dau aici, dincoace, publicitate cît s-ar putea de întinsă".

Deci, după ce a lipsit orice ocaziune de a se decide prin votul Academiei publicarea acestei recenziuni în *Analile* sale, eu m-am grăbit a o insinua la comitetul Asociațiunei noastre literarie de aici și, prin urmare, acea dizertațiune se va publica în analile noastre transilvane, îndată în tomul II, care va ieși după Rusalii. O voi reproduce și în *Observatoriul*[3] meu, cu cîteva citațiuni mai lungi din carte, citațiuni de acelea pe care on[oratul] d-n. I. Ghica le-a scris dintru toată convicțiunea sufletului său și mie mi le-a scos din inimă și rinichi.

Încît pentru raportul făcut asupra documentelor adunate de d-n. Nic[olae] Densușianu, eu nu am citit nimic. D-voastră însă la cancelarie sunteți rău informați în privința aceluia. Nu eu am fost însărcinat cu compunerea aceluia, căci asupra mea se încărcaseră altele, îndoit mai multe decît mi se cuvenea, în proporțiunea numărului membrilor prezenți. Eu luasem asupră-mi a citi numai raporturile d-lui Densușianu și, din îndemnul propriu, vreo 12 fasciculi de documente. D-n. Hodoș a fost însărcinat cu referada, iară la plecarea sa din ședință mi-a promis că mi-l va lăsa, respectiv îl va aduce în cancelarie, ca să-l iau eu și să-l comunic cu secțiunea.

Nu l-a adus, nu mi l-a dat. Eu am notificat această împregiurare secțiunei și am cerut să se treacă, de către secretariu, în procesul-verbal, pare-mi-se cel din urmă (îl aveți acolo).

Într-aceea membrii secțiunei, cîți au fost de față, se informaseră că în acea colecțiune, pe lîngă frumosul număr de acte pînă aci necunoscute, sunt altele, multe, publicate în diverse timpuri, de cătră scrietorii istoriei transilvane și ungare. Însă ca să poată cineva specifica, clasifica, apreția o colecțiune oricare, fie și numai de mărimea acesteia, nicidecum nu sunt de ajuns 3 săptămîni și nici 3 luni. Lucruri de acestea nu se fac în fugă. Cele adunate în vreo 16 luni cer, pentru citire, mai mult de 16—20 zile.

Mai știu și atît, că d-n. Hodoș voise a propune pt. d-n. Densușianu o remunerațiune nouă de 500 l. n. Ceilalți membri însă n-au voit să auză de așa ceva, mai vîrtos după ce au văzut starea bilanțului și excesivele speze făcute cu tipărirea cărței d-lui Tocilescu și alte cîteva fără nici o autorizare din partea plenului[4].

Cu această ocaziune fac cunoscut, anume d-tale și d-lui secretariu gener[al], că d-n. profesor dr. N. Nilles de la In[ns]bruck v-a trimis prin mine *Kalendarium manuale utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis. Academiis clericorum accomodatum, auctore Nicolao Nilles* etc., 1879[5]. Ar fi bine să-i adeverați, în trei linii, primirea. Dacă nu voiți în altă

limbă, chiar româneşte, că ştie şi limba noastră, precum se vede chiar din acel *Sinaxariu* foarte interesant, pe care n-ar strica să-l frunzărească şi d-n. Hasdeu.

Eu am dat bătrînului Nilles cîteva cărţi istorice. Dînsul au adunat din arhivele de la Strigon (Estergom) mulţime de documente relative la unirea religioasă a românilor între 1692—1700 şi pînă la Carol VI. E decis a le publica cît mai cutînd, dacă vor fi lectori români [6].

Nicidecum nu ar strica să se aboneze şi Academia noastră la *Zeitschrift für catholische Theologie*, IV, Jahrgang, In[n]sbruck, 1880, redactată de iezuiţii de acolo; însă *tocma* de aceea costă numai 3 fl. pe 1 an.

Cu toată stima,

G. Bariţ.

(B. A. R., Fond. coresp., cota S 68 (1), CDXCI, inv. nr. 54.718.)

1 *Ioan Bianu*, 1856—1935, istoric, filolog, şi-a cîştigat notorietatea prin organizarea modernă a Bibliotecii Academiei Române şi prin iniţierea *Bibliografiei româneşti vechi*. Despre el: *Omagiu lui I. Bianu din partea colegilor şi foştilor săi elevi*, Bucureşti, 1927; *Sărbătorirea profesorului Ion Bianu la Universitatea din Bucureşti, Facultatea de filosofie şi litere, în ziua de 7 ianuarie 1928*, Bucureşti, 1928; Eugen I. Păunel, *Ion Bianu (1856—1935)*, Cernăuţi, f. a.; Sextil Puşcariu, *Ioan Bianu*, Cluj, 1935; Ioachim Crăciun, *Doi bibliologi români, Ioan Bianu (1856—1935) şi Al. Sadi-Ionescu (1873—1926). Deux bibliologues roumains, Jean Bianu, 1856—1935, et Al. Sadi-Ionesco, 1873—1926. Texte roumain et français*, Cluj, 1937; I. Simionescu, *Amintiri academice*, în *Cele trei Crişuri*, XXIII, 1942, p. 131—134; Nicolae Comşa, *Corespondenţa între Ion Micu Moldovanu şi Ion Bianu. Un capitol din colaborarea între Blaj şi Bucureşti*, Blaj, 1943; Dan Simonescu, *Ioan Bianu, bibliotecarul Academiei Române. 35 de ani de la moartea sa*, în *Revista bibliotecilor*, XXIII, 1970, nr. 2, p. 107—109; Avram S. Todor, *Ioan Bianu (1856—1935)*, în *Apulum*, XII, 1974, p. 664—673; *Scrisori către Ioan Bianu*, ediţie de Marieta Croicu şi Petre Croicu, I—V, Bucureşti, 1974—1978.

2 Este vorba de ediţia a treia a scrierii lui Ion Ghica, *Convorbiri economice*, I—II, Bucureşti, 1879. Un al treilea volum va apare tot acolo în 1884.

3 Nu s-a publicat nici în *Transilvania*, care n-a apărut în 1880, nici în *Observatoriul*.

4 Nicolae Densuşianu făcuse, pe cheltuiala Academiei, o amplă documentare în bibliotecile din Transilvania şi Ungaria, de unde a copiat un impresionant număr de documente, mai ales despre Răscoala lui Horea. Cercetările s-au desfăşurat în a doua jumătate a anului 1879. În 1880 el raportează în două rînduri Academiei despre rezultatele obţinute: în şedinţa din 11 ianuarie 1880 citeşte *Raportul d-lui Densuşianu asupra cercetărilor făcute în bibliotecile şi arhivele din Ungaria şi Transilvania de la iuniu pînă la decembre 1879* (în *Analele Academiei Române*, tom. II, Seria II, partea I, Anexa C.), iar în 21 martie *Raportul general al d-lui Densuşianu despre rezultatele misiunii sale* (*Ibid.*, Anexa B.). În şedinţa din 25 martie, Bariţ şi Iosif Hodoş sînt însărcinaţi să studieze documentele aduse de Densuşianu, lucru ce nu s-a făcut în condiţii bune, din cauza

resentimentelor celor doi față de tînărul istoric. Vezi și *Scrisori către Ion Bianu*, I, p. 56—57, n. 4 și 5. „Spezele" făcute cu cartea lui Tocilescu: pentru tipărirea cărții sale *Dacia înainte de romani*, Grigore Tocilescu primise din partea Academiei suma de 415 lei (vezi *Analele Academiei Române*, Seria II, tom. II, ședințele ordinare din 1880—1881 și sesiunea generală a anului 1881, secțiunea I, partea administrativă și dezbateri, p. 59).

5 *Henrik Nicolaus Nilles*, 1828—?, iezuit celebru, profesor la Innsbruck, autor al unor remarcabile exegeze despre trecutul bisericesc din orientul Europei.

6 Le-a publicat și constituie conținutul cărții care l-a făcut celebru în rîndul românilor: *Symbolae ad illustrandum historiam ecclesiae orientalis in terris Coronae S. Stephani*, I—II, Oeniponte, 1885. Altă carte a lui referitoare la români: *De Principe Joanne Stephano Moldaviae et nomine Vajvoda ritus graeci*, Oeniponte, 1885.

201

Sibii, 31 mai n. 1887

Stimate domnule Bianu !

Adeveresc primirea exemplarielor din *Album*, pentru care vă mulțămesc, cum și a celor 215 exempl[are] din *Programa pentru adunarea datelor* [1] etc. din partea d-lui coleg Hasdeu. O parte bună din acestea voi împărți eu cu mîna mea, în călătoria ce am să fac de Rusalii din Cluș și în alte părți ale țerei, pe la persoane de la care putem să așteptăm ceva. Sper că m[anu]s[cri]ptele pe care le-am trimis la adresa Academiei pentru d-n. Hasdeu, în aceeași zi în care i-am și scris d-sale despre unele lucruri, i s-au transpus spre folosire.

De cînd m-am întors de la dv. am aflat și mai exact cauza pentru care partea cea mai mare a exemplarielor trimise pe la ss-ele consistorie nu s-au împărțit, și chiar *aici* nu se știe nici unde va fi stînd pitulat pachetul. Numai în Banat s-au împărțit. Este coprinsul de pre pagina 1 și una parte din a 2ª Jurămîntul pe care-l pun aici toți funcționarii statului și toți prelații bisericelor are unele clauzule care li s-ar putea citi după împregiurări, sau cu plan precugetat, asupra capetelor lor. Așa, de ex[emplu] este ca să nu cuteze a sta în nici o relațiune sau corespondență cu suveranii etc. din alte țări, nici a se face membru vreunei societăți străine, cu atît mai puțin secrete, și dacă ar afla că stă altcineva, sunt obligați prin jurămînt ca să *denunțe*, căci de nu, este vai de ei.

Iacă părerea mea în această privință: deocamdată să nu retipăriți acolo nimic din acest cestionariu, pentru țerile acestea, dară d-n. coleg Hasdeu să mă autorizeze ca eu să reproduc acel cestionariu, întreg, în foaia Asociațiunei noastre, afară de pag. 1, căreia i se va afla loc airea [2].

Într-aceea, primitele 215 ex. se împart cu economie strictă, mai ales pe la gimnazii, seminarii, preparandii, școale primarie cu cîte 4 și 5 învățători.

Mai departe: ştiţi că teritoriul poştelor este împărţit în zone. Aşa de ex[emplu], cum ai trecut de la Blaş mai departe, porto pentru România e duplu, şi decît greşeşte cineva, devine triplu şi mai mult. Dară şi altmintrea la preoţi, profesori, învăţători locuitori mai departe în ţară nu le este îndemînă şi se tem să stea în corespondenţă, mai ales cu persoane distinse din România şi aşa mai bine nu fac nimic.

Deci, dacă d-n Hasdeu află de bine a facilita *bieţilor creştini* de aici studierea limbei şi înaintarea studiului lor la auctorul dicţionariului, să permită ca aceşti *creştini* să le trimită numai la Sibii, pe adresa red[acţiei] *Transilvaniei*, care nu e îmbrăcată în roşu ca să se sparie şi înfurieze taurii din această ţară, pentru cari cultivarea limbei noastre este petec roşu. Eu apoi, adunînd 2—3 studii, le-aş înainta îndată la Academie.

Dacă d-n. Hasdeu se învoieşte, îl rog ca să binevoiască a-mi face cunoscut. Dacă nu, tăcerea d-sale o voi considera ca negativă.

Nu cumva ginere-meu C. Iuga este bolnav rău, că la două scrisori nu-mi răspunde nimic?

Al d-voastră stimătoriu,

G. Bariţ.

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat)

1 „Albumul" este excelenta monografie *Biserica episcopală a Mănăstirei Curtea de Argeş, restaurată în zilele M. S. Regele Carol I, restaurată din nou în ziua de 12 octombrie 1886*, Bucureşti, [1887]. Bariţ a popularizat insistent grandioasa tipăritură, mai întîi ca semnalare (vezi *Bibliografie*, în *Transilvania*, XVIII, 1887, nr. 11—12, p. 99), apoi, în stilul său, prin texte din lucrare (*Din Album publicat în memoria restaurărei bisericei de la Curtea de Argeş, Ibid.*, nr. 13—14, p. 114—116 şi *Precuvîntare la Album al bisericei episcopeşti de la Curtea de Argeş, Ibid.*, nr. 15—16, p. 127—129). Cealaltă tipăritură era chestionarul lingvistic al lui Hasdeu, *Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba romînă dc B. P. Hasdeu. Ediţiunea Academiei Române*, Bucureşti, 1884.

2 S-a publicat în *Transilvania*, XVIII, 1887, nr. 15—16, p. 121—127, *întreg*.

202

Cluş, 12 iuniu 1887

Stimate domnule Bianu!

Aflîndu-mă eu aici în Cluş pentru explorări istorice, onor[atul] domn advocat Iuliu Coroianu [1], totodată coleg al meu în comitetul nostru electorale îmi descoperi că are să plece la Bucureşti în afaceri particularie şi că ar voi să aibă un bilet de cunoştinţă cătră vreun membru al Academiei. Îmi spuse însă că dv. ambii sunteţi prea bine cunoscuţi şi chiar înrudiţi.

Aceasta mă face ca să aflu de prisos a mă adresa către vreun membru mai ales cînd nu poci şti cari dintr-înşii mai sunt în capitală. Vă rog însă, pe d-ta şi pe d-n. Nic[olae] Densuşianu, ca să binevoiţi a fi amicului nostru comun de ajutoriu, ca să poată cunoaşte bine institutele capitalei.

Rev[erenţa] sa dr. Gr[igore] Silaşi, iubitul nostru amic, carele a făcut corecturele la ediţ[ia] II din *Chronica* lui Şincai [2] nici pînă astăzi n-a primit un exemplariu, care crede-mă că i s-ar cuveni d-sale pentru toţi cluşanii.

Salutare şi frăţie,

G. Bariţ.

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat)

1 *Iuliu Coroianu*, 1847 — ?, născut în Craidorolţ din comitatul Satu Mare, jurist, a fost mai întîi funcţionar de stat, apoi din 1874 avocat în Cluj. A făcut parte din conducerea Partidului Naţional Român, în care calitate a luat parte la acţiunea *Memorandumului*, fiind condamnat la doi ani şi jumătate de închisoare. Slab cunoscut biografic. Despre activitatea sa memorandistă vezi Şerban Polverejan şi Nicolae Cordoş, *Mişcarea memorandistă în documente (1885—1897)*, Cluj, 1973, pass.

2 Ediţia academică a *Hronicii* lui Gheorghe Şincai, apărută la Bucureşti în 1886 sub îngrijirea lui Grigore Tocilescu.

203

Sibii, 25/13 dec. 1887.

Stimate domnule Bianu !

Alaltăieri, în 23/11 dec. am trimis una parte din documente, destinate pentru Academie, fireşte ca marfă cu declaraţiune de vamă [1].

Iar am înaintat raport separat. Mă tem însă că acel colet va zăcea în vamă cu săptămînile, dacă nu va întreba cineva de el, de ex. cu ocaziunea cînd vă vin coleturi cu cărţi din alte ţeri. Căci de cînd se poartă acest război de vamă, noi cei de aici suntem supuşi la multe şicane din partea vameşilor României. Ni se ia şi la poştă porto întreit ca mai înainte, pentru colete trimise cu poşta, ca marfă, nu ca scrisoare, căci ca scrisoare ar fi poate înzecit. Auzi d-ta: 5 kil., 1 fl. 76 c[ruce]ri = preste 4 lei !

Rogu-vă, căutaţi în catalogul Bibliotecei, dacă aveţi sau nu cartea vechie *Sicriul de aur*, despre care am pomenit în raport către on[orata] Delegaţiune, ca să pot da un răspuns bietului preot bătrîn de la Seghişoara [2].

Mult m-ar îndătora unul dintre tinerii din Cancelaria academică dacă mi-ar decopia sumariele scrise de mine pe documentele transmise alaltăieri [3].

Al d-tale stimătoriu,

G. Bariţ [4].

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat)

1 „Primite" (nota lui Bianu). Este vorba de o parte din documentele personale trimise de Bariț la Biblioteca Academiei, și din care s-a constituit apoi, actualul fond Bariț.

2 „20 fl. dacă este exempl[arul] complet și bine cons[ervat]" (nota lui Bianu). Este o ofertă de carte românească veche, parvenită prin intermediul lui Bariț.

3 „Trimes astăzi 21 dec. [18]87" (nota lui Bianu).

4 Adnotată de Bianu: Răsp. 21 dec. [18]87".

204

Sibii, 16/4 oct. 1889

Stimate domnule Bianu!

În vara trecută, cînd mi-ai făcut onoarea ca să mă vezi aici, în Sibii, ai avut bunătate a-mi împărtăși că onor[ata] Delegațiune ar fi decis a mă ajuta cu o sumușoară oarecare la tipărirea studiilor mele istorice și a mai multor documente [1].

Precum veți fi observat, eu am publicat vol. I pe spezele mele, și-l am gata din iuniu. Am ajuns și din vol. II la coala 15-ea.

Știu bine că eu nu am nici un drept ca să cer subvențiune de la Academie și nici de la oricine altul din România pentru publicarea lucrărilor mele, destinate mai mult a folosi românilor locuitori în țerile Monarhiei austro-ungurești, și foarte puțin românilor din regatul României, cari și fără de aceea n-au prea avut timp de a se interesa de trecutul și de suferințele noastre, ale celor de aici. După ce însă am aflat despre acea generozitate a domnilor colegi, după ce nobilul și genialul nostru domn secretariu general [2] încă-mi pusese oareșicare ajutoriu în perspectivă din partea Academiei, te rog ca să binevoiești a mă informa în trei cuvinte dacă poci spera de acolo vreo subvențiune, de la care apoi va depinde și prepararea volumului al treilea pentru tipariu, din mulțimea de material cît am adunat în viață, sau ca să mă îngrijesc tot eu despre coperirea ulterioară a spezelor de tipariu. Cu atît mai vîrtos, cu cît ne este cunoscut la toți cît este de mic publicul nostru cetitoriu pentru scrieri serioase.

Și apoi, *acestea* publicațiuni ale mele își au tendința lor, pe care o văd numai aceia cari mă cunosc de *aproape*, din tot trecutul meu. Ca o probă vă trimit, tot cu poșta de astăzi, unele coale de corectură.

Să ierți că-ți mai fac și eu de lucru cu comisiuni de o natură atît de gingașă.

Pe lîngă salutare cordială, sunt al d-tale stimătoriu,

G. Bariț. [3]

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat.)

1 Academia Română a hotărît să-l ajute pe Bariț la tipărirea volumului II din *Părți alese din istoria Transilvaniei pre două sute de ani din urmă*, al cărui prim volum apăruse la Sibiu în 1889.

2 *Alexandru Odobescu.*

3 Adnotată de Bianu: „Trimes 2500 lei in 30/18 octobre 1889".

205

Sibii, 6/18 aprilie 1890

Iubite domnule Bianu !

Cînd ne-am văzut mai pe urmă, înainte de plecarea mea, d-ta ai avut bunătate a-mi promite că vei prezenta generosului domn ministru Teodor Rosetti un exemplariu în două volume din *Istoria Transilvaniei pe 200 de ani* [1] ca un semn de înaltă stimă și recunoștință cu care-i sunt dătoriu, și să mă escuzați că de aici nu se pot trimite legate, fără rizic de stricăciune.

Astăzi, librariul meu Krafft a înaintat la adresa Academiei Române un colet mai mare, cu tren ordinariu, ca marfă. În acela veți afla 4 exempl[are] vol. I et II, și anume:

1 pe hîrtie ceva mai fină, pentru d-n. ministru;

1 pentru d-n membru G. Tocilescu, schimb:

1 pentru d-n. Nic. Densusianu;

1 pentru d-n I. M. Rîureanu, vechi profesor și director, tot așa vechi amic al meu (Strada Olteniii 35. L-am înștiințat: cred că va veni singur să-l ia).

Un colet separat este adresat lui Socec et Comp. Ginere-meu [2] nu va lipsi a-l înștiința, după sosirea marfei. Orice speze de transport la acest colet să se treacă în socoteala mea, și casariul îmi va trimite cont.

Tot așa să se întîmple și cu coletul de cărți pe care-l aștept eu de la d-voastră. Îl așteaptă însă și cîteva cocoane române, cărora le-am promis *Visul poetului* [3], apoi elevele noastre din școala superioară.

Eu mai stau în Sibii pînă la 3 mai, apoi plec iarăși.

D-ta mi-ai băgat un purece în urechie cînd mi-ai reflectat că s-ar putea întîmpla ca să mi se ia și cîteva exemplarie pentru premii. Ar fi bine, dară din cauza întîrzierilor de la vamă etc. ar trebui să știu cu 1 lună înainte de examene.

Prețul la 2 volume ar fi 20 lei noi; la mai multe exempl[are], rabat 20%.

Salutare cordială,

G. Bariț.

(B. A. R., Fond coresp., necatalogat.)

1 Volumul II, apărut în 1890 la Sibiu, cu sprijinul bănesc al Academiei Române.
2 *Constantin I. Iuga*, soțul fiicei mai mari Victoria.
3 *Visul poetului*, București, 1890, volum de Carmen Sylva.
4 Adnotată de Bianu: „Executat tot și răspuns la 17/29 april 1890. I. B."

206

Sibii, 1 mai 1890

Iubite domnule Bianu!

Primind astăzi scrisoarea d-voastră din 17/29 ale l[unii] expir[ate], pe lîngă că vă mulțămesc pentru osteneală ce-ați făcut prin împărțirea exemplarielor din scrierea mea [1] la adresele știute, nu lipsesc a vă face cunoscut că duminecă în 27/15 am primit și eu aviso despre sosirea lăzii cu cărțile ce ați binevoit a-mi trimite, iară luni, trecînd acelea prin reviziunile cerute *aici*, au ajuns sănătoase în locuința mea. Pînă astăzi am și terminat împărțirea lor, de aici pînă la Oravița, Temișoara, Arad, Beiuș, Oradea, M[áramaros] Siget, Cluș, Blaș etc., etc., cîte puține, pre cîte s-au ajuns. Prin elevele din internat am trimis la mamele lor, din ambele scrieri, 45 exempl. Am împătrțit și la membrele Comitetului Reuniunii femeilor române, ce nu numai știu citi, dară și *înțeleg* cele citite.

Nespusă bunătate s-a făcut prin darul acesta! Am împărțit mai tot la familii, la mame cu fete. Să vă imaginați cîte femei *mame*, fripte de sete, care toate cer cîte un pahar de apă răcoritoare! Dară nu se ajunge la toate. Noroc că scrierile se pot împrumuta una de la alta [2].

D-zeul părinților noștri să binecuvînteze pe Doamna Carmen Sylva, să o dăruiască cu sănătate perfectă și cu viață îndelungată pentru minunatul nutremînt spiritual ce dă literaturei noastre naționale, prin care deșteaptă și susține în spirite cea mai nobilă rivalitate la bărbați și la femei, pe cîmpul cel vast al *adevăratei* culture, atît morale cît și naționale. Femei de la noi zic că Carmen Sylva o trimise Maica Preacurată la români. Așa cred cele de aici.

Din vol. V *Acte și documente* [3] mi-ați trimis patru exempl. în loc de 1. Nu cumva din eroare? Ce să fac cu ele?

Salutare cordială de la al d-voastră stimătoriu,

G. Barit.

[Adresa:] D-sale domnulu Ioan Bianu, profesor la Universitate, bibliotecariu al Academiei Romane etc. *București*

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat.)

1 *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II.

2 Carmen Sylva a trimis pe seama transilvănenilor, în dar, un mare număr de exemplare din volumele sale *Cuvinte sufletești*, București, 1888 și *Visul poetului*, București, 1890.

3 Este vorba de corpusul de *Acte și documente relative la istoria renașterei române. Actes et documents relatifs á l'histoire de la regeneration de la Roumanie*, I—X, București, 1889—1909. Inițiatorul și realizatorul colecției a fost D. A. Sturdza. În vol. V (București, 1890, 1122 pagini) sînt cuprinse acte relative la anul 1857. Vezi și *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 395.

207

Sibii, 28/16 mai 1890

Iubite domnule Bianu!

După întoarcerea mea dintru o călătorie, aflînd pe masă și scrisoarea d-tale din 21 apr. vechi, nu am lipsit a împărți cele 3 exempl. din *Acte și documente* vol. V,[1] iară spre legitimarea mea, alături [i] adeverință de la respectivii domni.

În scrisoarea d-tale din 17/29 aprilie nu se vede nici un postscript. Ți s-a întîmplat și d-tale, ca și mie și la alții mulți, în cazuri de acestea și întră mulțimea afacerilor.

Destul că acum, cu această expedițiune, suntem în ordine și, din partea mea, rămîne numai ca să mulțămesc generoșilor editori, și anume ilustrului nostru d-n. secretariu general pentru volumele cu care am fost eu onorat.

Asemenea, mulțămesc din nou în numele familiilor române și al școalelor pentru exemplariele împărțite din *Cuvinte suflețești* și din *Visul poetului*[2]. Nu puteți crede ce bine au prins *aici* acele scrieri! Ei, dvoastră pe *acolo* nu știți ce este setea aici.

Scriind acestea mi se ridică un scrupul, asupra căruia te rog ca, dacă poți, să mă luminezi. Eu am împărțit din cele două volume ale *Istoriei*[3] mele, în București, preste 50 de exemple. Mă tem însă că tocma pentru președintele nostru actual[4] nu va fi rămas, după cum doream eu, *un* exemplariu în localul Academiei. M-au tot amețit unii-alții că d-n. I. Ghica vine azi, ba mîne, poimîne de la Londra. Mi-ar fi foarte rușine dacă mi s-ar putea imputa — cu tot dreptul — că tocma la d-sa nu am cugetat. Ca să-mi fac speranță că-i voi prezenta toate trei volumele dintr-o dată, ar însemna că voi să mă joc de-a mîța oarba cu moartea, care poate să mă ia pînă în primăvară, cînd voiam să fiu gata cu v[olumul] III[5]. Poate fi că știe ginere-meu de acolo[6].

Cu toată, stima

G. Bariț.

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat)

1 Vezi scris. precedentă, n. 3.

2 Vezi scris. precedentă, n. 2.

3 *Părți alese din istoria Transilvaniei pre două sute de ani din urmă*, I—II, apăruseră la Sibiu in 1889—1890.

4 Preşedintele Academiei Române era la acea dată Ion Ghica.

5 Va apare tot la Sibiu, in 1891. George Bariţ ii va supravieţui doi ani.

6 Constantin I. Iuga, soţul Victoriei.

208

Sibii, 8 iun. n. 1890

Iubite domnule Bianu !

Absentînd eu cîteva zile la Blaş, în afacerile fundaţiunilor noastre, şi anume în ale Fondului şuluţian [1], care dă de lucru mai mult decît toate celelalte, numai astăzi poci răspunde la scrisoarea d-tale din 1/31 mai, în care ai avut bunătate a mă informa că din *Istoria* mea se mai află în Academie 1 exempl. I et II [2].

Vă rog prea mult ca acelea două volume I et II să binevoiţi a le înainta din partea mea preşedintelui Academiei, principelui Ion Ghica, la Londra. Eu, de aici, nu voi lipsi a-mi face dătoria către d-sa.

Într-aceea, împregiurările noastre mă silesc ca iarăşi să vă mai incomodez cu altă rugare. După ce am împărţit, precum îţi scrisesem, cele două scrieri ale Doamnei Carmen Sylva în ţinuturile locuite de români, acuma văz că numai cît am deşteptat setea. Vicariul din Marmaţia, T. Bud [3] îmi scrie că după ce a citit *Cuvintele sufleteşti* în societate cu alte persoane, acum simte trebuinţă de a forma din ele predice bisericeşti.

D-n. advocat Paul Pop din Beiuş, cu scrisoarea sa din 2 iuniu n. îmi cere 25 exemplarie din *Cuvinte sufleteşti*, ca să le plătescă îndată ce îi va fi împărtăşit preţul, pentru că văzînd la dînsul alte familii exemplariul ce i-am trimis eu, toate voiesc să aibă acea carte. Eu îi răspund astăzi că nu ştiu preţul cărţii, dară voi întreba la dv.

Te rog, deci, ca să ai bunătate a-mi comunica preţul, a-mi şi mijloci trimiterea de 25 exempl[are], iară preţul să-l numere casariul Iuga în contul meu, pentru care-i şi scriu, tot astăzi.

Salve et me ut facis dilige ! [4]

G. Bariţ.

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat.)

1 Fundaţia mitropolitului Alexandru Sterca Şuluţiu, instituită in 1861 la dorinţa acestuia. Vezi *Fundaţiunea fericitului Alexandru Sterca Şuluţiu, arhiepiscopul metropolit gr-cat. de Alba-Iulia*, Blaj, 1870. Bariţ era membru al epitropiei acestei fundaţii.

2 Scris. anterioară, n. 3.

3 *Tit Bud*, 1846—1917, vicar greco-catolic al Maramureşului, scriitor şi om de cultură. Autor al unor lucrări de ritual religios *(Ritualul pentru pruncii şcolari din şcoalele elementare poporale*, Gherla, 1894), al cîtorva monografii de aşezăminte *(Însemnări şi date despre înfiinţarea parochiei gr.-cat. din Sighetul Maramureşului-Máramarosziget)*,

Gherla, 1905; *Date istorice despre protopopiatele, parochiile și mînăstirile române din Maramureș din timpurile vechi pînă în anul 1911*, Gherla, 1911), dar și al unor culegeri de cîntece populare care-l impun între folcloriștii români de la începutul secolului (ex. volumul *Poezii populare din Maramureș*, București, 1909). Despre el: *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 127; Iordan Datcu și S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*, București, 1979, p. 91.

4 „Fii sănătos și iubește-mă așa precum mă iubești."

209

Sibii, 10 mai/28 apr. 1891

Stimate domnule Bianu !

La plecarea mea din capitală avînd să iau multe alte publicațiuni cu mine, pe care doream să le apăr de *reviziunea* de *aici*, din poesia *Sola* [1], pe care binevoiseră să mi-o promită în seara *aceea* în mai multe exemplarie, am luat cu mine numai 5 ex[emplare]. Mi s-a spus că, pe lîngă cele aduse de d-n. Boiu [2] s-au mai trimis cîteva și la adresa d-lui dr. I. Crișan. Dară, după informațiunea ce mi s-a dat aflu că la elevele Școalei noastre superioare de fete, respective pentru mamele acelora și pentru cîte reuniuni de femei avem, nu s-a trimis nici un exemplariu din *Sola*.

Ce e drept, această lucrare s-a reprodus în ziariele de dincoace de munți. Femeile noastre însă doresc să aibă acea poezie *ca suvenire*, tipărită așa separat, precum se vede publicată. Mie-mi dă de lucru împărțirea exemplarielor în două țeri. Cu toate acestea eu vă rog ca, precum îmi descoperisem și în acea seară dorința, să binevoiți a-mi trimite, dacă se poate, vreo 100 de exempl[are] din *Sola*, din al cărei cuprins am să fac și o mică prelegere la Școala superioară.

Dacă cumva se află depusă la Ministeriu sau poate la Academie cărticele destinate înadins pentru educațiunea și instrucțiunea tinerimei de sex femeiesc, de acelea ar fi folositoare dacă s-ar împărți, ca permii, și la bibliotecele școalelor. Chiar *acuma* mi se cer iarăși pentru Selagiu și pentru alte două ținuturi, pe unde limba noastră ne este foarte periclitată și unde unii părinți au început să-și aducă fetițele la Sibii, *ca să-și învețe limba maternă, uitată* în școale străine.

Salutare cordială.

Binevoitoriu și stimătoriu,

G. Barit.

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat)

1 *Sola*, București, 1891, volum de Carmen Sylva.

2 Zaharia Boiu, despre care vezi *G. B. C.*, II, p. 71, n. 7. Cf. și *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, p. 110–11.

Sibii, 31 oct. 1891

Stimate domnule bibliotecariu al Academiei !

D-zeu îmi ajută ca, cu toate bătrînețele mele, să termin și volumul al III-lea din opul a cărui publicare mi-o propusesem de ultima problemă a vieții mele, întreprinsă mai vîrtos în folosul românimei de dincoace de munți, care cred că mă va înțelege mai bine [1].

Din 100 exemplarie destinate a se împărți la institute publice și ca exempl[are] de onoare și gratis, se vor înainta mîne 40 exempl[are] prin W. Krafft din Sibii, la adresa *Academiei Române* în București. Fiind exempl[are] broșurate, nu legate, cred că la Vama României nu ni se vor face dificultăți. În colet se adaogă și 10 exempl[are] pentru Librăria Socec et Comp.

Vă rog să binevoiți a informa pe onor[abila] Delegațiune academică despre acest transport, a-și împărți exemplariele întocma după lista alăturată, din care cele 5 exempl[are] puse separat să fie transpuse generosului domn secretariu general D. A. Sturdza, îndată ce se va fi întors sănătos din călătorie. D-sa va dispune de acelea 5 exempl[are] întocma cum va afla cu cale ca, reținînd pentru sine unul, să le împartă cum va voi.

O singură dorință aș avea: ca, dacă d-sa ar afla de cuviință, 1 exempl[ar] să fie pregătit pentru *președintele de onoare al Academiei* [2], pre cînd se va deschide sesiunea anului 1892.

Toți colegii noștri membri actuali, locuitori în Ungaria și în Transilvania primesc exemplarie de-a dreptul din Sibii.

Al d-voastră stimătoriu,

G. Bariț.

Sibii, 1 nov. n. 1891

Listă după care sunt a se împărți exemplarie din Istoria Transilvaniei vol. III la dd. membri ai Academiei Române și la alte persoane (după secțiuni):

— DD-nii Sion G., Hasdeu B.P., Quintescu N., Caragiani I., Maiorescu T., Negruzzi I., Sbiera I. Ioan, Tocilescu Grigore G. 9
— Urechia V.A., Maniu Vasile, Ionescu N., ep[iscopul Melchisedec, Odobescu Al., Papadopol Cal[imah], Sturdza D. A. (5 ex.) 11
— Kretzulescu Nic[olae], Fălcoianu Ștef[an], Ștefănescu Grig[ore], Aurelianu P.S., Brândză dr. D., Cobălcescu Grig[ore], Felix dr. I., Ghica Ioan, Poni Petru 9
— La Biblioteca Statului 2
— La Biblioteca Academiei 2
— Ion Bianu, me[mbru] cor[espondent], Nic. Densușianu, m[embru] cor[espondent], dr. Radu 3
— Teofil Frîncu, I.M. Rîureanu, Ionescu Gion 3
— Pop, ajutoriul bibliotecariului 1

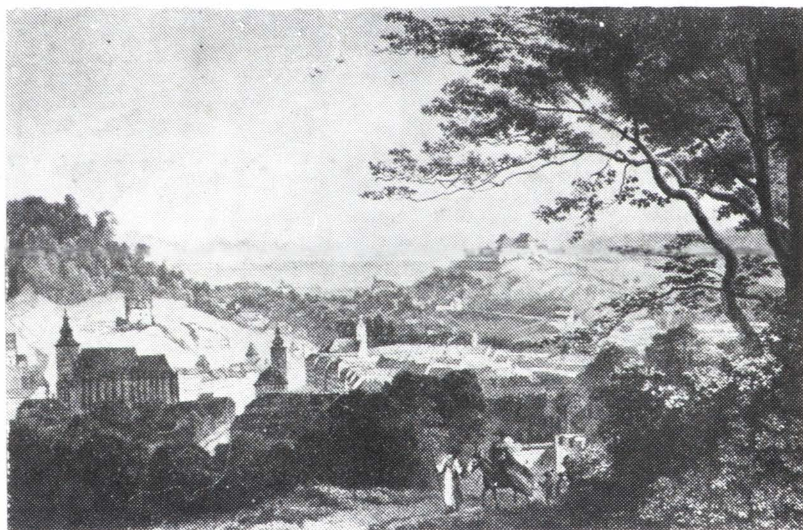
Exemplarie: 40

George Bariț

Brașov

Sibiu

Iacob Mureşianu

Andrei Bârseanu

George Pop De Băseşti

Ioan Al. Lapedatu

„Acest popor remarcabil de frumos". *(Michel Bouquet)*

Țărani din Cîmpia Română

O destinație predilectă: București...

...Și un mare prieten și susținător: Dimitrie A. Sturza

DESTINATARI DIN BUCUREȘTI

Ion Heliade Rădulescu

Matei Millo

Carol Davila

Ioan Bianu

COLEGI DIN ACADEMIA ROMÂNĂ

Ioan Sbiera

Ioan Caragiani

P. S. Aurelian

Anastase Fătu

Țărani din Săcele (Brașov)

EPOCA
(ÎN FOTOGRAFII)

Țărani de pe Tîrnave

DESTINATARI ARDELENI

Andrei Şaguna

Aurel Mureşianu

Francisc Hossu Longin

Grigore Silaşi

Festivitate studențească la Cluj

EPOCA ȘI CULTURA

Expoziție ASTRA la Sibiu in 1881

JUNIMEA ROMANA UNIVERSITARIA DIN CLUSIU

invita cu tóta onórea

pre ______________________

____

LA

MAIALULU,

CARE-LU VA ARANGIÁ

la 1 juniu c. n. a. c.

IN „AREN'A" DIN PROMENAT'A CLUSIULUI

in favorulu fondului pentru gimnasiulu romanu proieptatu in Siomcut'a-Mare (comitatulu Satu-Mare)

Program'a jocuriloru va fi intregita cu joculu istoricu

„Románulu" impreunatu cu „Batut'a"

presentatu in costumu nationale.

Clusiu, la 1 maiu n. 1880.

COMITETULU ARANGIATORIU:

Teodoru Mihályi, presiedinte; **Augustu A. Nicóra,** secretariu;

Juliu Herbay, cassariu;

Alesandru Dragosiu, | **Gabriele Onistoru,**
Vasiliu Dumbrava, | **Beniaminu Popu,**
Nicolau Hosszu.

O parte din venitulu curatu se ofere cá ajutoriu scólei romane din Gilàu.

Ofertele binevoitórie se primescu cu multiamita si se voru cuitá pre calea diuaristeca.

Bilete de intrare se potu capetá in localitatea casinei romane (strat'a carbuniloru interna nrulu 21) la 31 maiu si 1 juniu dela 10—12 a. m. si 3—5 óre p. m., ér' in sér'a petrecerei la cassa.

PRETIULU UNUI BILETU DE INTRARE:

pentru 1 persóna **1** fl., pentru familia de 2 membri **2** fl., éra dela 3 in susu pentru fia-care câte **50** cr.

Inceputulu la 5 óre d. a.

NOUA GENERAȚIE ARDELEANĂ

Ioan Bogdan

Ioan Pop Florantin

Enea Hodoș

Vasile Lucaciu

Navigație pe Dunăre, la Viena
DESTINAȚII EXTERNE

Paris, către Emile Picot

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat.)

1 I-a apărut la Sibiu, în 1891, volumul III al lucrării *Părți alese din istoria Transilvaniei*. Cele trei volume (I—II, Sibiu, 1889—1890) sînt încununarea bătrîneții dar și a activității istoriografice a lui Barit. Vezi despre însemnătatea acestei scrieri la George Em. Marica, *George Barițiu — istoric*, în vol. *Studii de istoria și sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea*, III, Cluj-Napoca, 1980, p. 1—255.

2 Care era regele Carol I.

211

Sibii, 27/15 sept. 1892

Iubite domnule Bianu !

Stimata domniei tale scrisoare din 22/10, venită la timp în Sibii, nu mă aflase aici pînă aseară cînd m-am întors din Comitatul Hunedoarei.

Deci, văzînd urgența cu care-mi cereți *Gazeta* și *Foaia* din anii de cînd lucram și eu la acele organe de publicitate românească [1], grăbesc a vă răspunde că, din cîte exemplarie am putut scăpa de pierire în anii războiului civil, vi le voi trimite cît mai curînd, nu pentru folosire pe 3 luni, ci pentru totdeauna, ca să treacă în proprietatea Academiei, care mă obligase cu atîtea binefaceri din partea sa.

Tot ce mă împiedecă pe cîteva zile ca să nu poci alerta expedițiunea acelor publicațiuni este numai împrejurarea că tocma de mîne înainte vom fi ocupați și noi aici cu mutarea cancelariei și a bibliotecei noastre din localul care, din grația lui D-zeu a devenit prea strîmt pentru Asociațiunea noastră.

Din *Călindarele* [2] încă se mai află cîte un exemplariu pe cîțiva ani, însă nu pe toți.

Despre toate exemplariile voi alătura la expedițiune un catalog. Din exemplariele sau, mai exact, cursurile sau anii cîți vor lipsi la mine, sper să le aflu la un singur loc în Brașov, și anume întru o ladă care se află plină de cărți în casele ginere-meu Constandin, dară aceasta se poate întîmpla numai ceva mai tîrziu, după [ce] nevastă-sa va merge acolo.

Este nespus de greu a mai afla exemplarie din acelea foi periodice pre cîte au apărut pînă în 1849. În tot timpul războiului nostru civil de 10 luni, și mai ales în cele 4 luni, mart[ie] —iuniu 1849 cît au domnit insurgenții magiari în Transilvania, între alte devastațiuni înfricoșate, orice au aflat tipărit românește s-au silit a nimici. Iară anume *Gazeta* era căutată ca și cum ai face vînătoare de vreo fiară sălbatică; iară apoi în martie 1849 fu omorîtă și în locul ei apăru *Expatriatul* lui Bolliac, pe 2—3 luni, tot în Brașov [3].

Cu transportul ce voi înainta Academiei nu veți avea altă cheltuială decît o chirie pînă în Predeal și alta pînă în București. Modalitatea vă-

muirei în Bucureşti o cunoaşteţi d-voastră mult mai bine decît noi aici. Tot ce ştiu este întîrzierile fără exemplu pînă ne vine avizo despre expediţiunea sau primirea coletelor. Aşa spre ex[emplu] un transport de cărţi destinate pentru Casa M[ajestăţii] Sale a Regelui, trimis de aici via: Predeal — la Gara Tîrgovişte — în Bucureşti, sosit în Bucureşti în 11/23 august, prevăzut cu toate formele cerute de legi, nici astăzi, după cinci săptămîni, nu ştim nimic de soarta acelui. De atunci, comercianții noştri au destule avizuri și din New-York.

La postscriptumul d-tale de aducere aminte am bucuria de a răspunde cu acea parte a biografiei mele, compusă și publicată mai dăunăzi sub titlul *George Barițiu*[4], din care v-am [trimis] şi d-voastră 3 exemplare, alăturate la cărţile destinate M[ajestăţii] Sale. Ginere-meu C. Iuga a fost înştiinţat ca să vi le împarţă. În acea cărticică veţi afla narațiunea mea ascultată la masa iubitului coleg Vas[ile] Al[exandrescu] Urechia înainte cu cîţiva ani de către dd-nii oaspeți chemați, în frunte cu fericitul episcop Melchisedec[5]. Despre acelea împărtăşiri ale mele din acea seară voieşte ilustru domn Dimitrie A. Sturdza să aibă cunoştință mai de aproape.

Vă rog să binevoiţi a ceti partea biografiei numai de la pag. 24 în jos: „În seara de duminecă ...", pînă la pag. 32 inclusive. Aceasta fusese narațiunea mea. Lipsesc dintr-însele numai corespondenţele mele cu membrii familiei Hormuzache, și anume cu cocoanele surori Eufrosina Petrino şi Elisa G. Sturdza[6]. După ce-mi voi ceti toate corespondențele cîte am putut păstra ca venite de la frații moldoveni, mai avînd viață, îmi voi ţinea de cea mai plăcută dătorie a mai arunca pe hîrtie unele episoade din acelea timpuri, despre care voi crede că pot interesa pe eminentul fiu al patriei sale și valorosul bărbat de stat, a cărui pătrundere în viitoriul naţiunei și al patriei sale este atît de grea[7].

Cu acestea sunt al d-tale stimătoriu și iubitoriu,

George Bariţ.

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat.)

1 George Bariţ a fost redactor la *Gazeta de Transilvania* şi *Foaie pentru minte, inimă și literatură* între anii 1838—1850.

2 *Calendariu pentru poporul românesc*, editat de Bariţ între 1852—1865. Vezi *G. B. C.*, IV, p. 47, n. 1. Cf. şi Ion Muşlea, *Calendarele lui Barițiu (1852—1865) cu documente inedite privitoare la editarea, tipărirea și difuzarea lor*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, II, 1957, p. 255—265.

3 Vezi *G. B. C.*, I, p. 154, n. 2.

4 Biografia întocmită de Corneliu Diaconovici, *George Barițiu, 12/24 mai 1812—1892. Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892*, Sibiu, 1892.

5. *Mihail Ştefănescu*, pe numele monahal Melchisedec, episcop al Dunării de Jos apoi al Romanului, scriitor şi cărturar celebru al vremii sale, murise în 16 mai 1892.

6 Vezi supra, în acest volum.

7 Se referă la Dimitrie A. Sturdza.

212

Sibiu, 13/25 aprilie 1893

Prea stimate domnule profesor!

Primind scrisoarea d-voastră din 9/21 ale l.c., cuprinsul ei mă făcu să scriu şi la ginere-meu, cărui eu, în ziua plecărei mele, îi dedesem răspunsul de mulţămită în scris, pentru ca să-l şi transpună, în acea zi la biuroul Academiei.

Se poate însă că C. Iuga ori l-a pierdut, ori că a uitat ca să vi-l transmită. Pentru orice caz eu, încordîndu-mi puţintel memoria, vă alătur acilea un concept nou, în care cred că se coprinde mai tot ce am zis în acelea momente, la care putea să fie preparat oricare alt coleg, numai nu eu.

Atîta văz că alegerea aceasta, cu care am fost onorat eu cu această ocaziune [1], a produs la românii de dincoace de munţi o surprindere din cele mai plăcute. Ei mă felicitară pe mine, însă totodată şi pe sine.

Dacă cumva ginere-meu va afla conceptul vechi, atunci biuroul va folosi la tipariu pe cel care-i va conveni.

Vă rog a spune, la ocaziune, salutarea mea cordială tuturor domnilor colegi din Academie, a-i asigura şi că stau la dispoziţiunea corpului academic oricînd ar crede că şi prezenţa mea s-ar cere, în cursul anului.

Al d-voastră totdeauna stimătoriu,

G. Bariţ [2].

(B. A. R., Fond. coresp., cota S $\frac{68\ (1)}{\text{CDXCI}}$, inv. nr. 54.719.)

1 În şedinţa din 24 martie 1893 George Bariţ a fost ales preşedintele Academiei Române.

2 E cea mai tîrzie scrisoare a lui Bariţ din cîte cunoaştem. Cîteva zile mai tîrziu, în 2/14 mai 1893, va înceta din viaţă, la vîrsta de 81 de ani.

XLVII

CĂTRE ÉMILE PICOT[1]

(1882)

213

Sibii, 30 dec. 1882

Prea stimate domnule profesor!

Nu voi să mă escuz cu nimic, nici cu bătrîneţele de 71 ani, nici cu noua sarcină impusă mie de către comitetul nostru, pentru întrzierea mea cu răspunsul şi cu cea mai fierbinte mulţămită pentru binevoi-

toarele informaţiuni, cu care mă fericirăţi prin scrisoarea d-voastră din 6 ale l.c.[2] O, de aţi şti cît ne simţirăm de fericiţi noi toţi cari suferim sub *această* sistemă, cînd ne văzurăm apărată cauza noastră cu atîta căldură şi ştiinţă, într-un ziariu cum este *Le Bien public* (11 dec.). Mulţămită înmiită generoşilor autori ai acelui articlu de fond, ca şi d-voastră carele aţi binevoit a conlucra pentru ca să vază lumina! Avem patru ziare politice în Transilvania şi Banat, şi toate patru l-au reprodus după traducţiunea din *Românul*[3].

Dacă în acestea zile ne supără ceva, este nespusa întîrziere la Bucureşti cu traducerea şi tipărirea *Memorialului* nostru în limba franceză. Abia înainte cu 4 săptămîni deterăm de un traducătoriu, un profesor despre care ni s-a spus că cunoaşte ambele limbi perfect[4]. Îndată ce va apărea ediţiunea franceză[5], nu vom lipsi a distribui cîteva sute de exemplarie atît la Paris, la ziarie şi la bărbaţi de stat, cît şi în alte locuri, după consiliul ce ni se va da de cătră amicii noştri şi ai libertăţei drept înţelese; căci, adecă, noi locuitorii acestor munţi şi văi numiţi Transilvania, cu horizon prea mărginit, ne pricepem rău la *cine* şi *cum* să ne adresăm în regiunile superioare ale societăţei europene superioare.

Rar mi s-a întîmplat ca să-mi vie mai apropos vreo altă scrisoare, precum îmi veni *Alexandre le bon*[6] tocmai acuma, cînd compatrioţii mei magiari declară Moldova de ţară magiară, chiar şi în sensu etnologic-genetic al cuvîntului, precum veţi binevoi a vedea şi din căţiva n[ume]ri ai ziarului meu[7], pe care mi-am permis a-i alătura la exemplariele *Transilvaniei* înainte cu poşta de astăzi, la adresa d-voastră.

Celălalt exemplariu l-am transpus la biblioteca Asociaţiunei noastre, cerînd totodată de la comitetul nostru exemplariele din *Transilvania*, care mi s-au şi dat cu toată plăcerea, şi cu atît mai vîrtos că d-voastră sunteţi ales membru onorariu al Asociaţiunei noastre, cu voturi unanime, în adunarea generală din a[nul] 1876 la Sibii[8]; dară cînd am cerut permisiunea gubernului nostru, ne-a venit răspunsul că nu vă cunoaşte!!

Preste tot, în anii de urmă, gubernul casează alegerile de membri din alte ţări ...

Pe anii 1879—80 încetase şi *Transilvania*, iară pe 1881 s-au tipărit exemplarie prea puţine, încît abia ne mai rămase pentru bibliotecă; în acel curs mai nu sunt documente istorice, căci din cauza celor din nr. 23—24 1878 îmi făcuseră un proces de presă alăturea cu capul[9], dară am fost achitat cu voturi unanime.

Prea vă răpesc timp mult, de aceea închei şi mă recomand binevoitoarelor d-voastră favoruri.

Devotat,

G. Bariţ[10].

(Biblioteca Naţională din Paris, lipită la sfîrşitul cărţii lui Goerge Bariţ, *Memorial compus şi publicat din însărcinarea Conferinţei generale a representanţilor alegătorilor români, adunaţi la Sibii în zilele din 12, 13 şi 14 mai st. n. 1881, prin comitetul său esmis cu acea ocasiune*, Sibiu, 1882, carte care se află la cota Z., Picot 567.)

1 *Auguste Émile Picot*, 1844—1918, filolog și bibliograf francez, cărturar trăit între români și unul dintre marii iubitori ai românilor. Între septembrie 1866 și decembrie 1867 a fost secretarul principelui Carol I, mai apoi consul al Franței la Sibiu și Timișoara (1868—1872). De la 1875 a fost profesor de limba română la École des langues orientales vivantes din Paris. Dintre lucrările lui referitoare la români: *La question des israélites roumains au point de vue du droit* (1868); *Documents pour servir à l'étude des dialectes roumains* (1873); *Les roumains de la Macédoine* (1875); *La chronique de Moldavie de Grégoire Urechi*, ediție critică (1877—1879); *Alexandre Le Bon, prince de Moldavie* (Viena, 1882, în colaborare cu G. Bengescu); *Chants populaires des roumains de Serbie* (1889). Despre el: N. Georgescu-Tistu, *Émile Picot et ses travaux relatifs aux Roumains*, Paris, 1925; Iordan Datcu și S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*, București, 1979, p. 346—347.

2 Originalul scrisorii la B. A. R., ms. rom. 1010, f. 191r—192v.

3 Cele patru ziare erau: *Gazeta Transilvaniei* la Brașov, *Observatoriul* și *Telegraful român* la Sibiu și *Luminătoriul* la Timișoara. În nr. 181 din ziua de luni 11 decembrie 1882, ziarul parizian *Le Bien public* difuzează articolul *Roumains et magyars*, pare-se scris de Picot, care este o viguroasă apărare a problemei românești pe care o resuscită *Memorialul* din 1882. Ziarul francez conchide la sfîrșit: „Românii nu vor fi singuri!" Ziarele românești preiau fulgerător acest articol și-l publică în traducere, mai întîi *Românul* (*Românii și maghiarii*, în XXVI, 1882, nr. din 7/8 decembrie, p. 967—968), de unde îl reproduc ziarele ardelene: *Românii și maghiarii*, în *Telegraful român*, XXX, 1882, nr. 145, p. 578—579; *Roumains et magyars*, în *Gazeta Transilvaniei*, XLV, 1882, nr. 144, p. 2—3; nr. 145, p. 2; *Românii și maghiarii*, în *Observatoriul*, V, 1882, nr. 98, p. 930; nr. 99, p. 393—394.

4 Acest profesor era *Bonifaciu Florescu*, fiul natural al lui Nicolae Bălcescu și al Luxiței Florescu. Pentru problemă vezi Ioan Chindriș, *Bonifaciu Florescu și Memorialul transilvănean de la 1882*, în *Studia et acta Musei Nicolae Bălcescu*, IV, (*Bălcescu și Transilvania*, sesiunea științifică, Cluj, 2—3 decembrie 1972), 1976, p. 135—147.

5 Apare abia în 1883 (vezi *Ibid.*)

6 Vezi nota 1.

7 Se referă la articolul său *Cestiunea ceangăilor, cestiune politică de primă ordine*, din *Observatoriul*, V, 1862, nr. 97, p. 385; nr. 98, p. 391; nr. 99, p. 393; nr. 100, p. 397.

8 Vezi *Proces-verbal al Adunării generale XV a Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, ținută la 10, 11 și 12 august st.n. 1876 în Sabiniu, în *Transilvania*, IX, 1876, nr. 19—20, p. 223—229. În ședința a treia, din 12 august, la punctul LX Ioan Popescu propune ca Émile Picot, „în virtutea meritelor sale relative la limba și istoria românilor" să fie ales membru de onoare al ASTREI. Propunerea, susținută cu date lămuritoare de Bariț, a fost acceptată în unanimitate.

9 Documentele în cauză s-au publicat sub titlul *Din miscellaneile lui Ioan Munteanu*, în *Transilvania*, XI, 1878, nr. 23, p. 267—269; nr. 24, p. 279—281. Sînt amintiri din 1848—1849, foarte compromițătoare pentru unguri.

10 Vezi și E. Armeanca, *O scrisoare a lui George Barițiu*, în *Societatea de mîine*, V, 1928, nr. 10, p. 213—214.

XLVIII

CĂTRE UN NEIDENTIFICAT[1]

(1885)

214

Brașov, 4/16 august 188

Domnul meu !

D-voastră mi-ați încredințat în 24 iuliu 1882 diploma de donațiune a familie dv., emanată în anul 7004 de la creațiunea lumei, cu scop ca eu să public cuprinsul ei în *Transilvania.* Aceeași diplomă dv. o ați recerut prin scrisoarea din 10 octombre 1883, ca dreaptă proprietate a familiei dv.

Astăzi vă remit acel document. Mă folosesc totodată de ocaziune ca să vă descoper, chiar și interesul familiei dv., cauzele pentru care am întîrziat cu remiterea ei. Această diplomă nu e scrisă în limba românească, precum crezusem eu la prima ei vedere, ci este în limba slavonă *veche,* pe care eu nu o cunosc, și pe care chiar și *literații* slavi născuți, precum ruși, ruteni, serbi și bulgari o înțeleg foarte rău, și citirea ei o învață ca *paleografie* în școalele lor superiori.

Între românii din Ardeal eu nu cunosc nici un paleograf slavist afară de d-n. Cipariu, care însă la etatea sa de 81 de ani nu se mai poate ocupa cu paleografia, care atacă ochii. Chiar și în România sunt foarte puțin paleografi slaviști, adecă cetitori de scrieri străvechi slavone. Cei mai buni paleografi slaviști sunt episcopul Melchisedec de la Roman și profesorul Bogdan Petriceicu Hasdeu, ambii membri ai Academiei Române. Am cercat, după ocaziune, ca să rețin pe unul din acei domni pentru traducerea diplomei. Nici vorbă ! Sunt preste măsură ocupați. Dealtmintrea, d-n. Hasdeu nu-ar citi asemenea acte și nu le-ar traduce fără honorariu. Mai cunosc un singur slavist în România, carele iarăși nu cred să traducă fără o taxă.

Hrisoave de acestea slavoane vechi s-au pierdut cu sutele chiar și din Districtul Făgărașului, dintre care multe au fost de mare valoare, dară după ce nu le-a știut citi mai nimeni, au fost considerate ca netrebnice și nimicite. Altele au apucat în cîte un muzei ori arhiv german, săsesc ori ungurесc. În Comitetul Hunedoarei le adună de 4 ani d-n. Francisc Sólyom Fekete [1], președinte al Tribunalului reg[esc] în Deva, iară pe cele slavone le trimite spre citire, traducere și comentare la Academia Imperială din Viena, unde renumitul slavist dr. Miklosich [2] și alți vreo doi lucră la ele.

Aşa cum aveţi d-voastră această diplomă, netradusă *exact, fidel*, nu vă mai poate folosi nimic, la nici o auctoritate publică. Ea poate să fie de folos numai în traducţiune autentică şi legalizată, sprijinită totodată de documente posterioare ale familiei.

Din contră, pentru istoria noastră naţională ar fi de folos dacă dv. v-aţi învoi ca să o lăsaţi pe vreo doi trei ani în uzul Academiei Române, la Bucureşti, care ar afla mult mai curînd un traducătoriu între membrii săi, sau la Ambasada Rusiei ori la a Serbiei, acolo în capitală.

Aceasta este părerea mea personală, dv. veţi face cum veţi şti.

Eu mai stau în Braşov pînă la 15/27 aug[ust][3], apoi plec la adunarea generală a Asociaţiunei, iară de acolo merg în străinătate, tot în afacerile Academiei, şi mă voi întoarce la Sibii numai pe la începutul lui octobre. În postul Paştilor voi sta 1 *lună* de zile la Academie, în Bucureşti. Pînă atunci dv. aveţi timp de a medita asupra acestor informaţiuni ale mele.

Al d-voastră stimătoriu,

Georgie Bariţ.

(B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 24.207.)

1 *Sólyom Fekete Ferencz*, 1839—1906, istoric şi jurist maghiar din Ardeal. Lucrări mai importante: *Üdvözlet Kazinczi szellemének*, Oradea, 1859; *A pandekták sommás átnézése*, Pesta, 1864; *A közönség és részszerü magyar egyházjog elemei*, Pesta, 1865.

2 *Franz Miklosich*, 1813—1891, lingvist de origine sloveană, cel mai mare slavist de pînă acum.

3 La Adunarea generală a ASTREI de la Gherla din 17/29 august 1885 (vezi Transilvania, XVI, 1885, nr. 17—18, p. 131—149).

XLIX

CĂTRE ANDREI BÂRSEANU[1]

(1886—1891)

215

Braşov, 7 iuniu 1886

Onorabile domnule profesor!

Conform promisiunei mele din săptămîna trecută, vă transmit acilea un catalog de cărţi tipărite în Braşov, din care în caz de necesitate să întregiţi cataloagele pe care le-aţi primit de la tipografii din

loc, despre cari eu presupun că tipărirea m[anu]s[cri]ptelor anonime venite de la Moldova și netrecute înadins prin cenzura de aici, nu o vor fi trecut în registrele lor. Așa cereau împregiurările.

Eu doresc foarte ca acel catalog, pe care-l veți înainta pentru expozițiunea locală, să fie cît se poate de amplu. Mă tem însă că din cărțile tipărite în Brașov înainte de anii '50 și pînă înapoi la 1555—1580 vor lipsi multe. Cu atît mă supără mai mult, că catalogul repaus[atului] D[imitrie] Iarcu nu mi-l aflu [2]. Cel de aici mi-a pierit. Eu însă știu că dedesem 1 ex. și pentru biblioteca gimnaziului dv., cum am dat acolo multe alte cărți, pînă cătră 1874. Dacă nu, să se ceară de la București, că merită.

Vă trimit unele tipărituri, din care am cîte 2—3 ex[emplare/] *Caetera textus habet*·|·[3]

Al d-voastră stimătoriu,

G. Bariț.

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Andrei Bârseanu, ms. 4053, f. 5r.)

1 *Andrei Bârseanu*, 1858—1922, folclorist și poet, a fost una dintre cele mai remarcabile personalități didactice ale Brașovului, fiind profesor la școlile românești între 1886—1911. Cea mai importantă scriere științifică a sa se leagă chiar de acest domeniu: *Istoria școalelor centrale române gr.- ortodocse din Brașov scrisă din incidentul jubileului de 50 de ani al gimnasiului*, Brașov, 1902. Despre el (selectiv): I. Bratu, *Andrei Bârseanu. Omul și opera*, Sibiu, 1930; G. Lăzărescu, *Andrei Bârseanu*, București, 1940; *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. p. 94—95; Iordan Datcu, și S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*, București, 1979, p. 71—73.

2 Lucrarea lui Dimitrie Iarcu, *Analele bibliografice române. Repertoriu cronologic sau catalogul de cărțile imprimate de la adopțiunea imprimeriei, jumătatea secolului XVI și pînă astăzi, 1550—1865 exclusive*, București, 1865, cu ediția revăzută și adăugită *Bibliografia cronologică română sau catalog general de cărțile imprimate de la adoptarea imprimeriei, jumătatea secolului XVI și pîmă astăzi, 1550—1873*, București, 1873.

3 „Celelalte sînt în textul alăturat."

216

N° 215/[1]891
Sibii, în 17 iulie 1891

Prea onoratului domn Andrei Bârseanu, profesor!

Fiind a se cenzura lucrările întrate la Comitetul Asociațiunii transilvane pentru literatură română și cultura poporului român, în urma concursului literariu d^{to} 29 decembrie 1890, N° 292, ne vedem necesitați a cere și valorosul sprigin al prea onorat domniei tale și, fiind

convinşi că nu ne vei refuza, te rugăm să binevoieşti a cenzura alăturatele colecţiuni (3 sub Nr exh. 182, 186 şi 197/1891) şi, la timpul său, a-ţi da părerea asupra valorii lor precum şi asupra împregiurării, nu cumva unele piese din acelea a se mai aflâ tipărite, sau dincoace sau dincolo de munte, întocma cum se văd acilea sau şi cu variantă.

Deodată cu părerea cerută, prea onorat d-ta vei binevoi a ne remite şi colecţiunile.

Primeşte, te rog, expresiunea deosebitei noastre consideraţinni.

Presidiul Comitetului Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român.

6 *G. Bariţ*, preş[edinte][3]./

(Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Fond. Andrei Bârseanu, ms. 4053, f. 6r.)

L

CĂTRE AUREL MUREŞIANU[1]

(1887—1888)

217

Sibii, 8/20 mai 1887

Stimabile domnule,

În virtutea însărcinării primite în conferinţa de iestimp a partidului, vă rugăm să bineviţi a stărui în cercul înrîuririi d-voastre, ca alegătorii români să se întrunească, să se organizeze pentru executarea hotărîrilor luate de conferinţă, şi să se pună, prin biuroul lor, în înţelegere cu subscrisul comitet al partidului.

Pentru ca lucrarea unitară să fie cu putinţă, trebuie neapărat ca Comitetul Central al partidului să fie bine informat despre cele ce se petrec ori se pregătesc în deosebitele părţi ale ţării şi să ştie la cine are să se adreseze, pentru ca să ceară informaţiuni ori să comunice hotărîrile ce va fi luînd din timp în timp.

Vă rugăm, deci, să binevoiţi a ne răspunde cît mai curînd, dacă d-voastră personal puteţi ori nu să vă însărcinaţi a întreţine corespondenţa cu biuroul comitetului; iar dacă nu veţi fi putînd, să-i recomandaţi

comitetului, dintre oamenii în care aveți toată încrederea, pe cineva care vrea și poate să întreție relațiunile d-voastre cu biuroul comitetului.

În tot cazul, însă, vă rugăm ca de astă dată să binevoiți a ne da înșivă informațiuni despre cercurile care vă sunt bine cunoscute și a ne împărtăși dacă în acele cercuri dispozițiunile alegătorilor români sunt ori nu favorabile pentru partidul nostru, dacă între candidații care s-au prezentat pînă acum în ele e și vreun român și dacă în vreunul din ele partidul nostru ar putea, în sensul hotărîrilor conferinței (pentru Ungaria și Banat), să pună cu destule șanse de reușită un candidat, cînd ar trebui să fie acel candidat și cum poate să contribuie partidul la asigurarea succesului electoral.

Mai presus de toate însă vă rugăm să binevoiți a aduna, și a face să se adune, date pe cît de multe și de exacte asupra mijloacelor de care se folosesc partidele maghiare, și mai ales cel guvernamental, ca să violenteze conștiințele alegătorilor români [1].

Cu stimă și frățească iubire,

G. Bariț

Ioan Slavici.[2]

(Arhiva Mureșenilor Brașov, Fond. coresp., necatalogat.)

1 O scrisoare cu conținut similar, semnată de George Bariț și Ion Slavici în numele conducerii Partidului Național Român a primit și Francisc Hossu Longin. Vezi supra, scris. 186..

2 Scrisă de mîna lui Slavici.

218

REDACȚIUNEA „TRANSILVANIEI"

Sibii, în 21 aug. 1887

Onorabile domn coleg !

În dorință de a informa pe publicul nostru despre o piedecă ce se pune adunărei membrilor Asociațiunei noastre pe cale indirectă, vă rog ca să binevițî a da loc alăturatei informațiuni [1], pe care dacă nu o trimite însuși comitetul, este din cauză că se teme de un rău și mai mare. Sunt tocma 11 ani de cînd se caută pretexte diverse, ca doară cumva s-ar putea asasina Asociațiunea tr[ansilv]ană, care există acum de 26 de ani. Între altele se caută pretext întru împregiurarea că între membrii comitetului său sunt și membri ai comitetului electoral. Anume adunările din Brașov și mai vîrtos din Sibii sunt foarte rău văzute, din cauza vecinătăței. Acestea, însă, *pro notitia privata* [2].

Cu stimă colegială,

G. Bariț.

(Arhiva Mureșenilor Brașov, Fond. coresp., necatalogat.)

1 Nu se publică.
2 „Pentru informare personală."

219

Sibii, 6 ian. n. 1888

Stimate domnule doctor !

Ca răspuns la scrisoarea d-voastră din 20 st. v., iacă aici o schiță scoasă mai mult din acte autentice, cu scop de a îndrepta o mulțime de știri fabuloase despre originea ziaristicei românești. Fă cu dînsa orice îți va conveni. În caz însă de a o publica, întreagă sau în extras, mă rog ca anume în cifre și în nume să se evite erorile, de cari scrierile mele nu pot scăpa mai niciodată [1].

În fine, vă rog din nou ca să însistați pentru călătoria mea pe o iarnă atît de furioasă și să binevoiți a reflecta la vechea axiomă, în veci adevărată: *Senectus ipsa est morbus* [2]. Unui om de 76 de ani îi trebuie să comită o singură eroare spre a-și da pielea popii, precum se zice pe la Brașov. Dară să-mi și credeți că nu mai este nici o trebuință de mine. Să mă considerați ca pe o mumie vie care mai îmblă pintre oameni, fără alt scop decît, poate, să-și facă testamentul politic.

Poftindu-vă din sufletul meu succes fericit la toate întreprinderile dv., sunt al dv. stimătoriu,

G. Bariț.

(Arhiva Mureșenilor Brașov, Fond coresp., necatalogat.)

1 *Gazeta Transilvaniei* și-a serbat în ianuarie 1888 jubileul unei jumătăți de secol de apariție. Numerii 1—20 au avut rubrica permanentă *Jubileul de 50 de ani al Gazetei Transilvaniei*.
2 „Bătrînețea este în sine o boală".

220

Sibii, 27 mai 1888

Prea stimate domnule doctor !

Am onoare a-ți împărtăși provocarea clubului electoral de la Cluj în copie simplă. Aceea poartă data din 12 mai, sosită ici în 19, pre cînd eu eram ocupat cu restaurarea caselor arse la Orăștie. Am răspuns domnilor că eu sunt gata și doresc să convoc comitetul cît mai curînd

chiar şi din punctul meu de vedere, că însă trebuie să respect conclusul din 30 august al comitetului, prin urmare să aştept pînă voi primi şi de la d-ta despre elaborarea proiectului, ca să nu fim siliţi a cauza membrilor pierdere de timp şi speze de două ori. I-am rugat totodată ca să binevoiască a opina despre locul unde să se dezbată proiectele — oriunde, numai în Sibii nu! — , apoi să convocăm pe membri [1].

Mi se pare că acea convocare nu se va putea întîmpla mai curînd între 3—5 iuliu a.c.[2] Apoi în două zile am putea fi gata cu operatul.

Salutare frăţească!

Gh. Bariţ.

(*Patria*, XIII, 1931, nr. 226, p. 1.)

1 Este un alt episod din avatarurile redactării *Memorandumului* de la 1891. În august 1887, după ce Ioan Slavici părăseşte conducerea Partidului Naţional Român, cu redactarea proiectului marelui document sînt însărcinaţi Aurel Mureşianu şi Iuliu, Coroianu. Acum se pregătea întrunirea Comitetului Central, pentru a se analiza cele două variante. Întrunirea nu s-a putut realiza pînă în 22—25 decembrie 1888, şi tocmai la Sibiu, unde nu dorea Bariţ. Aurel Mureşianu a pretins ca proiectul său să fie luat ca bază pentru varianta finală dar, la refuzul comitetului, s-a retras şi a părăsit Sibiul. Iuliu Coroianu rămîne acum singurul condei în această cursă naţională de înaltă răspundere. Vezi Şerban Polverejan şi Nicolae Cordoş, *Mişcarea memorandistă în documente (1885—1897)*, Cluj, 1973, p. 39—41.

2 Nu s-a „întîmplat" decît în decembrie (vezi n. 1).

LI

CĂTRE ELEONORA SLAVICI[1]

(1888)

221

Sibii, 7/19 februariu 1888

Doamna mea!

La stimabila d-voastră scrisoare de ieri[2], trămisă mie prin mijlocirea altei doamne, am onoare a vă răspunde, spre odihnirea d-voastră, următoarele:

Înainte de toate vă mulțămesc că, după ce s-a deșteptat în sufletul d-voastră nedumerirea la care dați expresiune, cu privire la un pasagiu din apărarea mea, publicată în *Transilvania* nr. 3—4 [3], nu v-ați pregetat a mă interpela de-a dreptul asupra înțelesului genuin pe care l-ar avea acelea cuvinte ale mele. Măcar de ar fi urmat și alții așa!

(Vă asigur, doamna mea, că dacă acea persoană, care în nr. 19 al „Tribunei" se aruncase de paladin al ilustrei familii Popp [4], *prea mult stimate totdeauna de către mine, în loc de a-și bate joc de un biet bătrîn, ar fi făcut așa ca d-voastră, eu nu aș fi lipsit a-i da esplicațiuni documentate, așa încît dînsului să-i treacă mîncărimea de a voi să-și răzbune pentru ofense închipuite.)*

(Revenind) la întrebarea d-voastră relativă la limbagiul pe care-l veți fi avut în activitatea d-voastră ca institutoare și profesoară, *(atît în Azilul „Elena Doamna" cît și în școala Reuniunei femeilor române din Sibii)*, vă declar sărbătorește, că, scriind eu apărarea sus-citată *(nici cînd altădată nu am cugetat)*, nici ca prin vis nu am cugetat la persoana d-voastră [5]. Eu, care nu am avut nici umbră de influință la școala de aici a Reuniunei, nu știusem despre starea [aceleia decît ceea ce auzisem, ca pe întîmplate, de la unele familii și de la inspectorul regesc, adecă laude necontenite, cu care vă acumulau mai vîrtos pe d-voastră și pe fostul director Barcianu [6]. Cum, dară, puteam să fac aluziune, în sens sinistru, la persoana d-voastră?

Dv. însă voiți să știți că ce am eu cu Azilul „Elena Doamna". Aflați, doamnă, că eu avusem cunoștință foarte de aproape cu fericitul dr. Davila, de la 1858, continuată prin conveniri personali și corespondenție *(pînă înainte cu vreo trei luni de moartea sa)*. Mai aflați că repausatul mă invita înadins la azil, pentru scopuri pe care doream să le realizăm, și aici mai vîrtos după expozițiunea noastră din 1881, la care a participat azilul în modul cel mai strălucit. Cu acele ocaziuni eu prezentam aici, în această țară, Azilul „Elena Doamna" ca model.

Așa înflorise acela, pînă la moartea lui dr. Davila. *(Iară după moartea lui eu nu am mai călcat în azil pînă înainte cu 2 1/2 ani și după aceea încă de patru ori după aceea)*. Osebire frapantă, din toate punctele de vedere, pînă în decembrie 1886! Acea epocă o am avut eu înaintea ochilor, pînă la *(introducerea domnișoarei Racovițu)*, prefacerile radicale din urmă. Mai departe, să lăsăm ca să vorbească actele [7].

(B. A. R., ms. rom., 981, f. 284r — v.)

1 *Eleonora Slavici*, 1861—1941, soția lui Ioan Slavici, născută Tănăsescu, originară din Ploiești. S-a căsătorit cu prozatorul in 18 martie 1886, la Sibiu. În ultima vreme i s-au pus în evidență talentele de memorialist, prin ediția Eleonora Slavici, *Jurnal*, Timișoara, 1969, ediție îngrijită de Iosif Pervain și Virgil Vintilescu. Date biografice despre ea în D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, 1968, p. 501.

2 Eleonora Slavici i-a scris în 19 februarie 1888 (vezi originalul la B. A. R., ms. rom. 1012, f. 90r — 91v)

3 „Apărarea" este articolul *Un act de rea-credință*, din *Transilvania*, XIX, 1888, nr. 3—4, p. 26—28 și e un răspuns la articolul intitulat tot astfel, *Un act de rea-credință*, din *Tribuna*, V, 1888, nr. 19, p. 74. Se pare că autorul acestuia din urmă, nesemnat, este Ioan Slavici, cu care Bariț era în relații proaste din august 1887, cînd prozatorul a fost determinat să părăsească locul din conducerea Partidului Național Român. Pe de altă parte, atît Bariț cît și Slavici se ocupau asiduu în presă de situația școlii de fete a ASTREI din Sibiu: Bariț ca președinte al Asociațiunii, Slavici ca soț al Eleonorei Slavici, fostă Tănăsescu, profesoară acolo, și care trebuia, probabil, lansată spre conducerea școlii. Concret, Slavici îl atacase în *Tribuna* pe Bariț din cauza unui articol cu ricoșeu, tipic barițian, *Doamna Antonia de Gerando, directora școalei superioare de fete din Cluș*, din *Transilvania*, XIX, 1888, nr. 1—2, p. 6—8.

4 În articolul său despre Antonia de Gerando (vezi n. 3), Bariț lăudase o trăsătură a directoarei clujene, aceea de a sta fidelă la postul ei și în vremuri grele, fără să-și dea demisia pretextînd că instituția „s-a născut moartă". Slavici consideră asertiunea ca un apropos la atitudinea domnișoarei Elena Popp, fiica fostului fruntaș politic Vasile Ladislau Popp, căci aceasta tocmai demisionase din postul de directoare a școlii de la Sibiu. S-ar putea ca Slavici să fi intuit bine, căci lui Bariț îi stăteau prin excelență în fire loviturile indirecte.

5 În „apărarea" sa din nr. 3—4 al *Transilvaniei*, Bariț l-a atacat puternic, de fapt, pe soțul Eleonorei Slavici. Dar la un moment dat el își voalează retorica, susținînd că „aici nu suntem la București, ci ne aflăm numai la Sibii, unde românii nu pot și nu vor a se familiariza nici cu limbagiul ziarielor din România [se referă la Slavici], și mai puțin cu cel de la Asilul «Elena Doamna», uzitat în zilele fostei directoare" [se referă la Eleonora Tănăsescu-Slavici, fostă institutoare la „Elena Doamna" și protejată a fostei directoare]. Supărarea Eleonorei Slavici e justificată.

6 Daniil Popovici Barcianu.

7 Scrisoarea este o ciornă corectată de Bariț. Ceea ce este cules cu cursive și pus între paranteze reprezintă pasajele eliminate de autor. Le reproducem ca mostră a felului cum Bariț își corecta și refăcea pînă și cele mai banale texte, toată viața.

LII

CĂTRE EMANOIL ELEFTERESCU[1]

(1890—1892)

222
N. 96/[1]890

Sibii, 31 mai 1890

Domniei sale d^or Emiliu Elefterescu, în București

Ca răspuns la stimata d[umnea]v[oa]stră din 14/26 mai a.c., nu lipsim a vă transmite cu poșta de astăzi: *Statutele Asociațiunei transilvane, Regularea mijloacelor spre ajungerea scopului ei, Statut de organisa-*

rea Şcoalei civile superioare de fete, fundată şi susţinută de către asociaţiunea noastră de la 1886, în casele proprie, cu internată comodă pentru 70 de eleve, fară de cele externe, cu profesori şi profesoare române, cu limbă de propunere română, pe lîngă care se învaţă şi alte trei limbi.

Asociaţiunea noastră funcţionează, deşi între multe greotăţi, însă necurmat şi cu bun succes de la 1861, prin urmare în 29 de ani. Ea susţine şi un organ literariu al său sub titlu *Transilvania*. Asociaţiunea are în proprietatea sa, aici în Sibii, două edificii în valoare de preste 100.000 flor[ini] (circa 250 mii franci), cum şi unele capitale în bani.

Faţă însă cu luptele noastre naţionale de aici, mai grele decît oricînd, acestea averi nici pe departe nu ajung pentru apărarea noastră, şi abia ar ajunge de patru ori atîta. Pînă la înfiinţarea Şcoalei de fete s-au împărţit numai în burse la studenţi preste 100 mii de franci, s-au crescut învăţăcei la meserii, s-a înfiinţat şi biblioteca, mai mult de 6000 volume.

Cei mai mulţi dintre studenţii ajutaţi au trecut în România, unde au uitat cu totul de Asociaţiune.

Condiţiunile de membru se văd în statute: sunt membri ordinari cu 5 fr[anci] pe an, membri pe viaţă cu 100 fr[anci] şi fundatori cu 200 fl. v.a.

Din toată *România regată* nu avem nici 10 membri, cînd numai dintre românii inteligenţi, comercianţi etc., trecuţi de aici şi ajunşi la stări materiale frumoase, ar putea să fie 4—500 de membri, şi d[umneav[oa]stră aţi face o adevărată bravurie patriotică dacă aţi îndemna şi pe alţi români *ardeleni* ca să se înscrie ca membri la această asociaţiune, pe care noi cei de aici ni-o apărăm ca vederile ochilor. În fiecare an avem adunări generale, în care familiile convin din mai multe ţinuturi la un loc.

Acestea, spre informaţiunea d[umnea]v[oa]stră ulterioară.

De la prezidiul Asciaţiunei transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român,

Gh. Bariţ [2].

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat.)

1 Emanoil Elefterescu, 1865—1936 [?], pedagog, popularizator de ştiinţă bucureştean, mare iubitor al Ardealului (pe unele lucrări îşi specifică titlul de „Membru al Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român"). Autor, printre altele, al unei cunoscute — în epocă! — scrieri de popularizare: *Igiena poporală*, Caransebeş, 1892, 8⁰, 91 pagini. Alte lucrări ale acestui harnic om de cultură populară, azi ca şi necunoscut: *Predice pe toate duminecile şi sărbătorile de preste an*, I—II, Gherla, 1894, 1900; *Mama de familie*, ed. II, 1903; *Despre prieteni şi amiciţie*, 1903; *Despre îmbrăcăminte şi lux*, 1904; *Despre invidie sau ură şi calomnie sau vorbirea de rău*, 1905; *Necesitatea religiunii în omenire*, ed. II, 1911; *Cartea neamului, cuprinzînd date istorice. Tradiţiile, datinile poporului, originea şi istoricul lor, aranjate lunar, şi literatură. Pe anii 1911—1913; Cornelius Nepos*, 1916; *Adevăratul calendar*, Bucureşti, 1924; *Despre băuturi şi relele alcoolismului în popor*, ed. II, Bucureşti, 1925; *Biblioteca clasică a elevilor de liceu*, Bucureşti, 1933; *Locuri ardelene, monografii*, I—II, Bucureşti, 1934.

2 Scrisă de altă mînă. Semnată autograf.

223

N' 112[1]890

Sibii, în 18 iunie 1890

Domniei sale domnului dr. Emanuil Elefterescu, în București

Spre răspuns la stimata d[umnea]v[oa]stră corespondanță din 4/16 iuniu a.c., înainte de toate adeverim primirea sumei de 5 fl. v.a. cotizațiune de membru ordinariu al asociațiunii noastre.

Dacă aceea primire venită aici numai în *7 iuniu nou* nu s-au adeverit mai curînd, cauza este că aceea trebuia să fie prezentată mai întîi în ședința Comitetului, care s-a ținut în 1/13 iuniu. După aceea s-a dat ordin la tipografie ca să vi se trimită și foaia.

Încît pentru diploma de membru, aceea se va trimite numai după ce membrii noi intrați în anul acesta vor fi proclamați, conform dispozițiunii statutelor, în adunarea noastră generală, care în anul acesta se va ținea în Sas-Reghin în zilele din 15/27—17/29 august[1].

Vă rugăm însă ca pînă la acel termin să binevoiți a ne informa în cîteva linii despre locul nașterii, despre cursurile școlastice cîte veți fi făcut aici, dincoace de munți, pentru ca așa să putem evita §[1] 5 din statute (în notă)[2].

Mulțămindu-vă pentru zelul de a îndemna și pe alți confrați la participarea ca membri, întru susținerea societății noastre, suntem cu toată stima,

G. Barit[3].

B. A. R., Fond. coresp., necatalogat.)

1 Vezi și *Transilvania*, XXI, 1890, nr. 9, p. 317. Președintele ASTREI era Bariț, care a luat parte in această calitate.

2 Iată cum sună acea „notă" la paragraful 5 din statutele ASTREI, referitoare la membri: „La alegerea membrilor cari nu sunt sudiți austriaci e de lipsă invoirea r[egescului] guberniu transilvan". Este vorba de o restricție veninoasă impusă de însuși Împăratul, la înființare. Vezi *Statutele Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, date în tipariu de însăși Asociațiunea*, Sibiu, 1874, p. 4.

3 Scrisă de altă mînă. Semnată autograf.

224

No. 131/[1]890

Sibii, 8 iuliu 1890

Prea onoratului domn dr. Emanuil Elefterescu. În București

Din scrisoarea d-voastră de la 3 l.c. văzînd cu părere de rău că nici pînă în acea ziuă nu primiserăți foaia Asociațiunii, nu am lipsit a trage la răspundere pe expeditor, încît acum credem că veți fi primit toți numerii din anul curent, căci poșta noastră de aici nu are nici o

cauză de a o arunca sub masă, precum se mai întîmplă uneori cu foi politice. Regularitatea poştei d-voastre ne este puţin cunoscută.

Taxa pentru limbă franceză este pe 10 luni 10 fl., circa 21 lei noi; o bagatelă!

Cu fortepiano este altceva. Nici o elevă nu este obligată prin lege a învăţa muzica instrumentală, mai ales piano, ci numai care simte în sine aplecare singulară, şi dacă se învoiesc părinţii. Apoi, însă, în cazuri de acestea se pretinde ca să fie angajaţi cei mai buni instructori, dacă se poate chiar artişti adevăraţi, cari însă pretind honorarii mari, la care institutul nostru nu se poate obliga şi nici nu se cuvine. Din contra, noi sfătuim pe mulţi părinţi ca să lase vanitatea la o parte şi, dacă fiicele lor n-au nici auz muzical, nici se sîmt aplecate către tractarea celui mai greu instrument, să nu arunce banii în baltă numai pentru ca fiinţele inocente să fie torturate cîte 5—6 ani fără nici un folos. Nu suntem nici de părere ca copilele să fie maltratate cu fortepiano înainte de 10 ani împliniţi, iară unele fac mai bine dacă se pun la acel instrument numai la etate de 12 ani.

Pentru eleve iubitoare de muzică instrumentală avem aici instructori şi instructoare bune, diligente. Celelalte fetiţe se pot despăgubi în foarte multe cazuri prin exerciţiu regulat în muzica vocală, care nu le costă nimic decît un piept sănătos, o voce dulce şi simpatică.

Acestea numai pînă la convenirea fericită în adunarea de la Reghin.

Salutare frăţească de la al d-voastră devotat,

G. Bariţ[2].

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat)

1 Adunarea generală a ASTREI de la Reghin din 15—17 august 1890 (vezi scris. precedentă, n. 1).

2 Scrisă de altă mînă. Semnată autograf.

225

No 117/[1]890

Sibii in 23/11, 1890

Domniei sale domnului d[or] *Em. Elefterescu, în*
Bucureşti

Primind frăţescul d-voastră răspuns din 9/21, pentru care vă mulţămesc în numele Comitetului nostru şi în al meu, nu lipsesc a vă da totodată cerutele informaţiuni, şi anume:

La partea primă a scrisorii: Oraşul Reghin este aşezat pe ţărmii Mureşului, ceva mai sus spre nord, de către Moldova, iară cale ferată este pînă acolo, şi mai departe. Călătoria cu trenul de la Braşov per Sighişoara—Mediaş—Copşa (Klein Kopisch) s-ar putea face prea bine în 10

ore pînă la Reghin, dacă nu ar împiedeca uneori schimbarea trenurilor, ca să fim siliţi a petrece o noapte în oraşul unguresc Oşorhei (Maros Vásárhely), de unde apoi în 1 $^1/_2$ oră ajungem la Reghin.

Membrii comitetului nostru vor pleca din Sibii în 13/25 august, pentru ca să fie cu 1 zi înainte de adunare la Reghin, şi se poate prea uşor, că de la M[aros] Vásárhely vor lua o trăsură, chiar şi înadins, ca să aibă ocaziune de a contempla localităţile pe unde în anii 1848—1849 s-au întîmplat măceluri barbare şi s-au vărsat foarte mult sînge românesc, aşa că urmele terorismului unguresc se mai cunosc la multe locuri pînă astăzi.

Sperăm că şi această adunare a noastră generală va fi numeroasă şi va ieşi bine, mai ca totdeauna cînd familiile române doresc de a-şi încălzi sufletul şi inima unele de la altele, uită pe cîteva zile soarta cea asupritoare. De la cîte o masă comună, concert sau chiar cîte o petrecere cu dans, oamenii duc suvenire plăcută. Membrii, în şedinţele lor de preste zi, se consultă frăţeşte asupra multor cestiuni ştienţifice, de cultură şi civilizaţiune, pe baza unei progrme stabilite înainte.

Aşa îmi place a crede, că pentru participarea d[umnea]v[oa]stră la adunare nu veţi avea cauză de a vă căi. Numai vă rog ca, dacă veţi decide a veni, să binevoiţi a vă anunţa venirea cu 8 zile înainte la adresa domnului d[or] *Absalom Todea*, advocat în *S[as] Reghin*, pentru ca comitetul local să poată îngriji de timpuriu pentru cuartir mai comod.

La p[artea] a doua a scrisorii poci să răspund mai exact, cu un exemplar din *Programa şcolastică* pe anul expirat, în care de la 31—40 veţi afla informaţiunile necesare spre a pătrunde în spiritul acestui institut, iară de la pag. 45 înainte, toate condiţiunile de primire în şcoală şi în internat.

Ceea ce aş avea să adaog din partea mea la *Programă* ar fi numai ca să vă asigur că acest institut al nostru, deşi există numai de 4 ani, este pizmuit de către alte naţiuni din patrie pentru organizaţiunea sa de model, pentru eminenta disciplină şi sporiu ce fac elevele noastre într-însul, condus înlăuntru de către o veche profesoară care, pe lîngă că este bună menageră, vorbeşte şi scrie, pre lîngă limba sa maternă, alte două: germană şi franceză, perfect, în care amîndouă să deprind şi elevele, nu numai în clase, ci şi în afară.

Spezele anuali strict luate ale internatului, locuinţa curată cu preste 40 de încăperi, mîncare bună şi curată de cinci ori pe zi, spălătura, baia înlăintrul casei, dormitoare largi şi preste zi cu ferestrele deschise, vizitarea deasă de către un medic ordinariu şi supravizitarea de către fisicul municipalităţii, grădină frumoasă în dosul internatului, scoaterea la aer şi mai curat afară din oraş de trei ori pe săptămînă, sub conducerea profesoarelor şi a gubernantelor, toate aceste costă pe un an şcolastic de 10 luni numai v.a. fl. 200, sau socotiţi în lei noi 500 l.n. la care se mai adaoge didactrul cîte 2 f. (5 l[ei] n[oi]) pe lună = 20 f. (5 l.n.) pe 10 luni la fondul profesorilor şi 2 f. pe an pentru înscriere. Tot taxe moderate, potrivite la împregiurările ţărei şi ale societăţeii noastre de aici.

Muzica instrumentală este facultativă, prin urmare se plăteşte separat la măestrii pe cari îi vor părinţii. Unii [nu] vor nici o muzică, cei mai mulţi voiesc piano, puţini violina. De regulă se aplică cîte 3 persoane pentru muzică instrumentală. Muzica vocală şi gimnastica sunt obligate, prin urmare fără plată.

Pentru ca, pe lîngă atîta diversitate a stării materiale a părinţilor să se curme din capul locului ocaziunea de lux bolnăvicios, elevele noastre portă un costum egal, foarte plăcut, imitat mai de curînd şi de către germînele din acest oraş. Tot costumul costă în 10 luni cu suneu [?] vechi, cel mult 3 nap[oleoni]. Oricare alte bucăţi de haine şi încălţăminte cîte poartă şi rup copiii acasă, poartă şi aici.

Pentru lucru de mînă li se cumpără materii mai mult după cum vor mamele.

Într-un cuvînt, spezele totale obligate şi factultative ale unei eleve se urcă, în internatul nostru, cel mult la 300 fl v.a., pe an, pre cînd, de exemplu la Budapesta numai spezele obligate sunt 600 f. şi la Cluş 450, unde însă limba de prelegeri este cea maghiară, pre cînd la noi este a noastră, maternă, şi literatura ei.

În mănăstirile catolice de aici încă tot se mai aflǎ unele eleve din România, dintre care una mai trecu şi în zilele aceste la religiunea rom-[ano]-catolică şi e decisă a se călugări. Aceasta este urmarea orbirei unor părinţi!

Mi-am permis a vă împărtăşi acestea informaţiuni pentru cazul cînd s-ar mai afla şi alţi părinţi cari să voiască a da fiicelor educaţiune solidă întru o localitate foarte sănătoasă, apărată şi de zgomotul seducătoriu al capitalelor mari.

Anul şcolastic se începe aici în 1ª septembre după calendarul nou (20 august vechi), pentru toate 8 clasele.

Salutîndu-vă frăţeşte, sunt al d-voastră mult stimătoriu,

G. Bariţ.

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat)

226

Sibii, 17/29 ianuariu 1891

Prea stimate domnule doctor!

Pre cînd adeveresc primirea frăţeştilor d-voastre scrisori din 5/17 şi din 14/26 ianuariu a.c. (aceasta cu 5 fl. cotizaţiune pe a. 1891), vă cer totodată scuzele mele pentru că am întîrziat aşa tare cu răspunsul la prima scrisoare, căci în urmarea unei căderi pe loc ghieţos mă rănisem rău tocma la degetele arătătoriu de la mîna dreaptă şi pînă ce îmblam legat nu puteam scrie bine.

Astăzi încep răspunsul meu de la scrisoarea d-voastră din urmă. Pentru cei 5 fl. primiţi quietanţie. Preste aceasta, orice intrări şi ieşiri de bani la casa Asociaţiunii noastre se publică regulat, la timpul său, în procesele-verbali.

Din cauza unor piedece de la tipografie, foaia Asociaţiunii au apărut pe luna ianuarie numai ieri şi s-a dat ordin ca să vi se trămită pe adresa ce ne-aţi comunicat.

Lucrarea *Despre higiena noului născut, despre alăptare* s.c.l.,[1] precum aţi binevoit a ne permite, va fi primită cu adevărată recunoştinţă patriotică, în numele Asociaţiunei noastre şi, mai de aproape, în numele mamelor române, cu atît mai vîrtos cu cît iată unde am ajuns în patria noastră, ca părinţii să fie siliţi a-şi lăsa pruncii pe mînile păgînilor, spre a forma din ei ieniceri, asasini de părinţi. Noi, bătrînii am început să ne temem că aceşti oameni înping ţara cătră un nou război civil, mult mai fioros şi mai sălbatic decît fusese cel din 1848/9.

Vă rog ca operatul promis să binevoiţi a-l înainta la adresa: Prezidiul Asociaţiunei transilvane pentru literatura română, Sibiu (N[agy] Szeben), Strada Moarei 8. Este mai sigur aşa decît la o persoană anumită. În caz cînd aţi voi ca operatul d-voastră să apară şi în formă de carte, veţi avea bunătate a ne face cunoscut, împreună cu condiţiunile care v-ar conveni.

Din scrisoarea de la 5/17 ian[uarie] văz că returnarea biletului de Anul Nou, pentru care vă mulţămesc fierbinte, v-a surprins în mod foarte neplăcut. Eu mi-l văzusem cu ochii mei. Iată ce se întîmplă cu bilete de acestea nesigilate, venite din alte ţări, tipărite, francate, ca de va fi scris pe ele cu mîna o singură literă, în loc de 2 cr[ăiţar]i, poşta ia de mai mulţi ani cîte 8 cr-i, iară în zone mai depărtate cîte 16 cr[ăiţar]i. Acestea taxe sunt după tarifele poştelor, precum mai sunt şi altele cîteva. Oamenii nu vor să plătească pentru bilete deschise un porto atît de exagerat. Poştele ştiu experienţa şi, fără a mai întreba mult, scriu pe ele *retour*. Sute şi mii de bilete se întorc la Anul Nou sau la zile onomastice în ţările de unde au venit.

Cu ziariele din România o păţim tot aşa. De ex., pentru cîte 300 n-re dintr-o gazetă cotidiană mai plătim preste abonament, de la graniţă încoace un supraporto unguresc pr. 2 cr. = 6 flor. (circa 15 lei n[oi]) pe an. La ziariele pe care le trimitem noi de aici în România plătim în loc de 1 cr., ca aici în ţară, cîte 3 cr[ăiţar]i de fiecare nr.

Acestea şi altele multe sunt tot atîtea înlesniri ale comunicaţiunei literarie dintre noi. Prohibiţiune mascată!

Cu acestea am onoare a fi şi a subscrie, al d-voastră stimătoriu şi devotat,

G. Bariţ.

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat.)

1 Cu toată străduinţa lui Bariţ, Ioan Popescu, secretarul general al ASTREI şi redactorul *Transilvaniei* n-a tipărit această lucrare a lui Emil Elefterescu.

227

Sibiu, 10/22 febr. 1891

Prea stimate domnule doctor !

Eu vă sunt dătoriu cu răspuns la scrisorile și la biletul din 25/6 ian., 7/19 febr. și 31/12 ian. Adeveresc și primirea m[anu]s[cri]ptului [1]. O diferență serioasă escată între comitet și redactor, care durase 5 săptămîni, morbul unui profesor pe care caută să-l suplinesc eu în două studii, în fine și moartea cu totul neașteptată a colegului și amicului nostru Elia Măcelariu au fost tot atîtea cauze de am întîrziet cu răspunsul.

Încît pentru m[anu]s[cri]pte, am să mă înțeleg cu redactorul [2], carele în cele mai multe cazuri are mulțime de scrupule. Om brav, dară cam pedant ! În tot cazul, eu voi lua răspunderea asupra mea, după ce-mi va transpune și m[anu]s[cri]ptul de mai înainte. Deocamdată d-lui redactor să nu i se mai trimită nimic.

Foaia ilustrată a d-lui Barcianu [3] apăru pînă la nr. 5 și cred că va ieși regulat. Aici însă, în acestea țări, editorii trimit gratis 1 mult 2 n-ri, apoi curmă expedițiunea dacă nu se trimit banii de abonam[ent]. M[anu]s[cri]pte va fi avînd multe, pentru că la foi de acestea se îmbulzesc tinerii și femeile tinere cu încercările lor.

Foi beletristice mai avem: una, ***Familia*** la Oradea Mare, care a împlinit 25 de ani, alta, *Amicul familiei* la Gherla, tot mai veche, ambele ilustrate, prin urmare aceasta tineră de aici are să ție la concurenție.

Istoria Transilvaniei pe cei din urmă 200 de ani apare în trei volume mari: vol. I et II de cîte 50 coale tipariu frumos se află în mînile publicului de un an. Vol. III tocma acum se dete la tipariu.

În vol. II s-au adunat la un loc înfricoșatele catastrofe în vărsări de sînge din anii 1848. Ambele volume apărute costă, legate, 10 fl.; broșate 9 fl. v.a. comptant expedițiunea franco de la auctori 60 cr-i de la librari.

În România nu se pot trimite cărți legate, căci de la legate se plătește vamă mare, de la broșate nu, numai porto.

Voind a vă face o idea despre acest op, îl puteți vedea la Biblioteca statului, la Academie și la toți membri Academiei. O are și regele.

Cu acestea am onoare a fi și a subscrie, al d-voastră devotat,

Ge. Barit.

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat.)

1 Vezi scris. precedentă, n. 1.

2 Vezi scris. precedentă, n. 1: redactor era remarcabilul pedagog, membru al Academiei Române, Ioan Popescu.

3 *Foaia ilustrată* a apărut săptămînal la Sibiu, între 6 ianuarie – 15 decembrie 1891, redactată de Dionisie Popovici-Barcianu.

228

No 61/[1]892

Sibii 9 martie 1892

Prea stimate domnule doctor !

Pre cînd adeveresc primirea ambelor stimate scrisori ale d-tale, una din 25 ianuarie, însoțită de 5 f. în mandat postal iară alta din 24 febr. (7 mart.), înaintea căreia primirăm un alt mandat, sunătoriu tot de 5 f.v.a., am onoarea a vă face cunoscut că nici una din acestea sume nu s-a trecut în prețul vreunei cărți ci, căutîndu-se seria cotizațiunilor în contabilitatea Asociațiunii din anul în care ați binevoit a vă înscrie ca membru ordinariu la Asociațiunei noastre, s-au aflat că cei 5 f. veniți din 25 ianuariu [1]892 sunt a se înregistra pe anul 1891, iară cei veniți alaltăieri, tot 5 f., se petrecură pentru anul cur[gător] 1892.

Trimiterea la adresa d-voastră a volumului III din studiul meu istoric [1] s-a întîmplat de la Librăria Krafft, din eroare foarte regretabilă. În viața mea nu am trimis la nimeni nici un feli de scriere de ale mele necerută, necomandată, și ca să cutez a-i cere prețul, încă și mai puțin ca să trimit și ceva defectuos, adecă numai un volum din trei. Acel volum era destinat pentru un membru din Academie.

Cerîndu-vă, deci, scuzele mele pentru eroarea comisă, după sosirea mea în București vă voi ruga ca acel volum III să-l poci primi spre a-l înainta la adresa pentru care fusese destinat.

Și, pînă la o convenire frățască, sunt și rămîn cu distinsă stimă și charitate,

G. Bariț.

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat.)

1 *Părți alese din istoria Transilvaniei.*

229

Sibii, 11 mai 189

Stimabile domnule doctor !

Mă aflu în plăcuta posesiune a scrisorii d-voastră din mai n., cum și a telegramului din 5. Vă mulțămesc din inimă pentru coprinsul relativ la persoana mea, și fac aceasta cu atît mai bucuros acuma, după ce opt zile încoace mă simț restaurat, așa încît să-mi poci vedea de afacerile mele mai ușoare, de Asociațiune și de internat, pe care trebuie să ni-l păzim ca lumina ochilor de vrăşmaşi văzuți și nevăzuți.

Patru săptămîni cît am stat în București tot rău mi-a mers cu sănătatea. Cîteva zile am stat și în așternut. Nici o invitare la mese nu am

putut primi, pierzînd orice apetit la mîncări cu carne. D-n. dr. Felix [1], coleg al nostru în Academie avu bunătatea frățească de a-mi dicta un mod de trai pînă ce voi fi ajuns la vatra mea unde, îndată după sosire la Sibii, m-am și pus în așternut și așa am petrecut săptămîna luminată întreagă, pînă ce am trecut peste o criză a cărei greutate o simțisem mai dinainte.

Pe lîngă mulțămita mea că ați binevoit a comănda volumele din opul meu *Părți alese din istoria Transilvaniei*, am onoare a vă face cunoscut că vol. I și II vi s-au trimis de aici fără nici un porto, nu cu poșta, ci ca marfă, alăturată într-o ladă plină cu exemplarie comandate de către Academia Română, pe socoteala sa. Lada s-a înaintat de aci în 7 mai n., via Predeal, drept în București. Ginere-meu Const[antin] Iuga are ordin ca îndată ce va sosi lada, la deschidere, să scoață acelea două volume, destinate pentru d-voastră și să vă avizeze. Acestea volume nu merg legate, ca să nu dăm de năpaste la Vama României, unde se fac mari dificultăți și se pierde timpul prețios cu formalitățile. Așa, volumele sunt numai broșurate, însă cu atît mai ieftine, pre cînd legătura, precît știu eu, nu este mai scumpă în București decît în Sibii, unde plătim cîte 50 cruceri pe un volum.

Opul meu costă, legat, vol. I și II, cîte 5 fl., iară III fiind numai de 40 coale tipărite, 4 fl. Prin urmare toate trei broșurate, 12 fl. 50 cr[ăițar]i val[ută] austr[iacă] și, fiindcă le comandați de-a dreptul de la autor, iară nu de la librariul comisionariu, prin urmare porto se vine în socoteala mea. Așa, toate trei volumele costă 12 flor. val. austr.

În cît pentru neregularitatea cu trimiterea foaiei [2], am cercetat eu însumi listele de expedițiune și m-am convins că n-rii vi s-au trimis foarte regulat, că însă aceia se pierdură la poștă, precum se întîmplă și la poștele unguresti, încît reclamațiunile nu mai încetează. N-r. I pentru d-voastră se zice că s-a pierdut în urmarea schimbării locuinței, dară vi s-a trimis a doua oară, și mai de curînd a treia oară.

N-rii tînărului Ign[atie] Mircea se pierduseră din cauză că din adresă a lipsit nr. locuinței. Apoi atîta le trebuie poștașilor ! Acum i s-au trimis din nou la adresă în Strada Poliției nr. 6, sub priveghereа mea. De vor mai pieri și acuma, va fi un adevărat scandal.

Pe lîngă acestea informațiuni frățești, am onoare a fi și a subscrie, cu toată stima și charitatea,

G. Barit.

(B. A. R., Fond. coresp., necatalogat.)

1 *Iacob Felix*, 1832—1905, medic celebru român, era la acea dată director general al serviciului sanitar.

2 *Transilvania*, revista ASTREI.

INDICI*

---

* Referințele din textul scrisorilor și din textele reproduse în studii și note sint indicate cu cifre *cursive*.

Indicii au fost întocmiți de Ioan Chindriș și Lucian Miculaș.

INDICE DE NUME

A

C

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

O

P

Q

R

S

Ş

T

Ț

U

V

W

X

Z

INDICE DE MATERII

(Instituţii, scrieri, periodice, nume geografice, evenimente istorice)

A

B

C

D

E

F

I

Î

J

K

L

M

N

Q

R

S

Ș

T

Tirgu-Mureș (vezi și Marosvásárhely, Mureș-Oșorhei, Oșorhei), *75*, 97, 125, 126, *224*, *370*
Tîrnave, zona, *184*

Ţ

U

V

W

Z

CUPRINS

Lector : IORDAN DATCU
Tehnoredactor : VASILE CIUCĂ

Bun de tipar : 19.03.85.
Coli ed. 33,22. Coli tipar 27,25. Planșe tipo 6.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1559 la
Întreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România

Lei 30